Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 128 (11626) | 1981 чылдың ~~май~~ июнь 2, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

МАЛЧЫННАРГА ЧААГАЙ ҮЛЕГЕР

Эъдин, сүттү болгаш өске-даа продуктуларны бүдүрерин база күрүнеге садарын көвүдедиринге бүгү-ле аргаларны бүрүн ажыглаарын айыткан Черкаск областың малчыннарының эгелээшкинин чурттуң ажыл-агыйларында калбаа-биле деткип турар.

Бистиң чуртувустуң малчыннары, бүгү кедээ ажыл-ишчилери бар курлавырларны ажыглап, чаа сорулгаларны тодаргайлап турар. Чижээ, Кемерово областа Промышленный районнуң ферма ажылдакчылары күрүнеге мал болгаш куш садарын эрткен чылдаазынга деңнээрге, бо чылын үштен эвээш эвес хуу көвүдедирин,—а 1985 чылда 35 хуу чедирерин шиитпирлээн. Эът курлавырларының немей өзүлдезинге хаван эъдин 60 ажыг хуузу ээлээр. Дужаар малдарның ниитиниң санының 75 хуузу эң-не семиртир азыраан малдар болур.

Ниитиниң мал ажылын хөгжүдери-биле чергелештир, хуузунда дузалал ажыл-агыйларны быжыглаарынче улуг кичээнгейни районда угландырып турар. Хаван болгаш куш оолдары-биле чурттакчы чонну бо чылын бүрүн хандырар талазы-биле хемчеглерни ап турар.

Мал ажылының талазы-биле планнарны күүседири малдың чем баазазын улам ыңай быжыглаары-биле дорт холбаалыг. Саратов областың «Октябрь 40 чылы» колхозунда муң ажыг гектар суггаттыг шөл бар. Аңаа чүгле мал чемнери культураларны тараан.

Малдың быжыг чем баазазын ол ажыл-агыйда чыл бүрүде доктаамал быжыглап келген чоруу эки түңнелдерин берген: чылда ортумаа-биле бир инектен-не 3280 килограмм сүттү саап ап турар, азыралда малдарның бирээзиниң-не хонукта немелде депшилдези ортумаа-биле 724 грамм четтен.

(СЭТА).

Бистиң чуртувустуң школаларында доозарының күрүне экзамениери чорун турар.

Доозарының баштайгы күрүне экзаменинге уруглар орус болгаш совет литературага өөренип эрткен чогаалдарда ол ышкаш хостут темалар таварышкан. Улуг орус чогаалчылар Н. Г. Чернышевскийниң, А. М. Горькийниң сураглыг чогаалдарынга болгаш Л. И. Брежневтиң «Кур-чер» деп чогаалынга хамаарышкан темага чогаадыгны бижээннер.

Республиканың школаларындан 3422 оңгу классчылар бо чылын оңгу классты доозар.

ЧУРУКТА: Кызылдың № 2 ортумак школазының оңгу классчылары баштайгы экзамен үезинде.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

НААДЫМГА КИРЖИР ЭРГЕ ДЭЭШ ЧАРЫШТЫ КАЛБАРТЫЫЛЫ

БОТТАРЫНЫҢ КҮЖҮ-БИЛЕ

«Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырының малчыннары бо чылын өшкү кыргылдазын организастыг чорудуп, шалыпкын дооскан. Ооң түңнелинде эки шынарлыг 2,9 тонна дүк күрүнеге дужааттынган.

Ооң-биле чергелештир хараган баштарында мыыртынган кажааларда дүшкен түлендир дүктү чыырын малчыннар болгаш Хөр-Тайга школазының өөреникчилери организастыг чорудуп турар. Школачылар 45 килограмм, а малчыннар боттары 105 килограмм түлендир дүктү чыггаш, склалка хүлээткеннер.

Чаңгыс-Шиви болгаш Шом-Шум бригадаларында мал оолдаашкыны коллуунда доозулган. Ында өшкү кадарчылары Сарыг-оол Ондар, Александр Ондар, Дазыр-оол Ооржак олар эки көргүзүглерни чедип ап, малдың чаш төлүн бүрүн камгалаан, онча-менди доруктуруп турарлар. А Чаңгыс-Шиви бригадазының мурнакчы малчыны Төмүр-оол Балдыкович Моңгуш төрүүр 100 өшкүге оңаштыр 90 анайны камгалап алгаш, социалистиг чарышка тиилекчи болган. Салбырда Күш-ажылчы алдар тугун аңаа турасклаадып көдүрген.

Келир кыштаглаашкынга баш бурунгаар эки белеткениш, ону организастыг эрттирер дугайында Эрзин районунуң малчыннарының кыйгырыын ишкинчилер деткивишаан, өлек-кыштагларының үүрмек септелгезин амдаа эгелеп чорудуп, кажааларының кержеңин коптарып, кургаг өлекти бөлүп ап, сиген кезер черлерин суггарып турарлар. Ол ышкаш Ишкин хемде көвүрүглерни малчыннар боттарының күжү-биле септеп кылган болгаш чайын тайгаларда эки оът-сигенниг одарларны долу ажыглап, мал семиртип кожерде оларны ажыглаарлар.

А. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

СУГНУ ДОЛУ АЖЫГЛААР

«Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының суггатчылары сугну долузу-биле ажыглап, суггаттыг черлерге мал чеминиң элбек дүжүдүн өстүрүп алыр дээш кызымаккай ажылдап турарлар. Суггат ажылында хаара туттунган 28 кижини үш звенога хуваай үскен болгаш оларның аразында социалистиг чарышты организастаан.

Совхозтуң гидротехниги Юрий Чанчыпка удурткан суггатчылар звенозу бо хүннерге чедир Аймырлыг бугазының девискээринде 750 гектар сиген шөлдерин суггарып алган. Ооң ангыда Михаил Ёндаңга удурткан звено база-ла эки ажылдап, хүн нормазын 130 хуу чедир күүседип турар.

Совхозтуң удуртулгазы суггаттың шынарынче чугула кичээнгейин салып, ёй-ёйде хынналдаларны организастап турар.

Ш. ДЕВЕК.
Улуг-Хем район.

ТӨЛЕПТИГ ХАРЫЫ

1981—1982 чылдарның мал кыштаглаашкынынга чогуур үезинде болгаш шынарлыг белеткенир талазы-биле Эрзин районнуң кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының эгелээшкинин бүгү Тываның малчыннары деткип, боттуг ажыл-херектер-биле харыылап турар.

Өөрде «Торгалыг» совхозтуң Чоза бригадазында хойжу Болат-оол Донгакович Куңгаа ам 16 чыл дургузунда хой маллап келген. Бо чылын ол төрүүр 100 хойга оңаштыр 90 хураганны алган. Дуржулгалыг малчын кыштаглаашкынга белеткелдиң чугулазын бедик-биле үнелеп, болунуң кыштаан чазаглап кожерде-ле кургаглап септеп алган. Ол ышкаш чайгы үеде боду 10 тонна сигенни, 5 тонна көк-суланы белеткээрин хүлээнген.

М. КАРА.

ТУКТУ ТЫВЫСКАН

Бии-Хем районнуң ажыл-агыйлары тараа культураларының чаштырылгазын бүрүн доосканы болгаш ам мал чеми культураларының, картофельдиң тарылгазын, чайгы чер аңдарылгазын чорудуп турар.

Партия райкомунуң бюрозу, улус депутаттарының район Советиниң күүсекчи комитеди часкы хову ажылдарының үезинде ажыл-агыйлар аразында социалистиг чарыштың түңнелин үндүрген. Эрте тарыыр тараа культураларының чаштырылгазын он хонук иштинде доосканы «Кызыл тараачын» совхозту социалистиг чарыштың тиилекчизи деп санааш, ук ажыл-агыйның механизаторларының коллективинге СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Бистиң корр.

КОЛ ЧҮВЕ—ОДАРНЫ ШИЛИП АЛЫРЫ

Хойжу Доктуут Малышев кодан хоюн хем унундан үндүрүп, ажык белде кадарып келген. Ооң-биле ужуражып, амыр-менди солчуп, хөөрештивис.

— Чылыг үе келген, амыр эпарды ыйнаан?

Хойжу далаш чок таваар чугаалай-дыр:

— Час, шынап-ла, чылдың дөрт эргилдезиниң база бир магалыг үези болдур ыйнаң. Час-биле кады долгандыр турар бойдус частып, чечектелип эгелээр. Бүгү дириг амытаннарга час өөрүнчүг. Кыштың ажыг соогун, улуг харын көрген хойжу кижи мен безин эттим бедик, хөрээм хостут апарган ышкаш-тыр мен.

Ортумак сынныг, сиреш магат-боттуг, хүнге, сырынга доңуккан хүрең арынныг, чазык-чаагай малчын черге буттарын-биле бүзүрелдиг быжыг базып, оът-сигенниң чулуксуг чыды-биле холушкан арыг агаарны шөлээн тынып, ыңай-бээр көрүп турда, ооң хүрүң карактарының көружү угаанныг болгаш орлан-шовага болду.

— Өскен-төрээн черим бо. Ада-өгбем бо хемнер унунга, шаттарга, белдерге малмагын өстүр азырап, тырык черге амыдыралдың аар-берге чымыжын көрүп чораан. Мен бөгүн база малчын. Ынчалза-жок мээң хуу-салымым оларга мырыңай дөмейлешпес...

Хойжунуң кадарган хойлары бистен элээн ырап бар чор.

— Ха-ай! Ха-ай!—деп хойжу дайгырды. Хойларының өөренгеш хөлчок, ээзиниң үнүн дыңнап кааш, баштарын көдүрүп, хая көрнүп шала оожумнай бердилер.

— Хойларыңарны үргүлчү бажын дозуп кадарар-дыр силер аа?

— О! Ынчанмаска хоржок. Мен бодаарымга, хойларны шөлээн салыр болза, олар белеп деңгип шыдавас. Куштуг-шылырак хойлар баштаар. Олар оъттуң чүм, чулуктуун чиир, а соонга арткан арган хойлар саспа базып каан оътка таваржыр. Ынчангаш хойнуң бажын дозуп, бөлүп кадарар херек.

— Чечек үнген хову чараш! Ынчалза-даа меңээ ховунуң, ол ышкаш хем унуунуң кааш чараш чурумалы ындыг-ла чугула эвес. Кол-ла чүве—кайда хой оъттаар чүм, хоолулуг эки оът барыл деп чүвени билип алыры. Чечек үнгени, ынчалза-даа агы-кагы чок, кадарып оъду четей ховуга хой доктаар эвес.

— Чээрби ажыг чыл дургузунда хой кадарып келдим—деп, ол чугаазын уламчылады.—Кадайым-биле ийилээн эрткен чылдарның дургузунда кадарган малывысты, ооң чаш төлүн чудалып көрбээн бис. Кадайым Сиринмаа Ойдуповна малдың чаш төлүн азырап өстүреринге салымныг кижи.

— Чылыг үе кээрге, малчынның ажылы чайланы бээр боор аа?

— Ол кижи бурузунге аңгы-аңгы. Меңээ-ле час дүжерге улам чай чок апаар-дыр. Кышка белеткел чогум-на хаарын частан эгелээр.

Хойжулар Доктуут Кажыкович биле Сиринмаа Ойдуповна олар час дүжерге шөлээн олурбас. Кыштаздан чазаглап кожер бетинде хоюнуң болгаш хураганнарының кажааларының ээзин коптарып, кержеңин кургадып кадар. Кыштагның одээн база кургадып, бөлер. Чалгатта кожуп чеде берген соонда ажыл база чымыштыг. Хой кыргылдазынга белеткенир. Ол — харысалгалыг ажыл. Грамм дүк-даа черге калбас дээш хой кыргылдазының үезинде бүгү ажылды баш бурунгаар планнап, ону канчаар чорударын ылап бодап алыр. Хой кыргыгыже чедир түлендир дүктү хой одарындан база кодандан үргүлчү чыыр. Хой кыргылдазының соонда, хойнуң чуулдазы болгаш чайлаглаашкын эгелээр. Чайын, күзүн эки семиртип алган хой кышты хүр ажар. Чайын хойнуң одарын удаа-дараа солуп, чүм оъттуг, арыг агаарлыг черлерге кадарар. Кышка удур мал чемин база магадылап алыр. Эрткен оңгу беш чылда хойжу Доктуут Кажыкович Малышев төрүүр 100 хойга оңаштыр чыл санында 90 хураганны онча-менди доруктуруп келген.

Бо чылын хойжунуң кадарган 380 хоюнуң төрүттүнген хураганнары шуптузу онча-менди. Он биргн беш чылдың баштайгы чылында Доктуут Малышев күжениишкинниг ажылдап турар.

Х. ОЙДАН-ООЛ.
Тес-Хем район.

ПЛАННЫГ ОНААЛДАЛАР КҮҮСЕТТИНГЕН

Кызыл-Мажалыктың орук-септелге-тудуг участогунуң коллективи эрткен айларда багай эвес ажылдаан. Оруктуң капитал болгаш ортумак септелгезинге коллектив 192 муң рубльди шиңгээдип алгаш, планын 101,3 хуу күүсеткен, агар септелгеге көрдүнген 30 муң рубль база бүрүнү-биле шиңгээттинген.

Моон мурнунда чылдарда Ак-Довурак хоорайның № 208 орук-септелге база Кызыл-Мажалыктың орук-бүдүрүлге участоктары ийи аңгы организация турган. Бо ийи организацияны чылдың эгезинден каттыштыргаш, орук-септелге-тудуг участогу кылып турганнар. Ооң түңнелинде ийи аңгы үүрмек организацияның ажылчын күжү, машина-техниказы чаңгыс черде мөөңнеттинген, ол орук ажыл-агыйга эки салдарны чедирип, орук-септелге-тудуг организациязының ажылы чедиишкинниг чоруп турар апарган. Участоктуң харыылап турар оруктарынга оларның бурузу-биле чаңгыс даа катап шимчээшкин үзүктелиишкини болбаан.

Партия эге организациязы ажылчыннар ортузунга социалистиг чарышты дээштиг организастап турар. Чарыштың тиилекчилери, коммунистер тракторист Дагбы Багай-оол, бульдозерист Өпей-оол Хертек ээлчег нормазын доктаамал 115 хуу чедир күүседип келген. Чоокта чаа «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле шаңнаткан орук ажылчыны Сыргый-оол Сарыгларның, Чамдып-оол Даваның, автогрейдерист Фёдор Овчинниковтуң, чолаачы Николай Изотовтуң күш-ажылчы көргүзүглери база бедик.

Бо чылын участоктуң планында көрдүнгени капитал септелгеге 482 муң рубльдиң, ортумак септелгеге 234 муң рубльди шиңгээдип алыр, 34 км оруктуң ортумак септелгезин чорудар ужурлуг. Бо планнарны күүседип болурунуң бүгү-ле аргалары коллективте бар.

Орук-септелге-тудуг участогу бодунуң чурттаар баазазын база тудуп эгелээн. Бо чылын ажыглаага кирер ужурлуг сес аал иштиг чурттаар дөрт бажыңның тудуун олар чорудуп турар.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ҮШКҮ СЕССИЯЗЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ДЫҢНАДЫГЛАР

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязының ажыттынарының дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязы 1981 чылдың июнь 4-те эртенгиниң 10 шакта СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга ажыттынар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралының дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралы 1981 чылдың июнь 4-те эртенгиниң 9 шак 30 минутада СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга болур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга

Республиканың Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязынга келген Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттарын 1981 чылдың июнь 3-те эртенгиниң 9 шактан кежээкиниң 22 шакка чедир СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңының бирги каъдынга бүрүткээр. Телефону 2-31-46.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының кежигүннеринге

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының хуралдары 1981 чылдың июнь 3-те болур.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ДУЗАЛАЛ АЖЫЛ-АГЫЙЛАРЫН ХӨГЖҮДЕРИНГЕ ХҮН БҮРҮНҮҢ КИЧЭЭНГЕЙИ

«Хамаатыларның хуузунда дузалал ажыл-агыйларынга кедээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күүседир талазы-биле практиктиг сорулгалар дугайында» доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

Хамаатыларның хуузунда дузалал ажыл-агыйларының болдунар аргаларын эң-не долузу-биле ажыглаар, оларга чер база мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир сорулга-биле СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели хамаатыларның хуузунда дузалал ажыл-агыйларын, коллективтиг сад ажылын база ногаа өстүрерин болгаш кедээ ажыл-агый продукциязын чондан садып алырын организастаарында четпестерни чайладырын СЭКП райкомнарынга, хоорайкүүскомнарга, Кедээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» тресте, Кедээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының база шынарының талазы-биле күрүне инспекциязынга, Сельхозтехкүрүмга, Респотребсоюзка болгаш өске-даа министерстволарга база ведомстволарга хүлээткен. Хамаатыларның хууда дузалал ажыл-агыйларын чорударының байдалдарын экижидериниң немелде хемчеглерин боттандырарып, чер база мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш садарын көвүдедиринге хамаатыларның ажыл-агыйларының болдунар аргаларын эң-не долузу-биле ажыглаарынга совхозтарның болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлгелериниң, а ол ышкаш хереглел кооперациязының организацияларының сонуурганын бедидерин оларга сүмелээн.

Совхозтар-биле болгаш хереглел кооперациязының организациялары-биле чарган керээлерин ёзугаар малды база кушту азырап өстүрерин барымдаалааш, хуунуң дузалал ажыл-агыйларын хандырарынга четчир санныг малды база кушту өстүргеш чонга садарын СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, Кедээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, Респотребсоюз, совхозтарның удуртукчулары хандырар ужурлуг деп, доктаалда айтып турар. Оларга тодаргай онаалдаларны берген.

Тоолай кажааларын тударын база садары-биле болгаш хамаатыларның хууда дузалал ажыл-агыйларынга азырап өстүрери-биле уксаалыг тоолайларны өстүрерин респотребсоюзтуң, хоорайкүүскомнарның хандырары, ниитилел бүдүрүлгезинде ак сеткилдиг киржип турар совхозтар ажылчыннарынга база өске-даа хамаатыларга, хуузунда дузалал ажыл-агыйларында мыйыстыг бода малды, хойну, өшкүнү азырап турар пенсионерлерге сиген кезер база мал одарладыр черлерин тускайлап бээри эргежок чугула. Кедээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, райкүүскомнар, чер-черде кедээ ажыл-агый органнары, совхозтарның удуртукчулары ук доктаалды ёзугаар бүгү-ле турлаг чаңының черлериниң инвентаризациязын чорудар, оларны ажыглаарының үре-түңнелдерин бедидер, бажың чаңында чери чок ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга чер участоктарын тускайлап бээр хүлээлгелиг. Чонга бажың чаңының участоктарын тускайлап бээрин болдунар аргазы чок ындыг совхозтарга, күрүнениң өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге болгаш организацияларынга картофель база ногаалар олуртуру-биле коллективтиг ногаа шөлдерин организастаар.

Хуу ажыл-агыйларның продукциязын садып алырын экижидеринге ук доктаалда улуг кичээнгейни салып турар. Чижээ, респотребсоюз болгаш райкүүскомнар хамаатылар-биле керээлерин идепкейлиг чарар, чондан садып алган чүүлдерин үндүр садарын дыка калбартыр хүлээлгелиг. Чондан мал эъдин, кушту болгаш тоолайларны садып алырының, хуунуң дузалал ажыл-агыйларындан кирип турар продуктуларны чогуур үезинде хүлээп алырын база болбаазырадырын хандырары-биле кедээге хүлээн алыр-белеткээр пунктуларны тургузар талазы-биле респотребсоюзка 1981—1985 чылда онаалдаларны бадылаан. Хоорайкүүскомнар кооператорларга мындыг дузалы көргүзер хүлээлгелиг: кооператив садыглаашкынынга кылыр бажың-балгатты бээр, продукцияны сөөртүп дажыглаар транспорт-биле хандырар. Боттарында бар артыкшылдыг кедээ ажыл-агый продукциязын хамаатыларның садыглаарынга таарымчалыг байдалды тургузаар дээш, рыноктарның материалдыг баазазын быжыглаары эргежок чугула.

Чонга садары-биле фондулардан тускайлап берген хоолуксаалыг мал чемнерин өске хереглелдерге чарыгдаарын Тараа продуктуларының бүдүрүлге эргелели, респотребсоюз болгаш Садыг министерствозу болдурбас ужурлуг деп, доктаалда айыткан. Кедээ чонга болгаш сад өстүреринге хандыкшылдыгларга садары-биле чурт иштиниң тудуг материалдарынга рынок-фондузун республиканың Кургаланы тускайлап бээр, а респотребсоюз, Садыг министерствозу, Ыяш ажыл-агый министерствозу, хоорайкүүскомнар — ногаа культураларының үрезиннерин, олуртур каттымыстыг ыяштарны, чемишчидилгелерин, сад-ногаа херекселдерин сөөртүп экидерин база садарын хандырар ужурлуг. Хуунуң дузалал ажыл-агыйларын, коллективтиг садтарны болгаш ногааларны хандырар талазы-биле кедээ ажыл-агый херекселдериниң база эргежок чугула техниканың прокат пунктуларын тургузар дугайында айтырыгны 1982 чылдың январь 1-ге чедир хуусаада шиитпирлээрин, Амыдырал хандырылга министерствозунга, Сельхозтехкүрүмга, райкүүскомнарга саналдаан.

Хоорайның садчылар ниитилелиниң, ажылчыннарының база албан-хаакчыларының сад эштелгелериниң ажылын экижидерин, коллективтиг ногаа ажылын хөгжүдерин, 1981—1982 чылдарда хоорайның рыногун чаарты кылырын СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели Кызыл хоорайкүүскомунга хүлээткен.

Бо чылын Кызылдың бүгү-ле сад эштелгелеринге хүлээп алыр белеткел пунктуларын ажылдарын, эштелгелериниң кежигүннериниң өстүрген артыкшылдыг ногааларын, каттарны болгаш өске-даа продукцияны садып алырын организастаарын Садыг министерствозунга болгаш респотребсоюзка саналдаан.

Хуунуң дузалал ажыл-агыйларын чорударының айтырыгларының талазы-биле совхоз директорунуң оралакчызының азы специалистиң эрге-дужаалыг совхозтарга кирерин саналдаан.

Ниитилел бүдүрүлгезинде идепкейлиг киржип турар ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар-биле, совхозтуң девискээринде чурттап турар өске-даа хамаатылар-биле, а ол ышкаш пенсионерлер-биле мал болгаш куш азырап өстүрериниң база оларның садарының болгаш сүт артыкшылын садарының керээлерин шынгы эки тураның үндезининге чарарын СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң айтышкыны-биле совхозтарга база кедээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлгелеринге чөпшээрээн. Айыттынган керээлер ёзугаар садып алыр продукцияны дугурушкан өртектер ёзугаар, ынчалза-даа күрүнениң доктааттынган садып алыр өртектеринден улуг эвес кылдыр төлээр. Керээ ёзугаар хууда дузалал ажыл-агыйларынга мал болгаш куш өстүрген ажылчыннар, албан-хаакчылар болгаш өске-даа хамаатылар-биле чогуур үезинде санажылга кылзын дээш, мурнунда бердинген чээлилерин төлеп турарының байдалындан хамаарылга чокка совхозтарга база кедээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлгелеринге кыска хуусаалыг чээлилерин бээрин банк албан черлеринге даасан.

Совхозтар, өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелери болгаш хереглекчилер кооперациязының организациялары-биле керээлерин ёзугаар өстүрген малдың баш санын доктааттынган норма-чижектерден артык боор болурун, а ажылчыннар, албан-хаакчылар болгаш өске-даа хамаатылар-биле керээ ёзугаар садып алган малды кушту болгаш артыкшылдыг сүтү ол ажыл-агыйлар күрүнеге садар, кедээ ажыл-агый продукциязын бүдүрериниң хемчээлинге база күрүнеге садарының планынга кинр санааш, сан болгаш шын-мар-даа көргүзүглери дээш доктааттынган немелде төлевирлерин бээр деп айыткан. Совхозтарның болгаш өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң удуртукчу ажылдакчыларының болгаш специалистериниң ажыл төлевириниң талазы-биле бөлүктерин тодарадырда ол ажыл-агыйларның продукцияны бүдүрериниң болгаш сайгарарының хемчээлинге хамаатылар-биле керээлерин ёзугаар совхозтарның болгаш күрүнениң өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң садып алганы малының, кужунуң болгаш сүдүнүң хемчээлин кинр санаарын чөпшээреп турар. Ындыг ажыл-агыйлар болгаш хереглекчилер кооперациязының организациялары-биле ажылчыннарга, албан-хаакчыларга болгаш өске-даа хамаатыларга кодан чоогунуң черлериниң болгаш эргежок чүгүла эпарганда ажыл-агыйларының түр када ажыглавайн турары-даа черлериниң күсели-биле мал ажылының продукциязын бүдүрери болгаш мал чеми культураларын тарыырын совхозтарга болгаш өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге чөпшээреп турар. Хүлээп алган доктаалды ёзугаар мал чемнери культураларын тарып өстүрери-биле хамаатыларга тускайлап берген чер участогу дээш кедээ ажыл-агый үндүрүүн албас.

Совхозтарның болгаш өске-даа бүдүрүлге черлериниң девискээрлеринде ак сеткилдиг ажылдап, чурттап турар ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга, айыттынган бүдүрүлге черлеринге үргүлчүлелдиг үеде ажылдап келген пенсионерлерге инектерни болгаш бырааларын садып алыры-биле берген чээлиниң 50 чедир хуузун экономиктиг идиг беришкинниң фондузунуң күсели-биле төлээрин профэвилел комитеттери-биле дугуржуп тургаш кылырын совхозтарга болгаш өске-даа бүдүрүлге черлеринге чөпшээрээн.

Аныяк өг-бүлелерниң хууда дузалал ажыл-агыйын тургузарынга сонуургалын улгаттырар сорулга-биле ындыг өг-бүлелерниң кежигүннери айыттынган бүдүрүлге черлериниң девискээрлеринде чурттап турар болза, ажыл-агыйның аныяк малдарын халаска бээрин болгаш херим иштиниң ажыл-агый тудугларын кылырынга дузалаарын совхозтарга болгаш өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге чөпшээрээн. Ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар-биле керээлерин ёзугаар кедээ ажыл-агый продукциязын бүдүреринге эргежок чүгүла дериг-херекселдерин, материалдарны болгаш бичии механизация чүүлдерин садып алыры-биле акша апансызын керээниң түңнүң 50 хуу хемчээлин оларга бээри-биле совхозтарга болгаш өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге чээлилерин бээрин банк албаң черлеринге чөпшээрээн.

Совхозтарның болгаш өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң совхоз бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржип турар болгаш куштуг боор турар дурумнерин ёзугаар тараа алыр эргези чок ажылчыннарынга, а ол ышкаш айыттынган ажыл-агыйларга үргүлчүлелдиг үеде ажылдап чораан пенсионерлерге күрүнеге тараа садарының планын күүсеттинчениниң соонда профэвилел комитеттери-биле дугуржуп тургаш, тарааның ниити ажаап алышкынының 3 хуузу чедир, ынчалза-даа доктаамал ажылчынга азы пенсионерге чылда 2 центнерден хөй эвес кылдыр садып болурун доктааткан.

Садоводтар эштежилгелеринге органиктиг чемишчидилгелерин садары-биле оларның баштаар черлери-биле керээлерин чарарын совхозтарга болгаш өске-даа күрүне ажыл-агыйларынга сүмелээн. Садоводтар эштежилгелериниң кежигүннери ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга бо чылдан эгелээш, сад бажыңнарын садып алырынга азы тударынга болгаш сад участоктарын чаагайжыдарынга чээли алганының соонда эрткен үш чылдың соонда он чыл иштинде төлээр 3 муң чедир рубль чээлини тыпсырын чөпшээрээн.

Кодан чаңының участоктарын болбаазырадырынга, мал чемнери белеткеп, сөөртүрүнге, продукция чедирериниге ажыглаар болгаш хууда дузалал ажыл-агыйын чорудары-биле холбашкан өске-даа хереглелдерин хандырары-биле ажыл-агыйлар эргежок чүгүла санныг аъттарлыг, а ол ышкаш чогуур дериг-херекселдерлиг, бичии механизация чепсектерлиг болурун совхозтарга болгаш өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге сүмелээн.

Хамаатыларның хууда дузалал ажыл-агыйларынга кедээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин немештир көвүдедир талазы-биле хемчеглерин ажылчыннарны, албан-хаакчыларны болгаш өске-даа хамаатыларны таныштырарын, хууда дузалал ажыл-агыйларынга доктааттынган норма-чижектиг малды болгаш кушту өстүрерин дээрге, ажыктыг херекти кылып турары ол-дур дээрин ажылчыннар, албан-хаакчылар болгаш өске-даа хамаатылар билген турар ындыг байдалды бүгү-ле черлерге тургузарын СЭКП райкомнарынга, улус депутаттарының районнар, хоорайлар, кедээ болгаш суурлар Советтериниң күүскомнарынга, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга доктаал даалгырып турар.

Тувинская республиканская библиотека им. А. С. Пушкина

Партийжи амыдырал:

СОҢГУЛДАЛЫГ АКТИВ-БИЛЕ

Амгы үеде партияның соңгулдалыг активиниң хөй саныг отряды бодунуң ажылын, бүгү күжениишкинин СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, он бирги беш чылдың сорулгаларын шиитпирлээринче угландырып турар. Соңгулдалыг актив—ол дээрге мурнакчы ажыл-ишчилер, улус ажыл-агыйының тускай эртемниглери, интеллигенцияның төлээлекчилери болгай. Олар коммунистиг бедик медерелдиин көргүзүп, күш-ажылчы коллективтерле улуг хүндүткелдиг ажылдавышаан, партияның политиказын амыдыралга боттандырарынга улуг күш болуп турар.

Эш Л. И. Брежнев партийжи активчилериниң дугайын чугаалап тура мынча дээн: «Коллективтерге улуг хүндүткелдиг болбушаан, оларның кижи бүрүзү боттарының эш-өөрүнге хуула үлегер-чижээн көргүзүп, күш-ажылчы чаа-чаа тиилелгелерже эдертип аппар чоруур».

СЭКП Чөөн-Хемчик райкому ажыл-агыйжы болгаш политиктиг сорулгаларны шиитпирлээринге соңгулдалыг активтиң ролюн болгаш харысалгазын бедидеринче доктаамал кичээнгей салып келген. Районнуң партия организациязының дөрттүң бириндеп ажыг кезээ соңгулдалыг актив болуп турар. Оларның саны 368 кижи. Районнуң эрткен партия конференциязындан райкомнуң болгаш ревизия комиссиязының кежигүнүнге 68 кижи соңгуткан. Отчёт соңгулдалыг хуралдар үезинде партия эге организацияларының секретарьларынга болгаш партбөлүктер организакчыларынга 107, партком, партбюролар секретарьларынга 164 кижи соңгуткан.

Соңгулдалыг актив — улуг күш. Ынчангаш партия райкому оон долу күш-биле ажылдаарын чедип ап турар.

Партийжи органнарга эң аалдар-хүндүткелдиг, политика талазы-биле бышкап, инициативалыг коммунистер соңгуткан. Райкомнуң пленумнарынга, бюро хуралдарынга айтырыг белеткээринге, эге организацияларга хыналдалар чорударынга, хүлээп алган шиитпирлер күүселдезин контрольдаарынга оларны калбаа-биле киириштирип келген. Оларның үлегер-чижээ, негелделиг чоруу бүдүрүлгелерге, бригадаларга, фермаларга ажыл-херекти экижидеринге улуг идиглиг.

Чогум-на ындыг инициативалыг, негелделиг чоруктуң чижээнге партия райкомунуң кежигүнү, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Д-Н. Ч. Ооржакты чугаалап болур. «Алдан-Маадыр» совхозтуң Оргу-Шөлде хойжу бригадазын бо хоочун хойжу удуртуп, коллективти районда мурнакчы бригадаларның одуруунга киирген. Төрүүр чүс хойга онаашты 102 хураганны мендилээн. Д-Н. Ч. Ооржак боду төрүүр чүс хойлап-на 100 хураганны менди ап, доруктурган. Бригадада партия бөлүүн ол каш чыл иштинде удуртуп, партийжи даалгазын ак сеткилдиг күүседип келген. Д-Н. Ч. Ооржак райкомнуң пленумнарынга, партия активиниң хуралдарынга ажыктыг саналдарны бо-ла берип, аңаа көргүскен улуг идегелге төлептиин көргүзүп турар. Ол ышкаш райком кежигүннери «Октябрь 30 чылы» совхозтуң хойжузу, «Күш-ажылдың Кызыл Туг» орденниң эдилекчизи А. Х. Ондар, АТБ-де жолаачы Н. Шоев, автобазада М. Куулар, суггарылга системазының эргелелинде Н. Мөңге олар болгаш өскелер-даа тодаргай ажыл-херектиң организакчылары болуп, райкомнуң даалгазы-биле эге организацияларга үргүлчү барып, инициативалыг ажылдап келгеннер.

Парткомнарның, партбюроларның, эге организацияларның амыдыралынга соңгулдалыг активтиң киржилгези хөй талалыг. Перспективтиг, ай, квартал планнарын тургузарынга киржип, олар парткомнарның, партбюроларның, коммунистерниң хуралдарынга айтырыглар тургузары-биле саналы-сүмезин-даа киирер, өске-даа хемчеглерни ажылдап кылырынга киржирлер. Партия райкому соңгулдалыг актив-биле ажылды тодаргай угланыышкынныг чорудуп турар. Соңгулдалыг органнарның составы өскерлип, чаартынып, чаа күш аңаа немежип турар.

Партия органнарының удуртулгазынга дуржулгалыг эштер-биле чергелештир чаа кижилер база соңгуткулаан. Оларның иштинде ылаңгыя ажылчыннар көвүдээн. Ынчангаш чаа соңгуткан активке партия райкому чогуур дузаны чедирип, оларның инициативазын, харысалгазын бедидип турар. Партияның эге болгаш цех организацияларының секретарьларының, партбөлүк организакчыларының семинарларын эрттирип келген. Оон киржикчилери партийжи иштики ажылды организастаарының арга-дуржулгазын, партия органнарының структуразын өөренип, партия документилери-биле ажылды эмнелеп-секселээриниң дугайын билип ап турар. Парторганизацияларның бүгү секретарьларының семинар-хуралын квартал сайында эрттирер. Аңаа СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр социалистиг чарышка партийжи удуртулга, контрольду болгаш шиитпир күүселдезиниң хыналдазын сайзырангайжыдары, партия хуралының ролюн бедидери, бүдүрүлгени башкарарын сайзырангайжыдарынга коммунистерниң киржилгези, өске-даа чугула айтырыгларны чугаалажып, сайгарып турар. Аңаа илеткелдерни, лекцияларны районнуң удуртур ажылдакчылары кылып турар.

Секретарьлар семинарга дуржулгазын солчуп, ажыктыг хөй чүүлдерни билип ап турарлар. Чижээ, чоокта чаа эрткен семинарга район эмнелгезинде парторганизация секретары З. С. Гогол, «Хемчик» аныыр-тывыш ажыл-агыйында парторганизация секретары А-Д. Доңгак олар партия хуралдарын канчаар белеткеп база эрттирип, партийжи даалгалар күүселдезин хынап турарының практиказын тодаргай чугаалаан.

Райкомнуң ажылдакчылары, ылаңгыя инструкторлары күш-ажылчы коллективтерде парторганизацияларның амыдыралынче соңгулдалыг активти хаара тударын оралдажып турар. Ылаңгыя парткомнар кежигүннерин түс-түс парторганизацияларга быжыглаарын парткомнарга сүмелеп турар бис. Чижээ, «Алдан-Маадыр» совхозта партком ону практика кырында боттандырган. Партком кежигүнү, салбыр эргелекчизи М. Моңгушту Бора-Тайга салбырында парторганизацияга, кодээ Совет күүскомунуң даргазы А. Ооржакты Алдан-Маадыр ортумак школазында парторганизацияга, совхоз директору М. Доңгакты Оргу-Шөл хойжу бригадазында партия организациязынга быжыглаан. Олар парторганизациялар-биле хүн бүрү харылзаалыг, хуралдарга олуржуп, практиктиг дузаны чедирип турар.

Соңгулдалыг актив-биле ажылывыста четпестер ам-даа бар. Оларның долу идепкейлиин чедип алдынмайн, оларны хуралдарга айтырыглар белеткээринге, ажыл-агыйжы чугула айтырыгларны шиитпирлээринге четпес киириштирип турар.

Активчилерге боттуг дуза чедирери райкомнуң бир кол сорулгазы болур. Оларга арга-сүмени берип, эге организацияларга доктаамал барып, секретарьлар, комитет болгаш бюро кежигүннери-биле ужуражып, оларга болгаш соңгулдалыг активке даянгаш партийжи ажылдың дээштиин бедидер ужурлуг бис.

А. КУУЛАР,
СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң инструктору.

ШАЛЫПЧЫ АЙНЫ ЧАРЛААН

Май айны келир кышка белеткелдиң шалыпчы айы кылдыр чарлаар дугайында Эрзин районнуң кодээ ишчилериниң кыйгырыын «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая салбырының малчыннары изиг биле деткээн болгаш ук кыйгырыгга харыы кылдыр база Наадымга уткуштур немелде хүлээлгелерни алганнар.

Салбырның хойжулары, Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга кириштиншаан, бо хүннерге чедир төрүүр чүс хойга онаашты 95 хураганны доруктурган. Ол чедиишкинни дээш СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнатканы. Малчыннарның кыштаглаашкыны багай эвес дооступ турары моон-на илдең.

Бижиктиг-Хаяның ишчилери майны кыштаглаашкынга белеткелдиң шалыпчы айы кылдыр чарлааш, кыштаглар септээр ийи звенону тургускан. Звенонуң бирээзин удуртуру СЭКП обкомунуң кежигүнү Баганай Сарыг-оолга даавскан. Ук звенонуң кежигүннери кыска хуусаада ийи кезек черде хураган кажааларын эде тудуп дооскан. А Александр Күжүгеттиң звенозу бир хой кажаазының улуг септелгезин кылган. Кыштагларда үрмек септелгени малчыннар боттары кылып турар.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

ЦЕХ БҮРҮЗҮ КҮҮСЕТКЕН

Он бирги беш чылдың бирги кварталында районнуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң алган социалистиг хүлээлгезинде чурттакчы чонга 8 муң 800 рубльдиң ачы-дузазын чедирери көрдүнген.

Эрткен бирги кварталдың түңнели-биле планныг онаалда ажыр күүсеттинген, пландан ажыр 1340 рубльдиң ачы-дузазы чедиртинген болгаш план 116,5 хуу боттанган. Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээр болза, бо чылын 1530 рубльдиң продукциязын хөйнү бүдүрген, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 17,7 хуу өскен.

Районнуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң коллективи чурттакчы чонга он ийи аңгы хевирниң ачы-дузазын чедирип турар. Цех бүрүзү эрткен айларда бедик көргүзүглерлиг ажылдаан. Чижээ, баш дүгү таарар цех квартал планын 133,3, хеп даарарының 123,8, химиктиг арга-биле хеп аштаар цех онаалдазын 120 хуу күүседип, социалистиг чарышка мурнаан.

Үстүнде цехтер чүгле планныг онаалдалар күүседири-биле кызыгаарланмайн, бүдүрген ажылының шынарынче чугула кичээнгейни угландырып турар. Оон түңнелинде бүдүрүлге эргелелиниң ажылы ниитизи-биле экижээн болгаш бүдүрүлгениң мурнакчыларының саны өскен.

Социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, оон негелделерин бүрүн күүседип турар мактаддыглар хөй. Оларга күш-ажылдың хоочуну дааранықчылар Ч. Адыгжы, А. Моңгуш, аныяктардан — М. Куулар. В. Сат, Р. Моңгуш болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

Коллективте бо хүннерде ийиги кварталды чедиишкиннниг доозары-биле социалистиг чарыш улам калбарган.

С. ДОНГАК.
Өвүр район.

«Шагонартяжстрой» трестиниң тудуг бригадаларының аразынга калбарган социалистиг чарыштың түңнели-биле А. Ф. Ягодинге удурткан комплекстиг бригада бирги черже үнген. Ында дуржулгалыг каңнакчы Тимергалий Баутдинович Баутдинов бригаданың чоргааралы болуп турар. Ол Тываже Башкириядан комсомолчу путёвкалыг келгеш, «Тыва кобальт» комбинатка ажылдап турган. Ол сөөлгү алды чылда Чаа Шагаан-Арыгның тудуунга ажылдааш, күш-ажылга бедик түңнелдерни көргүзүп турар.

ЧУРУКТА: каңнакчы Т. Б. Баутдинов.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринде совет улустуң амыдырал-чуртталгазының чаагай чоруун улам бедидеринче чугула кичээнгей угланган. Оон бир тодаргай херечизинге дараазында чүүлдү манаа киирип болур.

«Шекпээр» совхозтуң (директору М. Б. Кара-Сал) тудугжулары боттарының күжү-биле комплекстиг хүлээп алыр пунктунуң бажыңын тудуп дооскаш, чаңгыс чер чурттугларынга чоокта чаа байырлалдыг байдалга хүлээдип берген.

Чаа туттунган делгем бажыңда хеп даараар, баш дүгү таарар, радиотелеаппаратура септээр цех ажылдап турар. Оон ажылдакчылары график ёзугаар, малчыннарже, сүт-бараан фермаларынче үнүүшкүннерни чорудуп, чагыгларны хүлээп ап, амыдыралдың ачы-дузазын оларга чедирерлер.

Совхоз төвүнде ажыттынган бо пункт ажыл-агыйның ишчилериниң баштайгы чагыгларын хүлээп ап эгелээн.

Комплекстиг хүлээп алыр пунктунуң бажыңының байырлыг ажыдыышкынынга кожазы Мөңгүн-Тайга, Бай-Тайга районнарның амыдырал хандырылга комбинаттарының ажылдакчылары аалдап келгеннер.

В. ДАВАА-САМБУУ.

ЧУРУКТА: комплекстиг хүлээп алыр пунктунуң даштыкы хевири.

«ЧЕТТИРДИВИС» ДИЖИР

Ак-Довурак хоорайда № 8 столовая комсомолчу-аныяктар коллективи. В. А. Фисанова эргелекчилээн бо столовая эки ажылы-биле мактаддыг.

Столовааның иштиң көрүштүг, арыг-силиг. Поварларның белеткеп турар чеминиң шынары эки, амдан-сүүзүннүг, ассортиментизи элбек. Ону чемзиг холдуг, дуржулгалыг поварлар М. И. Пивоварова, Н. С. Мартемова оларның бригадалары белеткеп турар. Маңаа чемненип келген кижилерниң столоваа́ның белеткээн аъш-чемин мактап, «четтирдивис, кыстар» дээн сөстер-биле моон үнери таварылга эвес.

Коллективтиң ажылы шынап-ла демниг. Мында ажылдап турар кижи бүрүзү бодунуң хүлээнген ажылындан аңгыда, эжиниң орнун херек апарган таварылгада солуптар. Бригада кежигүннери холушкак мергежилди чедип алган. Столоваа́ның кассири В. П. Васильева кассир болурундан аңгыда дөрткү разрядтың повары. Аъш-чемни белеткээри дуржулгалыг эш-өөрүнден дудак чок. Комсомолчу аныяк кыс Л. Кузнецова чем үлээр хүлээлгезин поварнынга база солуп болур. Аъш-чем белеткээринге оон киржи берген турарын бо-ла көрүп болур.

Комсомолчу - аныяктарның бригадазы ажылчын хандырылга килдизиниң коллективтериниң аразында чарышка доктаамал тиилекчи болуп турары таварылга эвес. Бо чылдың эрткен айларында № 8 столоваа́ның демниг коллективи бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерлиг ажылдаан.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

ДАГДЫНЫКЧЫ

Сарыглар Сарыг-оол чеди чыл бурунгаар «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая салбырының дуржулгалыг хойжузу Күжүгет Кировка дузалакчылай берген. Хой малдаарының мергежилин шиңгээдип эгелээни ол. Каш чыл эрткенде ол улуг кадарчы болуп, түс кодан хой хүлээп алган.

Сарыг-оол Баганайович онгу беш чылдың чыл бүрүзүнде 100 хойга онаашты 98-тен эвээш хураган ап көрбээн. Ол он чыл дургузунда 1400 хураган доруктурар турган, 1515-ти доруктурган. А эрткен чылын чүс башка онаашты 102 хураган алган. Мурнакчы хойжу СЭКП обкомунуң кежигүнүнге соңгуткан. Ол социалистиг чарыштың тиилекчизиниң херек демдектерин үш чыл улаштыр чаалап алган. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиг-биле база шаңнаткан.

К. ХЕРТЕК.

УНИВЕРМАГТЫҢ САДЫГЖЫЛАРЫНДА

Хандагайты суурда универмагтың комсомолчу-аныяктар коллективи эрткен бирги кварталдың болгаш апрельдиң түңнели-биле хереглекчилер ниитилелиниң магазиннериниң аразында калбарган чарышка тиилекчи болган.

Магазинде үш килдис бар. Олар база аразында социалистиг чарыштыг. Килдис бүрүзү бараан саарылгазының апрельде планныг онаалдазын чедиишкиннниг күүсеткен. Чижээ, галантерея килдизи 13 муң рубльдиң бараанын саарар турган, ажырып, 14 муң рубльдиң бараанын саткан. Идик садар килдис база планныг онаалдазын 100 хуу күүсеткен.

Универмагтың садыгжылары күш-ажылчы көргүзүглерин быжыглавышаан, социалистиг чарышка улам идепкейлиг киржип, чартык чылдың планныг онаалдазын хуусаа бетинде чедиишкиннниг күүседир сорулганы салган. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы коллектив ону күүседип шыдаар.

А. ШЮГДЮР.
Өвүр район.

«АЛДАН-МААДЫРДА» ЧЕТПЕСТЕР

«Алдан-Маадыр» совхоз Чөөн-Хемчик районда эң-не хөй суггаттыг шөлдүг ажыл-агый. Ында Борбак-Тейде трактор-хову бригадазының шөлдеринде ам 20 кижи составтыг суггатчы беш звено ажылдап турар.

Тыва АССР-ниң хову ажылының алдарлыг ажылдакчызы, Күш-ажылдың Кызыл Туг орденниң эдилекчизи А. Кызыл-оолдуң удурткан звенозу 117 гектар черни, С. Моңгуштуң, К. Ховалыгның база С. Моңгуштуң звенолары каттышкаш 437 гектар черни суггарганнар. Шөлдерге өлчык сиңирер ажыл ам-даа уламчылап турар. Май 20-ге чедир шуут 2165 гектар чер суггартынган.

Совхозтуң тарылга шөлдериниң колдуунда суггаттыг черлерде болгаш, оларны удур суггарып, болбаазыраткаш, үрезин чаштырар болганда, тарылганың темпизи өске черлерниинден арай оожум болуп турар. План ёзугаар 2200 гектарга тараа культураларын чаштырар турган, ам 1246 гектарга чаштырган. Тарылга агрегаттарында ажылдап турар механизаторлар Эрес-оол Моңгуш, Шолбан-оол Ондар, Өпей-оол Моңгуш, Эрес-оол Ондар боттарының хүн нормаларын үргүлчү ажыр күүседип турарлар. Ол ышкаш чер чардырып ийи эдилегиг ажылдап турар трактористер Көк-оол Ооржак, Дамба Моңгуш дээш өскелерниң-даа күш-ажылчы көргүзүглери чаштырыкчылардан дудавайн турар.

Хову-шөлдерде ажылдап турарларның ортузунда социалистиг чарышты организастаан. Ынчалзажок оон түңнелин беш хонуктап үндүрерин негелделде айыткан турда-ла, совхозтуң удуртулгазы, чер ажылының специалистери ону сагывайн, чарыштың түңнелин өй-шаанда үндүрбейн турарын механизаторлар хомудап чугаалап турар болду. Ол ышкаш тараажыларның доктаамал чурттап, хостуг үе-шактарын чеп дыштанып эрттирерине таарымчалыг байдалдар хову турлаанда тургустунмаан. Ынчангаш улус мында доктаамал чурттавайн, суурда бажыңнарындан кээп ажылдап, хөй үени чидирип турар. Бригада төвүнде кызыл-булуң база чок, көргүзүг самбыразы кылдынмаан. Оон ужурундан кымның канчаар ажылдап турарын — сан-чурагайлар-биле бижип турар. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, совхозтуң дирекциязы (директор М. Доңгак), партком (секретары Д-Б. Ондар) хөй чүүлдерни чедир кылбайн турар-дыр.

Ындыг байдал кажанга чедир уламчылаарыл?

Н. ДАЖИНМАА,
«Шынның» корр.

КАТАП ТУРГУССА

Өвүр районнуң Чаа-Суур девискээринде үнелиг тудуг материалы — туйбу өрттедир дой-довурак шаг-шаандан тура билдингир турган. Ол черге колхоз тура-ла аңаа туйбу өрттедип кылыр бүдүрүлгеге черин организастап, түс черниң чаа тудугларын бодунуң туйбузу-биле чедиштир хандырып турганын улуг назылыг улустар билир.

Совхозтуң коллективиниң бо чылдагы социалистиг хүлээлгелеринде 17-ле муң туйбуну бодунуң күжү-биле бүдүрерин айыткан. А шаанда оон ийи катап хөй, 30 ажыг муң туйбуну кылып ап турган болгай. Ындыг эвээш туйбуну бүдүрерин аазавайн, харын туйбу өрттедир черин чаартып тургаш, чаа сарай-кажааларны туткаш, суугуларны солааш, ырак-узак черлерден туйбуну сөөртүп, хөй чарыгдал үндүрериниң орнунга Чаа-Суурнуң туйбу белеткээр черин катап тургусса дыка ажыктыг болур.

В. САНАА.

Шүгүмчүлелдиг чагаалардан

ТАРБАГАН КЕЖИ

Мөңгүн-Тайга районнуң девискээринде тарбаган дээр хээкчи дириг амытан бар. Ол шаг-шаандан тура халдавырлыг аарыгларның, ылаңгыя чуманың нептередикчилери боор келген. Чогум-на оон ужурундан республикага 1970 чылдарда эгелээш, чумага удур тускай станцияны организастап тургускан. Станцияның ажылдакчылары ол амытаннарның мөөңнелгей черлерин тып, оларны узуткаарының талазы-биле улуг ажылдарны ажыл чорудуп келген болгаш чорудуп-даа турар.

Шаандан тура-ла ук районнуң чону тарбаганның эъдин аъш-чем кылдыр ажыглап, кежин херэглеп келгеннер. Оон чаан сыскырып алгаш, эм-тан-даа кылдыр ажыглап чораан-нар. Тарбаганның ылаңгыя кежи чиңелиг, оон бөрт даарап, ажык тып алыр кижилер база турган. Оларның үлегерин эдергеш, амгы үеде чумага удур станцияның ажылдакчылары өске кижилерге дамчылары хоруглуг хоран бүдүмелдерни ук чер чурттуг тарбаганчыларга бүдүү бээр болгаш оон хөлезин кылдыр тарбаган кежи алыр фактылар көстүп турар.

Станцияның ажылдакчыларындан тарбаганны узуткаашкын ону дүрүм ёзугаар тускай черлерге чажырып, хоор ужурлуг турбуже-ле, оларның кештерин холгаарлаар азы үс-чаан алыр, оларны өскээр улуг өртекке сайгарар кижилер база тып-тып турар апарганын ол черниң чону билип турарлар.

Бир эвес өөр-өөр тарбаган турлагларының ындыг диригамытаннары чума аарыг эвес, кадык болган чүве болза, олар чүге организастыг-биле аңнап, күрүнеге алгы-кежин дужаап болбазыл? Чамдык кижилер бо диригамытанны Тывадан өске черлерде чоок шээрел ёзугаар аңнап, кежин белеткел организацияларынга дужаап турарын дыңнаан болгулаар. Биске ону ынчаар кылза ажыктыг деп бодаар мен. Чүге дээрге, Мөңгүн-Тайга районда тускай кээп тарбаганнаар азы ол черниң чонундан оон кежин чыып, чиик өртекке садып алгаш, оларны өске черлерге аппаргаш, оон-даа улуг өртекке саарар кижилер бары билдингир болгай. Оон тодаргай барымдаазы республиканың өске районнарында, Кызылда болгаш Сибирьниң өске-даа хоорайларында тарбаган кежи бөрттүг кижилерниң бо-ла көстүп чоруурy болур. Ол дээрге, күрүне садыындан садып алган бөрттер эвес, а кижи холундан алган тарбаган кештеринден даараткан бөрттер-дир.

Мөңгүн-Тайганың тарбаганының кайы-хамаан чокка өлүрер, оон кежин хууда ажыктанчаа кылдыр садыглаар чорук-биле демиселди күштелдирериниң хемчеглерин алыры чугула деп ол районнуң тарбаганныг черлериниң чону чугаалажып турар. Бо айтырыгны шиитпирлээр кандыг албан чери барыл «Шын» солуннуң арнындан айтырыксап турар улус бис.

М. ХЕРТЕК.
Мугур-Аксы суур.

БАЗА КАТАП ЧУНАР-БАЖЫҢ...

Таңды районнуң Межегей суурy эң хоочун болгаш хөй чурттакчылыг черлериниң бирээзи. Ында садыг-наймаа, хөй ниитиниң албан организациялары четчири-биле ажылдап турар. Ынчалза-даа суурнуң чурттакчыларының сөөлгү чылдарда салып келгени бир чугула айтырыы ам-даа үзе шиитпирлеттинмээн. Ол болза, чунар-бажың дугайында айтырыг-дыр.

Межегейде эрги чунар-бажың шагда-ла амгы үениң негелдезинге дүүшпестээн: соңгалары тар, чунар залы дыкпыш, таз салыр черлери таарышпас, кыжын соок, бичии уруглар изиг суггаа өртениp болгу дег. Чунар-бажыңның кажан септеп-селээни билдинмес, хирлиг болгаш лампочкалары безин чок турар.

Суурда чунар-бажың дугайында ында албан-организацияларының удуртукчулары билип-даа сагыш салбайн турарлар. Санитар эмчилери ону чаңгыс-даа катап барып хынап көрбээннер. Совхоз директору В. К. Чубик баштадыр чамдык удуртукчу ажылдакчылар бажыңнарының чанында хуу чунар-бажыңнарлыг болгаш, бо чугула айтырыгны херексевейн турары ол-дур деп, Межегейниң чону чугаалажып турар апарган. Эрги чунар-бажыңы чонга чедишпес, доктаамал эвес ажылдап турарын олар эки билирлер.

Чаа чунар-бажыңның тудуун ара каапканындан бээр бир чыл ажа берген, туттунган хаалгалары үрелип эгелээн, тудуг материалдарын ында-мында тоо быдарадыр октагылапкан чыткылаар. Ону тударынга тускайлаан күрүне акша-херелгизи кайнаар баргаңыл? Ынчаарга ону кым туттуруп турар чүвел, ол ышкаш кымнаар тудар ужурлугул деп чүве база орта билдинмейн турар. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринде кодээ чонунуң негелде-хереглелдерин доллдур хандырарының, оларның амыдырал, чурттаарынга болгаш ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарының чугулазын онзалап айыткан болгай. Кодээниң ажылчы чоннарының амыдырал деңнели чоорту хоорайныы-биле деңнежир кылдыр, ажылды ынчаар чорудары негеттинип турда, Межегей суурнуң чаа чунар-бажыңының тудуун ара хаапканы канчап-даа таарышпас-тыр. Бо айтырыгны тодарадып бээрин «Шын» солун редакциязындан дилеп турар бис.

Т. СЕНГИ,
башкы.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

ЧАА-ЧАА ЧИИГЕЛДЕЛЕР

Аныяк өг-бүлелерге ол чүнү бээрил?

Бир-ле дугаарында — боттарының чуртталга байдалын экижидеринге эргени оларга бээр. Аныяк өг-бүле тургустунганындан бээр бир чыл дургузунда — уруг-дарыг чок дээш тывтар үндүрүгден хостаныр. Уруг төрүттүнгенде, 50 рубль түңнүг дузаламчы акшаны күрүне төлеп бээр. А ийиги, үшкү уруг төрүттүнгенде, ол акшаның түңү ийи катап улгадыр. Дөрт болгаш оон-даа хөй уруглардыг өг-бүлелерге ай санында акша төлээр болгай. Бистиң чуртта ындыг өг-бүлелерниң саны 2,5 миллион чедип турар.

Чаш уруг төрүттүнери дээрге-ле, өг-бүлеге чүгле немелде чарыгдал эвес, а чаа-чаа сагыш човаашкыннар-дыр. Аңаа дуза кадар талазы-биле улуг ажылдарны күрүне бодунга алган болгаш уруг-дарыын ажаарынга таарымчалыг байдалдарны ылгерге тургузуп берип турар. Уруглар ажааганы дээш кезик-чамдыын төлээр шөлээзин ынчангаш чыл чедир узаткаанын СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хүлээп алганы тускай доктаалында айыткан. Херек апарган таварылгада ол шөлээ 1,5 азы 2 чыл-даа чедер апаар. Ынчан чүгле ажыл төлевири турбас, а ажыл стажы болгаш ажылдап турган черинде ажылы хевээр артар. Ол дээрге күрүнениң база улуг сагыш салыышкыны-дыр.

Уруглар бо-ла аарый бээр болгай. Ажылдап турар авалар төлевирлиг шөлээзин моон мурнунда-ла ап турган. Ам оон хуусаазы 14 хонук чедир узаан. Бир эвес ол хуусаа эвээш болза ийи неделяның немелде шөлээзин күрүне берип турар (шалың төлевири чокка).

Аныяк-даа, уруглардыг-даа өг-бүлелер оларның ээлчеглиг шөлээзин үш хонук улгатканынга сеткил ханып турарлар. Ол хонуктарны олар боттарынга таарымчалыг үеде алыр эргелиг. Олар бүдүрүлгеге долу эвес ажыл хүнүнде азы неделяда ажылдап болур. Боттарының ажылдаарынга таарымчалыг графикче олар шилчип болур. Бүдүрүлгениң эрге-ажыы тааржыр болза не херээжен чамдык ажылдарны бажыңынче-даа ап болур. Назы четпээн уруглардыг авалар оларның уруглары школага-даа, уруглар садтарынга-даа таарымчалыг байдалдарны тургузарын аажок күзээр. Ынчангаш чоокку чылдарда бичии уруглар бүрүзү садикке азы яслиге турган турарын чедип алыр бис.

Уруглар садтарынга болгаш яслилерге турганы дээш төлээр акшадан хостаары хөй уруглардыг өг-бүлелерниң бюджединге дыка камналгалыг. Школа назы четпээннерниң албан черлеринге турганы дээш амгы төлеп турар акшазы безин эвээш — чылда ортумаа-биле 80 рубль болгай. Ол дээрге бүгү чарыгдалдың чүгле 15 хуузу-дур. А арткан 440 хире акшаны күрүне төлеп турар-дыр.

Квартира хөлезин база ындыг. А хөй уруглардыг өг-бүлелерге ону төлээри чиигелделиг. Олар чогуур түңнүң чүгле 50 хуузун төлээр.

ПЕНСИЯГА ЧАА НЕМЕЛДЕЛЕР

Кырганы болгаш ажыл кылыр шинээ чидирген дээш пенсияларның хемчээлин Совет күрүне каш удаа эде көрген, азы пенсияның хемчээлин доктаамал өзүп келген. Социал хандырылганы улам экижидер хемчеглер дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы ол талазы-биле ажылга улуг базым болган. Бир дугаарында-ла пенсияның алакы хемчээли өөр апаар: колхозчуларның-даа, ажылчыннарның-даа. Оон аңгыда, моон мурнунда төлеп турган пенсияларның, оон иштинде инвалид болганы дээш хемчээлин эде көөр апаар. Чүге дээрге, ССРЭ-ге сөөлгү он чылда шалың төлевири 36 хуу өскен, а он чыл мурнунда кырааны азы ажылдаар шинээн чидирген дээш пенсияже үнгеннерниң ол талазы-биле пенсиязы эвээш. Чаа доктаал ол ылгалдарны эдер апаар.

Александр ДЕДУЛ,
ПМА-ның экономиктиг тайылбырлакчызы.

ХАРЫЛЗАА СПУТНИГИ «ЭКРАН»

«Сөөлгү чылдарда бистиң Өвүр районга космос дамчыштыр теледамчыдылгаларны көөр аргалыг болган бис. Ооң түңнелинде бисте ам Москвадан чурттуң иштинде болгаш даштыкыда-даа болуушкуннарны хүн бүрү көрүп, билип ап турар бис. Ынчалза-даа мапаа холбаштыр «Шын» солуннуң редакциязындан чамдык айтырыгларны салырын чаңгыс чер чурттугларывыс дилеп турар. Чүл дээрге, дамчыдылганың шагы чүге эвээжил база дамчыдылга үезинде телевизорлар орта ажылдавас болгулаар, оон чылдагааны чүдел?

Ийиги программаны кажан көөр бис. Кызылдан дамчыдылга чүге болбайн турары?

Б. МОНГУШ,

Өвүрнүң Хандагайты суур, пенсионер».

Республиканың космостан теледамчыдылга хүлээп ап турар телесуурганыг өске-даа суурларындан ындыг янзылыг айтырыглар салган чагааларны «Шын» солуннуң редакциязы хөйнү ап турар. Ол айтырыгларга харыылап бээрин Кызылдың телерадиодамчыдылга төвүнүң специалистеринден редакция дилээн. Харыыда чугаалап турары болза:

Бистиң республикага телевидение оңгу беш чылда калбак хөгжээн. Ынчангаш амгы үеде республиканың районнар төптери, улуг-улуг суурлары шуптузу теледамчыдылгаларны хүлээп ап турар. Чонуң 80 чедир хуузу телевидение программазын көөр аргалыг апарган.

Телевидение дамчыдылгазын түс-түс черлерге хүлээп алырының аңгы-аңгы аргалары туруп турар. Бо хүннерде Кызыл, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарның, а ол ышкаш Бай-Тайга, Каа-Хем районнарның чамдык чурттакчылыг черлериниң чону Кызылдың телестудиязын дамчыштыр түс чериниң болгаш Төп телевидениениң дамчыдылгаларын көрүп турарлар. Ол ышкаш Кызыл, Барыын-Хемчик районнарның чурттакчылыг черлери телевидениениң ийиги программазын көрүп турар. «Орбита-3»-түң программазын Кызылдан бирги программаның дамчыдылгазы чорупп турда көөр аргалыг.

Үстүнде айыттынган районнарже космос дамчыштыр харылзааның Кызылда «Орбита» станциязын болгаш чер кырының техниктиг дериг-херекселдериниң дузазы-биле теледамчыдылгаларны кылып турар.

Республиканың чамдык чурттакчылыг черлериниң, ылаңгыя ырак-узак районнарының телекөрүкчүлери хары угда ийи программаны кажан көрүп болурун боттарының чагааларында бо-ла айтырган болгулаар. Бирги болгаш ийиги программаны хары угда дамчыдар дериг-херекселдериниң комплекизин дыка нарын болгаш оларны эптеп тургузары хөй чарыгдалдарны негээр. Оон ужурундан бо үеде бирги черге-ниң сорулгазы кол, бирги программаны республиканың чонунга бараалгадыры боор турар.

Сөөлгү чылдарда чүгле бистиң республикада эвес, харын бүгү чуртта-даа «Экран» деп адаар хавылзаа спутнигиниң дузазы-биле Төп телевидениениң дамчыдылгазын хүлээп алыр тускай системаны шенеп көрүп турар. Ооң чер-ле болганга таарымчалыг онзагай чүүлү чүдел дээрге, улуг өртек-үне чок, тургузарынга хөй акша-хөреңги чарыгдаттынмас система боор турарында болур. Чогум-на ындыг хүлээп алыышкын системазынга хамаарышкан айтырыгны В. Монгуш салып турар-дыр. Ол системаны электри энергиязы ап турар, эң-не ырак-узак чурттакчылыг черлерге — улуг эвес суурларга, район төптеринге тургузуп болур. Космоста «Экран» спутниктен Төп телевидениениң программазын ол система хүлээп алгаш, ындыг-ла ырак эвес девискээрге дамчыдар. Хүлээп алыр болгаш улаштыр дамчыдар ол система ийи хевирлиг: бирээзи 1—2 километр болгаш өскези — 10—14 километр девискээр черге ажылдаар. Чогум-на ооң ужурундан Хандагайты суурдан ырак черлерде чурттап турар малчыннар ында системаның дамчыдылгазын хүлээп алыр арга чок боор турар.

Хандагайтыдан аңгыда «Экран» спутниктен дамчыдылга хүлээп алыр системалар районнар төптери Тоора-Хем, Туран, Самагалдай, Эрзин суурларда, а ол ышкаш Мугур-Аксы, Ильинка, Бүрен-Бай-Хаак, Нарын, Балгазын, Кара-Хөл, Шуурмак, Шамбалыг болгаш өске-даа чурттакчылыг черлерде тургустунган.

Ам үстүнде айыттынган хоорайларның болгаш суурларның телекөрүкчүлериниң хөй удаа салып турар айтырыынга холбаштыр каш сөс. Ол болза, хүлээп алыр системаларның ажылдаар шактарынга хамаарышкан айтырыг болур. «Экран» системаны дуржулга кылдыр ажыглаары ам-даа уламчылап турар чүве болганда, ооң ажылдаарының доктаамал шактарлыг көрүм-чурумун тургуспаан болгаш тускай программа база чок боор турар. Олар чүгле «Орбита-3» программаның чамдык-кезиин хонукта 7—9-ла шак иштинде хүлээп ап, дамчыдып турар. Чогум-на ооң ужурундан үк системаларның ажылының үезинде планнаттынмаан чапсарлар чамдыкта болу бергилээр. Ынчаарга Кызылдан дамчыдылганы кажан көөр дугайында хөй-хөй телекөрүкчүлерниң айтырыынга үстүнде харыыга немештир чугаалап каар чүүл болза, ону чедип алырда чер кырының улуг өртектиг, нарын дериг-херекселдерин тургузар апаар. Ол — келир үениң сорулгазы боор турары билдингир.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

НЕФТЬ ПРОДУКТУЛАР КАМНАЛГАЗЫ

ПРАГА. Бо беш чылда Чехословакияга нефть продуктуларны камнап алырының калбак программазын боттандырарын төлевилээн. Амгы үеде солууру болдунмас болуп турар чүгле ындыг адырларга нефть продуктуларны ажыглаар апаар. Чижээ, сөөлгү чылда республикага бензин херегләэри 7 хуу, керосин—50 хуу кызырылган. Ажыглап каапкан үстериң болгаш оларның холуксаазын катап ажыглаар талазы-биле дыка хөй хемчеглерни ЧССР-ниң чазаа хүлээп алган. Ол хемчеглер беш чылдың төнчүзүнге чедир чылдың-на 600 тонна нефтиниң камнап алырының аргазын бээр.

Нефтиден үнелиг химиктиг продуктуларны бүдүрүп үндүрер талазы-биле чаа күчүлерни ооң-биле чергелештир ажыглаалга киирген турар. Беш чыл дургузунда оларны бүдүрүп үндүрерин бүдүн чартык катап көвүдедирин төлевилээн.

МООЛГА СОНУУРГАЛ УЛГАДЫП ТУРАР

УЛАН-БАТОР. Частың эгелээни-биле Моолда ээлчеглиг туристиг сезон ажыттынган. МАР-га баар күзелдиг даштыкы туристерниң саны чыл келген тудум өзүп турар. Оларны Моолдуң байлан болгаш каас-чараш бойдузу, чурттуң онзагай культуразы база чаңчылдары хандыкшыдып турар. Дыка хөй кижилер республиканың хоорайлары-биле болгаш хөй санныг төөгүлүг тураскаалдары-биле танышкарын, улус эрге-чагыргазының чылдарының дургузунда моол ажылчы чоннар амыдыралдың бүгүле адырларынга кайы хире улуг чедиишкиннерни чедип алганын караа-биле бүзүрел көөрүн күзеп турар.

— Бистиң чуртувуска даштыкы кижилерниң сонуургалы доктаамал өзүп турар— деп, МАР-ның даштыкы туризм талазы-биле «Жулчин» эргелелинге СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.— Оларның кээп турары чурттарның саны база-ла доктаамал көвүдеп турар. Социализмниң акы-дунма чурттарындан келген туристер-биле чергелештир, Англиядан, ГФР-ден, Франциядан, Австриядан база өске-даа чурттардан туристер бөлүү Моолга кээп турар.

Амгы үеде «Жулчин» 30 ажыг даштыкы туристиг организациялар болгаш фирмалар-биле ыяап харылзааны тудуп турар. Ылаңгыя социалистиг чурттар-биле үре-түңнелдиг кады ажылдажылга хөгжүп турар.

«Жулчин» болуушкун аалчыларынга эң солун маршруттарның, улуг шилилгезин саналдап турар: республиканың эң улуг үлетпүр болгаш культура төвү болу берген Улан-Баторну, интернационалчы найыралдың аныяк хоорайлары— Дарханны, Эрдэнэтти сонуурган көрүп, эрте-бүрүнгү моол найысылал — Хархориннин райониче база өске-даа хөй черлерже аян-чорук кылып болур.

«АТЛАНТ» ДЕП ХООРАЙ

БЕРЛИН. ГДР-де эң улуг, хар машина тудуунуң «Таграф» комбинадының конструкторларының тургусканы чаа порт краны «Атлант» деп адааны таварылга эвес. Ооң каң холдары 60 тонна чедир чүъкту чинги-биле кедүрүп шылаар аргалыг. Ооң аңгыда, массалыг-биле бүдүрерин бо беш чылда эгелээр чаа серияның машиналарының баштайгызы хары угда ийи суднонуң чүъгүн дүжүрүп болур.

(СЭТА).

КУРП-ниң IV съездизи доозулган

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Кампучия Улус Республиканың амыдыралынга чугула үе-чада болган Кампучияның Улусчу-революстуг партиязының IV съездизи ында доозулган. КУРП-ниң политиказын кампучи улустуң деткип турарын, марксизм-ленинизмниң идеяларынга, пролетаржы интернационализмниң принциптеринге партияның шынчызын съезд тодаргай бадыткап көргүскен.

Кампучияның революциязы— делегей революциязының түдуш кезээ деп, съездиниң революциязында айыткан. Ынчаарга ол резолюция чурттуң коммунистериниң ажыл-чорудулгазының хөй чылдарда программазы болуп турар. Кампучия Улус Республика— социалистиг күрүнелерниң улуг өг-бүлезиниң кежигүну. Улусчу Кампучия Совет Эвилели-биле, социалистиг акы-дунма өске-даа чурттар-биле, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкини-биле эп-сеткил каттыштырылгазын марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптеринге үндезилээш, быжыглаар деп, резолюцияда айыткан.

Вьетнам болгаш Лаос-биле акы-дунма найыралдың болгаш эп-сеткил каттыштырылгазының харылзаалары улусчу Кампучияга кайгамчык улуг ужур-дузалыг болур деп, ол документиде демдеглээн.

Хамаарышпас, тайбың, хостуг болгаш чечектелген Кампучияны тургузарын партияның узун хуусаалыг сорулгазы кылдыр Кампучияның коммунистериниң шуулганы саналан. Күрүнениң, ооң экономиказының, культуразының хөгжүдериниң, чурттуң камгаланыр аргазын болгаш айыыл чок чоруун быжыглаарының, партия болгаш чоннуң чаңгыс эвин улам сырый каттыштырарының кол угланыышкыннарын документиде тодаргайлаан.

Партия массаларны удуртуп, революстуг шимчээшкинге идепкейлиг киржиринче оларны эвилелдеп турар. Кампучияның Улусчу-революстуг партиязы — ол дээрге, марксизм-ленинизмниң идеяларын удуртулга болдурган ажылчын ангының мурнакчы отряды-дыр.

Партияның удуртукчу органнарынга соңгулдаларның түңнелдерин съездиниң сөөлгү хуралынга чарлап дыңнаткан. КУРП ТК-ның Чиигине секретарынга Пен Сованны соңгаан. Партия Төп Комитединиң Политбюро кежигүннеринге Пен Сован, Хенг Самрин, Чеа Сим, Сай Ву Тхонг, Бу Тхонг, Бу Тхонг, Хун Сен, Чев Сот, Чан Си, Чан Пхын олар соңгуттурган.

Кампучияның Улусчу-революстуг партиязының ТК-зының Чиигине секретары Пен Сован түңнел сөс чугаалаан. Съезд болза Индий-Кыдаттың үш чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазын, социалистиг бүгү делегей каттыштырылгазының күчүзүн, национал хосталгалыг шимчээшкинниң быжыглаарынга, социалистиг революцияның ленинчи теориязын хөгжүдеринге салыышкын болган деп, ол онзалап демдеглээн.

Кампучияның революциязының чаптыг херээн деткээни дээш бүгү чурттарның ажылчыннарынга, делегейниң улустарынга чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин Пен Сован Кампучияның коммунистериниң өмүнээзинден илергейлээн.

* * *

Кампучияның Улусчу-революстуг партиязының IV съездизиниң доозулганынга турасказкан митинг Пномпеньге болган.

Марксизм-ленинизмниң принциптерин чайгылыш чок эдеринге, ажылчы чоннарның амыдыралчы эрге-ажыктарынга дүүшкен политиканы чорударынга партияның шиитпирлиниң дугайында КУРП ТК-ның Чиигине секретары Пен Сован медеглээн.

СЭКП-ниң делегациязының баштыңы, Туркменистанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары М. Г. Гапуров, акы-дунма партияларның өске-даа делегацияларының баштыңнары КУРП-ниң съездизиниң түңнелдерин бедии-биле үнелээн болгаш, ооң шиитпирлерин күүседиринге чедиишкиннерни Кампучияның коммунистеринге, чонунга күзээннер.

ЯДЫЫЛАРНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫЫ ДЭЭШ

ДЕЛИ. (СЭТА-ның корр.). Индий ниитилелдиң кедээ ядыыларының байдалын экижидери — кедээ районнарны хөгжүдериниң Индияда боттандырып турар комплекстиг программаның кол сорулгазы болур деп, кедээ ажыл-агый болгаш кедээге чаартылга министри Р. В. Свамииатхан СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан. Индияның хөгжүлдезиниң беш чыл планының (1980—1981 чылдарда) күүселдезиниң үезинде чер чок тараачыннарның, хелечиктерниң, ядыы аймактарның 15 миллион хире өг-бүлелериниң материалдыг байдалы экижээн турар.

Кедээниң амыдыралы-биле холбашкан чугула айтырыгдар Индияның чазааның кичээнгейиниң төвүнде доктаамал туруп турар. Ол черле ындыг болур-даа ужурлуг: бүгү индийлерниң 80 хире хуузу кедээ черлерде чурттап турар. Үүрмек ажыл-агыйларның улам бидараарынга болгаш ядарарынга холбаштыр онза сагыш човаашкынны Индияның чазаа илергейлеп турар. Чыл бүрүде он-он муң тараачыннар боттарының бичии черлерин чидирип, хелечиктер азы ажыл чоктар болуп келген. Ындыг байдалды моон соңгаар болдурбазынче улуг кичээнгейни чазак угландырып турар.

С. КАРМАЛИТО.

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМНИҢ ПРИНЦИПТЕРИНГЕ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моолдуң Араттың революстуг намының XVIII съездизи бодунуң ажылын дооскан. Съезд социалистиг Моолдуң коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының амыдыралында улуг болуушкун болган. Партия болгаш чоннуң чаңгыс эвин, СЭКП-биле болгаш акы-дунма өске-даа партиялар-биле найыралды база интернационалдыг харылзааларны быжыглаар, делегейниң коммунистиг, ажылчын шимчээшкининиң сырый каттыжыышкынынга салыышкынын киирер талазы-биле Моолдуң Араттың революстуг намының шиитпирлиин моол коммунистерниң дээди шуулганы бадыткаан.

«Тайбыңның, демократияның болгаш социал депшилгениң херээ дээш маадырлыг демиселчилерге хосталга» деп кыйгырыгны съезд хүлээп алган. Империализмге удур, тайбыңны болгаш улустарның хосталгазын камгалаар дээш демиселге эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынче ол документиде кыйгырган болгаш реакцилыг база фашистиг ёзу-чурумнарга удур маадырлыг демиселчилер-биле интернационалдыг эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлээн.

«Моолдуң Араттың революстуг намының XVIII съездизинге партия Төп Комитединиң отчёду болгаш чоокку чылдарда сорулгалар» деп илеткелдиң талазы-биле доктаалды съездиниң түңнел хуралынга хүлээп алган болгаш ТК-ның иштики база даштыкы политиказын, практиктиг ажыл-чорудулгазын ында бүрүнү-биле чүүлдүг деп саваан.

«1981—1985 чылдарда МАР-ның улус ажыл-агыйы болгаш культуразын хөгжүдериниң кол угланыышкыннарын» съезд бадылаан.

МАРН-ның Төп ревизия комиссиязының отчёдун база бадылаан, партияның Уставынга өскерилгелерни болгаш немелделерни киирген. МАРН ТК-ның Чиигине секретарының албан-дужаалын катап тургузарын, коммунистерниң авангардчы ролюн бедидерин ында айыткан.

МАРН ТК-ның бирги пленумунга партия ТК-ның Чиигине секретарынга Ю. Цеденбалды бир үн-биле соңгаан.

Ю. Цеденбал түңнел сөс чугаалаан болгаш съездиниң ажылынга киришкени дээш, МАРН-ның болгаш моол улустуң адресинге чаагай күзелдер база дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазы дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин МАРН-ның XVIII съездизиниң өмүнээзинден СЭКП-ниң, акы-дунма коммунистиг, ажылчын партияларның, революсчу-демократтыг партияларның база организацияларның төлээлекчилеринге илергейлээн.

Съездиниң хаадыцганын МАРН ТК-ның Чиигине секретары Ю. Цеденбал чарлаан. «Интернационал» ыяга дыңнаттыг кылдыр дыңналып турган.

ПУР-ГА УДУР ХОРАЛАКЧЫ ҮҮЛГЕДИГЛЕР

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшада амгы байдалды НАТО күрүнелериниң шпион албан черлери социалистиг чурттарның аразында харылзааларны кошкаарынга, оларның камгаланыр аргазын божаннадырынга таарымчалыг чылдак кылдыр санап турарын Польша Улус Республиканың иштики херектер министриниң оралакчызы бригада генералы В. Пожога Варшавага болган парлалга конференциязынга медеглээн. Польша оларга кажан-даа мындыг чугула турбаан деп, барыын талакы күрүнелерниң разведка төптериниң документилеринде онзалап демдеглеп турар. Шпиончу үүлгедиглер политиктиг хоралакчы чорук-биле дорт харылзаалыг.

Польшаның контрразведказының санап көргениниң ёзугаар алырга, Польшаның хамаатыларын боттарының талазынче киирип алырын барыын талакы разведка төптериниң оралдажыышкыннары сөөлгү үеде улам күштелген. Ооң-биле чергелештир, Польша Улус Республикага кээп турар кижилерниң аразында шпион төптериниң төлээлекчилери көвүдээн. Даштыкы чурттарга албаның херээ-биле чеде берген поляктарны дедир Польшаже чанмайн, артып каар кылдыр албадаарының оралдажыышкыннары база күштелген. Янзы-бүрү чыдактар-биле Польшаның хамаатыларын даштыкы чурттарга байысаар, коргудар үүлгедиглер база бар.

Даштыкы разведкаларның Польшага удур хөделиишкиннери өжээтен характерлиг болуп турарын парлалга конференциязынга айыткан. Чуртта эң чугула социал-экономиктиг байдалдың дугайында медээлерни чыырынче онза кичээнгейни даштыкының шпионнары угландырып турар. НАТО чурттарының разведка черлериниң хөделиишкиннери моон мурнунда Польша Улус Республиканың чүгле Улуг хоорайларынга болуп турган, ынчаарга ол хөделиишкиннер амгы үеде чурттуң бүгү девискээринче нептерээн. Американың Каттышкан Штаттарының разведка черлери бо талазы-биле кедергей өжээтен хөделип, НАТО чурттарының разведка органнарының хөделиишкиннерин холбаштырып турар. Польшаның шериг чажыттарын билип алырынче онза кичээнгейни Барыын Германияның разведка черлери угландырып турар.

Шпиончу үүлгедиглер кылганы дээш 1973—1980 чылдарда Польшага 163 кижини шериг трибуналдары шииткенин парлалга конференциязынга айыткан.

НОГААН ХОРАН-БИЛЕ БАЙЫЫШКЫН

ДЕЛИ. (СЭТА-ның корр.). Кыдаттың наркотиктер бүдүрер талазы-биле күрүне компанияларының кем-бурууулуг ажыл-чорудулгазынга Мурнуу Азияның чурттарын улам-на хөйү-биле киириштирериниң айыылынга холбаштыр дүвүрээшкинин Индияның парлалгазы илергейлеп турар. Тайландының найысылалы Бангкоктуң болгаш Кыдаттың мурнуу талакы хоорайы Гуанчжоунуң (Кантонуң) аразынга дорт агаар харылзаазын ажытканы ол дүвүрээшкинниң чылдагааны болган.

Опиум чиг-эдин болгаш өске-даа наркотиктерни Таиландыдан Кыдатче дажыглаарынга ол чаа агаар шугумун Пекин ажыглаар бодап турар деп, Индияның цеделя санында үнер «Нью уэйв» солуну бижээн. Наркотиктерни Кыдатка болбаазырадып бүдүрген соонда оларны Гонконгка база Макаога экелгеш, Индияже болгаш Ортаакы база Чоокку Чөөн чүктүң чурттарынче, Европаже, АКШ-че чажыды-биле чорудар бодап турар. Опиумну хоралыг күштүг наркотик кылдыр бүдүрер талазы-биле улуг үлетпүрнү Кыдатка шагда-ла тургускан деп, ол солун бижээн. 1973 чылда ындыг 98 күрүне бүдүрүлгелери ажылдап турган. Ооң сөөлүнде 23 заводтарны немей туткан. Кижилерниң медерелинге болгаш амы-тынынга кедергей хоралыг наркотиктерни делегейге чажыды-биле садыглааш, Кыдат чыл бүрүде 15 миллиард долларны ап турар. Наркотиктерни чажыды-биле садыглаанындан алган орулгаларының хөй нуруузун Пекин чыл бүрүде Индияга болгаш өске-даа күрүнелерге удур хоралакчы үүлгедиглерни хандырарынга чарыгдап турарын парлалга демдеглээн.

Б. ЧЕХОНИН.

АКШ. Шалың төлевирин өстүрерин, ажылга таарымчалыг байдалдарны тургузарын, ажылдан үндүрер чорукту болдурбазын доктаадкан күш-ажылчы чаа керээни чарарын америк шахтёрлар бүдүрүлгелериниң ээлеринден негеп турарлар.

Дагжыларның ол эргим демиселин америк ажылчы чон деткип турар.

ЧУРУКТА: Питсбургта ажыл соксаткан шахтёрлар-биле эп-сеткил каттыштырылгазының массалыг митингизи.

АП—СЭТА-ның фотозу.

Эки чурттаар төлээде—эки ажылдаар

КҮЗЭЭН СОРУУ-БИЛЕ

Бистиң аныяктарывыстың өг-бүле тудуп, чаңгыс черге найыралдыг, аас-кежиктиг, өөрүшкүлүг чурттаалгазын эгелээри оларның амыдыралында онза болуушкуннарның бирээзи болуру билдингир болгай.

1945 чылдан бээр Чадаана хоорайга орус-даа, тыва-даа, хакас-даа, өске-даа нацияларның оолдары болгаш уруглары кады чурттап эгелээрде, ийи боду бир херекселдиг орун, стол, сандайлар, савa-сангалар саттынып алгаш, өг-бүлезин тудуп эгелээр турду. Ооң соортү-ла оларның кайызының-даа күш-ажылы-биле тып алган акша-төгериң-биле боттарынга херегледтиннер бажың иштиниң эт-херекселдерин улам-на немештир садып ап, боттарынга өй мал-маганны-даа тудуп, ногааны-даа тарып ап, бай-шыдалдыг кылдыр чурттап чоруй баар турган чүве. Ол үениң аныяк салгалы чораан, амгы үениң назы дөгүй берген кижилери аныяктарның ынчаардагы чаңчылын ам бодап чорууурлар. Оларның хөй кезии амыдыралды ол ышкаш чурттап эгелээннер.

Чаңгыс чижектен көргүзейн. 1945 чылдың чайынында Ада-чурттуң дайыны тиилелгелиг доозулганының соонда, Барыын-Хемчиктиң Эрги-Барлык чурттуг, Тыва Арат Республиканың революстуг шериинин албаның эрттирген, 20 харлыг мээң эжим Хомушку Сачы ВЛКСМ-ниң Чөөн-Хемчик райкомунга ажылдап турган, орус уруг Александра-биле танышкаш, кады чурттай берген. Ол үеде, дайын соонда, садыгларга бараан-сараан, аъш-чем аймаа ховар турган. Олар бир ыяш орун, бир стол, ийи сандай, чем хайындырар сакпыннар, аяктар тып алгаш, кады чурттаалгазын эгеледилер. Мен ынчаарда, эжимге дузалаарым ол ыйнаан, ачам сугже чоруткаш, бир шоодай ак-тараа ап алгаш, ЧадааныныңКара-Дыт дээрбезинге тырттыргаш, далганын экеп берген мен.

Ынчаарда Хомушкунуң Эрги-Барлыкта ада-иези, акылары, дуңмалары, төрелдери мал-маганныг-даа, тараа-бызаалыг-даа шыырак чурттап турганнар. Александра-биле өгленип алырын, анаа дүза чедирерин Хомушку төрелдеринге дыңнатпаан-даа. Олар ийилээ чурттаалгазын омак-хөглүг, бай-шыдалдыг, эптиг-найыралдыг ынчаар чурттап эгелээш, өг-бүлезиниң өөрүшкүзү болур бир уруглуг-даа болдулар.

Амгы бо хүннерде бистиң аныяк өскеннеривистиң өг-бүле тудуп турарының, куда эрттирип турарының дугайында мурнунда солуннарга эки-даа, таарымча чок-даа талаларын бижип турган болгай. Бистиң өг-бүле тудар дээн аныяктарывыстың хөй кезин-ле белен бажыңга, ада-иезиниң, төрелдериниң садып бергени бажың иштиниң бүрүн херекселдеринге хандыртынган. Оол биле уруг бүрүн херекселдиг бажыңга олуруп алыр апарган болгай.

Өгленир дээн уругларының бажың иштиниң херекселдерин бүрүнү-биле, оларның кудазын эрттирерин аъш-чемин, арага-дарызы оолдуң, кыстың ада-иелери, төрелдери долузу-биле белеткеп турарлар. Чамдык уруглар төрелдериниң садып бергени шкаф, диван дээш чергелиг улуг өртектиг эдилелдерин — «Багай-дыр, оон чараш чүве меңээ херек» — дээш, холуур-даа таварылгалар тургулаар.

Аныяктарның амгы кудазында эки талаларын көргүскен «Комсомолчу куда» дээн ышкаш клубтарга организастап турар кудалар кижизидилге ужур-дузалыг болгаш өгленишкен уругларның амыдыралынга уттундурбас болуушкун болуру билдингир.

Чөөн-Хемчик районнуң «Тыва» совхозунуң Теве-Хая суурда чурттап турар Виктор биле Марина Ооржактарның дугайында үстүнде чүүлдерге хамаарыштыр бижиир бодадым. Ооржак Виктор Кошкендейевич болгаш Ондар Марина Седип-ооловна школаның эге класстарындан эгелеп, чаңгыс класска өөренип, ойнап, хөглеп өскен болгаш оңгу классты кады дооскаңнар. Виктор биле Марина школага өөренип турган-даа, боттарының арازынга эптиг, найыралдыг, бот-боттарының өөредилгезинге дузалажып чорааннар. Оңгу классты оларның дооскааның соонда Виктор Совет Армияга албан-хүлээлгезин эрттирип чорупкан. А Марина Теве-Хая сес чыл школазынга кижизидикчи башкы болуп ажылдай берген.

Виктор 1978 чылда шериг хүлээлгезин чедиишкинниг эрттиргеш, Теве-Хаяга чедип келген. Школачы чылдарында найыралдажып, бот-боттарынга дузалажып чораан эжи Марина-биле өг-бүле тудуп, күш-ажылчы амыдыралче шымнып кирерин ийи боттары дугуржуп алганнар. Шеригден келгенниң соонда Виктор «Тыва» совхозтуң мал кажааларының тудуунга ажылдап кирипкен. Маринаазы школада ажылдавышаан, адазының дунмазы угбазының уругларын азыражып, ооң бажыңынга чурттап турган.

Ийи боду чурттаалгазының аас-кежиин, салым-чолун боттары шиитпирлээр дээн уруглар угбазының бажыңынга кежээде чоруур эвес. Чурттаалгазының чүүден эгелээрин олар аразында дугурушканнар.

Хуузунда бажың тудуп алырындан эгелээр. Дорт шиитпир ол болган. Виктор ажылындан хостуг шактарында бажың тудар материалдарны белеткеп кирипкен болгаш бажыңның тавааны Теве-Хаяның Ленин кудумчузунда кара сугнуң бир баткан бугазының кыдынга салып эгелээн. Ол чайын хүнүн-не эртенги ажыл шагының мурнунда-даа, ажыл шагының соонда-даа ийи аныяк оол, кыс ажылчын хептерни кедипкен, бажың тудуп турарын эрткен-дүшкен кижилер магадап турганнар. Олар 1979 чылда чурттаарынга таарымчалыг бажыңны бүрүнү-биле туткаш, олуруп алганнар. Бажың иштиниң херекселдерин чоорту садып ап эгелээннер. Виктор биле Марина боттарының тудуп алган бажыңынга олуруп аагаш, ниитиниң күш-ажылынга болгаш боттарының хуузда амыдыралынга кызымаккайы улам дам барганнар.

Ооржак биле Ондар 1978 чылда чурттаалгазын улам быжыглап, кедээ Советке бадылажып алганнар. Ынчангаш ам оларның фамилиялары Викторнуң аайы-биле Ооржактар болу берген. Ооржактарның өг-бүлезиниң аас-кежиктиг өөрүшкүзү болуп, 1979 чылда бичии кыс төрүттүнген. Ону Виктория деп адап алганнар. Эрткен чылын ийиги өөрүшкү, ийи дугаар кыс уруг база кестүп келген. Оозун Виталья деп адап алганнар.

Мария Седип-ооловна биче чажында ада-иезинден чарылгаш, өскүс калгаш, адазының дуңмазы угбазының бажыңынга дорутуп өскен. Ол угбазы аараш, мөчүп калган. Угбазының өскүс арткан уруглары, дуңмаларын азыраар, кижизидер, өөредир хүлээлге Ооржактарга таварышкан.

Виктор биле Марина ийи боду, ийи бичии уруу, угбазының өскүс уруглары-биле катай кижи бажы арбыдай берген. Ынчангаш бажыңын улгаттыр улаарын шиитпирлеп алганнар. База-ла мурнукузу ышкаш, хостуг шактарында ийилээ турупкаш, бажыңынга база бир улашкыны туткаш, алгыдып алганнар. Ам оларның бажыңы кухнялыг, удуур өрээлдиг, залдыг, штукатуралыг, шалаларын кылайтыр дозулаан, соңга, хаалгаларын кастактарып будаан.

Чайгы үеде аъш-чем хайындырып ижер, чемненир, дыштаныр сериин чадыр бажынны бажыңының чанында тудуп турар. Оон хаалары доозулган. Кырын дуглаары, шалалаары, соңга, хаалгазын кылыры арткан. Ам боттарынга хуула чунар-бажыңны база тудуп алырын планнап турарлар. Бажыңының девискээрин долгандыр хериммеп алган.

Виктор Ооржак школага өөренип турган-ла, күш-ажыл кичээлдеринге аажок сундулуг, школа мастерскаязынга чаазанырынга, нарын чүвелер кылырынга салымныг турган. Ынчангаш ол күш-ажылчы амыдыралын тудуг ажылынга эгелээни таварылга эвес. Ол бодунуң бажыңының эң нарын кылыгларын, печказын салырындан эгелээш, соңгаларын шилдээринге чедир, боду кылган. А Марина мөге-шыырак болгаш Викторга дузалажып, чудук келүрүп, ажылдап турда, оолдардан дудак чок.

Ооржактарның бажыңынга кире бээрге, культурлуг аныяк өг-бүле деп чүве караңка дораан эскертинер. Бүрүн херекселдерлиг демир оруннар, хеп шкавы, чем шкавы, радиоприёмник, радиорепродуктор, этажерка, стол, сандайлар, оруннар артында, шалада хевистер, шил шкаф иштинде алдын-сарала аяк-савалар аймаа, бичии уругларынга, элээди дуңмаларынга ойнаарактар дээш чүңү чок дээр.

Бажыңының херимниң иштин, даштын кезээде арыг чыдар. Бажың чаңында терек-терни, чыжырганаңы, тичканы, инек-караан олурткулап каан. Ногаа аймааның хөй хевирлери тарыттынган. Картофель, капуста, огурец, морковь, свёкла, согуна, өң-баазыя чечектер өстүрүп турар. Хаван оолдарын чылдың-на азырап, өстүрүп турарлар.

Виктор тудуг бригадазында ажылдавышаан, мурнакчыларның одуруунда санадып турар. Марина Теве-Хая сес чыл школазында кижизидикчи башкы ажылында база-ла кызымаккай ажылдап турарларның бирээзи.

Виктор биле Марина Ооржактар боттарының күзел-соруу-биле, бердинген күш-ажылы-биле ынчаар чурттап эгелээш, ам улам аас-кежиктиг, бай-шыдалдыг чурттап турарлар.

М. КАВАА-САРЫГ.

ИЮНЬ 2-ДЕН 4-КЕ ЧЕДИР

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 2-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05 — «Болдиноже шуужугу». Документалдыг телефильм. 9.50 — «Штраустарның өг-бүлези». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм 1-ги сериязы. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35—ССРЭ-ниң Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартык эй ниитилелдериниң эвилелиниң ажыл-чорудулгазының дугайында документалдыг фильмнер программазы. 15.10 — «Телестадион». 15.40 — Уругларга фильм. «Тимур болгаш ооң командазы». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 16.45—«Үннер болгаш өннер». Фильм-концерт.

КЫЗЫЛДАН

17.15 — Документалдыг фильмнер программазы. 17.45 — «Бистиң чуртувуста курарзывтың ужур-дузазы». 17.55—Чарлалдар. 18.00 — «Ажыктыг чорук болгаш шынар». 18.30—Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Эртем амыдыралы». 19.30 — «Штраустарның өг-бүлези». 2-ги сериязы. 21.00— «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Балет артистериниң концерти. 22.05 — Бөгүн делегейде. 22.20 —Европаның баскетбол чемпионады. Эр улус. Прагадан дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Капитан Немо». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 13.10 — Кукрыниксыларның чогаадылгазы. 14.20 — ССРЭ-ниң фехтование чемпионады. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң «Дружба» залындан дамчыдылга. 14.50 — «Хөглүг аныяктар». 16.05—17.15 — Чапсар. 17.15 — «Аныяктарның адрестери». 18.15 — «Чүрүк бүргүзунде — хүн».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45—Чарлалдар. 18.50 — Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

19.00 — Армен Тигранянның операларындан. 20.00 — «Тамчыктыг улунар, чаштар!», «Эскитчигеш болгаш булут». Мультфильм. 20.15 — «Кинокөрүкчүлерниң эдериичизи». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Лобо». Уран-чечен телефильм. 22.50 — «Кандай Королев». Документалдыг фильм. 23.00 —00.45— ССРЭ-ниң футбол чемпионады. «Динамо» (Москва)— «Днепр».

ИЮНЬ 3-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05 — Мультфильмнер программазы. 9.50 — «Штраустарның өг-бүлези». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Документалдыг телефильм. 15.35 — «Орус чугаа». 16.05 —Танцы—мээң амыдыралым». Фильм-концерт. 16.35— «Горнистер, кыйгыга харыылаңар!». 17.05— Европаның баскетбол чемпионады. Эр улус. Түңнел оюннар.

КЫЗЫЛДАН

17.45 — «Өрттер болгаш хоойлу». Документалдыг фильм. 18.05 — Эрзинниң бот-тывынгыр артистериниң концерти. 18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45—Бөгүн делегейде. 19.00 —«Эрткен хүннерниң өндүрчаагайы». ССРЭ-ниң улустуң артизи О. Бардинаның киржилгези-биле концерт. 19.30— «Шраустарның өг-бүлези». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 21.00— «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Улустуң хөгжүм херекселдериниң үннери». Гитара.3-кү дамчыдылга. 22.50— Бөгүн делегейде. 23.05—00.50 — ССРЭ-ниң футбол чемпионады. «Динамо» (Тбилиси)— «Торпедо». «Спартак»— «Шахтёр». 2-ги үелери.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Капитан Немо». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 13.05— «Телестадион». 13.35 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Гуляев ырлаар. 13.45 — «Калининград». Документалдыг телефильм. 14.15 — «Чүү? Кажан? Кая?» Телевикторина. 15.25— «Советтер болгаш амыдырал». 15.55 — 17.45 — Чапсар. 17.45 —«Улустуң уран чогаадылгазы». Теледопчулал.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «Кызыл болгаш кызылчылар». 19.20 —Документалдыг фильмнер.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг улунар, чаштар!» «Илбилиг эктаан». 20.15 — Курүнениң Третьяков галереязының залдарында». Документалдыг фильм. 20.45 — Татар АССР-ниң улустуң артизи Р. Ибрагимов ырлаар. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35— 22.45 — «Ногаан оттугаш». Уран-чечен фильм.

ИЮНЬ 4-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Штраустарның өг-бүлези». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 10.35 — «Дириг амытаннар делегейинде». 11.35 — Медээлер. 11.40 — 14.15— Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 —«Көдээниң ажыл-ижи». 15.40 — «Тимур болгаш ооң командазы». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 16.45 — «Шыдыраа школазы». Телекөрүкчүлерниң чагааларынга харыылар. 17.15 — «Райко» ансамбльдиң концерти. 17.45 — «Миллионнарның ленинчи университеди». «Социалистиг экономиканы эргелеп башкарары».

КЫЗЫЛДАН

18.20 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Кижи болгаш хоойлу». 19.30 — «Штраустарның өг-бүлези». 4-кү сериязы. 21.00 —«Үе». Информастыг программа. 21.35 — ССРЭ-ниң улустуң артизи И. Богачеваның болгаш Ленинградтың телевидение болгаш радио комитединиң орус улустуң В. Андреев аттыг оркестриниң концерти. 22.45— Бөгүн делегейде. 23.00 — 23.45 — Европаның баскетбол чемпионады. Эр улус. Түңнел оюннар.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Чивеңнешкен оттугаштар». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 13.05— «Төрээн чуртуң чурумалдары». Риганың «Аве сол» деп ниити ырының киржилгезибиле концерт программазы. 13.20 — «Театрга ынак силер бе?» 14.05 —«Горизонт». Ленинградтан дамчыдылга. 15.05 — «Хөгжүмнүң рыцары». Документалдыг телефильм. 16.00 — 17.30 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.00 — Уругларга фильм. «Удавас чаъс чаар». Мультфильм. 17.50 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». 18.20 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45 — «Бойдуста биологтуг деңнежилге». Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

19.00— «Пиринейлер ындында — Испания». Документалдыг телефильм. Автору болгаш тайылбырлакчызы — А. Потапов. 20.00 — «Тамчыктыг улунар, чаштар!» «Эскитчигеш болгаш булут». Мультфильм. 20.15 — «Соликамскиден альбом». Документалдыг телефильм. 20.30 — «Кады—пайыралдыг өг-бүле». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.50 — «Чаагай сеткилдиг кижи, экии». Уран-чечен фильм.

Агаар

Бөгүн республикага көжер булуттаар, дымырадыр чаъстаар, дидимирээр. Соңгу-барыын чүк угланыышкыннын хат секундада 9-14, а бир чамдыкта 20-25 метр чедир дүргедээр. Дүне — 8-13, хүндүс — 15-20 градус чылыыр.

Кызылга база-ла көжер булуттаар, үр эвес чаъстаар, дидимирээр. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 9-14, 20-25 метр чедир дүргедээр. Дүне 10-12, а хүндүс — 18-20 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮНЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Силерниң дүжүнерге-даа кирбээн боор»** 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 19.00 (узаткан), 21.30, **«Чүүден-даа артык үнелиг»**. Чедиңгү болгаш сескн фильмнер: **«Даң хаязы чырып келген»**, **«Сорулганы салыр херек»** 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Холуң көдүр!»** 10.00, 11.30, 14.20, 15.50, **«Чединшкиниң күзедим»** 17.20, 19.10, 21.00 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Даштыкы төптүң төлээзи»** 14.20, 17.10, 20.00 шактарда.

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ

Күрүнениң Кызылда педагогика институдунуң бот-өөредилге салбыры дараазында мергежилге өөренириг күзээннерни бирги курска хүлээп алырын чарлап тур:

Математика.

Орус дыл болгаш литература.

Педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы.

Биология.

Кирериниң экзаменнери июнь 2-ден 14-ке чедир дараазында эртемнерге болур:

«Математика» мергежилге— математикага (аас болгаш бижимел-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле);

«Орус дыл болгаш литература» мергежилге —орус дылга болгаш литературага (аас болгаш бижимел-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), даштыкы дылга (аас-биле);

«Педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы» мергежилге—орус дылга болгаш литературага (аас болгаш бижимел-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле).

«Биология» мергежилге — орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле), биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), физикага (аас-биле).

Билдиришкиннерни июнь 1-ге чедир дараазында документилерни ыяап кошкаш, чорудар: ортумак эртемниң дугайында документ (боду-биле), күш-ажыл дептерииниң хоолгазы, № 286 майык ёзугаар эмчи шинзылгазы, ажылдап турар черинден характеристика, билдиришкин, 3Х4 хемчээлдиг 4 фото-чурук.

Документилерни дараазында адресче чорудар:

Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу. 34. Пединститут, бот-өөредилге салбыры. Телефон: 2-20-36.

Свердловскиниң юридиктиг институду чаа өөредилге чылында студентилер хүлээп алырын чарлап тур.

Өөренир хуусаазы — 4 чыл.

Институт үш факультеттиг: суд-прокурорнуң, истелге-криминалистиканың, улус ажыл-агыйынга эрге-хоойлу албанының.

35 хар чедир назылыг, ортумак эртемниг болгаш 2 чыл чедир ажыл стажтыг (шериг албан эрттирген үези аңаа кирер) кижилерниң. Чепсектиг Күштерниң хүрээленикиден шериг соонда халашканнарны институтка хүлээп алыр.

Институтка кирериниң дугайында билип алыксаан кижилер Кызыл хоорайның, районнарның прокурорларындан, республика прокуратуразының кадр килдизинден айтырып ап болур.

Адресивис: Кызыл хоорай, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, № 57.

Кызылдың уран чүүл училищези 1981—1982 өөредилге чылында дараазында салбырлар аайы-биле хүлээп алыышкынны чарлап тур: дирижер-нииги ыры; улустуң хөгжүм херекселдери (баян, домра, аккордеон, балалайка, допшуулуур, чанзы, чадаган, игил); фортепиано; үрер хөгжүм херекселдери (труба, тромбон, кларнет, гобой, флейта, труба, валторна); хылдыг хөгжүм херекселдери (скрипка, контрабас); ыры; теоретик-композитор; уран чурулга; клуб салбыры (мергежилдери — дирижер-нииги ыры, улустуң хөгжүм херекселдери, клуб хемчеглериниң режиссуразы, хореография); библиотека херээ.

Училищеге 30 хар чедир назылыг эр, херээжен хамаатыларны хүлээп алыр. Дирижер-нииги ыры болгаш ыры салбырларынга 18 хардан өрү назылыг хамаатыларны хүлээп алыр. Музыка салбырларынга сактыычалын, дыңнаарыч, үнүн барымдаалап хүлээп алыр, уран чурулга салбырынга кирерлер карандаш, будукбиле чураан чүүлдерин эккеп көргүзер.

Клуб салбырының режиссер мергежилге болгаш библиотека херээниң салбырынга чүгле ортумак школа доосканнарны хүлээп алыр.

Директорнуң адынга бижээн билдиришкинге кожар чүүлдер: аттестат азы сес чыл школазын дооскан херечилел (бодун), чурттап турар черинден № 286 майык ёзугаар эмчи шинзылгазы, күш-ажыл дептеринден кадрлар килдизиниң азы бүдүрүлгениң удурукчузунуң адын салганы үште бижилге, 2х4 см хемчээлдиг 4 фото-чурук. Училищеге келирде төрүттүнген дугайында херечилелин азы паспортун, шериг биледин азы шериг херээнге кирип бижиддилге дептерин боду эккеп көргүзер.

Сес чыл школазын доосканнарга дараазында экзаменнер дужаар: мергежил аайы-биле, орус дылга (диктант), орус дылга болгаш литературага (аас-биле).

Он чыл школазын доосканнар: мергежил аайы-биле, орус дылга болгаш литературага (чогаадыг), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле).

Кирериниң экзаменнерин ортумак өөредилге черлеринге кирериниң чурумнарын ёзугаар 1981 чылдың июнь 6-дан эгелеп эрттирер.

Кичээлдер сентябрь 1-ден эгелээр. Стипендияны нииги дүрүм ёзугаар бээр. Өг-бүлезиниң материалдыг байдалының дугайында шынзылганы барымдаалап үндезин национальдыг ажылчыннарының болгаш колхозчуларының уругларын күрүнениң долу хандырылгазынга хүлээп алыр.

Училищениң адрези: **Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 2. Телефоннары: 2-25-79, 2-29-26.**

Тываның көдээ ажыл-агый техникуму кирип өөренир болгаш бот-өөредилгелиг салбырлары 1981—1982 өөредилге чылында сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

Кирип өөренир салбырга дараазында мергежилдерге өөренириниң хуусаазы:

Агрономия — 2 чыл 6 ай (он класс доосканнарга).

Зоотехния — 2 чыл 6 ай (он класс доосканнарга).

Ветеринария — 2 чыл 6 ай (он класс доосканнарга).

Ветеринария — 3 чыл 6 ай (8 класс доосканнарга).

Көдээ ажыл-агыйның механизастаары — 3 чыл 10 ай (8 класс доосканнарга).

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге бухгалтер учёду — 2 чыл 10 ай (8 класс доосканнарга).

Бот-өөредилге салбырынга дараазында мергежилдерге өөренириниң хуусаазы:

Агрономия — 4 чыл 6 ай (8 класс доосканнарга).

Агрономия — 2 чыл 6 ай (10 класс доосканнарга).

Зоотехния—2 чыл 6 ай (10 класс доосканнарга).

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге бухгалтер учёду— 3 чыл 9 ай (8 класс доосканнарга).

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге бухгалтер учёду — 1 чыл 10 ай (10 класс доосканнарга).

Көдээ ажыл-агыйның механизастаары — 4 чыл 11 ай (8 класс доосканнарга).

Көдээ ажыл-агыйның механизастаары — 2 чыл 11 ай (10 класс доосканнарга).

Техникумга ССРЭ-ниң эр болгаш херээжен хамаатыларын хүлээп алыр. Шуут өөрениp кирериниге 30 хар чедир назылыгларны, а бот-өөредилге-биле өөренирлерге — назы хар барымдаалавас, кирериниң экзаменнерин чединишкинниг дужааган, 8 болгаш 10 класс доосканнарны хүлээп алыр.

Техникумга киреpде чиңгелделиг болур кижилер:

1. Нииги билиг школазын хүндүлел бижик, алдын азы мөңгүн медаль-биле доосканнар, ортумак ПТУ-ларны шылгаралдыг дипломну-биле доосканнар.

2. № 3 форма ёзугаар совхозтарның болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң өөредип чорутканы-биле келгеннер.

3. Өөренир дээш мергежилинге 2 чылдан эвээш эвес хуусаада ажылдап турарлар, шериг албанындан халашканнар (ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниге 2 чылдан эвээш эвес хуусаада албан эрттиргеннер).

Билдиришкинни директорнуң адынга шилип алганы мергежилин айтыпшаан бижиир.

Билдиришкинге дараазында документилерни кожар:

8 азы 10 класс доосканының документизи (боду-биле), № 286 майык ёзугаар эмчи шинзылгазы, күш-ажыл дептеринден үште бижилге (кадр килдизиниң начальнигиниң азы удуртукчузунуң ат салганы), № 3 форма ёзугаар өөредип чорутан бижик, бөрт чокка тырттырган 3Х4 хемчээлдиг 6 фото-чурук, бүдүрүлге характеристиказы.

Өөредилге черинге келгеннер төрүттүнген дугайында херечилелдерин азы паспортун, шериг биледин азы кирип бижидилге херечилелин боттары эккеп көргүзер.

Өөренирин күзээннер дараазында эртемнерге кирериниң экзаменнерин дужаар:

8 класс доосканнар—орус дылга (диктант), математикага (аас-биле):

10 класс доосканнар — литературага (чогаадыг), математикага (аас-биле), а зоотехния, агрономия, ветеринария салбырларынга кирерин күзээннер (10 класс доосканнар) литературага (чогаадыг), химияга (аас-биле) экзаменнер дужаар.

Эртемниң дугайында документизинде чүгле «4» болгаш «5» демдектерлиг 10 класс доосканнарны «Зоотехния» болгаш «Агрономия» салбырларынга (бот-өөредилге) кирериниң экзамен чокка хүлээп алыр.

Бот-өөредилге салбырынга билдиришкиннерни июнь 1-ден июль 31-ге чедир хүлээп алыр. Кирериниң экзаменнери август 1-ден 20-ге чедир, сургуул кылдыр кирип санаары — август 21-ден 24-ке чедир.

Бот-өөредилге салбырынга кирериниң экзаменнери: август 1-ден 13-ке чедир, октябрь 13-тен 16-га чедир, ноябрь 18-тен 21-ге чедир.

Техникумнуң кирип өөренир салбырынга киргеннер нииги дүрүм ёзугаар стипендия алыр. Өг-бүлезиниң материалдыг байдалының дугайында справка эккелген, совхозтарның тыва национальдыг ажылчыннарының уругларын күрүнениң долу хандырылгазынга хүлээп алыр.

Техникумнуң адрези: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 5. Телефоннары: 2-55-93, 2-38-04, 2-43-09.

Красноярск хоорайның № 2 ортумак профессионал-техниктиг училищези (хемчилер белеткээр) 1981-1982 өөредилге чылында сургуулдар чыып турар.

Енисейниң Ленин ордениг **хем пароходствозунга ажылдаар дараазында тускай эртемниглерни училище белеткеп турар:**

8 класс доосканнарны (өөренир хуусаазы 3 чыл) **башкарыкчы-мотористерге** өөредир. 15,5 харлыг оолдарны хүлээп алыр.

10 класс доосканнарны (өөренир хуусаазы 1 чыл) **башкарыкчы-мотористерге, судноларның радиостанцияларының радио-операторларынга, судно-корпусник-септекчи- дуйзаалакчыга** өөредир.

17,5 харлыг оолдарны хүлээп алыр.

8 класс дооскаш, училищеге киргеннерин болгаш судокорпусник-септекчи - дуйзаалакчыга өөренирлерни хүнде үш катап чемгерер, флоттуң форма хеви-биле хандырар.

Училище тускайлаттынган кабинеттерлиг, лабораторияларлыг, слесарь ажылдары кылыр мастерскаяларлыг, спортчу комплекстиг, чаагайжыды туттунган общежитиелиг, столоваялыг, клубтуг.

Училищеде техниктиг чогаадылганың, бот-тывынгыр уран чүүлдүң бөлгүмнери болгаш спортчу секциялар (хоккейниң, хаактың, хостуг хүрештиң, бокстуң) ажылдап турар.

Бүдүрүлге (эжиндиришкин) практиказын сургуулдар амгы үениң теплоходтарынга эрттирер.

Училищени дооскан соонда күзелдиг кижилерни өөредилгезин уламчылаары-биле Астраханьның индустриалдыг-педагогика техникумунче, суг транспортунуң инженерлерииниң Новосибирскиде институдунче болгаш оон-даа өске өөредилге черлеринге өөредип чорудуп болур. Доозукчуларга ортумак тускай эртемниң дипломун тыпсыр.

Училищеге өөренип кирерде дараазында документилерни эккээр.

Школаны доосканының дугайында херечилел (аттестат).

Паспорт (төрүттүнген дугайында херечилел).

Школадан характеристика.

3х4 хемчээлдиг 8, 5х6 хемчээлдиг 3 фото-чурук.

Чурттап турар черинден шынзылга.

Өг-бүлезиниң дугайында шынзылга.

№ 286 майыкка эмчи справказы.

Документилерни **1981 чылдың май 20-ден** эгелеп хүлээп алыр. Кичээлдер сентябрь 1-де эгелээр.

УЧИЛИЩЕНИҢ АДРЕЗИ: 650010. Красноярск хоорай-10 Столовая кудумчузу-73. Хоорайның № 2 ортумак профтехучилищези.

Доктаар чери: «Цирк» азы «Затон».

Профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле республика эргелели сес чыл болгаш ортумак школаларның доозукчуларын мергежил чедип алыры-биле республиканың дараазында ПТУ-ларынга өөренирииче чалап тур:

Кызылдың болгаш Балгазынның көдээниң ортумак 1 болгаш 2 дугаар ПТУ-лары.

Слесарь-септекчиниң болгаш автомобиль чолаачызының ажылын күүседип шыдаар, калбак мергежилдиң тракторист-машинистерин белеткеп турар.

Ак-Довурак хоорайның ортумак № 3 ПТУ-зу.

Арыглал дериг-херекселдериниң машинистерин, слесарь-септекчилерин, электромонтёрларны, шеверлекчилерин белеткеп турар.

Кызыл хоорайның ортумак № 4 ПТУ-зу.

Конструкцияларның дашчы-монтажниктерин, штукатур-облицовщиктерин, шеверлекчилерин, электрогазосварщиктерин, көдүртүр кран машинистерин, слесарь-сантехниктерин белеткээр.

Ак-Туругда (Улуг-Хем районда) чаа ажыттынган № 7 ХПТУ.

Конструкцияларның дашчы-монтажниктерин, шеверлекчилерин, бызанчы-столярларны, электросварщиктерин белеткээр.

Чалааманың техниктиг училищези (№ 6 ХПТУ-нуң баазазында тургустунган).

Дашчыларны, бызанчыларны, шеверлекчилерни, электросварщиктерни бир чыл хуусаалыг өөредир. Ортумак школаларның доозукчуларынга училище айда 75 рубль стипендия төлээр.

Училищелерге өөренириниң хуусаазы: 8 класс доосканнар — 3 чыл, 10 класс доосканнар—1 чыл. 3 чыл хуусаалыг ортумак ПТУ-лар доосканнар мергежил-биле чергелештир нииги ортумак эртемни чедип алыр болгаш тураланы дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринче өөренип кирип болур дипломну алыр. Ынаар кирери чиңгелделиг. ПТУ-ларга өөренип турган үезин ажыл стажынче кирип санаар.

Сургуулдарны аъш-чем-биле, чаңгыс аай хеп-биле, ажылдап кедер хеп-биле, стипендия-биле хандырар. Хоорайда чурттаавайн турарларга общежитие бээр.

Училищелерде спортчу секциялар, бот-тывынгыр уран чүүлдүң болгаш техниктиг чогаадылганың бөлгүмнери ажылдап турар. Сургуулдар чылдың-на бөлүктер-биле Кара далайже, Москваже, социалистиг чурттарже туристеп чорууп турар. Профтехөөредилге сургуулдарының ыры болгаш танцы ансамбли, «Күш-ажылчы курлавырлар» спорт ниитилелиниң республика чөвүлели училищелерниң баазаларында ажылдап турар. Чамдык мергежилдерге өөредилгени спортчу угланыышкын-биле чорудар.

Училищеге кирерин күзээннер шилип алган мергежилин айтыпшаан, директорнуң адынга билдиришкин бижиир. Билдиришкинге кожар документилер:

1. Ортумак эртемниң дугайында аттестат азы сес чыл школазын дооскан дугайында херечилел.

2. 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы.

3. Чурттап турган черинден шынзылга.

4. 3х4 хемчээлдиг үш фото-чурук.

5. ВЛКСМ райкомунуң азы бүдүрүлгениң өөредип чорутан бижии.

Документилерни ол училищелерниң бирээзинче өртектиг чагаа-биле почта дамчыштыр чорудуп болур.

Училищеге келгеш, төрүттүнген дугайында херечилелин азы үндүр бижиткен паспортун көргүзер.

Аныяктарны училищелерге кирериниң экзаменнери чокка, херечилелдеринде болгаш аттестаттарында демдектерин барымдаалап хүлээп алыр.

Кичээлдер сентябрь 1-ден эгелээр.

Тус черлериниң партия, совет болгаш комсомол органнары, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларының удуртукчулары, школаларның башкылары ПТУ-ларже аныяктарның кирип өөрениринге дуза чедирерин, бүдүрүлгелер болгаш комсомол органнары оларга путёвкаларны бээр талазы-биле ажылды чорударын Профтехөөредилге талазы-биле эргелел дилеп тур.

Культура министерствозунуң уран чүүл школазы 1981—82 өөредилге чылында белеткел клазынга өөренири-биле тыва национальдыг уругларны чыып турар.

7 харлыг, нииги билиг школаларының бирги клазынга өөренир ужурлуг уругларны хүлээп алыр.

Школа дараазында салбырлыг: фортепианонуң, үрер болгаш кагар хөгжүм херекселдериниң (флейта, кларнет, труба, ксилофон); хылдыг хөгжүмнүң (скрипка, виолончель), улустуң хөгжүм херекселдериниң (баян, домра); чурулганың.

Конкурсту ийи эдлчег-биле эрттирер.

Школага кирип турарларның музыкага салымның хынаар (шииглэдип алыры, дыңнап билири, ритм, үнү).

Чурулга салбырынга кирерлер бажынга кылган чүүлдериниң чуруктарын көргүзер.

Конкурс Кызылдың уран чүүл училищезинге июнь 8-те эртенгиниң 10 шактан эгелээр.

Школага кирерин күзээннер школа директорунуң адынга билдиришкин бижиир болгаш төрүттүнгени дугайында херечилелин, 7 харга чедир өзүлдезиниң дугайында эмчи карточказын, өг-бүлезиниң дугайында шынзылганы аңаа кожар.

Тываның кооператив училищези 1981—1982 өөредилге чылында өөренир сургуулдар чыып турар.

17-35 хар чедир назылыг, 10 класс доосканнарны училищеге алыр. Садыг салбырынга өөренириниң хуусаазы бир чыл, кулинариязынга — ийи чыл, хлеб быжырарының—бир чыл.

Өөренирин күзээннер дараазында документилерни кирер: билдиришкин, эртемниң дугайында документ, паспорт, районнуң, сельпонуң, ажылчын кооперациязының өөредип чорутан бижии, 3Х4 хемчээлдиг үш фото-чурук, 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы.

Документилерни дужаар хуусаазы — июль 5-тен август 15-ке чедир.

Хүлээп алыышкын комиссиязының кежигүннери документилер хүлээп алыышкынының үезинде өөренип кирип турар кижи-биле беседалажыр.

Училищеге кирип санаары — кирериниң экзаменнери чокка август 20-де.

Садыг болгаш кулинария салбырынга киргеннер айда 32 рубль, а хлеб быжырарының салбырынга киргеннер 70 рубль стипендия алыр. Чурттаар чери чок кижилерге общежитие бээр.

Училищеге өөренгенниң чылдары күш-ажыл стажынга кирер.

Училищениң доозукчуларынга садыгжының, дөрткү разрядтың поварының, дөрткү разрядтың хлеб быжырыкчызының квалификациязын тывысканының херечилелин тыпсыр.

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы бир ай хуусаалыг белеткел курстарынга өөренир дыңнакчыларны чыып турар.

Техниктиг дээди өөредилге черлеринге кирери-биле дыңнакчылар математикага, физикага, орус дылга болгаш литературага белеткелди эртер.

Курстарга кирерин күзээннер КПИ-ниң Кызылда филиалының директорунуң адынга билдиришкинни кирер.

Өөрениириниң төлевири кылдыр 15 рубльди № 14107 санче почта дамчыштыр шилчидер. Өөредилгениң хевири — кежээки. Кичээлдер июль 1-де эгелээр.

Айтырар чери: Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 4. Өрээл —215. Телефон 2-29-92.

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның өөредилге комбинады дараазында мергежилдерге өөренирин күзээннерни курстарга өөредири-биле чалап тур:

Автокран машинизи — өөренир хуусаазы 1,5 ай. Чолаачы мергежилдиглерни хүлээп алыр.

Дашчы — өөренир хуусаазы 3 ай.

Шеверлекчилер — өөренир хуусаазы 2 ай.

Өөренип турган үезинде айда 75 рубль стипендия төлээр, хоорайда чурттавайн турарларга общежитие бээр. Кичээлдер доозулган соонда каттыжыышкынның тудуг организацияларынга ажылдап болур.

Бөлүктер четчелеңген соонда кичээлдер эгелээр.

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Энергетиктер кудумчузу, 7. «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның өөредилге комбинады.

ДОСААФ-тың Кызылда техниктиг каттышкан школазы секретарь- машиналакчыларның хүндүс өөренир курстарынга өөренирин чыып турар.

8-10 класс доосканнарны аңаа хүлээп алыр. Хоорайда чурттавайн турарларга общежитие бээр. Кичээлдер июнь 1-де эгелээр.

ОЙНАП АП БОЛУР СИЛЕР

Күрүнениң үш хуулуг иштики ойнап алыышкынныг чээлиниң облигацияларынга боттарының шыгжамырыңарны киириштирер болзуңарза таарымчалыг болгаш ажыктыг болур.

Облигациялар ээлери чылдың-на болур ойнап алыышкынныг» сес тиражка киржир эргелиг. Тираждар февраль 15-те, март 30-де, май 15-те, июнь 30-де, август 15-те, сентябрь 30-де, ноябрь 15-те, декабрь 30-де болур. Облигацияларны садып албаан болзуңарза, ону май 31-ге чедир 10 рубль 05 копеек-биле 10 рубльдиң база 20 рубль 10 копеек-биле 20 рубльдиң облигацияларын садып ап болур силер.

Үш хуулуг чээлиниң облигацияларының ойнап алыышкыны тираж санында өзүп турар. Чүге дээрге, тираж бүрүзүнге ойнап алыышкыннарның саны чээлиниң хуусаазын төнүүже чедир өскерилге чок артар, а ойнап алыышкынга таваржыкан облигацияларны дараазында тираждарга киириштирбес. Бажыңнарда шыгжап чыдар акшалар силерге-даа, күрүнеге-даа ажык бербес. А үш хуулуг чээли-биле 5000, 2500, 1000, 500 , 100 болгаш 40 рубльди ойнап ап болур. Дараазында тираж Владивосток хоорайга июнь 30-де болур. Үш хуулуг чээлиниң облигацияларын садып алыңар долажыңар!

Тыва АССР-ниң ажаалга кассалар эргелели.

АЯН-ЧОРУКЧЕ ЧАЛАП ТУР

Кызылдың экскурсия бюрозу дараазында черлерже туристээрни күзээннерге путёвкаларны сүмелеп турар:

Ленинградче май 30-ден эгелеп 10 хонук чоруур.

Путёвканың өртээ—270 рубль.

Новосибирскиже июнь 1-ден, 8-тен эгелеп 5 хонук чоруур. Путёвканың өртээ—95 рубль

Вильнюс-Палангаже сентябрь 1-ден эгелеп 12 хонук чоруур. Путёвканың өртээ —330 рубль.

Самолётка ийи талазынче ужудары өртээ, аъш-чеми, чурттаары, экскурсия хандырылгазы путёвканың өртээнде кирип турар.

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 1. «Мөңгүлек» гостиницазы, 102 дугаар өрээл. Экскурсия бюрозу. Телефоннар: 997-1-94 азы 2-41-02

Теплоходка олурупкаш, аян-чорук кылып туристээрниче чалап тур. Дыштаныышкынга таарымчалыг бүгү-ле чүүлдер ында тургустунган: ыры-хөгжүм, оюннар, аттракционнар.

Теплоход аян-чорук үезинде чараш бойдус чурумалдыг черлерге доктаар. Ол үеде эрикке дыштанып-даа, эштип-даа, балыктап-даа болур.

Ажыл соонда азы дыштаныр хүнде дыштаныырын күзээннер Улуг-Хемниң дургаар 1 азы 3 шак агаарлаар. Тываның эң чараш бойдус чурумалдыг черлери — Т...ужже 2 хонук агаарлап болур.

Путевкаларны дараазында адрестен садып ап болур:

Кызыл хоорай. Кочетов кудумчузу, 1. «Мөңгүлек» гостиницазы, 102 дугаар өрээл. Экскурсия бюрозу. Телефоннары: 997-1-94 азы 2-51-76

АЖЫЛЧЕ ЧАЛАП ТУР

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның Сарыг-Септе ыяш белеткээр пунктузунуң Сизимде участогунга түр болгаш доктаамал ажылдаары-биле дараазында мергежилдиг ажылчыннары негеттинип турар:

Трактористер, ыяш ужурукчулары, будун аштакчылары, пилорама ажылчыннары, дарсаар ажылдар кылыр ажылчыннар.

Доктаамал ажылдаарын-биле келгеннерни, өг-бүле чок кижилерни Каа-Хем районнуң Сизим суурга бажың-биле, общежитие-биле хандырар. Ажылды кылганын барымдаалап шалың-биле төлээр.

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Чүлдүм кудумчузу, 2. «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның кадр килдизи азы Каа-Хем районнуң Дерзиг-Аксы суурда ыяш белеткээр пункт.

Республиканың аңчылар, балыкчылар ниитилелиниң баштаар чериниң бүгү аңчыларга дыңнадыры болза: Чагытай хөлге спортчу болгаш сонуургактарның балыктаарын июнь 5-тен эгелеп пятница, суббота, воскресенье хүннеринде чөпшээрээн (кежигүн билеттиг болгаш путёвкалыг кижилерге). Бир барган балыкчының балык тудар нормазы — 5 кгдан хөй эвес болур (балыктаар черге эрттирген үезин барымдаалавас).

Бөгүн, июнь 2-де, Рязань филармониязының «Сверстники» деп ыры-хөгжүмнүг бөлүүнүң концерти хөгжүм-шии театрынга болур.

Режиссёру — Ленинчи комсомол шаңналының лауреады Аркадий Певзнер.

Удуртукчузу — Валерий Егоров.

Концерттиң эгелээри —19.30 шакта. 2-16-69 телефон-биле коллективтиг чагыгларны хүлээп ап турар. Касса 10 шактан эгелеп филармонияда болгаш «Саян» универмагта ажылдап турар.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжы амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегерү килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45 солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар

Тираж 17866 Чагыг № 1251

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелдиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—00589

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 129 (11627) | 1981 чылдың июнь 3, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

БҮГҮ ХЕМЧЕГЛЕРНИ КОМПЛЕКСТИГ ЧОРУДАР

«1981 чылда дүжүт ажаалдазын, көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чемнерин белеткээрин хандырар болгаш 1981-1982 чылдарының үезинде мал кыштаглаашкынын чедиишкинниг эрттирер талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалды СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган. Ол документиде ажыл-агыйларның болгаш белеткел организацияларының дүжүт ажаалдазынга өй-шаанда белеткенген турарын чедип алырын, көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чемнерин чогуур үезинде белеткээрин партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарынга СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели даандырган.

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели көдээ ажыл-агый техниказын дүжүт ажаарынга белеткээрин, кажааларны, бажыңнарны, фермаларның болгаш мал чемнери белеткээр пехтерниң дериг-херекселин белеткээрин республикада кончуг багай дээрзин айыткан. Көдээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, Сельхозтехкурком, районнарның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары «1981 чылдың хову ажылдарынга көдээ ажыл-агый техниказын чогуур үезинде бедик шынарлыг белеткээрин болгаш совхозтарны механизатор кадрлар-биле четчелээрин хандырар талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын сула күүседип турарын демдеглээн.

Май 20-ге чедир республикада тракторларның 87 хуузу, сиген кезер машиналарның 50, комбайннарның 65, грабльдерниң 30, силос комбайннарының 27 хуузу белеткеттинген. Техниканы ийи ээлчеглиг ажыглаарынга ылангыя Каа-Хем, Таңды, Кызыл, Бии-Хем болгаш Улуг-Хем районнарның совхозтарында хөй механизатор кадрлар чедишпес.

Садыг болгаш белеткел организацияларында, а ол ышкаш совхозтарда материал-техниктиг базаларны, складтарны, картофель болгаш ногаа шыгжаар черлерни, силос болгаш сенаж траншеяларын белеткээринде улуг четпестер бар.

Кыштаглаашкынга белеткел ажылын чедиишкинниг болгаш организастыг чорудар талазы-биле Эрзин районнуң көдээ ишчилериниң кыйгырыын чамдык районнарда деткип турары сула. Бо талазы-биле организакчы, масса-политиктиг ажыл малчыннар ортузунга четпес чоруттунган.

Он бирги беш чылдың баштайгы дүжүдүн чогуур үезинде шынарлыг ажаарынга, көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чемнерин белеткээринге, кыштаглаашкынны чедиишкинниг эрттиреринге организастыг белеткенир база СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1981 чылдың апрель 23-теги доктаалын күүседир сорулга-биле СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели бо доктаалды хүлээп алган. Ону ёзугаар Көдээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» тресске, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга, Сельхозтехкуркомга, тараа продуктуларының эргелелинге, СЭКП Кызыл хоорткомга, райкомнарга, хооркүүскомнарга, парткомнарга, ажыл-агыйларның удуртукчуларынга дүжүт ажаалдазын, мал чемнерин белеткээрин болгаш кыштаглаашкынга белеткелди организастыг чорударын даалган.

Доктаалда бүгү-ле мал чемнери белеткээр машиналарның септелгезин июль 1-ге, комбайннарның болгаш өске-даа ажаалда техниказының септелгезин июль 25-ке чедир доозарын көрдүнген. Ол сорулга-биле Сельхозтехкуркомнуң бүдүрүлгелериниң болгаш ажыл-агыйларның мастерскаяларының күчүзүн долу ажыглаар, оларның ажылын ийи ээлчеглиг болдурар. Мал чемнери белеткээр техниканы, оларның артык кезектерин июнь 25-ке чедир республикаже сөөртүп алган турарын хандырар.

Совхоз бүрүзүнге септелге бригадаларын тургузар, оларның ажылының шынарынче кол кичээнгей салыр. Тараа хүлээп алыр пунктуларны август 1-ге чедир белен болдурар. Тарааның болгаш мал чемнериниң чидирин болдурбазының хемчеглерин баш бурунгаар алыр. Совхозтарга техника ажыглаарының дең шилгелиг аргаларын шиңгээдир, ажаалда-транспорт отрядтарын тургузарын организастаар. Комбайнерлерге дузалакчыларны, күштүг тракторларга ийи трактористи тургузар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү болгаш шынары дээш социалистиг чарышты калбартыр.

Ажыл-агыйларның бедик шынарлыг үрезинни урган турарынга, ховар болгаш кедилиг сорттарны чүгле үрезинге хереглээринге контрольду тургузар.

Кывар-чаар материалдарны четчир кылдыр баш бурунгаар белеткээр, оларны кадагалаарынга чарыгдаарынга шыңгыы контрольду тургузар.

Техника септелгезинге болгаш ажаалдага Кызылдан болгаш районнар төптеринден кээп киржир механизаторларның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар. Красноярскиниң политехниктиг институдунуң филиалы, автоорук болгаш көдээ ажыл-агый техникумнары, профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле эргелел студентилерден болгаш сургуулдардан, комбайнерлер дузалакчыларын белеткээр. Тараа, мал чемнери болгаш өске-даа продукция сөөртүр оруктарның септелгезин август 1-ге чедир доозар. Дензи аймаан септээрин, тургузарын болгаш хынаарын база ол-ла үеге чедир доозар.

Мал чемнери белеткээрниң планнарын күүсеткен турарын чедип алыр, мал чемнерин кыштагларга чедирер болгаш өрттен, оорлаар чоруктан камгалаар хемчеглерни алыр.

Совхозтарга кыштаглар септээр тускай бригадаларны организастаар, оларга хуусаа ёзугаар онаалдаларны бээр. Кышкы үеде ажыглаар мал эмнерин, биопрепараттарны, витаминниг болгаш микроэлементилиг немелделерни болгаш ветхерекселдерни июнь 10-га чедир тодарадыр, олар-биле совхозтарны «Зооветснаб» сентябрь 1-ге чедир бүрүн хандырган турар.

Доктаалда 1980-1981 чылдарның кыштаглаашкынының канчаар эрттиргенин бүгү талазы-биле, шүгүмчүлекчи ёзу-биле анализтеп көөрүн, болдунган частырыгларны илередирин, оларны ам болдурбазының хемчеглерин баш бурунгаар алырын онзалап айыткан. Район, совхоз, бригада, ферма бүрүзүнге кыштаглаашкынга белеткелди болгаш кыштаглаашкынны организастаар база контрольдаар комиссияларны тургузары көрдүнген.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың апрель 23-теги доктаалынга үндезилээш, ажылчыннарның материалдыг сонуургалын чугулалап көөрүн база айыткан. Дүжүт ажаалдазын, мал чемнерин белеткелин, кыштаглаашкынны чедиишкинниг эрттирер дээш социалистиг чарышты дээштиг калбартырын, масса-политиктиг ажылдарны организастаарын ук доктаал СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, парткомнарга, совхозтарның партия эге организацияларынга, суур болгаш көдээ Советтерге, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга дагзып турар.

ТӨЛЕПТИГ ҮЛЕГЕР

Нина Ооржак Улан-Удэ хоорайның технологтуг техникумун чедиишкинниг доосканының дипломун каш чыл бурунгаар холга алгаш, Чадаананың хлеб заводунга күш-ажылчы баштайгы базымын эгелээн. Аныяк специалисти заводтуң коллективи улуг өөрүшкү-биле хүлээп алган. Баштайгы үеде ажылга чамдык бергедээшкиннер таваржып турза-даа, ол аңаа ундараваан. Чүге дээрге оон кады ажылдап турар өөрүнүң аразында хөй чыл ажылдаан, дуржулгалыг ажылчыннар бар болуп, аныяк урутга чагыг-сүмезин берип, дуза чедирип турган.

Чылдар эрткен тудум Нинаның практиктиг билиг-мергежили чоорту бедип, шилип алган ажылының чажыттарын шиңгээдип ап, эки шынарлыг продукцияны ээлчээнде бээр дээш кызымаккай ажылдап келген. Эш-өөрү-биле эп-найыралдыг, кылган ажылынга ханы бердингей аныяк уругну заводтуң коллективи хүндүлээр апарган. Хлеб быжырар цехте аныяктар бригадазын ол билдилиг удуртуп турар. Оон баштаан ээлчээнде беш кижи бар. Олар хлеб быжырар хүлээлгезин ай, квартал санында ажыр күүседип келген. Планныг даалганың күүселдези кижи бүрүзү ээлчег үлүүн чедиишкинниг боттандырарындан хамааржыр дээрзин олар эки билир. Ынчангаш ажыл шагы үзер, чурум-сагылга үрээр ажылчыннар ук коллективте чок. Ында күш-ажылды организастааны база эки.

Үе-шакты шын хуваап тургаш, чаагай амданныг хлеб кылыгларын быжырып келген аныяктар бригадазы мурнакчыларның одуруун баштап, төлептиглерниң санында кирген. Коллективтиң дең-лешки ажылдаарынга бригадир Нина Ооржактың киирген үлүү улуг. Дуржулгалыг бригадир хлеб быжырарының нарын технологиязын ынак шиңгээдип алган болгаш аңаа аныяктарны чуткулдуу-биле өөредип келген. Оон түңнелинде оларның ажыл-ишчи көргүзүглери ээлчег санында бедип, быжырттынган продукцияның шынары база экижип орар.

Валентина Сат, Попула Сат, Кара Сарыглар, Уля Ооржак хлеб быжырарының технологиязын эки билир, ажылынга мергежээн мурнакчылар апарган. Аныяктар бригадазының чедиишкинниг ажылынга хлеб заводунуң тус-тус цехтериниң ажылчыннарының аразында социалистиг чарыш улуг идиглиг болуп келген.

Заводтуң дирекциязы, хөй-нийти организациялары чарыштың негелдезин цехтерде эскан болгаш оон түңнелдерин доктаамал үндүрүп турар. Хуузда болгаш бригада, цех аайы-биле шылгараан тиилекчилерни шаңнап-мактап, хөйге дыңнадып келген. Коллективтиң ортузунда калбарган күш-ажылчы маргылдаага Нина Ооржактың бригадазының ажылчыннары идепкейлиг киржип келген. Ук бригаданың ажылчыннары ээлчег үлүүнүң хуузда даалгаларын ажыр күүседир дээш каш дакпыр күжениишкинниг ажылдап турар. Оон түңнелинде бригада ай, квартал планын доозур күүседип келген.

Хлеб заводунуң ажыл-ишчи коллективтеринден булочка аймаан быжырып турар цехтиң ажылы база мактадыг. Ол цехтиң ажылчыннарынга коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, хоочун мастер Евдокия Ивановна Созыева төлептиг үлегерин көргүзүп, байлак арга-дуржулгазын дамчыдып келген. Дуржулгалыг мастерниң удурткан цеги социалистиг чарышка идепкейлиг киришкеш, каш удаа тиилекчи боор шылгараан. Мурнакчы цехтиң ажылчыннары үрей кылыышкыннарны болдурбас дээш шудургу ажылдап турар. Олар планныг даалгаларын ажыр боттандырарындан аңгыда, продукцияның шынарынче кичээнгейин углап келгеннер.

Хлеб заводунуң мурнакчы цехтери өске цехтерге төлептиг үлегерин көргүспушаан, он бирги беш чылдың баштайгы чылында быжырар кылыгларының планныг онаалдазын күүседир дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

А. ДОНГАК.

Чөөн-Хемчик район.

ҮЛУГ-НОРМАНЫ АЖЫР

Советтер бажыңының тудуу доостурунга чоокшулаан. Амгы үеде ында шеверлел ажылдары кидин түлүктээн. Ажыглалга кирер бо объектиде № 48 тудуг эргелелиниң мурнакчы бригадалары бедик темпилиг ажылдап турар. Он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның доктаалынга № 48 тудуг эргелелиниң бригадалары сорук кирип, съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш кызымак ажылдап турар.

Улустарның Найыралы орденниң эдилекчизи, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Е. С. Бизеваның, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи В. Б. Борбак-оолдуң удурткан коммунистиг күш-ажылдың бригадалары беш айларның планын чедиишкинниг күүсеткен. М. В. Горбачевскийниң бызаңчылар бригадазы база эки ажылдаан болгаш тудуг-монтаж ажылдарының планын ажыр күүсеткен.

В. Б. Борбак-оолдуң коммунистиг күш-ажылдың комсомолчу-аныяктар бригадазы эргелелдиң бригадаларының аразында социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Бо бригадада кижи бүрүзү онаашкан үлүг-нормазын күүседип, шупту эки ажылдап турар. Найыралдыг бригадада күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр таварылгалар чок. Бригадир коммунист В. Борбак-оол шеверлекчилерниң кылгаан ажылының шынарынче кичээнгейни салып, ол талазы-биле ажылды үргүлчү чорудуп турарындан бригаданың кылганы тудуг-монтаж ажылдары багай эвес үнелелди ап келген. Мурнакчы бригаданың кежигүннери чуртталга бажыңнарының, № 3 школаның, уруглар садының-даа тудугларынга ажылдап тургаш, объектилерни 4-тен куду эвес демдектиг дужаап келген.

Бригаданың мурнакчыларының аразында комсомолчулар Марина Шагдыр-оол, Любовь Өрт-оол олар база бар. Олар дуржулгалыг эш-өөрүнден деткимче-дузаны ап, ажылынга мергежилин бедидип, кызымак ажылдап келгеннер.

ЧУРУКТА: бригаданың мурнакчылары М. Шагдыр-оол биле Л. Өрт-оол ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ДҮЖҮТКЕ МАГАДЫЛАЛ

Улуг-Хемде «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында суггатчылар тараа болгаш мал чеми культураларының бедик дүжүдүн өстүрүп алыр дээш кызымак ажылдап турар. Районнуң суггарылга системазының эргелелиниң механизастаттынган отрядлы сугну Аймырлыгның суггарылга бутазынче чайып баадырган. А салбырның суггатчылары 28 кижи үш звенога үстүп алгаш, тарылга шөлүн суггарып турар. Оларның аразында Юрий Чанчыпка баштаткан звено 750 гектар хөй чылдыг сиген шөлүн суггарган.

М. КАРАШ.

НАЙЫРАЛ ОРБИТАЗЫНЫҢ МААДЫРЛАРЫНГА

Совет бедик шаңналдарны Кремльге ССРЭ-ниң болгаш РСР-ниң космонавтыларынга тывысканы

Космос делгемин шиңгээдиринге база тайбың сорулгаларга ажыглаарынга делегейниң кады ажылдажылгазы — социализм чурттарының акы-дуңма найыралының болгаш дем каттыштырган сырый хөделиишкиннериниң тодаргай чижээ-дир. Бедик мергежилге болгаш эрес-дидим чорукту көргүскен корабльдиң командири Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Л. И. Попов болгаш космонавт-шинчилекчизи Румыния Социалистиг Республиканың хамаатызы Думитру Прунариу составтыг тоску каттышкан экспедиция «Интеркосмос» программазын ёзугаар ажылын дооскан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Кремльге июнь 2-де Совет Эвилелиниң бедик шаңналдарын космостуң эрес-дидим шиңгээдип алыкчыларынга тывыскан.

Шаңналдарны тывыскан үеде эш Л. И. Брежнев чүве чугаалаан.

Оон соонда чүве чугаалаан Д. Прунариу аңаа көргүскен бедик ат-алдар дээш — Совет Эвилелиниң Маадыры бедик атты тывысканы дээш СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Леонид Ильич Брежневтиң бодунга ханы өөрүп четтиргенин илереткен.

Мээң киришкеним космос ужудуушкуну болгаш шинчилеллер социалистиг болгаш коммунистиг ниитилелдерни тургузарының херээнге Румынияның Коммунистиг партиязы биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының аразында, Румыния биле ССРЭ-ниң аразында чаңчыл болган эп-сеткил каттыжылгазының болгаш үре-түңнелдиг кады ажылдажылганың көскү илерели боор турар деп, ол чугаалаан.

Кады ажылдап турганым ёзулуг эштерим болгаш өңүктерим совет космонавтылар Леонид Поповка, Владимир Ковалёнокка, Виктор Савиныхка, а ол ышкаш космос ужудуушкунунга мээң белеткелимге салдарлыг болган совет эрттемденнерге, совет техниканың кайгамчык чедиишкини — «Союз-40»—«Салют-6»—«Союз Т-4» ракета-космос системазының эки ажылдаарын, бисте даашкан херекти чедиишкинниг күүседирин хандырган бүгү кижилерге сеткилимниң ханызындан өөрүп четтиргенимни бо минуталарда илередиксеңим.

Меңээ, Румын Социалистиг Республиканың хамаатызынга СЭКП ТК-ның улуг хүндүткелдиг эш Чиңгине секретары, Силерниң бедик шаңналды байырлыг байдалга тывысканыңар кажан-кезээде уттундурбас, эң күштүг сактыышкын боор артар. Оон кужу, бызыгарынга эш Николае Чаушеску биле эш Леонид Ильич Брежнев Силерниң ужуражышкыннарыңар болгаш дугуржулгаларыңар шиитпирлиг салдарлыг болуп турары бистиң партияларывыстың база чурттарывыстың аразында найырал ышкаш ындыг улуг күштүг боор артар.

Чугааларны чыылганнар алыш часкаашкыны-биле уткаан.

Каттышкан экипажтың ужудуушкунунуң үезинде космос корабльдиң бортунга чорааш тураскаал белектерни Л. И. Попов биле Д. Прунариу Леонид Ильич Брежневке тудускан.

Шаңналдар тывыскан турда аңаа турган СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизи И. Ф. Дмитриев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, Космонавтылар белеткелиниң Ю. А. Гагарин аттыг төвүнүң начальнигиниң оралакчызы ужудукчу-космонавт генерал-майор А. А. Леонов, РСР-ниң ССРЭ-де элчини Т. Дуалц, албаның өске-даа кижилери космос маадырларынга чүректиң ханызындан байыр чедирген.

(СЭТА).

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер!

Совет-румын космос экипажынга байыр чедирер аргалыг болганымга өөрүп тур мен.

Социалистиг чурттарның космонавтыларының ээлчеглиг ужудуушкунун бүрүзү — ол дээрге, эртемниң болгаш техниканың, кижиниң бодалының бурунгаар база бир базымы-дыр. Ужудуушкун бүрүзү бүгү талазы-биле үнелиг. Ужудуушкун бүрүзү тускай ужур-дузалыг болгаш сорулгалыг. А ол бүгү ужудуушкуннар чаңгыс аай эки бодаттынган программа болган, ынчаарга ону боттандырганы космосту улам ынай билип алырынга эки үндезин болуп турар.

Боттарының салыышкынын, ээзи эвес салыышкынын эштер Попов болгаш Прунариу бо улуг ажылга киирген нер. «Салют-6» станцияның кол экипажы эштер Коваленок болгаш Савиных-биле кады олар хөй чүүлдерни кылган. Черниң бойдус курлавырлары, агаар, биология болгаш медицина — бо бүгү чүүлдер космонавтыларның кичээнгейиниң төвүнге турган.

Космос делгемин кады өөренип көөрү — социалистиг чурттарның аразынга черге тургустунган акы-дуңма харылзааларның дорт үргүлчүлели-дир деп моон мурнунда чугаалап турган мен. Черге дуржулга, космоска дуржулга чаңгыс чүүлдүң дугайын херечилеп турар: бистиң кады ажылдажылгавыс чурт бүрүзүнүң, социалистиг бүгү дем каттыштырылгазының эрге-ажыктарынга дүгжүп турар. Ол кады ажылдажылга бүгү кижилерниң эрге-ажыктарынга бараан болуп турар.

Кижи кайы хире хөй чүүлдерни кылып шыдаарын, оон эгээртинмес чогаадыкчы аргаларын чаагай болгаш тайбың сорулгаларже угландырары кайы хире чугула дээрзин космонавтылар-биле ужурашканымда үргүлчү бодаар-дыр мен.

Чээрбиги чүс чылдың улуг эртем ажыдыышкыннарының чамдык түңнелдери кижи төрелгетенге чаагай чүүл болбааны эки билдингир болгай. Чүс-чүс муң кижилерниң амытынынга четкен ындыг түңнелдер база турган болгай. Космос удур туржуушкуннуң аренази кылдыр шилчий бербес дугайында, космосту милитаризастаарын болдурбас дугайында чогуур үезинде сагыш салыры черле эргежок чугула. Космос тайбың болуп шыдаар болгаш чүгле тайбың болур ужурлуг дээрзин база катап онзалап демдеглээр бодай-дыр мен.

Эштер! Орбитаның «Салют-6»—«Союз» эртем-шинчилел комплекизинге космос ужудуушкунун чедиишкинниг боттандырганы дээш, аңаа көргүскен эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруу дээш Леонид Иванович Попов Ленин орден болгаш «Алдын Сылдыс» деп ийиги медаль-биле шаңнаткан. Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскан Румыния Социалистиг Республиканың хамаатызы космонавт-шинчилекчи Думитру Прунариуну Ленин орден болгаш «Алдын Сылдыс» медаль-биле шаңнаан.

Эргим эштер, бо бедик шаңналдар-биле силерге байыр чедирип тур мен.

Чаагай кадыкшылды, аас-кежиктиң болгаш чаа улуг чедиишкиннерни силерге чүректиң ханызындан күзедим.

* * *

Л. И. Попов эш Л. И. Брежневке мынча деп чугаалаан:

Бирги совет-румын каттышкан ужудуушкунунуң программазы долузу-биле күүсеттингенин илеткеп тур мен. Экипажтың кадыкшыл байдалы тергиин эки. Бо ужудуушкун бүгү совет улус Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып кирипкен чылда, Румынияның Коммунистиг партиязының 60 чылының чылында, бүгү делгелгелиг кижи төрелгетен космоче баштайгы кижини — Черниң баштайгы кижизи Юрий Алексеевич Гагаринниң ужудуушкунунуң 20 чылын бүгү делгелгелиг кижи төрелгетен демдеглеп турар чылда боттанган.

Бистиң экипажка көргүскен бедик бүзүрел дээш, бистиң адресивиске хамаарыштыр чугаалаан чылыг сөстер дээш, Төрээн чурттуң бедик шаңналдары дээш чүректиң эң ханызындан өөрүп четтиргенивисти Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, Совет чазаанга, эргим Леонид Ильич, Силерниң бодуңарга илередирин чөпшээрээп көрүңер.

Чер кырынга тайбыңның, бүгү кижи төрелгетенниң эрге-ажыынга космос делгемин чедиишкинниг шиңгээдиринге совет космонавтылар бүгү күжүн, билиин болгаш дуржулгазын бараалгадыр дээрзин Силерге илеткеп тур бис.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралы дүүн болган. Ону Президиумнуң Даргазы М. Б. Мендуме эрттирген.

Хуралга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң үшкү сессиязының хүн айтырыгларының болгаш ажылдаар чурумунуң дугайын база СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринде салдынган сорулгаларны күүседир талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хемчеглериниң планының дугайын чугаалажып көрген.

Дүвүренчиг медээ

ДООЗУЛБАСТААН КЫРГЫЛДА

Ажыл аайы-биле «Кара-Хөл» совхозка чораашк, Делег-Хол деп черде өшкү кыргыыр пунктуда колдуунда комсомолчулар, аныяктар ажылдап турарын дыңнааш, сонуурган көөрү-биле аңаа чеде бердим.

«Кара-Хөл» совхоз 4550 баш өшкүлүг. Оон чартыы безин четпес — 2200 хире-ле өшкү кырыттынган. А кыргылда бо бары-ла апрельдиң соолгу он хонуунда эгелээн. Бо эвээш саныг өшкүлерниң кыргылдазы ай ажыр үргүлчүлеп, доостур хамаанчок, орту безин четпээн. Ам кырыттынмаан өшкүлерден дүктү четче алыр деп кордаан херээ бар бе? 7000 ажыг өшкүлүг «Тээли», база-ла ол хире өшкүлүг «Бай-Тал» совхозтар кыргылданы шагда доосказ, өшкү дүгүн чидириг чок алгаш, күрүнеге дужаап кан турда, «Кара-Хөл» совхоз ол чугула кампанияны чүге мынчага чедир узамдыктырып келгенил?

Оон чылдагааның тодарадырын оралдаштым. Хамыктың мурнунда эң-не четпес чүве — кыргыкчыларның ажылын таарыштыр организаставаан. Өшкү кыргыыр кижилерни совхоз төвүнден эртен хүн хөөрел келгенде, чүък машиназынга олуруптар, Делег-Холче чоруудар. Чер аразы ырак, оруу багай. Ынчангаш кыргыкчылар пунктуга хүн дүъш эртип турда, берге оруктан машинага «соктаткаш», чылчык үзүлгеп чедер. Ындыг кижилер канчап бедик бүдүрүкчүлүг кылдыр ажылдаар боор?! Совхозтуң удуртукчуларының кыргылда ышкаш ындыг чугула кампанияны ол хире харысалга чок организастааны кижи кайгааш кайгаар. Бо дээрге шынап-ла ажыл-агыйжы эвес чорук-тур. Оон уржуу-биле үнелиг чөөк дүк та чеже килограмм черде төктүп калган.

Кыргылдада 18 хире комсомолчулар, аныяктар киржип турар болду. Олар дүъште четкеш, дөңгүл-ле чаңгыс кодан өшкүнү кыргып доозар. Оон кежээ база суурже ээп чоруур ужурга таваржыр. Бүдүн совхозтан ийи хире өг азы ийи майгын канчап тывылбас боор! Совхозтуң удуртукчулары баш удур сагыш човаан, дүк дээш харысалгалыын медереп билген болза, Делег-Холдуң кыргылда пунктузунга кыргыкчылар түр чурттаар орай-саваны кылып ап болур турган. Кыргыкчылар аңаа доктаамал туруп ажылдаан болза, өшкү кыргылдазы шагда доозулган турар ийик. Өг эккеп тигеринге азы майгын кагарынга үнер чарыгдал совхозтуң өшкүзүнүң черде тоглап дүшкен дүгүнүң, ийи-даа улус чедирген машинаның чарыгдалының өртээнден каш катап эвээш болур турган. Ажылды билдилиг организастап шыдавас чоруктуң уржуу ындыг-дыр.

Мен аңаа турумда, чартык хүн дургузунда кыргыкчылар Антон Хертектиң 286 баш, бир кодан өшкүзүн кыргып доосту. Шупту 173 кг дүк саваланттынган. Бир өшкүге оңаштыр 600 грамм-на хире. Дүшпээн болза, бо өшкүлерниң бирээзиниң-не дүгү килограмм чедер чадавас. Ажыл-агый кайы хире улуг когаралга таваржып турары оон илдең-дир.

Хүн даг бажынга олура бергенде, чолаачы кыс Светлана Салчак чугаалай-дыр:

— Бо улус маңаа хонуп тургаш ажылдаан болза, өшкү кыргылдазы шагда доозулган турар. Мен оларны сөөртүр дээш, хүннүң-не ынай-бээр ийи катап чоруп, ындерин хөй бензинниң хөй черге өрттеттим. Совхозтуң даргалары та чүнү бодап турар улус ийнаан.

Чолаачы Светлана Салчактың бо чугаазынга мен база каттышпас аргам чок болду. Шынап-ла совхозтуң удуртукчулары бо дугайында чүнү бодап турар ирги?

А. ОЧУР.

Бай-Тайга район.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ҮШКҮ СЕССИЯЗЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ДЫҢНАДЫГЛАР

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязының ажыттынарының дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязы 1981 чылдың июнь 4-те эртенгиниң 10 шакта СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга ажыттынар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралының дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралы 1981 чылдың июнь 4-те эртенгиниң 9 шак 30 минутада СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга болур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга

Республиканың Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязынга келген Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттарын 1981 чылдың июнь 3-те эртенгиниң 9 шактан кежээкиниң 22 шакка чедир СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңының бирги каъдынга бүрүткээр. Телефону 2-34-46.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының кежигүннеринге

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының хуралдары 1981 чылдың июнь 3-те болур.

КОМСОМОЛГА ПАРТИЙЖИ КИЧЭЭНГЕЙ

● СЭКП Өвүр райкомунуң пленумундан ●

Чоокта чаа СЭКП-ның Өвүр райкомунуң пленумунга партия организацияларының комсомолга партийжи удуртулгазының, он бирги беш чылдың эртсен айларында планныг даалгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседири дээш демиселге ажылчы чоннарны, аныяктарны мобилизастап, оларның ажыл-ижин канчаар удуртуп турарының дугайыны чугаалажып көрген.

Илеткелчи — СЭКП райкомунуң бирги секретары Б. Д. Монгуш районнуң ажыл-агыйларының, үлетпүр-бүдүрүлге, тудуг организацияларының бирги кварталда кылган ажылдарының түңнелдеринге тодаргай доктаавган. Районнуң совхозтары эрткен чылдың бирги кварталынга деңнээрге, сүт бүдүрерин 2 хуу, эъттиин — 13 хуу көвүдеткен. Мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш садар талазы-биле «Кызыл Тук», «Коммунизмче орук» совхозтар эки ажылдаан. Ниитиниң малының баш саны ол-ла үеге деңнээрге, бо чылдың бирги кварталында хөй немешкен. Ылангыя «Ак-Чыраа», «Кызыл Тук» болгаш өске-даа совхозтарда бода мал өзүлделиг болган.

Районнуң амыдырал хандырылга комбинады, белеткелдер конторазы, орук-септелге участогу, коммунал ажыл-агый чери бирги кварталдың планын болгаш апрель айның даалгазын база долдур болгаш ажыр күүсеткенин илеткелчи демдеглээн.

Районнуң комсомолчулары болгаш аныяктары ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга, беш чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир, ажылдың ажыктыын болгаш шынарын экижидер дээш социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, ниити чедиишкиннерге көскү үлүүн киирип турарлар. Комсомолчу-аныяктар коллективтериниң аныяктарның күш-ажылчы кижизидилгезинге ролюн, мындыг коллективтерниң санын көвүдедип, чыгдынган дуржулганы нептередириниң чугулазын пленумга демдеглээн.

Амгы үеде районда комсомолчу-аныяктарның тос бригадаларында 209 кижи хаара туттунган. Оларның хөй кезии комсомолчулар боор турар. Ук коллективтерниң аразында социалистиг чарышты дээштиг кылдыр организастаан. Ооң түңнелдерин чогуур үелеринде үндүрүп, тиилекчилерин илередип турар. 1981 чылдың бирги кварталының түңнелдери-биле Чараш-Дыт сүт-бараан фермазында комсомолчу-аныяктарның бригадазы бирги черни ээлээш, СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң болгаш ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ол ышкаш Хандагайтының улуг магазинниң, амыдырал хандырылга комбинадының, тудуг-септелге участогунуң комсомолчу-аныяктар коллективтери кол көргүзүглер талазы-биле квартал даалгаларын хуусаа бетинде күүседип, мурнакчыларга санадып турар.

Районнуң партия организациялары СЭКП-ның XXVI съездиниң айтышкыннарынга дүүштүр комсомол организацияларынга партийжи удуртулганы күштелдирер, аныяктар ортузунга күш-ажылчы, политмассалыг, мөзү-шынар кижизидилгезин экижидер талазы-биле чамдык ажылдарны кылып чоруткан. Ооң түңнелинде районнуң комсомол организациязы сан талазы-биле өзүп, организас талазы-биле быжыгып турар.

Партия организациялары комсомолга партийжи өзекти быжыглап, оларда аныяк коммунистер-биле ажылды күштелдиргениниң түңнелинде комсомол организацияларының секретарьларының 69 хуузу коммунистер боор турар. Эрткен чылдың сөөлгү айларындан эгелээш, бо чылдың эгезинге чедир районнуң эң эки мурнакчы аныяктарындан 125 кижиниң ВЛКСМ-ниң хүрээлелинге хүлээп алган. Комсомол организациялары 16 комсомолчуларга СЭКП кежигүнүнге кандидат кылдыр хүлээп алыры-биле рекомендацияны берген.

Районнуң совхозтарында, үлетпүр бүдүрүлге, албан организацияларында комсомол организацияларының ажылын удуртур, углап-баштаар талазы-биле эки дуржулга партия организацияларында чыгдынган. Чижээ, эрткен болгаш бо-даа чылда партия организациялары 15 комсомол организацияларының ангы-ангы айтырыглар талазы-биле ажылын боттарының хуралдарынга чугаалажып, оларның идепкейин бедидеринче кичээнгейин күштелдирген. Дыка хөй комсомолчулар боттарының коллективтериниң күш-ажылчы чедиишкиннеринге төлептиг үлүүн киирип, аныяктарга үлегер-чижээн көргүзүп турар. Районнуң 500 ажыг оолдар, кыстары коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинде киржип турар. 135 кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп хүндүлүг атты чедип алган.

СЭКП ТК-ның «Идеологтуг, политика - кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» доктаалын амыдыралга боттандырары-биле районнуң аныяк өскенниң өөредилгезинче, оларны янзы-бүрү бөлгүмнерге, чырыдылгазының четкилеринге хаара тударынче партия организациялары комсомол организацияларының кичээнгейин угландырып келген. Чыл санында-ла районда 20 ажыг партбөлгүмнерге болгаш семинарларга 900 ажыг комсомолчулар болгаш 156 аныяк ажыл-ишчилер боттарының политбилиин бедидип турар. Бо чылын 135 комсомолчулар партия өөредилгезиниң системазында хаара туттунган.

Аныяктарның билиинин бедээнинден, идепкейиниң өскенинден оларның күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип ап турарының өске-даа чижектерин пленумга илеткелчи болгаш санал бергеннер демдеглээн. Аныяктарның хостуг үелерин ажыктыг эрттирерин, дыштанылгазын шын организастаарының чугулазынче пленум кичээнгейин угландырган. Аныяктарның дыштанылга кежээлерин, спортчу маргылдааларын организастап эрттирери чүгле комсомол, спортчу организацияларының херээ кылдыр, шын эвес көөр чоруктарның барын пленумга айыткан. Чамдык парткомнар, партия эге организациялары Советтерниң, ажыл-агый органнарының удуртукчуларындан аныяктар ортузунга ажыл дээш чүнү кылып турарын безин сонуургаваайн турар фактылар бар. «Торгалыг» совхозта, райпода, амыдырал хандырылга комбинадында, № 6 КМК-да, тудуг-септелге участогунда болгаш өске-даа черлерде партия организациялары бо талазы-биле четпес ажылдап турарын пленумга демдеглээн. «Кызыл Тук» совхозтуң партком секретары Э. Ондар бодунуң салалынга комсомолчуларның совхоз бүдүрүлгезинге киржилгезинге тодаргай доктааган. Чижээ, комсомолчу-аныяктарның Чараш-Дыт сүт-бараан фермазы эрткен кварталда сүт бүдүрериниң планныг оналдазын 196 хуу күүсеткен. Ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларында 123 комсомолчулар хаара туттунган. Оларның ортузунга идей-кижизидилге ажылын күштелдирер талазы-биле ажылдап ам-даа четпес тургустунган. Ол бүгүнү СЭКП-ниң XXVI съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр тургузар дээш хемчеглерин ап чорудуп турар.

«Коммунизмче орук» совхозтуң Улаатай хойжу бригадазының бригадири С. Шойдак совхозта комсомол комитеди бодунуң ажыл-чорудулгазын он бирги беш чылдың онаалдаларының күүселдезин-биле холбаштыр тургуспаан пленумнуң киржикчилеринге дыңнаткан. Ындыг болзажок, партийжи удуртулганың, контрольдуң кошкаандан хөй ажылы чижектиг чугула адырларда аныяктар, ылангыя комсомолчулар кончуг эвээш болуп турар. Ооң уламындан малчыннарның ажылдан үнер-кирер чоруу ам-даа хөй. Бо бригададан безин чыл дургузунда 7 малчын халашкан.

Районнуң орук-тудуг участогунда партия эге организациязының секретары Д. Монгуш салалынга коллективте аныяктар хөй, комсомолчу-аныяктар бригадалары безин бар дээрзин чугаалаан. Оларны күш-ажылдың хоочуннары, дуржулгалыг ажылчыннар дагдынып алган, арга-сүмезин каткан, бир демниг ажылдап турар. Комсомолчу кижи бүрүзүнүң ажылы, сонуургалы амыдырал-чурттаалгазы партия организациязының кичээнгейиниң төвүнде туруп турар. Ооң-биле чергелештир районнуң дагдынчылар чөвүлелиниң ажылында четпестерни ол тодаргай чижектер-биле айтып, шынгыы шүгүмчүлээн.

Пленумга «Торгалыг» совхозтуң улуг мал эмчизи, Кара-Тал хойжу бригадазында партия эге организациязының секретары Б. Натпит, Саглы ортумак школазында партия организациязының секретары башкы К. Ооржак болгаш өскелер-даа санал берип, комсомолга партийжи удуртулганың чер-черде канчаар тургустунганының, четпестерни дарый эдер дээш ап чорудар чемчеглерге доктааган.

Пленум чугаалашкан айтырыг талазы-биле делгеренгей доктаалды хүлээп алган. Комсомолга партийжи удуртулганың аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле сорулгаларны СЭКП-ның XXVI съездиниң негелделеринче дүүштүр тургузарынга холбаштыр партия организацияларының сорулгаларын мында айыткан.

С. СОЯН.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң хуралы чоокта чаа М. К. Мендуменниң даргалаашкыны-биле болуп эрткен. Ук хуралга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1977 чылдың апрель 27-деги «Каа-Хем районга социалистиг хоойлу-дүрүмнү болгаш ниитиниң корум-чурумун улам быжыглаар талазы-биле» доктаалын Каа-Хем район Совединиң күүседип турарының дугайында база Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң СЭКП ТК-ның СЭКП-ниң XXVI съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр ажылчы чоннарның чагаалары болгаш саналдары-биле ажылды улам экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында доктаалын күүседип турарының дугайында айтырыгларны чугаалажып көрген болгаш өске-даа айтырыгларны шиитпирлээн.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң үстүнде адаан доктаалын күүседип турарының талазы-биле улус депутаттарының Каа-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазы Ш.-Б. Х. Серээдарның илеткелин дыңнап чугаалашкаш, район болгаш кодээ Советтерниң күүсекчи комитеттери ук доктаалды багай күүседип турар деп демдеглээн. Районнуң чер-чер Советтери депутаттарының, доктаамал болгаш өске-даа комиссияларының, хөй-ниитиниң бот-ажыл-чорудулгалыг организацияларының ажылын ниитиниң корум-чурумун быжыглаарынче, арагалаар, хулиганнаар болгаш социалистиг өнчүнү оорлап, самчыгдаар чоруктарга удур демиселге кончуг четпес организастап турар. Чер-чер Советтериниң бо талазы-биле доктаамал комиссиялары, арагалаашкынга удур демисел чорудар, хайгаарал комиссиялары чүгле мыңда-хаая ажылдаар, а район комиссиязы ийи чыл иштинде ажылдаваан.

1979 чылга деңнээрге кем-херек үүлгедир, мал болгаш хөреңги оорлаар чоруктар көвүдээн. Бүрен-Аксы, Бүрен-Хем, Суг-Бажы, Сарыг-Сеп, Кундустуг кодээ Советтериниң девискээрлеринде корум-чурум хажыдар, кем-херек үүлгедир чоруктар хөй. Назы четпээннерниң корум-чурум үрээр, кем-херек үүлгедир чоруу дүвүренчиг байдалды болдуруп турар. Арагалаар чорукка удур демисел кошкак. Арага садарын эвээжедир хемчег албайн турарындан оңу саарары чыл бүрүде көвүдеп турар.

Чамдык бүдүрүлгелерниң, организацияларның күш-ажылчы коллективтеринде, ол ышкаш ниити районда-даа кем-херек үүлгедиглерниң, корум-чурум хажыдыышкыннарының болдурбас дээш баш удур ап турар хемчеглер ёзу барымдаалаан, сан сурген байдалдыг болуп турар. КМК, райпо болгаш өске-даа чамдык коллективтерниң удуртулгалары арагачыларны, чурум үрекчилерин либералдыг ёзу-биле көрүп, бо талазы-биле кирген медээлерге харыы бербейн, буруулугларга дээштиг хемчег хүлээтпейн турар.

Эш хуузунуң судтарының, улусчу дружиналарның хөй нуруузу ажылдаваайн турар. Оларны удуртуп башкарар ужурлуг хөй-ниитичи чөвүлел, район штабы багай ажылдап келген. Корум-чурум камгалалының хөй-ниитичи пунктуларын тургузарын райкүүском сожум шиитпирлеп турарындан Бүрен-Бай-Хаакта, Суг-Бажында, Кундустугда, Бояровкада олар тургустунмаан.

Районнуң административтиг органнары бо талазы-биле сула ажылдап турар. Эрге-чурум темаларынга лекция, беседалар эвээш. Иштики херектер килдизи хомудал, билдириишкиннер көөрүн, херек истээрни саададып турар, а чамдык ажылдакчылар хоойлу-дүрүм хажыткан фактылар бар. Районнуң улус суду униүүшкүннүг судтарны эвээш кылып, тодарадылга доктаалдарының күүселдезин контрольдавайн турар. Район прокуратуразының хайгааралы кошкак.

Райкүүском Дээди Советтиң Президиумунуң доктаалын күүседир талазы-биле дээштиг хемчег албаан, кодээ Советтерниң бо талазы-биле ажылын эң кошкак удуртуп келген деп санааш, Каа-Хем райкүүскомга бо ажылда улуг четпестерниң барын Президиум шыңгыы айыткан, бар четпестерни кыска хуусаада чайладырын дааскан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму Кызыл райкүүскомунуң «Ажылчы чоннарның чагаалары болгаш саналдары-биле ажылды СЭКП-ның XXVI съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр улам экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын күүседип турарының дугайында хоорküүском даргазы Ш. Д. Куулар-ның илеткелин дыңнааш, хоорküүском, ооң килдистери, хоорайның бүдүрүлгелери болгаш организациялары ажылчы чоннарның чагаалары болгаш саналдары-биле ажылды СЭКП-ниң XXVI съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр экижидер талазы-биле чогуур ажылды чорудуп турарын демдеглээн. Ол ажылдың түңнелинде кирип турар чагааларны, хомудалдарны болгаш билдириишкиннерни учётка алыры, сайгарып көөрү экижээн.

Моон-биле чергелештир күүскомнуң, ооң килдистериниң, бүдүрүлгелерниң, албан черлериниң болгаш организацияларының чагаа, билдириишкиннер-биле ажылында шыңгыы четпестер бар дээрзин Президиум демдеглээн. Чагаа, билдириишкиннерниң эртип турарынга контроль кошкак, дилеглерге кичээнгей чок, хуусаазын эрттирер, ёзу барымдаалап көөр чоруктар бар.

1980 чылда хоорküүском 9, чуртталга-эдилел трест 6, хоорово бо чылдың бирги кварталында 26 чагаа, билдириишкиннерге харыы бербээн. Кадык камгалал килдизи 19 билдириишкинниң 3-үн хуусаазын 2 ай ажыргаш, харылаан. Мындыг байдал чамдык бүдүрүлгелерде, организацияларда база бар. Чагаа, хомудалдарны ынчаар көөр чоруктуң уржуундан чамдык кижилер катап билдириишкин бижиир азы дилег кылыр, оон эрткеш, үстүкү партия, совет органнарже бижип, дилег кылыр фактылар бар.

Чагаа-биле ажылда бар болуп турар улуг четпестер болза, хоорküүском хүлээп алган шиитпирлериниң болгаш хемчеглериниң күүселдезин четче контрольдавайн, хамаатыларның чагааларынче, хомудалдарынче болгаш билдириишкиннеринче кичээнгейин СЭКП-ниң XXVI съездиниң негелделеринге дүүштүр ам-даа четче угландырбайн турарын көргүзүп турар дээрзин хоорküүскомга айыткаш, бо ажылда четпестерни дарый чайладыр немелде хемчеглерни алырын дааскан.

Пропагандистиң индири

ХӨЙ ТАЛАЛЫГ

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың энергоцегинде партийжи, комсомолчу өөредилгениң бөлгүмнери база экономиктиг билиглерниң школазы ажылдап турар.

Бистиң коллектививисте коммунистиг күш-ажылдың дөрт школазы бар. Ында энергоцехтиң бүгү участоктарының— ТЭЦ-тиң, санитар-техниктиг албанның, кислород станциязының, харылзааның коллектив кежигүннери өөренип турарлар. Пропагандистер Т. А. Суворов, О. Е. Мотонин, А. С. Якушев, Г. П. Жуковская олар школаларның дыңнакчыларынга ханы билиглерни бээр дээш багай эвес ажылдап келгеннер. Олар бо өөредилге чылында Политиктиг чырыдыышкын бажыңының сүмезин ёзугаар өөредилгениң бүгү звеноларынга: «Партия — бистиң үениң угааны, алдары болгаш арын-нүүрү» деп темалыг баштайгы кичээлдерни эрттиргилээн. Ооң соонда СЭКП-ның маадырлыг эрткен оруун өөредирин уламчылаан.

Өөредилгениң бүгү звеноларынга ол темаларга кичээлдер эрттирерин партбюро меңээ дааскан. Ол кичээлдерниң сорулгазы болза, энергоцех коллективиниң ажылчыннарынга эртемниг коммунизмниң бирги программныг документизи «Коммунистиг партияның манифестизи»-биле таныштырары, партияны удуртуп турган кижилерниң зажы-чаң, угаан-бодал талазы-биле арыг, шынчызын болгаш кижизиин, пролетаржы ажыл-херекке оларның бердингенин ханызы-биле тайылбырлаары болур. Ынчангаш лекция пропагандазынга «Коммунистиг партияның манифестизин» болгаш партия дугайында чугааларны ажыглаан бис. Ынчан «1981—85 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп СЭКП Төп Комитединиң Төлевилелин чугаалажып, деткиш база СЭКП-ниң XXVI съездиниң материалдарын таныжып тургаш, пропагандист бүрүзү тема аайы-биле белеткенип алыры кончуг чугула дээрзин бодаан бис. Чижээ, делегей байдалының дугайында Т. А. Суворов, СЭКП-ниң экономиктиг политиказының дугайында А. М. Ефремов тайылбырлаар кылдыр хуваашкан бис. Мен бодум «Совет ниитилелдиң социал-политиктиг болгаш угаан-бодал хөгжүлдезиниң дугайында» темага кичээл эрттирерин хүлээнип алдым. Ынчаар хуваажып алырга чугула материалдарны тып алырынга-даа эптиг болган. Кичээлдерни цехтиң бүгү адырларынга эрттирдивис. Өөредилге чылының дургузунда лекция, беседа хевирлиг 63 кичээл болган. Аңаа энергоцехтиң коллективи бүрүн киришкен. Г. П. Жуковская, Т. А. Суворов, А. М. Ефремов эки пропагандистерге санаткан.

Пропагандист кижиниң ажылы берге, хөй талалыг, ол дыңнакчыларындан мээ-ле эртик билиглиг болурун үе негеп турар. Ынчангаш ол хамы бижилиг, амыдыралды бедик арга-дуржулгалыг болуру албан. Ындыг болганда чаа өөредилге чылы келзэр мурнунда пропагандист кижилерниң шилин, тывар талазы-биле партбюро бертелерге хаваржып турары чоп.

Бистер энергоцехке пропагандистер санын 10 кижи чедирер сорулганы салып турар бис. Амдызында оларның чамдыктарын дыңнакчыларга доктаамал быжыглавас бис. Ынчалзадаа оларга тодаргай теманы бергеш, белеткенип алырга, кичээл эрттиреринге киржирин чедип алыр бис. Түр даалга чорту-ла доктаамал ажылчы шилчиир бээр. Улус мурнунга шоолуг чүве чугаалап албас кижилер арга-дуржулгазы бавааш, арын чазылгаш, эки пропагандистер апаар үези турар. Аңаа тодаргай чижектер мында киирейн. Үстүнде чугаалаанывыс ышкаш кижилерге А. М. Ефремов хамааржыр. Уралдың политехниктиг институдун ол дооскан. Маңаа чедип келгеш ТЭЦ-ке ажылдап эгелээн. Лабораторияга мастер болуп ажылдап турда энергоцехке политшколага кичээл эрттирип турарын аңаа сүмелээн. Аныяк специалистиң пропагандистиң баштайгы базымнары ындыг-ла эки түңнелдиг эвес болгулаан. Ийи чыл дургузунда эрттирип келген кичээлдери ооң сагыш-сеткилинге таарышпаан. Александр Михайлович бо өөредилге чылында кичээлдерин бедик деңнелге эрттирип, дыңнакчылар мурнунга бодун хостуг, шелээн туттунуп билир апарган. Харын-даа белеткеп алган конспектизин ажып көрбес болу берген.

Пропагандистиң кичээлдерге белеткенип алырынга хоорайның партия комитединиң чанында парткабинет улуг дузаны чедирип турар. Ында политиктиг литература болгаш «Знание» деп ном үндүрер черниң хүн бүрү үнер парлалгазы хөй. Аңаа семинарлар доктаамал болуп турар. Практиктиг сүмелерни оон ап болур. Чаңгыс четпес чүүл бар. Ол дээрге көскү агитацияның, диаграммаларның чогу.

Пропагандист кижи ажылда четпестерни, чедиишкиннерни фактыларга даянып турган дыңнакчыларга чугаалап берип тура, Ак-Довурак хоорайның амгы болгаш келир үезин, ооң ажыл-ишчилериниң планныг онаалдаларын канчаар күүседип турарын база таныштырар апаар. Оларны парткабинеттиң организастап эрттирип турары семинарлардан билип алыр аргалыг. Ынчалза-даа семинар бүрүзүнге ол көргүзүглерни чугаалап турбас боор-дур. Мыйчангаш информастыг бюллетеньнерге тодаргай, билдингир чижектерге үндезилеп тургускан материалдарны номчуп, билип алыры күзенчиг-дир.

Дыңнакчылар ажыл соонда моган-шылапкан, бир-ле чүвеге сагыш човаан, кандыг-бир айтырыгга дүвүрээн кичээлге кээрлер. Ынчангаш кичээл бүрүзүнге таарымчалыг байдалды тургузуп, ийи-үш минута иштинде оларның оон чардыктырар сорулга-биле доора айтырыглар салып, чугаалажыптары артык эвес. Пропагандистиң ажылдың хевирлерин, методтарын ынчаар өскертип турган, бистиң энергоцехте пропагандистер коллективтиң амыдыралында чедиишкиннерде боттарының эвээш-биле бол үлүүн киирген. Бистиң пе... гиснс бүдүрүүге планнарын доктаамал күүседип турар.

Г. СВАВИЛЬНАЯ.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың энергоцегиниң пропагандизи.

Агрохимиктер кодээниң ажыл-ишчилеринге чер ажыглалының талазы-биле боттуг сүмелери-биле улуг дузаны чедирип турар. Янзы-бүрү хынадалдарның аразында база бир кол черни радиологтуг хынадалдар ээлеп турар. Радиологтуг хынадалдарны Тываның агрохимлабораториязында техник Татьяна Ярославовна Кирилова мында барык он чыл чорудуп келген. Ол бодунуң кызымак ажылы-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алган. Маңаа ол СЭКП кежигүнү апарган, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы атты чаалап алган. Т. Кирилова амгы үеде хамааржыр килдизиниң ажылдакчыларының аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи.

ЧУРУКТА: радиолог Т. Кирилова.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

УЖУДУКЧУЛАР БЕЛЕТКЭЭР ТӨП

«ЭДЧ кежигүннери чурттар-биле социалистиг экономиктиг интеграцияның ханылаашкынының хандырар» («1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары»).

Волга эриинде бурунгу хоорай Ульяновскиде ЭДЧ кежигүннери чурттарының хамаатызы ужар чүүл специалистерин белеткээриниң төвүн тудуп турар (чурукта). Гостиницаның, лаборатория корпузунуң, өөренирлерниң чемненир столоваязының каъттары бедип үнген. Белеткелдер комплекизиниң улуг тудуу база эгелээн. Өөредилге кабинеттеринге болгаш лабораторияларынга дериг-херекселдерни Венгриядан болгаш Чехословакиядан эккээр. ЭДЧ чурттарының ужар чүүл кадрларын белеткээр чаа төптү тудуп тургузарынга Болгария ГДР, Куба, Моол болгаш Польша база киржир.

Ю. БЕЛОЗЕРОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ҮЕ НЕГЕП КЕЛГЕН

Чадаана хоорайның үлетпүр комбинадының чутай өрттедир бригадазының болгаш туүйбу бүдүрер цехтиң ажылчыннары чылдың кайы-даа үезинде туруушкун чокка ажылдап келген. Ук бүдүрүлгениң ажылчыннары Чадаанадан элээн ырак черде чурттап, ажылдап турар. Ында дөртен ажыг өреге бар. Моон мурнунда чылдарда эге школа, садыг ажылдап, чурттакчыларны хандырып турган.

Сөөлгү үеде мында садыг хагдынган болгаш чурттакчы чон Чадаана хоорай киргеш садылап ап келген. Хоорайдан хаймы черде чурттап, ажылдап турар ажылчыннар район төвүнүң садыглары-биле узуктелиишкин чокка харылзаалыг болурун алжок күзээр. Ынчалза-даа оларның ол күзели бүтпейн келген.

Чадаана автобүдүрүлгезиниң автобузу эрткен чылда ол арызынга неделяда график ёзугаар маңнаар хүннерлиг чоруп турган. Баштайгы үеде чурттакчылар аргыжып чоруп турду.

Ынчалза-даа сөөлгү үеде автобустар орта маңнавастаан. Чамдыкта ийи-үш хүн улаштыр келбейн баар таварылгалар бар. Ук черниң чурттакчылары район төвү-биле аргыжарда чээрби алды километр орукту эртер. Ынчангаш ол арызынга аргышкан автомашиналар «бадылаап» чадаг пассажирлер орук дургаар уулбес. Чадаана АТБ-зының удуртукчулары бо арызынга автобус маршрудун ажылдап, ооң чурттакчыларын хоорай-биле доктаамал харылзаштырарын үе негеп келген.

Ш. ДУВЕНДЕЙ.

ҮНДЕЗИНИ-БИЛЕ ӨСКЕРИЛГЕН

Чээрби чыл мурнунда, Тыва АССР автономнуг область турда, Ким «Чодураа» колхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазынга келген. «Чеди чыл планын— беш чылда» дижип турган үе ол. Ынчан чаа-ла школа дооскан өөрү-биле кады комсомолчу путёвка-биле ол бодунуң күш-ажылчы базымын эгелээн.

Чылдар билдиртпейн эртип турган. Ол үениң дургузунда өскерилгелер хөй болган: автономнуг область АССР апарган, улус ажыл-агыйын чеди чылда эвес, беш чылда планнаар болу берген, колхоз совхозче шилчээн, кодээ ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле улуг хемчеглер алдынган. А Хараал-Тей сүт-бараан фермазының овур-хевири, ажыл-ижи үндезини-биле өскерилген. Ол өскерилгелерге коммунист Ким Лайылдаевна Уваңгур бодунуң үлүүн харам чокка киирип келген.

Колхоз тургустунгаш он чыл чеде берген-даа болза, Кимниң кээп турар үезинде ферма амгызындан дыка ылгалдыг турган, бажың-балгат туржук, кажаа безин чок чедишпес. Сүт севртир тускай машина база чок, оон уламындан сүттү сметапалдарынга болгаш саржаг кылырынга хөй үезин чарыгдап турган. Ынчан бир инекке оналаштыр саггаң сүт ортумаз-биле чылда 600—700 килограмм-на турган. Бо көргүзүг эрткен чылын оон ийи катап хөй болган. Ынчангаш ооң бешчылда ферманың сүт бүдүрер болгаш бүрүнеге садар планы дөрт чыл дөрт айларда күүсеттинген. Коммунистиг күш-ажылдың коллективи ам мурнакчы дуржулганың школазы апарган. Республиканың мурнуу зоназының сүт-бараан фермаларының ажылдакчылары болгаш кожа Моол Арат Республиканың төлээлери аңаа бо-ла келир.

Совет кодээниң кижилери

Ким өөнүң ээзи, инек кадарчызы Бугалдай-биле ферманың бүгү ажыл-херээнге киржип келген. Кажаа ишти аштаары, чугайлаары, сиген кезери, малга чем болбаазырадып бээри, хөй-ниити ажылынга киржири оон хүлээлгези апарган. Район, кодээ Советтер депутады турган, оон соонда-даа ферманың активчилериниң бирээзи болган. Ооң ындыг болурунга ук коллективтиң хоочуннары, ылангыя Чедей Хувагандайевна Баткар улуг салдарны чедирген. Ам Ким Лайылдаевна хоочуннарның бирээзи болу берген, болгаш аныяктарны саанчының мергежилинге өөредип турар. Эрткен чылын сес чыл школазын дооскаш, улаштыр саанчылап берген Оксана Үней, Эренчин Алдынай, Бичеоол Сайлык-кыс оларга ол улуг дузаны чедирип турар. Бо чылын оларга өөгү класстың доозукчулары Василиса Кара-оол, Урана Балдан база немешкен.

Инектерни электри-биле саар болу берген. Бо чайын мындыг дериглелиг, ийи чүс инек кирер кажаа ажыглалга кирерге, саанчыларның ажылы улам өөрүнчүг болур. Ам фермага кээп турар аныяктарның ажылдаарынга, чурттаарынга болгаш дыштанырынга таарымчалыг байдалдар Кимниң кээп турган үезинге деңнээр арга чок экижээн. Совхоз комсомолчу саанчыларга ийи чаа өгнү берген. Бо чайын бир бажыңны тудары база көрдүнген. Ферманың Чыргаланды ортумак школазы-биле харылзаазы быжыг. Бот-боттарынга барып, ужуражылгаларны организастап турар. Ол ужуражылгаларның идепкейлиг киржикчизи — коммунист Ким Уваңгур.

Ниитиниң малын кыштаг хүр ажырарының магадылалы— кыштаглаашкынга шынарлыг белеткелди чорудары болур. Эрзин районнуң кодээ ажыл-агый ажылдакчылары ол айтырыгны чугулалап көргеш, 1981—1982 чылдарда мал кыштаглаашкынынга баш удур эки белеткенир, ону ажыл-агыйжы бедик организастыг байдалга эрттирери дээш кыйгырыгны республиканың бүгү малчыннарынга үндүрген. Ол район-биле чарыштыг кожазы Тес-Хемчилерниң малчыннары ук кыйгырыгны деткиваан, олар тус-тузунда бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Ким Лайылдаевна 1981 чылда бир инектен-не 1800 литр сүт саар планныг. Кыйгырыгга харыы кылдыр дараазында чылда бир инекке оналаштыр 2000 литр сүттү саар бедиткен социалистиг хүлээлгени ол алган.

Малдан элбек продукцияны алыры чугула сорулга. Бо дугайын СЭКП-ниң XXVI съездиниң шиитпирлеринде онзалап айыткан. Ким, Бугалдай Уваңгурлар ол шиитпирлерни амыдыралга чедимчелиг боттандырар дээш бо хүннерде хам тура-соруктуг ажылдап турар.

С. ЧООДУ.

Тес-Хем район.

Моолдуң улусчу революциязының

тиилээниниң 60 чыл оюнга уткуштур

ТАЙБЫҢНЫҢ БОЛГАШ НАЙЫРАЛДЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

Социалистиг Моол бо чылын аалдарлыг юбилейни демдеглеп эрттирер, чүл дээрге улусчу революцияның тиилээн хүнүнден бээр июль 11-де 60 чыл оюн болур. Шаанда хожудангай, феодалдыг чурт турган Моол эрткен алдан чылдарның дургузунда чаа амыдыралдың оруунга кеступ көрбээн улуг бурунгаар базымны кылган. Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа акы-дунма чурттарның деткимче, дузаламчызынга даянгаш, ол ам бедик хөгжүлделиг аграр-индустриалдыг күрүне боол хуулган.

Социализм тургузуушкунунга бистиң улустуң чедиишкиннери, МАРН-ның тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказы делегейге улуг ат-алдарны болгаш хүндүткелди чедип алган. Хожудангай чурттар капитализмни ойт эрткеш, социализмче шилчип болур дугайында В. И. Ленинниң геннинг өттүр көрүүшкүнүн херек кырында бир дугаар бадыткаан социалистиг Моолдуң дуржулгазы империалистиг дарлалдан чоокта чаа хосталган хөй-хөй күрүнелерниң чедимчезин апарганынга чоргаарланыр бис.

Феодализмниң артышкыннары ажып эртеринге болгаш социалистиг ниитилелди тургузарынга эргежок чугула бүгү байдалдарны хандырар дээш Моол чурту улусчу революцияның баштайгы хүннеринден эгелээш улустар аразынга тайбың болгаш кады ажылдажылга дээш илепкейлиг демиселчилерниң одуруунга кирген. 1921 чылдың сентябрьда-ла бистиң чуртувус дең эргениң болгаш бот-боттарынга ажыктыг чоруктуң үндезининге дипломаттыг база өске-даа харылзааларны тургузарын болгаш хөгжүдерин бүгү күрүнелерге саналдаан.

Ынчалза-даа капиталистиг чурттарның чагырыкчы бөлүктери улусчу Моолдуң ол саналынга чүгле харыылаваан эвес, харын хөй чылдарның дургузунда ону даштыкы делегейден үзе кызар дээш бүгү хемчеглерни ап келген. Оон туржук, оларның чамдыктары сөөлзүреди бистиң республикага удур дорт агрессияның оруунче кирген.

Улусчу Моолдуң тускай догуннаашкынның болгаш хамаарышпас чоруун делегей күрүнелериниң аразында бир дугаар хүлээп көрген Совет Эвилели бистиң улустуң үндезин эрге-ажыктарын кезээде хажык чок камгалап келген. Ол чорук 1921 чылдың ноябрь 5-те найыралдыг харылзааларны тургузар дугайында чарган баштайгы моол-совет дугуржулгазында болгаш өске-даа документилерде тодаргай илерээн. Оон-биле кады ССРЭ биле МАР күрүнелер аразынга принципиалдыг чаа хевирниң харылзааларын делегей практиказынга тургузарының оруун салган. Ук харылзаалар социализмниң делегей системазының тургустунганы-биле чергелештир улам ыңай хөгжүлдени алган.

Пролетаржы интернационализмниң принциптеринге үндезилеңген ол харылзаалар күрүнелер аразында чаа хевирниң харылзааларының чайынналчак үлегери боол турар. Оларны эштер Л. И. Брежнев биле Ю. Цеденбалдың 1966 чылда ат салганы Найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында керээге, экономиктиг, эртем-техниктиг, культура болгаш өске-даа азырларга кады ажылдажылга дугайында дугуржулгаларга быжыглаан.

МАР-га совет партия-чазак делегациязын баштап, аян-чорук кылып чораан үезинде эш Л. И. Брежневтиң чугаалаан сөстерин бо-ла сактып кээр бис. Ол мынча дээн:

«...Бистиң чурттарның улустары кажан-даа, кандыг-даа үеле бүгү-ле чүүлдерге чаңгыс аай сагыш-бодалдыг чурттап келген болгаш бот-боттарынга алышкылар ышкаш дузалажып келген бис деп арыг сеткилявистен чугаалап болур бис».

Совет Эвилели-биле акы-дунма найырал болгаш сырый кады ажылдажылга бистиң чуртувустуң социализмниң оруу-биле моон соңгаар-даа чедиишкиниг бурунгаар хөгжүлдезиниң кол негелделериниң бирээзи боол турар. Бистиң улустарывыстың найыралы мөңге болгаш бузулбас, чүге дээрге ук найырал бистиң идеалдарывыстың болгаш сорулгаларывыстың, күзел-туткуулдеривистиң болгаш эрге-ажыктарывыстың чаңгыс дайынга үндезилеттинген.

МАР социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары-биле харылзааларны чедиишкиниг хөгжүдүп турар. Удуртукчу күрүне болгаш партия ажылдакчыларының ужуражылгалары болгаш аян-чоруктары, делегациялар солчуушкуннары, янзы-бүрү адырларга найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээлер болгаш дугуржулгалар ук харылзааларның улам быжыгарынга дегүм боол турар. Бистиң чуртувус социалистиг экономиктиг интеграцияны улам ыңай ханыладырынче, комплекстиг программаны чедиишкиниг боттандырарынче угланган политиканы хажык чок чорудуп турар.

Амгы үеде МАР-ның делегейге хамаарыштыр туружу кажангызындан-даа артык быжыг. МАР Каттышкан Нациялар Организациязының болгаш өске-даа делегей организацияларының кежигүнү, делегейниң 90 күрүнелери-биле дипломаттыг харылзааларлыг, оларның дыка хөйү-биле садыг-экономиктиг болгаш культура харылзааларын тудуп турар.

Моол Арат Республика — азий чурт, ынчангаш ол хамыктың мурнунда кижи төрелгетенниң чартыктан хөй нуруузу чурттап турар Азий диптиң тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының оруктарын дилеп тывар рынга онза сонуургалдыг. «Азияга тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырарының үндезини болза дүшкүүрлүг чоруктуң одагларын чок кылырында, улустар аразында маргылдаалыг айтырыгларны политика талазы-биле шиитпирлээринде, делегей харылзааларынга күш херглээр чорукту болгаш күш дөгээр чорукту шуут болдурбазында, ук диптиң күрүнелериниң аразынга бот-боттарынга ажыктыг кады ажылдажылганы хөгжүдеринде болур» — деп, эш Ю. Цеденбал чугаалаан.

Социалистиг чурттарның хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң хажык чок политиказы болгаш идепкейлиг хөделиишкиннери Азияга тайбыңның, национал хамаарышпас чоруктуң болгаш социал депшилгениң херээн быжыглаары дээш, империалистиг, гегемонистиг болгаш милитаристиг күштерниң агрессчи планнарынга удур демиселге шиитпирлиг чүүл болур деп моол улус санап турар.

Бо чылдың январьда Вьетнамның, Лаостуң болгаш Кампучияның даштыкы херектер министрлериниң конференциязынга идип үндүрген чугула саналдарны бистиң чуртувус бедии-биле үнелеп база бүрүнү-биле деткип турар. Ук саналдарны херек кырында боттандырар чорук Мурнуу-Чөөн Азияның улустарының эрге-ажыктарынга бүрүн дүгжүр, ук регионну тайбыңның, айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың зоназы кылдыр хуулдурарынга, чер бөмбүрзээниң өске-даа районнарында байдалды экижидеринге идиг болур. Кожа-хелбээ чурттар-биле, харылзааларны чогумчудар болгаш Ортаакы Чөөн чүкте байдалды тайбыңчылдар талазы-биле Афганистанның чазааның саналдарын бис база-ла бүрүнү-биле деткип турар бис.

МАР бодунуң мурнуу талакы кожазы болур Кыдат Улус Республикага хамаарыштыр принципиалдыг политиканы чорудуп турар. Бистиң чуртувус КУР-ну хамыкты мурнай хүлээп көрген күрүнелерниң бирээзи болгаш оон-биле найыралдыг кады ажылдажылганы болур-чогууру-биле хөгжүдүп турган. Ынчалза-даа МАР-ның политика болгаш экономика талазы-биле кызып кыйрыныг оруунче кирген кыдат удуртукчуларның буруузу-биле ук харылзаалар буурап дүшкен. Ындыг байдалдарда социализмге, национал-хосталгалыг шимчээшкинге, тайбыңга болгаш улустарның айыыл чок чоруунга ожээнишкек политиканы чорудуп турар Пекинниң угланыышкынынга удур шиитпирлиг демиселди чорударын бистиң чуртувус бодунуң хүлээлгези деп санап турар.

Тайбың болгаш делегейге кады ажылдажылга, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселдиң улам ыңай калбартырынче угланган, СЭКП-ның XXVI съездизиниң идип үндүргени чаа совет саналдарын Моол Арат Республика изиг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткуп хүлээп алган. Ук саналдар МАРН-ның XVIII съездизиниң шиитпирлеринге чогумчалыг черин ээлээн. Бодунуң интернационалчы даштыкы политиктиг шугумунга шынчы бистиң чуртувус моон соңгаар-даа социалистиг дем каттыштырылга чурттарының ниити туружун барымдаалап демисежир болгаш тайбыңны, улустарның найыралын база айыыл чок чоруун быжыглаарының херээнге бодунуң чогуур салыышкынын киирер.

Лхагважавын ЗАНТАВ,
Тайбың камгалалының моол комитединиң президиум кежигүнү.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

СЪЕЗД АЖЫЛЫН ДООСКАН

ГАННОВЕР. (СЭТА-ның тускай корр.). Герман Коммунистиг партияның VI съездизи ажылын ында дооскан. «Бүгү чүвени тайбыңга!» деп лозунгнуң адаа-биле съезд болуп эрткен. Герман Компартияның стратегиязын болгаш тактиказын съезд тодаргайлаан, иштики база даштыкы политика талазы-биле ГКП-ның, депшилгелиг өске-даа күштерниң мурнунда турар айтырыгларга харыыларны берген.

Ажылчын ангының эрге-ажыктары дээш, социал депшилге, тайбың дээш агрессиялыг ядролуг дайын немец черден кажан-даа эгелевезин дээш демиселди улам-на идепкейжидеринге Герман Коммунистиг партияның шиитпирлиини ГКП-ның баштаар чериниң отчёт илеткели болгаш делегаттарның саналдары тодаргай херечилеп турар.

Герман Коммунистиг партияның делегейге авторитединиң өскенин съезд бадыткап көргүскен. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, национал-хосталгалыг шимчээшкиннерниң 57 делегациялары, оон иштинде СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев баштаан СЭКП-ның делегациязы ГКП-ның VI съездизиниң ажылынга киришкен.

«НАТО-нуң кандыг-даа ракеталары херек чок — бүгү чүвени тайбыңга» деп ГФР-ниң бүгү хамаатыларынга Герман Компартияның кыйгырыын съезд бир эп-сеткилдиг хүлээп алган. Тайбыңның херээнге болгаш улустарның айыыл чок чоруунга кедергей кыжанышкынныг ядролуг чаа америк ракеталары Германияның Федеративтиг Республиказының девискээринге эккеп тургузар дээн планга удур бүгү-ле күштер-биле демисежириниң эргежок чугулазын ол документиде онзалап демдеглээн.

НАТО чурттарының болгаш ССРЭ-ниң ортумак ыраккшылдыг чаа ракета-ядролуг чепсектерин нептередирин болдурбас болгаш чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар талазы-биле чугаалажыышкыннарны доп-дораан эгелээр дугайында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң СЭКП-ның XXVI съездизинге келдүрген саналдарынга делегаттар байыр чедирген.

Чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразынга чугаалажыышкыннарның эргежок чугулазын, ындыг чугаалажыышкыннарның бир дең айыыл чок чорукту хандырарынга үндезилеттинген кылдыр чорудуулган турар ужурлуун кыйгырыгда онзалап демдеглээн.

Империалистиг дарлалдан болгаш мөлчүлгеден хосталыр дээш, расизмге, неоколониализмге удур демисежип турар бүгү улустар-биле эп-сеткил каттыштырылгазын ГКП-ның илергейлээни съездиниң резолюцияларының бирээзинде айыткан.

Чоннуң, ылангыя аныяктарның аразында ажыл чок чорукка удур демиселди күштелдирерин иштики политика талазы-биле эң чугула сорулгаларының бирээзи кылдыр Герман Компартия санап турар.

Неонацистерниң улам күштелген идепкейжиишкини-биле холбаштыр шыңгы айыылзыкышкынны съезд илергейлээн.

Партияның удуртукчу органнарын съездиге соңгаан. Герман Компартияның даргазынга Г. Мис, даргазының ораалакчызынга Г. Готье соңгуткан.

Пролетаржы гимн — «Интернационалды» ырлааны-биле съезд хагдынган.

С. СОСНОВСКИЙ,
А. ТОПАЕВ,
А. УРБАН.

ГДР. Алдыгы энергоблогун ажыглалга киргени-биле Маркерсбахта насостуг мөөннелге станциязы бодунуң долу күчүзү-биле ажылдап эгелээн. Энергияны эвээш ажыглаар шактарда ол сугну хөөлбекке мөөннеп алыр, а хөй ажыглаттынар үеде гидроэлектростанция кылдыр ажылдап, энергияны дедир бээр. Оон долу күчүзү 1050 мегаватт, ол энергия Карл-Маркс-Штадт округтуң үлетпүрүн хандырарынга четчир. Республиканың энергетика баазазын быжыглаарынга чугула базым кылдынган. Маркерсбахта электростанция ГДР-ның, ССРЭ-ниң, ЧССР-нің болгаш социалистиг өске-даа чурттарның акы-дунма кады ажылдажылгазының түңнели.

ЧУРУКТА: станцияның хаяның чүс метр чедир ханы үттээн черинде машина залы.

АДН-СЭТА-ның фотозу.

ПУП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

ПАНАМА. (СЭТА). Панаманың Улусчу партиязының (ПУП) ТК-зының пленуму болуп эрткен. Чугула айтырыгларны, ылангыя делегей байдалын ында чугаалажып көрген.

Чаа ырлдышкынның дайзыннарының калчаалыг чимзениишкиннери турза-даа, делегейде күштерниң деңзигүүр байдалы улустар аразынга кады ажылдажылганың, боо-чепсекти дужүрериниң болгаш социал депшилгениң талалакчыларынга улам-на ажыктыг кылдыр тургустунуп турарын пленумнуң киржикчилери демдеглээн.

Бүгү делегейге тайбыңны быжыглаар, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чымчадыр дээш демиселдиң херээнге Совет Эвилелиниң ролюн Панаманың коммунистери бедии-биле үнелээн. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң келдүргени тайбың совет инициативаларын панам коммунистер бүрүн деткип турар.

Социалистиг Вьетнамга хамаарыштыр Кыдаттың удуртулгазының дайынзырак политиказын ПУП ТК-ның пленуму шыңгыы буруу шаапкан. Вьетнамның тайбыңга ынак улузунга удур өнчүк-чөңгээлериниң Пекинниң дерзии эрге-чагырга-лары база катап кылып турар-дыр деп, пленумнуң тускай резолюциязында айыткан.

ДАЙЫНЗЫРАК ХАЛЫЫДААШКЫН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Чуртка милитаристиг халыыдаашкынны улам-на өскүдеринче угланган дайынзырак чугааларын Американың Каттышкан Штаттарының администрациязының удуртукчу ажылдакчылары үргүлчүлеп турар. Шериг-ужар чүүл күштерниң академиязының дыңнакчыларының дооскан тураскаан Колорадо-Спрингс хоорайга болган байырлалынга АКШ-тың камгалал министри К. Уайнбергер чүве чугаалаан болгаш «Американың Каттышкан Штаттарының үндезин эрге-ажыктарын» камгалаар деп чылдак-биле дайын белеткелдерин күштелдирери эргежок чугула деп медеглээн.

«Дайынны чорударынга белеткенириниер эргежок чугула» деп, ол ажыы-биле чугаалаан. «Совет дайын кыжанышкыны» дээр хоозун нүгүлдээшкинин К. Уайнбергер база дагын катаптазажок, чаңгыс-даа тодаргай фактыны тыппаан.

БАНГЛАДЕШТИҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИ ӨЛҮРТКЕН

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның информация агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, Бангладештиң президентизи Зиаур Рахман Читтагонг хоорайга дүне өлүрткен. Күрүне баштыңының хүлээлгелерин чурттуң оралакчы президентизи Абдус Саттар күүседип турар.

Корум-чурумну сагыырынче болгаш шөлээн байдалды хевээр арттырарынче чурттуң чонун А. Саттар радио дамчыштыр чугаазынга кыйгырган. Чазак болгаш бүгү албан черлери таарымчалыг ажылдап турарын ол демдеглээн. Бангладештиң өске чурттар-биле харылзааларынга кандыг-даа өскерлиишкиннерниң болбазын, оон делегей дугуржулгалары хевээр күштүг болуп турарын А. Саттар айыткан.

Чуртка онзагай байдалды тургузар дугайында чазактың чарлаанын ПТИ агентилел дыңнаткан.

ПАКИСТАННЫ ЧЕПСЕГЛЕП ТУРАР

ДЕЛИ. Пакистанның девискээринге америк чажыт шериг баазазын тудуп тургузар эрге алгаш, оон орнунга Каттышкан Штаттар Пакистанга халас боо-чепсектер бээр деп планнап турары Индияның чазаанга билдине берген. Ол дугайын Индияның чазааның албан ёзузу-биле үнээзин «Бизнес стандард» солуннуң дыңнадыын ёзугаар Калькуттада журналистерге медеглээн.

Вашингтонга ажылдап кылган план ёзугаар Пакистан «F-16» деп чаа хылыкчы самолёттарның үш эскадрильязын алыр. Элээн каш ындыг хылыкчы самолёттар Пакистанда шагда-ла чеде берген. Албан ёзузу-биле төлээниң чугаалааның ёзугаар алырга, шериг корабльдерин болгаш ок-чемзектерин бээри ол дугуржулгада база көрдүнген.

Исламабадтың дайынга белеткелдериниң улуг хемчээлдерниң дугайын фактылар херечилеп турар. Күргээ чер шериглерин быжыглаары-биле чергелештир ол бодунуң шериг-агаар күштерин чаартып, оларны Американга болгаш Кыдатка кылган самолёттар-биле чепсеглеп, шериг-далай күштерин быжыглап турар. Каттышкан Штаттарның Пакистанга шериг талазы-биле чедирип турар улуг дузазы болза Иранда турушкаларын оскунганының сөөлүнде Мурнуу-Барыын Азияга бодунга чөленгииш тургузуп алыр дээн АКШ-тың чүткүлү-биле тайылбырлаттынар деп болалды ПТИ агентилели илереткен.

Пакистанны чепсеглээр чорук Индияның айыыл чок чоруунга кыжаныг болур дээрзин оон-биле кады индий парлалга дугурээзин-биле демдеглээн. «АКШ Исламабадка эң чаа боо-чепсекти берип эгелээнинден бээр, сөөлгү ийи чыл дургузунда, Индияның кызыгаарларының дургаар 18 хире пакистан дивизиялар туруптар» — деп, «Амрита базар патрика» солун бижээн.

С. КАРМАЛИТО,
СЭТА-ның корреспондентизи.

Израильдиң эжелеп алганы араб черлерде дүшкүүрлүг байдал уламчылап турар. Түс чериниң чурттакчыларының боттарының эргелери дээш турж ур дээн чүткүлүн израиль полиция болгаш солдаттар каржызы-биле базып турар. Шериг патрульдарын бүгү чурттакчылыг черлерде, шосселерде безин тургускан.

ЧУРУКТА: Голан бедиктериниң районнарының бирээзинде.

ЮПИ-СЭТА-ның фотозу

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

БУДАПЕШТ. Делегейниң чаңчыл болган часкы ярмаркасы ында хагдынган. Аңаа Венгрияның болгаш даштыкы чурттарның ийи муң хире бүдүрүлгелери, база фирмалары киришкен. Оон эң улуг киржикчилериниң бирээзи Совет Эвилели болган. Машина тудуунуң, хемчээр техниканың, химияның, нефть химиязының чаа чүүлдерин 22 совет даштыкы садыг организациялары аңаа делгеп көргүскен. Совет болгаш венгр төлээлекчилер бот-боттарынга садыглажыр дугайында элээн каш дугуржулгаларны ярмарканың үезинде кылган. Ол садыглажылганың хемчээли 240 миллион хире рубль түңнүг болур.

ЛОНДОН. Боттарының эргелери дээш, ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин бедидер дээш Англияның ажылчын аңгызының ажыл соксадыышкынныг демисели улам-на калбарып турар.

«Имплоймент газетт» солуннуң парлаан медээлерин ёзугаар алырга, бо чылдың чүгле баштайгы кварталында безин Англияга 446 катап ажыл соксадыышкыннары болган, аңаа 900 муң ажыг ажылчыннар киришкен. Ынчангаш, эрткен чылдың ол-ла үезинден 400 муң ажылчыннар ажыл соксадыышкыннарынга хөй киришкен.

АНКАРА. Күрүнениң пестаавы фабриказының 187 ажылчыннарын шериг трибуналы узун хуусааларда карабажынга шииткен. Фабриканың бажыңын эрткен чылдың февраль 8-те ажылчыннар эжелеп алгаш турган деп оларны буруудаткан. Ынчаарда ажылчыннарга удур шериглерниң ылалаан түңнелинде месилдежиишкин болган. 500 ажылчыннарны ажылдан үндүрер дээн бүдүрүлге ээлериниң шиитпиринге удурланыышкынның демдээ кылдыр пестаавычылар боттарының ажылдап турган черлеринден ынчан үнмейн барганнар.

НЬЮ-ЙОРК. Социал-экономиктиг хемчеглерге акша-херецгилерни бээрин АКШ-тың администрациязы дыка кызырганынга удурланыышкынның демдээ кылдыр Нью-Йорктуң хөй-ниитилиг он-он муң кижи киржикчилиг чыскаалды организастаан. Аныяктарның, негрлерниң, профэвилелдериниң, шажын чүдүлгелиг болгаш хөй-ниитиниң 95 организацияларының төлээлекчилери муниципалитеттиң бажыңының чанында Фолискверге чыглып келгеш, «Ак бажыңның чөнга удур планнарын сый шавар херек!» деп медеглээнир.

«Рейганның бюджет кызырар балдызы бистиң эң чугула болгаш амыдыралчы программаларывыстың кырында диргелип келген-дир» деп, Нью-Йорк хоорай чөвүлелиниң президентизи К. Беллами чугаалаан.

ФРИТАУН. Барыын Африканың чурттарының экономиктиг ниитилежилгезиниң (ЭКОВАС-тың) кежигүннери чурттарның күрүнелер болгаш чазактар баштыңнарының алдыгы конференциязы Сьерра Леоненин найысылалы — Фритаунда ажылын эгелээн.

Барыын Африканың чурттарының үлетпүр, транспорт, харылзаа, садыг болгаш көдээ ажыл-агыйы талазы-биле кады ажылдажылгазын быжыглаар база калбартыр дугайында айтырыгны конференцияда чугаалажып турар.

ТОКИО. «Мидуэй» дээр америк авианосецтиң Йокосука далай өртээлинге келирин соксадыр дугайында ол хоорайның чурттакчыларының негелдезин Японияның чазаа хүлээвээн. Ол дугайын Японияның чазааның төлээлекчизи К. Миядзава Йокосука хоорайның мэринге медеглээн. АКШ-тың шериг корабльдериниң бистиң далай өртээлдеринисе хостуг келири «айыыл чок чоруктуң» япон-америк керээзин чөпшээреп турар деп, чазактың төлээлекчизи чугаалаан.

АКШ-тың 7-ги шериг-далай флодунуң корабльдеринде атомнуг чепсектиң бар болуп турарының дугайында билдине берген сөөлүнде америк ол шериг корабльдериниң келирин хоругдаар дугайында Йокосука хоорайның чурттакчылары шыңгыы негээн турган.

(СЭТА).

ӨСКЕНИҢ ҮНҮНДЕН

Ону уттуп болбас

Кыдат элчин чери Кампучияга кончуг улуг бажыңны ээлеп турган. КУР-ның элчини Сан Хао долу эргелиг диктатор болгаш төлээлекчи турган. Чогум-на харын кызыгаар дайының болгаш полпотчу сүлчээчи бөлүктүң кожазында Вьетнам, Лаос болгаш Таиландыже халдап турган оъя-боолуг халдаашкынның кол күткүкчүзү, организакчызы, эгелекчизи ол. 1978 чылда хосталгалыг шимчээшкинниң тура халыышкыннарын болгаш таарзынмаан хөделиишкиннерниң киржикчилеринге удур хан-чиниг үүлгедиглерниң организакчызы база ол.

Полпотчуларны шериг полицейжи истеп-өлүрүүшкүннерниң удуртулгазын кыдат генерал Дэн Гуньшан дорт удуртуп келген. Дэн Гуньшан болза КУР-нуң элчин чериниң шериг аттешезиниң саңынга кирип турган. Кыдат генерал полпотчу кол штабты болгаш чепсектиг күштерниң оперативтиг албан черлерин неделя сайында-за боду барып хынап, сургап, өөредип келген. Кыдат шериг база өске-даа сүмелекчи-дузалакчыларының сан-түңү янзы-бүрү албан бижиктеринден үндезилеп алырга, 10-дан 30 муң кижи четкен болган. Кампучия болза пекинчи маоисчи идегеттерниң янзы-бүрү шенелделер чорударының калбаң шөлү болуп хуулган.

Оон-биле чергелештир кулдандырган улуг эвес чуртка үптелгени кыдат таладан кедереткен. Ону аңаа-ла бир чүве-биле дөмей көрүп, Кампучияже кирип сөөрткен шериг техниказын, оък-чемзекти, херекселдерин база стратегтиг объектилерге херглээр тудуг материалдарын аңаа-ла «орнажылга» кылдыр көргүзерин оралдашканнар. Шериг чепсээ эккеп киирерин генерал Фан Мао-синь Кампучиядан үптеп алган чүүлдерин сайгарып, КУР-же чорударын Ли Фагуй харыылап турган.

Шериг стратегтиг чепсектерни киргеш, оон орну кылдыр Кампучиядан чүс-чүс тонна ристи, кургаткан балыкты, ол ышкаш сан-түңү тургустунмаан хөй чигирни, каучукту, үнелиг мыш аймаан, Ратанакири мождан ховар минералдарны, Сиемреапс деп черниң кызыл мраморун Кыдатче эжелекчи хоптак ёзу-биле үптеп, сөөртүп кирип алганнар. Оон ангыда перецти, изиг черден үнер чимис аймаан, эътти, балыктарны, будук үндүрүп алыр бүдүмелдерин, муң-муң крокодил кештерин үптеп, тонап алгаш барганнар.

1978 чылдың майда полпотчуларының радиостанциязының дамчыдылгаларының бирээзинге «вьетнамчылар-биле бир эвес ам-даа 700 чыл дургузунда дайылдажыр апарза, эң сөөлгү кижиге чедир тулчур херек» — деп кыйгырганының соон дарый, шак мынчалдыр база чугаалаан: «50 миллион вьетнамчыларны чок кылыр дизе, ийи миллион кхмерлерни оскунуп болур апаар». Боттарының ол сарыылдыг кижи бүзүрээри берге шак ындыг кижи дыннап көрбээн өлүрүкчү планнарын «кыйтырыглар» кылып алгаш, ам бо хүннерде пекинчи ёзу-чурумнуң талалакчылары идеттер «арыг» кхмер расазы, оон ажыглап кирип турганы «чаа ёзу-чурум» дээр чүүлү оларга канчаар кеступ турарының дугайында ажыы-биле мынчаар сөглеп берип турарлар-дыр: «Кампучий улустуң бажын ажыр мактаар ниитилели кадык болгаш быжыг ниитилел болур ужурлуг» — деп, олар бадыткап турарлар. Ук саазы «арыг ханныг» кампучи кижиниң эгис күзел-соруу болза, мао-полпотчуларның хемчээл кылдыр ап болап турары-биле алырга, культуржуваан, эртемчивээн, база өг-бүле тутпас, дой сеткилдиг, дужаалды ол-ла дораан бээрге, бодунуң чаңгыс ада-чурттугларын өлүрүп, кырып чок кылырынга, азы өске улустарга удур дайылдажырынга кажан-даа белен кижи болур ужурлуг турган.

Чүтле өөрениринн эвес, а харын ном чуруун безин хораан. Эң-не кол дадыктырылга — дужаалга ыыт чокка чагыртыры, кээргээр сеткил чогу болур.

— Боттарының чалчаларының холу-биле Кампучияга геноцидтиң политиказын боттандырып чорудуп тургаш, Пекин Кампучияны миллион-миллион хуацяо-биле долдур көжүрүп чурттадырын. Кампучияны Мурнуу-Чөөн Азияга эжелекчи политиказының диженге чедир быжыглангаи туружу болдуруп алырын оралдашкан. Пекинчи үүлгедикчи — бөлүк боттарының өлүрүкчү ёзу-чурумун «демократтыг Кампучия» деп адаан, оон тургузуун «социалистиг» дээн. Удуртулгага турган бөлүглежиишкиннерни пекин талалакчылар ажылчын аңгының коммунистиг партиязы деп чагдынып адаан.

Хосталган Пномпеньге болган митингиге революстуг база хосталгалыг шимчээшкинниң хоочуннарының бирээзи коммунист Хенг Самрин мынча дээн: — Ажылчын аңгының, чоннуң болгаш социализмниң эрге-ажыының херээн салып чигеи өскерликчи мөге партиялыр. Оон эрткеш, эрге-чагырга бөлүглежиишкиннерниң бүгүле удуртур органнарының бажынга ажылчын аңгы-даа, революцияга-даа, эртемниг социализмге-даа кандыг-даа хамаарылгазы чок кижилер эжелеп алган. Олар эрге-чагыргага келгеш, боттарының талазындан кол согуушкуннарын коммунистер, интернационалистерге, революсчу болгаш хосталгалыг шимчээшкинниң идепкейлиг киржикчилеринге таварыштырып турган.

Сөөлгү сөс орнунга

Сөөлгү үеде Пекин биле Вашингтон ийилээн улусчу Кампучияга удур демиселге «каттышкан фронт» деп адаар хамык-ла чүзүн-бүрүн реакционерлерниң бөлүүн Н. Сиануктуң болгаш Кхиеу Самфанның башталгазы-биле бөлүп тыырын организастап турарлар.

Кампучияның бодунда национал катап тургузуушкунуң баштайгы, чаа күштерин хайнышкынныы-биле быжыгып кел чыдар. Национал хуралга эң баштайгы соңгулдаларын чорудар. Чуртта бо хүннерде конституцияның төлевилели бүгү улусчу ёзу-биле чугаалажып көөрү чоруп турар. Ол бүгү болза төөгүнүң агымында онза болуушкун болуп, караңгы-думбей, хан-чиниг эрткен үеже дедир эглиишкин дагын турул кээп шыдавас деп чүвени херечилеп турары ол болур.

И. ЩЕДРОВ.

(«Комсомольская правда» солундан).

СЫГЫТ, ХӨӨМЕЙ ЧАҢГЫЛАНГАН

Бо чылдың июнь айда Кызыл хоорайга сыгыт, хөөмей, каргыраның республика көрүлдези болур. Аңаа Башкириядан, Бурятиядан, Хакасиядан, Якутиядан, кожавыс Моол Арат Республикадан сыгытчылар кирижир.

Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык суурнуң Культура бажыңынга ол көрүлдеге киржир сыгытчыларның, хөөмейжилерниң конкуруузу болган. Аңаа шупту 19 кижи киришкен. Оларның хөй кезии — аныяктар. Ылаңгыя Кызыл-Мажалыктың ортумак, Хөнделеңниң сес чыл школаларындан хөй өөреникчилерниң конкурска киришкени эки болган. Сыгытчыларның эң-не хейимери, бирги классчы Аяс-оол Кужугет Хөнделеңден, эң-не улуг назылыы, 60 харлыг хойжу «Шекпээр» совхозтуң Аяңгаты салбырындан келген.

Дөң-терезинчилер сыгытчыларның квартедин, Барлыын биле Эрги-Барлык үш-үш кижи составтыг ансамбльдерни тургусканнар. Эрги-барлыкчыларның сыгытчылар ансамблин хомус, дошпулуур, лимби-биле үдээни чараш болган.

Конкурстуң түңнелинде Кызылга болур Бүгү-эвилел көрүлдезиниң киржикчилерин илеретнен. Оларның санынга «Барлык» совхозтан Хомушку Дадар-оол, Моңгуш Бораш-оол, Борис Моңгуш, «Хемчиктен» — Данил Хомушку, Сергей Куулар, Саая Хунай-оол, «Дөң-Терезинден» Сергей Ооржак, Ооржак Моңгун-оол кирген.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

Чаа ном

СОНУУРГАНЧЫГ БОЛГАШ АЖЫКТЫГ

Тываның ном үндүрер чери төөгү эртемнериниң кандидады В. Л. Биче-оол болгаш география эртемнериниң кандидады К. О. Шактаржыктың «Тыва дугайында чугаалар» деп номун үндүрген. Ук номну тыва ортумак школаларның 4-кү класстарынга номчулгага таарыштыр кылган.

Ол номнуң даштыны каасталгазы безин онзагай, чараш. Номнуң эге арнында Тыва АССР-ниң сүлдезин, бир талазында тугун өңнүг кылдыр чуруп каан. Оон ыңай Тыва АССР-ни Ленин болгаш Улустарның Найыралы орденнер-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын парлааш, ол орденнерни өңнүг кылдыр чураан.

Ук номда Тываның төөгүзүнден болгаш бойдузундан кыска-кыска чугааларны киирген. Ол ышкаш Тываның алдарлыг кижилериниң: С. К. Кочетов, Оюн Күрседи, С. К. Тока, Х. Н. Чүргүй-оол, О. Ч. Лопсаңчаптың чуруктары бар. Оон ыңай Тываның диринг амытаннарының чуруктарын киргени школачы уругларга онза сонуурганчыг болур ужурлуг.

В. ЧАЛБАА.

Чылдар болгаш кижилер

ОРУК ЫРААН ТУДУМ

Делгем чоргаар базымнарлыг, көгере берген баштыг, узун шыырак кижи холунда ном болгаш журнал тудуп алган кирип келирге, өөреникчилерниң ыыт-шимээни чидип, хүндүткелдиг-биле тура халыыр.

—Экии, олуруңар — дээш, Дугаржап Дембирелович бодамчалыг көрүш-биле классты эргий көрүптер. Өөреникчилерден кым келбээнин доразы эскериптер. Кымның сагыш-сеткили кайдыг дээрзин эндевес. Башкының артында үнүштер болгаш дириг амытаннарның кижи-биле харылзаалыын, черниң амыдыралы-биле ооң тудужун көргүскен чуруктарны, көргүзүглерни азып каан. Өөреникчилерниң кичээнгейи башкының шимчээшкин бүрүзүнче угланган, ооң чүнү айтырыптарын азы чугаалаарын манап орарлар.

Хоочун башкы Дугаржап Дембирелович Хомушкунуң кичээлдери ынчаар эгелээр.

1943 чыл. Ада-чурттуң Улуг дайынының берге үези. Тываның араттарының угаан-бодалы, сагыш-сеткили, бүгү күжү дайын байдалынга таарыштыр тургустунган, эки турачылар фронтуже аъттаныпкан. Ол-ла үеде көшкүн араттарның ажы-төлүн школага өөредири чугула сорулгаларның бирээзи турган. Ынчан республиканың школаларының барык шуптузу эге школалар, башкылар чедишпес болганындан Кызылдың ортумак школазының өөреникчилерин түр сургуулга биче када өөреткеш башкылады-лып турган.

Бир катап Дугаржапты кел дээн. Кабинетке кире бээрге бир дарга олурган.

—Ак-Туруг школазынга башкылаар апарган-дыр сен. Өөредилгени бодуң уламчылаар апаар сен, кижи бүгү назынында өөренир боор чүве — деп каан. Ол чөрүшпейн-даа ажылдап кирипкен.

Өөреникчилерниң башкылар аалдар эргий кезип чорааш чыып алыр турган. Уругларның хар-назыны улуг, бичелиг, аажы-чаңы янзы-бүрү. Ада-иезиниң эдээнден туттунгаш ыглап, салдынмайн баарлары база бар. Оларны эртемге өөредип, чаа чаңчылдарга чаңчыктырары, кижизидери берге-ле херек. Бодап көөрге, тускай өөредилге доозуп, ортумак эртем чедип алган эвес, берге херек. Ам канчаар даалганы күүседир апаар.

Ынчаардагы школалар кайы-даа сумуга бир дөмей деп болур. Араттар чудуктарын аътка сөөртүп эккеп турган школаларны халас кылып берген. Иштин чугайлаваан, стол, сандайлары аажок бедүүн. Аңаа чоннуң ажы-төлүнүң өөредилгези, кедилиг салым-чолче чаагай оруу эгелээр турган. Шак-ла ындыг үеде Дугаржап Дембирелович Хомушку башкы ажылын эгелээн.

Амыяанда Дугаржап Дембирелович Эрзин районнуң Нарын хемниң бажынга турган алдын уургайының школазынга база ажылдаан. Ол аңаа орус тыва холушкак школага орус башкыларның арга-дуржулгазын өөренип ап, уругларны культурлуг ажы-чаңчылга кижизидериниң хевирлерин билип алган. Өөредилгеден дашкаар үеде ажылчыннарның ажылдап турарын көрүп, хаяны шахтаже кирип, холунга кускун-хаай туткаш, хая-даштыг-даа каскылаан. Үнелиг эртинениң сай-даш аразындан ыяш дески дүвүнге чырыткыланып ылгалып кээрин, кижилерниң демниг күжү чүнү-даа тып, бүдүрүптерин оон база көрген.

Күш-ажылды кылырынга машина-техниканы башкарып билиринге-даа, өөреникчилерни өөредип кижизидеринге-даа эртем-билиг херек. Ол билигни чүгле орус дылды дамчыштыр, кызымаккай чорук-биле чедип алыр дээрзин амыдырал аңаа көргүскен. Ол чылдарда пед. училищеге бот-өөредилге-биле-даа өөренири ынчаардагы кедээ башкыларның улуг күзел-сорулгазы болуп турган. Оон Дугаржап Дембирелович база чыда калбаан. Бир каш чылды ажылдавышаан, аңаа эрттирген. Ону доозуп алгаш бодап көөрге, сорулга ам-даа ырак.

Дээди эртемни чедип алыр дээш хар-назын дөгүп-даа келген болза, Красноярскиниң пединститудунуң биология факультединге өөренип кирген. Аңаа өөренири солун-даа, берге-даа болган. Ынчалза-даа чүткүл, тура-соруг күштүг болгаш ону доозуп алган.

Оон соонда Дугаржап Дембирелович школалар директорлап, районга инспекторлап,— улус өөредилгезиниң сайзыралынга бүгү күжүн киирип келген. Хоочун башкының Улуг-Хем, Эрзин Чөөн-Хемчик районнарның кедээ школаларынга ажылдап чорааш дыка хөй аныяктарны төлептиг кижилер кылдыр кижизидип, эртем-билигниң делгем оруунче үдээн.

Амгы үеде Дугаржап Дембирелович бодунуң өскен, төрээн чери Чадаана хемниң унунда Бажын-Алаак суурда ортумак школада башкылап турар. Ол аңаа директорлап, өөредилге эргелекчилеп келген. Ам ында 1974 чылдан бээр класстан дашкаар ажыл чорудар организатор болуп турар. Совет мөзү-шынар, аажы-чаңнарга болгаш күш-ажылга кижизидилге дугайында хөй ажылдарны оон удуртулгазы биле чорудуп турар. Элээдилер-биле кижизидилге ажылдарын болгаш берге, ону хөйнүттиниң киржилгези-биле ада-иелер ортузунга база чорудуп турар. Дугаржап Дембирелович хөй лекция, беседаларны органзастап, боду лекцияларны номчуп, кежээлерни, ужуражылгаларны утка-шынарлыг кылдыр эрттирип турар. Кежээлерде ооң боду баштаан — башкылар, аныктар, ада-иелер киришкен рейдилерни суурга бо-ла кыла бээр. Суурга корум-чурум үрээр чоруктарга удур демиселге ынчаар киржип чоруур.

Суурнуң чурттакчыларының азы школага башкыларның, өөреникчилерниң хуралдарынга Дугаржап Хомушку башкы туруп кээрге, ооң угаангыр, төлептиг саналын дыңнаар дээш ыыт-шимээн чидип, бүгү кичээнгейин олче сала бээрлер. Ону суурнуң чону кедээ Советтиң депутадынга 6 удаа соңгааннар. Ол дайын чылдарындан эгелээш, бо хүннерге чедир 30 ажыг чылдарда эзелчег чок агитатор. Ол кезээде чон аразында чоруур кижи.

— ...Черге үнүштү тараан соонда олче сагыш салыр херек. Кижи сагыш салып, бүгү күжүн үндүрер болза, даш кырынга-даа тарааны, чечекти өстүрүп ап болур — деп, өөреникчилерге ол чагыыр.

Бажын-Алаак ортумак школазының өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадазы 1974 чылда тургустунган. Баштайгы хүнден эгелээш-ле ону Дугаржап Дембирелович удуртуп келген. Чыл бүрүде 50 хире өөреникчилер аңаа ажылдаар. Олар мал чеми 60 гектарга, картофельди 10 гектарга, ногаалары 3 гектарга тарып турар. Чүгле эрткен чылын безин капустаны 57 тоннаны ажаап алганнар. Ол бригаданың кежигүннери районга болгаш республикага өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларының, саанчылар, трактористтер дээш өске-даа конкурстарынга чыл бүрүде киржип, бирги черлерни безин ап келгеннер.

Дугаржап Дембиреловичтиң эртип келген күш-ажылчы оруу аныяк салгаалга үлегер-чижек болур. Ол чүгле хүндүлүг башкы болурундан аңгыда сагыш човаангыр ада, өг-бүлениң биче сеткилдиг сүмележикчизи. Экии-даа, багайны-даа кады үлежип чоруур ынак шынчы эжи Анна Сундуевна Хомушку-биле беш уругну өстүрүп, бут кырынга тургусканнар. Анна Сундуевна 27 чыл үзүктел чок ажылдааш пенсияже үнзе-даа школа амыдыралындан дашкаарлавайн чоруур.

—Дугаржап башкыны кым билбес боор, бүгүдеге билдингир волейболист-ле болгай, кашпагайы хартыга-ла болдур ийин — дээр эш-өөр хөй. Шыдырaа талазы-биле ол шырактарның бирээзи. Оон чыдып калыр чүвези-даа чок, аныктар концерт көргүзе бээрге, ол аңаа улуг дузазын, арга-сүмезин берип турар.

Бодунуң медерелдиг чурттаалгазын чонунга бараалгадып чоруур кижиниң салым-чолу чуртунуң сайзыралы-биле деңге бурунгаарлаар боор чүве-дир ийин деп, башкының амыдыралы-биле таныжып тура, бодадым.

А. АРАПЧОР.

ЧАШТАРНЫҢ ЧАҢЧЫЛ БОЛГАН БАЙЫРЛАЛЫ

Бичии уругларның Кызылга байырлалы чаңчыл болган. Июнь 1-де уругларга солун фильмнерни, концерттерни көргүзүп турар. Уруглар камгалалының делегей хүнүнде чаштар паркка ойнап, хөглеп, аткыыштарга дыштанган. Бистиң келир үевис — бичии чаштарга концерттерин бот-тывынгыр уран чүүлдүң киржикчилери тураскааткан.

Эге класстарның тергиин эки өөредилгелиг школачыларынга белектерни июнь 1-де база тывыскан. Школачылар Октябрьның Төрээн чурттун эргилдир аян-чоруктарны кылып, солун черлерни болгаш төөгүнүң тураскаалдарын барып көрүп турар. Школачылар боттарының чайгы дыштанылгазының үезинде чүгле дыштаныр, хөглээр эвес, харын күш-ажылга база идепкейлиг киржип турар. Чижээ, Кызылдың № 2 школазының эге класстарының өөреникчилери муң хире номнарны септээн, а № 14 болгаш 15 школаларның өөреникчилери — саазын кылдыр катап ажыглаар беш тонна эрги номнарны, солуннарны, журналдарны чыгган.

Ыры чокта байырлал кайын болур. Кызылдың чайгы көгээн театрынга школа-интернаттың «Чебурашка» деп ансамбли, облпрофчөвүлелдиң чанында «Өөрүшкү» ансамбль, уругларның музыка школазының өөреникчилери ырлажып, боттарының концерттерин көргүскен.

Бичии чаштар чурулга, техника талазы-биле конкурстарга база киришкен. Чай эгелээн. Бичии чаштарның — Советтер чуртунуң аас-кежиктиг уругларының байырлалы өөрүнчүг-даа, солун-даа эрткен.

ЧУРУКТАРДА: «Өөрүшкү» ансамбльдиң концерт көргүзүглериндең.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

Телевидение

ИЮНЬ 3-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05 — Мультфильмнер программазы. 9.50 — «Штраустарның өг-бүлези». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Документалдыг телефильм. 15.35 — «Орус чугаа». 16.05 —Танцы—мээң амыдыралым». Фильм-концерт. 16.35— «Горнистер, кыйгыга харылаңар!». 17.05— Европаның баскетбол чемпионады. Эр улус. Түңнел оюннар.

КЫЗЫЛДАН

17.45 — «Өрттер болгаш хоойлу». Документалдыг фильм. 18.05 — Эрзинниң бот-тывынгыр артистериниң концерти. 18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45—Бөгүн делегейде. 19.00 —«Эрткен хүннериң өндүр-чаагайы». ССРЭ-ниң улустуң артизи О. Бардинаның киржилгези-биле концерт. 19.30— «Штраустарның өг-бүлези». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 21.00— «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Улустуң хөгжүм херекселдериниң үннери». Гитараның 3-кү дамчыдыгга. 22.50— Бөгүн делегейде. 23.05—00.50 — ССРЭ-ниң футбол чемпионады. «Динамо» (Тбилиси)— «Торпедо». «Спартак»— «Шахтёр». 2-ги үелери.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Капитан Немо». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 13.05— «Телестадион». 13.35 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Гуляев ырлаар. 13.45 — «Калининград». Документалдыг телефильм. 14.15 — «Чүү? Кажан? Каяа?» Телевикторина. 15.25— «Советтер болгаш амыдырал». 15.55 — 17.45 — Чапсар. 17.45 —«Улустуң уран чогаадылгазы». Телеопчулал.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «Кызыл болгаш кызылчылар». 19.20 —Документалдыг фильмнер.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Илбилиг экран». 20.15 — Куруненин Третьяков галерезының залдарында». Документалдыг фильм. 20.45 — Татар АССР-ниң улустуң артизи Р. Ибрагимов ырлаар. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35— 22.45 — «Ногаан отчугаш». Уран-чечен фильм.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

Чиик атлетика

Спорттуң бо хевиринге Тыва АССР-ниң команда болгаш хууда бирги чер дээш маргылдаазы эрткен дыштаныр хүннерде Кызылда «Совет Тываның 5 чылы» стадионга болуп эрткен.

Ийи хүн ургулчүлээн спортчу демиселдиң түңнелинде Кызыл хоорайның «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң бирги командазының кежигүннери өскелерден эки түңнелдерни чедип алгаш, республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң шилчиир кубогун, бирги черге ниң дипломун чаалап алган.

«Урожайның» спортчулары — ийиги, а «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелин төлээлеп турар Кызылдың № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң сургуулдары — үшкү черлерни ээлээннер. Тус-тус хемчээлдерге шаңналдыг черлерни алган спортчуларга ортектиг белектерни, мактаалга бижиктерни тывыскан.

Волейбол

Республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң чемпионады Кызылдың культураның болгаш дыштанылгазының Н. Гастелло аттыг парыгының спорт шөлдеринге болган. Ол солун маргылдааны дыштаныкчылар улуг сонуургал-биле көрүп, ынак командазының кежигүннерин хей-аът кирип турганнар.

Маргылдааның түңнелинде чемпион ат дээш ужуражылгада Кызылдың педагогика институдунуң студентилери-биле Хову-Аксының волейболистери ужурашканнар. Мааңаа студентилер артык күштүүн көргүзүп, тиилелгени чедип алганнар. Херээжен спортчуларның аразынга Кызылдың хоочун волейболистериниң командазы чемпион атка төлептиг болган.

ЧУРУКТА: маргылдаа үезинде.

ООҢ МУРНУНДА ЧЕДИИШКИНИН КАТАПТААН

Украинаның шыдырaачылары чүгле удурланыкчыларын эвес, а харын боттарын база ажып каан деп чугаалап болур: Москвага эрткен чурттуң команда аайы-биле чемпионадын олар багай эгелээш, төнчүзүнде тиилелгени чедип алыр аргалыг болган. Команда аайы-биле чурттуң хөй дакпыр чемпиону чораан Москва командазындан чартык сан ажыг—43 санныг түңнелди олар көргүскен. Команда бүрүзүнде 8 кижи (алды эр, ийи херээжен) бар турган, а команда бүрүзү тос салыгга киришкен деп чүвени алгаш көөр болза, тиилелгеге чедирген чартык санны үнелээри берге.

1979 чылда ССРЭ-ниң улустарының спартакиадазынга киирриштир эрткен чемпионатка түңнелин ынчангаш олар катаптааны ол.

Бо таварылгада Украинаның командазының составынга гроссмейстрлер Александр Белявский, Олег Романишин, Геннадий Кузьмин, Иосиф Дорфман, Владимир Тукманов, Марта Литинская, Лидия Семёнова болгаш мастер Константин Лернер олар ойнаан. Гроссмейстер Владимир Савон безин курлавырга орар ужурга таварышкан.

Хүлер медальдарны бо чылын Грузияның шыдырaачылары бир-ле дугаар чаалап алыр аргалыг болган. Олар РСФСР-ниң командазын база чүгле чартык сан мурнаан. А РСФСР-ниң командазы 1947 чылдан бээр эртип турар бо маргылдаага бир-ле дугаар шаңнал чок арткан. Грузияның командазы 40.5 санныг болган. Ону гроссмейстер Тамаз Георгадзе баштаан, гроссмейстерлер Эдуард Гуфельд, Бухути Гургенидзе, делегей чемпиону Майя Чибурданидзе болгаш делегей чемпиону ат дээш ам маргыжар Нана Иоселиани олар ойнаан. Нана 160 киржикчилерден эң дээре түңнелди көргүскен: ап болур 9 сандан 7,5 санны алган. Делегей чемпионнары чораан Тигран Петросян, Борис Спасский, Михаил Таль олар Москваның, Россия Федерациязының, Латвияның командаларын баштап турган. Михаил Таль командаларның бирги хоалге ойнаан ойнакчыларындан эң хөй санны — тостан чедиини алган.

Ленинградтың, Латвияның, Белоруссияның, Молдавияның, Эстонияның, Узбекистанның командалары 5—10 дугаар черлерни чыскаал аайы-биле ээлээн.

В БАБКИН, СЭТА-ның корр.

Сонуургактарга

АФРИКАНЫҢ ЭҢ УЛУГ НАЗЫЛЫГ КИЖИЗИ

Чаокта чаа Иоганнесбург хоорайның чоогунге (Мурнуу Африка Республика) Африканың эң улуг назылыг кижизи— Легия Колои мочээн. Ол херээжен 139 чыл 7 ай чурттаан.

ФУТБОЛ ХААККА ШАПТЫКТАВААН

Эрткен кышкы сезонда швейцар спортчу Мари-Терез Надиг хаактыг дагдан бүрген бадар талазы-биле бодунуң күзелин чедип алган. Ол делегей Кубогун чаалап алган. Ынчалза-даа Мари-Терез хостуг шактарын футбол шөлүнге эрттирип турары ындыг-ла билдингир эвес. Харлыг трассаларга чедип алган чедиишкиннерин ол футболдуң ногаан шөлүнге база салбайн турар. Швейцарияның херээжен футболистериниң шилиндек командазының составынга кирип, ол ээлгиваш ужуражылгаларга ойнааш, мактаткан.

ДАШ БИЧИИ-ДАА БОЛЗА

Бразилияның шыргай ээлм-аргаларынга үнелиг даштар дилеп чораан кижилер алды ай болганнар. Чүну-даа тыппайн дилээшкинни соксадыр деп шиитпирлээннер. Ынчалза-даа оларга аас-кежик сөөлгү хүнде келген. Олар коңнуг үнелиг—акваморин деер дашты тып алганнар. Оон деңзизи 19 килограмм болган. Делегей рыногунга ындыг даштың өртээ 10 миллион долларга деп.

30254 ЧЫЛДА ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

Казымал байлактарның эң байлаа—хөмүр-дашты, руданы болгаш өске-даа чүүлдерни чер ынчаң безин шыгжап чыдар. Ынчалза-даа оларның курлавыры делегейде энергия күжүн хөй ажыглаар апаарындан чылдың-на эвээжеп бар чыдар. 30254 чылда бистиң планетавыска коңнуг караңгы апаары чадавас. Ынчан бүгү чырыткы өжүп каар. Шак ындыг багай түңнелди англи эртемден С. Холл хөй чылдарда чорудуп келген санаашкынның соонда кылган. Ооң бодап турары-биле алырга, кижи төрелгетен ынчан хөмүр-даштың, газтың, ураның курлавырын бүрүн чарыгдап каартар.

ЭҢ БЕДИК БАЖЫҢ КАЙДАЛ?

Амгы үеде делегейде эң бедик бажың Чикаго хоорайда болуп турар. Ооң бедии 442 метр. Ону удавас өске бажың ажар. Англияда Ливерпуль хоорайда 130 каът бажың тудуу эгелээн. Ол ажыглалга киргенн соонда ооң бедии 557 метр болур. Чаа эң бедик бажыңның ниити шөлү чүс муң дөрбелчин метрге деңнежир. Телевилелдиң автору—архитектор Ричард Сейферт.

КИНО

ИЮНЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: Силерниң дужунерге кирген боор» 9.30, 11.20, 13.10, 19.00 (узаткан) 21.30. «Чүүден-даа артык үнелиг». Чеди болгаш сески фильмнер: «Дан хаязы чырып келген», «Сорулганы салыр херек» 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Холун кедур» 10.00, 12.50, 14.20, 19.30. «Орионнуң дузаа» 11.00, 15.50, 17.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чедиишкинниң күзедини» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин өзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дургени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 23—28 градус чылыг болур.

Кызылга ээдир булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дургени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 25—27 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ЧАРЛАЛДАР

Тыва АССР-ниң Культура министерствозунуң уран чүүл школазы 1981-1982 өөредилге чылында белеткел клазынга өөренир үнезин национальдыг уругларның конкурузун чарлап тур.

Ниити билиг школазының 1-ги клазынга өөренир ужурлуг 7 харлыгларны школага хараалында салбырларга хүлээп алыр:

Фортепиано, үрер хөгжүм херекселдери (флейта, кларнет, труба, ксилофон), хылдыг хөгжүм херекселдери (скрипка, виолончель) улустуң хөгжүм херекселдери (баян, домра), уран чурулга.

Конкурсту ийи ээлчеглиг эрттирер. Уругларның сактыычалын, ыыннаарын, үнүн хынаар, уран чурулга салбырынга кирерлер бажынга чураан, кылган чүүлдерин эккээр.

Конкурс Кызылдың уран чүүл училищезинге 1981 чылдың июнь 8-те эртенгиниң 10 шакта эгелээр.

Кирер күзелдиглер школа директорунуң адынга билдиришкинин, төрүттүнгениниң дугайында херечилелин, 7 харга чедир өзүлдезиниң эмчи карточказын, өг-бүлезиниң байдалының дугайында шынзылганы эккээр.

Республиканың аңчылар, балыкчылар ниитилелиниң баштаар черииниң бүгү аңчыларга дыңнадыры болза: Чагытай хөлге спортчу болгаш сонуургактарның балыктаары июнь 5-тең эгелеп пятница, суббота, воскресенье хүннеринде чөпшээрээн (кежигүн билеттиг болгаш путёвкалыг кижилерге). Бир барган балыкчының балык тудар нормазы — 5 кг-дан хөй эвес болур (балыктаар черге эрттирген үезин барымдаалавас).

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегер килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. Чагыг № 1252.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—00591

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 130 (11628) | 1981 чылдың июнь 4, четверг | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ТУДУГЛАРЫНГА — ШАЛЫПЧЫ ТЕМП

Нижнекамскиниң гидроэлектростанциязының алдыгы агрегадын эптеп кылыры эгелээн. Ол агрегатты бо чылдың июньда ажыглалга киирер.

Гидротехниктиг дериишкиннерниң бызывын хынап көөр дээн ышкаш, Каманың суу ам кедергей терең болуп турар. Секунда бүрүзүнде-ле ГЭС-тиң плотиназын таварты 12 муң кубометр суг эртип турар. Ол дээрге чайгы үеде суг хемчээлинден дөрт катап хөй. Ынчалзажок тудугжулар ажылдың темпизин бичии-даа чавызатпаан: турбинаны эптеп кылыры хуусаазындан чартык ай бурунгаар эгелээн. Алексей Чураковтуң бригадазы чедиишкинни хандырган. Баш бурунгаар кылыр чугула белеткел ажылдарын ол бригаданың кежигүннери хуусаа бетинде бүрүн күүсеткен болгаш агрегаттың кол бөлдирлерин чыып эптээрин база хуусаа бетинде эгелээр арганы өске бригадаларга берген.

А. Чураков — дуржулгалыг тудугжу. Волганың гидроэлектростанцияларының, Ингуриниң гидроэлектростанциязының тудугларынга ол база шалыпчы ажылдап, бодунуң байлак дуржулгазын хөй аныяктарга дамчыдып берген. Бригадир эрткен чылын ийи шылгалданы чедиишкинниг дужааган: ээлчеглиг турбинаны ажыглалга киирген-биле кады хары угда энергия тудуунуң техникумунга дипломну чедип алган.

Н. СОРОНИН,
СЭТА-ның корр.

МАЛЧЫННАР НААДЫМЫНГА КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧЕДИИШКИННЕРЛИГ УЖУРАЖЫЫЛЫ

Кыйгырыгны деткивишаан

ДОЛУ КҮШ-БИЛЕ

1981-1982 чылдарның мал кыштаглаашкынынга чогуур үезинде болгаш шынарлыг белеткенир талазы-биле республиканың бүгү малчыннарынга Эрзин районнуң кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының кыйгырыын «Хемчик» совхозтуң бүгү малчыннары, мал ажылының специалистери чүүлдүгзүнүп деткивишаан, күштерин бөже мобилизастап турар. Совхозтуң бүгү малчыннарының хуралынга эрзинчилерниң кыйгырыын чугаалажып, боттарының мурнунда сорулганы хыныы-биле анализтеп чугаалажып көргеннер.

Бистиң совхоз он бирги беш чылдың бирги чылын багай эвес эгелээш, планныг онаалдаларны, социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш социалистиг чарышты участок бүрүзүнде калбарткан. Бирги кварталда мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарынга чамдык чедиишкиннер чедип алдынган. Эът садарының планын 104 хуу, сүттүүн—149 хуу күүсеткен.

Ол чедиишкиннерни улам быжыглаары келир чылдың кыштаглаашкынынга бүгү талалыг белеткелдерден база кол хамааржыр. Ынчангаш кышка кызымчалыг белеткенир, ажылдың шынарын болгаш ажыктыын бедидер, планныг онаалдаларны долдур болгаш ажыр күүседир дээш совхозтуң малчыннары боттарының ажылын шүгүмчүлекчи ёзу-биле көрүп турарлар. Олар чоокта чаа болган хуралынга ажылда четпестерниң чылдагаанын тодарадып, ону катаптавазының аргаларын илередип, улуг чугааны кылганнар.

Ылангыя чаш малды камгалап алыры бо чылын 63 хуу болган. Ак-Хемниң № 2 бригадазы (бригадири Р. К. Окпан-оол), Улуг-Ховунуң № 1 бригадазы (бригадири Х. К. Сарыглар) төрүүр чүс хойга онаажтыр чаш малды чүгле 62—64 хуу камгалап алган. Совхозтуң он кодан төрүүр хоюн кадарган хойжулардан чүгле 6 хойжу төрүүр чүс хойга онаажтыр 85-теп өрү хураганнарны менди ап, доруктурган. Ажыл-агыйның чамдык малчыннарының куду көргүзүглүг болганының чылдагааны чүдел? Хамыктың мурнунда малчыннар болгаш специалистер, ылангыя кол зоотехник Д. Л. Саая мал кыштаглаашкынын чедиишкинниг эрттирериниң аңаа чогуур үезинде шынарлыг белеткелден хамааржырын дээрзин эрткен чылын уттуп, бо ажылды четпес чорудуп келгенинде. Бо дугайында чидиг шүгүмчүлелдер малчыннар хуралынга болгулаан.

Моон сонгаар ындыг четпестерни катаптавас дээш база республика малчыннарының наадымын төлептиг уткуур дээш боттарывыстың кужувусту, курлавырларывысты санап көргеш 1981—1982 чылдарның кыштаглаашкынынга белеткелдерни бо хүннерден эгелээрин шиитпирледивис.

Бүгү мал кажааларының, кудуктарның, шагжаларның болгаш өске-даа херекселдерниң септелгезин июнь эгезинде доозар, 320 тонна өдекти белеткээр. Кыштаглаашкын үезинде алдынган малдың чаш төлүнүң чидирии болдурбас, 5000 хойнуң, 186 инектиң тарып боозадылгазын чогуур үезинде организастыг чорудар.

Тарып боозадылгага кирер хойну болгаш инектиң шилилдези, аңгылаарын бо хүннерде доозар. Малчыннарның чуртталга бажыңнарының, чунар-бажыңнарының септелгезин август 1-ге чедир бүрүн доозар.

Кышка белеткелде бир кол чүүл — малдың чем-суурун четчири-биле белеткеп алыры. Ынчангаш бо сорулганы боттандырары-биле сентябрьның бирги чартыынга чедир 2800 тонна бедүүн чемнерни, 4600 тонна силосту белеткээр. Октябрь 15-ке чедир белеткээн бүгү мал чеминиң 60 хуузун кыштагларга чедирер. Малдың бедүүн чемнерин болбаазырадыр цехтиң септелгезин октябрь 1-ге чедир доозар. Мал чемин микро болгаш микроэлементилер-биле, минералдыг чемишчидилгелер-биле байыдарын чедип алыр.

Мал ажылын хөгжүдеринге бир кол чүүл — зоотехниктиг эге учёттуң шынгыы сагыры болур. Ону экижидеринче кичээнгейни күштелдирип турар бис. Малды чемгерери болгаш ажаары, эдержилгеге киирери болгаш тарып боозадыры, оларны үзери база кодаларга чарары зооветеринарийниң специалистеринден кол хамааржыр. Ынчангаш оларның харысалгазын бедидериниң хемчеглерин ап чорутпушаан, часкы болгаш күскү ветеринария-профилактиктиг ажылдарны шынарлыг чорудар. Кышкы үеде малчыннарның зооветеринарлыг өөредилгезин бедик деңнелге эрттирер, малчыннарның билиин бедидер, болгаш херек апарган таварылгада малга зооветеринарлыг дуза чедирип билир кылдыр бо ажылды чогуур деңнелге тургузар. Ук өөредилгеге 15 малчынның мергежилин бедидер.

Совхозтуң малчыннарының медицина болгаш садыг, культура хандырылгазын экижидери-биле немелде хемчеглерни ап чорудар. Ол ышкаш малчыннар ортузунга социалистиг чарыштың дээштиин бедидер, түңнелдерин өй-шаанда үндүрер, мурнакчы арга-дуржулганы нептередир, материалдыг болгаш моральдыг деткимчени улам экижидери көрдүнген.

Малчыннар ортузунга партийжи-организакчы болгаш идей-кижизидилгелиг ажылдың деңнелин улам экижидерп-биле бригада парторганизацияларының ролюн бедидер. Аныяк малчыннарны өстүреринче кичээнгейни салып, оларны дуржулгалыг хоочун малчыннарга даандырып хүлээдир талазы-биле ажылды күштелдирер, аныяктарны мал ажылынче хаара тударын чугулалап көөр.

Специалистерниң болгаш малчыннарның харысалгазын бедидери совхозта парткомнуң, дирекцияның черинин, хөй-ниити организацияларының мурнунда чугула айтырыг. Бо талазы-биле элээн ажылдар кылдынар апаар. Ниитиниң малын самчыгдаар, оорга алзыр чоруктарны үндезини-биле узуткаарының хемчеглерин күштелдирер.

Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының, малдың баш санын өстүрериниң планнарын күүседир сорулга-биле күрүнеге садар мыйыстыг бода малдың бирээзиниң-не деңзизи 280—300 килограмм, шээр малдыың — 42, чылгының — 250 килограмм, мыйыстыг бода малдың хонуктa немелде деңзизи 550 грамм чедирер сорулга салдынган.

Д. САРЫГЛАР.
«Хемчик» совхозта партком секретары.

Республиканың малчыннары боттарының ынак байырлалы — Наадымга төлептиг күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш бо хүннерде бедик кедүрлүүшкүнүг ажылдап турарлар. Бода малдың баш санын болгаш бо чылдагы төлүн онча-менди камгалап өстүрери, хой кыргылдазынга эки белеткенгеш, ону организастыг эрттирери, малдың чайгы профилактиктиг эмнээшкин, чуулдазын чогумчалыг чорудуп, семиртилгезин эки организастаары, келир кышка амдан эгелеп белеткенири — малчын бүрүзүнүң мурнунда салдынган амгы чугула сорулгалар ындыг.

«Чөөн-Хемчик» районнуң «Октябрь 30 чылы» совхозтуң дуржулгалыг хойжузу Шагдыр Дөмүр-оолович Куулар үр үеде мал ажылынга чедиишкинниг ажылдап келген. Хүлээнген ажыл-херээнге бердинген кызымаккай малчын чыл бүрүде эки көргүзүглерни чедип ап турар. Эрткен чылын ол төрүүр 100 хойга онаажтыр 109 хураганны камгалап, бүрүн доруктурган болгаш дүк кыргыыр талазы-биле база багай эвес көргүзүглүг болган.

Ш. Куулар малдаан коданын эрткен кыштан база хүр-менди ажырып, улуглаа, аныяк-даа малдың баш санын хоратпаан. Ол кадарып турары 329 хоюндан 342 хураганны камгалап ап, өстүрген.

ЧУРУКТАРДА: Ш. Куулар; одарда хойлары.
В. КРИВДИКТИҢ фотолары.

ЭРТКЕН ЧЫЛДААЗЫНДАН ЭКИ

СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле чугула ажылдарны «Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга салбырында багай эвес организастап чорудуп турар. Ооң түңнелинде ажыл-херектиң байдалы эрткен чылдың бо үезинде турганындан экижээн. Ортумак звенонуң специалистерниң даандырган ажыл-херек дээш харысалгазы бедип, четпестерни шүгүмчүлекчи ёзу-биле көрүп, эдериниң дээштиг хемчеглерин ап турар. Ынчангаш салбыр күрүнеге эът, сүт садарының ай, квартал планнарын багай эвес күүседип турар.

Ол ышкаш мал кыштаглаашкынын организастыг чорутканындан малдың иизы-бүрү чылдагааннардан өлүп хоралаар, чидер, самчыгдаттынар чоруу көскүзү-биле эвээжээн. Салбыр төрүүр 100 хойга онаажтыр 100 хураганны камгалап алгаш, районда социалистиг чарыштың мурнуку одуруунче үнген. Мурнакчы хойжулар Ондар Сөкен-оол 100 хойга онаажтыр 100, Монгуш Сүрүң-оол—105, Монгуш Авык-оол — 101 хураганны тус-тузунда камгалап алганнар.

Салбырның мал ажылдыглары амгы хүннерде республиканың малчыннар Наадымын чедиишкинниг уткуур дээш эрес-соруктуг ажылдап, эрзинчилерниң үлегери-биле кыштагларының септелгезин кылып, хой кыргылдазынга, чайлаглаашкынга белеткенип турарлар.

М.-Н. САРЫГЛАР.
Чөөн-Хемчик район.

Хоочуннарның бирээзи

Кезек-кезек бүүрелчин тейлер аразында, билдиртпес черде, чазаг. Ону Ары-Бүүрээ дээр. Ооң хүн бадар талазында ат-сураглыг Агар-Даа дүдүскектели берген көстүп чыдар. «Кызыгаар» совхозту эге бажында организастап тургусканы хоочуннарның бирээзи, ниитиниң малын үжен үш чыл дургузунда кадарып келген Соян Союн-Сурунович Сувакчымында чазаан. «Кызыгаар» совхозтуң эң-не улуг стажтыг, арга-дуржулгалыг малчыннарының бирээзи ол. Соян Сувакчылгы малдаарынга 16 чыл, инек кадарарынга тос чыл ажылдаан. Хойга киргеш, сес чыл ашкан.

СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралган чедиишкинниг боттандырары-биле он бирги беш чылдың баштайгы чылында-ла бедиткен хүлээлгени Соян Союн-Сурунович бодунга алган. Төрүүр хой бүрүзүнден хураганны менди доруктурар сорулганы салгаш, кежээ, кызымак, улуг дуржулгалыг хойжу сөзүнге ээ болуп, төрүүр 100 хойдан-на 110 хураганны алган. Ол дээрге чүгле совхозта эвес, харын районда эң бедик көргүзүг болуп турар.

Ө. ЧИНМИТ.
Тес-Хем район.

БЕЛЕТКЕЛДИ ДҮРГЕН ДООЗАР

Эрткен онгу беш чылда Чөөн-Хемчик районнуң мал ажылдыглары күрүне мурнунга өрелиг артып, дүк садарының планын күүседип шыдаваан. Чылдагааны — кыргылданы кудуу деңнелге, кошкак белеткелдиг чорудуп, ол чугула кампанияны эки организастап шыдаваанында. Ынчангаш эрткен чылдарның частырыгларындан тодаргай түңнелдерни үндүрүп, он бирги беш чылдың баштайгы чылындан эгелеп, дүк планын ыяп-ла күүседир дээш бүгү хемчеглерни ап турар.

Бо чылын Чөөн-Хемчиктиң ажыл-агыйлары улуг хой бүрүзүнден 2,5 килограмм дүктү кыргып алырын болгаш 312 тонна дүктү күрүнеге садарын хүлээнген. Районнуң тос совхозу 104772 хойну кыргыыр, оон 260 ажыг тонна дүктү алыр ужурлуг. Оон аңгыда хойну күзүн агарлап, хураганнарны кыргып тургаш, күрүне планын күүседир апаар.

Кыргылдага белеткелди ажыл-агыйлар баш удур чорудуп эгелээн. Районда ниитизи-биле хой кыргыыр 16 пункт бар. Оларның барык шуптузунга септелге, дериишкин ажылдарын майның ортан үезинден бээр-ле чорудуп келген. Районнуң партия, совет болгаш кедээ ажыл-агый органнары кыргылда пункттарының чогуур үезинде белеткээринче, оларны шынарлыг кылдыр дериириинче, кыргыкчыларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче кичээнгейни салып келген. Кол сорулга болза кыргылданы узамдыктырбайн, ону кыска хуусаада доосkaш, шээр малды чайлагларже үндүрүп, чайгы семиртилгезин организастыг чорудары.

Кыргылда кампаниязының үезинде чорудар масса-политиктиг ажылдың планын кылгаш, партия райкомунга, парткомнарга бадылаан. Ону боттандырарынче пропагандистерниң, агитаторларның, политинформаторларның күжүн мөөңнээр.

«Искра» совхозтуң малчыннары кыргылдага эки белеткенип, хойжу бүрүзү дүлендир дүктүг болгаш кажаага дүжкен дүктү чыгганындан ажыл-агыйда 230 килограммны белеткеп алган. Искражылар бо чылын 5 муң ажыг улуг хойну, 2100 хураганны кыргыыр сорулгалыг. Бир хойдан ортумаа-биле 2 килограмм дүктү кыргып, күрүнеге 29 тоннаны дужаар. Совхозка ийи кыргылда пунктузу июнь 10-дан ажылдап эгелээр. Төп кыргылда пунктузунда электриниг 24 хачыны белеткээн. Кыргаан хойну улаштыр чууру-биле бетоннаан чаа оңгарны кылган.

34 кодан хойну кыргырының тускай графиги тургускан. Кыргыкчыларның ажыл төлевириниң чурумун, оларның социалистиг чарыжының негелделерин ажылдап кылган, тиилекчилерге тывсыр материалдыг база моральдыг шаңналдарның хемчээлин тодарадкан.

Хой тургузар, кыргыыр, дүк савалаар черлерни белеткээн. Кыргыкчылар чемненир столоваяның печказын салыры арткан. Ынчангаш кыргылда пунктузу колдуунда белен дер болур. Ам хой дүгү хозап, чуңгакталырын мавап, кыргыкчыларны четчелеп турар. Четпес чүве чүл дээрге, электриниг хачы-биле кыргыыр дешшилгелиг аргага кижилерни четче өөретпээни. Ол кыргылданың хуусаазын узамдыктырып, шынарын кудуладып болур.

«Чыраа-Бажы» совхозта үш пункт бар. Оларның септелгезин кылып турар. Төпте кыргылда пунктузунда 21 хачыны аскан, хой кыргыыр чери белен. Дүк презин, деңзи, хачылар чидидер херекселдерни база бүрүнү-биле белеткээн. Ажыл-агыйда ниитизи-биле 27 муң шээр мал бар, ооң 20 муң хирезин кыргыыр. Оон аңгыда 600 хире хураганны немей кыргыыры көрдүнген. Оон 36 тонна дүктү херек кырында алыр.

Кыргылдага киирер коданнарның графигин кылган. Пункттарга ажылдаар 102 кыргыкчының 60 хирези электриниг хачылыг болур.

Четпес чүве — кыргылда пункттузунда лозуннар, плакаттар бо хүннерге чедир дериттинмээн, астынмаан.

СЭКП-ның XXII съездизи аттыг совхозта кыргылда пунктузун септеп турарының шынары кудуу. Электриниг хачылар бар-даа болза, олар астынмаан. Кажааларның иштидашты чугайлаттынмаан, девискээринде богун арыглаваан. Кырында ойбак-дыдыктар ам-даа хевээр.

«Хөндергей» совхоз эрткен чылын күрүнеге дүк дужаар планын чедиишкинниг күүсеткен. Ам база кыргылдаже экн белеткелдиг кирип, бирги ээлчегде Каргыс-оол Кууларның ортин кыргып эгелээн. Пунктуну бүрүн белеткээн, ында электриниг 24 хачыны аскан. Кыргылдага ажылдаар 38 кижини четчелээн.

Хөндергейжилер хойну колдуунда электриниг хачы-биле кыргып турар. Ынчангаш дүктүн чидирии эвээш, ажылдың шынары болгаш чорудулгазы экн.

«Сүт-Хөл» совхозта хойну дүлендир дүгүн чыыр ажылды экн организастаан. Хойжу бүрүзүнге ол талазы-биле даалганы берген. Тускай машиналыг кижи малчыннарның хонаштарын кезип, чыгдынган дүктү чудурүп алгаш, дужаап турар. Ынчангаш бо ажыл-агыйның белеткел контуразынга дужааган дүктүң өскелериниңден ыракта хөй.

Ооң-биле чергелештир районнуң чамдык ажыл-агыйларында кыргылдага белеткелге чедир кылдынмаан чүүлдер эвээш эвес. «Октябрь 30 чылы» совхозта пунктунуң иштидашты арыглаттынмаан, хой кыргыыр черлеринде хачылар амга чедир астынмаан. «Сүт-Хөл», «Алдан-Маадыр» совхозтарның кыргылда пункттарында ам-даа чедир кылыр чүүлдер хөй.

Ниитизи-биле районда кыргыкчыларның мергежилин чазыс, чамдыкта таварышкан-на кижилерге хой кыргыдып турар таварылга ажыл-агый бүрүзүнде бар деп болур.

Кедээ ажыл-агый эргелелиниң начальнигиниң дужаалын ёзугаар, шенелде кыргылданы май 15-те эгелезин дээн. Ону кайы-даа совхозка организаставаан. Хойну дүрген кыргыырының аргазын совхоз бүрүзүнге долузу-биле нептередир дээш өөредилге-көргүзүглүг семинарны эрттирбээн. Ол ышкаш кыргылда пункттарын лозунг, плакат-биле шимээри, кыргыкчыларның социалистиг чарыжының негелделерин, ажыл төлевирин ажылдап кылгаш, көскү черлерге азары негеттинип турар.

С. ОНДАР.
Чөөн-Хемчик районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ҮШКҮ СЕССИЯЗЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ДЫҢНАДЫГЛАР

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязының ажыттынарының дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязы 1981 чылдың июнь 4-те эртенгиниң 10 шакта СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдылгазының бажыңынга ажыттынар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралының дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралы 1981 чылдың июнь 4-те эртенгиниң 9 шак 30 минутада СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдылгазының бажыңынга болур.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ХОВУДА КУШ ХООРАЙЫ

ОДЕССА. (СЭТА-ның корр. Л. Новицкая). Украинаның куш индустриязынга чаа тудуг немешкен. Одессаның чоогунда туткан Черноморьениң куш фабриказын ажыглалда киирген. Ол чыл санында-ла сес муң тонна куш эъдин бүдүрер аргалыг.

Республикада эң-не улуг дээн ол куш фабриказын хуусаазындан бир чыл бурунгаар тудуп дооскан. Ооң корпустарының чамдыызы туттунарга-ла аныяк куштарны дораан-на оларга азырап эгелеп, продукцияны берип турган. Ооң түңнелинде бо чылын безин барык бир муң тонна тергиниң шынарлыг куш эъдин бүдүрткүнген.

Кажаа бүрүзү-ле техниканың сөөлгү аргазы-биле туттунган. Ындыг кажаалар шупту он бир. Улуг куш негеттиниер ажылдарны шуптузун механизастаан, кажаалар иштиниң агаарын, чырыткызын, температуразын автоматтар таарыштырып турар. Куш фабриказының девискээринде оон ыңай комбикормнар кылыр цехтери, бактериология лабораториязын, септелге мастерскаязын база туткан.

Одесса областа куш ажылын дыка хөгжүдүп турар. Ооң түңнелинде бо чылдың төнчүзүнге чедир 50 муң тонна куш эъдин бүдүрер аргалыг болур. Ол дээрге онгу беш чылдың эгезинде турганындан үш чартык катап хөй-дүр.

АЖЫЛЧЫ ХОЛДАРНЫҢ ҮЕЗИ

РЕЧИЦА. (Гомель область), (СЭТА-ның корр. Е. Горелик). Белоруссияның школаларының үстүкү класстарының өөреникчилери шуптузу чайгы дыштанылгада күш-ажыл кылып, ажылдаар. Школалар аразының өөредилге-бүдүрүлге комбинаттарынга үндезилеп тургускулаан ажыл болгаш дыштанылга лагерьлеринге, а ол ышкаш колхозтарда болгаш совхозтарда тургускан кедээ стационарларга олар барып ажылдаарлар. Оларның бирээзи май 30-де Речица районнуң Горваль суурунда ажыттынган.

Ол черниң «Комсомольский» совхозунуң тараажылары шефчилер — «Речицадрев» бүдүрүлге каттыжыышкынының ажылчыннары-биле кады элээн каш делгем удуур бажыңнарны, кинозалды, столоваяны туткаш, сүт дамчыдыкчызын кылганнар. Лагерь чай дургузунда 400 хире уругларны хүлээп алыр.

БССР-ниң чырыдыышкын министри М. Минкевич мынча дээн:

— Күш-ажылды кылбышаан, дыштаныр чорук үстүкү класстарның школачыларының ажыл-ишчи ажы-чаңының быжыгып, тургустунарынга дыка чугулазын бүзүреп көрген бис. Шууттла каракка көстүп турар, ажык-дузалыг ажылды боттарының холу-биле кылыры уругларны ажыл-ишчи чорукка, сагылгачурумнуг боор, коллективизмге кижизидер, улустуң байлаазын камныг, хумагалап көөрүнге чаңчыктырар.

Республикада үстүкү класстарның школачыларындан септелге бригадаларын тургузары доозулган. Олар дуржулгалыг мастерлерниң удуртулгазы-биле школаларны, бажыңнарны болгаш дайынның база күш-ажылдың хоочуннарының квартираларын септеп, чаартырлар.

АВТОМАТТАРНЫҢ ДУЗАЗЫ

ГАУРДАК. (Туркмен ССР). (СЭТА-ның корр. Б. Миртов). Гаурдактың күгүр заводунда чиг-этти чер иштинден казып тывары бүрүнү-биле автоматчыттынган. Күгүрнү хайылдырарының сөөлгү, адыгы комплекизиниң ажылын башкарарының автоматтыг системазын майның 30-де ажылдадып эгелээн. Ооң-биле заводтуң төлевилээн күчүзү — чылда-ла 350 муң тонна күгүр бүдүрери чедип алдынган.

Гаурдак суурда минералдыг чемишчидилгелерни бүдүрер үлетпүрнү тургузарынга улуг күштүг чиг-эт баазазы тургустунган. Ону ында ажык арга-биле казары-биле кады ажыктыг байлактарны чер иштинге хайылдырып, эзилдирерниң талазы-биле ажыл чорup турар. Ооң ачызында бедик шынарлыг күгүрнү кылып алыры аңаа аргадан бүдүн чартык катап чиик өртектиг боор турар.

ЭЛЕКТРОННУГ ДИСПЕТЧЕР

КЛАЙПЕДА. (Литва ССР). (СЭТА-ның корр. А. Пипирас). Литваның далай пароходствозунуң май 30-де ажыглалга кирип, ажылдап эгелээн санаалга черниң дериг-херекселдери теплоходтарның эртер сүг оруктарын айтып берип эгелээн. Ооң-биле катай хаара экипаж саны-ла июнь айның планныг даалгаларын, эң эвээш күштү, акша-хөреңгини болгаш энергия курлавырларын чарыгдап тургаш, оларны күүседириниң сүмелерин алганнар.

— Информация-санаалга төвү чүгле далайның садыг флодун хандырып турар эвес, харын судно септээриниң № 7 заводун база пароходствога база ажылдап берип турар — деп, ооң начальниги А. Кушнер чугаалаан. — Электроника янзы-бүрү 600 ажыг даалгаларны тодарадыр арганы берип турар. Ол арга-биле судноларның бүдүрүкчүлүг ажылдаарының деңнелин дыка бедидер бис.

Клайпедада тургускаш, ажыглап турар «Судно — эрик — вагон» дээр транспорт конвейерин башкарарының хүлээлгезин чаңгыс аай электроннуг санаалга төвү база бодунга алган. Электроннуг санаалга машиналарының айтыышкыннарынга үндезилээш, корабльдерниң келириниң бүдүүзүнде-ле ооң доктаар черин тодарадыр, чүък дүжүрер ажылчыннарның бригадазын белеткээр, чүъктерни улаштыр сөөртүр демир-оруг составын азы автоколоннаны белеткей тааң каар.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЛАРЫНДА

ХУРАЛЫНГА ЧУГААЛАШКАН

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының хуралы дүүн болган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң үлетпүр болгаш тудуг талазы-биле доктаамал комиссиязы бодунуң хуралынга (комиссияның даргазы Ш. П. Куулар) тудуг материалдар үлетпүрүнүң бүдүрүлге каттыжыышкынының тудугга херек-лээр туйбу бүдүрерин көвүдедир база ооң шынарын экижидер талазы-биле ап чорудуп турар хемчеглериниң дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Депутат И. П. Гончарюк даргалаан кедээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссия Таңды районнуң ажыл-агыйларында социалистиг өнчү-хөреңгини самчыгдал, төгүлдээр чоруктар-биле демиселди күштелдирер талазы-биле райкүүскомунуң ап чорудуп турар хемчеглерин дыңнаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң чуртталга-коммунал ажыл-агый, чаагайжыдылга талазы-биле доктаамал комиссиязы (даргазы В. М. Евтешин) чугаалашкан «Тыва септелге-тудуг» трестиң бүдүрүлгелериниң чурттаалга бажыңнарының септелгезин чорудуп турарын чугаалашкан.

Депутат А. И. Стрельников даргалаан садыг, ниитиниң чемгенилгезиниң болгаш амыдырал хандырылгазының талазы-биле доктаамал комиссия чурттакчы чонуң амыдырал хандырылгазын моон соңгаар улам экижидери-биле Эрзин райкүүскомунуң ап чорудуп турар хемчеглерин дыңнаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң ие-чаштың камгалалының болгаш херээженнерниң күш-ажылының база амыдыралының айтырыгларының талазы-биле доктаамал комиссиязы (даргазы депутат Т. Ч. Норбу) чурт үлетпүр эргелелиниң бүдүрүлгелеринде ажылдап турар херээженнерниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалды канчаар тургусканын чугаалашкан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссиялары чугаалашкан айтырыгларының талазы-биле сүмелерни хүлээп алган.

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА

Партийжи амыдырал: партбөлүк ажылының дуржулгазындан

АКТИВКЕ ДАЯНГАШ

Хойжу бригаданың мурнунга чамдыкта нарын айтырыглар тургустунуп келир. Оларны болгаш ажыл-ишчилерниң күжүн планныг сорулгаларны күүседиринче мобилизастаарынга, аңаа партийжи органиастыг болгаш политмассалыг ажылды күштелдирерине, малчыннарның негелде-херегселдерин болур-чогууру-биле шиитпирлээринге «Тээли» совхозта Кудуктуң хойжу бригадазында партбөлүктүң ролю улуг. Партия райкому чогум-на бо бригадада партбөлүктүң дуржулгазын районда парторганизацияларга нептередир сорулганы салганы таварылга эвес. Партия активиниң ээлчеглиг өөредилгезин бо бригадага органиастыг эрттиргени өөредиглиг болган.

Партбөлүктү хоочун мал эмчилериниң бирээзи Александра Петровна Дамдын алды чыл удуртуп келген. Бригадада шупту 42 кижи бар. Хой оолдадыкылының үезинде ажыл-ишчилерниң саны көвүдей бээр. Партбөлүкте 14 коммунистерни бригаданың кол участоктарынга хуваагаан.

Коммунистерниң болгаш активтиң күжүнге даянгаш партбөлүк бодунун органиакчы база идей-кижизидилгелиг ажылын экижиткен. Ажыл планын квартал санында тургузарда коммунистерниң, активтиң санал-оналын өөренип көөр. Чижээ, салбырда херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү, агитквартира даргазы, хойжу Л. Хертектиң саналын ёзугаар «Кижилер аразында кижи» деп номга номчулга конференциязын эрткен күзүн эрттирген. «Кандыг кижини ада дээрил» деп темага диспутту бо чылдың бирги кварталында организастаан. Ол ышкаш чогаалчы С. Сюрюн-оолдуң «Өске калай» деп номунга номчулга конференциязын болгаш хоочун хойжулар, пенсионерлер Салчак Чулдум, Кандан Салчак олар-биле ужуражылганы планнааш, эрттиргилээн.

Партбөлүк чылдың перспективалыг болгаш квартал санының ажыл планынга өскелдээ чугула айтырыгларны киирип, планны баштай партбөлүктүң хуралынга, оон соонда салбырда партбюрога бадылады ап турар. Партбөлүк партийжи үстүкү органнарның шиитпирлериниң күүселдезин органиастаарда чогаадыкчы ёзу-биле көрүп, бригаданың мурнунга тургустунуп келир айтырыглар-биле ону сырый холбаштырып, коллективте ажыл-херекче ханылап кирип турар.

Бригаданың мурнунда сорулгаларга дүүштүр партия хуралдарын ай санында эрттирип, ону баш удур хынамчалыг белеткээр. Ол хуралдарга социалистиг чарышты калбартырының, коллектив кежигүннериниң кижизидилгезин экижидериниң, мал ажылының өскелдээ чугула айтырыгларының дугайын чугаалажып турар.

Бо чылдың эрткен айларында «СЭКП-ның XXVI съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр партбөлүктүң сорулгалары», «Чайлаглаашкынны эрттирериниң болгаш кышка удур септелгени чорударының дугайында» айтырыгларны чугаалажып, тодаргай шиитпирлерни хүлээп алган. Ол ышкаш малчын коммунистерниң отчёттарын, дыңнадыгларын партия хуралдарынга ап, малчыннарның амыдыралының культуразын бедидер, сагылга-чурумун быжыглаар, уруглар кижизидилгезинче кичээнгейни күштелдирер дугайында айтырыгларны база чугаалажып, оларга хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин органиастаарынга бригадада профэвилел месткомунун, агитквартираның активин идепкейлиг киириштирип турар. Ылангыя С. Бышпак, Л. Чульдум, А. Хертек, Х. Өпек ышкаш активистер партбөлүктүң идепкейлиг дузалакчылары болуп турар.

Партбөлүк малчыннар өөредилгезин кичээнгейниң төвүнге тургускан. Кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыы болгаш шынарын бедидер талазы-биле мурнакчы дуржулганы өөренир экономиктиг өөредилгениң курузунда бүгү малчыннар хаара туттунган. Партбөлүктүң органиакчызы Александра Дамдын боду база пропагандист. Бригада төвүнде кызыл-булуңга хойжулар айда ийи удаа чыглыр. А зооветеөөредилгени зоотехник М. С. Тойбу-Хаа чорудуп, амгы үеле түңнел кичээлдерге белеткенип турарлар. СЭКП-ның XXVI съездизиниң материалдарын өөренип турарының талазы-биле дыңнакчылар зачёттар дужаар.

Партбөлүк органиастыг болгаш политмассалыг ажылдарны хөй талалыг, утка-шынарлыг, дээштиг кылдыр чорудуп, бүдүрүлгеге коммунистерниң авангардчы ролюн бедиткен, хойжуларның эки көргүзүглерни чедип алырынга, оларның амыдыралының культуразын бедидеринге кескү салдарны чедирген. Бригадада шупту 10 колан бар. Мында төрүүр 8390 хойнуң барык үш муң хирези оолдаан. Төрүүр чүс башка онаштырып 81 хураганны бригадада камгалап алган. Хойжулар Х. Өпек, А. Меңгүн-оол, З. Салчак, А. Хертек олар төрүүр чүс хойдан-на 90—94 чедир хураганнарны камгалап алган.

Чымыштыг кампания — хой кыргылдазы удавас эгелээр. Хойжулар аңаа коллдуунда белеткенир.

Сөөлгү чылдарда бригадада корум-чурум үрээкчилери, өре-самчыгдалдар болбааны мында партийжи ажылдың дээштииниң бир кескү херечизи болур. Малчыннарның ажы-төлүн уруглар садынга өстүрүп, кижизидип турар. Салбыр төвүнде дүн-хүн чок ажылдаар уруглар садиктиде 18 бичии чаштар хаара туттунган. А малчыннарның өөренип турар уругларындан үшкү улдунуң түңнелы-биле 24-түү чүгле эки болгаш кончуг эки демдектерлиг өөренген.

Бригаданың малчыннарының ортузунда чүгле эки бүдүрүлге көргүзүглери дээш эвес, харын бедик культуралыг, корум-чурумнуг өг-бүле дээш социалистиг чарыш калбарган. Хойжу өг-бүле бүрүзү радиоприёмниктиг, чамдык өг-бүлелер телевизорлуг. Малчыннарның боттарында үш чиик машина, 14 мотоциклдер бар. «Эң эки корум-чурумнуг, культурлуг өг-бүле» дээш социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда З. Салчак, З. Шөмбүл оларның өг-бүлелери кирген.

Байырлалдар хүннеринде малчыннар бригада төвүнге чыглып, митингилерге болгаш хуралдарга улуг көдүрлүүшкүннүг киржип, ажыл-херээн түңнээри чаңчыл апарган. Кино, концертти-даа көөрлер. Бедик вольтулуг электри шугумунуң дамчыдылгазын бригада төвүнде чедирген. Ильичиниң лампочкалары мында чайынналдыр чырып турар, келир чылын чамдык кыштагларга чырыкты киирер.

Партбөлүктүң ажылының дуржулгазында эки чүүлдер хөй. Хүрээлел өзүлдезиниң талазы-биле чамдык ажылдар кылдынган. Чоокта чаа комсомолчу бригадир Юрий Шыдыраанны партия кежигүнүнге кандидат кылдыр хүлээп алган. Аныяктардан ийи кижини ам партияга киреринге белеткеп турар.

Коммунистерниң шиитти күжү-биле база активке даянгаш партбөлүк хөй талалыг ажылды чорудуп болурун Кудуктуң хойжу бригадазында партбөлүктүң ажылының дуржулгазындан база арга-методиктан көрүп болур. «Мал ажылы ниитизинге шалыпчы фронт» деп СЭКП-ның XXVI съездизинге айыткан болгай. Хойжу бригадада партбөлүк мынаа холбаштыр органиакчы болгаш политмассалыг ажылдың деңнелин улам бедидип тургаш, моон соңгаар-даа инициативалыг болгаш чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаар апаар.

Б. БАРБА.

СЭКП Бай-Тайга райкомунуң килдис эргелекчизиниң оралакчызы.

ҮРЕЙ КЫЛЫЫШКЫННАРНЫ БОЛДУРБАС

Кызылдың тууйбу заводунга чоокку хүннерде шынар көрүлдези эрткен. Аңаа хоорайның шынар көрүлдезиниң комиссия кежигүннери, херегленчилерниң төлээлекчилери, стандарттар болгаш хемчээр техника талазы-биле күрхайгаарал лабораториязының ажылдакчылары, заводта шынар көрүлдезиниң комиссия кежигүннери, заводтуң удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылары киришкен.

Продукцияның шынарын экижидер талазы-биле органиастехниктиг хемчеглер ажылдап кылдынганының болгаш оларны ажыл-херекке канчаар боттандырып турарын Кызылдың тууйбу заводунуң кол инженери И. И. Павлов тайылбырлаан.

Продукцияны үрей кылырын эвээжедир, оон шынарын бедидер сорулга-биле чамдык ажылдар кылдынган. Эртемтехниктиг документация ёзугаар бүдүрүлгениң технологтуг картазын тургусканы лабораторияны эргежок чугула дериг-херекселдер-биле дерээни продукция бүдүрериңге эки салдарны чедирип турар. Ол ышкаш тууйбу кылыр чиг-эттиң шынарын база экижидип, холуксаазын өскерткен. Дойдовуракка Элегес-Аксының кызыл довураан холааныңдан тууйбунуң шынары экижип турар апарган. Продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазының ажылдап кылырын эгелеп турар.

Кургадыр камераларже чылыг чорударын көвүделдириби-биле үшкү суугуну кылып, ажыглалга киирерин болгаш ол суугуларга температура хемчээр автоматчыткан херекселдик тургузарын база ук камераларже хөмүр-даш чедирер вагонеткаларны четчелээрин чылдың ийиги чартында чорудары көрдүнген.

Хөмүр-дашты үүрмектээрин болгаш дажыглаарын механизастаарын ийиги, үшкү кварталдарда кылыр.

Заводтуң кол механиги А. Калинин, технологу Р. Грехова олар боттарының ажылын чугаалааннар. Заводта эргижирээн дериглелер хөй, ынчалзадаа оларны эдип-септээрин азы солуурун үргүлчү кылып келгени. Шпектерни, калбак хүртүлерни ай санында, вальцыларны 2—3 хонгаш-ла солуп турар.

Заводта лаборатория ажылдакчылары бүдүрүлгениң чорудулгазын хайгаарап, дой-довурак тырылбазын көрүп, кургадыр база өрттедир суугуларга температураны хынап турарлар. Тууйбунуң даштыкы хевиринге, геометрлиг хемчээлинге хыналданы чоокта кылган. Тууйбунуң даштыкы хевири дээш брак мурнунда 18 хуу турганындан ам 12 хуу чедир эвээжээн.

Шынар көрүлдезиниң хоорай комиссиязының кежигүннери: «Тыва тудуг» трестен лаборатория начальниги А. Н. Теребова, курхайгаарал лабораториязындан улуг инженер Л. А. Горохова заводтуң продукциязынга үнелелди берип, чамдык хыналдаларның түңнелдеринге доктааганнар. Сөөлгү үеде заводтуң бүдүргени тууйбунуң шынары экижип турар. Тууйбунуң маркалыы ортумаа-биле 80,5 болуп турары дээрге, завод ол талазы-биле көргүзүг доктаамалчааның комиссия кежигүннери демдеглээн. Тууйбунуң даштыкы хевири багай эвес болгаш тиглиг азы кандыг-бир үрелишкинниг болуру эвээжээн.

Продукция бүдүрерин көвүдедир болгаш оон шынарын бедидер, үрей кылдынарын эвээжедир сорулга-биле кылдынган ажылдарның түңнелинде чамдык көргүзүглер экижээнин көрүлде комиссиязы демдеглевишаан, ындыг эки талалар-биле чергелештир заводтуң продукциязының шынарында четпестер барын олар айыткан. Үрей кылыышкын февральда 248 муң, мартта 100 муң, апрельде 190 муң четкен. Бракты болуп турар чылдагааны техниктиг контроль килдизиниң талазындан негелде кошкак, бүдүрүлгениң технологиязын хажыдар таварылгалар хөй болуп турарында. Чиг тууйбунуң шыгы көвүдеп, малгажы суугай бээр таварылгалар бар. Кургадыр камераларга азы өрттедир суугуларга температура чогуур нормазынга дүүшпейн бааары продукцияның шынарынга багай салдарны чедирип турар.

Кызылдың тууйбу заводунуң администрациязы, инженер-техниктиг ажылдакчылары продукцияның шынарын бедидеринче угланган ажылдарны идепкейжиткенин — чамдык хемчеглерни боттандырып чорутканы болгаш оон түңнелдерин херечилеп турар-дыр. Бо талазы-биле ажылды план ёзугаар, доктаамал чорудар болза продукцияны үрей кылырын эвээжедир, бүдүрүлгениң технологиязын сагыыр болгаш чиг-эттиң, тууйбунуң шынарын бедидер талазы-биле эвээш эвес ажылды кылып болурун бо чылдың эрткен үезинде заводтуң ажылы көргүскен.

Шынар көрүлдези чорупп тур

Эрткен айларда заводка продукция аттестаттаарын чорудкан. Продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазының төлевилелин заводта ажылдап кылып кирипкенин эки эгелээшкин деп санаар, ук системаны бүдүрүлгеге шиңгээдирин 1982 чылдың ийиги-үшкү кварталында эгелээрин олар көрүп турар.

«Росоргтехстром» институттуң Иркутск хоорайда филиалының техниктиг бригадазы тууйбу заводунга дуза чедирери-биле цехтерге хыналдаларны кылгаш, боттарының саналдарын белеткеп, чамдык органиастехниктиг хемчеглерни ажылдап кылып турар. Чижээ: кургадыр камераларда агаарны вентиляторлар арыглап, күш четпейн турарын олар тодараткаш, ону эде кылып болурун сүмелээн.

Заводтуң штадын ёзугаар 156 кижи хереклеттинип турар болза, ам-даа 50—60 хире ажылчын чедишпейн турары бүдүрүлгеге чорудулгазынга шаптыктап турар. Ажылчыннар-биле четчелээриниң хемчеглери алдынып турарын заводтуң директору С. Г. Красноперов чугаалаан.

Амгы үедеги байдалдан алгаш көөрге, планныг онаалдаларны күүседир, продукция бүдүрерин бедидер дээш ажылды экижидип, четпестерни чайладып болурунуң аргалары бар.

Н. ООРЖАК.

АРАЗЫНДА ЧАРЫШТЫГ

Кызылдың куш фабриказы чартык чыл планын хуусаа бетинде, май эгезинде-ле күүседипкен. 6 млн. 610 муң чуурга алыр тургаш, май чаарбы чедиге чедир 7 млн. 658 муңну алган. Ол ышкаш 100 тонна куш эъдин садар планын база күүседир чоокшулаан. Фабриканың хөй кижилиг куш-ажылчы коллективиниң бедик көргүзүглери дээш СЭКП Кызыл райкомунуң болгаш райкүүскомунуң Хүндүлел бижиин чоокта чаа тывыскан.

Фабрикада бар 200 муң куштуң чартык кезии—төрүүр дагаалар. Оон ажылдакчыларының аразында калбарган социалистиг чарышка № 1 корпус бирги черни алган. Мында ажылдап турар оператор Павел Андреевич Шалунов корпустуң иштинде дериг-херекселдериниң шын ажылдаарын хынап көрүп, бичии-ле эпчок эвээрга эдип, дагааларны чемгерижип турар. Бо фабрикада ол 1968 чылдан эгелеп ажылдаан. Эрткен беш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткени дээш аңаа «Куш-ажылчы шылгарал дээш» деп медальды тывыскан. Дагаа ажаакчызы Мария Рукосуева чуургаларны үезинде четче чыып, дагааларны ажаап азырап, корпустуң иштин арыг-силиг тургузуп турар.

Дагааның чаа чазылган оолдарын доруктуруп өстүрери кончуг нарын ажыл. Зоотехниктиг чурум ёзугаар оларны чемгерип, ажаар. Дуржулгалыг ажаакчы Зоя Карпушева 30 хонуктан 140 хонук чедир назылыг 18 муң дагаа оолдарын доруктуруп өстүрер хүлээлгелиг. Ол бир дагаа оглундан хонукта ортумаа-биле 8 грамм немелде деңзини алыр тургаш 9 грамм ажырып турар.

Амгы үеде куш фабриказының ажылдакчылары үшкү кварталдың планын август 10-га чедир бурун күүседир дээш аразында чарыштыг, улам шудургу ажылдап турарлар. Оон төс корпустарынга немештир амгы үеде үш улуг корпустарны тудуп, эргилерин септеп, чаартып турар. Ол ажылдар дооступ, тудуглар ажыглалга киреге фабрика улам күчүлүг болуп, моон-даа хөй продукцияны бээринге бүзүрелдиг.

Л. МОНГУШ.

ЧОННУҢ КАДЫЫ ДЭЭШ

СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлеринде чоннуң кадыын камгалаарын экижидеринче болгаш эмнелге ажылдакчыларының харысалгазын бедидеринче улуг сагыш салган. Самагалдайның эмнелге ажылдакчылары съезд материалдары-биле ханы таныжып, мында партия эге организациязының ажык хуралынга моон соңгаарты кылыр ужурлуг ажылдарын тодаргайлаан. Аңаа кижи бүрүзү ажылынга бот-харысалгалыг болурун хүлээнчип, эмнелге салбырларының аразынга калбарган социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, оон дээштиин чедип алырын шиитпирлээн.

Ук черниң эмнелге салбырларында дээди болгаш ортумак эртемниг 66 кижи ажылдап турар. Олар чоннуң кадыын камгалаар херекке чаңгыс деминг киржип, болдунарла хемчеглерни ап турар. Эрткен чылга деңнээрге бо чылдың бирги кварталында ажылдың темпизи көскүзү-биле экижээн. Кижилерниң кадыы дээш боттарының билиин чонга харам чокка бараалгадып, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап келгеннер эмнелгеде бар. Рентген лабораториязында медсестра В. К. Сундуй, кезер эмчиниң медсестразы С. Э. Чооду, педиатр В. С. Карма, соматика салбырының медсестразы К. К. Хаанзай болгаш өскелер-даа кызымак ажылы-биле өөрүнге үлегерлиг.

Эмнелгениң ажылдакчылары районнуң хөй-ниити ажылдарындан база чыдып калбайн келген. Тус-тус эмнелге салбырларының эмчилери кирдүнген график ёзугаар албан организацияларже үнүүшкүннерни организастап, чонга лекция, беседаларны кылыры доктаамалчаан. Чижээ, эмнелгениң комсомолчулары «Чодураа» совхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазынга шефтеп барып, санбюллетеньни үндүрүп турар. Улусчу контроль бөлүүн К. В. Сундуй удуртуп турар. Олар аарыг улустуң аъш-чем болгаш идик-хеп-биле хандырылгазын хынап, четпестерни илередип, боттуг хемчеглерни ап келген.

В. ДАНДАР,

партия эге организациязының секретары.

Тес-Хем район.

> Ак халаттыг кижилер

ЭМЧИ-БИЛЕ ЧУГАА

Республика эмнелгезинге ол эртен, кезээдегизи дег, хөлзээзинниг-даа ажок болган. Аккыр халаттарлыг эмчилер ынай-бээр далаштыг кылаштажып турлар. Ол аразында дүргени дуза чедирер ийи-даа машина аар аарыг кижилер экелди. Келген херээвисти дежурный сестрага тайылбырлааш, Константин Ховалыговичиниң келдиртиптерин дилединис:

Орлан кара карактарлыг, узун суук кара чаштыг кыс, ээлгир салаалары-биле телефон даңзазын сегирип алгаш, дилээвисти дораан хандырды.

Үр болбаанда кезер эмчи хүлүмзүрбүшаан келгеш, мендилешти. Келген херээвисти дыңнаткаш, ажыл-ижин кысказы-биле чугаалап бээрин оон дилединис:

— Мээң ажыл-ижим өске эш-өөрүм-биле дөмей. 1956 чылда Шагаан-Арыг хоорайның № 2 ортумак школазын доосказ, улаштыр Томскиниң медицина институдун доостум. Оон үш чыл хире ажылдааш, Иркутскиниң медицина институдунуң ординатуразын дужаадым. Ам бо эмнелгеге ажылдааш беш он чыл ажа бердим — деп, ол чугаалады.

— Республиканың кайы районнарынга ажылдадан силер, Константин Ховалыгович?

— Баштай-ла Сүт-Хөлдүң участок эмнелгезинге кезер эмчилеп турдум. Оон соонда Мөңгүн-Тайга, Таңды, Улуг-Хем районнарның эмнелгелеринге ажылдаан мен.

— А ол кандыг аарыглар эмнээр силер, эмчи?

— Чүректиң, хан-дамыр аарыглары... Чамдыкта кончуг нарын кезип эмнээшкиннер кылыр ужурга таваржыр-дыр. Ынчангаш хүн бүрүде арга-мергежилди доктаамал бедидери негеттинер. Эмчилер ээлчег ёзугаар чурттуң улуг-улуг хоорайларынга барып билиивисти бедидип, өөренип турар бис. Эрткен чылдың май, июль айларда Москвада Кремль эмнелгезинге өөренип турдум. Аңаа практикага алган билиим ажылымга улуг дузаны чедирген.

Кижилерниң кадыы дээш ак сеткилдиг ажылдап чоруур эмчиниң чугаазы-ла чөптүг. Кандыг-даа мергежилге билиин, арга-дуржулгазың байлакшыдарга, ажыл-иш чедишкиннинг болур.

К. Х. Орус-оол бирги чергениң кезер эмчизи. Ол ажылдавышаан, билиин бедидерин амдаа уламчылавышаан. Хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш ол «Күш-ажылчы шылгарал дээш», «Кур болгаш курукан черлерни шиңгээдип алганы дээш» деп медальдар, РСФСР-ның Камык камгалал министерствозунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан.

А. ДАРЖАА.

ЧУРУКТА: К. Х. Орус-оол ажыл үезинде.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

ЕКАТЕРИНА ДОРДУМОВНА

Ак халаттыг, даштындан көөрге, шоолуг-ла улгатпаан, чазык чаңныг, ээлдек эмчини Екатерина Дордумовна Чамзырын дээр. Бир-ле дугаар ужурашкаш, кижи оон эптиг-ээлдээзи, сагыш-човангырын, ажык сеткилдиин, хүндүлээчелиин болуп ап билирин, ажылга туттунгуруун дораан эскерер. Ынчалза-даа кижиниң дугайында чүнүң-даа мурнунда оон ажыл-херээ көрүнчүкте дег кескү херечилээр дээр болгай.

Каксы чугаалаарга, оон ажыл-амыдыралында өскелерниңден онзаланыр, ылгалыр чүве чок. Ол Кызылдың эмчи училищезин 1958 чылда чедиишкинниг дооскаш, Улуг-Хем районнуң Чаа-Хөл суурунуң эмнелгезинге ажылдаары-биле чеде берген. Аңаа ол он дөрт чыл дургузунда улуг сестра болуп, мактадыг ажылдап келген.

А 1973 чылда ол өг-бүлезиниң ааы-биле Кызылга көжүп келгеш, хоорай поликлиниказында эмчи шинчилгезиниң кабинединге фельдшерлеп ажылдап кирген. Алызындан ажылынга бердинген Екатерина Дордумовна каш чыл бурунгаар тускай белеткелди эрткеш, мында төвүткен стерилизация кабинединиң улуг сестразынга ажылдап эгелээн. Хоорайның ийи терапиязының, поликлиниканың он беш участоктарының, кызыы специализация кабинеттериниң аарыг кижилер сыкыртып эмнээр шприцтерин, балыг шарыыр материалдарын болгаш өске-даа херекселдерин бо кабинетте арыглап турар. Чижээ, сестралар хирлиг шприцтерни эккеп, дужаарга, кабинеттиң ажылдакчылары баштай тускай ээлдиринге эштааш, изиг, соок суглаарга чуггаш, арыглааш сугга 30—40 секунда былгапкаш, Екатерина Дордумовнага хүлээдип бээрге, ол автоклавтарга тургузуп арыглаар.

Бо харысалгалыг ажылды Е. Чамзырың билдилиг удуртуп турар.

Ажыл-херээнге шынчы, эш-өөрүнге хүндүткелдиг, кижилерге кезээде экини күзеп чоруур, дуржулгалыг сестра, коммунист Е. Чамзырын хөй-ниити даалгазынга база эвээш эвес үени болгаш күштү үндүрүп турар. Республика эмнелгезинде коммунистер ову эрткен отчёт-соңгулдалыг хуралга партбюро кежигүнүнге соңгаан. Социал сорулгаларның эң-не чугулазы — чоннуң кадыын камгалаары болур дээрзин Коммунистиг партияның XXVI съездизинге айыткан болгай. Республика эмнелгезиниң ажылдакчылары боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны эки билир болгаш чурттакчы чонга эмнелге-профилактиктиг дузаны моон-даа соңгаар экижидер дээш бүгүле чүүлдерни кылып турар.

Екатерина Дордумовна өг-бүлезиниң сагыш човангыр ээзи, уругларының ынак, үлегерлиг авазы. Оон өөнүң ээзи Үйнук-оол Тулушевич Чамзырын хоорайның дүрген эмчи дузазы чедирер станциязында эмчилеп турар. Бот-бодун эки билчир, дузалажып чоруур, найыралдыг бо өг-бүле ийи уруглуг: улуу Ульяна Ленинградтың күрүне университединиң төөгү факультедин бо чылын доозар, а Юлиязы Кызылдың үлетпүр бараан садыының № 55 магазининде садыглап турар. Олар база-ла ада-иези ышкаш ажылга ынак, өскелер дээш сагыш човангыр.

Хоочун сестра Е. Чамзырын эки ажылы дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле болгаш Ленинчи юбилей медаль-биле шаңнаткан.

Л. МОНГУШ.

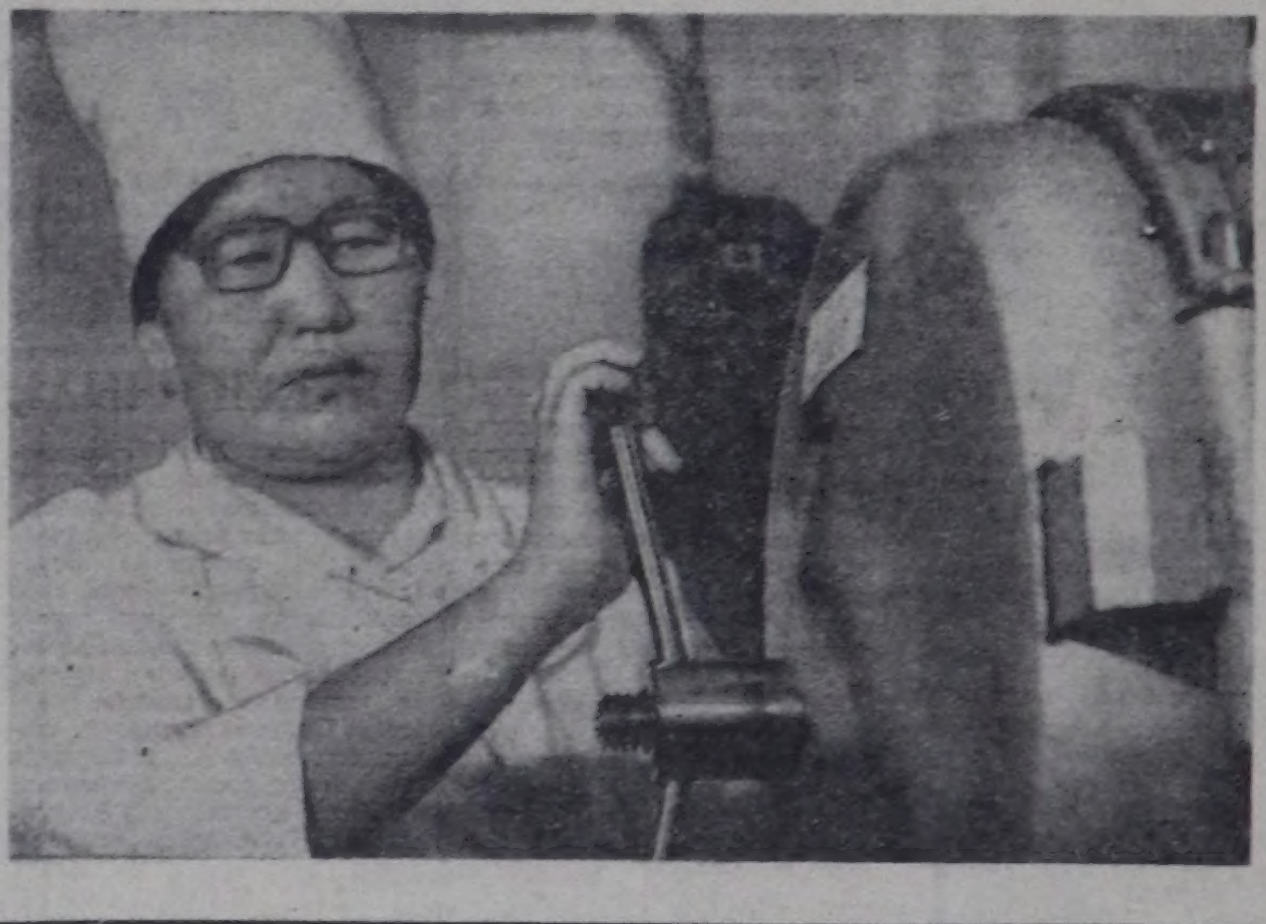

ЧУРУКТА: Е. Д. Чамзырының автоклавты ажылдадып турары.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

АЧЫЗЫНДА

Совет чазак кижилерниң кадыы, чаагай чоруу дээш доктаамал ада сагыш салып келген. Пенсия акшавысты бээзи бажыңывыска эккеп бээр, кадыывысты эмчилер хайгааралтаа турар. Пенсияже үнзүмээ-даа, ниитилелге ажыктыг ажыл кылыксаар мен.

Чеди уругну төрээш, кижизиткен не мен. Уругларым шуптузу өскен. Олардан ийи кызым эмчи эртемниг.

Чоокта чаа хоразыге дегдиргеш, эмнелгеге ээнеэ үр болдум. Эмчилерниң аарыгны шын тодараткаш, эмнээниниң ачызында сегдим. Ылангыя улуг эмчи В. Норбу, уруглар эмчизи И. Самбуу болгаш өскелер-даа аарыг кижилерге кончуг кичээнгейлиг болгаш ажылынга ээ-харысалгалыг болдулар.

М. СЕВЕКПИТ,

пенсионер.

Тес-Хем район.

ЧЕТТИРГЕНИМНИ ИЛЕРЕТТИМ

Мен коммунист мен. Ажылдаар шаам-биле ажылдап-ла чордум. Кандыг-даа ажылдан оспаксыраваан мен. Шагаан-Арыгга садыглап-даа, Хову-Аксынга комбинат тутчуп-даа, «Революцияның чалбыыжы» совхозка хой кадарып-даа чордум. Ажылдап чоруурга, чурттаарга шынап-ла эки-дир. Ынчалза-даа кадыымче кичээнгейим кошкаткан болдум. Оон уржуунда дөрт ай дургузунда ажылдавадым — эмчиге чыттым. Ол чыдарда, элээн берге байдалга турдум. Бистиң эмчилеривис эвес болза, байдалым дыка бергедээн болду.

Аас-кежик болуп, эмчилерниң ачызында сегдим. Ынчангаш эмчилер Владимир Желудяков биле Алевтина Балчый-оол, сестралар Галина Толстова биле Тамара Сандан болгаш санитарка Светлана Монгуш оларга өөрүшкүмнү болгаш четтиргенимни илередип ор мен.

Любовь МОНГАЛБИИ.

Балгазын суур.

ЭВИЛЕҢ-ЭЭЛДЕК

Чоннуң кадыкшылы дээш бүгү күжүн, билиин, арга-дуржулгазын бүрүнү-биле өргүп чоруур эмчилер Таңды районда эвээш эвес. Район эмнелгезинде ижиниң халдавырлыг аарыгларын эмнээр салбырының эргелекчизи Анна Сулдумовна Хомушку ындыгларының бирээзинге хамааржыр. Ол ажылынга үргүлчү чаа аргаларны дилеп, ажыктыынче болгаш шынарынче доктаамал сагыш салып чоруур. Ол бо салбырны 1973 чылдан бээр эргелекчилеп эгелээн, а ийи чыл бурунгаар Ленинград хоорайга тускай курс эрткен.

Кижиге эң-не үнелиг чүве — кадык чурттаары. Качыгдап аараан кижи хамыктың мурнунда эмчиден дуза дилээр. Анна Сулдумовнага эмнедип тургаш, оон онаашкан ажылынга харысалгалыын, аарыг кижилерге кичээнгейлиин улам ханы эскерген мен. Уруум-биле адашкылар гепатиттен аараан болган бис. Анна Сулдумовнаның шудургу эмнээниниң ачызында ам кадык бис. Ынчангаш ачы-буянныг эмчивиске өөрүп четтиргенивисти чугаалап, өөрүп чоруур бис.

Кижилер аразынга кандыг-даа аажы-чаңныглар турар. Ол ышкаш эмчилер аразында доңгун кижилерни чок деп болбас. А Анна Сулдумовна ындыг эвес, ылангыя аарыг кижилер-биле кончуг ээлдек чугаалажыр. Аарыг кижиниң байдалын эмчи эки билип, ону хүндүлелдиг көрүп, кичээнгейлиг болурга, оон сагыш-сеткили серген болур. Бо эмчиниң аарыг улуска хамаарылгалыы оларның дүрген сегипринге дегүм болуп турар. Аарыг кижилерге ындыг кичээнгейлиинден А. Хомушку чурттакчы чоннуң болгаш коллективиниң хүндүткелин чаалап алган.

Бай-Хаак суурнуң район эмнелгезинде ижиниң халдавырлыг аарыгларын эмнээр салбырының демдеглел дептеринде эмчилерге, сестраларга өөрүп четтиргенин илереткен чүс ажыг кижиниң бижээн демдеглелдери бар. Оларның хөй кезиин А. С. Хомушкуга өөрүп четтиргенин илередип бижээнин номчаан мен.

С. ОЮН.

ДУРЖУЛГАЛЫГ

Марта Салчак Кызылдың медицина училищезин 1971 чылда дооскан. Ол өскен төрээн черинге ажылдааш, он чыл чедип чоруур. Бо үениң дургузунда Суг-Аксы суурда эмнелге пунктузунуң эмнелге сестразында эки ажылдап турар.

Ол дежурныйлаан ээлчээнде кончуг харысалгалыг. Божаан иелерниң кадыын хайгаарап, бичии чаштарны көрдүнген графиң ёзугаар чемгерип, улуг эмчиниң айтыышкынын барымдаалап бүгү-ле ажылынга четтигип турар. Эмнелгеге чыткан иелерниң аңаа өөрүп четтиргенин илереткен одуруглары демдеглел дептериндеи көрүп болур. «Эмчи кижи кижилерге чоок, ээлдек-эвилең болуру кончуг чугула. Чүге дээрге эмчиниң чылыг-чымчак сөзү аарыг кижилерге эмден дудак чок дээштиг. Марта Конзайовнаның бүдүжү шак-ла ындыг. Ажылын хөлчок билир. Кижилерге кичээнгейлиг, сагыш човаңгыр. Ынчангаш бурунныг эмчивиске өөрүп четтирдивис». Мындыг чаагай күзээшкиннерни бижээн одуругларны эм-даа хөйү-биле номчуп болур.

М. Салчак коллективинде дуржулгалыг эмчи сестраларының бирээзи. Аныяктарга болуушкун арга-сүмезин ол күзелдиг-биле дамчыдып турар. Хостуг үезин база халас эрттирбес. Янзы-бүрү оюн-тоглааның идепкейлиг киржикчизи.

Б. ОНДАР.

Чөөн-Хемчик район.

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРНИ «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕН-БИЛЕ БОЛГАШ «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Өнүр Салчаковна Казак-оол — «Бай-Тал» [illegible] ажылчыны.

Мактаал Иргитовна Маадыр — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Көк Иргитовна Сотпа — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Тойбухаа — «Тээли» совхозта уруглар садының эргелекчизи.

[illegible] Хертек — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Кара Салчаковна Баян-оол — «Тээли» [illegible].

Биче-кыс Хертековна Биче-оол — Кызыл-Даг суурда өг-бүле ээзи.

Көк Хомушкуевна Опакай — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Роза Хертековна Артаа — «Тээли» совхозта уруглар садының [illegible].

Тамара Самдуувна Ооржак — Тээли суурда [illegible].

[illegible] Оспан-Делик — «Мурнакчы» совхозтуң бухгалтери.

[illegible] Чөгээ — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

[illegible] Моокпээр — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Бүт-кыс [illegible] Куулар — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Дүвүрүг-кыс Сояновна Серен-Доржу — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Көк-кыс Байыр-ооловна Кужугет — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүле ээзи.

Ооржак Дамбаевна Кужугет — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Кара-кыс Хөнекпеловна Куулар — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Саая — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

[illegible] Монгуш — Хандагайты [illegible] Совединиң техажылдакчызы.

Ирина Норбуевна Саая — Ак-Довурак хоорайда өг-бүле ээзи.

[illegible] Хомушку — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Чүзүрүк Фёдоровна Хомушку — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүле ээзи.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Зоя Кирилловна Магбын — Тере-Хөл сельсоветтиң секретарь-машинисткази.

Чечек Ивановна Сюрюнмаа — Күнгүртүг суурда ясли-садтың [illegible].

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Анна Шожуновна Торевей — «[illegible]» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Екатерина Агбаановна Ооржак — «Кара-Хаак» совхозтуң ажылчыны.

Лидия Борисовна Сат — Тере-Хөл [illegible].

Любовь Шанчыновна Чорумаа — «Кара-Хаак» совхозтуң ажылчыны.

МӨҢГҮН-ТАЙГА РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Шурумаа Майдыровна Салымчак — «Мөген-Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Бора-Шээлей Конгар-ооловна Саая — райсаң килдизиниң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Чечекпей Салымчановна Хертек — «Мөген-Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Белек Чудакыевна Кара-Сал — «Мөген-Бүрен» [illegible] ажылчыны.

Чыгзымаа Чамзыевна Маамыы — «Мөген-Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Ооржак — «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Зоя Донгаковна Хомушку — «Малчын» [illegible].

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Сөзүбаа Байкараевна Серен-оол — «Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

[illegible] Картас — «Сакы» [illegible].

[illegible] Мартый-оол — «Кызыл тараачын» [illegible].

ЭРЗИН РАЙОНДАН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Делгер Дамды-Сүүевна Сагаачы — «Мөрен» совхозтуң [illegible].

Кара-кыс Начыновна Лодун — «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының № 5 КМК-да [illegible].

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

[illegible] Белдээ — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Баанаймаа Балыевна Даваа — «Чаа оруук» совхозтуң ажылчыны.

Наазалмаа Лопсановна Сан-Хөө — Нарын кожуун Совединиң секретары.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай, 1981 чылдың май 29.

Индий парлалга Кыдаттың дайынга белеткенип турарының дугайында

ДЕЛИ. Индия-биле [illegible] заалдарны эникилер дээн бот[illegible] [illegible] чаа калбак халдаашкынга Пе[illegible] болуп турар деп, Индияның [illegible] «Пекин Ин[illegible] [illegible] ганы бодунуң мурнунда салган деп чазаанка чоок бөлүктерде санап турар» — деп, ол журнал [illegible].

Индияның талазындан дүвүрел турары боттуг үнелезиниң [illegible] чугаалап турар. Пекин сөөлгү үеде Төвүттүң девискээринде кыдат-индий кызыгаарга чеп[illegible] күштерниң санын ап [illegible] улгаттырган деп, [illegible] чеди дивизияны немей [illegible] ам шериг лагерьлерин тудуп тургускан. Ынаа 40 [illegible] болур. Кызаа [illegible]

[illegible] селдерниң бир айда четчир [illegible] ган. Демир-оруук тудуун дүргени темпилиг кылып турар, ол оруук Төвүтту Кыдаттың хоо[illegible] Чоокку келир үеде Гулмо-Лхаса деп нефть дамчыдар доолай ажыглалга кирер. Ол Индия-биле кызыгаарга хүргүстүнген [illegible] кылаар чүүл-биле үзүктел чок [illegible]

Индияга удур дайынга Кыдаттың [illegible] турарының дугайын бо хүннерде индий парлалга калбаа-биле бижип турар. «Пекинни холу-биле кос ээриннелдер» Пе[illegible] айтып турар. Ынчаар [illegible] ол Пакистанга [illegible]

[illegible] Амгы үеде кыдат [illegible] удуртулгазы-биле Пакистан стратегтиг Каракорум оруунуң чаа участоктарын тудуп [illegible] арга-биле кылып турар. Каракорум оруу [illegible] боттуг айыылдыг [illegible]

Б. ЧЕХОНИН

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

ДЕЛЕГЕЙ СОЛУННАРЫНЫҢ БИЖИП ТУРАРЫ

[illegible] XVIII [illegible] партиязының IV съездизиниң [illegible] салып турар. Моолдуң ажылчы чоннары партияның иштики болгаш даштыкы политиказын изин-биле деткип турарын моол «Үнэн» демдеглеп турар. Олар дүрүм ёзугаар чорааш болгаш өөрүп четтиргенин [illegible] ажылга [illegible]. Бөгүн партия организацияларының кол сорулгазы болза МАРН-ның съездизиниң салган сорулгаларын боттандырар [illegible] болгаш бүгү ажылчы чоннарны мобилизастаары болур деп, солун онзалап демдеглеп турар.

КУРП-ның IV съездизин [illegible] деп, вьетнам «Куан дой нян зан» бижип турар. Съезд чиигине шугумну ажыдап кылган болгаш келир үеде Төрээн [illegible] каны катап тургузары база [illegible]

Венгр парлалганың кичээнгейиниң төвүнде — Венгрияның Ажылчыларының Коммунистиг Эвилелиниң X съездизиниң ажылдыныңдоозулганы. [illegible] тайбының херээнге айыылдыг чоруун ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар чугаа[illegible] демдеглеп турар.

БКП ТК-ның Чиигине секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живковтуң Грецияга ажы-чоруун [illegible] тайылбырлавышаан, ол [illegible] аразында [illegible] эвилели болгаш ботгарын [illegible] чижээ болур дээрзин болгар [illegible] Совет Эвилели биле Иордания Чооку Чөөн чүкте байдалды тайбын ёзу-биле таарыштыр шиитпирлээри дээш, чывылышкынны улам ханыладыры дээш шиитпирлиг саналдаан дээрзин Москвага дээди деңнелге болуп эрткен совет-иордан чугаалажылгаларын [illegible] чехословак «Руде право» солун онзалап демдеглеп турар. Израильдиң премьери Бегин Сирияга удур дайын чорудар деп улам-на ажыы-биле кыжанып турар дээрзин Чооку Чөөн чүкте дайын өскүй берип болгу дег байдалга холбаштыр Лондоннуң «Файнэншл таймс» солуну демдеглээн. Сирияга болгаш Ливанга удур Израильдиң чаа улуг халдаашкынны белеткеп турарының дугайында [illegible] «Юманите» дыңнадыкан. Парижтиң оон өске «Экo» солуну Бегин бодунуң [illegible] арга-биле бызыглап алырынга ынанып турар деп айытпышаан, Израильдиң эжелекчи чорууну өскүн турарын ол чуртка ам болур соңгулдалар-биле холбаштырып турар.

ГФР-ниң канцлери Г. Шмидтиң чоокта чаа Вашингтонга [illegible] үелинде оон турум чоруун тала[illegible] зы-биле совет парлалганың [illegible] лап тургап. ССРЭ-ниң тала[illegible] кызылыг турумтуң негативтиг [illegible] «шынгым сагындырыг» кылдыр хүлээп алган турар ужурлуг деп, «Файнэншл таймс» бижээн.

(СЭТА).

СОҢГУЛДА МУРНУНУҢ КАМПАНИЯЗЫ ЭГЕЛЭЭН

ПАРИЖ. (СЭТА-ның корр.). Соңгулда мурнунуң [illegible] кампаниязы Францияда эгелээн. Бо чылдың июнь 14-те Национал хуралга болур соңгулдаларның [illegible] дип алыр дээш демиселге киржир кандидаттарны бүрү[illegible]

[illegible] эйге бо чылдың май 10-да соңгуткан Ф. Миттеран Национал [illegible] соонда эзлег чок соңгулдаларны [illegible] шиитпир хүлээп алдынган.

Национал хуралга соңгулдаларны хөй чорууэзун барымдаалаар [illegible] удаа чорудар. Баштайгы [illegible] кандидаттар [illegible] ларның хөй нуруузунуң бадылааашкынын албас болза, ийиги удаа бадылаашкынны июнь 21-де чорудар. Национал хуралга шупту 491 депутатты [illegible]

Француз Компартия [illegible] кандидаттары бүгү соңгулда округтарынга демдектеп [illegible] Француз Компартия [illegible] тиилелгезин хандырарынга Социалистиг партия-биле демнежип алгаш, чуртка чугула рольду ойнаарынга бүрүн [illegible] ФКП-ның Чиигине секретары Ж. Марше [illegible]

Соцпартия бодунуң кандидаттарын [illegible] база [illegible]

Буржуаз партиялар «Чаа хөй нурууэ дээш эвилел» деп [illegible] киржир дээш боттарының 340 кандидаттарын айыткан.

О. КАРАСЕВ.

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанда байдал дүшкүүрлүг хевээр. Оон кол чылдагааны — американ империалистерге деткиткен Израильдиң дайынзырак чагырыкчыларының Ливанга болгаш палестиннерге удур эгелеп кылганы, өжээтен үүлгедиглериди. Ливанның барыын үзелдиг чарылдырыкчы күштери Израиль эжелекчилерге саттынган болгаш чурттуң национал-патриоттуг күштеринге удур болгаш Палестинаның шимчээшкининге херек кырында дайынны чорудуп турар. Чижээ, эртенги воскресеньеде барыын үзелдиг христиан чепсектиг шериглиттиен каттыжыышкыннарның болгаш Ливанга тайбыңны деткиир талазы-биле каттышкан араб күштерниң аразынга атыылажыышкын болган. Оон түңнелинде 18 кижи өлүртээн, 300 хире кижи балыгланган.

Кемээге чедир атылажыышкыннар элээн соксаан соонда дугуржулгага чедип алдынган. Кайы-даа таладан боолаашкыннарны соксадырын дугуржуушкан. Ынчалза-даа чамдык черлерде атылажыышкыннар ам-даа ургулчулеп турар.

Ливанның мурнуу чүгүнде байдал бичии-даа эникиэзэн. Харын-даа Израильдиң дайынзырак шериглери Ливанның мурнуу чүгүнүң хоорайларын болгаш чурттакчылыг черлерин артиллерия-биле ургулчу боолап, ында суурларны эжелеп ап турар. Палестинаның улусчу шимчээшкининиң болгаш Ливанның национал патриоттуг күштериниң отрядтарының каттышкан командылалының дыңнадыын ёзугаар алырга, Израильдиң шериглери амгы үеде Ливанның 65 суурларын эжелеп алгаш, ында бодунуң контролюн тургускан.

ДУГУРЖУЛГА ЧЕДИП АЛДЫНГАН

ФРИТАУН. (СЭТА). Чаа[illegible] [illegible] кattyшкан национал армияны тургузар дугайын Нджаменте болган ужурашкынга [illegible] [illegible] газы Г. Уэддей ол дугайын [illegible]

Нджаменниң дугуржулгазы — Чадка 20 чыл ургулчулээн [illegible] дайынның сөөлүнде тайбың болгаш [illegible] эки хандырарынче база бир чугула базым-дыр деп, ол [illegible] ужурашкынга [illegible] шериглери кирер болгаш, чаа армияның [illegible] чазаа [illegible]

Чадтың чепсектиг күштериниң сорулгазы — чурттуң хамаарышпас чоруун, девискээр [illegible] камгалаары болур.

ДЕРЗИИ ҮҮЛГЕДИГ

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Палестинаның хостаар организациязының [illegible] Наим Хадарны Брюссельде [illegible] өлүрген. Израильдиң шпионнары ол дерзии үүлгедиигни [illegible] чок деп. Палестинаның хостаар организациязының Брюссельде бюрозунуң [illegible] айыткан.

Сионистерниң база бир чаа [illegible] удур Палестинаның араб [illegible] демократтыг бүгү күштерин ол документиде кыйгырган.

Н. Хадарны дерзии ёзу-биле өлүргени — араб чурттарының Барыын Европа күрүнелеринде төлээлекчилеринге удур хөй удаа болган ханныг үүлгедиглерниң бирээзи-дир. Чижээ, чүгле сөөлгү чылдарда бежин Палестинаны хостаар организацияның сурагжыг бол[illegible] өлүрген.

БАНГЛАДЕШТЕ БАЙДАЛ

ДЕЛИ. (СЭТА). Президент Зиаур Рахманы өлүрген соонда Бангладеште байдал нарын болуп турар. Президентиниң хүлээлгезин күүседип турар Абдус Саттар радио дамчыштыр чуртка кирип чугаалаан. Ынчалза-жок оон чугаазы хенертен үзүлген болгаш радио ырдым барган.

Чурттуң алды радиостанциязының [illegible] Кхулна хоорайда радиостанция ажыл [illegible] турар. Джессурда, Силхетте болгаш Раджшахиде — үш радиостанциялар ажылын соксаткан. Үймээнчи шериглерниң эжелеп алганы Читтагонгда радиостанция [illegible] база соксаткан.

Президентиниң хүлээлгезин күүседип турар А. Саттарның даалгазы ёзугаар армияның штаб начальниги генерал-лейтенант Х. М. Эршад Читтагонгда үймээнчи шериглерниң [illegible] чарыткан. Ол негеделди күүседириниң хуусаазын алаан каш катап узаткан, ынчалза-даа үймээнчилер дужуп бээрин [illegible]

Бангладештиң найыгылдыыры Дакканың радиозу бодунуң дамчыдылгазын эгелевейн турда, генерал-лейтенант Х. М. Эршад ол радиону дамчыштыр ийи катап чүве чугаалаан. Читтагонгда үймээнчилерниң ангыда бүгү шериг кезектери чазакка шынчы болгаш ооң [illegible] бөлүкте удур шиитпирлиг [illegible] белен деп, ол чугаалаан.

Үймээнчилерниң талазынга [illegible] шериглерниң аразында [illegible] Читтагонгда, Дакка, Джессурга, Богрога, Раджшахига [illegible] «Амрита базар патрика» солуннуң корреспондентизи дыңнаткан.

Үймээнчи шериглер Читтагонгдан Даккаже углаңдыр чоруп олурар дугайында медээлер дыңналып турар. Генерал-лейтенант Х. М. Эршад дан [illegible] даргалыг турумтарны ээлеп, [illegible]

«Найырал, калы ажылдажылга болгаш тайбың дугайында 1972 чылда Бангладештиң болгаш Индияның аразынга чарган керээ З. Рахманның өлүмү-биле холбаштыр күш чок болган деп», үймээнчилерниң холунда кирген Читтагонгнуң радиостанциязы дамчыткан.

«Индиан экспресс» солуннуң дыңнатканы ёзугаар алырга, Бангладеште байдалга хамаарыштыр дүрген сүмележиишкиннерни Индияның чазаа кылган. Ол сүмележиишкиннерге премьер-министр И. Ганди, даштыкы херектер министри П. В. Нарасимха Рао болгаш албаның өскелери [illegible]

АЛБАДААШКЫНДАН ОЙТАЛААН

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). [illegible] тиказының шугумунга Аргентинаны [illegible] Вашингтон соксатпайн турар. Кэмп-Дэвид [illegible] Аргентинаны күүселдиринге [illegible] Синай чартык ортулуунче [illegible] Каттышкан Штаттары аргентин эрге-чагыргалардан негеп турар.

[illegible] пози меделеп кылган. Түс [illegible] журналист бөлүктери ол медээни [illegible] албадаашкын кылдыр санап турар. Аргентина чаңгыс ёзугаар [illegible] Каттышкан Нациялар Организациязының Ажыы чок чорук ковудуу [illegible] дилээнин ёзугаар чорудуп турар деп бо документиде айыткан.

Даштыкы садыг талазы-биле Вашингтонуң негелдезин болгаш Мурнуу-Атлантиканың [illegible] кирер кылдыр Пентагонга [illegible] Аргентинаны хүлээп албаан соонда ээтеглиг албадаашкынны Вашингтон кылган. «Кларин» солуннуң [illegible] Кэмп-Дэвидтиң кижи[illegible] албадаар ооң Американың Каттышкан Штаттарының оралдажылгазын бүүрап дүшкен».

КАРА САГЫШТЫГ ПЛАННАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.). Вашингтонуң эргечагыргазы өске чурттарның [illegible] болуунга таарышпайн турар даштыкы удурттукчуларга удур террорлуг сүмелерни үүлгедип турар.

Чоокку Чөөн чүк талазы, [illegible] революцияның баштыңы М. Каддафиниң «дужууреро планнарының дугайында [illegible] «Ньюсуик» сеткүүлдүң Р. Рейганның чазааның албан кижилериниң [illegible] рының дугайын Вашингтонда болап турар. Оларның аразында [illegible] же хезип чоруткап бүтпес илеттер болуун октаарын, күрүне эргилдезин кылырын база бодап турар.

[illegible] террорлуг планнарны [illegible] га таарымчалыг байдалды манап турган, «Каддафиниң чазаан дужуурери-биле Ливияны [illegible] нирериңче албадаар деп турарын «Ньюсуик» сеткүүл бижээн. Вашингтон ол сорулга[illegible] дузалажырының дугайында хүлээзелиг чурт — оон кожазы Чадтың девискээринге боо[illegible] өскүлерин күзеп турар.

Вашингтон мооң мурнунда [illegible] оралдажып турган. Ол чуртта [illegible] ынаар шерин чорудар кылдыр Парижти ыдалап турган Ынзыг оралдажыышкыны болдунмайн баарга, АКШ Чадтың дүрүм ёзугаар чазааның [illegible] рынга коргааш, база бир хам [illegible] ни болдурары-биле оларны боо-чепсек-биле хандырар деп [illegible]

Оон ангыда АКШ «консервативтиг [illegible] тың мурнунда Египетти. Ливияга эргилдезин организастап база ол чуртче дорту-биле [illegible] рин дуткур деп турарын [illegible] америк чазактың бир улуг албан-хүлээлгелиг [illegible] таазынга үндезилээш айтып [illegible] Вашингтон [illegible] болзун дээш эргежок чугула [illegible] лээрин турар.

Ол бот-догунаашкынныг [illegible] чазааның дужууреринин кара сагыштыг [illegible] «делегей терроризминге» Ливия кирип турар дээрзиниң [illegible]

[illegible] Рейганның чазаа Ливияга удур [illegible] ле Вашингтондан ол чурттуң элчин черниин бүгү ажылдакчыларын [illegible] быныын үш кол дайзыны» деп чарлаан. Хайгааракчылар [illegible] алырга, АКШ-тың хөй-ниитизиниң [illegible] АКШ-тың дорт холгаарлаашкыннар [illegible] турар.

О. ПОЛЯКОВСКИЙ.

• • •

Мурнуу Африкада сөөк-язы ылгал кээр ак өңнүг аваш санныг кижилер бо-чепсектиг күжү-биле Намибияны дүрүм чок ёзу-биле эжелээнден бээр 14 чыл ажып турар. Преторияның чагырыкчылары делегей эргезиниң бүгү норма-чижектерин кажар-зы-биле үреп. Намибияның хостаар дугайында Каттышкан Нациялар Организациязының шиитпирлерин күүсетпейн турар. Мурнуу Африка Республиканың тиҗинге чедир чепсегленген 100 муң шериглери түс черинин үндезин чонунга удур дерзии дайынны чорудуп турар.

Намибияның чону бодунуң дайынчы авангарды Мурнуу-Барыын Африканың Улусчу организациязының (СВАПО) удуртулгазы-биле маадырлыг демиселди ургулчулеп турар.

ЧУРУКТА: СВАПО-нуң [illegible]

АДН—СЭТА-ның фотозу.

• • •

АКШ БОЛГАШ НЕОФАШИЗМНИҢ КЫЖАНЫЫ

[illegible]

Юрий ГВОЗДЕВ,
ПМА-ның политиктиг тайылбырлакчызы.

Ном болгаш номчукчу

СӨС-БИЛЕ БОДАМЧАЛЫГ АЖЫЛДАР

Херел Сарыглар [illegible] бичии уругларга [illegible] «Черниң тынынжы» деп ат-биле тускай ном ындырган. Бо номчугашта «Черниң тынынжы» деп аттыг чогаал чок-даа болза, черле бүгү амыдыралдың незин чер болганда, бүгү-ле бодуушкуннар оон кырынга болуп турар болганда, мында [illegible] чараш дыңналып турар.

Ажыктарга бижиттингилээн [illegible] «[illegible] даалгазы» деп чечен чугаада революстуг аныяктарның өредилгеже чүткүлүн, «Кудээзе» аваның уруу дээш дуву[illegible] деп чечен чугаада тудугжу аныяктарның [illegible] ынакшылын көргүскүлээн. База бичиилерге бижиттингилээн кыска чечен чугаалар черле чедимчелиг болгулаан. Ыланнгыя Марина биле Мер[illegible] [illegible].

«Эзалдыг ужурал» дээр чечен чугаа. Моон кол маадыны [illegible]

[illegible] ажылдар безин үгү ындындан ведергей коргулаан болгулаар болгай. Бо чугаада бичии кижиге чүүлдешес боддалдар, домактар арбыдап турар.

Бичии кижиниң чеже-даа маадыржыларынче база чеченчиделиринче ол Туваның [illegible] ны дег болуп шыдавас. Оон туржук чангыс хүн безин хой кадарган уруглар черге удуп каар таварылгалар бо-ла болгулаар болгай. Бичии уруг дээрге, кажан-даа каяа-даа бичии уруг болуп хевээр ар[illegible].

Оон ынай школачы уругнуң шуурган эгелээр мурнуу чарында [illegible] чыш эрткен оруун аъттарлыг 20 ажыг кижи үш хонук [illegible] хонну тыппайн турган дээрге, шынга черле дүүшпес. Чечуртуң улуг кижилери от кывының ыжык черлерин туржук, кодан чыдар черлерин безин билир ужурлуг. Чогаалчы кижи мындыг чигзиничиг чүвелерни эвес, а амыдыралдың ёзулуг арның бичии-даа [illegible]

[illegible]

М. ЭРГЕП.

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АП ЭГЕЛЭЭН

[illegible]

Улус депутаттарының Тес-Хем район Совединиң күүсэкомунуң даргазы Н. Ү. [illegible] «Тес-Хем» совхозтуң Ү. Шы[illegible]

[illegible]

«ШЫҢГА ХАРЫЫ»

Совхозтуң директорунуң [illegible] радио шугумун [illegible] хемчеглерни ап турар. [illegible]

ИЮНЬДА КӨРҮҢЕР

«Бугдан Висла чедир» деп фильм-дилогия совет болгаш [illegible]

[illegible]

«Азалдың аъттыг кижи» деп фильм-тоол республиканың [illegible] Башкир уустуң [illegible] Мосфильм киностудиязы [illegible]

Н. БОЛЬШИНИНА, кинопрокаттың конторазының улуг редактору.

Маргылдаа соонда бодалдар

САЙЗЫРАДЫР ҮЕЗИ КЕЛГЕН

[illegible]

В. ЧАДАМБА, «Шынның» корр.

ИЮНЬ 5-ТЕН 7-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 5-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. [illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

ИЮНЬ 7-ТЕ

МОСКВАДАН

БИРГИ ПРОГРАММА

[illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

ИЮНЬ 6-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. [illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

Агаар

[illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮНЬ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: [illegible] «ПИОНЕР»: [illegible] «КАА-ХЕМ»: [illegible]

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыглаар херектер талазы-биле Кырал[illegible] типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 11.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 131 (11629) | 1981 чылдың июнь 5, пятница | 1925 чылда үндүрүлеттинген | Өртээ 2 кеп

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязының дугайында

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң түңнелдерин бүгү чурттуң партия организацияларында, Советтерде, хөй-ниити организацияларда болгаш күш-ажылчы коллективтерде чугаалажып көрүп турар. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары тереңи партиязының шуулганының төөгүлүг шиитпирлерин боттарының хан-дамырындан хереэ кылдыр бедик көдүрлүүшкүн-биле хүлээп ап, СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политиказын чаңгыс эп-сеткил-биле деткип турар.

Тыва АССР-ниң улус депутаттарының Советтери, бүгү чурттаазы ышкаш, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң түңнелдерин бүгү звеноларга чугаалажып көрген болгаш съездиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле боттарының сорулгаларын тодараткан. Дүүн Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң съездиниң түңнелдерин чугаалажып көргеш, республиканың Советтериниң бо талазы-биле сорулгаларын тодарадыры-биле Кызыл хоорайга чыылган.

Республиканың Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязы Политиктиг чырдыышкын бажыңынга болган. Сессияны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Даргазы депутат **Ю. Л. Аранчын** ажыткан. Даараазында сессияның чугаалажыр айтырыгларын болгаш ажылдаар чурумун бадылаан. Сессияның хүн айтырыглары:

1. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр Тыва АССР-ниң улус депутаттарының Советтериниң сорулгаларының дугайы.
2. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайы.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр Тыва АССР-ниң улус депутаттарының Советтериниң сорулгаларының дугайында илеткелди Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы депутат **М. К. Мендуме** кылган.

Бирги айтырыг талазы-биле санал бергеннер болза: Кызыл хоорукууском даргазы депутат **Ш. Д. Куулар**, СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары депутат **Д. С. Данзын-оол**, Барыын-Хемчик районда «Бирлик» совхозтуң саанчызы депутат **Һ. С. Кан-оол**, Таңды районда «Тыва кобальт» комбинаттың директору депутат **Ю. И. Колетников**, Бай-Хем районда «Бурунгаар» совхозтуң тракторизи депутат **В. Т. Дуduпей**, «Шагонартяжстрой» трестиниң № 15 механизация эргелелиниң кран машинизи депутат **Л. В. Трасин**, Респотребсоюз баштаар чериниң даргазы депутат **Ю. С. Катков**, Тыва АССР-ниң юстиция министри **А. Д. Ховалыг**, Бии-Хем районда сельхозтехниканың Туран салбырының чолаачызы депутат **А. А. Сарасинин**, Эрзин районда «Нарын» совхозтуң хойжузу депутат **А. С. Баянова**, республика эмнелгезиниң травматология салбырының эргелекчизи депутат **В. А. Верещагин**, Кызыл районнуң Сукпак кожуун Совединиң күүском даргазы **Ш. С. Ондар**, даараныкга фабриказының быжыкчылар бригадири депутат **Н. И. Вятнина**.

Даараазында илеткелчи **М. Н. Мендуме** түңнел сөс чугаалаан.

Сессия СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр Тыва АССР-ниң улус депутаттарының сорулгаларының дугайында Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң доктаалын ажылдап кылган хемчеглер-биле калы бир үн-биле хүлээп алган.

Сессия ийиги айтырыгы — Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын болгаш доктаалдарын бадылаар дугайын чугаалажып көөрүнче кирген. Бо талазы-биле илеткелди Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары депутат **Н. С. Бойду** кылган.

Даараазында сессияга чугаалашкан ол айтырыг талазы-биле хоойлулар болгаш доктаалдар хүлээп алырынче кирген.

Тыва АССР-ниң күрүне эргелелиниң чамдык органнарын эде тургузар дугайында база «Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлузунуң 23, 24, 25 чүүлдеринге өскерилгелер киирер дугайында Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың хоойлулары бир үн-биле хүлээп алынган. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң составында кирип турар албан-дужаалдыг чамдык кижилерни ажылдан хостаарының болгаш ажылга томуйлаарының дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында доктаал хүлээп алынган. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң «Тыва АССР-ниң Улустуң контроль комитединиң составынга өскерилгелер киирер дугайында» доктаалын бадылаар дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаалын депутаттар бир үн-биле бадылаан.

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязы оон-биле бодунуң ажылын доосксан.

СЪЕЗД ДУГАЙЫНДА ФИЛЬМ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизи партия болгаш чоннуң кам дег быжыг чаңгыс эвилелин бадыткаан көргүзүг болган. «Ленинниң партиязының съездизи» деп чаа кинофильмни партийжи дээди шуулганга — төөгүлүг ол болуушкунга тураскааткан.

Бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарынче, улустар аразынга тайбың болгаш найыралды быжыглаарынче угланган СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң могаг чок ажыл-чорудулгазының дугайын чаа фильмде тодаргай көргүскен. (СЭТА).

ЧУРТТУҢ ХОВУ-ШӨЛДЕРИНДЕ

Чурттуң хову-шөлдеринде тарылга доостуруңга чыгында келген. ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң медээзин ёзугаар алырга, чазын чаштырар культураларны июнь 1-ге чедир 140 миллион 700 муң гектар шөлге тараан.

Оренбург, Кустанай, Павлодарск Соңгу-Казахстан областарның тараажылары эрткен неделяда эң шалыпчы ажылдаан. Часкы бүгү хову ажылдарын олар эң бедик шынарлыг чорудкан болгаш бедик дүжүттүң үндезинин тургузаннар.

Чуртта ниитизи-биле тараа болгаш тараа-бобы культуларын (кукурузаны санаваска) 89 миллион 200 муң га шөлге тараан. Кызыл-тастың үрезинин 38 миллион 200 муң гектар шөлге чаштырган. Ообайны 26.1 миллион, чинге-тарааны — 2.5 миллион, кырлыг-караны — 1.4 миллион, ристи — 611 муң гектарга тараан.

Кукуруза тарылгазы уггулаштүлеп турар. Ол культураны 17.4 миллион га черге, оон иштинде тараазын алыр кукурузаны — 3.4 миллион гектарга тараан.

Техниктиг культураларның ажылгазынче улуг кичээнгейни ажыл-агыйлар угландырып турар. Чигир свёкладын 3.7 миллион, тарымал-тоорук — 1.2 миллион, соя — 718 муң, тенди — 951 муң гектар шөлдерге тараттынган.

Мал чеми культураларның тарылгазы уггулаштүлеп турар. Ажыл-агыйлар тарылга шөлдериниң ажаалдазын ажылгаштаан эгелеп чорудуп, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткенип турар.

• • •

Латвияның колхозтары болгаш совхозтары бо чылын малга витаминниг сиген далганының белеткелинче эрткен чылдыындан барык ол хонуг бурунгаар барган. Мурнакчы ажыл-агыйларның арга-дуржулгазын ажыглап тургаш, мал чемининг белеткелчилери гектар чер бурузундан 40 центнер чедир чемгериглге единицазынга чедир витаминниг сиген далганың белеткээрин шиитпирлээннер. Ногаан дүжүттүң земгир шыныраларның чылгыы-биле сиген далганың 300 муң тонна чедирерин олар хүлээнгеннер.

(СЭТА).

ХИРУРГТАРНЫҢ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ СЪЕЗДИЗИ

МИНСК. (СЭТА). Хирургтарның бүгү-эвилел съездизи Белоруссияның найыслалынга ажыттынган. Медицинаның эң чарын адырларының бирээзи — хирургияның амгы байдалының болгаш оон моон сонгаарты хөгжүлдезиниң сорулгаларын хирургтарның бүгү-эвилел эртем ниитилелиниң баштаар чериниң даргазы академик **Б. В. Петровский** съездиге кылган бодунуң илеткелинге тодаргай чугаалаан.

Клиника практиказынга солун дуржулга сөөлгү чылдарда чедип алдынган — чүрекке болгаш дамырларга кезип эмнээшкиннерни кылып, микрохирургияны практикага калбаа-биле нептереткен. Чиргилчинниг херел, келергей өөжүү хааш дыңналыр херекселдер, волоконнуг оптика, криогенниг аппараттар эм хирургтарның [illegible] болган.

Эртемден — специалистерниң айтырыглар алыылары-биле илеткелдерин [illegible] дыңнаан. Даштыкы чурттардан келген аалчылар — делегейниң суралгы хирург эмчилериниң съездизиниң ажылынга киржип турар.

СОВЕТТЕРНИҢ АЖЫЛЫН—ЧАА БЕДИКЧЕ

«СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр республиканың улус депутаттарының Советтериниң сорулгаларының дугайында» Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы депутат М. К. МЕНДУМЕНИҢ илеткелинден

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлериниң хайныктырып үндүргени республиканың ажылчы чоннарының политиктиг болгаш күш-ажылчы кайгамчык улуг бедик көдүрлүүшкүнүң байдалынга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң амгы сессиязы чыылган-дыр деп, илеткелчи онзалап демдеглээн.

Ниитизи-биле 70 чылдарны чурттуң эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларының ажыл-агыйының, культуразының хөгжүлдезинге эң улуг базым кылдыр үнелеп болур деп, СЭКП-ниң XXVI съездизинде демдеглээн. Автономнуг республикаларның, оон иштинде Тываның экономиказын болгаш культуразын хөгжүдер талазы-биле СЭКП ТК-ның доктаалдарын чайгылыш чокка боттандырып келгенин эш Л. И. Брежнев партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге айыткан. Улуг орус улустуң болгаш ССРЭ-ниң өске-даа улустарының акы-дуңма дузаламчызынга дамчыштаан. Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга [illegible] бедидерин-биле улуг [illegible] төөгүлүг кысказа хуусаада чедип алган.

Оңгу беш чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниң [illegible] тоску беш чылдаазы-биле деңнээрге 29,3 хуу, продукция бүдүргениң тоску беш чыл планының чылдарында тургаанындан 119,5 миллион рубль хөй болган. Үлетпүрде кол бүдүрүлге фондулары 72,2 хуу өскен.

Капитал тудуг улам ыңай сайзыраан. Тоску беш чылдаазындан 32,5 хуу хөй капитал салыышкыннарын шиңгээдип алган, кол фондуларны 33,6 хуу хөй кылдыр ажыглалга киирген.

Кодээ ажыл-агыйының материал-техниктиг баазазының быжыкканын илеткелчи демдеглээн. 1976—1980 чылдарда агыр-лаар аайы-биле капитал салыышкыннарының хемчээли 272 миллион рубль болган, кол фондулар 42,0 хуу улгаткан. 655 муң га шөлге мелиорация ажылдарын чорудкан. Кодээ ажыл-агыйның ажылдакчылары оңгу беш чылда сүттү, дүктү чылда ортумаа-биле бүдүрерин көвүдеткен, күрүнеге сүт садар талазы-биле даалгаларны күүсеткен.

Автомобиль, агаар, хем транспорту, садыг, чоннуң коммунал-амыдырал хандырылгазы, кадык камгалалы, культура, улус өөредилгези эрткен беш чылдарның дургузунда улам ыңай сайзыраан.

1990 чылга чедир бүдүрүкчү күштерин комплекстиг хөгжүдериниң перспективтиг программазы-биле бистиң республика депсетлевишаан, ол бирги чылче эгелеп кирген. Ол программа СЭКП-ниң XXVI съездизинге Отчёт илеткелге «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарынга» үндезилеттинген. Партияның съездизиниң шиитпирлерин он бирги беш чылда боттандырар талазы-биле областың партия организациязының, улус депутаттарының Советтериниң, хөй-ниити организацияларының, ажыл-агый органнарының сорулгаларын партияның XVIII область конференциязынга, областың болгаш хоорайның районнуң партия активиниң хуралынга тодаргайлаан. Ол сорулгаларны күүседири Советтерниң бүгү чадаларының ажыл-чорудулгазының кол утказы болгаш турар ужурлуг.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң бедик негелделеринге дүүштүр улус депутаттарының бүгү Советтери, министерстволар болгаш ведомстволар улус ажыл-агыйының планнаарын болгаш эргелеп башкарарын сайзырангайжылар, камналга чурумун быжыглаар талазы-биле улуг ажылды чорудар, материалдыг, күш-ажыл болгаш саң-хөө курлавырларын, ооң иштинде энергияны болгаш чигзэтти камныг болгаш бөдүүн ажыглаарын хандырар, чидириг, когараалдарны чайладыр, ажыл-агыйжы эвес, тетчеглекчи чорукту узуткаар талазы-биле хемчеглерни [illegible] совхоз, организация бүрүзүнге ажылдап кылыр болгаш боттандырар ужурлуг. Улуг болгаш кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң тудуун база [illegible] боттандырар чорук үлетпүр болгаш кодээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедир арганы бээр.

1980 чылдың деңнелинге ужур үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрерин 21—23 хуу көвүдедири көрдүнүп турар. 1985 чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли ниитизи-биле 127 миллион рубль болур, күш-ажылдың бүдүрүкчүзү 18—21 хуу өзер. Электроэнергетиканы, автомобиль транспортун, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүн бедик темпилер-биле хөгжүдер, тудуг материалдарын, культура-амыдырал ужур-дузалыг барааннарны бүдүрерин көвүдедир.

Бо планнарны чедиишкинниг боттандырар дээш республиканың Советтериниң бүгү звенолары, сумузу, хоорайның, районнуң, республиканың экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң комплекстиг чорудулгазын [illegible].

Советтерниң ажыл-агыйжы эргелерин калбартырынга, девискээр аайы-биле эргелеп башкарарының деңнелин бедидеринге «Ажыл-агый чорудулгазынга улус депутаттарының Советтериниң ролюн улам ыңай бедидер дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хүлээп алганы доктаалы онза ужурлуг.

Ында көрдүнген хемчеглер, съездиниң тодаратканы дег, Советтерге чүгле ниитилел бүдүрүлгезиниң хөгжүлдезинге салдарын күштелдирер эвес, а харын оон-биле кады социал-культура чергелиг айтырыгларже кичээнгейни улгаттырар арганы берип турар.

Комплекстиг хөгжүлдени эргелеп башкарарынга болгаш бүдүрүлгелерниң, организацияларның ажыл-чорудулгазын дүүштүреринге кол чепсек болза девискээр аайы-биле планнар болур. Доктаамал комиссияларга, Советтерниң сессияларынга планнарны чугаалажып көрүп тура, оларның боттуун балансылашкаан, көргүзүг бүрүзүнүң экономиктиг үндезилеттингенин чедип алыры чугула.

Чоннуң херегдел барааннарын бүдүрерин калбартырының болгаш оларның шынарын экижидериниң, ачы-дуза чедирериниң хөгжүлдезиниң сорулгазын СЭКП-ниң XXVI съездизинге демдеглээн. Бо сорулга чоннуң херегдел барааннарын бүдүрүп турар бистиң элээн хөй министерстволарывыска, ведомстволарывыска, [illegible] Арга-ыннар ажыл-агый. Оларга чүгүл үлетпүрүң, Амыдырал хандырылгазы министерстволарынга [illegible] үлетпүрүнүң эргелелинге хамаарыжыр. Олар чоннуң херегдел барааннарын бүдүрериниң болгаш [illegible] чедир [illegible] турар болгай.

Улус депутаттарының хоорай, район Советтери, министерстволар болгаш ведомстволар [illegible] чоннуң херегдел барааннарын бүдүрерин [illegible] экижидер талазы-биле тодаргай хемчеглерни боттандырар. Планнарның чүгле хемчээл талазы-биле күүселдезин чедип алыр эвес, а түс бүрүзүнге [illegible] болгаш өске-даа аргаларны [illegible] чедип алыр ужурлуг. [illegible] чоннуң херегдел барааннарын бистиң республикада бүдүрерин он бирги беш чылда оңгу беш чылдаазындан 20—25 хуу өстүрерин [illegible].

[illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизи [illegible] ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ыңай [illegible].

Ол программада бирги черге-ниң сорулгазы — кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыг бедидери, кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири болур.

Кодээ ажыл-агыйны интенсификастаанының, оон материал-техниктиг баазазын быжыглаанының, техниктиг эде чепсегленииниң болгаш совхоз бүдүрүлгезиниң үлетпүр үндезинче шилчиткениниң күзели-биле республиканың кодээ ажыл-агыйының ниити продукциязының хемчээлин 1985 чылда 140 миллион рубль түңге азы 1980 чылдаазы-биле деңнээрге 35,9 хуу улгадырын чедип алыр сорулганы партияның XVIII область конференциязы салган.

Тарааның, картофельдиң, ногааларның кырыне планнарын күүседир болгаш иштики херегселдерин долу хандырары-биле оларны бүдүрерин [illegible] улуг хемчээлге өстүрер ужурлуг бис.

Кодээ ажыл-агый культураларының дүжүткүрүнүң бедиирин чер ажылының культуразын улам экижидериниң, тарылга шөлдериниң структуразын болгаш [illegible] сайзыраңгайжытканының, херечилге [illegible] ажылдап кылырының системазын, эрозиядан камгалаарын экижидериниң, үрезиннерниң [illegible] болгаш [illegible] хүлээлдедириниң, органиктиг, минералдыг чемижиткиннерниң [illegible] ажыглаарын, черни мелиорацтаарын экижидериниң аайы-биле чедип алыр.

[illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] фронтузу кылдыр чарлаан мал ажылын улам ыңай хөгжүдери болур. Партияның область организациязының активиниң хуралынга мал ажылының [illegible] тодаргай чугаалашкан.

Бистиң республиканың ажыл-агыйларының [illegible] мал бүдүрерин чылда ортумаа-биле 14—20 муң тонна (тирүү деңзи-биле), сүттү—60—63 муң тонна, [illegible] 2400 тонна [illegible] ужурлуг.

Кодээ ажыл-агыйны [illegible] партияның XVIII область конференциязының [illegible] СЭКП Тыва обкому болгаш Министрлер Чөвүлели [illegible].

[illegible]

Республиканың совхозтарының материал-техниктиг баазазын быжыглаарынга он бирги беш чылда 250 миллион рубль капитал салыышкыннарын көрдүнген. Күрүнеден аптурарывыс чүүлдер бисте долузу-биле ажыктыг ажыглаттынмайн турар деп чүвени ыыннып чугаалаар ужурлуг бис. Кодээ ажыл-агыйның күчүлүг техниказы чептиг ажыглаттынмайн турарының фактылары эвээш эвес, черни болгаш минералдыг чемиштиргилгелерин ажыглап турарында улуг четпестер бар. Күрүнеден көрдүнген акша-хөреңгилер чогуур эгидилгелиг болзун дээш бүгү звеноларга удуртулганың деңнелин мурнунда-азындан үскен бедидери, күш-ажылчы коллективтерге Советтерниң органнарының ажылын күштелдирери негеттинип турар.

Кодээ ажыл-агый продукцияларын бүдүрерин көвүдедириниң болгаш чонну аъш-чем продуктулары-биле хандырарының айтырыгларын шиитпирлээр сорулга-биле чер-чер Советтери бүдүрүлгелерниң дузалал ажыл-агыйларының, а ол ышкаш хамаатыларның хуудаа дузалал ажыл-агыйларының хөгжүлдезинге улуг кичээнгейни салыр ужурлуг.

Республиканың чамдык районнарында хуудаа дузалал ажыл-агыйларда малдың баш саны кызырлыры уламчылап турар. Бисте ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның 20 муң өг-бүлелери [illegible] участоктарлыг, мал-маганы чок, бажың чанының [illegible] участоктарын ажыглавайн турар, а ол хиреде кодээ болгаш суур Советтери ол айтырыгларже таныш кирбейн келген. Ындыг байдалды Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Эрзин болгаш өске-даа районнардан көрүп болур.

Кодээ Советтериниң күүскомнары, совхозтарның удуртукчулары чурттакчы чонга сиген [illegible] чогуур үезинде үндүрүп бээринге, белеткеп алган малдың [illegible] салып, мал кадарын [illegible] тирбейн турар. Оон түңнелинде районнарның хөй кожууннарында тарылга шөлдерин [illegible] хуудаа мал са бажын мал чидип турар.

Республиканың улус ажыл-агыйының адырларының хөгжүлдезин капитал тудуглуң хүрээлениндеги база улам ыңай сайзырангайжыдары [illegible] хамаарыжыр. Бо беш чылда тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли 1,5 катап өзер.

[illegible]

кол фондуларны болгаш бүдүрүлге күчүлерин чогуур үезинде ажыглалга киирерин хандырар талазы-биле ажылды күштелдирери, акша-хөреңгиниң база курлавырларны ажыглалга киирер чугула объектилерге мөөңнээри, тудугнуң хуусаазын кызырары, төлевилел-смета херээн экижидери эргежок чугула.

Кодээ тудугже онза кичээнгейни салып чогуур, мында чурттаалга болгаш социал-культура-ның өске-даа объектилериниң тудуунуң темпилери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүшпес болуп, кодээ чонну херегселдиң дыка черле-биле хандырып шыдавайн турар. Бүдүрүлгеден эвес объектилерге тускайлап берген капитал салыышкыннарын доктаамал шиңгээттинмейн, оларны ажыглалга киирериниң хуусаалары үстүп турар. Оңгу беш чылдың эрткен чылдарында кодээ талазы-биле капитал салыышкыннарның планы чүгле 69 хуу күүсеттинген. 126 муң дөрбелчин метр чурттаалга черлерин планга чедир бербээн. Кодээге чурттаалга черлериниң база социал-культураларның объектилериниң дүргени тудугунуң калбак программазын СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели чоокта чаа бадылаан.

Он бирги беш чылда чурттаалга черлериниң, коммунал объектилерниң, школа, уруглар, медицина албан черлериниң, садыгның база амыдырал хандырылгазының опар-севазының тудуунунга чаагай кылдыргаа болгаш ногаанчылыгага хожудаашкынның болбайн турган, бүдүрүлгелерниң комплекстиг тудуун хандырар ужурлуг бис. Экономиканы чуртту карта ядыр болгаш девискээр принцибин дүүштүрер дугайында Конституцияда айыткан чүүлдү Советтерниң боттандырары тудугда херектиг байдалынче хайылап киирерин оларга хүлээдип турар. Ындыг түрбени Каа-Хем, Улуг-Хем болгаш өске-даа чамдык районнарның Советтериниң күүскомнары ол айтырыгларны четпес шиитпирлеп турар.

Чурттаалга-коммунал чонуң амыдырал база садыг хандырылгазының, социал-культура тудуунуң, транспорттуң талазы-биле улуг сорулгалар он бирги беш чылда салдынган.

Чонну ажылдаар транспорттуң хөгжүлдери чугула сорулга болуп турар. Автотранспорттуң бүдүрүкчүлүү бедиилер сорулга-биле септелге баазазын бүгү хемчег-биле хөгжүдер, машиналар составтың техниктиг ажаалдазын, чолаачыларны белеткээрин база мергежилин бедидерин экижидери эргежок чугула. Ол айтырыглар бүгүдеге [illegible] турар ужурлуг.

(Уламчызы 2-ги арында).

ЧУРУКТА: сессияның ажылының үезинде.

СОВЕТТЕРНИҢ АЖЫЛЫН—ЧАА БЕДИКЧЕ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

[illegible]

ЧУРУКТА: сессияның ажылының үезинде.

ЭРЕС-ДИДИМ ТУЛЧУП ЧОРААН

Червиинин мал ажыл-агыйның конторазынга Виктор Петрович-биле чугаалажып орувуста, дөрт кижи кирип келди. Олар организацияда местком кежигүннери болдулар.

— Бо эштиң чуруму сай[illegible] Арагалап алгаш, ээрик трактор башкарып, херим эжин урей үстүрген кижи бо. Ажылдагы база үскен — деп, чугаазы [illegible] эгеледи. — Сөөлгү үеде чуруму дыка баксыраан кижи-дир. Кандыг хемчег алыр бис?

— Күш-ажылдың сагылга-[illegible] пирлиг хемчегни көргүзер херек. Моон мурнунда эки ажылдап турдуң. Ам арагалай бээр чылдагааның чүдел? — деп, Виктор Петрович айтырды.

Ол аныяк кижи аңаа [illegible] Уштуп тудуп алган бөргүн уштай тудуп олур. Дерин-даа [illegible] Местком кежигүннери ооң моон соңгаар чуруму үревес, арага ишпес дугайында аскы-[illegible] ажылдаар шиитпир хүлээп алды.

Дайынның [illegible] чылдарын чурттап эрткен, бер[illegible] В. П. Барков сагылга-чуруму [illegible] үеде ажылдап турар [illegible] болурунда ангыда ол ажылчыннарның ажылын үне-[illegible] чорууру. Эптиг, эки сөстер-биле кижилерге сүме кадып, ылаңгыя аныяктарны кижизидер, оларга дуза көргүзерин ол кажан-даа ойталавас.

Коммунист В. П. Барков дайынның эң берге участоктарынга Сталинград, Яссы-Кишинев бөлүктежилгезинге киржип, эрес-дидим тулчуп чораан. Берге сегиржип алышкын Днепр хемин кежерде совет солдаттарның шавар хал-[illegible]

Командир Вороново хуторнуң [illegible] солдаттарны чыгаад[illegible] Хемниң ындында фашистерниң күр күжү барын да-[illegible] болурун ол чажырбаан. Оон соонда командылады:

— Коммунист болгаш комсомолчулар, тыскаалдан үш базым бурунгаар марш!

[illegible] Шууштуу бурунгаар үш базыш, [illegible] турганнар. Ыяштар кес-[illegible] улуг эвес саллар дааш [illegible] Бир салда-ла беш-беш болуп алгаш, айыттынган шагында [illegible] Фашистер [illegible] Оптар [illegible] чаашкыннадыр хүжүп [illegible]

[illegible] чадап [illegible] шапкан. [illegible] армейжилер ол камгалалын үш хүн дургузунда тудуп келгеш, алак соонда дайзынның бурун чылча шапкан.

Старшина В. П. Барков Верхний хутор чанынга болган [illegible] тып чорууур. Кызыл армейжилер камгалалга турда танкылар [illegible] оргааннар. Артында кызыл туктар киискидип алган. Совет танкылар деп бодааш херекке албааннар. Чоокшулап келзе-ле фашист «фердинантылар» болган.

— Чаңгыс базым-даа [illegible] [illegible] ларын эрттирбес — деп, командир [illegible]

Кым-даа дезипээн. Кижи бүрүзү-ле гранаталар октап, танкыларны өрттендир берип эгелээн. Оон үнген фашистер кызыл армейжилерниң октарындан өлүп турганнар. Ындан [illegible] камгалалды [illegible] дургузунда тудуп келгеннер. Дайзынның чаңгыс-даа танкызы эртпээн.

— Балыглангаш, госпитальга үш ай чыттым. Оон соонда [illegible] дажып турдум. Дайынны Австрияга доостум — деп, Червиинин [illegible] директору Виктор Петрович Барков сактып чугаалап орду. — 1947 чылда Тывага келгеш, Туранга ДОСААФ организациязын удуртуп бердим. Оон соонда Каа-Хем хоорайга [illegible] чыл хуусаалыг мал ажыл-агый школазын доозуп алдым. Туранга он чыл ажылдааш, ам Червиинге он чеди чыл чедип тур мен. Ол үениң дургузунда коллективте бо мал ажыл-агый [illegible] бо.

— Коллективиң мурнунда кандыг сорулгалар туруп турары? — деп оон сонуургадым.

— Бистиң кол-ла ажылывыс — чыжыргана салып дерип, кымыры. Ыяштар олуртуп, та-[illegible] ындаа өрт үне бээрин болдурбас. [illegible] бирги квартадда багай эвес ажылдаан. Баланы, хүүректер сыны ылыр [illegible] күүсеттинген — деп, ол харыылады.

Коммунист В. П. Барковтуң дайынны болгаш күш-ажылчы улуун Төрээн чурт бедик-биле үнелээн. Ол Кызыл Сылдыс ордени, «Эрес-дидим [illegible]» «Сталинград камгалалының дээш» деп медальдар-биле шаңнаткан. Тайбың хүннерде Ленинниң юбилей медалы немеп берген.

[illegible] ак сеткилдиг ажылдап, чурттап чорууру.

Ш. ДОРЖУ.

ЧИДЕПКЕЙЛИГ ЛЕКТОР

Ак шырайлыг, чазык-чаагай аныяк кижини Суг-Аксы суурга бо-ла көөр бис. Ол — «Суг-Хөл» совхозта «Билиг» ниитилелиниң эге организациязының лектору. Суг-Аксы [illegible] өөредилге эргелекчизи Кан-оол Ирикпеевич Ондар-дыр. 1963 чылдан бээр Суг-Аксы суурга лекцияны ол номчуп келген. Кара-Чыраа суг-бээраан фермазының саанчыларының, хойжу [illegible] Суг-Аксы суурда албан организацияларының [illegible] Совет [illegible] рындан ангыда, делегей байдалының, кижизидилге темазынга лекцияларны ол чонга номчаан. Кан-оол Ирикпеевич номчуур дээн лекциязын баш [illegible] кеп, дыңнакчыларга билдингир, [illegible] биле холбап турган, номчуп [illegible]

— Ам чоокку хүннерде кандыг темага лекция номчуурун планнап турар силер, Кан-оол Ирикпеевич? — деп оон айтырдым.

Столунуң иштинден папказын [illegible] кергеш, ол чугаалады:

— СЭКП-ның XXVI съездизиниң [illegible] боттандырар сорулга-биле бүгү чуртта ажыл-иш [illegible] Коллектив бүрүзү чаа беш чыл планнарын хуусаа бетинде [illegible] чарышты калбарткан. Бо улуг [illegible] лекция пропагандазын күштелдирер сорулганы салган мен. Майның сөөлгү неделязынга Суг-Хөл мал ажыл-агый болгаш ажылчын кооперативинге [illegible] «Совет кижиниң чаагай чорууру» деп темага лекцияны номчуур мен.

Лектор кижи билиин хүн бүрү бедидери эргежок чугула. Кан-оол Ондар республиканың «Билиг» ниитилелиниң [illegible] рынга доктаамал киржип, билиин бедидип ап турар. Бо чылын Кызыл-Мажалыкка болган «Билиг» ниитилелиниң эге организацияларының лекторларының зона семинар-хуралынга ол киржикен, арга-дуржулгага солчуп, тейиң билиг алгаш келген. Кан-оол Ирикпеевич «СЭКП — совет ниитилелдиң [illegible]» «[illegible] нистер кезээде мурнуку бүдүрүкчү» [illegible] темаларга лекцияларны белеткеп, ажылчы чонга таныштырар сорулганы салган. [illegible]

О. БОРАШ.

Моол улусчу революцияның 60. чылынга

ӨҢНҮКТЕРНИҢ ДУЗАЗЫНЫҢ АЧЫЗЫНДА

[illegible] арат[illegible] революциязы [illegible] МАР-ның [illegible] 1962 чылда МАР-ның Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелинче кирерин бо талазы-биле улуг базым болган. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүнү болур бергенин намының программазы [illegible]

МАР-га социализмниң материал-[illegible] базазын тургузарынга [illegible] таарымчалыг байдалды болдурган.

ССРЭ-биле МАР-ның аразында бузулбас найыралдың аңы-дүмә калы ажылдажылгазы [illegible] ажыл-агыйы Моолда чок деп чоргаарал-биле чугаалап болур. Шынап-ла ийи чурттуң [illegible] нелдери хөй талалыг. Ол дээрге чүс-чүс үлетпүр, кедээ ажыл-агый объектилери, [illegible] Улан-Батор — [illegible] 1100 километр [illegible] шугуму, 100 мун [illegible] метр [illegible] комплекизи болгаш [illegible] объектилер хамааржыр.

[illegible] калы ажылдажылгазы күш-ажылдың бүгү-делегей социалистиг [illegible] чок чугула салдарлыг болган. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүн [illegible] камгаладырынга билдингир салдарны чедирип турар. Ол [illegible] турар-дыр. Оларның аразында Моолдуң индустриязының чоргааралы — чес-молибдениниң «Эрдэнэт» деп моол-совет даг-болбаазырадылга комбинады, ону эш Л. И. Брежнев СЭКП-ның XXVI съездизиниң [illegible] Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүнү чурттарның интеграциязының улуг объектилериниң аразынга адаан.

1973 чылда калы тургускан эвилдирер шпат база [illegible] металдар [illegible] «Монголсовцветмет» деп ажыл-агый катчыжылгазы ам МАР-ның [illegible] уда үлетпүрүнүң продукциязының улуг кезиин берип турар. 1979 чылда «Монголболгарметалл» база «Монголчехословакметалл» деп чаа каттыжылгалар [illegible]

[illegible] чурттарының техниктиг-экономиктиг дузазы-биле МАР-ның [illegible] ажыл-агыйы, биокомбинат, тевис фабриказы, ыяш болбаазырадыр комбинат, улуг поликлиника, цирк туттунган.

[illegible] социалистиг өске-даа чурттарның дээди база ортумак тускай өөредилге черлеринге бүгү [illegible] хамаатылар билиг чедип ап [illegible]

[illegible] Дузалажылга Чөвүлелиниң [illegible] чурттарның экономиктиг хөгжүлдезин [illegible] сорулганы боттандырбышаан, Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлели МАР-га [illegible] чедирип турар. Чижээ, республикада 12 эртем-[illegible] объектизин тургузуп, оон аразында чаа хеврелдиг деригтиниген эртемге [illegible] кадрлары белен. Ол [illegible] улуг [illegible] 1976 чылда МАР-да бүгү-делегейниң геология экспедициязы бодуунуң ажылын эгелээн, оон амгалан [illegible] тургузуп турар.

[illegible] МАР-ның [illegible] ЭДЧ-ның [illegible] организациязы [illegible] калбартыры-биле улуг базым кылдынган. Ол чорук калы ажылдажылганың ажыг-[illegible] дуумма күрүнелерниң киржилгези-биле тудуп төлевилел күүседилгезинге бүдүрүкчүлүг орулгалыг болурунга улуг идигин берген.

ЭДЧ кежигүнү чурттарның [illegible] күрүнелерге бүгү талалыг дуза [illegible] программазы МАР-ның экономиказының дүрген [illegible] берген. Моолда [illegible] фосфориттер [illegible] тыр [illegible] базазынга дагтывышты, рудалар болбаазырадыр бүдүрүлгелерни тудуп Хадхин-Гол районунга күр черлерниң шиңгээдири ол программада көрдүнген. 1979 чылда ССРЭ, ВУР, Куба база МАР Гобиниң соңгу кезиинде күр черлерни [illegible] ажылдажылга дугайында дугуржулгага ат салганнар.

Моолдуң бойдус курлавызын калы шиңгээдип, ажылдаары [illegible] республиканың эвес бүгү социалистиг калы ажылдажылга чурттарының [illegible] дугжуп турар. Ол МАР-ның индустриалчыжыышкынга херекке чугула базымны кылып, Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүнү чурттарның [illegible] ге хереглединиң кезиин хандырар аргаңы бээр.

Совет Эвилелиниң аңы-дүмә улуг дузазынга дааныышкаш, өске-даа социалистиг калы ажылдажылга чурттарының [illegible] моол улус төрээн чуртунуң социалистиг [illegible] чедип алган. Чаа беш чыл планында улуг [illegible] бар. 1981—1985 чылдарда МАР-ның улус ажыл-агыйының база [illegible] кол угланыышкыннарынга Совет Эвилели-биле болгаш өске-даа аңы-дүмә социалистиг чурттар-биле экономиктиг база эртем-техниктиг калы [illegible] калбартыр [illegible]

МАР-ның күш-ажылдың бүгү делегей социалистиг ку-[illegible] кижилээзин калбартканы — Моолдун [illegible] улуг базым болур.

Д. ЖУГДЭР,
МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң ЭДЧ талазы-биле комиссиязының даргазының бирги оралакчызы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДУРЖУЛГАЗЫН КАМГАЛАП ТУРАР

БЕРЛИН. Биттерфельдте (Галле округ) химия комбинадының ажылдакчылары бүдүрүлге технологияларын сай[illegible] биле совет эш-өөрүнүң мурнакчы дуржулгазын ажыглап [illegible] биле ажыглаан. [illegible] аргазы шиңгээдип алгаш, олар ылангыя чиик үлетпүрге калбаа-биле ажыглап турар бүдүмел болур тер[illegible] бүдүрерин дыка ковудедирин чедип алган. Чаа технологияның ачызында оң [illegible] комбинатка бо чылын барык-ла ийи катап улгадыр.

ССРЭ-ниң, социалистиг оон-даа өске [illegible] туннелдерни чедип алыр болгаш ооң темпилерин чайгылыш чок улгаттырар арганы бисте берип турар деп, комбинаттың чиигине директору Г. Шварц чугаалаан. Чижээ, эрткен чылын ол бүдүрүлге черн алды хүнде кылырындан хөй хемчээлдиг продукцияны онаалгадан дашкаар бүдүрүп үндүрген болгаш баш удур көргүнгенинден аваш чиг-[illegible] ти база энергияны чарыгдаан.

Совет бүдүрүлге черлери-биле сырый харылзаа ол адырның дыка хөй бүдүрүлгелеринге бедик түңнелдерни чедип алыр арганы берип турар.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙГА КАДРЛАР

ПРАГА. Тускай эртемниглерниң санап турарын өзүүдер алырга, ЧССР-ниң көдээ ажыл-агыйынга хамаарап [illegible] ажылдакчыларның саны бо он чылдың төнчүзүнде ам-даа 300 муң кижиге кызырлыр. Бүдүрүлгениң дендлиин тударынга болгаш ону хөгжүдеринге көдээ ажыл-агыйны улам ыңай интенсификастаары болгаш бүрүнү-биле механикастаары эргежок чугула. Ол [illegible] механикатор[illegible] ажылчыннарыг белеткээриниң [illegible] рүлге баазазы чуртта калбарып турар. Беш чылдың төнчүзүнде көдээ ажыл-агыйга хаара туттунган бүгү ажылчыннарның 50 хуузу чаа мергежилдерни чедип алыр. Күш-ажылдың мурнакчы аргаларының школаларынга болгаш механикатор курстарынга чылдың-на 300 муң кижи өөренир.

3500000 ДУГААР РАДИОКАССЕТОФОН

БУХАРЕСТ. Румынияның Яссы хоорайында «Технотон» заводтуң конвейеринден 3500000 дугаар радиокассетофон үнген. 1974 чылда баштайгы күчүлерин ажыглаарга киирген[illegible] бээр Румынияның радиоэлектроника үлетпүрүнүң ол аныяк бүдүрүлгези аңгы-аңгы моделерниң ол хире хөй радиоприемниктерин болгаш кассетофоннарын бүдүрүп үндүрген. Ол-ла үениң дургузунда заводтуң коллективи чүгле ол чуртта эвес, харын дашкыдта безин аажок херегле турар радиоприемниктерниң, телевизорларның, кассетофоннарның болгаш оон-даа өске радиоаппаратураларның 120 ажыг аңгы-аңгы хевирлерин шиңгээдип алган. «Технотон» маркалыг продукцияның дыка хөй кезиин социалистиг дем каттыштырылга чурттарынче чорудуп турар.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

БУДАПЕШТ. Венгрияның Социалистиг Ажылчын партиязы-биле [illegible] партиязы СЭКП-ның XXVI съездизиниң ийип үндүргени [illegible] деткиип турар. Ол эгелекчи саналдар [illegible] айыыл чок чорууну эргежок [illegible] турар деп, ЧСП-ниң чиигине секретары К. Альмейдага баштаткан делегацияның Венгрияга айыл-чорук кылып чорааның дугайында ында парлаттынган медээде чугаалап турар.

[illegible] де ВСАП-тың болгаш ЧСП-ниң [illegible] чурттарында байдалдың болгаш партияларының ажыл-чорудулгазының дугайын боттарынга дыңнаткан. Делегей байдалының чугула айтырыгларының талазы-биле болдуулар [illegible]

Чилиге демократияны катап тургузары дээш, фашист хунтаға удур чалы патриоттарның демисели-биле эп-сеткил каттыштырып турарын ВСАП илеретирген.

ЧСП-ниң делегациязын ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар хүлээп алган.

ПАРИЖ. Чурттуң экономиказының кол адырларының бирээзи болур Францияның автомобиль үлетпүрүнүң кризизи чидигленип турар. Ында парлаттынган медээлер өзүүдер алырга, чиик машиналар бүдүрери 1980 чылдың апрельде турганындан 27 хуу кызырылган. Чурттуң [illegible] рынин бирээзи болур ол машиналарның экспорту база 22 хуу [illegible]

БЕЙРУТ. Палестин улустуң дүрүн өзүүдер кара чаңгыс төлээлекчизи болур Палестинаны Хостаарының Организациязын киириштирбишаан, бүгү со-[illegible] талаларның кир-[illegible] Чооку Чөөн чурттуң бүгү айтырыгларын таарыштыр [illegible] делегей-ниң [illegible] конференциязының [illegible] дугайында СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң ийип үндүргени совет эгелекчи саналы Сирия чуулдут деп көрүп турар. Ол дугайын Штора хоорайга болган парлалга конференциязынга САР-ның даштыкы херектер министри А. Хаддам медеглээн. Совет санал уж девискээрге чөптүг болгаш [illegible] тайбыны [illegible] аарынче угланган деп санап турар мен деп, ол онзалап демдеглээн.

НЬЮ-ЙОРК. Ливанга удур израиль дайынзырак шериг бо[illegible] эжелекчи [illegible] дөрт [illegible] болуп турар Чооку Чөөн [illegible] делегей болуушкун [illegible] ООН-ның Чиигине секретары Курт Вальдхаймның [illegible] медеглелинде «Чооку Чөөн чүке хөй өлүм-чидимниг когарадды болдурган күчүлел [illegible] катап [illegible] түрганы-биле холбаштыр болгаш [illegible] Ук девискээрниң дыка хөй айтырыгларын тайбың өзү-биле шиитпирлээриниң эртерин тыварының талазы-биле дипломаттыг күженишкиннерни үзүп турар үеде [illegible] ам дыка хаваадактыг-дыр дээрзин ол медеглелде база онзалап демдеглеттинген.

ТОКИО. Бо чылдың апрельде Японияга шуут ажыл чок 1370 муң кижилер санаттынып турган. Чурттуң премьер-министриниң канцеляриязының медээлерин өзүүдер алырга, ол эрткен чылдың апрельде турганындан 190 муң кижи хөй болуп турар. Чыл дургузунда ажыл чок чоруктуң деңнели 0,3 хуу өскен болгаш 2,4 хуу четкен.

Күш-ажыл биржаларында ээлчеглер көвүдеп турар. Бир эвес ажыл бээрин дилээн 100 болгаш[illegible] бүзүрүнге мартта 67 ажылдаар чер онааж[illegible] турган болза, апрельде ындыг ажылдаар черлерниң саны 60 чедир кызырылган.

АМЕРИК ЧАЗАККА КЫЙГЫРЫГ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Стратегтиг халдаашкынның боо-[illegible] совет-[illegible] чугаалажыышкынарны дүргей катап [illegible] солун АКШ-тың чазаан кыйгырган.

Соңгулда мурнунуң кампаниязының үезинде амгы президент Р. Рейганның стратегтиг халдаашкынның боо-чепсээн контрольдаары дээш туруш-[illegible] деп чугаалап турганын ол солун сагындырып турар. Ынчалза-даа америк чазак чериг ортумак ыракшылдың ракеталарны [illegible] арай деп-ле чөпшээрежип турар-дыр. Оон-биле калы конгрессиниң библиотеказының сенатка болгаш [illegible] палатазынга киирери-биле белеткээн илеткелин өзүүдер алырга «ындыг чугаалажыышкынар бир эвес стратегтиг [illegible] тиктиг чугаалажыышкыннар-[illegible] ол дугайында чугаалажыышкыннар [illegible] тиктиг туруш талазы-биле хөй чүве апаар» деп, «Нью-[illegible]

Америк чазактың боо-чепсектин контрольдаарының эвээжи кижилери бо талазы-биле чугаалажыышкыннарга [illegible] шаптыктаашкынны кылып болурун ол солун бижээн. Чижээ, боо-чепсекти болгаш ону [illegible] контрольдаар та-[illegible] директору Ю. Ростоу болгаш АКШ-тың тускай төлээлекчизи Э. Роуни, а ол ышкаш америк [illegible] ти кызыгаарлаарынга удур өске-даа улуг албан-дужаалдыг кижилер [illegible] нарлап былдаар азы дугуржулгага ат салыышкынын [illegible] тырар ындыг туруштуг ээлеп турган [illegible]

[illegible] эрге-чагыргазы барык үзелдиг күштерниң [illegible] боо-чепсекти кызыгаарлаар талазы-биле чугаалажыышкыннарны чаңгыс эвес удаа үзүп келгенинге ол солун каралаан [illegible] ынча-даа ол талазы-биле ажык херекти ээлип алыры ам-даа орай эвес деп солун демдеглеп турар.

Ол ышкаш АКШ-тың ССРЭ-ге элчини турган Т. Уотсон АКШ-тың президентизин стратегтиг боо-чепсектиң дугайында совет-америк чугаалажыышкыннарны катап эгелээринче кыйгырган.

Ол Медфорд хоорайның (Массачусетс штатта) эргелелде хоойлу болгаш дипломатия [illegible] чүве чугаалап тургаш, ол дугайында [illegible] дан ойталаар чорук «бодун бодун [illegible] дыр деп болдап турарын илеретирген. Каттышкан Штаттарда неңтерел турар хоп-мегечи, антисоветтиг [illegible] болдурбазының [illegible] лазын элчин чораан ол кижи [illegible] «[illegible] болгаш садыг-экономиктиг дугуржулгаларның-даа негелделерни Совет Эвилелиниң ковуп турары бистериң садыг болгаш дипломаттыг-даа харылзаа тудуп турарывыс өске чурттарның хөй везинден эки болгаш харын-даа дээре» деп, ол онзалап демдеглээн.

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израиль [illegible] дээр хритиан чепсектиг отрядтар Ливанда байдалды сөөлгү үеде улам чидигледирген. Ливанга тайбынны деткиир та-[illegible] күштерге удур халдаашкыннарны олар июньнуң эгезинде Бейрутка элээн каш катап кылган, түннелинде 14 кижи өлүрткен, 100 хире кижи ба-[illegible] лалын барык болгаш чөөн та-[illegible] шутумнуң чоогунда хөй ба-[illegible] хөй кварталдарынга өрт кыптыгып үнген. Барык үзелдиг хритиан чепсектиг күштер Бейруттуң сырый чурттаан [illegible] кварталдарын өөредиле [illegible] тереэн боолап турар. Чижээ, элээн каш миналар Араб уни-[illegible] тан. Хоорайның төп эмнелгезин олар боолаан түннелинде мында аарыг кижилерниң ба-[illegible]

Захле хоорайда болгаш оон [illegible] байдал база чидигленген. Израильге [illegible] үзелдиг чепсектиг хритиан бо-[illegible] дигилерниң түннелинде ол хоорайга 7 кижи өлүрткен, 30 ажыг кижи балыглаткан.

Израильдиң премьери Бегин дайынзырак болгаш [illegible] Ливанның адрезинге база катап кыжанган. Ливанга тай-[illegible] ракеталарын узуткаар бис деп, ол медеглээн.

Ливанга удур Израильдиң [illegible] агрессиялыг, эжелекчи [illegible] турар-дыр деп, Араб Социалистиг [illegible] секретары Абдель Рахим Мурад демдеглээн.

БАНГЛАДЕШТЕ БАЙДАЛ

ДАККА. (СЭТА). Бангладештиң бурун [illegible] лааарынче Бангладештиң Коммунистиг партиязы, Улусчу лига, Национал улусчу партия болгаш политиктиг өске-даа элээн каш партиялар чурттуң ононун деңнеп ниилгелиг, демократтыг бүгү күштерин кыйгырган. Читтагонгта болган шериг [illegible] Рахманы [illegible] түннелинде тургустунган байдалга [illegible] реакция. Бангладешке удур күштер ажылдаар магат чок дээрзин политиктиг ол партияларның кезии ат салган медээлеринде айыткан.

Сөөлгү толаргай медээлерни өзүүдер алырга, үймээнчилерниң баштыны турган, тутту-[illegible] тарга боолатып каан генерал-майор Аммед Манзур Кыдаттың төлээлекчилери-биле сырый харылзаалыг турган. Читтагонгтуң даг орууну девискээринде хөделип чорууп турар чепсектиг өлүрүкчү организация сүлчээге база киришкен болган. Үймээн үндүрер черниң теву кылдыр Читтагонгтуну [illegible] деп, хайгааракчылар санап турар. Читтагонгда болгаш оон чоогунда районнарда Пекинниң шпионнары баштаан чарылдырыкчы өске-даа чепсектиг дээрбечилер хөделип чорууп турар.

Бангладешке удур Кыдаттың хоралакчы хөделишкиннерниң келдергей ндепкейжээнин «[illegible]» [illegible] үймээн болур мурнунда-ла дыңнаткан турган Бангладештиң девискээринге болгаш Индияның соңгу-барыын штаттарының чамдык кезиинге «хамаарышпас күрүне» дээр Пекинге саттынган бөлүүлежиишкинниң тургузарын Кыдаттың оралдажып турарын ол солун бижээн. «Хамаарышпас [illegible]» тургузар чорук Индий океанче дорт кирерниң оруун Кыдатка хандырган турар ийик деп, амгы кыдат чагырыкчылар санап турар.

Бангладештиң күрүнези тургустунганындан бээр баштайгы хүннерден — 1971 чылдан бээр Азияның ол хамаарышпас аныяк чуртунга удур Кыдаттың [illegible] хөделишкиннерниң үргүлчүлели болур амгы шериг үймээниниң уржуктарының улуг айыылдыын солун демдеглээн. Бангладештиң девискээрин Кыдаттың делегей чурукутарында «дээр алданың империязының» девискээри кылдыр көргүскен. Хамаарышпас Бангладештиң [illegible] Пекинниң [illegible] гырыкчылары эгезинде амаа мооңдактап келген, а кажан хамаарышпас күрүне тургустуна бээрге — бодунун кижилерни эрге-чагырыгага киирерин келдергей оралдажып келген болгаш оралдажып-даа турар.

ДЕЛИ. (СЭТА). Бангладештиң үндезилекчизи Муджибур Рахманны өлүрерингге киришкеннериниң бирээзи майор Далим чурттуң сөөлгү президентизи турган Зиаур Рахманы өлүреринге база хамаарылгалыг болганын Индияның солуннары [illegible] Бангладештиң Кыдатта элчин чериниң элээн каш чылдарның дургузунда ажылдаан болгаш сөөлгү үеде дашкыдып чорупр турар майор Далим эрткен чылдың июньда Зиаур Рахманның чазаанга удур сүлчээге киришкен.

ЛОНДОН. (СЭТА). «Генерал-майор Манзур Кыдатка бердинген болгаш Индияга удур [illegible] турган» деп, Лондоннуң «Дейли телеграф» солуну бижээн. Ол дугайын Англияның «Гардиан» солуну база айыткан.

Барыын-герман Дармштадт хоорайда бир [illegible] эвес мындыг кевирлиг (чурукта). Ында тургускан 202 дөрбелчин метр шөлдүг хүн чырыындан ажылдаар электри батареялары бажыңның суг-биле одалгазынга, а ол ышкаш ында адаан чериниң машиналарын чуурунга четчир энергияны берип турар.

АП—СЭТА-ның фотозу

Бөгүн — Бойдус камгалалының делегей хүнү

НОГААН БОЙДУСТУҢ ӨҢНҮКТЕРИ

Бойдус камгалалының бүгү-россия ниитилелиниң Тыва салбыры 1959 чылда организастаттынган. Амгы үеде ооң хурээлецинде 32 муң ажыг кижи хаара туттунган. Бойдус камгалал ниитилелиниң Кызыл хоорай чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Владимир Георгиевич Костарев-биле бистиң корреспондентивис ужурашкаш, долгандыр турар бойдус чүүлдерин камгалап, кадагалдарының ажылы канчаар ботканып турарынга база ногаан бойдустуң өңнүктериниң мурнунда кандыг сорулгалар салдынганынга хамаарышкан айтырыглары салырга, ол мынчаар харыылаан:

— Партияның XXVI съездизиниң хүлээп алганы кол угламыышкыннарда долгандыр турар бойдус чүүлдерин камгалаарын онзалап айыткан. Эртем-техниктиг дээштелгениң [illegible] [illegible] ажылдарын уламчылап турар амгы үеде бойдус камгалалының айтырыы эң чугула чүүлдерниң бирээзи боор турар. Чогум-на мооң ужурундан Бойдус камгалалының Тыва салбырының хөй санныг кежигүннери боттарының кичээнгейин долгандыр турар бойдус чүүлдерин камгалаарынче угландырып келгеннер.

Амгы үеде бистиң республикада 32 муң ажыг кижи долгандыр турар бойдусту каракталп, камгалап турар. Оларның арасындан 18 муң кижи — студентилерниң [illegible] [illegible] отрядтары, школаларда ногаан патрульдарның кежигүннери. Бойдус камгалакчыларының [illegible] [illegible] ажылы турар [illegible] хол-бааттыг. Олар долгандыр турар бойдус чүүлдерин камгалаар [illegible] [illegible] ажылдарын кылып чорудуп турар. [illegible] ажылдар школачыларның ортузунда дээштиг чорутгунуп келген. Өзүп орар салгалды долгандыр турар бойдустуң ёзулуг өңнүктери кылдыр [illegible] бойдус булуңнары, куштар хүнүн демдеглээри, школа девискээрин [illegible] [illegible].

Эрзин, [illegible]-Хемчик, Бии-Хем болгаш оон-даа өске районнарның чамдык школаларының [illegible] [illegible] лесничестволарның ажылы [illegible]. Олар ногаан бойдусту хайгаараарындан аңгыда, ында лесничийлерниң башталгазы-биле ыяш аймаан тарып олурткаш, оларны ажаап хайгаарап турар. Оон ыңай найысылалда Алдан-Маадыр аттыг музейниң аныяк натуралистер станциязының [illegible] [illegible]-биле харылзаазы быжыг. Аныяк натуралистер станциязы ногаан бойдустуң өңнүктерин [illegible] [illegible] куштар хүнүнүң байырлалын [illegible] [illegible].

Ногаан бойдустуң өңнүктери Алдан-Маадыр аттыг музейниң [illegible]. Музейниң [illegible] бойдустуң аныяк өңнүктеринге дириг амытаннарны хайгаарап караактаарын, оларның чиир чемин канчаар белеткээрин тайылбырлап бербишаан, бойдус темазынга хамаарышкан кинофильмнерни көргүзүп турар.

[illegible] ногаан бойдустуң ниитизи-биле 6 муң бичии өңнүктери бар. Оларның арасындан № 1, 14, 15 школаларда ногаан патрульдарның (удуртукчулары башкылар Н. Ш. Агбаан, В. А. Иванникова, Т. С. Свинцова) ажылы [illegible] черде. Олар долгандыр турар бойдус чүүлдерин камгалаарынга хамаарышкан тайылбырларны школачы өөреникчилер аразынга чорутпушаан, бойдус булуңун дерип кылып, куштар хүнүн байырлап эрттирбишаан, школазының девискээрин чаагайжыдар ажылдарга идепкейлиг киржип турар.

Бойдус камгалакчыларының мурнунда канчаар-даа аажок улуг сорулгалар салдынган. Долгандыр турар чүүлдерни камгалаарынга [illegible] киришиптерге болгаш оларның деткимчезин алыр. Оон-биле чергелештир долгандыр турар бойдуска хора чедирип турар чүүлдер-биле эптешпес демиселди чорудар. Бойдус чүүлдерин камгалаары — он бирги беш чылдың чугула сорулгаларының бирээзи. [illegible] бойдус камгалалы бүгү улустуң күрүне ужур-дузалыг хереэ боор турар.

ЭКОЛОГИЯ — КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ЧУГУЛА АДЫРЫ

Кижиниң долгандыр турар бойдустуң чүүлдерин [illegible] [illegible] камгалаарынга дериг-херекселдерни болгаш приборларны кылыр база улус ажылдакчыларынга [illegible] [illegible] талазы-биле хөй ажылдарны социалистиг дем каттыжылганың чурттарының эртемденнер кылып турар. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның хөй эртем-шинчилел институттарының [illegible] [illegible] айтырыгларны шинчилеп көөрүн холбаштырар төптерни тургускан. Чижээ, үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш транспорттуң [illegible] агаарны хирлендирериниң [illegible] айтырыгын Дрезденде (ГДР). Агаар болгаш соодулга техниказының [illegible] институдун өөренип, шинчилеп, бо талазы-биле дуржулгазын аки-дуңма социалистиг өске чурттарга дамчыдып берип турар. Ниити болгаш коммуналдыг [illegible] Москваның А. Н. Сысин аттыг институду (ССРЭ) агаарны, сугну болгаш хөрзүнну камгалаарының [illegible] айтырыгларын [illegible] [illegible] суг-биле хандырарының, даашчымзаның [illegible] ургалын шинчилеп турар. Словакияның Эртемнер академиязының (ЧССР) черниң кы[illegible] шинчилээр Братиславада [illegible] экосистемаларның болгаш чер кырының бүгү байлактарын шинчилеп турар. Тудуг экономиказының болгаш ону организастаарының Будапештиде (Венгрия) институду «Үлетпүр болгаш амыдырал хандырылга чүүлдериниң артынчыларын узуткаары азы катап ажыглаары» деп тема талазы-биле холбаштырып турар.

Агаарның газтан хирленгениниң, сугну арыглаарынга, доозунну узуткаарынга, [illegible] болгаш [illegible] хандырылга чүүлдериниң артынчыларын узуткаарынга азы катап ажыглаарынга херектиг дериг-херекселдерни Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның эртемденнери, специалистери дем-биле чогаадып, кылып турар. Кижиниң долгандыр турар бойдустуң чүүлдериниң хирленгенин илередир болгаш хемчээп [illegible] [illegible] ажыглаар приборларны олар база чогаадып турар. Бо талазы-биле амгы үеде муң ажыг [illegible] аки-дуңма социалистиг чурттарның — ЭДЧ-ның кежигүннери күрүнелериниң эртемденнери болгаш специалистери боттандырган. Оларның чогаадып кылган 400 ажыг янзы-бүрү приборларын улус ажыл-агыйында ажыглап турар.

Кара металлургияның бүдүрүлгелери — кижиниң долгандыр турар бойдустуң чүүлдерин хирлендирериниң кол үнер [illegible] бирээзи болгай. Үлетпүрнүң ажыглаттынган артынчылары агаарны, сугну, черни хирлендирерин эвээжедир, харын-даа шуут болдурбас талазы-биле база хөй чүүлдер кылдынган болгаш кылдынып-даа турар. Домна болгаш мартен суугуларындан үнүп турар газты арыглаар талазы-биле дериг-херекселдерни социалистиг чурттарның [illegible] [illegible] шиңгээдип [illegible] кен. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери [illegible] металлургия бүдүрүлгелери газты курганга арыглаар аргалыг системалар-биле [illegible] дериттинген. Бо талазы-биле, чижээ, электрофильтрлер улуг рольду ойнап турар. Газты курганга ынчаар арыглаар арга сугнуң камналгазын берип, газ арыглаарынга чарыгдалдарны дыка эвээжедип турар. Газты доозундан 99 хуу чедир арыглаар [illegible] дериг-херекселдерни чамдык бүдүрүлгелерде ажыглап эгелээнин база айтыр херек.

Кара металлургияның бүдүрүлгелери сугну хирлендирерин болдурбас талазы-биле [illegible] [illegible] Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери [illegible] эртемденнери болгаш специалистери ажылдап кылгаш, ажыглалга шиңгээдип келгеннер. Эккелдирген демирден хүлүктазын үнген бүдүмелдерни болгаш бүдүрүлгениң артынчыларын эде болбаазырадып, катап ажыглаар талазы-биле хөй ажылдар база кылдынып турар. Ол хемчеглер кижиниң долгандыр турар бойдустуң чүүлдерин хирлендирерин эвээжедип, минералдыг курлавырларны холу ажыглаарының хемчээлин калбартып, бойдустуң материалдарын, хөй шөлдерни боктан хостап турар. Үлетпүр артынчыларының базып алган чыткан 1200 гектар шөлүн чүгле 1977 чылда безин ЭДЧ-ның кежигүннери чурттарга хостааш, ажыглалга киирген болуп турар.

Экология (бойдустуң долгандыр турар чүүлдери-биле кижиниң [illegible] харылзаа байдалдарын шинчилээр эртем) талазы-биле хемчеглерни социалистиг дем каттыжылгазының чурттары чайгылыш чок боттандырып турарын чаагай түңнелдерни берген. Чижээ, сөөлгү беш чылда Болгарияның улуг үлетпүр төптериниң агаары экижээн, чыл бүрүде электрофильтрлер 1,5 миллион тонна доозунну арыглап турар.

Кижиниң долгандыр турар бойдустуң чүүлдерин камгалаарын болгаш экижидерин социалистиг чурттарда күрүне политиказының [illegible] деңнелинге чедир көдүрген. Чижээ, «Агаарның арыг байдалын камгалаар дугайында» хоойлуну 1980 чылда Совет Эвилелинге хүлээп алган. Долгандыр турар бойдустуң чүүлдериниң арыг болурун хандырар дугайында сорулганы ССРЭ-ниң Конституциязында база айыткан.

Кижиниң долгандыр бойдустуң чүүлдерин камгалаар талазы-биле социалистиг чурттарның хөй талалыг кады ажылдажылгазы амгы үеде бүгү [illegible] болгаш бойдусту [illegible] [illegible] хууда [illegible] [illegible] дузалап турар.

Б. РЯБОВ.
(ПМА).

САННАР, ФАКТЫЛАР

★ 1972 чылда ЮНЕП-ти (Каттышкан нациялар организациязының долгандыр турар бойдус талазы-биле программазын) үндезилеп тургускан. Долгандыр турар бойдус талазы-биле бүгү делегейде байдалды ук организация контрольга ап турар. Ол дээрге бойдус камгалалының талазы-биле КНО-нуң баштайгызы улуг органы болур болгаш ооң штаб-квартиразы Кенияда турар.

★ Бойдус болгаш бойдус курлавырларының камгалалының бүгү-делегей эвилелиниң «Кызыл номунда» дириг амытаннарның 1000 ажыг хевирлери, ооң иштинде куштарның 400 ажыг, балыктарның 193 хевирлери кирип турар.

★ Бойдусту камгалаарынга болгаш экижидеринге чарыгдалдар ССРЭ-ниң национал орулгазының 2,5 хуузу чедип турар. 1981 чылда бойдус камгалалының хемчеглеринге 1,8 млрд. рубль капитал салыышкыннарын чарыгдаары көрдүнген. Оон аңгыда, арга-арыгны өстүреринге, кадагалаарынга, камгалаарынга 950 млн. рубльди күрүне бюджединден үндүрер.

БОЙДУС ЧУРУМАЛДАРЫ

Бойдустуң алес-чаражын ону сонуургаар, хайгаараар кижи кажан-даа магадап [illegible]. Дириг амытаннарның, үнүштерниң боттары, амыдыралы бир-ле солун онзагай талаларлыг.

Чуруктарда: (үстүнде) бо одуректи чурукка тырттырып турда, ол чуургаларын чажырып, камгалап алырын кызыткан;

(он талада) Ока хемниң «Липалыг даг» заповедниги чүзүн янзы амытаннар, үнүштер камгалалының чери эвес, харын бойдус чурумалдарының камгалалдыг чери болур.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БАЙ-ТАЙГА КАЙДАЛ?

Бай-Тайга районга чеде бергеш, улуг-биче улустан «Бай-Тайга кайдал?» деп айтырар болзувусса, тода харыы берип шыдавас кижилерге таваржып болур. Шапшал азы Мөңгүн-Тайгаже айыткаш «Бай-Тайга бо-дур» дижирлер-даа бар. Ол районнуң чурттакчы чонунуң чамдызы сөөлгү үеде район төвү Тээли сууруну безин Бай-Тайга деп адап турар апарган. Ол ышкаш Кызыл-Дагдан Тээлиже бар чораан машинаны доктааткаш «Кайнаар бар чор силер?» деп чолаачыдан айтырар болза «Бай-Тайга баарым ол-дур» дээш харыы дыңналыр.

Бир таварылгага эвес болза бо чүүлду биживейн-даа барып болур турган боор мен. Ынчан найысылал Кызылга уран чүүл көрүлдезин болуп турган. Бир аныяк ыраажы оол «Бай-ла Тайгам» деп ырны хөлчок эки ырлап [illegible]. Эзиг[illegible] лиг концерт төне бээрге, ол аныяк оол-биле ужурашкаш, байыр [illegible].

— Бай-Тайга деп тайга кайда турарын билир силер бе? — деп айтырдым.

— Бай-Тайга районнуң девискээринде-ле ыйнаан — [illegible] арай [illegible] [illegible] меңче көрүп тур.

— Чогум черле каңызындал? — деп ылавыладым.

— Шуй кедээзинде азы Бай-Тал [illegible] тайганы ынчаар адаар чоор бе? — деп арай дидим эвес харыылады.

Чамдык чогаалчылар, журналистер тус черниң туруш байдалын, агаар-бойдузун, үнүш-дүжүдүн тодарадып, билип албайн чыда чырыкче чүүлдер, оон туржук номнар үндүрүптер таварылгалар бар. Анаа хамаарыштыр каш чижектен көргүзүп көрейн.

Бир [illegible] [illegible] мындыг одуруглар бар. Хөнделеңден Көп-Сөөкте ажар артының кырынга үнүп келирге, хат хаяып, тынышты бачымназы бээр бедик тайга-дыр дээрзин бижээн. Хөнделеңчилер ону номчааш, бедик черже үнүп көрбээн кижи-дир ал дижип чугаалажыр. База бир чогаалда «Аныяктар куллузун чадырга өөренип алганнар» деп бижээн. Куллузун дээр үнүш Хөнделеңниң девискээринде үнмейн турар.

Эртен чалдың октябрь 21-де үнген «Тываның аныяктары» солунда Д. Ужар-оолдуң «Көп-Сөөк чурттуг оол» деп чуруналы мындыг одуруглар-биле эгелээн: «Хемчик үнүн өру хап олурарга, Бай-Тайганың делгем хөрээ кайы ырактан тодазы аажок көстүп келир». Оон ынай автор — дээрдиве дүңдүүштелип үне берген, бажы бедик таңдызындан аржаан суу шаагайындыр агып чыдар Бай-Тайганың баарынга төрүттүнген [illegible] артистер, композиторларның аттарын бижээн. Чурумалда бижиттинген композиторларны, артистерни Бай-Тайганың баарынга төрүттүнген деп бижиирге шын эвес болгу дег. Чүге дээрге Бай-Тайга оларның чамдыктарының төрүттүнген черлериндеп ийи хем ажылдыр турар. Ол хемнер болза Бай-Тайганың аттыг, ат чок арнының [illegible] [illegible] Улуг-Хөнделең, Аныяк-Хөнделең деп хемнер-дир.

Бай-Тайгадан үш хем баткан. Оон артыы ийинден эгезин алган Алаш хемче агып кирген Даспы деп хем база бар. Ол хемниң аксында Бай-Тайга районнуң «Кара-Хол» совхозунуң төвү Даспы-Аксы суур хөгжүп орар. Бай-Тайга тайгазының сыннары Даспыдан шөйүлгеш Барыын-Хемчикте Хөнделең суурнуң чоогунда үскен. Барып-барып бажы келген ол тайганың узуну 60 километр ажыг.

Хөнделең суурдан ырада киргенде тайганың «делгем хөрээн» көөрге, тоолчургу шагның байыр-найылыгынга шуугеш, чоргаар дениг-самнап бар чоруур мөге сагышка кирер. Бай-Тайганың мурнуу сыны Оорга-Тайга дээр. Бай-Тайгада бедик суурлер хөй. Олар тускай аттарлыг. Эң бедик сүүрүн — Демир-Сал-Хыйыраа деп дээр. Ол бедик сүүрнүң [illegible] тайгында мындыг тоолчургу чугаа база бар.

Шаг-шаанда эртемчей кырынга улуг үер халап болган. Ол үер чер кырынга амыдырап, чурттап турган кижилерниң, мал-маганын ап эгелээн. Бай-Тайганың эң бедик бизеңдаш хыйыраанга кижилер демир сал кылгаш, быжыглангаш анаа дириг арткан дээр. Ынчангаш ол сүүрнү Демир-Сал-Хыйыраа деп адай берген. Чоокка чедир-ле улус Бай-Тайганың бажынче [illegible]-даа үне албас дижип чораан. Оон башка үнүп бар чорда-ла, дүвүлүг хат кижиниң кеткен тонунуң эдээн хөрүктеп үргеш, өру көдүрүп үндүре бээр дижип, коргуп чугаалажыр чораан. Ынчанны бүдүүлүк улус ол күчүлүг тайгага чалбарып, ооң баарынга хорум оваалар чудуп, тейлеп чораан. Ынчангы Үстүү-Оваа, Алдыы-Оваа дээр хорумнар ам-даа бар.

Бай-Тайга сыннарын көрүп алыр дизе, Хөнделеңден Даспы-Аксы суурга чедир машиналыг [illegible] четчир. Хөнделеңден үнгеш, артты ашкаш, Алаш хемче кирип кээрге-ле, Оорга-Тайганың дүжүнүң [illegible] келгеннер ол Кара-Холче барган орук Бай-Тайганың соңгу [illegible] [illegible]. Суурлун [illegible] [illegible] чаңгаар бүткен бойдустуң чараш чурумалы база Алаш хем. Алаш [illegible] [illegible] талазында Бай-Тайганың [illegible] шыргай-дөгүм, чадыр-каскак эзимнери, оон [illegible] бажы [illegible] хемниң ол чарыында Кызыл-Тайганың [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] чорүп баргылаан.

Оорга-Тайганың дужун эрткеш, Бай-Тайганың эң бедик суурү — Демир-Сал-Хыйырааның дужунга, тептиг-ле Теле-Хол аксынга келир бис. Оон [illegible] [illegible] [illegible] ның каан-аас хүннеринде оон бажы аас туруп болур. Орууувусту уламчылааш, бир суур дужунга келгеш, кайгай бээр бис. Сактырывыска ол суур эң-не бедик ышкаш кылдыр сагындырар. Олурутлаай тургулапкан бедик-бедик суурлер Бай-Тайгада хөй. Бай-Тайганың бедик суурлери бот-боттарынга дөмей, дең-даа ышкаш сагындырар. Ынчалза-даа Демир-Сал-Хыйыраа өскелерден бедик [illegible] [illegible] үне берген, чоргаар турар.

Бо чүүлдү номчааннар Бай-Тайга районнуң адын канчап ынчаар адаан чоор деп айтырыгны салыр боор. 1941 чылда амгы район кылдыр тургустунуп турда, чаа районну Бай-Тайга деп адаан. Чүге дээрге Бай-Тайга сыннарының хөй кезии ол чаа районнуң девискээринде болгаш тус черниң чурттакчылары ынак тайгазының адын-биле районун адап алган.

Б. КУЖУГЕТ.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

НАЦИОНАЛ ХЕВИРЛЕРГЕ

Спорттуң национал хевирлериниң талазы-биле Кызыл хоорайның спартакиадазы найысылалда Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионга ийи хүн дургузунда үргүлчүлээш доозулган. Спортчу чиңгг демиселдиң түңнелинде команда талазы-биле бирги черни «Динамо» эки тура спорт ниитилелиниң спортчулары чаалап алгаш, шилчиир кубок, бирги черниң дипломун, кымыл-биле [illegible]. Красноярскының политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының командазы оларга каш-ла сан четпейн «Труд» [illegible] комбинаттың мөгелери — ушку черде. Ийет, мөгелери. Бо хире улуг ужур-дузалыг маргылдааның ажыл хүннеринде база чүгле хүрештиң янзы-бүрү хевирлеринге [illegible] [illegible] чок болганын баш удур айтыр апаар.

Хакас хүрешке (күрес) эң чиик 58 килограмм деңзиге В. Хүрбен, [illegible] [illegible] деңзилерге В. Монгуш, В. Сарыглар олар чемпионнаан. Бурят хүрешке (барилдаа) база-ла «Динамонуң» [illegible] [illegible] хураган, педагогика институдунуң студентизи В. Кужугет, «Спартактың» мөгези А. Монгуш олар шылгараан. Тыва национал хүрештиң аңгы-аңгы деңзилеринге В. Ооржак, Д. Лоовай, О. Салчак тиилекчилер болганнар. Маргылдааның түрүн [illegible] командаларның капитаннары [illegible].

Тукту бадырган дораан тыва хүрешке спартакиаданың тулган чемпионун илередири-биле 32 шилиндек мөгени хүрештирген. Оларның арасында тыва хүрешке РСФСР-ниң спорт мастери Маадыр Бичеоол, сөөлгү чылдарда республика чергелиг хүреш маргылдааларынга шаңналдыг черлерни ээлеп келген Сергей Ынаалай, хоочуннарның бирээзи апар чыдар Александр Идам, аныяк мөге Леонид Чалама дээш кымнарны чок дээр. [illegible] [illegible] түңнелинде С. Ынаалай шүүлген. А. Идам ужурлешкен. Д. Лоовай биле Л. Чалама 3—4 черлерни үлешкен.

С. МОНГАЛ.

РАЙОН СПАРТАКИАДАЗЫ

Өвүр районнуң төвү Хандагайты суурга районнуң чайгы спартакиадазы болуп эрткен. Анаа спортчулар тыва, бурят хүрештерге, шөй кодурериинге, якут халышка маргылдаашкан. Тыва хүрештиң эң чиик деңзизинге Торгалыг ортумак школазының башкызы, костук хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Сергей Мартина тиилелгени чедип алган. Дараазында деңзилерге А. Куулар, А. Семис, К. Шагдыр олар тиилээн.

Бурят хүрештиң деңзи аайы-биле тиилекчилери бо: С. Мартина, А. Семис, А. Кертик-оол, В. Комбуй-оол. А шөй кодурериинге А. Шагдыр-оол, М. Комбу, Д. Донгак, М. Доржукай оларга быражырлар чок болган. Якут халышка аныяктардан 6 дугаар КМК-ның спортчузу Р. Семис-оол, улуг улус аразынга ВЛКСМ райкомунуң төлээзи В. Достай олар тиилээннер.

Маргылдааның түңнелинде тыва хүрешке спартакиаданың тулган чемпион [illegible] илередири-биле 32 шилиндек мөгелерни хүрештирген. Анаа спорттуң национал хевирлериниң талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастери Кара-оол [illegible] шүүлген. База-ла спорттуң национал хевирлериниң талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастери Даш-оол Куулар ужурлешкен. 3—4-кү черлерни Солчурлан Андрей Семис биле Хандагайтының мөгези Александр Куктаа олар үлешкен. Эң чараш аргаларны ажыглап хүрешкени дээш тускай шаңналды Торгалыгның төлээзи Иван Сундуйга тывыскан.

В. САТ.

Телевидение

ИЮНЬ 5-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — Ленинградта күрүнениң операның болгаш балеттиң С. М. Киров аттыг [illegible] театрының солизи Л. Шаров ырлаар. 9.20 — «Бичии спортчуларның улуг аренази». 9.50 — «[illegible]». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 4-кү сериязы. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Долгандыр турар бойдус камгалалының делегей хүнүнге. Кинопрограмма. 15.40 — «Москва болгаш москвалыглар». 16.20 — «Совет-араб найырал быжыгар». Документалдыг фильм. 16.50 — Белоруссияның күрүне филармониязының симфониктиг ансамблиниң [illegible] [illegible] дамчыдылга. 17.15 — «[illegible]». Донецк областа мал [illegible] белеткээриниң дужунда. [illegible] программа. 21.35 — А. С. Пушкин — «Салтан хаан дугайында тоол». ССРЭ-ниң улустуң артизи М. Царев номчуур. 22.20 — Бөгүн делегейде. 22.35 — 23.35 — «Джаз аялгалары». Фильм-концерт.

КЫЗЫЛДАН

16.30 — «Делегей байдалының [illegible]». [illegible]. 17.45 — «Тыва кобальт комбинаттың аграр цехи». Дамчыдылга. 18.05 — «Бобо». Документалдыг фильм. 18.15 — Мультипликаторлар хүнүнге. 18.25 — Чарлалдар. 18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Дем каттыжылгазы». Тележурнал. 19.30 — «Ыры-81». Кузбасстың черинде. 21.00 — «Үе». Информастыг

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Чивещнешкен оттар». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 13.05 — А. П. Чеховтуң рассказтарын ССРЭ-ниң улустуң артизи А. Попов номчуур. 14.05 — ССРЭ-ниң гандбол чемпионады. Эр [illegible] Финал. 14.35 — Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң улустар [illegible] [illegible] [illegible]. 11.00 — «Амыдыралга орук айтыкчылары». ПТУ сургуулдарының ном тураалында болзалары. 16.00 — 17.30 — Чапсар. 17.30 — «Орлёнок» телестудиязы [illegible] корреспондентилериниң медицина эртемнериниң доктору С. Н. Фёдоров-биле ужуражылгазы. 18.15 — «Хөглүг аялгалар».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45 — «Тываның киноэкраннарынга». 19.00 — «Чаагайжыдылгага хүн бүрүнүң кичээнгейи». 19.10 — Н. В. Гоголь — «Май хүнезин». Ровноның Н. Островский аттыг [illegible] театрының шиизи. 20.45 — Телефильм.

МОСКВАДАН

21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.10 — «Чазылган эртик ораны». Уран-чечен фильм.

Агаар

Бөгүн республикага өскерлип турар булуттаар, чаар. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 3-8 метр чедир дүргедээр. Дүне — 10-15, хүнзүе — 27-32 градус изиг.

Кызылга ээр булуттаар, хүнүнүң ийиги чартыында чаъстаар. Диимнээр чадавас. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 3-8 метр чедир күштелир. Хүндүс — 30-32, дүне 12-14 градус изиг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮНЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кайгамчык чүүлдер база болгулаар-дыр» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан) 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Холуп болдур!» 9.30, 11.00, 12.30, 14.00, 15.30. «Силерниң дужуңерге кирбээн боор» 17.00, 18.40, 20.20 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Орөннуң дузаа» 15.00, 18.10. «Болуурун хелегейинден дүрген» 16.50, 20.30 (узаткан) шактарда.

Республиканың аңчылар, балыкчылар [illegible] [illegible] бар тарар черниң бүгү аңчыларга [illegible] болза: Чагытай хөлге спортчу болгаш сонуургактарның балыктаарын июнь 5-тен эгелеп пятница, суббота, воскресенье хүннеринде чөпшээрээн (кежигүн билеттиг [illegible] [illegible] кижилерге). Бир барган балыкчының балык тудар нормазы — 5 кг-дан хөй эвес болур (балыктаар черге эрттирген үезин баримдаалавас).

ХАЙГААРАП, ЧУРУМЧУДАРЫ ЧУГУЛА

Дузалаа ажыл-агый тудуп, [illegible] [illegible] өстүрери ажыктыг. Огородтуг кижилер ажыглаалдан арткан ногаазын садыг черлеринге дужаап, базаарга садып турар болгай.

Кызыл хоорайның базаарынга эт-сеп, ногаа аймаа, [illegible] [illegible] кижилер [illegible] кайы-даа үелинде узуткан[illegible]. Кызылчылар оон ылаңгыя ногаа аймаан күзелдии-биле садып ап турар.

Чамдык кижилер ыңаа садыг кылгаш, ажык-кончаа сурун, чүгле артык орулга киирип алырын бодаар. Ынчангаш базаарга садар чүүлдерин улуг өртекке садып-даа турар.

Сөөлгү үеде чамдык кижилер магазинде хевар бараанарны күрүне өртээ-биле арбылады садып алгаш, оон өртээн үш-дөрт катап улгаттырып алгаш, базаарга сада бээр чоруктар база бар. Чоокта чаа, апрельде, хоорайның магазиннеринге [illegible] садып турда чамдык кижилер ону өскээр ажыглап, өртээн улгаттыргаш, бир кил-ин 5 рубльге садып турду. Ону көрүп турган кижилер кым деп кижиң ол дээрзин безин сонуургавааан. Аңаа хамаарыштыр база чижек. Эрткен чылын тайга тооруу Тывага элбек болган. Ону магазиннерге килограммы 1 рубль 95 копеекке садып турарын билир бис. Арын-нүүр чок чамдык кижилер магазинден ону чиик өртекке алгаш, төптен ырак кылыг черлерге аппаргаш, бир стакан иштин 40 копеекке хөөлеп садып турар таварылгалар база бар болгай.

Бараанарны күрүне өртээ-биле садып алгаш, ону ажыглаар-кончаа болап, аар өртекке саарып турары канчап-даа таарышпас. Хоойлу-дүрүм ёзугаар алыр болза, каржы хажыдыышкын. Ынчангаш хоорайның милиция органы базаарга садыгның чурумун доктаамал хынап, хоойлу дүрүмге таарышпас хажыдыышкыннар болдурбазы чугула. Хоорайның төп базаары администрациялыг болгай. Аңаа садыгның чурумун ол чер хайгаараар болганда, үстүнде четпестерни болдурбазы-биле дээштиг хемчеглерни алыры негеттинип турар.

С. САНДЮ.

Редакцияның адрези: Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-78, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кадээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. Чагыг № 1250.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00000

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 132 (11630) | 1981 чылдың июнь 6, суббота | 1925 чылдан үнүп эгелээн | Өртээ 2 көп

БЕШ ЧЫЛДЫ — ХУУСАА БЕТИНДЕ

ЧЕРЕПОВЕЦ. ...

РИГА. ...

ЕРЕВАН. ...

(СЭТА).

Наадымга уткуштур

ХОЙ АЖЫЛЫНДА ЧУГУЛА КАМПАНИЯ

Кыргылда — хой ажылының эң-не харыысалгалыг, чугула ...

Он бирги беш чылдың баштайгы чылында республика күрүнеге 2700 тонна дүкү дужаар планныг. ...

Хой кыргылдазының амгы үезе ...

Төрээн чуртка — эки шынарлыг дүкү

Бо харыысалгалыг болгаш чугула кампанияга баш удур ...

... берген. Чиңээ, Эрзин районнуң «Нарын», «Чаа орук» совхозтары дүкү хоязыгеп хой ...

Ч. ХЕРТЕК,
республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунуң хой ажылының килдизиниң эргелекчизи.

Хову ажылдарының дорт чулалы

КУРУКТУРУЛГА АНДАРЫЛГАЗЫ

Республиканың чер ажылдакчылары ...

Дорт чулалы республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунуң чер ажылының килдизиниң специалистери белеткээн.

БИСТИН ЧУРТУВУСТА

ОРДЖОНИКИДЗЕ. ...

КЫЗЫЛ. ...

СТАВРОПОЛЬ. ...

НАБЕРЕЖНЫЕ ЧЕЛНЫ (ТАТАР АССР). ...

УСОЛЬЕ-СИБИРСКОЕ (ИРКУТСК ОБЛАСЬ). ...

ЕРЕВАН. ...

НАРЫН (Киргиз ССР). ...

ДОНЕЦК. ...

ТОМСК. ...

(СЭТА-ның корр.).

ЧАШТЫРЫП ДООСКАН

«Чыраа-Бажы» совхозунуң мал ...

А. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

Совет кодээниң кижилери

МЕХАНИЗАТОР АДАШКЫЛАР

...

А. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

Паркеттеп шаланы шывары — нарын ажыл, ону чүгле дуржулгалыг бызанчылар кылып болур.

№ 48 тудуг эргелелинден коммунист М. Д. Горбачевскийниң бызанчылар бригадазында уран-шевер, дуржулгалыг кижилер хөй. Бригаданың кежигүннери Советтер бажыңының тудуунда ажылдап турар. Ында шаланы паркеттеп кылырын оларның барык хөй кезиин дооскан. Паркет азы сай-ыяштан шала кылырын олар мооң мурнунда хөгжүмнүг театрның тудуунга база чоруткан. Ынчангаш ол ажылга мергежээннер.

Мурнакчы бригаданың кежигүннери планныг онаалгаларын ажыр күүседип, чарыштың баштап турар. Бызанчылар С. Г. Красовский, Ю. И. Кечил-оол, Н. Н. Щекотов үлегер нормазын 1,5 — 2 катап ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) С. Г. Красовский, Ю. И. Кечил-оол, Н. Н. Щекотов ажыл үезинде.

А. ЗАЯЦЕВТИН фотозу.

ТЕХНИКАНЫ ЧӨП АЖЫГЛААР

...

Х. ОЧУР.

Дүвүренчиг медээ

АЖЫЙ БЕРГЕН ЧУДАННЫ... ЧАШ БЫЗААЛАРГА

...

К. ШОЮН.
Бай-Хөл районнуң «Өөк» совхозунуң Чаалоозы сүт-фермазы.

КИЧЭЭНГЕЙДЕ — ПЛАН КҮҮСЕЛДЕЗИ

Бүдүрүлгелерниң, организацияларның, ажыл-агыйларның ... Улуг-Хем районнуң улустуң контроль органнары кичээнгейниң төвүнде турар ... Улустуң контроль бөлүктерниң ол отчеттары партияның XXVI съездизинге ... инициативазының байдалынга эртип турар.

... № 20 КМК-ның ... кежигүнү В. А. Масловка комитет хемчег хулээткен. Комитет ...

«Шагонартяжстрой» трестиниң ... Чаа Шагаан-Арыг автобаазазы ...

В. БАЗ-ООЛ.
Улуг-Хем районнуң улустуң контроль комитединиң инспектору.

СӨЗҮНГЕ ЭЭ БОЛГАН

... 1977 чылдан ... «Ойна» ... 1978 ...

М. ТИРЧИН.
Тес-Хем район.

Коммунист дугайында чугаа

ХҮЛЭЭЛГЕ КҮШТҮГ

АЪТТЫГ ... органы ...

... Шарипуур ...

АРТ КЫРЫНГА ...

... бистиң коммунистерниң ... «Кызыл-Тайга» ... КПСС-тиң ... ССРЭ-ниң ...

БРИГАДАНЫҢ ... Тыва АССР-ниң ...

Ч. КАРА-КУСКЕ.

Наадымга уткуштур

КҮЗЭЭНИН ЧЕДИП АЛГАН

... 1981—1982 ...

Б. БАГАЙ-ООЛ.
Бай-Тайга район.

ХҮЛЭЭЛГЕЗИНДЕН АЖЫР

«Торгалыг» совхозтуң ... Даңзылаар Майындыевна ...

Н. ДАМДЫН.
Өвүр район.

СОҢГУ ЧЕРТАНОВОНУҢ ЧАА ТУДУГЛАРЫ

Чаа бажыңнарже кожерниң өөрүшкүзү болгаш сагыш-сеткили Москвага хүн бүрүнүң болуушкуну-дур. Ынчалзажок Соңгу Чертановонуң бажыңнарын ажыглалга кирип турары — онзагай таварылга — чүл дээрге оларны хоорай тудуунда чаа үе-чадаының эгези деп болур.

45 гектар шөлдүг девискээрде чуртталга бажыңнарының тудуу шенелдениң тускай шөлү апарган. Соңгу Чертаново дээрге харыкчок бичии девискээрде бүдүн хоорай-дыр — ооң 20 муң чурттакчылары чүгле алды бажыңга кирер. Ынчалза-даа бираазы-ле муң квартиралыг ээзэн каш корпустардан тургустунган, ол бажыңнарны өске бажыңнарга деңнээр арга чок. 16 каът кезектерни 25—30 каъттыг суурга-бажыңнар тудуштурup турар.

Бажыңнарның квартиралары база онзагай. Оларның соңгалары бүдүн-бүдүн ханалар, өрээлдерниң аразында үзүктерни таарыштыр тургускаш бодунуң күзели-биле эттеп ап болур. Ийи каътта өрээлдерлиг квартиралар база бар. Дең саныг өрээлдерлиг квартираларның эптиг тургузулгазын архитекторлар шилип-бүрү кылган.

Соңгу Чертановода ниитиниң чемненилгезиниң болгаш амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелерлиг садыг төвүң, эштир бассейнниг спорт комплекизин чер иштинде тудуп турар. 2600 өөреникчилиг школа туттунган. Архитекторлар районнуң төлевилелинге 50 ажыг чаа чүүлдерни ажыглаан. Ооң кудумчуларынга шимчээр машиналар чок болур: олар чер алды-биле маңнажыр. Машиналарның гаражтары база ынаар. Чер алдында гаражтардан лифт-биле шуут квартираларынга кээп болур. Бокту база чер иштиниң хамчыдычылары-биле арыттап алгаш баар. Чурттакчылыг чаа микро-район — баштайгы дуржулга. А ынчаарга дараазында базым база кылдынган — ол тудугнуң дуржулгазын ажыглалга кирип турар. Девискээр талазы-биле ооң усчок улуг микрорайонну Крылатскиде тудуп эгелээн.

ЧУРУКТАРДА: Соңгу Чертаново ырак эвес келир үеде мындыг хевир-шинчилиг болур; микрорайоннуң квартираларының кухняларының бир хевири.

О. ИВАНОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Советтер амыдыралы

НЕГЕЛДЕГЕ ДҮҮШТҮР

Улус депутаттарының Тес-Хем район Совединиң ... КПСС-тиң XXVI съездизиниң ... № 1070 КМК ...

... 1100 га ... Тес-Хем ... 1224-үн ...

Т. ТОЮНДУП.

ОРГАНИЗАСТЫГ КИРЕР

Совхозтарда мал чуулдазының талазы-биле ... Хемчик районнуң улустуң контроль ... «Хемчик», «Шекпээр» ... М. Монгуш ...

А. БЕГЗИН-ООЛ.

Чагаа парлаттынмаза-даа

ХЕМЧЕГЛЕР АЛДЫНГАН

Торгалыг суурнуң ... радио, ... Улус депутаттарының Өвүр район Совединиң ... даргазы А. Семис-оол ...

ШАҢНАЛ, МАКТААЛ

«УТКА 25 чыл» ... Т. Бүрбүжап, А. Сат ... 111—120 ... К. Дарзыл-оол, К. Бүрбүжап ... Д. Шыргына ...

Т. ОЧУР-ООЛ.
Улуг-Хем район.

Политиктиг беседа

ЭКОНОМИКТИГ ӨЗҮЛДЕНИҢ ИДИГ БЕРИИШКИНИ

[illegible]

Э. ГОРЬУНОВ.
Экономика эртемнериниң кандидады.
(«Правдадан» очулдурган)

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

ПРАГА. [illegible] телээлекчилери «ҮН» деп хевирлиг он беш муң дугаарлыг [illegible] совет чагыкчыларга хүлээдип бергеннер. Ол «юбилейлиг» машинаны Ташкентиже чорудар. ЧССР-ге кылып үндүрген тудуг болгаш оруқ кылыр машиналар [illegible]

[illegible] Чехословакия ССРЭ-ге [illegible] база чорудуп берип турар. Оларны чүгле тудугга эвес [illegible]

МАДРИД. [illegible] Торрехон-де-Ардостун девискээринде АКШ-тың бактериологтуг чепсек шыгжаар агаар шериинин баазазындан вирустуң тарап үнгени болган дээрзин ол чер-ле демдеглеп турар.

АЛЖИР. Алжирниң АПС информация агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар [illegible] Малидиң найысылалы Бамакоңуң чанынга алжир са[illegible] Анаа Алжир Улус-Демократтыг Республиканың дашкы херектер министри М. Бенияхья база чораан. Ол таварылганың түңнелинде үш кижи өлген [illegible]

ТОКИО. [illegible]

(СЭТА).

[illegible] Л. ПАХОМОВАНЫҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ХАНЫ КИЛЕҢНЭЭШКИН

БЕЙРУТ. (СЭТА). [illegible]

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). [illegible]

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). [illegible]

КАРЖЫ ТАКТИКА

ВАШИНГТОН. (СЭТА). [illegible]

ӨНЧҮК-ЧӨҢГЭЭЛИГ КАМПАНИЯ

ТОКИО. (СЭТА). [illegible]

МИНИСТРНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

РЕЙКЬЯВИК. (СЭТА). [illegible]

НЕГР ЧОННУҢ ЭРГЕЛЕРИ ДЭЭШ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). [illegible]

ШВЕЦИЯ: кризистиң ужуру чүдел?

[illegible]

Н. ВУКОЛОВ.
СЭТА-ның корреспондентизи.

Аныяк үннер

ӨЗҮП ОЛУР

[illegible] бичии хыным карактарын
Чайжок каза магалай бээр, салдынмас мен
Сыгыр карад авазынче көрүнген бол,
Чамбы-дипти эргий көрген ышкаштар ийин
[illegible] көрүп келир, [illegible]
Шагзыраанын доорааш чидер, сергеш дээр мен
Алдын хүн дег херелдерни карактары
Алыжымче: «Тудуп ал!» дээш, чашкан ышкаш
[illegible]
Аас-бежиин аржаан ышкаш ишкен дег мен
[illegible]
[illegible] хүнзе холун сунуп өзүп олур.

Э. ХАЯҢ.

ЧЕЧЕК ЧОКТА

Тараамногаам суггарар дээш
Дангаар эрген үнүп келдим.
Чаным-биле ак-ак хептиг
Саанчы кыстар базып бар чор.
Чазыы холчок мендилежип,
Карак баскаш каттыржыр-даа.
Чайырлап каан кочалдары
Каккылапкаш, кыңгыраар-даа.

Ажыл-ишке дөмей кыстар
Алаага бээр аразында
Херии амыр дуюнаалап.
Херип алган кайгап тур мен.
Чалыы чүрээм чагыг берип.
Дагын-дагын тиккилей-дир:
— Чараш кызыл чечектерден
Тарып ап көр, тарып ап көр!

К. ШУРУН-КАРА.

Пушкин хүннери

ШҮЛҮКЧҮГЕ ТУРАСКААТКАН

Пушкинниң [illegible] турасказын [illegible] байырлалы [illegible] бижиктеринде [illegible] байыдып турар. Оон [illegible] турар чаа-чаа [illegible] боттар [illegible] бо турар [illegible] Александр Сергеевичинг 1811 чылда [illegible] Царское Село суурда Культа-ның чайлаг-бажыны үнүп олур.

Пушкинниң чурттап чораа-ны камгалалдыг черлер. Шүлүкчүнү ады-биле холбашкан черлерге бис ынчангаш [illegible] дып турар бис. Пушкинниң ады-биле холбашкан музей-лер бөдүүнү-биле — Пушкинниң бажыны. Пушкинниң ээзи деп адап, а оон [illegible] келгеш — Пушкинге [illegible] дижир бис.

[illegible] шүлүкчүнүң мөчээниниң соон-да, оон хол-биле бижээн ажылдарын, документилерин, [illegible] бергенде, музей тургузар ду-[illegible] база. Ол үнелиг чүүлдерни Пушкинниң [illegible] эки билир кижилер, оон чоок өнүүктери камнап, кадагалап, [illegible] чып чораан, а литератураның төөгүчүлери ону дилеп тур-ганнар. Оон чамдыктары ки-[illegible] берген. Чамдык коллекция-[illegible] [illegible] 1880 чылда Москвага Пушкинниң [illegible] [illegible] турлаар чүгле тур [illegible].

Чамдыктары [illegible] [illegible] Ленинградка Пушкин бажыны [illegible] [illegible] Петербургка улуг эвес-тандыс музей турган.

Пушкинниң эштерин кат-[illegible] чүгле Совет эрге-чагыр-ганың үезинде эгелээн. Пушкинниң бажынында (ССРЭ-ниң ЭА-ның орус литература [illegible]) [illegible] Михайловское, Тригорское суурлар Святогорск [illegible] Пушкинниң хөөрү 1922 чылда күрүне деткиишкин-биле камгалалдыг черлер кылдыр чарлаттынган. Оон девискээрин улам [illegible] Шүлүкчүнүң Ленинградка чурттап чораан бажыны 1925 чылда музей кылган. Совнаркомнуң коллегиязы Болдинск турлаан 1929 чылда турасказалдыг чер кыл-[illegible].

Ол чүгле эгези-дир.

1937 чылда [illegible] бүгү [illegible] делгелгези ажыттынган. Ында шүлүкчүнүң [illegible] күрүнге [illegible] түс-түс кижилерниң-даа, албан черлерниң-даа дамчыдып берген чүүлдери ында бар. Ол бүгү [illegible] ле [illegible] ону күрүне [illegible] [illegible] бөлгүм [illegible] 1919 чылда [illegible] [illegible].

[illegible] Михайловское [illegible] [illegible] Григорий [illegible] [illegible] 1937 [illegible] [illegible] [illegible] Пушкинниң [illegible] [illegible] музей-лицей [illegible]. Ленинград хоорайда «Приютино» деп музей база бар. Чурттаа академиязының президентизи А. Н. Оленинниң [illegible] шүлүкчү хөй катап чораан. Пушкинге турасказалдың эн үнелиг — Михайловскоега [illegible] шүлүкчү-биле [illegible] домей чор-[illegible].

Түс-түс черлерниң чурттакчыларының шүлүкчүге ынак-[illegible] болгаш [illegible] кылдыр тургус-[illegible] музейлер эң-не үнелиг-[illegible] бирээзи. Баштайгы [illegible] музей 1964 чылда Мол-[illegible] Пушкин [illegible] суурга [illegible] ажыттынган. Чогаалчының база турганы бөөр Э. Раддың бажыны ол черниң [illegible] катап [illegible].

База бир музейни тургус-каны [illegible]. Ленинград облазының Гатчинск районунуң Ле-[illegible] колхозунуң [illegible] бис. Чоокку [illegible] «Станция [illegible] бажыны» Выра суурда ажыт-тынган. Ол-ла областың «Кобрино» суурда «Энезинин бажыны» деп музей бар. Арина Родионованың XVIII вектиң [illegible] бажын бистиң човиске че-[illegible] турганы гаж-[illegible]. Бо бүгү чүүлдерни бо-[illegible] ора. 1918 чылдың берге-[illegible] Болдино суурнуң [illegible] протоколундан мындыг сөстер-ни кижи садтып кээр: «Бо [illegible] А. С. Пушкинге турасказалдың артырза эки-дир». Ол ёзу-гаар [illegible].

С. МУТОВКИН. (СЭТА).

ИЮНЬ 6-ДА
ИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.00 — «Хөгжүг» [illegible] Фильм концерт. 9.15 — [illegible] 9.45 — [illegible] 10.15 — [illegible] [illegible] Эр чурт. [illegible] 10.55 — [illegible] 11.25 — [illegible] РСФСР-ниң [illegible] О. Куприн. 11.55 — «Спортлото». [illegible] 12.00 — [illegible] 13.05 — [illegible] Эр чурт. [illegible] 14.05 — [illegible] 14.20 — [illegible] 15.30 — «Ассамблея». [illegible] телепрограммаларының [illegible] 16.00 — «Бар-[illegible]». 17.00 — «Кулдаптай». Мультфильм. 17.15 — [illegible] В. П. Бекетовтуң беседазы. 17.45 — «Цирк аренезында». 18.30 — 18.45 — Чапсар. 18.45 — «Өлүрүкчүлер, [illegible]» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. Афганистанда [illegible] эрге-чагырга удур [illegible] дайынның организаторларының болгаш империализмниң агрессивгэ удур туружуп турар күштер дугайында. Фильмниң авторлары — Л. [illegible]-гаревский, В. Лебедев. 19.45 — «Дувурээзин» деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Концерт. 22.00 — ССРЭ-ниң футбол [illegible] «Спартак» — «Днепр». 2-ги үези. 22.45—23.35 — «Александр Пушкин». Документалдыг телефильм. Төнчүзүнде — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Приморье. Баштайгы [illegible]». [illegible] фильм. 14.40 — Ос-[illegible] 16.30 — «Театр болгаш үе». 17.35 — Шүлүкчү Н. Добронравовтуң шүлүктериниң ырлары Л. Сенкина, Г. Беседина, С. Тараненко олар күүседир. 17.45 — ССРЭ-ниң фехтование чемпионады. 18.30 — «Хөгжүмнүг киоск». 19.00 — ССРЭ-ниң футбол чемпионады. «Зенит»—«Динамо» (Киев). 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Бичии мугуждаалдар». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм 1-ги сериязы. 23.05 — 23.45—ССРЭ-ниң футбол чемпионады. «Динамо» «[illegible]» — ЦСКА. 2-ги үези. [illegible]

Бегри [illegible] турар [illegible] чамдык чер-[illegible] чаар. Барык чүк уттанып-[illegible] [illegible] [illegible] 9-14 метр. Дүне агаарның температуразы 10-15, а хүндүс 25-30 градус чедер.

[illegible] чок хүн болур. Барык чүк уттанышкынның хат секундада 9-14 метр чедир дүргедээр. Хүндүс агаар 27-29, а дүне 12-14 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ИЮНЬ 6-ДА
«НАЙЫРАЛ»: «Кайгамчык чүүлдер база тургуулаар» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан) 21.20 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Холуң көдүр!» 9.30, 11.00, 12.30, 14.00, 15.30. «Силерниң дүжүнерге-даа кирбээн боор» 17.00, 18.40, 21.30 (узаткан) шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Орионнуң дузаа» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

АНАА ЧОРЗА

(Кочу кожамык)

«Амыг сүтнү» ымзап ишкеш.
Алыс аарыы кире берген
[illegible]
Алызындан хоон чок мен.
Артык [illegible] [illegible]
[illegible]
Араганың амыы чүү боор.
[illegible]
Анаа чорза, ол-да дээре.
[illegible]
Эзиирниң [illegible] чүү боор.
[illegible]
[illegible] чорза, [illegible]
Араганы болгап соонда.
Артык [illegible] сурун [illegible]
[illegible]

Е. МЫНДРИМА.

ЧЕДИП КЕЛЕМ

Кадыр черден шурап баткан
Кара сугнуң эрининге кээп
[illegible]
Хандыр-хандыр боданыр мен.
Күзелимде эргим уруг
Хүлүмзүреп чедип келгеш,
«Чаражым»—деп сымырынгаш,
Чаагымче ошкап кагды
[illegible]
Ылап хандыр дугуржуп ап,
Карактарым көрүп кээр мен,
[illegible] мен
Черле ынчаш күжүр мени
Чежеге дээр хиледир сен.
Күзелимде келгениң дег
Хүлүмзүрен [illegible]

Б. КУУЛАР.

Бир [illegible] ногаан [illegible] Кызылдың бот-тывынгыр уран чүүл [illegible] ырлы [illegible] болуп эрт-кен. Ындыг байырлалга бир-ле дугаар бол-ганы ол. Аңаа 700 хире ыраажы киришкен.
ЧУРУКТА: Ол ырлы байырлалының бир бөлүк киржикчилери.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу

ҮШ АВААНГЫРЛАР

Анна Ивановна Козлова «Палковский» совхозка дөртен [illegible] келген. Ынчалза-даа ооң дүржүлгезинге ховаар таварылга болган: Черешня деп аттыг инээзи [illegible] үш эр бызаа төрүткен. Ховар-ла таварылга. Антроповск районнуң ажылы [illegible] чүгле чаңгыс удаа болза-даа, ынчап үш бызааның чүгле [illegible]

Чок, ындыг эвес, мээн бызааларым ужээлээп онча-менди өзерлер!

Чаа төрүттүнген бызаалар кошкак, бичии-даа болза, саанчы оларны камгалап ап шыдаан. Ам, кежээ [illegible] че шилчидер ой келгенде, ийистер боттарының өөртүнге деңнежи берген. Шовааз хончуг боорга, оларны аваангырлар деп адап алганнар.

«ЖИГУЛИНИ» ХИМИКТИГ АШТАЛГАГА ДУЖААГАН

Зорге кудумчузунга такси чолаачызы Ш. Салахутинов [illegible] дүвүрэп-хөлзээн херээжен кижи маңнап келгеш: «Дүргенне мени химиктиг ашталга [illegible]». [illegible] Хамидуллин [illegible] машина садып алыр диштеннер. [illegible]

[illegible] кускы-часкы тон чечинге кы-[illegible] Чаңгыс [illegible] [illegible] химиктиг ашталга [illegible] Орджоникидзе [illegible] чугле девээзинде [illegible] келгеннер.

Паъттоны «Готхимчистика» [illegible] № 52 хүлээп алышкын пунктузу Р. Хамидуллинага дыңнаткан. Таксичылаар хал-[illegible] квитанция ёзугаар пальтону ээзинге бергеш, [illegible] хынап көрген. Ооң [illegible] 115 рубльди, база бир он рубль [illegible] шала кырындан тып алганнар. Арткан түңнү [illegible] ывгганнар. Аппаратчы Л. Бабурина пальто-биле кады машинадан бир дүрүг акшаны [illegible] Ажык пальтону хеп базар столга чада салып каарга, ооң иштинден каттап-ла он-он болгаш беш-беш акшалар токтуп эгелээн. Кежээликтей бүгү түңнү — 3095 рубльди ээзинге эгидип бергени «Кежээки Казань» [illegible]

ӨҢНҮКТЕР

Чечен чугаа

Бистиң черге дөртен чылдарның төнчүзүнде дустаан улус кайын-даа кээп турган. Оларны көрүп турарга, чайын өөр-өөр болуп алгаш, суглуг черлерде олагланган, аът-хөлүн дыштаныр, чамдыктары танып, билир улустарының аалдарынга хонар мындыг. Өөвүстүн чайлаа, улуг оруктуң чоогунда, көктүг-[illegible] черде. Олап ийи эриин таалдар, теректер хаажылаан хемчигеш агып чыдар. Тайга чоогунда болгаш каттап, тооруктаарынга-даа, малга-даа таарымчалыг орай.

Авам, ачам аалга келген таныыр, танывазы-даа чонну хүндүлээр, аъш-чемин салыр, эълен-ээлдек чаңчылдыг улус. Сөөлүнде улгады бергеш боларынга, тыва улустуң бажын, эки мөзү-шынары оларда сиңниккен хевирлиг.

Бир катап кежээликтей чемненип каапканывыста, ыт ээре берди, ачам шыва тоннун эштин каапкаш, дүргени-ле үнүп чалыды. Ында бир кижи-биле мендилешкен, [illegible] чугаалашты. Ооң соонда мээң уем 12—13 хире харлыг оолду киирип келгеш, ынчап оргууска чыттыргаш, чыышкынында негейбиле чылдыр шутлаяты. Авам чүү болганын айтырып четтикпээнде, ачам:

— Алашкыларны чемгер, мен эмчи эккээйн—дээш, шыва тонунуң күрүн куржанмышаан, дашты баглаашта ээзер-[illegible] эдыынче дүрген базыпты. Дөртен хар чоокшулай берген. ооңуң мундаргай апарган акым [illegible] кирип келди. Авам-биле амыр-мендик солушкаш, оглу-ның хөрээнде өөктерин чежип олур. Авам ожук-пажында-даа барды. Чүү болганын ол акыйның чугаазындан билдивис:

— Дустап алгаш дедир келгилиривисте, оруук ара бо элертип чораан оглум аарый берди. Кады дустаар болган кижим хенертен Кызылче чорүй барган, оглум мени элертип ал дээш туруп каан, чылыг-да ажырбас боор деп бодаан мен. [illegible] ак чаъстааш туруп каан, чаглактаныр чер-даа чок, баштайыныр [illegible] чорду. Соок дер дүжер, элдээ ийир, човурап апарды. Эзер кырынга мырынай халаар бээр, ам канчаар мурнумга ушкарыпкаш, дүс чүдүрген кошуп аъттарым-[illegible]

[illegible] ның [illegible] черде [illegible] дарда [illegible] гел [illegible] ниң [illegible] дим. [illegible] нии [illegible] херек.

— Ам канчаар, дүннүн ча-[illegible] за ойуп чылан эвес, аалга дүргени келгеннер эки болгай, ам [illegible] ыр, [illegible] каан [illegible] чугаалажыр бе?

— Ийе, угбай.

— Ынчаарга-ла ажырбас, бирээни бодап таварыңар.

Келген кижи чемнени олурган, оглуун хасынга чеминтуларга, оолу ыыравады. Чүгле изит сүтү оолга деретиниче чедир, аъдылдан олурган, авам аарталалды.

Авам оруу чоргаалга удаар эвес, бээр эмчи чедир, кээр дораан чедип келди. Кирип ора-ла чугаалады:

— Хараалап, чаңгыс эмчивис Чалаанаже дүүн эмнеп ашкан-дыр, ынчалза-даа ол черде эвес чүгээр оң дээш, аптаразын ажыткаш, ында эм оъттарын көре берди. Кара айны алгаш хөнекке хайындыра берди.

— Канчап барган дээр си-лер акым, соок дер-сүг дүжер, саламы холчок ооң-дур? Авам органы: — Мен бодаарымга, дегиире берген хире-[illegible] кара ай хайны бээрге [illegible] ижиртир бис— диди. Силерни кошптуг аъттарыңарже мында бир алда кудаалап турар ка-[illegible] төрээл дүнмамы айбылантым.

— Эки болган-дыр, акым, мен оглум мында чыдырда, дүне эвес ап бар деп орум. Мээң эмээм Кулар Будукей дээр. Чоон-Хемниң суурунга. [illegible] хөлбуулурар — ди-ди.

— Эки-дир, мээң эмээм Моңгуш Хүрен оол дээр, бо-ла чер чурттуг—диди келген кижи хүлүмзүрүп. Анахтар ол дүне оолду эмнеп, оглуу-хырны түңнүп [illegible] эртенгизинде, дүне улаарап, дембирер чыткан. Дээн ачам сугар чугаалажыр ашак. Эргенинде [illegible] ол шору ажылдыг [illegible] Диң эрткен ол чугаар-тээн. Олоп сүрүп, ааңны белдаал [illegible] Чалааче дере класска өөренир мен дийн. Беш аттар хөмүнде ооларн [illegible] ааңны. Авам аалдыр-[illegible] Ачамнын арт кырынга чедир үдээн кады. Ол хүндем эелдак эвес-[illegible] хараалаар-[illegible] алгым ла дедир аргыжар аарта.

Ийи чыл четпээнде, сиген кезер ийиг түлүк үеде бистин [illegible] ышкан чиде берген. Ачамның дилевээн чери, ай-тырбаан кижиси чок...

Будукей бодуунуң черинге сүме даргазының айбызынга-ла бан ашаш дылы ораащ, херсенее аарганыг алааңга, ийигириг аразынга, өргел квазилиг аътка таварыш берген. Аъттарын чаңнига [illegible] пазын, чорту чеди келгеш, көрүп туруп-туруп, оларны таныш, алгырыштар часкан. Шыңнап-ла, соарында демдээ көөрге, [illegible] Өөрде [illegible] бора болгаш дорут аъттары деп ылап танаан. Бичии маңнаар дээш хаалтар арызынче чорта бергеш, боданган: «Канчап мында келген кижи боор, аъттарны өргээш, ийи хонук хире солуваан, суксаан боор. [illegible]

— Бо дээрге, Өөрде мээң өңнүүмнүң аъттары-дыр. Олар-ның өн-чүзүнүн, им-демдээн [illegible] эки билир мен. Борга чорааш болза, мээң өңнүүм Хүрен акый билир, ойбас турган. Оорлаан-дыр сен. Шынын чугаала— дээш, Чамыяныц холунга [illegible]

[illegible] ушта сокааш, уламчылаан:— Харын-даа таварышкан-дыр мен, оон башка та чүнү кылыр деп бодап алган сен. Арат чон, арбан, сумуга ады баксыраткан эрл чок чүве.

— Арт кырынга чорда бээр [illegible] келгеннер. [illegible]

— Бээр мен, [illegible] дээр [illegible] кырынга [illegible] [illegible] эки [illegible] [illegible] Сумуга [illegible] көгге чүведыр. Сумуга даргазының өөнге кежээ бо бүгүну чугаалааш, эртенинде дан бажында, ийи аъттыг сүргеш, Өөвүр кайы сен дээш хап чорупкан.

Хөөчүн өңнүктер улуг арыкынга дужа берген. Аъттарындан дүшкеш, таваар, өөрөшкүлүг чугаалажып олурганнар. Будукей аъттарның тугайында бирден бирээ чокка [illegible] канчаар хемнег алганын Хүрен-оол акызынга чугаалаан. Олар куспактажып байырлашкаш, боттарының аалдарынче ийи күжүр чорупканнар.

Ф. МОНГУШ.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Красноярск хоорайның № 2 ортумак профессионал-техниктиг училищези (хемчилер белеткээр) 1981-1982 өөредилге чылында сургуулдар чыып турар.

Енисейниң Ленин орденниг хем пароходствозунга ажылдаар дараазында тускай эртемниглерни училище белеткеп турар:

8 класс доосканнарны (өөренир хуусаазы 3 чыл) башкарыкчы-мотористерге өөредир. 15,5 харлыг оолдарны хүлээп алыр.

10 класс доосканнарны (өөренир хуусаазы 1 чыл) башкарыкчы-мотористерге, судноларның радиостанцияларының радио-операторларынга, суднокорпусчик-септекчи- дулзаалакчыга өөредир.

17,5 харлыг оолдарны хүлээп алыр.

8 класс доосказ, училищеге [illegible] болгаш судно-корпусчик-септекчи - дулзаалакчыга өөренирлерни хүнде үш катап чемгерер, флоттуң форма хеви-биле хандырар.

Училище тускайлаттынган кабинеттерлиг, лабораторияларлыг, слесарь ажылдары кылыр мастерскаяларлыг, спортчу комплекстиг, чаагайжыы тургузган общежитиелиг, столоваялыг, клубтуг.

Училищеде техниктиг чогаадылганың, бот-тывынгыр уран чүүлдүң бөлгүмнери болгаш спортчу секциялар (хоккейниң, хаантың, хостуг хүрештиң, боксутуң) ажылдап турар.

Будуруугаге (эжиндирикшкин) практиказы сургуулдар ажыы үениң теплоходтарынга эртгенир.

Училищени доосхан сөөлде күрээдиг инженерлерни өөредир гезин уламчылаары-биле Астраханьның индустриалдыг-педагогика техникумунче, суг транспортунуң инженерлериниң Новосибирскиде институдунче болгаш оон-даа өске өөредилге черлеринге өөредип чорудуп болур. Доосканнарга ортумак тускай эртемниң дипломун тыпсыр.

Училищеге өөренип кирерде дараазында документилерни эккээр.

Школаны дооскаанының дугайында херечилел (аттестат).

Паспорт (төрүттүнген дугайында херечилел).

Школадан характеристика.

3×4 хемчээлдиг 8, 5×6 хемчээлдиг 3 фото-чурук.

Чурттап турар черинден шынзылга.

Өг-бүлезиниң дугайында шынзылга.

№ 286 майыкка эмчи справказы.

Документилерни 1981 чылдың май 20-ден эгелеп хүлээп алыр. Кичээлдер сентябрь 1-де эгелээр.

УЧИЛИЩЕНИҢ АДРЕЗИ. 650010. Красноярск хоорай-10 Столовая кудумчузу-73. Хоорайның № 2 ортумак профтех-училищези

Доктаар чери: «Цирк» азы «Затон».

Культура министерствозунуң уран чүүл школазы 1981—82 өөредилге чылында белеткел клазынга өөренири-биле тыва националдыг уруглары чыып турар.

7 харлыг, ниити билиг школаларының бирги клазынга өөренир уругларны хүлээп алыр.

Школа дараазында салбырларлыг: фортепианонуң, үрер болгаш кагар хөгжүм херекселдериниң (флейта, кларнет, труба, ксилофон), хылдыг хөгжүмнүң (скрипка, виолончель), улустуң хөгжүм херекселдериниң (баян, домра); чурулганың.

Конкурсту [illegible] биле эрттирер.

Школага кирип турарларның музыкага салымның хынаар (шиңгээдип алыры, дыңнап билири, ритм, үнү).

Чурулга салбырынга кирерлер бажынга кылган чурулгаларының чуруктарын кортүүлер.

Конкурс Кызылдың уран чүүл училищезинге июнь 8-те эртенгиниң 10 шактан эгелээр.

Школага кирерин күзээнеп школа директорунуң адынга билдириишкин бижиир болгаш төрүттүнгенин дугайында херечилелиң, 7 харга чедир өзүлдезиниң дугайында эмчи картозун, өг-бүлезиниң дугайында шынзылгазын аңаа кожар.

ДОСААФ-тың Кызылда техниктиг каттышкан школазы секретарь-машинисткалар [illegible] ның хүндүс өөредир курстарынга өөренир кижилерни чыып турар.

8-10 класс доосканнарны аңаа хүлээп алыр. Хоорайда чурттавайн турарларга общежитие бээр. Кичээлдер июнь 1-де эгелээн.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-62, редакторнуң оралакчыларының 2-23-74, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарьлыгның 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-27-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, хоорай ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегерлиг килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун кежээ бээри 2-33-75 телефон доктаар.

Тираж 11566. Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС — 00398

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 133 (11631) 1981 чылдың июнь 7, воскресенье | 1925 чылда үндүрүлгүлээн | Өртээ 2 көп

АРГА-ЫЯШ ЭЛБЕК БОЛЗУН ДЭЭШ

Арга-машты тарып олуртурунуң чаа аргазын ыяш ажыл-агыйының Ленинградта эртем-шинчилел институдунуң эртемденнери саналдааннар. Лодейнопольдуң болгаш Гатчинаның ыяш ажыл-агый черлери, а ол ышкаш Псков областың база Марий АССР-ниң мындыг бүдүрүлгелери ону чедиишкинниг шенгээдип алганнар.

Ине бүрүлүг болгаш дыттарны торфтуг черлерге тарыыр. Оларның дазылдарын хумагалап олуртканындан оларны чылдың кайы-даа үезинде катап тарып болур. Ук институттуң дуржулга заводунга бүдүрген машиналар ол ажылды бир дугаарында күүседип турар. Оларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүү — эзилчегде бүдүн чартык гектар черге ыяш тарыыры. Тарып олуртур материалдар бүдүрер чылыдылга комплекизиниң составында ук агрегаттар кирип турар. Ыяш олуртур черлерни белеткээриниң механизация дузазы-биле кылып турар. МУП-4 деп чаа машина бир шак дургузунда 150 хире үүрмек тожектерни аштап, арыглап шыдаар.

Тарыыр маштарны белеткээр база ону олуртур техниканы кылыр черни — чылыдылга-питомник комплекизин дээр. (Гатчинаның ыяш ажыл-агый черинде мындыг комплекс бүдүн чартык миллион хире маштарны белеткеп турар). Бо чүүлдер дээрге, ыяш ажыл-агыйны индустриализастаарынга эртемденнерниң киирген улуг-хуузу болур.

Практикага ол чаа арганы ажыглаан чорук арга-ыяш аймаан дүрген тарып өстүреринге, сибирь пөжү ышкаш үнелиг маштарны хөйнү тарып өстүреринге улуг ужур-дузалыг. Ооң ачызында бир чүс беженчыл болганда Ленинградтың ээленикчилеринге Сибирь пөжү четчип үнүп келир.

Амгы үеде бөөндактаан бир шарыгда ыяш 60 гектар черге өзер.

СЭТА-ның корр.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң чыылдырар дугайында
РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг республиказының Дээди Совединиң тоску чыыжының үшкү сессиязын 1981 чылдың июль 1-де Москва хоорайга чыылдырар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ.

Москва, 1981 чылдың июнь 5.

СЭКП-НИҢ XXVI СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА

ЧЕДИИШКИННЕРЛИГ УТКААН

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң айытканы [illegible] комплекстиг [illegible] рииниң кол угланыышкыннарының бирээзи — черни мелиорастаары болур. Ынаар улуг [illegible] ону [illegible] [illegible] салып турар. Ынчангаш [illegible] политиказының [illegible] кезиин болу берген черлерни мелиорастаарының үр хуусаалыг программазы делгем хемчээл-биле чоруттунуп турар.

Бистиң республиканың мелиораторлары боттарының профессионал байырлалын база күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуп турарлар. Ол байырлалдың бүдүүзүнде «Тыва суг тудуг» трестиниң № 2 көжүп чоруур механизастаттынган колоннازының ажылдап турар участогунга чедип, оларның ажыл-ижи-биле таныштывыс.

Олар амгы үеде Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң нога өстүрер участогунда суггарылга системазының ажылдарын чорудуп турарлар. Бо механизастаттынган колоннаның ажылдакчылары ук ажыл-агыйга 60 гектар черниң суггарылга системазын ажыглалга киирген. Ам ында 55 гектар черде картофельди олурткаш, ону суггарып турар.

Республиканың ажыл-агыйлары черни мелиорастаарын сөөлгү үеде улам калбаа-биле ажыглап турар. Аңаа үндезилээш, [illegible] ажыл-агыйлары [illegible] интенсификастаары база черни [illegible] кылдыр ажыглаарының бүгү аргалары тургустунуп турар. [illegible]

[illegible]

бригадазы боттарының профессионал байырлалы [illegible] [illegible] чедиишкиннерлиг уткуур [illegible]. Найырал [illegible] коллективтериниң [illegible] 35 гектар черниң суггарылга системазының ажылдарын чорудуп, ол черни алды айның дужаалы [illegible] күрүне комиссиязынга дужаа-рынга белеткеп турар.

Ынчангаш ук ажыл-агыйның ниитизи-биле 95 гектар черге нога өстүрер суггарылга [illegible] келгеннери ол. Аңаа ниитизи-биле 4,5 муң метр суг дамчыыр хоолайларны эптеп, [illegible].

Ам механизастаттынган колоннаның кежигүннери бүгү бар күжүн Улуг-Хемде [illegible] ажылдарынче угландырган. Ол эң-не берге участок. Чүге дээрге чамдык ажылдарны, монтажтарны суг иштинге кылыр. Аңаа ДДН-50 деп маркалыг үш аппаратты тургузар. Насос станциязы тургустунган соонда ол чаңгыс секундада-ла 600 литр сугну хову-шөлдерже аксыр.

Байырлал бүдүүзүнде коллективтиң мергежилдер [illegible] социалистиг чарыштың [illegible] экскаваторщиктер аразынга бүдүрүлгениң хоочуну Николай Мамонтов шылгараан. Ол хүн бүрүнүң планның онаалдазын доктаамал 140-170 хуу күүседип, үр чылдарда чедип алган бедик арга-дуржулгазын аныяктарга кызыдыышкын-биле дамчыдып берип турар. Автокран башкарыкчызы Геннадий [illegible], [illegible] Фарит [illegible], бульдозерист Петр Городецкий болгаш өскелерни [illegible] социалистиг чарыштың [illegible] болуп үнгеннер.

Бистиң республиканың [illegible] мелиораторлар [illegible] ээзи эвес. Ол шөлдерге суггарылга системаларын киирерин «Тыва суг тудуг» трестиниң № 2 көжүп чоруур механизастаттынган колоннازының кайгамчык коллективиниң киирип турар [illegible] эвес.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: Мелиоратор хүнүнүң бүдүүзүнде үндүрген социалистиг чарыштың тиилекчилери: капакчы Ф. Магадеев (үстүнде); экскаваторщик Н. Мамонтов (ортузунда); хоолай салыкчылары болгаш дуңзаалакчылар В. Охотников биле Г. Шывырев олар.

Авторнуң фотолары.

Наадымга уткуштур

БИИ-ХЕМ

Малчыннарның республика Наадымынга киржир эргелээш социалистиг чарыш Бии-Хем районнуң совхозтарының хойжу бригадаларында, сүт-бараан фермаларында, семиртилге шөлдеринде калбарган.

«Шивилиг» совхозтуң малчыннары малды эки семиртип, күрүнеге эът дужаарының темиин [illegible], шимарын акижидип турар. Совхоз күрүнеге эът садарының чартык чыл планын үш ай эрте күүседкен. Пландан ажыр эът садарын совхозтуң малчыннары үргүлчүлевишаан болгаш ам тое айлар планын хуусаа бетинде күүседир дээш ажылдап турар.

Кадарчы Семен Ламажыктың удурткан звенозу 180 баш шарыкчыны азарып [illegible] бирээзинге ниаашкыр хонукта [illegible] 620 грамм [illegible] турар.

Районнуң хойжулары бо чылын 90 муң ажыг хойнуң кыргыыр. Бо хүннерде кыргылга пунктуларын белеткээр, дериир ажылдар кидин-түлүк. Пунктуларга ажылдаар специалистерни, кыргыкчыларны болгаш өске-даа ажылчыннарны четчелээн «Саян», «Өөк» совхозтарының кыргылда пунктуларынга бежен-бежен кижи ажылдаарынга белеткенип турар. Малды чайлаглап семиртири эгелей берген.

Н. МААДЫ.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК

Малчыннарның республика Наадымын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуур дээш ажылдаш Чөөн-Хемчик районнуң совхозтарында калбарган.

Бо хүннерде хой кыргылдазынга белеткээр ажылдары чоруп турар. «Октябрь 50 чылы», «Алдан Маадыр», «Чыргал-Баары» совхозтар кыргылда пунктуларын бүрүн белеткээн.

Районнуң малчыннары бо чылын 111 муң ажыг хойну кыргыыр. 25 муң 799 өшкүзүнден 20 тонна 600 килограмм дүктү күрүнеге дужаагаш. Чөөн-Хемчикчилер ам 31 тонна дүктү күрүнеге саткан.

СЭКП райкому болгаш райкүүсеткел комитеди районнуң малчыннар наадымын июль 11—12 хүннеринде эрттирер деп шиитпирлээн. Наадымны белеткээриниң болгаш эрттирериниң район комиссиязын улус депутаттарының район Совединиң күүсеткел комитединиң даргазы Д. С. Куулар баштадып тургускан.

Бистиң корр.

АЖЫЛ КҮҮСЕТТИНГЕН

Чурталга-коммунал ажыл-агыйының чаагайжыдылга талазы-биле [illegible] коллективи майда алган социалистиг [illegible] күүседип, 1,100 рубль [illegible] чечекти ситкээн. Планны ажыр-ган. Оон-биле кады хоорай чаагайжыдылгазынга 23 муң рубль шиңгээттинген.

Комбинатта ажыл [illegible]. Оон ажылдакчылары тарып олуртурунга белен кылдыр [illegible] [illegible] скверлеринде клумбаларга болгаш газоннарга олуртур ажылды эгелээн. Бо айның эгезинде Кызыл хоорайның кудумчуларынга 200 муң ажыг өң чечектерни тарыыр.

Коллективиниң мергежилдери Б. К. Байкара, М. А. Бекасова болгаш оон-даа өскелери ажаап өстүрүп турган чечектерни чайын хоорайның кудумчуларында клумбаларны чүзүн-баазын өңнер-биле каастай бээр.

В. КУУЛАР.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: тайгала далай

Сураглыг Байкалдың омулун амдан эгелээш Усть-Илим ГЭС-тиң суг шыгжамырынга чурттап эгелээр. 10 миллион омуль балыкчыгаштарын тускай полиэтилен хаптарга вертолёт-биле бээр эккелген.

Усть-Илимниң суг шыгжамырынче ийи миллион хире чаш калыргыларны база салып киирген.

Чаа тайга далайының иштиниң шөлү барык-ла ийи муң ирбелдиң километр чедип турар, оон химиктиг составы болгаш температуразы, чечек ажыглаар үнүштерниң болгаш дириг амытаннарның хөйү балыктың улуг тывыш курлавырларын чоокку үеде тургузуп болур деп, ихтиология эртемденнер санап турар.

БЕЛОРУССИЯ: техника кылыр

Минскиниң «Комсомолка» каттыжыышкынының ажылдакчылары кылыгларга деңнеп бейин даарап өөренип алганнар. Чаартыкчыларның машиналарга немелде херекселдер кылганы ынчаар даараар арганы берген. Ам мастер чүгле чогуур материалдарны эде тудуп бээр — ол-ла.

Даараныыга шуудуун комплекстиг механизастаары оон-биле доозулган. Шаанда бээр хол-биле кылып келген ажылдарын амгы үеде кезиин техника бүдүрүп турар апарган. Ооң ачызында херээжен улустуң база уругларының хевин бүдүрери, ажылдап турганнарның санын өстүрбейн-де беш ужен хире хуу көвүдээн. Каттыжыышкын ийи кылыгның бирээзин-не Шынар [illegible] үндүрүп турар.

УЗБЕКИСТАН: хөвең шөлүнде

Сыр-Дарья областың Г. Юнусов аттыг совхозунуң хөвең шөлдеринде муң-муң «суг баштары» кестүп келген. Республикада суггарылганың эң узун дээн системазы мында ажылдап эгелээн.

1600 гектар шөлдүң алаанда 30 ден 50 сантиметр чедир диаметрлиг демир бетон, асбоцемент хоолайларны салган. Оларга чер кырынче үнүп каар кылдыр залгир шлангыларны улап каан, оларны дамчыштыр белен суг хөвеңни суггарып турар.

Арыктарны солаан чер иштиниң мындыг хоолайлары сугнуң чидирин шуут болдурбаан болгаш суггатчыларның белен эвес ажылын чиигеткен.

Беш чылдың төнчүзүнге чедир ажыл-агыйда ам арткан ийи муң гектар шөлге мындыг суггарылга системазын ажыглап тургузар. Келир үеде хөвең баштары бүгү ажыл-агыйларының шөлдеринге база тыптып кээр.

(СЭТА-ның корр.).

Экономика камналгалыг болур ужурлуг

ЫЯШ БАЗЫРЫКТАР

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының Чербиде участогунуң (начальниги В. В. Дудченков) кезип белеткээн маштары участоктуң-даа, суурнуң-даа девискээринде мында-мында хорумналы берген, эмге-сеске чок чыдып турар. Черби суурну долгандыр алаактарда черзилеп ирээн маштар мал-маган оъттаар черлерни дуй алган. Тудуг ыяжынга ажыглаары-биле сөөртүп эккелген чудуктарны суур адаанда арыг иштинге кайы-хамаан чокка октапкан, олар арыгны бокталдырып, озан-хорум болган.

Аргаларда ыяш кезип белеткээн черлерни участоктуң бригадалары аштап-арыглавайн турар. Ынчангаш аңаа арга-арыгны катап тургузары-биле ыяш тарыырынга шаптыктыг.

Белеткеттинген хөй маштар Черби ниң ыяш белеткээр пунктузу-даа, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы-даа дилип, үндүр сөөртүп-даа четтикпейн турар.

Р. ОЧУР-ООЛ.

Черби суурнуң [illegible] Р. Д. Очур-оолдуң «Шынның» редакциязынга [illegible] [illegible]

[illegible] киир чериллениш [illegible]. Бо дээрге база-ла Черби ниң ыяш белеткээр пунктузунуң «ажылының» түңнели-дир.

Арга-арыг күрүнениң [illegible] байлаа [illegible] дагалавар, өстүрер, камгалаары — кижи бүрүзүнүң херээ [illegible] болгай.

Черби ниң ыяш белеткээр пунктузу арга-машты тудугга [illegible] кезиш, ой-шаанда сайгарбайн, чыл-чылы-биле чыттырып турарындан, олар тудугга ажыглаттынмас [illegible]

[illegible]

рар. Ыяш кескен черлерни аштап-арыглаарынга күш четпейн турар.

Бир эвес маштың кезип, белеткеп сөөртүүн бүгүде кожып чорутканы, а дилип бо базырадырын чайын, чылыгедо кылыр кылдыр тургус пунктунуң күжүн улгаттырар [illegible]

[illegible]

Ынчангаш Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы болуп [illegible] [illegible] кажан эде тургузар деп айтырыг тургуступ келир-дир.

РЕЙД БРИГАДАЗЫНЫҢ КЕЖИГҮННЕРИ: радионуң корреспондентизи Д. СИНРИН; Кызыл районнуң улусчу контроль комитединиң инспектору В. ОЙДУП. Кызыл районнуң санэпидстанциязының эмчизи Л. БИЧИЖИК; «Шынның» корреспондентизи Н. ООРЖАК.

Тываның республика [illegible] БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

Бөгүн — Мелиораторнуң хүнү

ЧААРТЫНГАН ЧЕРНИҢ БЕРИМЧЕЗИ

Бистиң чурттуң мелиоратор[illegible] бо чылын алды дугаар демдег[illegible] эрттирип турар. Эң [illegible] — черни мелиорас[illegible]тап турганы, оон үнүш-дүжүт[illegible]күрүн бедидеринче СЭКП Төп Комитеди, Совет чазак кан[illegible]чаар-даа дажок улуг кичээн[illegible]гейни салып турарын ол при[illegible] [illegible] херечилеп турар.

СЭКП ТК-ның май (1966 чыл) Пленумунуң соонда сут[illegible]гаттыг черлер 15 млн. гектар [illegible] 35 млн. гектар чедир калбарган. Суггаттыг [illegible] черни тарылга шөлүнүң чүгле он хуузун ээлеп турар-даа бол[illegible]за, шупту продукцияның 32 хуузун берип турар. Чуртта суггаттыг гектар бүрүзү суггат чок черге бодаарга 5,5 катап хөй продукцияны берип турар. СЭКП-ниң XXVI съез[illegible] [illegible] 1981 — 1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг база социал хөг[illegible]жүлдезиниң кол угланыышкын[illegible] [illegible] [illegible] бөлүк база үнүш тайгаларының бир эң улуг ортулгаларының бирээзи болза черни мелиорас[illegible]тап ажыглаары деп айыткан.

Тывага черни мелиорастаары СЭКП ТК-ның май Пленумунуң соонда шапкыны-биле хөг[illegible]жүп эгелээн. 1967 чылда рес[illegible]публикага «Тыва суг тудуу» тресси болгаш оон механизас[illegible]тыжылгаан колонналарының бо[illegible]за суггарылга системаларының [illegible] [illegible] Сарыг-Сеп [illegible] үндүр[illegible]ген тургускан. Ол ышкаш Кы[illegible] [illegible] [illegible] 1975 чылда ажылдап кирген. Сөөлгү беш чылда рес[illegible]публикага мелиорация тудуу[illegible]ла 14 млн. рубльдиң капитал салыышкынын шиңгээдип ал[illegible]ган болза, оогу беш чылда 43 млн. рубльди шиңгээткен азы он үш катап көвүдээн.

Бисте мелиорация организа[illegible]цияларының материал-техник[illegible]тиг баазазы эрткен оогу беш чылда көскүзү-биле быжыккан. Олар чер казар техниканы, тракторларны, транспортту, өс[illegible]ке-даа дериг-херекселдерни четчири-биле алган. Оогу беш чылда бүдүрүлгениң кол фон[illegible]дулары 16 млн. рубльден 25 млн. рубль чедир өскен. Оон түңнелинде мелиорация ту[illegible]дуунга болгаш суггарылга сис[illegible]темаларын ажыглаарынга 43 млн. рубль ажыг капитал са[illegible]лыышкыннарын шиңгээдип ал[illegible]ган. Беш чыл дургузунда 4660 гектар суггаттыг чаа черлерни ажыглалга кирген. 8967 гек[illegible]тарга суггарылга системала[illegible]рын чаарткан. 329 муң гектар оларны суглуг болдурган. Ам[illegible]гы үеде республикада 51 муң [illegible] болгаш оларның 41 муң гек[illegible]тары тарылга шөлү, 10 муң гектары сиген шөлдери, олар[illegible]бөлүнчирлер. Ам бисте сугга[illegible]рылганың 89 системазы, ийи муң ажыг километр буганар болгаш барык 6 муң хире ги[illegible]дротехниктиг [illegible] тудуг[illegible]тар бар. Ниитизи-биле 55 ажыл-агый инженерлиг-даа, бедүүн-даа суггарылга систе[illegible]маларын ажыглап турар.

Оон аңгыда республикада [illegible] [illegible] бо[illegible]ле төлевилеедер кылыр «Вос[illegible]токсибгипроводхоз» институттуң салбыры, гидрохимлаборатория болгаш мелиорация талазы-би[illegible]ле дуржулга станциязы ажыл[illegible]дап турар. Ол дээрге бисте мелиорацияның бүдүрүлге баа[illegible]заларын быжыглаарындан ан[illegible]гыда эртем-шинчилел албан черлери база тургустунуп ту[illegible]рарының бадыткалы-дыр.

Черни суггарып ажыглаары[illegible]ның ужур-дузазы ылангыя бистиң ол-ла эвээш дүжер республикавыска каңнаар-даа дажок улуг дээрзин суг ажыл[illegible]агыйлыг организациялар бол[illegible]гаш совхозтар билир. Ынчан[illegible]гаш суггаттыг черлерни база суггарылга системаларын экиажыглап турарының чижекте[illegible]ри улам-на көвүдеп турар. Чижээ, «Алдан-Маадыр» сов[illegible]хоз чыл бүрүде-ле суггаттыг черден дүжүттү республикада ортумак хемчээлден 1,5—2 ка[illegible]тап хөйнү ап турар. «Суг[illegible]Хөл», «Мурнакчы» совхозтар суланы гектардан-на 15-17 [illegible]. [illegible] [illegible]ның дуржулга станциязы база Кызылдың куш фабриказы бир гектардан сигенниң 150-200 центнер ногаан массазын, а «Кызыл-ажылдың хоочуну» сов[illegible]хозтуң суггатчылары хөй чыл[illegible]дыг сигенниң дүжүдүн гектар[illegible]тан 47 [illegible] ап турарлар. Ол ышкаш «Бар[illegible]лык» совхозтуң ногаажылары эрткен чылын суггаттыг чер[illegible]лерниң гектар бүрүзүнден 400 центнер ногааларны алган.

[illegible] [illegible] чок байдалдарындан хамаа[illegible]рылга чокка, тараа болгаш мал чеми культураларының элбек дүжүдүн суггаттыг черлерге өстүрүп ап болурун «Сүт-Хөл» совхозтуң хоочун суггатчызы, Октябрь революциязы орденинниң эдилекчизи Ыймыжап Са[illegible]дарның, «Алдан-Маадырдан» Чыргал Ховалыгның, мурнак[illegible]чы суггатчылар К[illegible] Храмцовтуң, Шыдыраа Хо[illegible]мушкунуң, Кызыл-оол Мон[illegible]гуштуң база өскелерниң-даа дуржулгазы бадыткап турар.

Суг ажыл-агыйлыг бүдүрүл[illegible]гелиг [illegible] ажыл-херекке бердинген бол[illegible]гаш боттарының кызымаккай ажылы-биле эш-өөрүнүң, кол[illegible]лективиниң бедик хүндүткелин чедип ап турарлар эвээш эвес. Ындыгларга кожуп чоруур ме[illegible]ханизастаттынган ийиги колон[illegible]нада скрепер машинизи Х. Он[illegible]дар, төлевилел институдунуң салбырында кол инженер М. Бакур, демир-бетон кылыглар заводунуң арматурщиги О. Ро[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]три-биле каннакчызы Н. Ча[illegible]щукин болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Үнүш-сиггениң өзүлдезинге агаар-бойдустуң амгы байдалы таарымча чок болганы-биле суггаттыг черлерни чоп, эн не [illegible] [illegible] [illegible]тиңип турар. Часкы ол-ның сиңирер суггатты Бий-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Эрзин районнарның совхозта[illegible]ры батай эвес чоруткан. Бо [illegible] [illegible] [illegible]лар бирги өзүлде суггадын чо[illegible]рудуп турар.

Он бирги беш чылдың [illegible] [illegible] суг ажыл-агый[illegible]лыг организацияларының бү[illegible]дүрүлгелериниң материал-тех[illegible]никтиг баазазы улам быжыг[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ниң хемчээли [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] сорулгаларны боттандырарда, чаа объектилерни тударын чиргелештир ам бир система[illegible] [illegible] [illegible] суг кезээде бар турар [illegible] [illegible] [illegible] ажыглалын экижидеринге [illegible] кичээнгейни [illegible] [illegible]. А кылыр ажылдар хөй. 60 беш чылда барык 7 муң [illegible] шөлдүг 20 [illegible] [illegible]ларын эде чаартып [illegible] 1 муң гектар шөлдүг ийи [illegible] 24 системаны тудар, улуг хем[illegible]чээлдиг олар [illegible] [illegible] [illegible]лут болдурар болгаш чаарты[illegible]кылыр. Ол ышкаш 15 муң гек[illegible]тар черге культура-техниктиг [illegible] [illegible].

Күш-ажылдың бүдүрүкчү[illegible]лүүн бедидер болгаш сугга[illegible]рылга системаларының ажы[illegible]лалын экижидер сорулга-биле бирээзи-ле секунда 75 гектар чер суггарар «Фрегат» [illegible] машиналарын Баян-Кол[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]теп кылып турар болгаш ула[illegible]вас ажыглалга кирер. Ийи [illegible] «Фрегатты» бир ээлчегде чан[illegible]гыс оператор болгаш насос станциязының чаңгыс машини[illegible] [illegible] [illegible].

База бир онзагай чүве бол[illegible]. Тыванын ССРЭ-ниң 50 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Улуг-Хемниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] суггарылга системазын [illegible] [illegible] [illegible] турар. Ол ышкаш [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] база ажылдар [illegible].

Мелиоратор кадрларның [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бо беш чылда 2[illegible] [illegible] ажыг дорбилчин [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] тудары [illegible]. Ол ышкаш сугга[illegible] мелиоратор кадрларның ө[illegible] [illegible] белеткээри-биле К[illegible] [illegible] [illegible] комбинаттың [illegible] ужурлуг. Ынчангаш 1981-1985 чылдарда республи[illegible]кага мелиорацияның хөгжүде[illegible]ринге барык 50 млн. рубльди [illegible] [illegible] [illegible] турар.

Тывамыт мелиораторлары [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] чолептиг белектерлиг уткуп ту[illegible]рарын [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] чедип алганынга доктаа[illegible] [illegible], улам күжениишкиннерлиг ажылдап турган, он бирги беш [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] күүселдиринге бү[illegible]зүреддиглер.

Ш. МОНГУШ,
Кодээ ажыл-агыйының министер[illegible]ствозунуң мелиорация кил[illegible]диизиниң начальниги.

АЧЫ-ДУЗА ЧЕДИРИП...

[illegible] XXVI [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]га боттандырбышаан, Каа-Хем [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]тиның он бирги беш чылдың баштайгы чылын багай эвес эгелээн. Ук комбинаттың ажылчыннарының, бригада[illegible] [illegible] [illegible] ара[illegible]да социалистиг чарышты бедик деңнелге организастап, ажылдын ажыктыг чоруун бедидип, бүдүрүлгениң чаа тех[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ону билдилиг шиңгээдип кел[illegible] [illegible]. Бирги кварталдың чурттакчы чонга ачы-дуза чедирери база ону сайгарарының планы 100,5 хуу күүсеттин[illegible]ген.

Районнуң суурларында ком[illegible]плекстиг [illegible] [illegible] [illegible] бо [illegible] чедиишкиннерге улуг төлеп[illegible] [illegible] киирип келгеннер. [illegible] [illegible] [illegible] хүлээп алыр пунктулар аразында со[illegible]циалистиг чарыштыг, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] турар. Оон түңнелинде план[illegible]ныг онаалдаларын ажыр күү[illegible]сеп турар коллективтер хөй.

Светлана Полевиктиң эр[illegible]гелекчилээни Көк-Хаак суурда хүлээп алыр пунктунуң ажы[illegible]лы өскелерге үлегер-чижек болур. Бирги кварталдың пла[illegible]нын 138,8 хуу боттандырган. Бояровка, Кундустуг, Бүрен-Аксы, Суг-Бажы суурларда хүлээп алыр пунктулар мур[illegible] [illegible] [illegible] кирип, чонга ачы-дуза чедиреринин [illegible] [illegible] сайгарарының даал[illegible]газын ажыр күүседип турар[illegible]лар.

Чонга ачы-дуза чедиреринин [illegible] хөй чылдарның дургузунда үре-түңнелдиг ажылдап келген дуржулгалыг ажылчыннар эвээш эвес. Оларның [illegible] [illegible] [illegible] кылдаглерин 150-250 хуу чедирип келген Сарыг-Септиң [illegible] [illegible] комби[illegible]надының даараныкчылары Г. Брищова, Л. Королевская, Е. Золотухина, А. Тригубова, Н. Олейник олар хамааржыр. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] фотограф [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ажылы база мактадыг. Ол бо[illegible]лунуң ынак мергежилинге [illegible] [illegible] [illegible] тырып турар.

Дуржулгалыг [illegible] [illegible] [illegible] арга-сүмени ал[illegible] [illegible], билиг-мергежилин бе[illegible]дидеш, кылган ажылының [illegible] [illegible] [illegible] бар. Комсомолчу аныяктар Надежда Шумова, Ольга Миленьтева, Наталья Григорьева, Тамара Немкина болгаш оон-даа [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] нормазын ажыр күүсе[illegible]дип келгеннер. Болуңуң [illegible] [illegible] бедидип келген аныяктарның бирээзинге Зоя Турнаеваны хамаарыштырып болур. Бо аныяк уруг Бояровка, Бай-Сөөт суурларда хүлээп алыр пунктуларга моон мурнунда чылдарда ажылдап турган. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]га негеделдерни, ажылга кы[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Сарыг-Септиң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] инженеринге депшиткен. Ол [illegible] [illegible] [illegible] хүлээлге[illegible]зин багай эвес күүседип аны[illegible]яктарның дагдыныкчызы бо[illegible]луп, оларга чагыг-сүмени бе[illegible]рип, коллективтиң планныг [illegible] [illegible] күүсел[illegible]ринге болуушкун улуун киирип турар.

Чонга ачы-дуза чедирер та[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]нер бар-даа болза, алган хү[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] коллективтер база бар. Бүрен-Хем, Бүрен-Бай-Хаак суурлар[illegible]да [illegible] [illegible] [illegible] пунктулар [illegible] [illegible] ажылдап келгеннери бо чыл[illegible]дың бирги кварталының пла[illegible]ныг даалгаларын чүгле 63 болгаш 75 хуу күүсеткеннер. Сарыг-Сеп [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ажылдап турар. Оларның би[illegible]рээзи суурларже үнүүшкүннер[illegible]ни кылыр. Ынчангаш район төвүнде чаңгыс мастер ажыл[illegible]дап турарындан хүлчег манаар кижилерниң саны хөй. Оон уламындан баш дүгү таартып [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] алчаан манап ча[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]лар бар. Оон ынай шак сеп[illegible]тээр цехте чамдык шактарның үрелген кезектери чок. Оон [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] мастерлер септевейн, дедир эгидип турар.

Чонга ачы-дуза чедирери[illegible]ниң шугумунда бар чамдык [illegible] [illegible] [illegible]зинге идегеп болур.

У. ВАСИЛЬЕВ.

Дазар Даржаевич Бегзи Кызыл хоорайның автошколазында башкылап турар. Ол ында 16 чыл ажыр башкылап, республиканың янзы-бүрү булуңнарындан келген оолдарны чолаачының мергежилинге өөредип келген. 30 чылдың иштинде автошколаның доостурган чолаачылары эгеженок. Чыл бүрүде 500 ажыг кижини өөретпиш, улус ажыл-агыйының адырларынче аътнарып турар. Аңаа Д. Бегзиниң киирип келген үлүү биче эвес.

ЧУРУКТА: Д. Бегзиниң практика кичээлин эрттирип турары.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

ТААР-ОЪТТУГ АЛА-ХОВУДА

Улуг-Хемниң солагай тала[illegible]зы эриин дургаар чаттылып баткан Таар-Оъттуг Ала-Хову кужурланчак куруг чер. Ам [illegible] [illegible] [illegible] Сөөлгү чылдарда аңаа маши[illegible]на-техника көстүп келген. Ке[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]лар шөйгүлээн, чамдык черлер[illegible]де арык-сумуктарны тыртпы[illegible]лаан демир-бетон коошпалар[illegible] [illegible]. Эртем [illegible] бээр ында суг чаштырар ма[illegible]шиналар ажылдап турар. Эрт[illegible]кен-дүшкен кижилер ону көр[illegible]геш: «Таар-Оъттуг Ала-ховудан тараа үнер эвес, хөй ча[illegible]рыгдал үндүрген херээ чүл?» деп бодаар.

Херек кырында ол ындыг эвес. Ам улуг үүлениң эгези салдынган. Таар-Оъттуг Ала-Ховудан тараа үнер деп бүзү[illegible] [illegible] бадыткап болур.

Амдызында бо ховуда [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Бугаам кылып турар мелио[illegible]раторларның турлаа. Механи[illegible]заторлар машина-техниканы байлап таарыштырып тур. Оон хем кыдыында насос станция[illegible]зынга бардывыс. Ында ажыл[illegible]дап турган улустуң бирээзи бисче утуушту кылаштап кел[illegible]ди. Амыр-менди солчуп, таныштывыс.

— Мени Иван Аркадьевич Каюев дээр. Бо системаның гидротехник-инженери кижи мен, — деп, ындыраш сарыг баштыг аныяк эр чугаалай[illegible]дыр. Оон ажыл-херээниң ду[illegible] [illegible], чугаалаштывыс.

[illegible] районнар аразы[illegible] суггарылга системазының эргелекчизи, механизаторлары, [illegible] Таар-Оъттуг Ала-Ховуда ажылдап турар болду. В. Ф. Нелюбинге удурт[illegible]кан механизациялаан механиза[illegible]торлар [illegible] үш чылдарда [illegible] суггарылга системазын кылып келген.

Таар-Оъттуг Ала-Ховуну «Х Улуг хурал» болгаш «Көк-Тей» совхозтар ажыглап ту[illegible]рар. Ам дээрезинде 399 гектар [illegible] суггарылга системазын бүрүн кылып дооскан. Ол шөл[illegible]дүң чамдыызын эрги арга-биле кулактап, а арганың суг чаш[illegible]тырар машиналар-биле сугга[illegible]рар чылдар кылган.

Эрткен чылын бо [illegible]лар 107 гектарга тараан кукуруза[illegible]ның бир гектарындан-на 70 центнерин, а «Көк-Тей» совхоз 43 гектарга [illegible] чаңгыс [illegible] сигеннер-биле кады та[illegible]раан, бүгүн гектардан-на 13 центнер дүжүттү алган. Ду[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

— [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бис бо[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] кереэ чардывыс. Совхозтар хе[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] тараан, бүгүн ажаап алыр. ол-ла — деп, Иван Аркадьевич чугаалады.

Көк-Тейниң суггарылга сис[illegible]темазының [illegible] кол[illegible]лективи улуг ажылды холга [illegible] [illegible] [illegible] көрүнүп. Таар-Оъттуг Ала-[illegible] [illegible] системазының суг алыр кол дөзүнде үш дизельдиг моторну тургус[illegible]кан. Олар Улуг-Хемниң суун барык 30 метр бедик эрик кы[illegible]рынче үндүр сордургаш, ийи [illegible] [illegible] [illegible] ийи километр черге чедирер.

Насос станциязында хоолай[illegible]лар эптеп, каннаан кижилер[illegible]ниң бирээзи бистиң чугаавыс[illegible]ка киришти:

— Ам дөрт дугаар насосту немей тургузуп тур бис. Оон [illegible] [illegible] [illegible] аппаратты сонуургап көрүңер. Ол магалыг эт чүве.

— Ол чүү ындыг аппарадыл? — деп инженерден айтырдым.

— Суг чаштырар «Фрегат» деп агрегат-тыр. Тывага чаа келген. Ол [illegible] машина. Ийи «Фрегаттың» бирээзин эп[illegible]теп кылып кагдывыс. Бо на[illegible]состу кылыры доостурга, ону шенеп ажылдадыр бис — деп, инженер харыылады.

«Фрегат» чаңгыс черге тура ажылдаар. Узуну 450 метр кылдыр кошкан хоолайларны дугуйлар [illegible] [illegible]. Ол хоолайга күштүг базыыш[illegible]кынныг суг кол станциядан дамчып кэлирге, дугуйлар кы[illegible]рында кылып каан тускай хе[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] идип, бурунгаар чылдыра бээр. Хоолай дамчаан суг черже чаашкыннадыр төктүп, шөлдү суггарып турар, агрегат [illegible] бар-ла чылдар. Узун хоолайның бир ужун бодунуң өзээн дол[illegible]ганып турар [illegible] [illegible]лаан. Ынчангаш үш хонук дур[illegible]гузунда хоолай бир долганыр. Азы баштай суггарган черинге дөрт дугаар хонукта ээп кээр. Оон дескиниир суггарар шөлү 70 гектар. «Фрегатче» сугну дамчыткан соонда аңаа кижи [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — дүн-хүн чок дескиндир чылып каап, суун [illegible] турар.

Механизаторлар улавас база бир «Фрегатты» эптеп доозуп[illegible]тарлар. Ынчангаш 140 гектар чер чаа арга-биле суггартынар апаар.

Каа-Темниң суггарылга сис[illegible]темазының мелиораторлары боттарының профессионал ба[illegible]йырлалын — Мелиоратор хү[illegible]нүн СЭКП-ниң XXVI съездизи[illegible]ниң шиитпирлерин ажылдарынга боттандырар дээш күш-ажыл[illegible]дың [illegible] [illegible] уткуп турар.

С. МААДЫ.

МЕЛИОРАТОРЛАРНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Бистиң чуртувуста мелиорация ажылдары хемчээлиниң болгаш чорупп турарының дургени-биле делегейде бирги черни ээлеп турар. Алырның хөгжүлдезинге чаа үе-чадалы эгези болган СЭКП-ниң май (1966 чыл) Пленумунуң соонда эрткен он беш чылдарның дургузунда мелиорастаан черлерниң шөлү ийи катап улгаткан болгаш амгы үеде 30 миллион гектар ашкан. Ажыл-агыйларының ниити тарылга шөлдериниң он хуузун ээлеп, чер ажылының продукциязының 34 хуузун олар берип турар.

Бо болгаш өске-даа сан-барымдааларны Мелиораторнуң хүнүнге тураскааткан Москвага июнь 5-те болган хуралга ССРЭ-ниң мелиорация болгаш суг ажыл-агый министри Н. Ф. Васильев бодунуң илеткелинге чугаалаан.

Хуралдың президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары Н. К. Байбаков, З. Н. Нуриев, ССРЭ-ниң министрлери, СЭКП ТК-ның, министерстволарның болгаш ведомстволарның харысалгалыг ажылдакчылары, бүдүрүлгениң мурнакчылары олуруушкан.

Бо беш чылга хүлээп алган планнарны болгаш хүлээлгелерни чедиишкинниг күүселдиринге бүгү күжүн салырын хуралдың киржикчилери партияга болгаш чазакка бүзүреткеннер.

(СЭТА-ның корр).

ЭРТЕМДЕННЕР — СУГГАТТЫГ ШӨЛГЕ

Москва область. [illegible] [illegible] [illegible]застаар талазы-биле Бүгү-эвилелдиң «Радуга» деп эртем-бүдүрүлге каттыжыышкыны — суггаттыг чер ажылынга [illegible] [illegible] технологияны болгаш техниктиг дериг-херекселдерни төлевилеп кылыр кол организация.

Сөөлгү үеде сугну чаашкынналдырып суггарар бедик бүдүрүкчүлүг автоматчыткан чаа машиналарны кылган, суггатты [illegible] [illegible] болгаш автоматчылга[illegible]рының техниктиг херекселдерин төлевилеп кылган. Оларның бирээзи болза, сугну ажык бугадан ап, электри кужу-биле ажылдаар «Кубань» деп машина болур. Ол суг[illegible]тагы [illegible] бүдүрүкчүлүүн амгы бар техникага деңнээрге, 2,5—3 катап [illegible].

Эртемденнер суггаттыг [illegible] алыр машиналарының өске-даа хевирлерин төлевилеп кылырын уламчылап турар. Ол дээрге чаңгыс турушка ажылдаар «Ока», черни шимчеп турган суггарар «Каравелла», «Радуга» деп машиналар болгаш өске-даа дериг-херекселдер-дир.

ЧУРУКТА: шенелде кылыр черде суггарылганың чаа тургузуун ажылдаарынга белетнеп турары.

И. АКИМОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроиказы.

ХАРАГАННАР ОРНУНДАН

Шуурку Монгушевич Девек[illegible]тиң тергүттүнгени чери Булун-Терек. Тыва АССР-ниң алдарлыг мелиоратору деп хүндүлүг аттың эдилекчизи, 20 ажыг чыл [illegible] [illegible] механизатор Ш. М. Девек тергүттүнгени [illegible] [illegible] чурттап турар. Ол — Улуг-Хем районнуң суггарылга системаларының эргелелиниң тракторизи. Бо алдарлыг мелиоратор «Ак-Туруг» болгаш «Найырал» [illegible] [illegible] база Терегиниде инженерлиг [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ажылдарын кылып турар. Ш. Девектиң С-100 дээр күчүлүг тракторун ол бо бугаларының дестеринге, униарынга, шөлдерге бо-ла көрүп болур. Инженерлиг [illegible] [illegible]ларын чогумчалыг ажылдаарынга хамаарыштыр [illegible] чүүлдерни ол кылып турар.

Шуурку Монгушевичиниң ажылы чүгле бугалар дестерин боору, оларның униарын[illegible]да чара тепкен черлерин дуг[illegible]даар-биле [illegible] кызыгаарлаттынмас. Черлерни хумагалыг ажыглаарынга, оон бергелезин белидеринче алдарлыг мелиоратор онза кичээнгейин салып турар.

Бо чылын «Ак-Туруг» сов[illegible]хоз хараган үнген, ажыглал чок чылдар черлерин аштаары[illegible]ның кереэзин Шагаан-Арыг ССЭ-зи-биле чарган. Ынчангаш ол совхозтуң девискээринде [illegible] [illegible] [illegible] ха[illegible]раганын аштаарынче [illegible] [illegible]ларында Шуурку Монгушевич кирипкен. Ак-Туруг шөлүнүң ужунда хараганныг делгем шөлдү ол аштап доозупкан турда, аңаа ужурашкан мен.

Кара чайт апарган шөлче көрбүшаан, чугаалай-дыр:

— Бо чер хөй чылдарда [illegible] [illegible] [illegible] Шагда-ла моон хараганын аптап кааптар турган-дыр. Ам ону бүрүн аштап доостум.

— Хөрзүнү-даа магалыг-дыр але!

— [illegible] [illegible] [illegible]! — деп, ол каттышты. — Чаңгаа чемишчиниге херээ чок. Хараган дөзүнүң кара бүдүрээзинге тараа магалыг үнер чүве. Моон кукуруза мырыңай кижи бажындан ажыр үнер эвес бе.

[illegible] мелиоратор Шуурку Монгушевич Девектиң аштаан 16 гектар шөлүнүң 10-унга [illegible] [illegible], 6-ынга — ногаа тарып олуртур турар. Ол шөлдү долгандыр кажаалаар. Таллар, хараганнар хөй үнген, ажыглал чок чылдар бүр черлерни аштааш, [illegible] [illegible] киирери улуг ажыкты бээр.

М. БАЗЫР-САДЫ.
Улуг-Хем район.

КИЧЭЭНГЕЙГЕ АП, ШИИТПИРЛЭЭР

Хоорай, суурларывыс аян-шинчизи

Чаа Чаа-Хөл чыл [illegible]ларының бижинин.

Чаа Чаа-Хөлдүң [illegible] амыдыралында база бир шиитпирлеттинмейн турар ай[illegible]тырыг — чүнар-бажын ажыл[illegible]дывас. Ынчангаш чамдык чурт[illegible]такчылар бажыңнарының де[illegible] [illegible] туда чүнар ба[illegible]жыңнарны тудуп алганнар. [illegible] шаптыктыг чүве — бажы[illegible] [illegible]да эвээш эвес. Чонның аңаа хамаарыштыр [illegible] турар [illegible] черле [illegible].

Чаа Чаа-Хөлдүң чурттакчы[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] чок чүүлдер бар [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бээр дээрзинге идегээр бис.

С. ДАВАА.
Улуг-Хем район.

ЧОГААДЫЛГАНЫҢ ДЕТКИКЧИЗИ

«Киров заводу» каттыжымышкында Н. Захаровтуң [illegible] улуг эвес коллективтерде [illegible] Ленинградтың [illegible] улегер-чижек болган.

Ол бригада болуунун сырый каттышканы-биле, ажылының бир дески доктаамал апарганы-биле өртемденнерниң киржилгезин хаара туда берген эрткен беш чылда чеди чыл планын күүсеткен бригада ам [illegible] база хуусаа бетинде доозупкан. Чедиишкинге кыннар эң улуг улуг-хууузу [illegible] шинчээчилерниң айтырыынга «коммунистер» хейин киирген деп, ажылчыннар чаңгыс ам-сеткилдиг харыылаар-лар.

Чогум-на партия бөлүү коллективти мобилизастап, ону бригада [illegible]. Найыралдыг, чогаадыкчы байдалды тургузарының талазы-биле коммунистерниң [illegible] ажылының дугайын партбөлүк органы [illegible] бригадир Н. Захаровтуң кылып турганы хүн дежиглели чугаалап турар. Оон арыннарын бис ажыдарывыска, ында амгы-амгы үелерде бажыңтыннаан демдеглери Иван Васильевич

биске тайылбырлап берип турду.

«Чаңгыс нарядтыг ажылдап эгелээн бис. Баштайгы хурал-даа айтырыгны шыңгыы тургускан бис: беш минута оралдаза — ол хөөш харыылаар апаар». «А бир эвес бригадир оралдай берзе, канчаар?» — деп, оолар сонуургап айтырган. «Чуруу кижи бүгүдеже бир дөмей» — деп харыылаан мен.

— Ындыг шиитпир хуруу [illegible] харысаалгалыг болур дээрзин СЭКП-ниң XXVI съездинге [illegible]. Чаңгыс нарядтыг ажылдарынче [illegible]. Бистиң партбөлүүвүс ону база барымдаалап көрген. Бистерден, коммунистерден, [illegible] улуг. Бригадага кижилерниң аргалаза харыысаалгазының [illegible] турган.

«Бөгүн — бисте ам байдал ындыг: бистиң хоочунувус Н. Митин Петя Маслюковтуң [illegible]. Фиксаторлар таарымча чок кылдыр тургустунганын эскерип каан. Эгээрле эдип ам болурда болгай дээш, Петя ажына берген. Шиналда-даа Николай Павлович дузуп бербээн. Маслюков-биле кожа туруп алгаш, [illegible]

— Ам ындыг чижектер [illegible]. Бригаданың ат-алдарын [illegible] ажылдап [illegible] коммунистер [illegible] өөреткен. Чүгле [illegible] чүүрү эвес, тайылбырлап, көргүзери, хуудаары — [illegible] ап турары оларны кижи [illegible] нейн турар деп бе? [illegible] ам турарлар — деп, Н. Захаров чугаалап турар.

[illegible] Андрей [illegible] чугаалажып көрген. [illegible] шыңгыы болган. Хуралга [illegible] бай[illegible] ажылдап болган чүве. [illegible] оглы-биле бистиң [illegible] коммунистерниң бирээзи Галеев база [illegible] чугаалашкан. «Канчап турарыл бе?» — деп оон айтырарга: «Чок, ашаа сагыш-сеткил[illegible] контарлын чугаалаштывыс» — деп харыылаан.

— Ындыг чүүлдер база [illegible] болур ийин. Коллективте чаа ажылдап корген-биле болгулаар. Харын [illegible] ажылчыннар [illegible]

[illegible] коллектив, бистиң [illegible] Борис Алексеев деп оол ажылдап турар. Бригадага келгеш, [illegible]

— Бистиң дузаавыс-биле Борис катап бригадага чедип келген. [illegible] Витя Иванова [illegible] Ол Алексеев бисте — ам [illegible]

«Алексеев бригадага катап чедип келген. Бир айда [illegible]»

Бо оду [illegible] Саша Санаузына [illegible]

«Ол бүдүрерин-биле [illegible] бис. Тергиин эки дыштаныр бис. Агаар-даа эвес болган...»

М. МИХАЙЛИЧЕНКО,
СЭТА-ның корреспондентизи.
Ленинград.

ЧУРТТУҢ КАРТАЗЫНДА ЧАА ХООРАЙЛАР

— Бистиң чуртувустуң хоорай тудуунуң талазы-биле [illegible] бичии болгаш ортумак хоорайларының хөгжүлдези-биле чаа хоорайларның тудуун эге [illegible] улуг-улуг тергенниң ооргазын кызырары-биле холбаштыр — деп, Хоорай тудуунуң төп институдунуң директору профессор Владимир Белоусов СЭТА-ның корреспондентизи Александр [illegible] мурнунга чугаалады.

— Ындыг соруглар 1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң [illegible] хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында [illegible] турар. Чуртта хоорайжыл [illegible]

[illegible] ЭЧМ [illegible] чаа хоорайлар [illegible]

Ол бирги беш чылда чуртуң картазынга энергетика улуг деп адап болур ылаан хөй бичии хоорайлар база кирип келир. Олар чыыныышкынныг болгаш атомнуг [illegible] тургузуп турлар. Ол хоорайлар улуг-улуг тергенниң [illegible] болур. Чурттуң эң хөй чурттакчылыг Европа улуг эвес суурларның [illegible]

— Сөөлгү чылдарда бистиң чурттарда улуг хоорайларның саны ийи катап өскенин чүнүң-биле тайылбырлаарыл?

— Шынап-даа [illegible] чурттакчылыг хоорайлар саны бисте 1970 чылда 10 турган болтай, ам 20 четкен. [illegible] Совет Эвилелин [illegible] ЭАКИН [illegible] (СЭВ) [illegible] Ленинградта [illegible]

— Шуут нуруг черге тургустунуп келир, чиңгис, Шевченко, Навои, Норильск ышкаш хоорайларның үези эрткен деп бодур ышкажыл?

— Шуут. [illegible]

Чаа хоорайлар, а олар ортузунда 200 чиге [illegible]

Сибирьниң экономиктиг [illegible]

Н. Захаровтуң бригадазы [illegible]

[illegible]

Уланы бүдүрүлге черлерин чаа хоорайларга хоорайлар ССРЭ-ниң Бурганы шилип турар. [illegible]

[illegible]

(ПМА).

БҮРҮН ДЕТКЭЭН

ГАВАНА. (СЭТА). Чехословак Социалистиг Республиканың даштыкы херектер министри Б. Хнупек [illegible] Кубага [illegible] СЭКП-ның XXVI съездинге [illegible]

[illegible]

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

БЕЛГРАД. Коргунчуктуг [illegible] (Босния болгаш Герцеговина) [illegible] турар. [illegible]

ЖЕНЕВА. Күш-ажылдың делегей организациязының (КЭО) [illegible] эгелээн. [illegible]

[illegible] (СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

МААДЫРЛАР ТУРАСКААЛЫНЫҢ ХҮНҮ

СОФИЯ. Болгар[illegible] [illegible]

[illegible]

ГДР-ниң [illegible]

[illegible]

Болгар улуг революсу [illegible] Христо Ботевтиң [illegible] БКП-ның Төп Комитединиң [illegible] Т. Живков, республиканың оон-даа өске партия болгаш күрүне удуртукчулары киришкен.

[illegible]

60 ажыг заводтарны [illegible]

НЕФТЬ БОЛБААЗЫРАДЫР ЗАВОДТУ ТУДУП ТУРАР

ГАВАНА. Амгы бо [illegible] Кубага [illegible] хоорайның чоогунда тудуп турар. Совет Эвилелиниң техниктиг дузазы-биле ында нефть болбаазырадыр заводтуң тудуу эгелээн, ол завод чылда алды миллион тонна чиге нефтини болбаазырадып шыдаар — ол дээрге амгы үеде Кубада нииттизи-биле болбаазырадып үндүрүп турары [illegible]

[illegible] демир-орук [illegible] тудуун, порт тудугларын ол телевиделде база баш удур көрүп турар.

Республиканың оон-даа өске үлетпүр тудугларын ышкаш кылдыр ол тудуну база [illegible] чарлаан. Кубаның аныяк коммунистер эвилелиниң [illegible]

РИС АЖААП АЛЫРЫНЫҢ КИДИН ТҮЛҮК ҮЕЗИ

ХАНОЙ. [illegible]

[illegible] чүгле ол улуг хемниң [illegible] шөлдеринде ристиң часкы [illegible] түлүк чорup турар.

Бо чазын болгаш оон [illegible] өзүүлээр алырга, ол хемниң [illegible] провинциаларда тарааның ниити [illegible] 1979—1980 чылдарының бо үенинде тургаанынга бодаарга чартык миллион тонна хөй [illegible] турар. Ынчалза-даа хүүүү ажаап алыры дээрге — [illegible]

[illegible] организастаар. Бо чылын ол ажылдар элээн демниг болгаш идепкейлиг чорутунуп турар. Чедиишкиннерниң кол [illegible] (Ирээзи — чүгле бедик дүжүт эвес, харын белеткелдерниң [illegible] сайзыраңгайжыттынган системазы болуп турар. Ам [illegible]

(СЭТА).

КАЛБАА-БИЛЕ БИЛДИНГИР ПРОДУКЦИЯ

БЕРЛИН. [illegible] штадт хоорайда (Дрезден округ) машина тудуушкунунуң Нейругга) [illegible]

ЧЫРЫДЫЫШКЫН КРИЗИЗИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). [illegible]

[illegible] ның кырынга ам-даа 65 муң кижи ажыл чок болуп кээр. Башкыларның америк [illegible] лаа бериниң директору Дж. Уоратув чугаалааны-биле [illegible] ажылдап үндүрер чорук 50 хире хемчээлдиг эвес турган». [illegible] октябрь 1-де [illegible] ге федералдыг фондуну хары угда 4,6 млрд. доллар, тоаргайлаарга, 25 хуу кызыраан.

ЧАА БЮДЖЕТТИ ЧУГААЛАЖЫП ТУРАР

БОНН. 1981 чылда ФРГ-ниң [illegible]

[illegible] 62 миллиард марка ажа бээр [illegible]

Бюджет [illegible] 1981 чылдың [illegible] эң баштай

[illegible] ГФР-ниң [illegible] чаа бюджеттиң дайынзырак [illegible]

(СЭТА).

АКШ. Шаг-шаандан алажып кээргеш [illegible]

АЛЖИРНИҢ ХҮНДҮЛЭЭЧЕЛ ЧЕРИНДЕ

(АУДР-ниң президентизи Шадли Бенджедидтиң ССРЭ-ге келиринге холбаштыр)

Москвадан Соңгу Африкага [illegible] орук [illegible] чүгле алды шак болур. Балканы, Апенин чартык ортулуун, Сардинияны эрткен соонда бистиң «ТУ-134» дээр [illegible]

[illegible]

алган соонда алжир улус чаа [illegible] тургузар. [illegible]

[illegible]

Комбинатты Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчези-биле [illegible]

[illegible]

жок Алжирниң национал кадрларын белеткээринге [illegible]

[illegible] ге улуг идигни берген болгаш теоргулуг база шылгараңгай болуушкун болуп турар — деп, бистиң-биле найыралдыг [illegible]

[illegible]

В. МАТЯШ
(СЭТА).

НӨДЭЭГЕ БИР ДУГААР...

[illegible] районда [illegible] спортчу [illegible] спорт мастерлери, шыдыраага «Урожай» эки тура [illegible] дээш кымнарны чок дээр. Күш-культура биле спортту түрлерге улам ынай хөгжүдер. Ынаар аныяктарны хөй-биле [illegible] багай эвес тургустунган. Оон [illegible] республика узуур-дуналыг маргылдааларга [illegible] бээрин көстүп кээп турар. Чижээ, Хандагайты ортумак школазының өөреникчизи Чарта Агбаан—шыдыраага улуг [illegible] чемпиону.

Оон-биле чергелештир хостуг хүреш сээдгү чылдарда мында сайзыралды алган. Оон эгезин салган кижи —эмчи Ефим Ефремов. Дараазында Владимир Мандан-Хорлуу секция [illegible]. Алаттынган тренерлер-даа чоруткан, ажыл база оон-биле ара соксаан. Кызылдың педагогтуг [illegible] чуду, аныяк башкы Виктор Достай үш чыл бурунгаар ажылдаары-биле мында келген. Оон эгелээш бүгү чүүл өскерилген. Ол район төвү Хандагайты суурга хостуг хүреш секциязын катап тургускаш, күзелдиг хөй аныяктарны ынаар хаара тудуп алган. Олар [illegible] Хандагайты ортумак школазының өөреникчилери болуп турар. Ынчаарга тренер В. Достай Кызылга өөренип тура, республикадан дашкаар Новосибирск, Улан-Удэ, Кемерово [illegible] чыл болгаңда эртер улуг маргылдааларга чемпионнуг киржип келген. Ол хостуг хүрешке ССРЭ-нин спорт мастери [illegible] ам оон өзүп орар аныяк салгалга [illegible] дамчыдып берип турары бо.

Ынчалза райондун өске [illegible] 120 хире оолдар хостуг хүрешке [illegible] тренерлер Сергей Мартна, Алексей Куулар, Василий Бады-Сат [illegible] биле шиңгээдип ап турар. Маңаа бир шаптыктыг чүве—хүрешке [illegible] Райондун [illegible] бирээзи — Саглыда 5—6-даа бол чадыглар бар. А Торгалыгда ындыг чадыглар шуут чок.

Район төвү Хандагайты суурда бо талазы-биле байдал өске черлерден дээре деп болур. Секцияда хаара туттунган 60 чыгаа оолдарның секцияга арттырарынге чогумчалыг байдалдар тургустунган. Ам [illegible] кеңир черде туруп турар. Ындыг зал база бар. Ону районнуң «Найырал» Культура бажыңы-биле кожа туткаш тургузуп каан. Турар черин шилип алганы-даа, ооң чырык, [illegible] даштындан илдең. Ийет, чүге дээрге даштындан. Ол амдызында дөрт хана боол турбушаан. Хөй [illegible] ажылдар оон дарый [illegible] киреринге шаптыктааш туруп берген. Ону дүргедедир талазы-биле райкүүскомнуң талазындан чогуур хемчеглерни алыры күзенчиг. Бо хүннерде секциялар [illegible] Культура бажыңында эртип турар. Аңаа оолдар хостуг хүрештиң нарын аргаларын чадыглар кырынга бүгү тала-биле шиңгээдип ап келген. Өске [illegible] футбол, волейбол, баскетбол [illegible] ыдып-ла [illegible] база көрүнген. Сула шимчээшкиннер [illegible] чадаг чарыш база программага кирип турар.

Үш чыл шыңгыы белеткелдер халас барбаан. Школачылар аразында республика чемпионнары Анатолий Куулар, Мерген Ооржак, Макар Ооржак, Кан-Демир Монгуш ооң өзүп үнгүлээн. Апрель айда Абакан хоорайга Совет Эвилелиниң Маадыры Чеболаев аттыг кубок дээш чылдың эртер чаңчыл болган маргылдаага Кан-Демир барып киришкеш, болунуң дензизинге [illegible] келген. Олар шупту тренер В. Достайның белеткээн өөреникчилери-дир. Ынчаарга секцияның бичии бөлүктү хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери башкы Сергей Адыгжы удуртуп турар. Бөлүүнден ол Шолбан Монгушту, Орлан Монгушту, Эдуард Куулар оңзалап демдеглээр. [illegible] республика [illegible] тренер [illegible].

Айыттынган үе иштинде Хандагайтыда хостуг хүреш секциязы школачылар ортузунга [illegible] республика чемпионнарын белеткээн. Өвүрнүң школачылары спорттуң бо хевиринге [illegible] талазы-биле 1980 чылда — бирги; а бо чылын ииктиң-биле — ийиги черни ээлээн. Республиканың Чырдыкалыышкын министерствозу ук чедиишкиннерин [illegible]. 1981 чылдың сентябрь 1-ден эгелеп [illegible] черлеринден бир дугаар Хандагайтыга уруглармың спорт школазын ажыдары [illegible].

С. МОНГАЛ.

Шүлүк кыдыраажындан

Ю. КЮНЗЕГЕШ.

ААС-КЕЖИИМ ЫШКЫНМАС МЕН

Авам холу хоюг, чымчак, арыг, эргим.
Адыштары чевзиг, эвбек—чонунуу дег.
Часкай каалтар—аарышкынгаш, хыйланмас мен.
Чажым суйбаар—бүткүр-бодум чымырткайнып.
«Салаалары авазының олчаап-дыр» деп,
Чааваларым, даайларым магадалы.
А мен аалда авам сактып урадым,
Анай кара чажым бовап сарыннадым.
Авам холу чиирбей дег чиңге, шевер.
Адыштары хавыргыже ажылдаан бол,
Салаазынга удазын-даа ораашпырбас —
Чалыы хевээр ор боор але, кызым?— дишкен.
Авам холу чүңү кылбас: дааранып —
Ажы-төлү хептиг-сынныг, каас чоруур.
Арбай соктаар — хырны-боску тодуг апаар.
Аъттың дынын шелиптерге—ээр тураг.
Чолаачылаар—аъттан ылгын. Ужудуптар—
Чоопган дээр сен — октан дүргеи, булут кырлаар.
«Сээң аваң база ындыг, сарыым» дээр дээш,
Сеткилимде эгенир мен, эргим оолак.
«Салаалары чиңге, шевер чиирбей дег.
Чаражын аа, сарыым!» дээрин манап чор мен.
Авам, угбам, төрелдерим сээң-биле
Алгап каары эвес дизе, эдеп-ле-дир...
Ачам сенээ болчуп келбес. Амур хемде
Акы-дуңма хөөрүнде орнукшуткан.
«Аваңның дег салааларың чараш-тыр» дээш
Аалынга чанып келир хонуу узаан.
Ынчалза-даа: «Салаазының чиирбейлерин
Сапап алыр арга бар бе, кандыгыл?»— деп
Ында-бирээ сен-не харын ыттавас.
Сагыжымның чалгыын билбейн чоруур-дур сен
Чамдык оолдар мени харын кочулазын.
Салааларым чиирбей дег чиңге-даа бол.
Чурттаганы холум-биле каастажып.
Чуртум тудар аас-кежиим ышкынмас мен.

БОТАНИКА САДЫНЫҢ ОЮ

тал садта эң үр болган ыяш—үш чүс чыл [illegible]

О. КУЗЬМИННИҢ фотолары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

МОСКВА. Бистиң чуртувустуң эң баштайгы ботаника садтарының бирээзи—Москваның күрүне университединиң ботаника сады 275 чыл болган.

1706 чылда Петр I-ниң айтыкалы-биле Аптека огороду—эм үнүштер [illegible] өстүрер сады Москваның ырак кыдыг черинге тургускан. 1805 чылда Аптека огородун Москва университединге [illegible] дап берген. Ол үеден бээр Аптека огороду ботаника [illegible]. Ол шылгарааңгай хөй-хөй ботаниктерниң школазы болган. Амгы үеде мында чер бөмбүрзээниң чүк-бүрү булуңнарындан 3000 хире аңгы хевирниң үнүштерин өстүрүп турар. Ооң хааглыг чылыг черлеринде тропиктерниң пальмаларын, орхидеяларын, Мурнуу Американың викториязын, Мексикадан, Мурнуу Африкадан, Австралиядан эккелген шыкка болгаш [illegible] шыламык үнүштерни көрүп болур. Оларның чамдыктары ам чер кырында [illegible] най ховар хевир апарганнар.

Бистиң [illegible] бүгү [illegible] ринден үнүштер, ыяштар садта өзүп турар. Чазын маңаа тюльпаннар, нарциестер [illegible] флокстер [illegible] болур. Садты москвачылар болгаш найысылалдың аалчылары улуг сонуургал-биле кээп көрүп турар.

ЧУРУКТАРДА: МКУ-нуң ботаника садында: сад иштинде хөөлбек чоогунда ак тал өзүп турар. Сес кижи холдарындан туттунушкаш, ону нет боорда куржаар. Ол

ӨӨРҮШКҮ

А. П. ЧЕХОВ.

Шоодуглуг чечен чугаа

Дүнекиниң он ийи шак.

Митя Кулдаров ала-иезиниң [illegible] алын [illegible] маңнап кирип келгеш, өрээлдерин [illegible]. Ала-иези [illegible] болган. Дуңмазы уруг бир-ле романның [illegible] та тондур номчалак чыткан. Гимназист оолдар [illegible] удуп чыдып-тыр.

— Кайыын маңнап келдиң? Чүү болду? — деп, ала-иези пат кайгаан.

— Ой, айтырып канчаар силер! Дүжүмде-даа чок турган! Чок, ынчап каарлар деп черле сагынмаан мен! Бо... бо дээрге бөлен болдунмас чүве ышкажыл!

[illegible] туруп чадап кааш, Митя [illegible] улуг сандайга олуруп алган.

— Бо кайгамчык чүве ышкажыл? Кайгап ханмас силер, көрүңер даан!

Дуңмазы уруг орнундан дүже халааш, чоорганың эштин тыртып алгаш, акызынга чеде берген. Гимназистер база оттуп келген.

— Канчап бардың? Арның бажың чүү адам чүвел!

— Өөрээш ынчап тур мен, авакым! Мени ам бүгү Россия билир ышкажыл! Бүгү! Дмитрий Кулдаров бодуун ажылдакчы-даңзылакчы кижи деп мооң мурнунда чүгле силер билир турган силер. А ам ону бүгү Россия билир болганы ол ышкажыл! Авакым! О, бурган-на бо!

Митя туруп, шупту өрээлдерин кезий маңнааш, катап кээп олуруп алган.

— Чүү болган чүвел? Таптыг чугаалап көрем!

— Силер дээрге солуннар [illegible] черлик аң-мен дег чурттап орар улус-тур силер. Солуннарда кайгамчык чүүлдер эмежок-тур! Бир таварылга болур болза-даа, ол черле чыт нас, дораан кайда-чүде дыңналы бээр! Кандыг кончуг аас-кежиктиг болган кижи боор мен! О, бурган-на бо! Чүгле ат-сураглыг кижилерни солуңга парлаар болгай, а мында мээң дугайым бижип каан!

— Канчап бардың? Кайда?

Адазының арны ак тос апарган. Авазы оглунче чиге көргеш, тейлеп каан. Гимназист дуңмалары акызынче дүне кедер чолдак ырыктаарлыг [illegible].

— Ол-дур! Мээң дугайым бижээн! Мээң дугайымда ам бүгү Россия билир! Авакым, силер бо номерни тураскаал кылдыр ыяк шыгжап алыңар! [illegible] бис. Көрүңер, көрүңер!

Митя карманындан солун [illegible] сунгаш, көк карандаш-биле шыйып каан черже салаазы-биле айыткан.

— Номчуңар!

Адазы карааның шилин кедипкен.

— Номчуңар даан!

Авазы оглунче чиге көргеш, тейлеп каан. Адазы хөрээн хөлзедир чөдүргүлээш, номчуп эгелээн:

— «Декабрь 29-та, кежээкиниң 11 шакта бодуун ажылдакчы-даңзылакчы Дмитрий Кулдаров...

— Ол-дур, ол-дур, көрдүңер бе? Оон ыңай!

— ...даңзылакчы Дмитрий Кулдаров Биче Бронная дээр кудумчуда Козихинниң бажыңынга [illegible] дең эзирик үнүп келгеш...

— Мен Семён Петрович-биле... чүңү-даа арттырбайн чуруп бижээн көрбес силер бе! Оон ыңай-даа номчуңар, номчуңар! Дыңнаңар!

— ...эзирик үнүп келгеш, даштыгаа тайгаш, Юхнов уездизиниң Дурыкина суурда сөөртүкчү Иван Дротовтуң аъдының адаанче чуглуп кире берген. Хойган аът Кулдаровту арта халааш, Москваның бай садыгжыларының ийиги катты-дыштыкызының кежигүнү садыгжы Степан Луковтуң олурган шанааң ооң кыры-биле сөөртүп алгаш ыңай болган. Шанактыг аът кудумчуга карак-кулак чок халып чорда, аштакчылар ону тудуп алган. Кулдаров баштай-ла моорап каарга, шагдаа черинге аппарып, эмчи ону хөречи кылдыр [illegible]. Чукшуузунче оон [illegible] чери...

— Ол дээрге огланай-дыр, ачай. Оон ыңай! Оон-даа ыңай номчуңар-ла!

— ...чукшуузунче шаптырыпкан чери чиик кылдыр санаттынган. Ол болган таварылга дугайында протокол тургускан. Багай чүвеге таварышкан кижиге эмчи дузазын [illegible]...»

— Чукшууну соок суг-биле шаптаар дээн. Ам номчуптуңуз бе? А ол-дур ол! Ам бүгү Россияда дыргын тарай берген! Каям, бээр эккелиңер!

Митя солунну сегирип алгаш, сыга туткулааш, кармаанче сукпаан.

— Макаровтарже маңнап тайн, оларга көргүзейн... Оон ыңай Иваницкийлерге база көргүзер. Наталья Ивановнага, Анисим Васильевичиге база... Халып чоруптайн! Байырлыг!

Митя демир демдектиг фуражкаазын [illegible] өөрүшкүмаңнайлыг даштыгаар үне халаан.

УЛУГ КАЗЫРГЫ

Вильнюстан бежен хире-ле километрде район төвү Ширвинтоостуң [illegible] чүктен шиш бажы дээрде [illegible] кара булут дүргелип чоруп оралын көрүп каапнар. Олар ону казыргы деп билип каапнар.

[illegible] бады келгеш, дөрт яблоняны дазылдары-биле тура шаап апарган, эрги суурда бир сарайны, аңдара шаапкан. Оон ол хоорай чоогунга ээрлип келген. Орууңга таварышкан бир аътты 50-60 метр бедикче көдүрүп үндүре бергеш, ону черге пет кылдыр кээп дүжүрген. Кожуу-биле катай 16 тонна тракторну аңдара октапкан. «Ширвинтос» колхозтуң төвү суурнуң бажыңнарының [illegible] шаапкылап эгелээн. Оон үс-саржаг заводунуң чанында чыткан беш тонна демир доскаарны бомбук ышкаш борбаңнадыр [illegible] барган.

Оон ыңай ээрлип [illegible] чайладыр ыткылепкеш, а автобустарны, аңа чээрген ышкаш, 300 метр чедир черге сөөртүп [illegible]. Машиназын оон [illegible] чайладырын оралдашкан чолаачы С. Усавичюс ол казыргыдан өлген.

Он беш минута болган сооңда казыргы арга-эмин кырынче ээрлип үне берген. Ол күштүг, улуг казыргы оруунга таварышкан машина-техниканы аңдара-дүңдере октап, ыяштарны дазылы-биле тура тырттып, [illegible] шаап, харылзаа болгаш электриниң столбаларындан чиңге демирлерни үзе-чаза сол, дыка хоразын чедирген.

Каш-ла минута иштинде райкүүском даргазы А. Станевичус баштаан бойдустуң халаптыг [illegible] хүр-тургузар талазы-биле партия райкомунуң штабы тургустунган. Район эмнелгезиниң эмчилери үжен хире кижиге [illegible] дузалыпкан, [illegible] электри четкилерин септеп, кызып-даңын артсы ажылдааннар. [illegible] ыяш-дөвискээр иштин аштап [illegible] каапнар.

Удавайында суугур чаъс чааган. Крышаларын соя шаап апарган бажыңнарда кыдыгда [illegible] эки [illegible] эки хөй [illegible]. [illegible] шуптузун, чок болза кымны-даа бижиевер, оозу-ла чок тур боор диднер. Гидрометеорология болгаш бойдустуң байдалын хайгаараар талазы-биле эргелелдиң начальниги М. [illegible] тайылбыр тургузупкан.

— Прибалтикага казыргы дээрге билдинмес аңаа бо [illegible] бажай [illegible] казыргы камаң-даа болуп көрбээн. Ындыг казыргы [illegible] кырынга базыышкынның болгаш температураның хенертен [illegible] өскерлиишкиниң дүргени [illegible] ка булуттардан тыптыр. Казыргы кол-дүнде-ла чер кырындан оранчок бедик эртер [illegible] бо удаада хаттың өөк шимчээшкиниң дүргени шакта [illegible] болган казыргы [illegible] 150-200 метр [illegible].

Д. ШНЮКАС,
«Правданың» корр.
Вильнюс хоорай.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 7-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Сула шимчээшкинче. [illegible]» 9.00 — Уругларның «Ровесник» хореография ансамблиниң концерти. 9.45 — «Оттурукчу». 10.15 — «Совет Эвилелинге бараан боол тур мен!» 11.15—«Кадыкшыл». 12.00—«Эртенги почта». 12.30 — «Совет Эвилелиниң эргиi». Киножурнал. 12.45 — «Кедээниң ажыл-ижи». 13.45 — «Хөгжүмнүг киоск». 14.15— И. С. Тургенев — «Азыраттылыкчы». ССР Эвилелиниң М. Горький аттыг үлегерлиг театрының фильм-шиизи. 16.00 — «Мазовтуң бригадазының хол ужуу» деп документалдыг телефильм. 16.30— Италияның национал байырлалы — Республиканы чарлааның хүнүнге. Кинопрограмма. 17.10— Мультфильмнер. 17.45 —«Делегей панорамазы». 18.30 —18.45 — Чапсар. 18.45 — «Бөгүн — Мелиораторнуң хүнү». СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады ССРЭ-ниң мелиорация болгаш суг ажыл-агый министри Н. Ф. Васильев киржир. 19.10 —«Силерниң чагааларыңар өзүгаар» Мелиоратор хүнүнге хөгжүмнүг программа. 20.00 — «Кино эми-дорүктарының клуву». 21.00 — «Үе». Информастыг программа 21.35 —Футбол тайылбыры. 22.05 — 23.05 — «Алдын нота». ГДР-ден дамчыдылга. Төнгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Кинопанорама» 15.50 — ССРЭ-ниң фехтование чемпионады. 16.25 — «Кижи. Чер. Октаргай». 17.10 —«Омега» вариант». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 5-ки сериязы. 18.20 — «Челээш». Улусчу чогаадылганың телепрограммаларының делегейниң IV фестивалы. Афганистан. 19.00 — «9-ку студия». Дамчыдылганы политиктиг тайылбырлакчы В. Зорин эртирер. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!» «Илбилиг эрраи». 20.15 — «Кинокөрүкчүнүң эдеринчизи». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35— 23.55 — «Бичии мунгагадалдар». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги, 3-кү сериялары

ИЮНЬ 8-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Үе» Информастыг программа. 9.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 —«Дувурээни». Уран-чечен телефильм 10.20 —«Кино эми-чорукталрының клуву». 11.20— Медээлер 11.25— —14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер 14.55 — Чуртувус [illegible] документалдыг фильминиң программазы. 15.15—«Ак эрнелерниң хөөмүүгү». Хөгжүмнүг фильм. 15.25—«Объектив». 15.55 —«Уран холдар» 16.25— «Телестадион». 16.55—РСФСР-ге Черногор (ЮСФР), культураның хүннеринге Концерт. 17.30—«СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин —амыдыралга». Москваның үлетпүр туруунуң дуржулгазының дугайында

КЫЗЫЛДАН

18.00 —«Бистиң бажыңывыс» Телефильм. 18.20—«Туризмниң болгаш [illegible]». Телелекторий. 18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45—«Хөглүг үннер». 19.00 —«Арктика. Навигация 365 хонук». 19.20—А. Скрябин — Соната-фантазия. 19.35 — Ф. Шиллер —«Генуяга Фиесконуң сүлчээзи». ССР Эвилелиниң күрүнениң үлегерлиг Биче театрының фильм-шиизи. 21.07—«Үе». Информастыг программа. 21.35—«Генуяга Фиесконуң сүлчээзи» деп фильм-шиизиниң уламчызы. Төнгенде — Бөгүн делегейде

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Кара далайның чалгыглары». Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң 1-ги сериязы. 13.10—Футбол тайылбыры. 13.40—Документалдыг фильм. 14.00—«ССРЭ-ниң улустуң артизи Н. Курганиң танышылаар» Фильм-концерт. 14.40—«Кайгамчык көргүлдүржүгаш». Мультфильм 15.00 —«Горизонт». Ленинградтан дамчыдылга. 16.00 — 18.00 — Чапсар. 18.00 —«Бистиң садывыс»

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45 — Чарлаалдар. 18.50 — «ГФР—немец дыл [illegible]». Документалдыг фильм. 19.50 — Киножурнал.

МОСКВАДАН

20.00—«Тамчыктыг удунар, чаштар!». «Күскежиктиң ыры» Мультфильм. 20.25 —«Москваның улуг регатазы» 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—22.40 —«Кырган бора-хөлдештер». Уран-чечен телефильм.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле республикада эргелелдиң сес чыл болгаш ортумак школаларының доозукчуларын мергежил чедип алыры-биле республиканың дараазында ПТУ-ларынга өөренииринче чалап тур.

Кызылдың болгаш Балгазынның колхозтуң ортумак 1 болгаш 2 дугаар ПТУ-лары

Слесарь-сантехниктиң болгаш автомобиль чолаачызының ажылын күүседип шыдаар, калбак мергежилдиг тракторист-машинистерни белеткеп турар.

Ак-Довурак хоорайның ортумак № 3 ПТУ-зу

Арыглаар дериг-херекселдерниң машинистерин, слесарь-сантехниктерин, электромонтерларны, шеверлекчилерни белеткеп турар.

Кызыл хоорайның ортумак № 4 ПТУ-зу

Конструкцияларның дашчы-монтажниктерин, штукатур-облицовщиктерин, шеверлекчилерин, электрогазосварщиктерин, кодуртур краң машинистерин, слесарь-сантехниктерин белеткээр.

Ак-Туругда (Улуг-Хем район) чаа ажыттынган № 7 ХПТУ.

Конструкцияларның дашчы-монтажниктерин, шеверлекчилерин, бызанчы-столярларны, электросварщиктерин белеткээр.

Чадааннның техниктиг училищези (№ 6 ХПТУ-нуң базазында тургустунган).

Дашчыларны, бызанчыларны, шеверлекчилерни, электросварщиктерни бир чыл хуусаалыг өөредир. Ортумак школаларның доозукчуларынга училищеде айда 75 рубль стипендия төлээр.

Училищелерге өөредилгениң хуусаазы: 8 класс доосканнар — 3 чыл, 10 класс дооскаңнар—1 чыл. 3 чыл хуусаалыг ортумак ПТУ-лар доосканнар мергежили-биле чергелештир ниити ортумак эртемни чедип алыр болгаш тураазы дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринче өөренип кирип болур дипломну алыр. [illegible] ПТУ-ларга өөренип турган үени ажыл стажынче киир санаар.

Сургуулдарның аъш-чем-биле чаңгыс хай хеп-биле, ажылдың [illegible] хеп-биле, [illegible] чурттавайн турарларга общежитие бээр.

Училищелерде спортчу секциялар, [illegible] турар. Сургуулдар [illegible] Москваже, [illegible] турар. Профтехөөредилгеге сургуулдарның [illegible] «Кызыл [illegible]» [illegible] ажылдап турар. Чамдык мергежилдерге [illegible] углаашкын-биле чорударлар.

[illegible] хүлээп алган мергежилин [illegible] көжар документтер:

1. Ортумак эртемниң дугайында аттестат азы сес чыл школазын доосканы дугайында [illegible].
2. 286 дугаар хевирниң эмчи [illegible].
3. [illegible].
4. 3×4 хемчээлдиг үш фотография.
5. ВЛКСМ [illegible] азы бурунгаарның өөредип чорудар [illegible].

Документтерни ол училищелерге [illegible].

Училищеге келгеш, [illegible] көргүзер.

[illegible] черениилелдеринче болгаш [illegible] хүлээп алыр.

[illegible] сентябрь 1-ден [illegible].

[illegible] сонсагтарның, [illegible] тудугларның, школаларның [illegible] ПТУ-ларже [illegible] чалап тур.

Агаар

Кызылдың агаар [illegible] дыңнатканын өзүгаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттар, [illegible] Соңгу-барыын угдуг хаттың дүргени секундада 9-14 метр чедер.

Агаарның температуразы градус 27-32. Кызылга—30-32 градус изиг. Автоорукларга [illegible] эки.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮНЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кайгамчык чүүлдер база болгулаар» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 19.00 (узаткан), 21.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Холуң көдүр!» 9.30, 11.00, 12.30, 14.00, 15.30. «Силерниң дүжүнерге кирбээн боор» 17.00, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Орионнуң дузаа» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

ИЮНЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: Мультфильмнер 9.30, «Ыналшылдың мөңге тоожузу» (2 сериялыг) 12.30, 15.10, 17.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.30, 14.00, «Кайгамчык чүүлдер база болгулаар» 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Силерниң дүжүнерге кирбээн боор» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысаалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжа амыдырал болгаш совет тургузу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, чадаа ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. Чагыг № 1259

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның херектериниң талазы-биле эргелелдиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС-[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 134 (11632) | 1981 чылдың июнь 9, вторник | 1925 чылда үндүрүлгелеттинген. | Өртээ 2 кап.

ЗАВОДТУҢ ЭРТЕМДЕННЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

ХАРЬКОВ. (СЭТА). Транспорт машина тудуунуң заводунуң эртемденнер чөвүлелиниң президиумунуң хуралы болуп эрткен. Бүдүрүлге чериниң кол [illegible] оралакчызы В. Бригизинниң [illegible] ол организацияның дөртеги кежигүнү [illegible] кылыр агрегаттарга ток дамчыдарының чаа конструкциязын [illegible] В. Бригизинге заводтуң эртемденнер чөвүлелиниң [illegible] чедирген.

Владимир Бригизин заводтуң он бирги беш чылда [illegible] социалистиг [illegible] күүседириинге [illegible] киирип турар. Транспорт машина тудуунуң заводу [illegible] бүдүрер планын хуусаа бетинде күүседиринге оон үлүг база бар.

В. Бригизин бодунуң күш-ажылчы оруун ол бүдүрүлге черинге слесарьлап эгелээн. Заводка ол ажылдап [illegible] политехниктиг институдун, а оон дараазында — аспирантураны дооскан болгаш кандидат диссертациязын [illegible] камгалаан.

—Хөй күш кирер, аар ажылдарны механиктээрниң болгаш [illegible] аргазы-биле бүрүн солуур — бистиң кол [illegible] заводтуң эртемденнер [illegible] дарга, бүдүрүлге чериниң [illegible] оралакчызы В. Соболь чугаалап турар. Заводтуң механика цегинге элээн каш манипуляторларны шиңгээдип [illegible] ажылчыннарның [illegible] чиигеткен. Ол манипуляторлар демир кестирер станоктарны башкарып турар. Мартен болгаш электри суугуларының демир [illegible] ам салдынган.

КЫРГЫЛДАНЫ ДҮРГЕН, ШЫНАРЛЫГ ОРГАНИЗАСТААР

Республиканың кадээ ажыл-агыйында база бир чугула кампания—хөй кыргылдазы эгелеп турар. Хойжуларның мурнунда бо чылын белен эвес сорулгалар салдынган: хөй бүрүзүнден 2,21 кг дүкү кыргааш, күрүнеге 2710 тонналы азы планда көрдүнгенинден 10 тонна хөй дүкү садар. Ол дээрге эрткен чылын херек кырында саттынганындан 694,6 тонна хөй. Хүлээлгениң чедиишкинниг күүседиишкини кыргылдага эки белеткенгеш, ону кыска хуусаада организастыг бедик деңнелге чорударындан, дүктүң чидириин болдурбазындан кол хамаарышкан дээрзи билдингир.

Хой ажылдыг хөй-хөй совхозтарның удуртукчулары, специалистери, хойжулары бо чугула кампанияны организастыг эрттирериниң чугулазын эки билип, аңаа багай эвес белеткенген. Республикада кыргылда пункутуларының үштүң ийиниңден хөй кезии баш бурунгаар эки септеттинген, дериттинген. Оларга ажылдаар кыргыкчыларны, дүк класстаар, савалаар кижилерни четчелээн, өске-даа ажылдарны өй-шаанда кылып чоруткан. Улуг-Хемде «Ак-Туруг», Чөөн-Хемчикте «Искра», «Хөндергей» совхозтар, Тес-Хем районнуң ажыл-агыйлары болгаш өске-даа черлер чогум-на ынчаар белеткенгеш, кыргылдаже организастыг кирип турарлар.

Ынчалзажок чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш специалистери бо херекке боттарының ажыл-агыйын эвес чорууну кагышкан, өскелерни соңгаар тыртып турары хомуданчыг. Чижээ, «УТКА 25 чылы», «Найырал», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг болгаш өске-даа элээн каш совхозтар кыргылдага багай белеткенгенин парлалганың болгаш улусчу контрольдуң кады кылган рейдилери илереткен. Адаттынган совхозтарның пункутулары чогуур өйүнде септеп, дериттинмээн, ишти-дашты арыглаттынмаан, кыргыкчыларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунмаан, өске-даа чүүлдер чедир кылдынмаан болгулаан. Ук ажыл-агыйларның удуртукчулары, районнарның кадээ ажыл-агый эргелелдери парлаттынган шүгүмчүлелдиг материалдарга тодаргай харыы бербээннер.

Кыска хуусаада чорудар кампанияга кым канчаар белеткенген болдур, ынчаар доозар болгай. Чамдык районнарның, совхозтарның хөй кыргылдазынга чыл бүрүде четпес белеткенип, ажылды организас чок чорудуп, күрүнеге хөй дүкү дуу шынарлыг дужаап турарындан республика онгу беш чыл планын күүсетпээн. Ылаңгыя Бай-Тайга, Бии-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш өске-даа районнар дыка хөй дүкү чедир сатпаан.

Совхозтарның күрүнеге садып турар дүгүнүң шынары дыка куду болуп турар. Эрткен чылын дужааттынган бүгү дүктүң чүгле 42,3 хуузу чогуур негелдеге дүүшкен, 37 хуузу дефектилиг (казылдалыг) болган. Ылаңгыя Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Бии-Хем, Кызыл, Өвүр районнарның совхозтары дефектилиг эң-не хөй дүкү дужааган. Түңнелинде ажыл-агыйлар эрткен чылын 97 муң рубль карылгалыг болган. Оон кол-ла чылдагааны совхозтарда хөй кыргылдазын куду шынарлыг чорудуп турары-биле чергелештир дүкү багай класстап турарында. Бо чылын ону катаптавазы-биле чер болганга тодаргай хемчеглерни ап чорудары негеттинип турар-дыр.

Кандыг хемчеглерил ол? Хоюнуң дүгү нарын, чартык нарын болгаш, кыргып эгелээри арай элек ажыл-агыйларга пункутуларының септелге-дерилгезин, кеснү агитация-биле шимелдезин дүрген доозар, девискээрин аштап-арыглаар, электрилиг хачыларны четчелеп, аснаш, оларның чогумчалыг ажылдаарын ыяк хынаар, эдиктирер херек. Пункутуларның ишти арыг, чырык, чаглаштыг болур ужурлуг. Ажылдаар улус чемненирде, бажыңнарынче чоруп, үнелиг үе-шак чидирип турбас кылдыр пункт чанынга столоваяны тургузар болгаш аңаа чемни эки шынарлыг белеткээр.

Районнарның белеткел конторалары ажыл-агыйларны дүк савалаар шоодайлар-биле, оларны демдектээр будуктар, шарыыр хендирлер болгаш өске-даа херек чүүлдер-биле четчир кылдыр хандырар хүлээлгелиг.

Эрткен чылдарда дүк класстакчылары эки, багай дүкү холуй салып турганының түңнелинде нийти продукцияның шынары кудулаан. Ынчангаш дүк класстаарынга тускай мергежилдиг, ак сеткилдиг, хүлээнген ажылынга харыысалгалыг кижилерни ажылдадыры чугула. Чүге дээрге дүктүң эки шынарлыг болуру — дүкү ажаап, савалаар кижилерниң, лаборантыларның ак сеткилдиг ажылындан кол хамааржыр болгай. Ол ышкаш кыргылданың дүрген чорудулгазынга эдикчи мастерлерниң ажылы улуг рольдуун уттуп болбас.

Бүдүрүлгениң бызазы — чарыш. Ынчангаш оон негелдезин, ажыл төлевириниң чурумун баш бурунгаар ажылдап кылгаш, улгаттыр бижип, кеснү черге азар херек. Чарыштың түңнелин негелдеде доктааттынганын ёзугаар доктаамал үндүрүп, мурнакчыларны материалдыг, моральдыг шаңнап, мактаар. Кижи бүрүзүнүң хүнде кылган ажылының түңнели кеснү болурун чедип алыр.

Хойну кыргылдага киирер мурнунда бонитировкалаары, класс-класс аайы-биле үзери, дүгүн арыглаары база-ла чугула хемчеглер болур. Ол ышкаш хөй дүгүнүң хөзалырын шуут тодарадып, кодааннарын кыргыырының графигин аңаа үндезилеп тургузары, ону ылап-ла сагыыры эргежок чугула.

Хойну электрилиг хачы-биле дүрген кыргыырының аргазын совхоз бүрүзүнге нептередип, шиңгээдип алыры—үениң кол негелдези апарган. Чүге дээрге ол дешкилгелиг арга, бир эдеп, кыргылданы узамдыктырбайн, ажылды шалыпкын чорударынга идиглиг болгаш дүктүң чидириин звээжедир. Оон ангыда ынчаар кырган дүктүң шынары эки болур. Ынчангаш ол арганы ажыл-агый бүрүзүнге калбаа-биле ажыглаарын чедип алыр херек.

Үстүнде айыттынган сорулгаларны болгаш өске-даа хемчеглерни районнарның партия, совет, кадээ ажыл-агый органнары, совхозтарның удуртукчулары болгаш специалистери, парткомнар, ажылчын комитеттер, комсомол организациялары бир демниг боттандырып чорудар болгаш масса-политиктиг ажылды калбартыр ужурлуг. Малчыннар Наадымын төлептиг уткууруунуң магадылалы оон база улуу-биле хамааржыр.

Наадымга уткуштур

ХАЧЫ ДААЖЫ ЧАРЖАЛАШКАН

Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйлары хөй ажылында эң-не чугула, харыысалгалыг кампания — кыргылдаже кол кичээнгейни угландырган. Бо хүннерде чамдык совхозтарда сөөлгү белеткелдер доозулган, а бир чамдыызы хөй кыргылдазынче массалыы-биле кирген. Районда бо кампанияже бир дугаарында кирген «Ак-Туруг» совхозтуң кыргыкчыларының ажылы-биле таныжып көрээлиңер.

Совхоз төвү — Ак-Туругну куду баткаш турган бичии [illegible] кыргылда пункутуну [illegible] Оон чанынче чоокшулаан тудум даашшимээн улам-на тодазы-биле дыңналыр. [illegible] хайнышкынныг ажыл-иштиң чоруп турарындан. Пункутуну лозуң, плакаттар күш-

ажылчы Алдар тугу-биле каастааны ырактан-на [illegible] Дүк [illegible] алыр [illegible] кырында [illegible] бижээн [illegible] келген кижи [illegible] Ында мынча деп бижээн: «Хой кыргылдазын кыска хуусаада шалыпкын болгаш шынарлыг доозаалыңар!»

Узун сери адаанче кирип келиривиске, электриниг хачыларның таалаттыг даажы чаржалашкан, кыргыкчыларның бир чамдыызы хойну тудуп, ону сарай адаанче четкен, дүк дензилеткен, хачызын шалаан, кижи бүрүзү чай чок ажылдап турлар.

Совхозтуң зоотехниги Владимир Дембирел хөй кыргылдазының канчаар эгелээнин бисте таныштырды.

—Он бирги беш чылдың баштайгы чылында бистиң совхозтуң малчыннары күрүнеге 64 тонна дүкү дужаар хүлээлгелиг. Хой ажылында [illegible] кампанияны организастыг эрттирер, дүктүң чидириин болдурбас база ону шынарлыг кылдыр кыргып алыр дээш хойжулар болгаш специалистер аңаа багай эвес белеткенген. Ынчангаш совхозтуң Ак-Туруг биле Кызыл-Даг салбырларында ийи кыргылда пункту-зунда ажыл бир демниг эгелээн ол. Электрилиг 41 хачы бүрүнү-биле ажылдап турар. Хойну дүрген арга-биле кыргыыр кижилер база элээн эвес. Оон ангыда дүгү [illegible] хойларны кол хачызы-биле кыргыыр 12 кижини база тургускан.

Бистиң ажыл-агый бо чылын 25 муң ажыг хойну кыргыыр. Баштайгы салааш-[illegible] алырга, күрүнеге дүк садарының планын бүрүн күүседириниң болдунар аргалары бисте бар. Маңаа кол-ла чүве дүктүң чидириин болдурбазы, ону класстап, сорттаарын негелде ёзугаар чорудары болгаш дүгү лозап келген хойларны узамдыктырбайн кыска хуусаада дүрген кыргыыры болур.

Кыргыкчылар аразында социалистиг [illegible] түңнелин чеди хонгаш-ла үндүрер. Аңаа хүн бүрүнүң планныг онаалдазын 125 [illegible] күүседип турар кыргыкчыларга 25 рубль [illegible] бербишаан, [illegible] база тывсыр. Норманың 115-120 хуузун күүсеткеннерге 20 рубль, а 105-110 хуузун эттандырган кыргыкчыларга 15 рубльдан тывсырын доктааткан. Ол дугайын [illegible] самбырада [illegible] бижээн. [illegible] бүрүзүнүң хүнде кырган хоюн, дүгүн база [illegible] хой кыргыыр норма болгаш төлевири база кирген.

Кыргыкчыларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургускан. [illegible] Үстүнде бижиттинген чүүлдерни алгаш, көөрге, кыргылданы чогуур үезинде шынарлыг [illegible] турары илдең.

Бо хүннерде «Ак-Туруг» совхозтуң төп салбырында кыргылда массалыы-биле чоруп турар. [illegible] кыргыкчылары, [illegible] малчыннарның республика Наадымынга төлептиг уткуужап, аңаа киржир эрге дээш социалистиг чарышты улам калбарткан. Кыргыкчылар аразында социалистиг чарыштың баштайгы тиилекчилери амдан тура илерей бээн.

[illegible] 60 килограмм дүк кыргыыр хүлээлгелиг тургаш, ону херек кырында 62 килограмм чедирип турар. Ак-Туруг ортумак школазының тоску класстың Урана Седип база өскелерден мага-зыв, хүнде 40-45 хойну кыргып, планын [illegible] тардан бичии-даа дудак чок ажылдап турар.

«Ак-Туруг» совхозтуң төп салбырының кыргыкчылары бо хүннерге чедир 2 муң хойну кырган. [illegible] алдыныг» алган. Ажыл-иш улам түргедээн.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: Ак-Туруг школазының өөреникчизи У. Седип кыргылда үезинде (он талазында), дүк класстакчызы Анай-оол Кажыккай болгаш дүк пресстекчилери

Владимир Лопгар-оол Николай Шалып олар пресстээн дүкү чудурун чорударынга белеткеп турары [illegible] С. Суван биле К. Тоолай олар чаа кырган дүгүнүң шынарын көрүп турары.

ЧАРЫШТЫ ТҮҢНЭЭН

Бистиң корреспондентивистиң Сарыг-Септен медээлээни болза, партияның Каа-Хем райкому болгаш улус депутаттарының район Советиниң күүсеичи комитеди мал ажылының талазы-биле социалистиг чарыштың беш айлар түңнелин үндүрген.

Ажыл-агыйлардан район чарыжынга СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, «Енисей» совхозтарның коллективтери мурнап турар. СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын хуусаа бетинде 112 хуу, эътти 125 хуу күүсетпеш, бирги черни ээлээн.

Бистиң корр.

КЫЙГЫРЫГНЫ ДЕТКИВИШААН

Ажыл-агыйның бүгү малчыннарының хуралы Чаңгыс-Терекке болуп эрткен. «Чайгы үеде малчыннарның сорулгаларының дугайында» «Мурнакчы» совхозтуң партия комитединиң секретары Кызыл-оол Хертектиң илеткелин аңаа чугаалашкан.

Хөй кыргылдазын организастыг чорудар, күрүнеге дүк садарының чыл планын [illegible] күүседир, мал [illegible] белеткээр, кыштаглаашкынга үлегерлиг белеткенир, чайгы үеде малчыннар ортузунга масса-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылдарны [illegible] тодаргай чугаалаан.

Хүн эдерыын чугаалажыпга малчыннар идепкейлиг киржип, ажыл-ишчи саналдарны берген. Чаңгыс-Терекке хойжулар бригадири Чимы Ооляк бодунуң бригадазының ажыл-херээнин, оон план-сорулгаларының дугайын хуралдың киржикчилеринге чугаалап берген.

Шуйнуң малчыннары эриннчилерниң кыйгырыын деткивишаан, мал кыштаглаашкынын үлегерлиг белеткээр талазы-биле социалистиг чарышка районнуң бүгү ажыл-агыйларының малчыннарын кыйгырган.

Бистиң корр.

ӨРТКЕ УДУР СЕРЕМЧИЛЕЛДИГ БОЛУР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында ерт [illegible]

[illegible]

[illegible] кандаашкынның болгаш-биле өрт үнер айыылдыын дарымдаалааш, бүгү хамаатылар чөпшээрел чок арга-ыяштыг черлерже баарын соксадыр, а чөпшээрелдиг чорааннда өртке удур чурумчарны шыңгыы сагыыр хүлээлгелиг.

ХАРЫЫСАЛГА ЧОГУНДАН

Чамдык кижилерниң арга-ыяшка чораашы ээ-харыысалга чок болганындан өрт айыылы болза үнгүлей бээр. 1980 чылдың майда Адыр-Кежиг суурдан 5 км. ырак черге өрт болган. Ол өрт «Тоора-Хем» совхозтуң [illegible] Василий Монгушовиң Эргептиң бүрүү-биле болган.

Орук доза машиназы доктаадаан [illegible]

[illegible] В. Эрген машиназын [illegible] Таакпылап чораан сигаретазын өжүрбейн [illegible] октаптарга өрт болган. Оларның орук ара доктаааган черинде өрт болу бергенин олар-ла оруу-биле дедир чанып ора көрүп кагыптар. Күштүг хат хадып эгелээнинден олар ол өртү өжүрүп шыдашпаан. Автомашинаны [illegible] башкарбышаан, таак-пылап чораан өрт үндүрген Василий Эргепти [illegible] ажылының туружгуларынга ийи чыл ажылдаар кылдыр база оон чедирген когарапы 47 [illegible] рубльдан аңаа төлеттирерин Тожу районнуң улус суду шииткирлээн.

С. ЗАЛУЦКИЙ,
НХМ-ниң арга-ыяшты камгалаар [illegible] инспектору.

ЧЕДИИШКИННИГ АЖЫЛДААН

[illegible] даашт, план ёзугаар 300 муң рубльдиң [illegible] продукциязын бүдүрер тургаш, ону 325 муң рубльге, 291 муң рубль түңнүг продукцияны сайгарар планын 301 муң рубльге күүсеткеш, алган хүлээлгезин ажыр күүсеткеннер. Оон-биле кады күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чоруу база бедээн. Бир ажылчынга ортумак-биле 2777 рубль [illegible] көрдүнген болза, [illegible] 2876 рубль болган.

[illegible] организациялары партияның XXVI съездизиниң шиитпирлериниң он бирги беш чылдың программаларын амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш бүгү кижини планның [illegible] угландырган. Коллективниң ортузунда чорудулуп турар идей-кижизидилгелиг, политмассалыг ажылдарны күштелдирип чорудуп, тус-тус ажылчыннарга социалистиг чарыштың негелделерин таныштырып, ону [illegible] күштүг мөөрейлээннер. Оон түңнелинде төннү продукцияның шынары бедээн, саны [illegible] болгаш күш-ажылдың [illegible]

[illegible] зырадып сайзыраткаш, сүт аймааның продукцияларын [illegible] кылып турар. Ук коллективтиң ажыл-ажыл улуг мастер Л. С. Чеботаева билдилиг удуртуп келген. Дуржулгалыг мастер Улан-Удэниң технологтуг техникумун 1970 чылда чедиишкинниг дооскаш, ук бүдүрүлгеде он ажыг чылдарның дургузунда ажылдап турар. Баштайгы үеде ол ээлчег мастерниң хүлээлгезин күүседип турган. Амдан уруттуң бодунга [illegible] улуг мастер бооп ажылдаарын айга сүмелээн Любовь Сергеевна иш-чорууну [illegible] болгаш оон удурткан цехтиң [illegible] алган хүлээлгезин ажыр күүседип келген. Мурнакчы [illegible] технологиязын чаа шиңгээдип ап чорууру аныяктарга. ажылынга мергежээн хоочуннар-даа бар. Оларның бүдүрүлгеда мөзү-шынары бир хевирлеш. Хөй чылдарда ажылдап келген мөөннеп алган билиин аныяктарга дамчыдып берип турар [illegible] Оларга Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутаты Ольга Захаровна [illegible]

[illegible] нарының аразында күш-ажылчы маргылдааны улуг мастер Любовь Чеботаева баштап [illegible] комиссия ай, квартал санында [illegible] Улуг мастер [illegible] самбыразында түңнеп турар. Оон түңнелинде алган [illegible] ажыр күүседип [illegible] мурнакчы ажылчыннарның цехтериң саны көвүдеп турар.

Продукцияны савалаар [illegible] планның даалгазын ажыр күүседип келген. Ында хоочун ажылчыннар [illegible] коммунист Галина Фалиснова [illegible] өскелерге [illegible] Ол алган хүлээлгезин ажыр күүседип [illegible] ажылдарны мергежилдиг [illegible] ак сеткилдиг күүседип келген. Дуржулгалыг хоочуннар төлептиг үлегерин [illegible] мергежилинге [illegible] комсомолчулар [illegible] Ирина Монгуш [illegible]

[illegible]

Н. ООРЖАК.

[illegible library stamp]

ЭРТКЕН БЕШ АЙЛАРДА

Чыл эгезинден май төнчүзүнге чедир «Шын» солун редакциязынга 2330 чагаа келген. Ол чагааларның барык чартыындан хөйү солунга парлаттынган. «СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дууштур ажылчы чоннарның чагаалары болгаш саналдары-биле ажылды улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» партия Төп Комитединиң чоокта чаа хүлээп алган доктаалынга мынча деп айыткан: «Чагаалар-биле ажылды экижидер, оларны төйү-биле парлаар, оларны сайгарып көргениниң түңнелин доктаамал дыңнадыр, чагааларның допчулалдарын хемчег алыры-биле хамаарышкан черлеринче чорудар. Чагааларда киирген айтырыгларга харыылап түве чугааларынга партия, совет ажылдаан чүртүкчүлерин идепкейлиг киириштирер».

«Шынның» почтазы-биле кээп турар чагааларның аразында ажылдаарынга, чурттаарынга шаптыктыг четпестерни илереткен чагааларны чок деп болбас. Чыл эгезинден бээр келген чагааларда шугумчулелдиг чагааларның саны 200 ажыг турар. Ол чагааларның [illegible] чер-черде садыг хандырылгазында, хоорай, суурлар чаагайжыдылгазында, культура албан черлериниң ажылында, пассажирлер аргыштырылгазында четпестерни, ниитиниң өнчү хөреңгизин ээ-харыысалга чок ажылдап турарының дугайында шугумчулеп бижип турар. СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлеринге үндезилээш «Экономика камналгалыг болур ужурлуг» деп чаа рубриканы ажыдып, оң адаанда номчукчуларның экономикага хамаарышкан чагааларын парлап эгелээн. Кызыл районнуң Чербе суурдан Р. Очур-оолдуң бижээн шугумчулелдиг чагаазын ол рубрикага июнь 7-нин солунунга парлаан. Ындыг янзылыг шугумчулелдиг чагааларны реализастаа [illegible] манап тур бис.

Солунга парлаттынмайн баткаш парлаттынмаан тус черге хемчег алыр [illegible] чер-черде партия, совет органнарының адрестеринче шугумчулелдиг чагааларга харыыларны хөйү-биле кээп турар. Ол чүл дээрге чагаа-биле ажыл экижип, материалдарның дээштиниң бедип турарының херечизи-дир.

Эргим бижикчилер! Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттаадырар дээш силерниң черде чүнү кылып турар силер, ол дугайында чагаалап бижиңер.

Ол бирги беш чылдың баштайгы чылының чаагай дужаалын алыр дээш республиканың хову шөлдеринде ажылдап кылбарган. Суглатчыларның, тараажыларның болгаш механизаторларның ажылының дугайында чагаалардан бижиңер. Ол ышкаш совхозтарның кыргылда пунктуларында, малчыннар коданнарында элбек дук дээш кылдыныып турар ажылдарны болгаш ол чаагай херекке чедир кылдынмайн турар чүүлдерни бижиңер.

БИРГИ ЧЕРДЕ — КАДЫКШЫЛ

Кижилерниң кадыын камгалаары — бистиң чуртувуста бирги черлениң айтырыы. Бо бүгүнү СЭКП ТК-ның 1977 чылда [illegible] кадык камгалалын улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында доктаалында болгаш партияның XXVI съездизинде чугулалап айыткан. Бо доктаал [illegible] боттандырар дээш Ак-Эрик [illegible] ажылын [illegible] чорудуп турар бис.

Эмнелге пунктузунуң эргелекчизи — Раиса Дамдаа. Ол суурнуң чурттакчыларын хайгаараар. Роза Алдын-Херел — акушерниг. Болум малчыннарның эмчизи мен. Кайывыс-даа Кызылдың медицина училищезин доосканыс бис. Менде 50 малчын бар. № 2 хой болгаш база мал бригадалары Шарапур болгаш Нарын хемниң девиекзээринге чайлаар. Артканы малчыннар Чаавал шелү, Донмае-Суг деп черлерге баар. Оларның чайлаглаар черлери мал одарладырынга шынап-ла таарымчалыг. Арыг агаарлыг арга-арыглыг черлер болгаш [illegible] кадыкшылынга база эки салдарлыг.

[illegible] кайы-даа үелерде болур. Оларның санитарлыг байдалын, [illegible] угур баш бүрүнгаар тарылгаларны [illegible] апарган. Ол ышкаш, 14 харга чедир уругларны болгаш сааттыг херээженнерни учетка киирип, [illegible] турар бис. Малчыннарга чорууур дуза [illegible] көрдүнген график ёзугаар [illegible] турар бис.

Пунктуну эмчилери суурнуң [illegible] чылын калбайтыр турар бис. Бодаа Совет депутадынга соолгу [illegible] депутат ажыл-чорудулгазы-биле холбаштырып турар мен. Суурда № 12 округтуң чурттакчылары-биле ужуражылгаларны эрттирдим. Суурда өг-бүлелериниң огородтут бо[illegible] тандык хемчеглерни херээженнер чаву[illegible]лери-биле ап чоруткан бис. Чурттакчылар [illegible] хөй [illegible] чаңнаа [illegible] Өгбелери суурдан ырак эвесте тараан. Кызыл районнуң күш фабриказындан өреге бүрүзү дагааларны садып алган ажылдап турар. Оон ангыда уставта көрдүнгениниң ёзугаар инектерлиг, хаваннарлыг. Бо бүгү [illegible] ажылдарынга салыглыг.

Ажылдыы өг-бүле кадык болза, оларның бүдүрүлгезинге киржилгези чаңгыс демниг болур. Ынчангаш харылап турар малчыннарымның кадыынче, оларның культурлуг амыдыралынче үргүлчү сагыш салып турар мен. Партияның XXVI съездизи медицина ажылдакчыларының [illegible] айыткан. Ынчангаш улам кызып ажылдаар мен.

И. БЫЗААКАЙ,
Ак-Эрик сумузунуң [illegible] Совет депутады.
Тес-Хем район.

ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН

Бис болза, кажан-даа турун [illegible] амыдыралдыг чуртта ажылдап, чурттап орар аас-кежиктиглер-дир бис. Бистиң Совет чуртувус, төрээн Тывавыс ауп бүрү сайзырап, бижыгып орары өөрүнчүг. Маңаа мен бо хүнге чедир эрткен үемни сактып бижикседим.

Чажымдан өскүс арткан мени чоок төрелдерим, кожа чоннум куш-ажылче углап, мал ажылынга дадыктырып, оон арга-дуржулгаларынга өөредип [illegible] орук айыткан ол. Амыдыралымның [illegible] дургузунда бергелерге таварышкан-даа, аас-кежик, өөрүшкүнү көрдүм. Өөм ээзи 1943 чылда мөчээн. Ол-ла чылдарда ийи оглум, бир кызым база чок болганнар. Бистиң черге медицина шоолуг сайзыраваан ол үеде бо кижилерниң [illegible] эмнедип алыр кылдыр чыдар [illegible] бижикчи [illegible] ындыг турган-дыр. А 1980 чылдың алды айда кызым Кызыл хоорайга барып, терапияга чыттырып, [illegible] Шаандагы [illegible] сактып келгеш. Тывавыстың ам чаарттынып, сайзыраанынга магадап өөрүвес аргам чок болду.

Мээң улуг өөрүшкүм — 1944 чылда партия кежигүнүнге киргеним болур. 1944-45 чылдарда Кызылдың даараныгга комбинадынга даараныкчылап турдум. [illegible] 185-200 хуу күүседип, стаха[illegible] чордум. Оон кадын бай-далы кожуунга, эмнелгеш, катап-ла төрээн Бай-Тал суурунга кээп, малчыннап ажылдай берген мен. Чээрби чыл дургузунда малга үре-түңнелдиг ажыл чыл бүрүде бедик көргүзүглер дээш менээ 1966 чылда «Алдарлыг малчын» деп [illegible]. Ажылдап келген чылдарымда үш медаль, ийи херек демдээ [illegible].

Бо бүгү эрткен оруумну өөренип көргеш, «Бай-Тал» совхозтуң директору [illegible] Чоокта чаа чемишээрел ёзугаар, эвээш чоокка «Нива» машинаны база садып алдым.

Бажыңымда радио, телевизорум [illegible] дыңнап, көрүп, амыдыралды магадаар кижи-дир мен. Партияның XXVI [illegible] улуг сонуургал, чоргаарал-биле өөренип тур мен. Аныяк болган болзумза, чеже беш чылдар үлүүнге киржикчей эртик мен. Ындыг-даа болза, мээң ажыл беш чылдың үлүүнге хире шамам-биле киржир болганым менээ аас-кежик-тир. Бо чаагай амыдыралды тывысып берген Коммунистиг партияга, Совет чазакка [illegible] четтиргенимни чүрээмнен [illegible] келдикчилерге [illegible] Мээң соңгаар-даа сеткилим [illegible] күзел эпкеш, ажылынга хире шамам-биле киржир мен. Мындыг магалыг чаагай үеде чурттуун [illegible] база улуг-ла чуртта чүт-дүр.

А. ИРГИТ,
персоналдыг пенсионер.
Бай-Тайга район.

ПОЧТАЧЫЛАП ТУРГАНЫМ

Ынчан 1935 чылдың [illegible] чүве. Баян-Кол сумузунуң даргазы Б. Ендан келдиртпеш дээрге [illegible] [illegible] сонунда даргам. «Почтачылаар кижи тывылбайн тур, ажылдаазынза [illegible]?» — деп, сарыгзымаар [illegible] карактарын менче чиге көрүп, хамы [illegible] айтырган.

Чоннуң чагыдылгазын бо хүннерде дег совхоз төвүнде почта салбырындан алыр эвес, бистиң черден 80—90 километр ыракта Кызыл хоорайдан аът-биле чорып чедип алыр турган. [illegible] хаара элээн боданып олура, чөпшээрешкен ындыг мен. Мээң төрүттүнгеш өскен Баян-Колум Улуг-Хемниң оң талазында турар. Ынчангаш оон [illegible] үеде безин чазын, күзүн кежери ындыг-ла белен эвес чер. А ол үеде кыры-биле [illegible] турган.

Амгы «Х Улуг хурал» совхозтуң төвү Баян-Кол-Аксы суурга ынчан орус чон база [illegible] арбаннарының болгаш суурнуң [illegible] солун, сеткүүлүн, чагаа бижиин Кызыл хоорайдан айда дөрт катап барып алыр, почтачылаар кээрэ чарып алгаш, хүлээдип эгелээн мен.

Ол үеде арбаннарның өреге саны үш чүс ажыг, ынчалза-даа ужук бижик билир кижилер хөй эвес болганындан ажылдаанымның баштайгы үезинде олар чүгле 100 ажыг солун [illegible] А орус эштерниң солуннар, журналдары, оларга оон мөөн белир чагаа бижии шынап-ла кезүү-ле хөй турган.

1938 чылдың төнчүзүнге чедир почтачылаан мен. Чоннуң солуннар, журналдар чагыдалы ол аразында чылдан чылче өзүп, сонуургалы кезүүзү-ле бедип турган үелер ол.

К. ОЙДУП-ООЛ.
Кызыл район.

Кызылдың № 48 тудуг эргелелиниң мурнакчы бригадаларының бирээзинге В. Борбак-оолдуң удуртканы шеверлекчилер бригадазы база хамаарыжыр. Ук коллективтиң шеверлекчилери бо чылдың ийиги кварталының планның даалгаларын чединишкинниг боттанадырар дээш социалистиг чарыштың аразында калбарткан.

Хуузаа хуулгаазыны ажыр күүседип келген мурнакчы шеверлекчилерниң аразында комсомолчу Тамара Кок-оол база бар. Аныяк уруг хоорайның № 4 ПТУ-зун чединишкинниг доосказ, дөрт чыл дургузунда ук бригадада шеверлекчи боол ажылдап келген. Бо үениң иштинде оон билиг-мергежили, арга-дуржулгазы бедээн болгаш коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы апарган. Мурнакчы ажылчын бодунуң ынак мергежилинге аныяктарны күзелдии-биле өөредип турар.

ЧУРУКТА: шеверлекчи Тамара Кок-оол.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ОЗАЛДААН МИННИИШКИН

Арагаиың хоразынга алыскаш, чалыы чылдарын, эртем-билиниң төлептиг ажыглап шылавайн барган бир шити манаа чижегледексеним. Ол школачы, студент болгаш шериг чылдарын омак-хөглүг, улуг чедиишкиннер-биле [illegible] эрттирген. Ортумак школаны мөңгүн медаль-биле доосканы соонда, шериг албанын эрттирип чоруткан. Шериг аныяк оол немелде билиглерни ап, [illegible] макталдарга чедип, сержант эргелиг чанып келген.

Шериглен халажып келгеш, ол улаштыр Кызылда башкы институтунче өөредилгезин уламчылап кирген. Алызы-ла ол өөредилгезинге, хөй-ниити ажылдарга кызымак болгаш институтту база эки дооскан. Тываның чөөн талакы районнарының ортумак школаларының бирээзинге башкылай берген. Ынчан школаларга [illegible] эртемниг кадрлар четчир эвес. Теорияга алган билиин практикага [illegible] ажылдааш, ажылынга мактаткан-даа.

Ынчалзажок ол чедип алган эртемнинге меңээргенир, мактаныр, бодун өрү көрдүнер багай чаңчылдыг апарып, арагалаар болу берген. Ынчаар арагалап турган, [illegible] ажылдаавайн барган. Школазынга катап башкылазын [illegible] ада-иези, эш-өөрү сүмелеп, шаг болган. Ынчалза-даа ол бүгү-ле чүүлду болу шиитпирлер болганындан, сүме-сургаалды тоомчага албаан.

Ынчан чеди, он класстар, институт доосканы болгаш шериглен халажып келгениң кандыг-бир улуг байырлалдар болган дег демдегзен, арагалаар турганын чугаалаар. Харын-даа эш-өөрүнден артык арага ижип билирин мактанып чораан. Оон мындыг мөзүзү эки түңнелге чедирбээнин ол ам билинген.

Оон аас-кежиктиг келир үези дээш ада-иези бүгү-ле күжүн, сагыш човаашкынын бараалгадып келген. А башкылары ону эртем-билиг-биле чепсеглеп, амыдыралдың делгем оруунче киирген. Бо-ла бүгү [illegible] эртем-билигни [illegible] [illegible] ажыглавайн, [illegible] тыг ажыл-иш кылбайн келгенинге ажим кончуг харааданып орар.

Ол институт дооскан, 25 чыл болган. Ам 52 харлыг. Бо үениң иштинде чүнү кылганын аналызээрге, чүгле Улуг-Хем районнуң болгаш Бии-Хемниң ыяш белеткээр черлеринге үш-үш чыл таныылдаан болган. 18 чыл дургузунда кырында, хөй-ниитиге кандыг-даа ажыктыг ажыл кылбайн, тоткан черинге тос, аштаан черинге алды хонуп, чакпылдап, арагалап келген. Оон мындыг төлеп чок амыдыралының түңнели кадыынга кончуг багай салдарны чедирген. Карактарының көөрү, ижин-шөйүндүнүң чем хүлээп алыры баксыраан. Буттары бастынмастаан. Амгы үеде ол республиканың онкология эмнелгезинде эмнедип чыдар.

Бо эш ышкаш амыдыралын хажыдып чоруур ийи-чаңгыс кижилер бистиң аравыста ам-даа чок деп болбас.

Х. ОНДАР.
Кызыл хоорай.

САДАЛ ЧОК

Оюн-Курседи кудумчузунда туурбудан кылган ийи каът бажың бар. Бо дээрге медицинаның эргежок чугула херекселдерин садар магазин-дир. Ол республиканың болгаш Кызыл хоорайның бүгү-ле эмнелгелерин медицинаның [illegible] херекселдери-биле хандырып турар. Садыгның [illegible] херекселдерин шевергин салгылап каан. Оон хуузда өг-бүлелерге ажыглап болур чүүлдерни садып ап болур.

Ук садыгның коллективи улуг эвес. Олар келген кижилерге ээлдек-эвилең, хереглээн чүүлдерин саадал чокка үндүрүп бериp турар. Өөгү беш чылда садыгның коллективи шалыпчы ажылдаан. Олар садыгга планын 174 хуу күүсеткен, мактатканнар. Садыгның удуртукчузу — Н. А. Павлов. Ол ажылын кызымак башкарып турар, ол чоннуң кадыынга эргежок ужур-дузалыг херекселдерин [illegible] хандырарынга сагыш човангыр.

Кандыг-даа чүүлге камналга кончуг чугула. Садыгга келген барааннарын камныг хүлээп, оларны хумагалыг кадагалап, шыгжаарынче ында ажылчыннар улуг кичээнгейни салып турар. Бир эвес хереглээн бараан чок болза, садыгның [illegible] эртемнерга дузаны ап турар.

С. ВИКТОРОВ.

КАШ-ДАА ШҮҮДЭЭР

Кандыг-даа национал кижилери үе төөгүден бээр кудалажыны эрттирип келген. Мооң [illegible] [illegible] та кудазы эрттирип турарын [illegible]. Солунда үнген ол чагааларның нургулайында-ла куда кылырда каш катап шүүдел, хөй чарыгдалдарны үндүрүп, үе шак[illegible].

Бо бүгүнү бүрүү шаап турары черле чөп. Оолдуң ада-иези, төрел улузу баштай урууннарын дилеп келдивис деп келир. Ол келгенде бүдүн хойнуң ээдин быжырып алгаш, ийи, үш кааржактан эвээш эвес арагалыг келир.

Урууну ада-иези, төрелдеринге ырак, чоокта төрел чыттыг улузунга чедир чыглып, дойлап эгелээр. Ынчан турда, дун, хүннер эртер. Ажыл-агыйның [illegible] ле алдан кудалар саадап, [illegible].

Демги залга ийи дугаарында, уруунусту кажан алыр бис деп дугуржулга кылып келир. Ол база-ла баштайгызындан эвээш чок чарыгдалдыг.

Үш дугаарында дашка көдүрер шайлалгазы болур. Аңаа кол улуг кудалар чежел, оларның саны-биле ужа херек. [illegible] ну өлүрүп турар-дыр. Ол кымның хоозу? Бо үеде демги-ле кудалажып турарларның нургулуу хоорай, суурларда чурттап турар, коданында хөй хойлуг кижи чок-ла болгай. А совхозтарның малчыннары, ка[illegible] ёзугаар хуу малдыг.

[illegible] айтырыглар чайгаар-ла [illegible] дээрге куда бүтпес бе? Кудага ужа салбаска кудулдуктээр болбааны ол бе? Аңаа анаа аът салырга урууну бербейн баар бе? А өглениp турар уруглар ол [illegible] чаңгыс черге бүгү назынында кады чурттаар дей дугуружкан кижилер дээрзин манаа утпаза эки. Чүгле ужа, төшту хөйнү салырга бай куда болганы ол деп билиишкин дээрге эргиниң артыышкыны-дыр.

[illegible] чаңгыс чылдың дургузунда чеже куда [illegible] да аът дээш-ле хөй мал кырып турарга чүү хире карашкагарай болуп турарын бодаар үе келген. Мал дээрге ниитиниң, бистиң совхозтарның [illegible].

Чер-черде улус депутаттарның Советтери, партия, комсомол, профэвилел болгаш хөй ниити организацияларын, херээженнер чөвүлелдери болуп туралар [illegible] дааа анаа үнүп турар чарыгдалга чедир билгеп турары кузенчиг. Чер-черге бо бүгүнү чедип алырын үе келген деп бодаар мен. Чүге дээрге бо айтырыг анаа амы хуу херек эвес, экономика, камналга-биле харылзаалыг, [illegible].

М. БӨПЕШ.
Чыраа-Бажы суурнуң чурттакчызы.

ПЕНСИЯЛАП ҮНЗЕ-ДАА

Кызыл-хүрен шырайлыг, сергелен кижини «Мурнавыя» совхозтуң төвүнге келген кижилер эскерип каар. Ол болза Шожут-оол Чашкагарович Ооржак-тыр. Ону эрткен чылын [illegible] ынчалза-даа, ол кижи-даа аажы чок олурбас, ам-даа совхоз [illegible] шаан болгаш хөй-ниити ажылдарынга идепкейлиг Ш. Ооржак суурда эш-хуу садыының даргазы, берге кижизиниг [illegible] дыг-даа ажылды кылыр. Май эгезинде безин олар 2150 ат кажа дугун чыып [illegible]. Ол бодун эрткен [illegible] 750 рубльдин [illegible] Чадааналын айнымыр [illegible] 940 ат [illegible] Кызыл-Мажалыг [illegible] ажыл-агый черинге [illegible].

Пенсионер Ш. Ооржак [illegible] СЭКП-ның XXVI [illegible].

А. КАНЧЫЫР.

Наталья Савельевна Аксоненко республиканың агрохимлабораториязының мал ажылының болгаш мал чемнериниң химизастаарының аналитиктиг хөй чылдарны [illegible] Амгы үеде Тываның ангы-ангы бо [illegible] специалистер баштайгы өөредилге-бүдүрүлге практиказын [illegible] чүүлдерни билип алган болгаш [illegible] бижиктер бооп артышаан.

Дуржулгалыг агрохимик эш [illegible] ажыктыг сүмелерни берип, совхозтарның специалистери-биле [illegible] турар.

ЧУРУКТА: Н. С. Аксоненко.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ИЛЬЧИНИҢ ЛАМПОЧКАЗЫ

(Амыдыралчы чугаа)

Ол кайын Сергелең ирей алдан [illegible] Бир-ле хүн ооң [illegible] колхозтуң электростанциязының тулуунда ажылдап турар чүржузу Сайыт-оол ийи орус эштиг чедип келген. Оларның-биле амыр[illegible] турарынга белеткени берген.

— Ажырбас, честей. Сени дыка дээрергедес бис. Электри узадыннары шөйгеш, Ильичиниң лампочказын хүн дег чырып турар кылдыр ажып бээр бис — деп, Сайыт-оол келгеш херээн чугаалаан.

— Чүү хидир сен, оол? Ильичиниң бе? Ленинниң бе? — деп, [illegible] Сайыт-оолче, оон соонда арын ышрайында [illegible] орус [illegible] гелгени. Оларның бирээзи шофтыг [illegible] болган:

— Шын-дыр, кырган. Мону [illegible] Ильичиниң лампочказы [illegible] [illegible].

— Уваа, Ленин... [illegible]

[illegible]

гаатыал. Ындыг але, Гриша? — деп, ол бир эжинден ыяды[illegible].

— Ийе, шын-дыр — деп оозу баштыкап каан. Эжинге деткиткеш, Сайыт-оол база-ла уламчылаан.

— Ленин хувискаал тиилээн соонда, бүгү чуртту электрижидер [illegible] планы тургусаш, телевизелиг ат салган. Бүгү чуртту сай[illegible] [illegible] чырыын амыдыралга ажыглаар деп Ленин өөредии [illegible] күш-тыр, ол хамаанчок сээң чүстеринге-даа энерти чиннев болур — деп электри [illegible] Сергелең [illegible].

«Мен база шак мынчыт, бо оолдар дег, эвин бодуун [illegible] аа! Амыдыралга ынаа [illegible] 1934—1935 чылдар[illegible] бүтпес илгет[illegible] моол ыдыгаарындан бээр [illegible] МТС-лерге, ИТЛ[illegible] ам [illegible].

[illegible] Оон ажыл-амыдыра[illegible] Колхозтуң алын безин чок Ло[illegible] адыы-биле адап алган Бо бүгү шупту дүүн чаа болган дег сагындырар. Сергелең [illegible] амыдырал дээш деми[illegible] кужун, дерин харамнанмайн кел[illegible].

Ажылдааш оолдарга шува[illegible] чок аажанзырап, аът хулуп, [illegible] Оолдар кырганның ба[illegible] чырык киирер ажы[illegible] болбайн доозуп[illegible] Бичии бажыңның дээ[illegible] [illegible] деп ниил ажааш, оон [illegible] Сайыылдааны [illegible] өөрлиг бербак кар[illegible] кырганнарга көр[illegible].

— [illegible] оолдарым? Кым [illegible] чүү-даа чок. Бээн [illegible] чок [illegible] — деп, ызазыкаан [illegible] Сайыт-оолдуң [illegible].

гы кырган оолдар шиг чем [illegible].

— Удавас чырыыр, угбай. Бо Ильин суурнуң бажын бүрүзүнге киирер бис. Оон улаштыр, элээн шуудай бээрге, малчын коданнарже база чагылап каапап, электри шугумун шөөр [illegible] Ильичиниң лампочкаларын [illegible] апаар. Владимир Ильич ынчаар күзеп чорган, оон [illegible] турарывыс бо-дур — деп, Сайыт-оол угбазынга [illegible].

[illegible] Мөнге чырыты боорун Ильин суурнуң чон улуг өөрүшкү-биле [illegible] Орайтай берген [illegible] кырганнар алды [illegible] кожа турганнапканнарын бот [illegible] бедин билбейн барганнар. Караңгы. [illegible] Суурнуң бажың [illegible] база-ла лампочка [illegible] хып турар. Кудумчулар [illegible] Оон кырганнар [illegible] Ындыг-да бажың [illegible].

Сергелең ирей, бөлдээш Ильичиниң [illegible] почказынче эгти бедик [illegible] [illegible] туруп турган [illegible] аас-кежиин ол үеде чүге [illegible].

— Че, кадай! Антарыны [illegible] кеттиниң алгаш [illegible] [illegible] — деп. Сергелең ирей бодурлааш [illegible] антарадан солдак тонун уштуп [illegible] [illegible] Сарыг [illegible] ораан, карак огу дег кызыл [illegible] чораан. Ыяанда-ла кызыл партизаннар командирниң турасында кылдыр беликк берген Владимир Ильич Лениниң чуруун антаразының аргынга тонтап, шыгжап турганын, ирей, кадайның билин бажы улам-на чырык [illegible] болган Кырганнарның өөрүшкүзү оон-даа артык [illegible] [illegible].

Б. САТ.

ПМА-ның интервьюзу

ДЕЛЕГЕЙ БАШКЫЛАРЫНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНДЕ

[illegible] делегей федерациязының делегей конференциязы (МФПРП) июнь 8-тен 13-ке чедир Будапештиге болуп эртер. МФПРП-ниң вицепрезидентизи, ССРЭ-ниң чырыдышкын ажылдакчыларының [illegible] болгаш эртем черлериниң профэвилел ТК-зының даргазы Т. П. Янушковская-биле ПМА-ның корреспондентизи В. Енин ужурашкаш, чамдык айтырыгларга харыы бээрин оон дилээн.

— МФПРП бо чылын 35 чылын демдеглээр болгай. Оон сорулгаларының болгаш ажылының дугайын чугаалап көрүнэрем.

— Чырыдышкын ажылдакчыларының [illegible] делегей федерациязы 1946 чылда тургустунган. Оон сорулгазы — делегейниң башкылар [illegible] дээрин хостуг чоруу дээш, [illegible] болгаш делегейге калы [illegible] каттыштырары. Чер Ортузу далай чоогунуң башкылар организацияларының ол регионга [illegible] өөредилгениң ролюнуң болгаш чырыдышкын ажылдакчыларының [illegible] сорулгаларының дугайында айтырыглыг конференцияны Федерация 1978 чылда Кипрге эрттирген. Чоокку Чөөн [illegible]

[illegible] төлээлери келир. Чүгле [illegible] ыяк, а ууставе профэвилелдеринге база ужур-дузалыг бо [illegible] болгаш экономика» деп темага тураскааттынган. Школа болгаш профтехөөредилгенин бүдүрүлгеге болгаш экономиканың [illegible] дээрэни башкылар эки билир. [illegible] кризистиң үезинде болуп турар болгаш өөредилге системазынга, өөредилгениң эр[illegible] чугаажок. Башкыларның эргелерин камгалаарының, оларның сонуургалын чедип алырының [illegible] МФПРП-ниң Будапештиге болуп эртер конференцияга тодарадыр апаар.

— Тайбың дээш демисел МФПРП-ниң ажыл чорудулгазында кандыг черни ээлеп турарыл?

— Делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырыдырары, со[illegible] организациялары биле МФПРП-ниң [illegible] чылдарда улам калбартырынга дузалаан.

Совет башкылар, делегейниң бүгү булуңнарында оларның [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездинге эш Л. И. Брежневтиң [illegible]

[illegible]

(ПМА)

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-ның КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ФКП КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАГА БЕЛЕН

ПАРИЖ. (СЭТА). [illegible] Ж. Марше [illegible]

[illegible]

СОЛУННАРНЫҢ БИЖИП ТУРАРЫ

[illegible]

ИСТЕЛГЕ ТҮҢНЕЛ ЧОК ДООЗУЛГАН

БОНН. [illegible]

[illegible]

МУРНУУ АФРИКА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЯДРОЛУГ ЧЕПСЕГЛЕНИИШКИНИ

НЬЮ-ЙОРК, июнь 4. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

(СЭТА)

ЧАЗАККА БҮЗҮРЕВЕСТЭЭН

ТОКИО. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

ЧЕПСЕГЛЕНИИШКИНГЕ УДУР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.). [illegible]

[illegible]

КЫЗЫГААРДА ӨНЧҮК-ЧӨҢГЭЭ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

В. РЕШЕТИЛОВ

ДЕМИСЕЛДИ БАЗАРЫ-БИЛЕ

ЛОНДОН. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

ДЕЛЕГЕЙДЕ БОЛУУШКУННАР ДОПЧУЛАЛЫ

Чаа дайын айыылынга удур

АКШ-тың [illegible]

[illegible]

Сүлчээ Пекин-биле холбаалыг

Май 30-да [illegible]

[illegible]

Н. СЕТУНСКИЙ,
В. МАТВЕЙ.
(СЭТА).

ДЕРЗИИ ПЛАН

КАРАКАС. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

САН-ХОСЕ. (СЭТА). [illegible]

● ● ●

[illegible]

АП—СЭТА-ның фотозу

● ● ●

Чугаа-буру медээлер

ШУШЕНСКОЕГЕ БААР

Кожээлер нытынде болгаш [illegible] черлерден [illegible] дүк чыып ажылы [illegible] районнуң школаларында организастаттынган. Ону комсомол райкомунда штаб удуртуп турар. Бо талазы-биле школаларда, класстарда чарышты база [illegible].

[illegible] түңнел-биле алырга, Кызыл-Сылдыс сес чыл школазы 155 килограмм дүк дужааган. Ында дөрткү классчылар оналдазын 187 хуу күүсеткен. Алды класстар 30 ажыг килограмм [illegible].

[illegible] ле 4-10 класстар киржирин көрген. Ынчалза-даа эге [illegible] биле киржип турганнар.

Бай-Даг ортумак школазының өөреникчилери 206 килограмм [illegible]. Районнуң школаларындан 4 школа 254 кг дүк чыып дужаар турган 723 кг-ны ду[illegible].

[illegible] Кызыл-Сылдыс сес чыл школазының 4 «а» классчылары тиилекчи болган. Олар комсомол райкомунуң берген путёвка-биле Шушенское баар.

Ол мыкаш школа бүрүзү дүк чылдазынга эң идепкейлиг киришкеннерге Бүгү [illegible] «Орлёнок» [illegible] путёвкаларны [illegible] тиилекчилер-биле бээр кылдыр көрүп турар. Оон түңнели сөөлүредир [illegible].

[illegible] дүк чылдазы күске чедир уламчылаар.

Г. КУДРЯВЦЕВА.

БИСТИҢ УРУГЛАРЫВЫСКА

[illegible] чай эгелеп турар. В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың каттышкан профэвилел комитети «Тайжычй» пионер лагерин сезонга эки белеткээр дээш улуг ажылдарны кылып чоруп [illegible] Ак-Дөврүк—Абаза оруундан чеден ажыг километр каас-чараш бойдус чурумалдыг черде бистиң лагеривис турар. Бо хүннерге [illegible] столоваяны, [illegible] чаартып, спорт [illegible] кылып турар, [illegible] база тургузунган.

[illegible] чай эгелээн. [illegible] 200 кижи [illegible] лагерьге дөрт чүс ажыг уруглар дыштаныр. Уруглар-биле кады [illegible] ажылдаар. Оларның чамдыктары чаңгыс удаа эвес лагерьге ажылдап келгеннер. Үстүкү классчылардан чамдык өөреникчилер база лагерьге ажылдаарлар.

Пионер лагери уругларны [illegible] белеткенип турар.

Л. ФЕДОРОВА.
Барыын-Хемчик район.

НАЙЫРАЛДЫҢ ЫРЛАРЫ

Украинаның Ровно хоорайга [illegible] музыка фестивалы эгелээн. Ук фестивальга Литва ССР-ниң, Кострома, Могилев областарның, Абхаз болгаш Тыва автономнуг республикаларның [illegible] урал чүүл коллективтери, Москваның, Киевтиң, Днепропетровскиниң урал чүүл мастерлери киржип турар.

Фестивальдың [illegible] байырлалдың митингизи болган. СЭКП Ровно обкомунуң секретары А. Мартынова фестивальдың киржикчилеринге байыр чедирген. Аки-дугмалышкы совет [illegible] Могилев областан А. А. Бородинов, Ровнодан пес-тзавычы В. Сулым, Тыва АССР-ниң культура министриниң оралакчызы В. В. Оскал-оол, Литва ССР-ниң [illegible] артизи Р. Машюте болгаш өскелер-даа демдеглээннер.

Хоорайның Культура [illegible] концерт [illegible]. Оон соонда фестивальдың киржикчилери [illegible] районнарынга барып, [illegible]-биле ужуражып, урал чүүлүн барзалгатканнар.

Ю. ДОВГАЛЕНКО.

ХӨӨМЕЙ ФЕСТИВАЛЫНЫҢ СОРУЛГАЛАРЫ

Республиканың улусчу чогаадылга болгаш культура-чырыдышкын ажылының эртем-методиктиг төвү бо айның 27-де хөөмейжилерниң бирги республика фестивалын эрттирер деп белеткенип турар. Ол байырлалга Башкирияның, Даг-Алтайның, Хакасияның, Тофаларияның болгаш найыралдыг Моол Арат Республиканың төлээлери киржири-биле чалаттынган.

Хөй-хөй мастерлер, шылгаралдан аныяк күүседикчилер [illegible] хөөмейниң дээрезы деп атты чедип алыр дээш конкурстарга киржир.

[illegible] хөөмей, каргыраа, сыгыт деп үш кол хевир бар [illegible] Кожагар каргыраазы, хову [illegible] каргыразының бир янзы хевирлери-дир. Ынчангаш тыва күүседикчилер шаандан тура ол кижиниң каргыраалары онза, бо кижиниң сыгыртыры, ду кижиниң хөөмейлээри тергиин дээш байдалдыг тода ылгап чораанна.

Сценага чамдык чарлакчылар хөөмейни сыгыт дээш соора чарлаар таварылга бола таваржыр. Ону болдурбазы [illegible].

Кол тиилекчилерни бо үш хевирниң аймаарынга үнделиилеп тодарадырын фестивалдың [illegible]. Хөөмей дээрге, бүгү-ле ол аян-хевирлерни каттыштырып турар [illegible] хевириниң ниити ады болур дээрзин санап турар бис. Бо фестивальга тускай эртемниглерниң элээн хөй дыңнаалгаларындан быжыг түңнелди үндүрүп, чамдык терминнерниң [illegible] айтырыгы программада база көрдүнген.

Хөөмейниң шинчилекчилери Х. Иктисамов (Уфа), И. Богданов (Москва), Ж. Бадраа (Улан-Батор), Б. Чернов биле В. Маслов (Новосибирск) олар фестивальга киржип, боттарының эртем ажылдарын таныштырар деп белеткенип турар[illegible].

Аңгы-аңгы областардан, республикалардан келген төлээлер хөөмейниң хөй янзы аргаларын күүседикчилерге көргүзүп сургаалдаар сорулганы [illegible] турар. [illegible], бистиң билирвис бир тыва мастер узлаяну, курайны база күүседир деп белеткеп турар. Эстон ССР-ден келир аалчы тыва хөөмейни [illegible] өөренип алган, ийи хире орус күүседикчилерни база киириштирер. Эрткен чылын студент [illegible] композитор, музыковед И. Богданов онза сонуургаан болган.

ССРЭ-ниң [illegible] фольклор комиссиязы бо фестивальдың материалдарындан эң эки күүселделерни [illegible] тускай белек пластинканы үндүрер, киржикчилерге сөөлүнде чоруп бээр деп саналды көдүрүп турар. Улустарның урал чүүлү, хөөмейниң фестивалы — найыралдың чедээжи, найыралдың [illegible], [illegible] каттыштырып, эрте-бурунгу чаңчыл [illegible] онзагай тө[illegible]лептиглерни чалап тур.

10—17 харлыг күүседикчилер [illegible] бөлүүнге кирер. Оларның эң мергежилдиглери ансамбльга киржиринден аңгыда, тус-тус база маргыжып болур.

Костюм, хөгжүм үделге айтырыынга кол [illegible] салза чогуур. Фестиваль үезинде бир-ле киржикчилерден хеп атылап кедиптер азы музыка [illegible] тааржыпты рып алгаш ойнаптар дээр хөөннерден уштунары чугула.

Москвага чоокта чаа эрткен чурттар аразының «Радуга-81» деп фестивальдан келир аалчылар тыва күүседикчилерни онза белеткелдиг, бедик мергежилдиг деп билип турар. Хөөмейни чүгле дыңнаар эвес, харын күүселде үезинде аянныглыг [illegible] боларын, хөгжүм-биле чараштыр удээринден база бүгү чүве хамааржыр дээрзин уттуп болбас ужурлуг бис.

Ч. КУУЛАР,
фестивальдың жюри кежигүнү.

АЖЫЛЫНГА ХАНДЫКШААН КИЖИ

Анна Быргысовна Чавынчак бо библиотеканы хүлээп ап турда, чүгле алды муң ном делгиирлерге турган. Оон бээр он тос чыл эрткен болгаш Бүлүн-Бажы [illegible] культуралыг [illegible] чергелештир кожээ библиотеканың ном фондузунуң саны 16 муң 300 ашкан.

Он тос чыл иштинде [illegible] библиотеканы эргелекчилеп турар Анна Быргысовна болуну ажылынга хандыкшаан.

— Ону класстын дооскан соонда бо библиотекага ажылдай берген мен—деп, ол чугаалады. «Ажылга хандык[illegible] [illegible] чылдарның эрткенин безин билбедим. Эрткен [illegible] ажылывысның түңнелинге хомудавас мен. Совхозта бүгү ажылчыннарның улуг [illegible] библиотеканың идепкейлиг номчукчулары. Школа ажылчыны Яна Норбу, бухгалтер Ирина Минчий, экономист Роза Бара-Хуна, совхозтуң хову бригадазының бригадири Анатолий Хонакпан олар бистиң эң идепкейлиг номчукчуларывыс. Бистиң суурнуң тергиин дээн агитаторлары Түмен-Байыр [illegible], [illegible] Седип, Кызыл-оол Дамдын, Маадыр-оол Сандыкчап олар политиктиг литератураларның идепкейлиг номчукчулары.

Бүлүн-Бажы кожээ библиотеканың ажылында бир онзагай чүүл оон совхозтуң бүгү ажылчыннары-биле ажылдап, оларга чедип турары болур. Хову турлагларында болгаш хойжу бригадаларга кожээ дөрт библиотекаларны организастаан. Хову бригадазының бригадири, хойжу бригадаларның удуртукчулары кожээ библиотекалар-биле ажылдаарының чугула дааргаазын кылдыр санап, номнарны дактазыл салып, [illegible] номчуп [illegible] турар. Оон түңнелинде 92 малчыннар болгаш 28 механизаторлар [illegible] идепкейлиг номчукчуларны апарган.

Кожээ библиотеканың ажылында чугула айтырыгларны чеди кижи составтыг чөвүлелге чугаалажып, оон ажылын [illegible] турар. [illegible] номнарны чурум-чыскаалдыг дээштиг библиотеканың [illegible] Эрзин районнуң библиотекаларының аразынга [illegible] тургузу ажып каап.

Чүгле районда эвес, а бистиң республикада эки ажылдыг [illegible] эргелекчизи Анна Быргысовна Чавынчакка Тыва АССР-ниң культуразының [illegible] ажылдакчызы деп хүндүлүг атты тывыскан.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТА: кожээ библиотекарь, Тыва АССР-ниң культуразының [illegible] ажылдакчызы А. К. Чавынчак бичии номчукчулар-биле [illegible].

Авторнуң фотозу.

УРУГЛАРЫНЫҢ АРАЗЫНДА

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунда Маадыр-оол Шончалай Байыровна Куулар-биле ужурашкан. [illegible] хамаарыштыр чугаалажы бердивис.

— Магалыг-ла үе-дир бо. Он уругну азырап өстүрдүм. Бо хүннерде Маадыр-оол [illegible] алын [illegible]-биле [illegible] чоруур мен. Уругларым—4 кыс, 6 оол. Оларның улуглары бүдүрүлгениң аңгы-аңгы адырында ажылдап турарлар, бичелери — школада. Улуу — Борис совхозунда улуг агроном. Оон бичези—Биликов Улан-Удэниң культура институдун дооскан, ам Кок-Тейде музыка школазында башкылап турар. Уруум Анзат—артист. Ортун оглум Чадаана хоорайның музыка школазында башкы. Колявыс төрээн совхозунда. Арткаиннары — өөреникчилер. Олар база-ла эки өөреникчилер-биле [illegible] турарлар. Чадаанатың үнүрген доктаалы-биле таныжып, [illegible] — деп, Шончалай Байыровна [illegible].

Ш. Б. Куулар ам пенсияже [illegible], ажылдавышаан хевээр.

Л. АРАНЧАА.

ИЮНЬ 9-ТАН 11-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — Ф. Шиллер — «Генуяте Фиесконуң сулчээзи». ССР Эвилелиниң академиктиг Бичи театрының фильм-шиизи. 11.40 — Медээлер. 11.45 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35—«Чер [illegible]» Кинопрограмма: «Виноград өстүрер черде», «Өмнүүниң артаны», «[illegible]». 15.20—Алжир артистерниң концерти. 15.35 — «Ылан шуулуктерим». 16.05 —Уруглар-га фильм. «Оолдар». Уран-чечек телефильм. 17.15—«Аныяктарның адрестери».

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Сылдысчыгаш». Дамчыдылга. 18.45 — «Спорт» 19.15 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.25 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.40 — Телемедээлер

МОСКВАДАН

19.55 — «Манаң, идегеп тур мен». Уран-чечек телефильм. 1-ги серияз. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35—«Документалдыг экран». Дамчыдылганы шулукчу Р. Рождественский чорудар. 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00—Моол Арат Республиканың ССРЭ-ге Культура [illegible]. ССР Эвилелиниң Куруненин академиктиг Улуг театрындан дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Кара далайның чалгыглары». Хөй сериалыг уран-чечек телефильм. 2-ги серияз. 13.05 — «Музыкалыг абонемент». Пианистерниң Х делегей конкурстарының [illegible] дамчыдылга. 14.05 — «Мээң эргим Сашам...» Александр Одоевский [illegible] дамчыдылга. 15.00 — «Делегейниң улустарының урал чогаадылгазы». Африка. 15.30 — «Чуруктар [illegible]» РСФСР-ниң улустуң чурукчузу О. Комов. 16.00—17.30 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.30 — «Марецкая дугайында чүнү билир силер?» Телефильм. 18.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.00 — Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионнары-биле болгаш ССРЭ-ниң [illegible] командазы-биле Останкинонуң [illegible] ужуражылга. 20.00 — «Тамчыктыг удумар, чаштар!» «Буратино ойнап тур». 20.15 — «Делегей панорамазы». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.15 — «Белинский». Уран-чечек фильм.

ИЮНЬ 10-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05—Делгей [illegible]. «[illegible]». Мультфильм. 9.40 — «Манаң, идегеп тур мен». Уран-чечек телефильм. 1-ги серияз. 10.35 — «Үннер болгаш [illegible]». Фильм-концерт. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «[illegible]». Кинопрограмма. «[illegible]», «Анна Ивановна». 15.20—«В. Г. Белинский. Үе-чергелериниң [illegible] сактыышкыннарындан». Төрүттүнген хүнүнден бээр 170 харлаарынга. 16.05 — Тундра дугайында [illegible]. Документалдыг телефильм. 16.35 — «[illegible]». 17.00 — [illegible] артистерниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

17.50 — Киножурнал. 18.00 «[illegible]». Дамчыдылга. 18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. [illegible] — «[illegible]». 19.25 —«Красная гвоздика» ансамбльдың күүселдези. 19.55 — «Манаң, идегеп тур мен». Уран-чечек телефильм. 2-ги серияз. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.20 — «Катны бажы каткан эвес». Останкинода концерт студиязындан дамчыдылга. Төнчүзүнде — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

12.00 — Уругларга фильм. «Кара далайның чалгыглары». Хөй сериалыг уран-чечек телефильм. 3-кү серияз. 13.05 — Регбиге ССРЭ чемпионады. «Слава» (Москва) — «Локомотив» (Тбилиси) 2-ги ужуражылга). 13.50 «Танцы — мээң [illegible]» фильм-концерт. 14.20 — А. С. Пушкин. «Салтан хаан дугайында тоол». 15.05 — «Силерниң диилзенер [illegible]». Таджик ССР-ниң Нурек хоорайының [illegible] харыы. Дамчыдылганы политиктиг тайылбырлакчы В. П. Бекетов чорудар. 16.00 — 17.30—Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.30 — Кызылдың школа [illegible] бот-тывынгыр урал чүүл коллективиниң концерти.

МОСКВАДАН

17.50 — «Спорт класс». (Орбита-3). 18.20 — «Хек-даван—[illegible]». Мультфильм. («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.30—18.45— Телемедээлер. 18.45 — Чарлалдар. 18.50—Киножурнал.

МОСКВАДАН

19.00— «Халхин-Гол». Документалдыг телефильм. 20.00 — «[illegible]», «Гав деп мооргай». Мультфильм 20.15 — Аът спортунга ССРЭ чемпионады. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Бир эвес ыяк[illegible] бердим...» Уран-чечек телефильм. 22.50 — Делегей конкурстарының лауреады Н. Гаврилова [illegible] ойнаар. 23.00 — [illegible] — Футболга ССРЭ чемпионады. «Торпедо» (Москва) — «Зенит». «Торпедо» стадионундан дамчыдылга.

ИЮНЬ 11-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05—«Баранкин, кижи болуп көр». Мультфильм. 9.25 — «Манаң, идегеп тур мен». Уран-чечек телефильм. 2-ги серияз. 10.30 — «[illegible]». Профессор С. П. Капица эртирер. 11.30 — Медээлер. 11.35 —14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Социалистиг чурттарның документалдыг телефильмнер программазы. 15.35 — «[illegible]». [illegible]. 16.00 — Уругларга фильм. «Оолдар». Уран-чечек телефильм. 2-ги серияз. 17.05 — «Орлёнок» телестудиязының концерт залы. 17.50 — Аът спортунга ССРЭ чемпионады. 18.20 —«Миллионнарның ленинчи университеди». [illegible].

КЫЗЫЛДАН

18.50—19.15— Телемедээлер

МОСКВАДАН

19.15 — Бөгүн делегейде. 19.35 — «[illegible]». Уран-чечек фильм. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 —ССРЭ-ниң [illegible] Е. Нестеренконуң концерти. 22.40 — Бөгүн делегейде. 23.00 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Киев)—«Динамо» (Москва).

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Кара далайның чалгыглары». Хөй сериалыг уран-чечек телефильм. 4-кү серияз. 13.00 — «Тиилекчилер». Фронтучу өңнүктер клуву. 14.30 — «Цирк аренназында». 15.15 — «Москва болгаш москвачылар». 15.45 — «Улустуң алгаарлары». 16.00 — 18.50 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.50 — 19.15 — Телемедээлер. 19.15 — Чарлалдар. 19.25 —«Челээш». 19.50 — Л. Бетховен. «№ 17 соната».

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удумар, чаштар!» Мультфильм. 20.15— «[illegible]». Фильм-концерт. 21.00 —«Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.50 — Дайынның [illegible] дорогалары». Хөй сериалыг уран-чечек телефильм. 1-ги серияз.

• СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ •

СПАРТАКИАДАНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

Спорттуң национал хевирлеринге Тыва АССР-ниң спартакиадазы республиканың [illegible] эрткен [illegible] хүннерде болуп эрткен. Аңаа 14 командалардан ниитизи-биле 200 ажыг спортчулар киришкен. [illegible] киржикчилериниң аразында ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң спорт мастерлериниң саны безин 30 ажыг кижи болган.

Тываның спортчулары спорттуң национал хевирлеринге Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң улустарының чыл бүрүде чаңчыл болган эртип турар спартакиадаларының [illegible] чемпионнары. Спорттуң национал хевирлеринге РСФСР-ниң спорт мастери деп бедик атты бистиң чаңгыс чер чурттугларывыстан 60 хире кижи чедип алган. Ол дээрге бедик көргүзүг болуп турары чугаажок.

Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионга ийи хүн үргүлчү республика спартакиадазының түңнелдери илдээн болган.

ТЫВА ХҮРЕШ: Эң чиик [illegible] чемпиону ат дээш ужуражылга Эрзинден Алексей Баадыр биле Ак-Довурак чурттуг Владимир Моңгуш оларның аразынга болган. Маңаа А. Баадыр бедик мергежилдиин көргүзүп, шүүлген. 64 килограммга хүрешкен [illegible] бирги чер дээш спортчу демиселдиң кончуг солун болган. Мар[illegible] Догур-оол, Лоовайның, Чөөн-Хемчиктен Чадамба Оор[illegible] [illegible] болгаш Улуг-Хемниң төлээзи Анатолий Баткар оларның шүүтүзүнүң саны деңнежи берген. Азы өскээр чугаалаарга оларның кайызы-даа бир-бир аштырышкыннарлыг болган. Ынчангаш судья коллегиязы [illegible] [illegible] ның түңнелдерин көрүп турган тиилекчини илередиген. Аңаа Д. Лоовай—бирги, Ч. Моңгуш—ийиги, а А. Баткар — үшкү [illegible].

Спорттуң национал хевирлеринге РСФСР-ниң спорт мастери Өвүрден келген Даш-оол Куулар 72 килограммга шүүлген, Ак-Довурактың мөгези Владимир Сүге-Маадыр ужүүрлешкен. А 72 килограммдан аар деңзиге Эрзин районнуң «Чаа оруук» совхозтуң чылгычызы Сергей [illegible] даа кижиге октатпайн, чемпион[illegible].

ЧА АДАРЫ: Эр улустуң аразынга ча адарынга ССРЭ-ниң спорт мастери Владимир Сырат, херээжен спортчулардан база ССРЭ-ниң спорт мастери Галина Огнева олар эң эки түңнелдерни чедип алгаш, бирги черни ээлээннер. Элээди [illegible] Юрий Нагчилов, уруглардан Людмила Намытай олар бирги черлерде.

ХАКАС ХҮРЕШ: Бо хүрештиң онзагай чүвези чүл дээрге хүрежип үнүп келген мөгелерге [illegible], мөгелерни туттунуургаш, ам хүрежип эгелээр. Хүреш үезинде мөгелер канчаар-даа кээп ужуп [illegible] мас ужурлуг, а бир эвес салыптар болза ол мөгеге сагыылдырыг бээр. А хүрештиң кол дүрүмү — удурланыкчызының ооргазын хевиске баштай дег[illegible].

Шак ындыг арга-ларны бедик мергежилдиг кылырының талазы-биле Кызылдан Василий Хураган, Чөөн-Хемчиктен [illegible] Ондар, Ак-Довурактан Геннадий Ооржак болгаш Кызыл райондан Павел Кара-Сал олар өскелерден ылгалып, тус-тус деңзилеринге шүүлгеннер.

ЯКУТ ХАЛЫШТАР: Черниң узунун якуттап халыырынга [illegible] шаңналдыг черлерни ээлээннер. Оларның аразындан эң эки түңнелди Дмитрий Кудрявцев көргүскен. Ол черни якуттап халыырының үш хевиринге ниитизи-биле 110 метр 70 сантиметрни халааш, РСФСР-ниң спорт мастериниң нормазын күүсеткен. Эрткен чылгы чемпион Вячеслав Лямкиниң көргүзүү база багай эвес болган. Ол бо удаада 109 метр 15 [illegible].

БУРЯТ ХҮРЕШ: «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелиниң төлээзи Василий Ондар (60 кг), Өвүр чурттуг Эдуард Доңгак (70 кг). Кызылдың спортчузу Александр Моңгуш (82 кг) болгаш Улуг-Хемниң мөгези Сергей Даашы[illegible] республика спартакиадазының чемпионнары [illegible]. Олар ам Тыва АССР-ниң [illegible] составынга кирген.

Ийи хүн уламчылап келген [illegible] командазы бирги черже [illegible] республиканың [illegible].

[illegible]

В. КЫРГЫС.

ЧУРУКТАРДА: тиилекчи командаӊың капитаны Ч. Ооржак кубогу-биле; тыва хүрешке маргылдаа үезинде.

Агаар

Бөгүн республикада [illegible] [illegible] 21—24 градус чылыыр.

[illegible] Агаарның температуразы 20—24 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮНЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Ынакшылдың мөңге тоожузу» [illegible], 12.30, 15.10, 17.50, 20.30 [illegible].

«ПИОНЕР»: Киносалонну 9.30, 14.00. «Кайгамчык [illegible] база тургулаар» 11.00, 15.30, 21.00 [illegible] «Аалдары болгаш өске эртемнер чурттуглар» 17.20, 19.10 [illegible].

«КАА-ХЕМ»: «[illegible]» [illegible] 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 [illegible].

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдизиниң 2-23-13, промышленность килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, чедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үжүктүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—00396

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 135 (11636) | 1981 чылдың июнь 10, среда | 1925 чылдан үндүрүлеттинип тур | Өртээ 2 көп.

АГИТАТОР

Бистиң чурттуң амыдыралынга төөгүлүг болуушкун СЭКП-ниң XXVI съездизи болуп эрткен, ында чугула партийжи документилерни хүлээп алган. Съездиниң шиитпирлерин, идеяларын кижи бүрүзүнге чедирери идеология активиниң эң-не хөй санныг отряды—агитаторларга база онаажып турар.

Агитатор — партияның политиктиг дайынчызы. Партияның шиитпир болгаш даштыкы политиказын массага тайылбырлаар улуг идегелди анаа көргүскен. Олар орта төлептиг болуп, партийжи даалганы ак сеткилдиг күүседип турарлар. СЭКП-ниң XXVI съездизинге Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежнев агитаторларның чон ортузунга ажыктыг база херектиг ажылды кылып турарын чөптүг-биле [illegible] бедиткен.

[illegible] амыдыралга боттандырар дээш республиканың партия организациялары тодаргай хемчеглерни ап турар. Агитколлективтерниң ажыл-чорудулгазын идепкейжиткен, агитаторларның составын эде көрүп, ында политиктиг болгаш нийти билии шынар, [illegible] билир, арга-дуржулгалыг коммунистерни, [illegible] киирген. Агитколлектив удуртукчуларының, агитаторларының семинарларын районнарга, Кызылга, совхозтарга эрттирген, олар съездиниң материалдарын, идеяларын ханы өөренип, ону чоннга пропагандалаар талазы-биле чорудар хемчеглерни чугаалажып алганнар.

СЭКП Эрзин, Өвүр, Тожу райкомнары, «Тыва даг-дугу тудуг» эргелелинде, «Тыва кобальт» комбинатта, «Тывалеснинге», [illegible] [illegible]. «Тыва даг-дугу» комбинаттың энергоцехте партия организациялары [illegible] үеде [illegible]. Бо черлерниң агитаторлары [illegible], сүт бараан фермаларында, хойжу болгаш трактор-хову бригадаларында, чоннуң чурттап турар черниң аайы-биле ажылчы чоннарның ортузунда съездиниң материалдарын [illegible] тайылбырлап турарлар. Он бирги беш чылдың кол сорулгазы—улус ажыл-агыйын [illegible], эртем-техниктиг [illegible] экономиканы [illegible] үндезилээш, совет кижиниң чаагай амыдыралын улам ыңай өстүрерин хандырары болурун, СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң даштыкы тайбың политиказын [illegible] фермазының, бригадазының мурнакчы [illegible] амыдыралы-биле [illegible] ужурлуг ажыл-агый кижизиде айтырыгларны [illegible] сагылга-чурумун үрээрлерге, арагачыларга, кемчерек үүлгедикчилеринге, самчыгдакчыларга, төтчеглекчилерге удур демиселди күштелдирип чоруткан. Оон түңнелинде бо коллективтерде планның [illegible] айтырыгларны чедимишкинниг шиитпирлеттинип турар.

[illegible] болгаш агитаторларның ажылында четпестер чок деп болбас. Таңды, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик болгаш өске-даа [illegible] партия [illegible] партияның XXVI съездизиниң негелделеринге дүүштүр [illegible]

[illegible]

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын [illegible]

Агитаторларның ажылы [illegible]

Наадымга уткуштур

ЭКИ БЕЛЕТКЕНГЕН

«Искра» совхозтуң Чаңгыс-Хадында коммунист Моңгуш Дамбаара удурткан хойжу бригаданың малчыннары он бирги беш чылдың баштайгы чылында планныг онаалдаларын чедимишкинниг күүседир дээш күжениишкинниг ажылдап турарлар. Бригаданың малчыннары бо чылын кыштаглаашкынны багай эвес эрттирип, 100 хойга онааштыр 93 хураганны камгалап алган. Хойжулар [illegible] Моңгуш төрүүр 100 хойга онааштыр 108, Чоодур-оол Моңгуш 104, Танов Оңдар 102 хураганныг камгалап ал. [illegible] мурнааннар.

Ындыг-даа болза чамдык ийи-чаңгыс малчыннар эрткен чылын чайлаглаашкынны багай чорудуп, малдың семиртилгезин четпес организастаашкындан база онаашкан ажылынга харысалга чогундан эки көргүзүглер чедип ап шыдаваан. Чижээ, Доржу Ооржак 100 хойга онааштыр чүгле 60 хураганны камгалап алган.

Эрзин районнуң кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыын бригаданың хойжулары таныжып, чугаалашкаш, ону деткиишкаан, малчын бүрүзү чазаглап кожеринин мурнунда кыштаглаларында 10 тонна кургаг өлеңни бөлүп, келир кыжын одаарыбиле хой кажаазын чып белеткеп алган. Ол ышкаш хой, хураган кажааларының, серилериниң септелгезин кылып доскан.

Бригада бо чылын 17 тонна дүктү күрүнеге садар хүлээлгелиг. Ону чедиишкиннииг күүседир, чугула кампанияны кыска хуусаада чорудар сорулгабиле кыргылда пунктузун баш бурунгаар септеп доосхан. Мында 32 хачылыг агрегатты тургузуп, кыргыкчыларны болгаш дүк классчыларны кижилерни четчелээн. Столованы база септеп белеткээн.

[illegible] график тургускан. Ол-ла график ёзугаар, хойнуң чуулдазын улаштыр [illegible].

— Бистиң бригаданың малчыннары кыргылда болгаш чуулда доостуру билек Чайлаг-Хем, Бестиг-Ажык, Кара-Чадаана деп сериин тайгаларже чайлаглап кожер. Эрткен чылдарда чамдык малчыннар [illegible]. Малдың семиртилгезинче кичээнгей салбайн турган. Бо чылын ону [illegible] малчыннарның тайгаладыр деп дугуруш кан бис — деп, бригадир Моңгуш Сендажыевич чугаалады.

Четпес чүве чүл дээрге бригаданың малчыннарынче сөөлгү үеде автолавка чорбастаан. Райпо баштаар чери оон чылдагааны тодарадып, малчыннарның садыг хандырылгазын экижидериниң дээштиг хемчеглерни ап чорудары чугула.

Д. НИКОЛАЕВ.
Чөөн-Хемчик район.

ЧООККУ ХҮННЕРДЕ ДООСТУР

«Шекпээр» совхозтуң суггатчылары бо чылын 1327 гектар чер суггарар планын 80 хуу чедире берген. Мында ылангыя Январь-оол Моңгуш, Биче-оол Моңгуш оларның [illegible] ажылы мактаалдыг. Ол ийи звено каттыштыр Аянгаты салбырында 250 гектар черниң бедик шынарлыг суггарган. Топ салбырда Хоолуп Ооржак биле Очур Ооржактың звенолары ийиги черде чорупп турар.

Совхозтуң механизаторлары тараа культураларының тарылгазын организастыг дооскан. Мадаа хоочун механизатор коммунист Эрес-оол Куулар звенозу шылгараан. Механизаторлар бо хүннерде мал чеми культураларны тарып турар.

Ажылдың чедиишкини — ону эки организастаанында. Социалистиг чарыштың түңнелин чеди хонгаш-ла үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап, мактап турары ажылга улуг идиг-ни берип турар.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

ЧАЙГЫ ЧЕР АҢДАРЫЛГАЗЫ

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң № 2 хову-трактор бригадазының механизаторлары бо хүннерде чайгы чер аңдарылгазын [illegible], [illegible] баштайгы элчээн доозарының кырында келген.

Түс-түс механизаторлар аразында кызымак [illegible] тракторист Биче-оол Ховалыг эки көргүзүглерни чедип ап, хүнде кылыр нормазын 150—170 хуу күүседип турар. Бо дуржулгалыг [illegible] хөй чылдарда чедип алган байлак арга-дуржулгазын бригаданың аныяк механизаторларынга [illegible] берип келген.

ЧУРУКТА: «Улуг-Хая» совхозтуң мурнакчы механизаторларының бирээзи Биче-оол Ховалыг.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

● ● ●

МОСКВАДА КЕЛГЕН

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Совет чалаччының чалалгазы-биле Алжир Улус Демократтыг Республиканың Президентизи, Национал хосталга фронтузу партияның Чиигинде секретары Шадли Бенджедид албанныг байырлалдыг эш-өңнүү-биле Москвага июнь 8-те келген.

Ш. Бенджедидни шуптуруга СЭКП ТК-ның Чиигинде секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарёв, албанның өске-даа кижилери уткаан.

(СЭТА).

ЧОГААДЫКЧЫ ЁЗУ-БИЛЕ

[illegible]

И. ОЧУР.
СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

ООҢ ҮНДЕЗИНИ — МАЛ ЧЕМНЕРИ

Чувашты̆ң «Слава» колхозунуң ажыл-ишчилери Черкассы областың малчыннарының эгелээшкинин деткиири-биле беш чыл иштинде эът болгаш сүттү бүдүрерин үштуң бирги катап көвүдедирин шиитпирлээннер.

—Салдынган сорулганы бистиң ажыл-агыйларывыс чүгле мал чемнериниң баазазын быжыглаарынга үндезилээш чедип ап болур — деп, Чувашияның кодээ ажыл-агый министри В. Дубинин чугаалап турар. — Бистиң автономнуг республикавыста чер болганда тарылга шөлдериниң структура-тургузуун эде көрген: чочак-тараа, тараа-бобы холумактарының, чемиштиг дазылдыгларының, хөй чылдыг сигеннериниң шөлдерин калбарткан. Рапсты бүгү районнарның шөлдеринде эң-не баштай тарыыр деп турар.

Ол ышкаш суггаттыг черлерге мал чемнери культураларының тарылга шөлдерин база улам калбарткан. Чүгле бо чылын безин мелиораторлар хөй чылдарда үнер культурлуг одар шөлү апаар 1800 гектар черни ажыглалга дужаар. Ол ышкаш катап ажыглап эгелээн 3000 гектар чер база-ла хөй хемчээлдиг немелде мал чемнерин бээр апаар.

Мал чемнерин белеткеп, бүдүрерин үлетпүрге үндезилеп кылырынче шилчидип турар. Колхозтарда болгаш совхозтарда специализастаттынган 655 звенолар ажылдап турар. Мал чемниниң шынарын экижидер тээлдээ, оларның чидирилин эң-не эвээжедир болгаш беш чылдың төнчүзүнге чедир районнуң санынга-ла питаминниг сиген далганының белеткээр дериг-херекселдерни тургузар, мал чемнери белбээндылаар болгаш брикеттээр агрегаттарның санын көвүдээдир. Капитал салдаларны тудуп тургузарынга хөй акша-хөреңгини чарыгдаарын планнап турар.

Амгы үеде Чувашияның колхозтарында болгаш совхозтарында 1300 кормоцехтер болгаш кухнялар бар. Эрткен кыштың бээрге байдалында оларның узун-сарыг чем ажылы нийтиниң малының баш саны чүгле камгалаар эвес, харын база көвүдедир арганы берген.

Р. ИВАНОВА,
СЭТА-ның корр.
ЧЕБОКСАРЫ.

Дүвүренчиг медээ

КАЖАНГА ЧЕДИР УЛАМЧЫЛААРЫЛ?

[illegible]

С. РАЛГАМ.
Өвүр район.

БЕДИК ДҮЖҮТТҮ АЛЫР ДИЗЕ...

Рейд

[illegible]

РЕЙД БРИГАДАЗЫНЫҢ КЕЖИГҮННЕРИ: Ш. МОНГУШ, [illegible], К. ДОҢГАК, [illegible], К. ЧООДУ, «Шынның» корр.

Тувинская республиканская библиотека им. А. С. Пушкина

ПАРТИЙЖИ ИНФОРМАЦИЯЛАР

Организастыын, бедик дециелдиин хандырар

[illegible]

Шыңгыы негелделии-биле

[illegible]

Комсомолдун күжү — партийжи удуртулгада

[illegible]

АЖЫЛДЫҢ СТИЛИН ЭДЕ КӨӨР

Советтер амыдыралы

[illegible]

Н. ДАЖИНМАЙ.
Чөөн-Хемчик район.

СЭТА-ның эртем тайылбыры

АМЫДЫРАЛДЫҢ КАМГАЛАЛЫНДА

[illegible]

ДЕМНИГДЕ ҮҮЛЕ БҮДҮҢГҮР

Кызылдың хеп чуур комбинадының ажылчыны Любовь Павловна Муровцева өнгү беш чылдың планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хуллээлгелерин чедиишкинниг боттандырган, «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле шаңнаткан. Бедик шаңналга төлептиг мурнакчыга сөс:

— Найысылалдың алдан организациязы... [illegible]

УРАЛДЫҢ ТУДУГЛАРЫНГА

А. Граховтуң фотозу.
СЭТА-ның фотохроиказы.

Чагаа парлаттынмаза-даа

СЕПТЕЛГЕ ЭГЕЛЭЭН

[illegible]

ЧЫЛГЫНЫ ӨСТҮРЕР

[illegible]

Ш. МОНГУШ.

АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

[illegible]

А. БЕГЗИН-ООЛ.
Барыын-Хемчик район.

Хоорай, суурларывыс аян-шинчизи

ШИНИК БОЛУР ТУДУМ...

[illegible]

К. ОТУГАШ.
Барыын-Хемчик район.

ПЛАН КҮҮСЕТТИНЗЕ-ДАА...

[illegible]

Кооператорларда

[illegible]

Л. МИЖИТ.

ДЕПШИЛГЕЛИГ АРГАНЫ АЖЫГЛАП...

[illegible]

Л. НАЧЫН-ООЛ.
Улуг-Хем район.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

ТААРЖЫР ХОЙЛАРНЫ ШИЛИП АЛЫР

Б. БАЛЧИР,
республиканың Курултайының ...

ДӨРТТҮҢ БИРЭЭЗИ-ЛЕ ӨӨРЕНИП ТУРАР

Моолга улусчу Революцияның 60 чылынга

З. НЯБЯМБА,
Моол журналист.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

ДЕЛИ. Камбей ...

РАНГУН. ...

КАТМАНДУ. ...

ДЖАКАРТА. ...

МАНИЛА. ...

КАНБЕРРА. ...

АЖЫКТЫГ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЫГА

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА).

НАЦИСЧИ ӨЛҮРҮКЧҮЛЕРНИ КЫМНАР КАМГААЛАП ТУРАРЫЛ?

Ю. БОРИСОВ.
(СЭТА).

АЗЕРБАЙДЖАННЫҢ ЭКОНОМИКАЗЫНДА ЧАА ЧҮҮЛДЕР

АП — СЭТА-ның фотозу.

Балет артистериниң делегейниң IV конкурузунга

ГАЛИНА УЛАНОВА ЧУГААЛАП ТУР

Июнь 11-де Москвага балет артистериниң IV делегей конкурузу болуп эртер. Ленинчи шаңналдың лауреады, Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң улустуң артизи Галина Уланова жюри кежигүнү болуп киржир.

ПМА-ның корреспондентизинге ооң интервьюзун моон адаанда парладывыс.

[illegible]

Валерий САНКОВ,
ПМА-ның корреспондентизи.

АЖЫКТЫГ ДЫШТАНЫЛГА

[illegible]

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: совхозтуң мурнакчы тракторизи М. Салчак ортектиг шаңналды тып-сып турары. Ат чарыжының киржикчилериниң мурнунда.

Айтырыңар, харыылап бэрээл

ШИИТПИР ҮНЕРГЕ ТӨЛЭЭР

«Уругларның өг-бүлелерге курунуң дузаламчызын күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалда ажылдап турар кижилерге, а ол ышкаш ажылдавайн өөренип турар херээженнерге уруун бир хар чедир доруктурар талазы-биле чаңдызын төлээр шөлээзин бо чылдан эгелеп боттандырар дээн болгай. Ол доктаал ам боттаныл эгелээн бе?» — деп, Эрзин районундан В. М. Кара-оол айтырыг салган.

Тыва АССР-ниң дээди судунуң кежигүнү, юристконсультант С. Дорсаттың түс чагаага хамаарыштыр харыызын моон адаанда парладывыс.

[illegible]

ЧАЙГЫ ШӨЛЭЭЛЕР ҮЕЗИ

Чайгы шөлээлээр үе келген. Миллион-миллион ажылчы чоннар санаторийлерже, дыштанылга бажыңнарынче, пансионаттарже чоруп, төрээн черлерин кезип, походтарже үнүп, экскурсиялап чоруп турарлар. Дыштанып барганнарның хандырылгазын профэвилел организацияларының канчаар организастап турарының дугайын СЭТА-ның корреспонденцияларын моон адаанда чугаалап турар.

СОҢГУ ЧҮК ЧАЛАП ТУР

[illegible]

Архангельск.

«НЕПТУННУҢ» ААЛЧЫЛАРЫ

[illegible]

Владивосток.

ДАЛАЙГА, КУРГАГ ЧЕРГЕ

[illegible]

Николаев.

ДЫШТАНЫРЫ-БИЛЕ

[illegible]

(СЭТА-ның корр).

Шевченко.

ЧУРУКТА: [illegible]

В. САДЧИКОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникази.

Агаар

[illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

[illegible]

«ВОСТОК»: «Сидерниң дуҗунерге-даа кирбээн боор» [illegible]

ИЮНЬ 12-ДЕН 14-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 12-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

ИККИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]

ИЮНЬ 13-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]

ИККИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

ИЮНЬ 14-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]

ИККИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 2-24-63, [illegible] 2-30-24, 2-31-75, [illegible] секретарьның 2-23-33, секретариаттың 2-23-33, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, [illegible] килдизиниң 2-21-47, улегүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле хүрээлелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС-00600

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 136 (11634) | 1981 чылдың июнь 11, четверг | 1925 чылда үндүрүп эгелээн | Өртээ 2 көп

ПЛАН КҮҮСЕЛДЕЗИ КАНДЫГЫЛ?

Үлетпүр

Республиканың үлетпүрү он биргиги беш чылдың баштайгы чылының январь-май айлар планының бүгү кол-кол көргүзүглер талазы-биле күүседипкен. Продукция [illegible] куруне планы 102 хуу күүсеттинген [illegible] 187 муң рубль үлетпүр продукциязы [illegible]. Эрткен чылдың беш айларындан сайгарылга хемчээли 400 муң ажыг рубльге көвүдээн. Республиканың 49 үлетпүр бүдүрүлге коллективтери беш айларының [illegible] күүседип, пландан ажыр 1,6 муң рубльдиң продукциязын сайгарган.

Үлетпүр бүдүрүлгезиниң хевирлериниң хөй кузуузунуң беш айлар планы база күүсеттинген. Ол болза, улус ажыл-[illegible] чүүлдер боор турар. Беш айлар иштинде пландан ажыр 28 муң тонна хөмүр-дашты, 4,4 миллион киловатт-шак электри энергиязын, 4 муң Г/кал чылыг энергиязын, 1,3 муң дөрбелчин метр сонга блоктарын, 0,6 муң дөрбелчин метр эжик блоктарын, 393 тонна сорттуг даг-дүгүн, 3,0 муң кубометр [illegible] материалдарын, 1,5 эжеш хөм идиктерин, 104,3 муң рубльдиң даараглыг кылыглыларын, 52,7 муң [illegible] саваларын, 291 муң тонна эътти (1-ги чергениң субпродуктулары-биле кады), 30 тонна саржагны, 533 тонна чалаң сүт кылыгларын, 251 тонна далганны, 377 тонна комбикормнарны, 15 муң дал эзиртпес суксуннарны, 1243 тонна дусту бүдүрүп үндүрген.

Республика [illegible] бүдүрүлгениң талазы-биле беш айлар планын 103,5 хуу күүседкен. [illegible] кылымышкынын 5,4 хуу хөй болган. Үлетпүр бүдүрүлгениң [illegible] муң бедээнниин түңнелинде [illegible] херек.

Үстүнде айыттынган кол-кол көргүзүглерниң талазы-биле элээн хөй күш-ажылчы коллективтер эң баштайгы [illegible] алганын айтыр ужурлуг. Ындыг коллективтерге «Тывадаг-дүгү» комбинады, [illegible] кезектериниң болгаш конструкцияларының заводу, республика типографиязы, БДН-ниң болгаш БКН-ның өөредилге-бүдүрүлге черлери болгаш өске-даа бүдүрүлге черлери хамааржыр. Эрткен үе иштинде Чадааның тарак белеткээр [illegible], мебель фабриказы болгаш өске-даа коллективтер кол-кол көргүзүглер талазы-биле пландарын долдур болгаш ажыр күүседип, эрткен [illegible]

[illegible]

СОВЕТ-АЛЖИР ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Совет-алжир чугаалажыышкыннар Кремльге июнь 9-та эгелээн.

Совет таладан чугаалажыышкыннарны СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев.

Алжир таладан — Алжир Улус Демократтыг Республиканың Президентизи, Национал хостуралга Фронтузу партиязының Чиңгине секретары Шадли Бенджедид, НХФ партиязының ТК-ның кежигүнү [illegible] С. Хофман [illegible]

[illegible] болгаш дайын белеткелиниң ол утланыышкынынга удур Совет Эвилелиниң тайбың быжыглаашкынының болгаш [illegible] турар деп, Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн. Ындаарга ол политиканы тайбың [illegible] кады-биле демниг, чугаажыптар [illegible] СЭКП-ның XXVI съездинге [illegible] болгаш саналдарын хөй чурттарда [illegible] турар. Чер кырынга бүзүрелдиг болгаш быжыг тайбың [illegible] Совет Эвилели [illegible] дээш моон соңгаар-даа шуудаар [illegible]

Чоокку Чөөн чүкте байдалды чогумчалыг шиитпирлээриниң [illegible] турар. [illegible] Палестинаның [illegible] СЭКП-ның XXVI [illegible] болгаш хөй-хөй араб чурттарының [illegible] турар деп, Л. И. Брежнев демдеглээн.

Перси [illegible] байдалга АКШ-тың болгаш империалистиг [illegible] чурттарның холгаарлаашкыны ол [illegible] тайбың [illegible] чок чоруктун херээ [illegible]

[illegible]

Чугаалажыышкыннар уламчылап турар.

(СЭТА).

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

ЧАҢГЫС АЙ АРТКАНДА

Мал ажылының продукталарын курунеге садарының чылдың пландарын республиканың районнарының күүседии турары июнь 1-де медээ-биле:

Районнар	Сүт удуур плангa бүрүнү	Эът плангa бүрүнү	Дүк центнер-биле
Бай-Тайга	66,5	59,3	361
Моңгүн-Тайга	—	—	26
Барыын-Хемчик	90,3	60,3	275
Өвүр	89,4	69,6	102
Чөөн-Хемчик	86,5	47,8	335
Улуг-Хем	80,5	69,8	217
Таңды	87,4	82,5	2
Бии-Хем	91,3	84,9	15
Тожу	93,0	81,0	—
Каа-Хем	86,1	90,8	4
Тес-Хем	81,2	39,7	130
Эрзин	89,7	75,0	63
Кызыл	73,2	85,7	34
Республика	85,3	72,0	1584

СЭКП-ның XXVI съездиниң [illegible] ажыл-чорудукка чедиишкиннерни боттандырар, он биргиги беш чылдың эгезинден тура-ла бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, малчыннар мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш садарын көвүдедиринге [illegible]

[illegible] саткан эът эрткен чылдың ындыг дең үезинден 2387 центнер азы үш катап хөй болган. Ол ышкаш Барыын-Хемчик (1046 центнер), Тожу (507 центнер) районнарының [illegible] база-ла эрткен чылдың ол үезинден дыка көвүдеткен. Моңгүн-Тайганың саавазка, чүгле Чөөн-Хемчик, Каа-Хем болгаш Тес-Хем районнары [illegible]

[illegible]

НАЙЫРАЛДЫГ БАЙДАЛГА

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң чалаажы-биле Алжир Улус Демократтыг Республиканың Президентизи, Национал хостуралга Фронтузу партиязының Чиңгине секретары эш Шадли Бенджедид [illegible]

Ю. В. Андропов, А. А. Громыко, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев [illegible]

Ш. Бенджедид-биле кады дүштекн шийдалгага ону удеп чоруур албан кижилер база келгеннер.

Совет таладан дүштекн шийдалгага эштер Л. И. Брежнев [illegible]

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг алжир эалчылар!
Эргим эштер!

Алжир Улус Демократтыг Республиканың Президентизи, Национал хостуралга Фронтузу партиязының Чиңгине секретары эш Шадли Бенджедид [illegible]

[illegible]

Эш Ш. БЕНДЖЕДИДТИҢ чугаазы

Эргим эш Даргa!
Эргим эштер!

[illegible]

(Төнчүзү 3-кү арынга).

ЧАРЫШ — чедиишкинниң бызазы, кижизидикчи күчү

XI БЕШ ЧЫЛ: бүгү талалыг интенсификация — кол үндезин

Чарыштың девизи: «Ажыктыг, шынарлыг ажылдаар!». Ол дээрге ниитиниң байлаан ээ ёзу-биле көөрү, бүгү-ле бар курлавырларны, бүгү бүдүрүлге күчүлерин билдилиг болгаш чөп ажыглаары, эң эвээш чарыгдалдарны үндүрүп тургаш, бедик түңнелдерни чедип алыры болур.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның социалистиг чарыш дугайында доктаалындан.

1981 бирги чыл

Июнь

Чарыш хроникаызы

НЕМЕЛДЕ ХҮЛЭЭЛГЕ

Тес-Хемниң «Чодураа» совхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазының коллективи ниитизи-биле чартык чылда күрүнеге сүт садарының планын күүсеткеш, бо хүннерге чедир пландан ажыр 6 тонна эки шынарлыг сүттү бүдүрген. Ферма 146 тонна бирги сорттуң сүдүн күрүнеге дужааган.

[illegible]

К. ХЕРТЕК.

* * *

СОРУК КИИРИП

[illegible]

Д. ШУРУКУ.

* * *

ЧАЙЛАГЖЕ

[illegible]

А. МОНГУШ.

Мергежилдиң тергиини

МЫНЧААР ОРГАНИЗАСТАП ТУРАР БИС

[illegible]

А. ОВСЯННИКОВА,

Кызылдың пассажирлер АТБ-зиниң профэвилели комитединиң даргазы.

ШЫНАР — КОЛ КӨРГҮЗҮГ

[illegible]

В. ЕГОРОВА,

Кызылдың «Чечек» ателье-зинге бөлгедир.

АК-КӨК ХЕМНЕП...

[illegible]

бүгү улустуң социалистиг чарыжының киржикчилери. Тываның хемчилери онаалдазын ажыр хөй чүъкти сөөртүр болгаш пассажирлерни аргыштыгарын күзээнгеннер.

В. КАРА-САЛ.

ЧУРУКТАРДА: «Ангара-20» теплоходтуң экипаж кежигүнү комсомолчу Н. Волков (он талазында); теплоходтар Тожуже рейс муруулап.

Авторнуң фотолары.

ОН ХОНУКТА

Кодээниң ишчилеринде база бир чугула ажыл — хой кыргылдазы эгелээн.

Ук ажылдың Эрзин районда канчаар эгелээнин чугаалап бээрин райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги Николай Кудаевич Бегзиден бистиң корреспондентивис дилээн.

Интервью

— Кыргылдага белеткелиниер байдалы кандыгыл, Николай Кудаевич?

— Кандыг-даа ажылдың бүдүрүлгезинге [illegible] улуг хамаарыжыр дээрзи билдингир болгай. Оңу барымдаалааш хойжу малдарын кыр-[illegible]

[illegible]

— Ынчаарга кыргылдага белеткел тас болган мындыг бе?

— Чок, ындыг амыр чүве кайда боор: бергелер болгаш четпестер болганчок-ла турар [illegible]

[illegible]

СЕС ЗВЕНО

Республиканың ажыл-агый тарыыда тараа культураларының тарылгазы кургулайында доозулган. «Хемчик» совхоз бо чылын чүгле мал чеми, картофель болгаш кегаа тарыыр. Бо хүннерде тарылга тулуук. Тараажылар ортузунда социалистиг чарыш улам-на калбарып турар.

Совхозта тарылга шелүүн чөй кезин суггаттыг черге. Суггарар ужурлуг 1955 гектар шөлде ажыл адакталган. Ук ажылда 45 кижилиг сес звено хаара туттунган. Олардан Донгак Оолактың, Кара-Сал Шугдейниң звенолары социалистиг чарышка каш удаа тиилекчи болган.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

МУРНАКЧЫ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРНИҢ АТТАРЫ БО:

Чарыштың мурнуку одуруунда Тываның сүт комбинадының бүдүрүлгелери Кызылдың сүт, Шагаан-Арыгның, Чадаананың саржаг заводтары чорУп турар.

Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң, электри четкилериниң, «Тыва кобальт» комбинаттың, Кызылдың сайгарылга баазазының, даарыылга фабриказының коллективтери планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседип келген.

«Тыва даг-дүгү» комбинат 1981 чылды багай эвес эгелээн болгаш эрткен беш айларда пландан ажыр 393 тонна сорттуг даг-дүгүн бүдүрүп үндүрген.

ХОЖУДААН КОЛЛЕКТИВТЕРНИ АДАП ТУР:

«Тудуг материалдары» комбинат, эът-сөөктен залган кылыр завод, балык заводу, «Тыва кедээ тудуг» трестиниң демир-бетон кылыглар заводу, Тес-Хемниң, Балгазынның ыяш ажыл-агыйлары, Чадаананың, Туранның үлетпүр комбинаттары хожудаашкындан уштунмайн, багай ажылдап турарлар.

Аъш-чем үлетпүр эргелелиниң бүдүрүлгелери: Чадаананың, Ак-Довурактың, Бай-Хаактың хлеб заводтары болгаш автосепеге заводу, «Сельхозтехниканың» Кызылда районнар аразында каттыжыышкынның планныг онаалдаларының күүселдезин үскен-нер.

НАЙЫРАЛДЫГ БАЙДАЛГА

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арынга) [illegible]

Дужкуурлуг байдалдың ... [illegible]

Моон алгаш көөрге, бодунга шыны Алжир, улустар арасының улуг-улуг айтырыглары болгаш шиитпирлерин боттандырып чорударынга кана-даа каттышпазының ... [illegible]

Шашкылыг [illegible] ... Алжир ... [illegible]

Социалистиг карак эрге тыр-ла империализм-биле ... [illegible]

... [illegible]

(СЭТА).

АДА-ЧУРТТУҢ УЛУГ ДАЙЫНЫНЫҢ ЭГЕЛЭЭН ХҮНҮНДЕН БЭЭР 40 ЧЫЛЫНГА

ДАЙЫННЫҢ БҮГҮ ДЕЛЕГЕЙГЕ ТӨӨГҮЛҮГ КИЧЭЭНДИРИИ

Ада-чурттуң Улуг дайынының эгелээнинден бээр 40 чыл болганынга холбаштыр совет шериг начальниктериниң болгаш төөгүжүлерниң чамдык чүүлдерин парлап эгелээр-дир бис. Делегейниң ийиги дайынының эгелээн чылдагааныың, гитлерлиг Германияның чылча шаварынга ССРЭ-ниң болгаш оон Чепсектиг Күштериниң киирген шиитпирлиг үүрүн болгаш фашизмниң тиилээшкининиң бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазын анаа көргүзер. Гитлерге удур коалицияны тургузарынга ССРЭ-ниң удурткуучу ролюнуң, дайын төөгүзүнүң хажыдыкчыларының реакциялыг мөзү-шынарының болгаш партияның XXVI съездизинге Совет Эвилелиниң илдип үндүргени тайбың инициативаларының дугайында айтырыгларны ол материалдарга чырыдар апаар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының болуушкуннары төөгүже кирген түрүм империализмниң эң дыргынныг тоң—германчы фашизмниң совет улусту болгаш оон Чепсектиг Күштеринден тиилээшкининиң делегейге ужур-дузазын бис улам-даа медерелдиг билип турар бис. ... [illegible]

Сталинград, Курск чоогунга болгаш Днепрге болгулаан калдыг-домактыг тулчуушкуннарга Совет Армия делегейниң ийиги дайынының дургузунда үндезин эскерилгени кылган. Оон түңнелинде, күштерниң деңнели ... [illegible]

... [illegible]

Ада-чурттуң Улуг дайынынга ССРЭ-ниң тиилээшкининиң бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазы болза демократияның, социализмниң делегей күштериниң дыка бедиткени болгаш империализмниң туружунун суларааны болур. Европаның хой-ла чурттарында социалистиг революцияларның доктаадынга болгаш тиилээшкинге таарымчалыг байдалдар тургустунган. ... [illegible]

... [illegible]

Ю. ПЕРЕЧНЕВ, полковник, төөгү эртемнериниң доктору.

(СЭТА).

ЧУРУКТАРДА: ноябрь 7-ниң парадынга киришкеш, совет шериглериниң удаштыр-ла дайынга ... кирип турганы.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ПКАП ТК-ның Пленумунуң дугайында

ВАРШАВА. (СЭТА). ПАП агентилелдиң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, ПКАП ТК-ның Политбюрозу Польшаның Каттышкан Ажылчын партиязының Төп Комитединиң XI пленумун июнь тоста чыылдырарын шиитпирлээн. Пленумнуң хүн айтырыында — чуртта амгы байдал болгаш партияның IX онза съездизинге белеткел болур.

Революцияның чедиишкиннериниң камгалалында

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның Компартиязының Төп Комитединиң бирги секретары ... ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ... [illegible]

... [illegible] ... Ю. М. Чурбанов СЭКП ... [illegible] онзалап демдеглээн.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ПРОФЭВИЛЕЛИНИҢ ЧОРУКТАНЫ-БИЛЕ

БЕРЛИН. [illegible]

ХӨЙ БАЙЛАК АЖЫТТЫНГАН

БУХАРЕСТ. [illegible]

ПАТРИОТЧУ ЭГЕЛЭЭШКИН

ГАВАНА. [illegible]

КАДЫ ШИИТПИРЛЕ-ВИШААН...

СОФИЯ. [illegible]

(СЭТА).

ООЖУМ ДИПЛОМАТИЯ

ВАШИНГТОН. (СЭТА) Американ администрациязының кижиниң эргелериниң дугайында айтырыгга хамаарыштыр туружун сойгалаан Арт Буквальдның фельетону «Вашингтон пост» солунда парлаан.

• • •

«Кижиниң эргелери» деп сөс амгы администрацияның кылын хайнык тырар сөстериниң бирээзи. «Кижиниң эргелери» эвилелчилер-биле харылзааларга ажыы чок хөй нарын айтырыгларны тургузуп турар.

Күрүне секретарының кижиниң эргелериниң талазы-биле дузалакчызы албан-дужаалга президент Рейганның сүмелээни Э. Лефевр конгрестиң комиссиязынга айтырыгларга харыылап тура, кижиниң эргелериниң талазы-биле айтырыгга хамаарыштыр эң дээре арга болза «оожум дипломатия» болур деп чугаалаан. ... [illegible] ... хей черге урдунзурып турган херээ чок дээш ол Канчап билир, карак чажы төгүлдүвээр газ бүдүреринге чагыын эскебир күрүнеге берип тергил чааваc-ла болгай.

[illegible]

[illegible] ...

ЧУРУКТА: [illegible]

АП-СЭТА-ның фотозу.

ШЫН — 4-кү арын ● 1981 ч. ● июнь 11

В. Г. Белинскиининң төрүттүнгенинден бээр 170 чылынга

УЛУГ ОРУС КРИТИК

Улуг орус революстуг демократ, литература критиги, философ болгаш публицист Виссарион Григорьевич Белинский 1811 чылдың июнь 11-де Свеаборг хоорайга төрүттүнген. Оон адазы флот эмчизи чораан. В. Г. Белинскийниң чаштыы шаа Пенза губерниязының Чембар (амгы Белинский) хоорайга эрткен. Чембар училищезин болгаш Пенза гимназиязын дооскаш, ол 1829 чылда Москва университединиң дыл салбырынга өөренип кирген. В. Г. Белинский университеттиң студентилериниң философия-политиктиг [illegible] алган. Ук бөлгүмнүң киржикчилери [illegible] идеяларын [illegible] литература [illegible] ның нези-биле сайгарып чугаалажып турган. 1832 чылда ол [illegible] кыдыр дугайында [illegible] «Дмитрий Калинин» деп шиизин бижээнин дээш университеттен үндүрткен. А 1833 чылдан журналдарга ёзулуг литература критиги болуп, чүүлдер бижип эге[illegible] … [illegible] орус чогаалчылар бе[illegible]-биле үнелээн. 1838—1839 чылдарда ол «Московский наблюдатель» журналды редакторлап ажылдаан. 1839 чылдың төнчүзүнде Петербургка [illegible] ра критиказын шууда[illegible]

[illegible] ээн болгаш критиктиң ол ажылы [illegible] турупулаан. Ол журналга А. Краевский критикти каржы [illegible] дарлап бастып турган. Оон [illegible] ол оон [illegible] Н. Некрасовтуң редакторлааны «Современник» [illegible] Дортен чылдарда В. Белинский А. Герцен-биле чоок үзел-бодалдыг апарган. антикрепостниктиг, революстуг [illegible] идеологияга удур демисел оларны чоокшулаштырган. В. Белинский 40 чылдарның орус культуразының [illegible] ры И. Тургенев, М. Щепкин, А. Кольцов олар-биле чырый харылзаалыг апарган.

Н. Некрасовтуң, М. Салтыков-Щедринниң, Т. Шевченконуң [illegible] ажылынга улуг салдарны чедирип чораан. 1847 чылдың июл[illegible] тура. В. Белинский «Гогольга» [illegible] Ол [illegible] Гогольга улуг критиктиң политиктиг чагыы болган. Бе[illegible] В. И. Ленин 1914 чылда «ол [illegible]» деп [illegible] … [illegible] ларны болгаш өлүмү ацаа шаптык болган В. Белинский [illegible].

Улуг критиктиң ажыл-чорудулгазы [illegible] удур орус улустуң хосталга дээш демиселинге кайгамчык улуг рольду ойнаан.

В. Белинский [illegible] … [illegible]

В. Белинский орус улустуң [illegible] чораан. Оон [illegible] Н. Чернышевский [illegible] … [illegible]

Ужен чылдар [illegible] … кол-болун адаарга мындыг: «Литературлуг ку[illegible]» … «Гогольдуң» … «Владимир Бенедиктовтуң шүлүктери», «Московский наблюдатель» … [illegible]

Ам бо хүннерде бис орус критик В. Г. Белинскийниң төрүттүнгени-биле 170 чылын демдеглеп эрттирип тура, А. И. [illegible] сактып кээр бис: «Белинский—[illegible] диалектика талазы-биле эң [illegible]».

Бо кандаажыкның чаа болгаш арга-арыгже бистиң ааң-чоруктарывыс азы похоталарывыс янзы-бүрү черлерге өрттү үндүрүп болурунуң айыылын тургузуп турар.

АРГА-АРЫГНЫ КАМГАЛААР

Сибирьде болгаш Ыраккы Чөөн чүкте өрттер, когаралы чедирбишаан, болуп турар деп, ССРЭ-ниң Күрүнениң ыяш ажыл-агыйының эргелелиниң начальниги Н. Храмцов чугаалаан. Өрт кыпканының дугайында дүвүрээзиниң медээлер чамдык хүннерде 40-50 хире черлерден келгилээр.

Бо чорук арга-арыг хайгааралын быжыглаарынче улуг кичээнгейни салырын бүгү албан черлеринден негеп база кичээндирип турар болбайн аан. Эң изиг, кандаашкынныг хүннер ам-даа мурнувуста болгай. Ынчангаш арга-арыг иштинге чораашы, эң-не кичээнгейлиг оваарымчалыг болуп ужурлуг бис. Чижээлээрге, Красноярск крайга үш чүс ажыг өрт болган. Ону чүнүң-биле тайыларлап болурул? Чамдык кижилерниң кичээнгей чок чоруундан болгулаан-дыр.

Совет Эвилели — арга-арыг-биле шыптынган чурт, оон ногаан байлаа ыяш талазы-биле делегей курлавырларының дөрттүң бир хуу хирезин бодуунда кадагалап турар. Ол байлакты камгалаарынче болгаш көвүдедиринче күрүне канчаар-даа аажок хөй акша-хөреңгини үндүрүп турар. Чүс-чүс самолёттар болгаш вертолёттар арга-арыгларның кыры-биле патрульдаар албанын кылып ужуп чоруп турар. Хуртулуг ол машиналарның бир шакта ужуушкунунуң шүүдели 300-600 рубль болур.

Бистиң арга-арыг заставаларывыс чылдың-на быжыгып турар. Өрттү чогуур үезинде илередип тывар сорулга-биле муң-муң хайгаарал пунктуларын тургускан. Өрт өжүрер аныяктарның станцияларының чүс-чүс кезектери «ногаан өннүктү» камгалажып киржирлеринге кезээде белен. Бо сезон үезинде эрес-дидим десант оттуң халавын чайладыр талазы-биле чүс-чүс операцияларны чорудуп турар.

Арга-арыг хайгааралынга кызымал спутниктерни болгаш дүрген ажылдаар электроннуг санаалга машиналарын ажыглап турар. Космиктиг дүрген ужуудуушкуннуг аппарат карак четпес ногаан делгемнерни хайгаарап ужуп турар, а оон харылзаазының чепсектери ып азы чалбыыш үнген черлерни карак чивеш аразында дамчыдыптар.

Патруль албан черлери авиадетекторлар-биле хериттинген олар эң айыылдыг өрттү — көзүлбес хорлаашкынны тыварыныга ажыглаттынып турар.

Кажа-даа эң-не кол чүве — өртке удур айыыл чок чоруктуң дүрүмнерин арга-арыг иштинге сагыыры, от-кос-биле оваарымчалыг болуру. Шала өжүрген ошаг, одун өжүрбейн октаан папирос, автомобиль шимчедикчизинден таварылга боор октаалган чалбыыш — өрт-чалбыыжын хорлаавеленидирип үндүрер чылдактар ол.

Арга-арыг — бистиң өннүүвүс. Ол кижилерни ыяштан бүдүрген кылыглар-биле, олут, тоорук, мөөгү, кат-чимис-биле хандырып турар. Оон төнчү чок беримчезинге хемчээл-ашылгаар кала турар деп! Оон бисте беримчезин кандыг-даа чүве-биле хемчээп шыдавас бис.

Ынчалзажок бистиң аваа хамаарылгавыс кандыгыл? Статистиканың медээзи-биле алырга, өрттүң хөй кезии кижилерниң буруузу-биле болуп турар. Ындыг таварылгада бистер арга-арыгның [illegible] болуп турар-дыр бис бе?

Өрттениш турган арга-арыгның карак-биле оода бир катап көрген кижи айтырыгның чүге чидиң-биле тургустунуп турарының ужурун дораан-на билип каар. Арга-арыгны өрттен камгаар бүзүрелдиг камгалаары? Ногаан байлаавысты шынчывысты, ажыл-агыйжы, эзёзу-биле хамааргыжывысты гос кырынга эвес, а ажыл-херивис-биле көргүзээли. Арга-арыгга бистер төлеттинмээн өрелиг бис, ындыг болганда бистер шуптувус — оон тайгыылары, камгалакчылары, хайгаарапчылары болур ужурлуг бис.

А. СМИРНОВ.
СЭТА-ның тайылбырлакчызы.

ӨӨРҮП ЧЕТТИРДИМ

1946 чылдан бээр кезер эмчилерниң хайгааралында турар мен Чүте дээрге Азатуруун [illegible] зайызынга базытангызы [illegible] чыл.

Эрте [illegible] … [illegible] Колдуунда беш аң хире үзениң дургузунда чаңгыс бидуумну уунеп каан. Кадыым байдалы экижээн, ам кылаштап эгеледим. Өөрүп четтирдим.

А. ДЕГТЯРЕВ.
Ада-чурттуң Улуг дайынының II бөлүүнүң инвалиды.

УРУГНУ ШКОЛАГА БЕЛЕТКЭЭРИ

Өөреникчилерниң школага кирген баштайгы [illegible] … [illegible] чидинкиниң чүүн негеп турары чедир билбезиндан, ынчангаш өөреникчилерден ук өөреникчиниң чыдын каары оон бодунга [illegible] болур бээр. Ол чорук уругнуң школа[illegible] дан болуп турар.

Школага өөренип кирер уругну бажынынга канчаар белеткеп болурул?

Бичии кижиниң школага кирери дээрге ооң чуртталгазында онзагай болуушкун деп чүвени ада-иелер шаап-ла билген турар ужурлуг. Өөреникчилерниң [illegible] бичии уруг сөс-домак талазы-биле элээн хөй курлавырлыг болур ужурлуг. Ону канчап чедип [illegible] … [illegible] кичээнгей салыры терлиин чугула. Чуруктарда чүнү чураанын чугаалатып, кыска айтырыглар салгаш, ону ха[illegible] Бичии чүвелер номчуп бергеш, оон катап чугаалады. Бо бүгүн кылырда уругну черле далаштырып болбас. Уругларга чүве номчуп бээрде олар ону ылапла билген турар чүвелерни [illegible].

[illegible] болгулаар. Оларга солун чүвелер номчуп [illegible] берип тургаш, кыска айтырыглар салып тургаш оларның [illegible] үндүрер апаар. [illegible] … дээрге чүвелер чуруп, альбом садып бээр херек. Кажан олар чуруп турда, ону хайгаарал чанынга олурар. Кандыг чүвелерни чуруурун айтып берип, чураан чүвезиниң дугайында [illegible], оон соонда чүү кандыг-даа болза мактаар апаар. Янзы-бүрү ойнаарактарны оларга садып берип, ону шын ойнап билиринге өөредир. Ол уругнуң угаан кирип сайзыраарынга дузалыг болур.

Уругларны шынчы, ак сеткилдиг кылдыр өөредири бир[illegible] … [illegible] зек болур ужурлуг. Уругнуң [illegible] … рүүге, кожаларынга, өске кижилерге [illegible] лыг болурун, сагыш човангы[illegible] … [illegible] рынга эвес, харын өскелерге [illegible]

База бир чугула айтырыг [illegible] уруг чүгле мактал чедип алыры хээш эвес, а ынчаар кылыр ужурлуг деп чүвеге ө[illegible]

[illegible]

В. ПОТЫЛИЦЫНА.
Кызылдың № [illegible] школазының башкызы.

«ГУЛЬДЕР»— ЧАЛЫЫ НАЗЫН БОЛГАШ НАЙЫРАЛ

«Гульдер» дээрге Алма-Ата[illegible] эстрада ансамбли. Гульдер — казах [illegible] дизин ол. Ансамбльдиң [illegible] … [illegible] дың уран чүүлүн чон чоптуу-биле үнелээн. Ансамбльдиң коллективи СЭКП-ниң XXVI съезинге [illegible] база келген аалчыларынга Казахстанның уран чүүлүн то[illegible] … [illegible] дип, делегейниң янзы-бүрү кон[illegible] … Гаванага болган аныяктарның болгаш [illegible] … [illegible] жин, Чехословакияже, Германия [illegible], Франциже, Бельгияже, Португалияже, Австрияже, Гре[illegible] … [illegible] уран чүүлүн, аас-чогаалын ко[illegible] … [illegible] таныштырып келгеннер. Казах [illegible] … [illegible]

Р. ВОЩЕНКО.
ТМА-ның корреспондентизи.

КЫМЫСКАЯКТАР

Чайгы хүн [illegible] кире берген. Чаңгыс палатага эмнедип чыткан чаа таныжым улуг лейтенант Моңгуш-биле агаарлап алыр-дыр дээш дашкаар үнүп келдивис. Шала кежээликтей апарган-даа болза, хүн [illegible] … Хойлеңнеривис уштуп каапкаш, хериш кыдыында узун сандайга [illegible] … олур бис.

Оът-сиген четчип үнүп келген хөлбеңейнип чыдар үе чүве. Ынчалза-даа ниит өг орну хире черде тайыс терезиннер бар. Өзүмү шоолуг эвес болгаш шаараш көстүр. Оон дөр довураа чаашкын соонда [illegible] … баргаш ол «оргулукчугаш» бистиң чалгаа чазар черивис [illegible].

Бис ийилээн неделя ажыг хөөрежип келген болгаш солун [illegible] … тонуу бар чыткан. Ынчангаш [illegible] … келген улустуң аан-саап ужуралдарынга алзып, ону дын[illegible] … [illegible] тир деген, ыыт чок тур бис.

— Олег, кымыскаяктарны көрем, аал. Бичии-бичии ак чүвелер ызырып алган халчып турлар. Бээр кел даан!— деп, эжим кыйтырып, бир оол алгыра берди.

— Кайда, кайда?—деп, демги оолга чоок турган кижи [illegible]

— Бо маңнажып турганнар чүл—деп, сонуургаачал Олег [illegible] … метр хире черде терезинниг [illegible] … [illegible] ле айтып каады.

Анаа-ла шак «өлүрүп» турган үш-дөрт улуг улус ону көре бердивис. Шынап-ла, кымыскаяктар [illegible] бичии ак чүвелерин уштуп эккеп, өскээр дажыглап турар болду. А үңгүрже кирерде аксы кыргыт мындыг [illegible] … орну хире [illegible] … бүрт-ла диди. Анаа баргаш, [illegible] … тур. Чогум шуут-ла дөрт маң[illegible] мындыг. Тура душкеште аай-дедир маңнаар мындыг [illegible] орар хевирлиг [illegible] тыг чүве болгай аан. Дедир маңнап чүү-ла деп эжим мээң талама коннуттунуп олур[illegible] ве чок. Оларны кымыскаяктар үңгүр иштинге каапкаш кээр хевирлиг.

— Мээң «аян-чоруум» доозулду. Кымыскаяк бо үңгүрже кире берди—деп истекчимге чугааладым.

— Адыр мана. Бо кымыскаяк база ынаар баар, ол үңгүрже кирер ужурлуг—деп, улуг лейтенант бүзүрелдиг чугаалады.

Ол чугаа удаваанда бадыт[illegible] кымыскаяктар чеңгые үңгүрже кирип турар болду. Баштайгы үңгүр-биле бо аразы чээрби ажыг метр хире бар.

— Мынча хемчээлдиг черге, [illegible] терезиннер аразы-биле, аспайн маңаа канчап чедип кээп турар амытаннар боор —деп эжим кайгаан тур.

— Харын аан. Элдептиин!— дээрден өске сөс тыппаан мен.

Чаа үңгүрден үнген кымыскаяктарның канчаар барып турарын сонуургаар деп дугуруштувус. Ийи кымыскаякты шилип алгаш, оларны сүргеш чорупкан бис. Удаваанда олар бисти эргп үңгүрүнге эдертип [illegible] … Кымыскаяктар чүгле [illegible] … [illegible] таннар-дыр деп түңнел кылыр ужурга таварышкан бис.

Ол кежээ бистерниң чугаавыс чүгле бойдуста бар диириг амытаннарының дугайында болган. Диониг амытан бүрүзү бой[illegible] … тын, оон дүрүмнерин сагыыл, [illegible] … [illegible] га база катап бадыткаан ийик.

Чечен чугаа

— Өске үңгүрже «ажы-төл[illegible]» [illegible] — деп, бистиң чанывыска турган улгады берген назылыг кижи [illegible]

— Кайнаар аппарып турар эвес, көөр-дүр — деп, улуг лейтенант саналды кирди.

— Шупту кара-кара кымыскаяктар [illegible] … кижи ыгап алыры берге-дир —деп, шала чорумер хээн ыле[illegible]

— Ажырбас. Үңгүрден бир кымыскаяк үнүп кээрге-ле оон карак салбайн сүргеш чорувут. Кана баар эвес. Черле [illegible]

Удурланмадым. Мен бирээни, ол өскезин [illegible] кен бис. Мээң [illegible] кымыскаяк үңгүрден ийи метр хире ырап келгеш, дедир-ле маңнап кагды. Үңгүрге бичии [illegible] аразы мындыг-ла ырак эвес. [illegible] үңгүрүвүстен чеди-сес метр ырай берген бис.

[illegible] ак чүвезин ам-даа салбаан. Те[illegible] … ол үнүп келди. Ажык черге келгеш, ам-на шууудай берди [illegible] … көрдүм: ооң бажында ийи «ослемези» оңгаар-дескээр шимчээр болду. Ону көргеш антеннага сагыжымга кирди. Маңнапта кагды. Ынчап чорук машиналарның оруунуң бир талазында чаа кастаан чевирлиг үңгүрже мараш-ла диди. Ол үңгүр [illegible] … тар база бар. Ынаар киргеш [illegible] … кымыскаяктың аксында ак чү[illegible]

Ш. ДОРЖУ.

«Висладан Буг чедир» деп чаа [illegible]

телевидение

ИЮНЬ 11-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05—«Баранкин, кижи болуп көр». Мульт фильм. 9.25 — «Маңаа, изегели тур мен». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 10.30 — «Билдингир-даа бол, элдептиг». Профессор С. П. Капица эрттирер. 11.30 — Медээлер. 11.35 —14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Социалистиг чурттарның документалдыг телефильмнер программазы. 15.30 — «Шыдыраа школазы». Разрядчылар клазы. Эндиништа Делегей гроссмейстери Ю. Л. Авербах эрттирер. 16.00 — Уругларга фильм «Оолдар». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 17.05 — «Орлёнок» те[illegible] 17.50 — Аът спортунга ССРЭ чемпионады. 18.20 —«Миллион[illegible]» [illegible]

КЫЗЫЛДАН

18.50 — 19.15 — Телемедээ[illegible]

МОСКВАДАН

19.15 — Бөгүн [illegible]. 19.35 — «Ыры [illegible]». Уран-чечен фильм. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. Нестеренконуң концерти. 22.40 — Бөгүн делегейде. 23.00 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Киев) - «Динамо» (Москва).

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Кара далайның чалгыглары». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 4-кү сериязы. 13.00 — «[illegible]». [illegible] … кукчер клуву. 14.30 — «Цирк аренасында». 15.15 — «Москва болгаш москвачылар». 15.45 — «Улустуң аялгалары». 16.00 — 18.50 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.50 — 19.15 — Телемедээ. 19.15 — Чарлалдар. 19.25 —«Челээш». 19.50 — Л. Бе[illegible] «№ 17 [illegible]».

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг узунар[illegible]» … «Музыкалыг магазин». Фильм-[illegible] 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 [illegible]. 22.50 — Дайынның узун [illegible]алары». Хөй сериялыг уран-[illegible] телефильм. 1-ги сериязы.

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ?

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ПРОФЕССИОНАЛ-ТЕХНИКТИГ ӨӨРЕДИЛГЕ ЭРГЕЛЕЛИ СУРГУУЛДАР ЧЫЫП ТУРАР

Республиканың профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле эргелели дараазында индустриал-педагогтуг техникумнарның хүндүскү салбырларынга өөредири-биле республиканың профтехучилищилерин дооскан аныяк оолдар, кыстарны чалап турар:

1. Артёмовскиниң автомобильдерниң техниктиг хайгыыралының болгаш септелгезиниң техникуму (Артёмовск хоорай);
2. Барнаулдуң кожээ ажыл-агыйның электрижиндериниң техникуму;
3. Бузулуктуң кожээ ажыл-агый механизастаашкынының техникуму (Оренбург облазы).
4. Казаньның үлетпүр болгаш хамааты тудуунуң техникуму;
5. Кемеровонуң үлетпүр бүдүрүлге черлериниң болгаш дериг-херекселдериниң электрооборудование техникуму.
6. Магнитогорск техникумунуң металл болгаш демир-бетон конструкцияларны эдээриниң салбыры.
7. Бажыңнарның санитар-техниктиг тургузугларының, тудуг машиналарының болгаш механизмнериниң, үлетпүр болгаш хамаатылар тудуунуң, электрокаңнаглаашкынның салбырлары. (Нижний-Тагиль хоорай).
8. Үлетпүр дериг-херекселдерниң эдээриниң болгаш септээриниң салбыры (Челябинск хоорай).
9. Кызыралга бүдүрүлгезиниң технологиязы (Минск хоорай).
10. Дагдаралга бүдүрүлгезиниң салбыры (Новокуйбышевск хоорай).
11. Новосибирскиниң профтехөөредилге талазы-биле күш-культура болгаш спорт техникумунуң күш-культура салбыры.
12. [illegible] техникумунуң кожээ ажыл-агый механизастаарының салбыры.
13. Улан-Үдэ техникумунуң үлетпүр болгаш хамааты тудуг салбыры.
14. Чита техникумунуң кожээ ажыл-агый механизастаарының, үлетпүр болгаш хамаатылар тудуунуң салбыры.

Ортумак тускай өөредилге черлеринге хүлээп алышкын Дүрүмнерин бузуп ортумак билиглиг, чогуур специальностуг болгаш эргежок чугула мергежил - квалификациялыг [illegible] … чи техникумнарга хүлээп алыр.

1. Совет Армияның хүрээ[illegible] … риниң шылгалдазынга эки демдектерни алганнарны кирер[illegible]
2. [illegible] … стажтыг бүдүрүлге, тудуг болгаш кожээ ажыл-агый ажылдакчылары (кирериниң шылгалдазынга эки демдектерни алганнары кирер[illegible])
3. Профессионал-техниктиг училищелерни тергиин эки дооскаңнар (билдиргиишкиннерге кирген соонда, кириишкин шылгалдазы чокка хүлээп алыр).
4. Ортумак профтехучилищелерни болгаш техниктиг училищелерни [illegible] … эртемнерге тергиин эки болгаш эки демдектерлиг, квалификация шылгалдаларын чедиишкинниг туткан, педагогтуг училищениң чөвүлелдериниң [illegible] … [illegible]

Техникумнарга кирер дээннер директорларның адынга бижээн билдириишкиннерге дараазында документилерни (дооскан профтехучилищезиниң [illegible] кожээ …) … [illegible] … Шылгалдаларны 1981 чылдың августуң 10-га чедир чорудар. [illegible] … [illegible]

АДРЕЗИ: Кызыл хоорайның Каа-Хем кудумчузунда 21 дугаарлыг бажың, телефон дугаарлары 2-42-64 болгаш [illegible]

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ПРОФ[illegible] ЭРГЕЛЕЛИ.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Агаар

Бөгүн республиканың [illegible] … Хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 21—26 градус чылыг болур.

[illegible] … 24—26 градус чылыг.

КИНО

ИЮНЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ» — «Ынакшылдың мөңге тоолчузу» 9.30, 12.30, 15.10, 17.50, 20.30 [illegible].

«ПИОНЕР»: Кинотывызы [illegible] 14.00. «Сицилия камгалал[illegible]» 11.00, 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 (удаткан) [illegible].

«КАА-ХЕМ»: «Кайгамчык чүүлдер база тургулаар» 13.00, 16.50, 18.40, 20.30 (удаткан) [illegible].

[illegible] … Григорий Эргинесович ЧУДУРУКПАЙНЫ [illegible] … [illegible]

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 2. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, орогаананың килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кожээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-47-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 17668. [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 137 (11635) | 1981 чылдың июнь 12, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кат.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчет илеткелинге эш Л. И. Брежневтиң чугаалааны айтырыышкыннарынга болгаш улус ажыл-агыйының демир-орук болгаш транспорттуң өске-даа адырларын база харылзаазын улам ыңай хөгжүдер дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктааалдарын күүседириниң сорулгаларынга дүүштүр эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының, партия крайкомнарының, обкомнарының транспорт болгаш харылзаа килдистериниң эргелекчилериниң демир-орук болгаш транспорттуң өске-даа хевирлериниң база харылзааның ажылынга партийжи удуртулганың айтырыгларының талазы-биле чөвүлел хурал-семинар СЭКП ТК-га июнь 9-10-да болуп эрткен.

Чөвүлел хурал-семинарга СЭКП ТК-ның Транспорт болгаш харылзаа килдизиниң эргелекчизи Б. С. Симонов илеткел кылган.

Транспорт болгаш харылзаа адырларынга партийжи удуртулганың айтырыын чугаалажырынга ССРЭ-ниң министрлери И. Г. Павловский, Т. Б. Гущенко, В. А. Шамшин, ССРЭ-ниң Күрпланының харылзаазының оралакчызы В. Е. Бирюков, РСФСР-ниң министрлери Л. В. Багров, А. А. Николаев, Е. Г. Трубицын, компартияларның ТК-ларының, партия крайкомнарының болгаш обкомнарының транспорт болгаш харылзаа килдистериниң эргелекчилери киришкен.

Чөвүлел хуралга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко чүве чугаалаан.

Чөвүлел хуралдың ажылынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның харыысалгалыг ажылдакчылары киришкен.

Тудугнуң темпизин дүргедедир, шынарын экижидер, хуусаазында ажыглалга киирер

БЕШ АЙЛАРНЫҢ ТҮҢНЕЛИ

Республиканың тудугжулары он бирги беш чылдың баштайгы чылының эрткен беш айларының иштинде улуг бүдүрүлгениң, чурттакчыларның болгаш көдээ ажыл-агыйының элээн хөй объектилерин ажыглалга киирген. Оларның иштинде 1649 баш бода малга болгаш 9118 хойга кажаалар, хары угла 2 муң тонна кирер тараа шыгжамыры, 1,5 муң тонна [illegible] складтары, хонукта-ла 10 тонна продукция бээр мал чеми белеткээр кухня, 285 автомобиль [illegible], ниити шөлү 32876 дөрбелчин метр чурттаар бажыңнары, 784 өөреникчиге ниити билиг школалары, а ол ышкаш 17,3 муң гектар шөлдүң суггарылга системаларын [illegible] болгаш 14,3 муң гектар черни суглуг болдурган.

Бо чылдың беш айларының иштинде эрткен чылдың чогуур үезинге деңнээрге, кол фондуларны 38,2 хуу хөйнү ажыглалга киирген. Оон иштинде [illegible] тудугларынга 21,5 хуу хөйнү шиңгээдип алган. Бо чылын [illegible] чуртталаның болгаш коммунал объектилеринге капитал салыышкыннары база [illegible].

Он бирги беш чылдың эрткен беш айларында 1980 чылдың [illegible] «Тыва сентелге тудуг» трест, Тываның автооруктарын тудуг участогу, «Тыва суг [illegible]» трестиниң № 1 болгаш 5 КМК-лары, «Кызыл электри тудуунуң» тудуг-монтаж эргелели, «Рессельбурвод» трестиниң тускай КМК-зы, [illegible] эргелелиниң [illegible] болгаш өске-даа тудуг организациялары хөй хемчээлдиг тудуг-монтаж ажылдарын кылган. Ниитизи-биле [illegible] ажылдарының хемчээли эрткен чылдың чогуур үезинден 12,0 хуу хөй болган. Чамдык тудуг организациялары [illegible] бүдүрүкчүлүүн бедидип ап шыдаан. Чер ажылдары [illegible] № 20 КМК, Тыва автотранспорт эргелелиниң КМК-зының [illegible] бүдүрүкчүлүүн бедидериниң талазы-биле кескин чедиишкиннерлиг болган.

Чедиишкиннер-биле чергелештир республиканың капитал тудугда четпестер ам-даа улуг боор турарын бо чылдың эрткен беш айларының түңнелдери көргүзүп турар. Чаңгыс-ла чижек: кол фондуларны ажыглалга киириириниң чартык чыл программазы бо хүннерге чедир чүгле 41,6 хуу күүсеттинген боор турар. Чагыкчыларның хөй кезии кол фондуларны [illegible] ажыглалга киирериниң планын күүсетпээн.

Капитал салыышкыннарының болгаш тудуг-монтаж ажылдарының [illegible] беш айларда түс-түңнээ 65,4 болгаш 70,1 хуу ажыглаттынган. Керээлиг ажылдаар организациялар тудуг-монтаж ажылдарының планын 77,4 хуу күүсеткен. Оларның хөй кезии улуг хожудаашкын [illegible] ажылдаар 13 организацияның [illegible] 25,6 хуузу отчёттуг үеде тудуг программазын күүседирин чедип алган. Ындыг хожудаашкынныг организацияларга «Тыва тудуг», «Шагонартяжстрой» болгаш «Тыва кадаг тудуг» трестер, «Абаканэнергопромстройнуң» КМК-лары, чурт иштиниң улегпүр эргелелиниң тудуг организациязы, № 833 [illegible] болгаш өске-даа коллективтер хамааржыр.

Ол-ла трестерниң болгаш тудуг организацияларының, а ол ышкаш КызылЦЭС тудуг эргелелиниң коллективтери май айда тудуг темпизин кудулаткан.

Чуртталаның болгаш социал-культура [illegible] тудуглары [illegible] айлар-ла ышкаш, июнь айда база-ла кудуу темпилиг чорупп турар. Бо чылдың январь-май айларында ындыг тудугларга [illegible] 74,2 хуузу чарыгдаттынган. Оон түңнелинде бо хүннерге чедир республикада чурттаар [illegible] чартык чыл планы 54,6 хуу күүсеттинген. Чурттаар тудуг [illegible] хуусаазында ажыглалга киирер талазы-биле «Тыва кадаг тудуг трест», № 2 КМК, «Абаканэнергопром» тудуг, Тываның автотранспорт эргелелиниң көжүп чорууру механизастаттынган колоннаазы болгаш өске-даа тудуг организациялары багай ажылдап турар.

Республиканың тудуг мергежилдиг [illegible] тудуг материалдарының четпези, а ол ышкаш кадрларның [illegible] чоруунуң кевүдээзи база тудуг механизмнерин четчир ажыглавайн, курлавырларны тилеп тыппайн турары — четпестерниң кол-ла чылдагааны боор турар.

Тудугнуң айыттынган болгаш өске-даа четпестерниң түңнелинде республиканың тудуг организацияларында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планда көрдүнгенинден кудуу боор турар. Чамдык керээлиг ажылдаар тудуг организацияларында харын-даа эрткен чылдың чогуур үезинде турганындан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү кудуу боор турар. Чижээ, бо чылдың январь-апрель айларында тудуг организацияларының күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле планны 94,4 хуу күүсеткен. Ниитизи-биле алырга, республиканың 20 тудуг организацияларының күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң [illegible] дериниң талазы-биле беш айлар [illegible] ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын [illegible] ниитизи-биле үш миллион ажыг рубльдиң тудуг ажылдары чедир кылдынмаан боор турар.

Бо чылдың январь-апрель айларының байдалы-биле алырга, тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнези эрткен чылдың чогуур үезинден аартаан боор турары база четпес. Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезиниң аартаар чоруун ылаңгыя «Шагонартяжстрой» трестиң, «Ремсельбурвод» трестиң тускай КМК-зының, ИХМ-ниң капитал тудуг килдизиниң болгаш [illegible] мехколонналарының тудуг пөлдеринде болдуруп турар.

Республиканың тудуг организацияларының, оларның удуртукчулары, партия, профэвилел организациялары он бирги беш чылдың бирги чылының тудуг талазы-биле планныг даалгаларын чедиишкинниг күүседир дээш, айыттынган четпестерни дарый чайлаарының боттуг хемчеглерин алыры, бүгү-ле курлавырларны ажытлап, тудугжуларның күш-ажылын чогуур [illegible].

Тудугжулар ортузунга социалистиг [illegible] улам калбартыр, оон түңнелдерин [illegible] шаанда үндүрүп, мурнакчыларның [illegible] ажылдарын хүннүң чугула сорулгазы боор турар.

ЭКОНОМИКТИГ ДОПЧУЛАЛ

СОВЕТ-АЛЖИР ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ДООЗУЛГАН

Совет-алжир чугаалажыышкыннар июнь 10-да Кремльге доозулган.

Чугаалажыышкыннарны кылганнар: совет таладан — СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев.

Алжир таладан — АУДР-ниң Президентизи, НХФ партияның Чиигине секретары Ш. Бенджедид, НХФ партияның ТК-зының кежигүнү, партия ТК-ның даштыкы харылзаалар талазы-биле комиссиязының даргазы С. Хофман, НХФ партияның ТК-зының кежигүнү, АУДР-ниң ССРЭ-де элчини Л. Якер, НХФ партияның ТК-зының кежигүнү, саң министри М. Х. Ята, НХФ партияның ТК-зының кежигүнү, планнаашкын министри А. Брахими.

Политика, садыг, экономика болгаш өске-даа чүүлдер талазы-биле совет-алжир кады ажылдажылганың айтырыглары чугаалажыышкыннарның үезинде бүгү тала-биле чугаалажып көрген. Делегейниң эң чугула айтырыгларының, [illegible] болдурбас, тайбыңны камгалаар дээш демисел-биле холбашкан айтырыгларының талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш АУДР-ниң аразында политиктиг консультацияларның база саналдарның солчулгазының [illegible] улам ыңай хевирлерин [illegible] делегей байдалының неге турарын анаа [illegible].

АУДР-ниң даштыкы политиказының империализмге удур углаашкынныг, алжир революциязының чаалап алыышкыннарын камгалаарының эргежимынга, социалистиг углаашкынның оруу-биле Алжирнуң дугайындагы [illegible] депшилгелиг күштерниң сырый [illegible] АУДР-ниң партия-күрүне удуртулгазының күженииишкиннерин Л. И. Брежнев чүүлдүүнү-биле үнелээн.

Янзы-бүрү адырларга совет-алжир ийи талалыг кады ажылдажылганың чаагай үре-түңнелдиг [illegible] жүүлдезинге Л. И. Брежнев болгаш Ш. Бенджедид сеткил ханыышкынныг [illegible] болгаш СЭКП-ниң база НХФ-ниң аразынга, ССРЭ-ниң болгаш АУДР-ниң аразынга найыралдыг харылзааларны ийи чурттарның улустарының эргежиктерынга дүүштүр чайгылыш чок улам ыңай калбартырынче база [illegible] ийи талаларның чүткүлүн бадыткаачнар.

ССРЭ-ниң болгаш Алжирниң аразынга экономиктиг кады ажылдажылганың улуг ужур-утказын ийи талалар онаалап демдеглээш болгаш ол кады ажылдажылганы бүгү талалыг калбартырынче [illegible].

Чугаалажып көрген эң чугула айтырыгларның талазы-биле Совет Эвилелиниң болгаш Алжир Улус Демократтыг Республиканың [illegible] ниитилежкек оруу найыралдыг эвилел байдалга болган чугаалажыышкыннарның үезинде бадыткаттынган.

(СЭТА).

МОСКВАДАН ЧОРУПКАН

Алжир Улус Демократтыг Республиканың Президентизи Национал хосталга фронтузунуң партиязының Чиигине секретары Шадли Бенджедид июнь 10-да Совет Эвилелинден БУР-же чорупкан.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалааны ёзугаар ол бистиң чуртувуска албан ёзузунуң найыралдыг аян-чорудун кылып чораан.

Ш. Бенджедидти аэродромга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарёв, албанның өске-даа кижилери үдээн.

(СЭТА)

Чаа Шагаан-Арыг — шалыпчы тудуг

КАРАККА КӨЗҮЛДҮР

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI [illegible] делегейде эң улуг Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудуун он бирги беш чылда бүрүнү-биле доозар деп айыткан. Ынчангаш ГЭС-тиң 10 агрегаттары [illegible] соонда суг адаанга баар бистиң республикада хоорай, суурларны көжүрер ажыл шапкынчаан. Оон мурнуку одуруунда коммунистер чорупп турар.

Чаа Шагаан-Арыгда ажылдар бо хүннерде эң-не хайныышкынныг чорупп турар. Ону Бүгү-эвилелдиң комсомолдуг шалыпчы тудуу [illegible] дагзырылга эвес.

Хоорай хүн келген тудуунда улам чаартынып, чаа-чаа тудуглар [illegible] пүнчүг. Чоокта чаа «Улуг-Хая» совхозтуң тараа тарыыр шөлдеринден чыткан дазыр ховуда улуг хоорайның каракка-ла көзүлдүр өзүп олурары ылдең. Мырыңай чаа Чаа Шагаан-Арыгның келир үеде туттунар хөй каъттыг бажыңнарының баштайгызының тудуу доозулган. 35 өг-бүле чурттаар, изиг, соок суглуг, чырык делгем өрээлдерлиг беш каъттыг бажың хоорайның [illegible] бедип үнүп келген.

Оон тудуун «Шагонартяжстрой» трестиң № 18 көжүп чоруур механизастаттынган колоннаазында Т. П. Воронинага [illegible] бригадазы доозкаш, ук бажыңны шеверлекчилерге [illegible]. Херээжен тудугжу Т. П. Воронинага удурткан дашчыларның бо бригадазы бирги квартал [illegible] мехколоннаның бригадалар [illegible] тиилекчизи болганнар. Олар апрель, май айларда база өскелерден эки [illegible] боор турарлар.

Хоорайда баштайгы хөй каъттыг [illegible] соон дарый үш каъттыг школаның тудуу база эгелээр. Ол школа шаанда көрдүүгениң ёзугаар ам чаа өөредилге чылында ажыглалга кирер ужурлуг. Ынчангаш амгы үеде ол тудугну РСФСР-ниң алдарлыг тудугжузу, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи Александр Федорович Ягодинниң удурткан бызанчы бетонщиктериниң комплекстиг бригадазы [illegible] турар. Оон-биле чергелештир хөй каъттыг эмнелге комплекизиниң тудуу база элээн шапкынчаан.

[illegible] хоорай [illegible] улам өзүп, чаартынып кел чыдары кымга-даа өөрүнчүг эвес боор. Ынчалза-даа бисте чедир кылдынмайн, шиитпирлеве чоруур айтырыглар ам-даа эвээш эвес. Тудуг материалдары-биле хандырылга хоочуг кудуу деңнелде чорупп турар. Оон уламындан дыка хөй чугула объектилер планнаттынган графиктиг ажыглалга кирбейн турар, а оларның бир чамдызы мырыңай ара туттунгаш, ол-хевээр кагдынган.

Шак мындыг улуг хемчээлдиг тудугга ажылдаар тускай [illegible] бригадирлерниң, мастерлерниң, звено удуртукчуларының саны эвээш, а тудугжу мергежилдиг улус база хөйү-биле четпейн турар. Ук тудуг Бүгү-эвилелдиң комсомолдуг шалыпчы тудуу деп адаттынган-даа болза, аңаа аныктарның саны ам-даа эвээш. Оларның культурлуг дыштаныышкынын [illegible] эрттирер дээш кылза чогуур ажылдар ам-даа хөй.

Чаа Шагаан-Арыгның тудугжулары ол бүгү четпестерни ажып эртип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, он бирги беш чылдың [illegible] дээш бүгү бар арга-дурамулгазын, күжүн ол-че мөөрээш, улуг тура-сорук-биле ажылдап турарлар.

К. ЧӨРЕВЕ.
«Шагонартяжстрой» тресте партбюро секретары

ШЕВЕРЛЕКЧИЛЕР

Комсомолчуларның Бүгү-эвилел шалыпчы тудуу — Чаа Шагаан-Арыгның ажылчылары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң салган сорулгаларын, он бирги беш чылдың өндүр улуг онаалдаларын амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш планны күүседиринче угландырган. Бо хүннерде шалыпчы тудугнуң бүгү коллективтери 1981 чылдың баштайгы чартыының бүдүрүлге планын чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарышты бригадаларда, эзилчеглерде, тус-тус кижилер аразында калбартыкан.

«Шагонартяжстрой» трестиң шеверлекчилериниң комплекстиг бригадаларының аразында чарышка Любовь Степановна Стародубованың удуртканы комсомолчу-аныктарның бригадазы май айда багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Олар июнь айның бүдүрүлге планын база күүседириниң кырында келген.

Мурнакчы бригаданың удуртукчузу Любовь Степановна Стародубова эгу беш чылдың онаалдаларын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге чедиишкиннери дээш чазактың бедик шаңналы «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруу дээш» деп медаль-биле чоокта чаа шаңнаткан. Аныяк коммунист ол бедик шаңналды ап тура, мооң соңгаар оон-даа бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хүлээнген. Оон сөглээн сөзү ажыл-херек-биле бадыткаттынып турар.

ЧУРУКТА: Л. С. Стародубова (ортузунда) бригадазының шеверлекчилериниң аразында.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

БИСТИИНЧЕ ЧАЛАДЫВЫС

Чаа Шагаан-Арыгга ажылдаары-биле бистиң улуг, делгем чуртувустуң янзы-бүрү булуңнарындан комсомолчу путёвка-биле хөй-хөй оолдар, кыстар кээп турар. Оларның аразындан дыка хөй аныяктар [illegible] баштарын [illegible] руу, шалыпчы күш-ажылы-биле алдаржып, чаа тудугнуң янзы-бүрү [illegible] мурнакчыларының одуруунга киргеннер.

Ылангыя эрткен онгу беш чылдың [illegible] түңнелдери-биле элээн хөй комсомолчу аныяктар ВЛКСМ Төп Комитединиң, комсомол Тыва обкомунуң шаңналдарының эдилекчилери болганнар. Ындыг эрес-кежээ комсомолчуларга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты, [illegible] баштарыкчылары [illegible] бригадири Леонид Тряскин, штукатур-маляр Зинаида Донгак, дашчы Алексей Херек дээш өскелерни даа улуг чоргаарал-биле адап болур.

Бистиң аныяк хоорайывыс чаа туттунуп, сайзырап орар. Ынчангаш мында чедир кылдынмаан чүүлдер хөй. Ылангыя аныяктарның болгаш чурттакчы чонның культурлуг [illegible] Культура ордузун, спорт залын дээш оон-даа өске чугула тудугларны шаланың чорударын үе негеп келген. Аныяктарга чугула шак мындыг культураның болгаш урам чурумнуг, спорттуң дериг-херекселдери, спорт залдары чогундан дыка хөй аныяктар тудугга үр-даа болбайн, ону каггаш чоруп турар таварылгалар бар.

Ам каш-ла хонгаш, өөредилге чылы доостур. Дыка хөй аныяктар бышкан билигниң аттестадын холга алгаш, [illegible] өөренирлери өөренип, а бир чамдызы улус ажыл-агыйының адырларынга бат чайгыл күш-ажылчы базымна рын кылып, улуг амыдыралче шымнып кирерлер. Ынчангаш республиканың ортумак школаларының доозукчуларындан тудугжу мергежилди шилип алгаш, аңаа ажылдаар күзелдиг оолдар, кыстарны Чаа Шагаан-Арыгның шалыпчы тудуунга комсомолчу путёвка-биле кээп ажылдаар кылдыр чалап тур бис.

А. ОНДАР.

Төрээн чуртка — эки шынарлыг хөй дукту

ИЙИ ПУНКТУДА

Хой ажылында эң чугула кампания — хой кыргылгазы эгелээн. Хойжуларның бүдүн чыл дургузунда чорудуп келген чымыштыг ажылының түңнелин оон-биле үндүрер. Мааңа ажыл-агыйлар баш удур белеткенген. Ынчалзажок баштайгы хүннерниң ажылы чүнү көргүскенил? Чөөн-Хемчик районнуң ийи ажыл-агыйы — «Чыраа-Бажы» болгаш «Большевик» совхозтарда хой кыргылгазын багай эгелээниниң мооң адаанда фактылар херечилеп турар.

ХАЧЫДАН КОРГАР

«Чыраа-Бажы» совхозтуң төп салбырында кыргылга [illegible] Чайгы [illegible] үнүп келген. Пунктуга ажыл планнаттынганындан бир шак [illegible] эгелээн. Мында электрилиг 21 машинаны тургускан. Олар шуптузу чаа. Бис аңаа он шак ажып турда бардывыс. Азып каап электрилиг машиналарның чамдызы аңаа тургулаар. А хойну хол хачызы-биле кыргып турар.

— Машиналар чүге аңаа турарыл? Үрелик чүве бе?

— Электрилиг хачыдан коргар улус-тур ийин. Ажылы-биле чугаалаарга, электрилиг машинаны ажыглап билбес. Кежилер-даа четчир, чаа машиналар-даа бар, а оларны ажыглап билири хоңар.

Бистиң [illegible] пывыс Куулар Шериг-оол бир хойнуң дөрт даваны-биле хүлүп алган, электрилиг хачы-биле кыргаан тур. Та кайы хире үр болган чүве ийик, хойнуң иштин хөртез берген. Кежинде кескен чер ала-шокар, дыка улуг балыглар безин бар.

— Мынчаар балыглап турарга, хой өлүп калбас чүве бе?

— Ол хирезин [illegible]. Ээзи хойжу ам [illegible].

Кожаында херээжен кижи бир хойну база-ла хүлүп алган, электрилиг машина-биле кыргаан тур. Ону топтап көрүп тур бис. Машинаның бизи бирде хойнуң дүгүнүң дөзүнден алыр, а бирде ортузундан [illegible].

— Ынчаар [illegible] кайын боор! Дүгүн [illegible] баксыраар болгай.

— Ие [illegible] хойнуң кезип-се кайчаар! Дүк хамаан эвес.

«Чыраа-Бажы» совхозта хой кыргылгазының байдалы мындыг-дыр. Кыргылганың шынарының дугайында сагыш салбайн турар. Совхозтуң удуртукчулары (директору К. Куулар, кол зоотехниги К. Эрес-оол) кыргылганы чүгле дүрген доозарын болдай берген хире. Ынчалзажок темп база оожум. Кыргылга эгелээнден бээр үш [illegible] чүгле [illegible] хой кыргаан. Хүнде дөрт чүс хой кыргыттынып турар. Норма ёзугаар алыр болза, бети дээрге-ле хүнде 1200 хойну кыргып үндүрер ужурлуг. Бир эвес ажыл [illegible] темпи-биле турар болза, кыргылганы ай дургузунда безин доозары берге. Эң-не четпес чүве — шынар дугайында сагыш салбайн турары. Пункт эргелекчизи Куулар Се[illegible], хойжу бригаданың бригадири Ондар Очур-оол он бир шакка чедир аңаа келбээн. Кыргылганың шынарын хынаар турар кижи чок.

ДҮГҮ ДҮШКЕН ХОЙЛАР

«Большевик» совхозтуң Борбак-Арыгга кыргылга пунктузу. Хүндүскүнүң 12 шак. Пунктуда шимчээш-даа чүве. Даштын чалгаай кажаада бир кодан хойну киирип каан. Хой кыргыыр черде электрилиг машиналарны аскылаан. Ону ажыглаан кижи чок. Чүгле хол хачылары ында-мында шаккылаар. Он шаа кижи хойларны хол хачызы-биле кыргаап тур. Бир үдер кара эр хачы чаныап олур. Ол биске хөөрей-дир:

— Хачы чаныыр чаа мергежил тывылган ийин бо. Электрилиг машина бын тиилдер кижи турар боор, ам ындыг эвес, хачы чаныыр алырган-[illegible].

— Электрилиг машиналарны чоп ажыглавас силер?

— Ону билир кижи чок ийин, дарга — деп, хачы чаныкчызы Николай Хайыртаң харыылады.

Даштын [illegible] хойларны барып көрдүвүс. Дүгү шуут дүшкүлеп калган хойлар-даа бар. Чамдыызының дүгүн [illegible] кижи [illegible]. Коданның ээзи хойжу [illegible] Сарын-биле чугаалажы бердивис:

— Бо хире дүгү дүшкенин бодаарга, хой-ле дүк чыып алган боор силер-даа?

— Хой-даа чүү боор, чээрбээ килограмм хире.

— Тааңда канчап ындыг чүве [illegible]? — оларның дүгүн кижи туда көрүп чоруур эвес, черге дүжүп каар чүве ышкажыл.

Дыка-ла харыысалга чок хойжу-дур деп бот кайгадывыс. Оон-даа ыңай айтырыг салып, ону мыттырарын оралдаштывыс. Ынчалзажок хойжу тоовааан хевирлиг мынча дээр:

— Бажы меңни турза, дүгү чоорул! Кол чүве — онча-меңди турары. А дүк дээрге ийиги черде [illegible].

Оон-биле чөпшээрежир аргажок-тур. Хойжу [illegible] хойнуң бажын меңди камгалап алыр эвес, харын дүгүн бүрүнү-биле алыр дугайында сагыш салыр хүлээлгелиг.

Борбак-Арыгның пунктузунга кыргылга июнь 8-те эгелээн. Электрилиг он машина бар. Оларны ажыглап билир кижи чогундан аңаа турар. Кыргылганы чүгле хол хачызы-биле чорудуп турар.

— Дүүн чүгле 60 хой кыргыдыы — деп, демги-ле Сурун-оол хомудап чугаалай-дыр. — Мынчаар ажылдап турар болза, бо кодан хойну он-даа, хонукта [illegible]. Мында 600 ажыг хой-дур бо.

«Большевик» совхозта хой кыргылгазы хоочуг багай эгелээн деп оон-на түңнеп болур-дур. Кыргыкчыларны ам-даа четчелеп албаан, [illegible] чок, пунктунуң эргелекчизи бедииин томуйлаттынмаан. Ужурунда чартык-бөлүүн [illegible] хойларны май ортанда-ла кыргып эгелээр ужурлуг. Дуктуң [illegible] черде тектүп калган.

Үстүнде айыткан фактылардан Чөөн-Хемчик районнуң партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары чогуур түңнел кылыр, кыргылга кампаниязында четпестерни чайладыр [illegible].

К. АРАКЧАА.
«Шынның» тускай корр.

[illegible] БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

НАЙЫРАЛДА КЫЗЫГААР ЧОК

Совет-моол найырал айы

ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛДЫҢ БОТТУГ ТҮҢНЕЛИ

[illegible]

Г. БИЗЬЯА.
Увс аймактың нам комитединиң бирги секретары.

БИСТИҢ ААЛЧЫВЫС — „ТЭРГҮҮНИЙ МАЛЧИН" СОЛУН

Акы-дугма Моол Арат Республиканың арат чону чуртка улусчу революцияның тиилгэзиниден бээр 60 чыл болуп олу. Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг дем каттыжылгазының өске-даа чурттарының хүн бүрүдеги дузаламчызының ачызында экономика, социал, культура тургузуушкунунга канчаар-даа аажок улуг чедиишкиннерни уткуп турар. Чурттуң он сес аймааның иштинде бистиң найыралдыг кожавыс — Убса-Нур (Увс) аймактың ажыл-ишчилери, өскелер-биле бир демей, алдарлыг юбилейни төлептиг күш-ажылчы белектер-биле уткуур дээш бедик көдүрлүушкүннүг ажылдап, чурттап турарлар.

Аймактың нам комитединиң база күүсекчи комитединиң органы «Тэргүүний малчин» солун МАРН-ның XVIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче, улуг юбилейни төлептиг уткуурунче аймактың бүгү кижилерин мобилизастап, хүн бүрүнүң болуушкуннарын парлалгага чырыдып, организакчы, пропагандисчи ролюн күүседип турар. Ам ол солуннуң чоокку үндүрүлгелеринге парлаттынган материалдарның чамдыктарын моон адаанда парлавышаан, кожаларывыстың ажыл, амыдыралы-биле таныжарынче силерни чаладывыс, эргим номчуукчу.

ХООРАЙЖЫЛАРНЫҢ ЧОРГААРАЛЫ

[illegible]

Өңнүктерниң дузазы

[illegible]

Б. НОРОВ.

ДУЗАЛАМЧЫ

Араттың революсчу чазак тургустунганы бээр шагда... 1930 чылдар...

[illegible]

Х. ЦЭВЭГМЭД.

КҮЖҮВҮСТҮ, ТАЛАНТЫВЫСТЫ — АЛДАРЛЫГ ЮБИЛЕЙГЕ

Интервью

Увс аймактың улус депутаттарының күүсекчи комитединиң чанында культура килдизиниң даргазы Г. Басан бистиң штаттан дашкаар корреспондентививстиң салган айтырыгларынга харыылаан.

АЙТЫРЫГ: — МАР-га улусчу революцияның 60 чыл оюн уткуп турар үеде культура [illegible]

ХАРЫЫ: — Бо дээрге МАРН-ның XVIII съездизиниң [illegible]

Культура ажылдакчылары Ц. Бямбаа, Э. Сухэ, Д. Гомбожав, Ь. Цэвэгмаа, О. Нямжав, Д. Жаламба, Л. Лаг... Н. [illegible]

АЙТЫРЫГ: [illegible]

ХАРЫЫ: [illegible]

● ● ●

ЧУРУКТА: МАР-ның Күш-ажыл Маадыры, дужут ажаарынга чурттуң дөрт дакпыр чемпиону, кээп ажыл агыйының «Баруун туруун» каттыжыышкынының тракторист-комбайнери Б. Батсуур.

Д. УРТНАСАННЫҢ фотозу.

● ● ●

МАР-га Улусчу революцияның чылдарында кээп чернин ... өскерилген. Кээп ажыл-агый каттыжыышкыннарының төп суурлары ам чаңгыс дай план ёзугаар хогжуп, сайзырап турар. Совет Эвилелиниң дузазы-биле оларда культура-амыдыралдың дыка хөй объектилери тутунган.

Амгы үеде кээпте хөй-хөй клубтар, кызыл-булуңнар, библиотекалар болгаш номчулга залдары ажылдап турар. Турум болгаш кошкун чоруур хөй санныг киноустановкалар малчыннарга чер ажылдакчыларга кинофильмнер көргүзүп турар. Культура хоюгнерйиле бот-тывынгыр уран чуулдун кагжуулгажы ... бүрүнгээрлээн.

ЧУРУКТА: бот-тывынгыр артистерниң концерти.

Арында материалдарны бистиң корреспондентививс Х.-К. Монгуш болгаш Г. Санчаа, Б. Сонам белеткээн.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң

шиитпирлерин — амыдыралга

РАЙКОМ: чаа дуржулга

Найысылалда СЭКП Фрунзе райкому партийжи организакчыларны — ат-алдарлыг [illegible] чоруткан. Райкомнуң [illegible] дыңга мындыг дилег кылган [illegible] партийжи даалганың ол хевириниң дугайын чугаалап берип көрүңер.

— Чаа дуржулганы — парторганизакчылар [illegible] тургусканың сонуургаан коммунистер бижип турар — деп, райкомнуң бирги секретары Б. Грязнов чугаалаар.

— Ол дуржулганың алыс утказы чүдел, Борис Александрович?

— Районда, шынтызы-биле Москвада, бүдүн коллективте чаңгыс азы ийи коммунистиг [illegible] олар[illegible] кезектери бар. [illegible] кежигүнү чаңгыс-даа кижи чок. Ындыг черге партийжи салдарны канчап күштелдирерил? Коммунистер чок, партия бөлүү үлүг эвес [illegible] райкомнуң талазындан — парторганизакчыларны чорудары эргежок чугула-дыр деп түңнелге келген бис.

— Партийжи организакчы... Ол кандыг кижил?

— Ол дээрге партийжи чал[illegible] [illegible]

— Партийжи организакчылар — коллективтерниң политиктиг өзээ...

— Ындыг харын, олар чүгле [illegible] биле кызыгаарлаттынмайн турар. Олар кижизидикчи болур ролюн база үлпайн турарлар.

Кижизидилге ажылының эки дуржулгазы, чижээлээрге, № 52 магазинде бар. Ында са[illegible] тургустунган. Садыг[illegible] ниити билии бедик, олар[illegible] [illegible] эргелекчизи коммунист О. Пивоварова аңаа дейну кылган. Бистер ону партийжи организакчы кылдыр ном магазинынче чорудкан бис, ол аңаа келген соонда садыгжыларның [illegible]

О. Пивоварова дээш ышкаш [illegible] магазиннерде [illegible] турар хиреэнинде, а партийжи организакчылар болуп өске магазиннерде ажылдап турарын демдеглеп каар деп бодаан мен. Ол дуржулга база бодун бадыткаан. Рай[illegible] [illegible] лар трезинин, амыдырал хайырылга бүдүрүлгелериниң ки[illegible] [illegible]

СЭТА-ның корреспондентизи Н. НОВИКОВ бе[illegible]

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларында

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАДЫР

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң [illegible]

[illegible]

В. КУУЛАР.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

СОВЕТ ЧАГЫГЛАР-БИЛЕ

БУРГАС. [illegible]

СОВЕТ СПЕЦИАЛИСТЕРНИҢ МЕТОДУ-БИЛЕ

БУДАПЕШТ. [illegible]

УЛАМ ЫҢАЙ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ СОРУЛГАЛАРЫНГА ДУУШТУР

БЕРЛИН. [illegible]

ЧАА ТУДУГЛАР АЖЫГЛАЛГА КИРИП ТУРАР

БУХАРЕСТ. [illegible]

(СЭТА).

КАБУЛ БАЙЫР ЧЕДИРГЕН

КАБУЛ. (СЭТА). [illegible]

БУУРАП ДҮШКЕН

ОСЛО. [illegible]

(СЭТА).

УДУРЛАНЫЫШКЫН

ЛОНДОН. (СЭТА). [illegible]

[illegible] Великобританияның [illegible]

ЧУРУКТА: Лонг Кеш [illegible]

СЭТА-ның фоторонигазы.

ЧУГУЛА УЖУР-ДУЗАЛЫГ ДОКУМЕНТИЛЕР

САН-ХОСЕ. (СЭТА). [illegible]

ПАНАМА. (СЭТА). [illegible]

ДЭЭРБЕЧИ ҮҮЛГЕДИГНИ БУРУУ ШААП ТУРАР

НЬЮ-ЙОРК. [illegible]

Е. МЕНКЕС.

СЭТА-НЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

[illegible]

КҮЗЕНЧИГ ААЛЧЫЛАР

Бүдүүрге шүгүмнүг хоочун ажылдакчызы М. И. Степанова — Бии-Хем районда хүндүткелдиг [illegible]. [illegible] библиотеканың эргелекчизи Мария Ивановна 1954 чылда Канскиниң библиотека техникумун дооскан. Хөй чылдарның дургузунда библиотека ажылынга бараан болуп келген Мария Степанованың арга-дуржулгазы байлак. Ынчангаш оон улуг-коллективи номга сонуургалдыгларның херегцелин хандырар, [illegible] талазы-биле багай эвес ажылдап турар.

Районнуң библиотекаларының төвүлээн библиотека [illegible] төп библиотеканың ажылдакчыларының ажылы хөй талалыг апарган. Көдээ болгаш төп библиотекаларның аразында харылзаа улам быжыккан. Аңгы-аңгы суурларда ол библиотеканың ажылын дектээмал хайгааралга алгаш, оларга практиктиг болгаш методиктиг [illegible] ажылдакчылары чедирип келген. Оон түңнелинде номчукчуларның саны көвүдээн [illegible] литература-биле чогуур үезинде [illegible].

Мария Ивановнаның удурткан коллективинде шупту херээжен улус. Оларның арга-дуржулгазы [illegible] бот-боттарын деткижип, бир демниг ажылдап турар. Ажылынга база мергежээннер-даа, библиотека ажылының хоочуннары-даа мында бар. Ынчангаш хоочун дагыныкчыларның аныяктарга арга-сүмезин берип турары — коллективиниң [illegible] чаңчылдарының бирээзи. Көдээ библиотекаларның ажылдакчылары арга-дуржулгазын аразында солушкулап, харылзаалыг ажылдап турар.

Төпчүткен библиотеканың бөлгээзин арта баскаш, оон иштинче кире бээрге, делгемнерде одуруглай чыскаай салган номнар, шеверлиг делгеттинген стендилер кижиниң [illegible] бээр. Мында ажылдап турар кижилер чүнү-ле уйгурунда келгенинин хөрээн-на сонуургай бээр. Оон-на ажыл-херекче чугаа-соот эгелээр. Ук коллективиниң [illegible] Мария Ивановна Степанова [illegible].

— Библиотекавысты районнуң көдээ библиотекаларының төвү кылдыр тургусканындан бээр ажылывыс хөй талалыг апарган болгаш негелде, харылзаа база улгаткан. Ынчангаш ажылдакчы бүрүзү боттарының [illegible] чугаалакчы [illegible]-биле ажылдаар турар. Төпчүттүнген система библиотека [illegible] биле номчукчуларның аразында харылзааны улам быжыглаан. Бүгү библиотекаларның ном шыгжамыры чаңгыс аай [illegible] ажылында хаара туттунган [illegible] литератураларын өй-шаанда [illegible]. [illegible] тускай литератураны өске библиотекалардан сураглап [illegible] берип келдивис. Бистиң ажылдакчыларывыс библиотекага келген номчукчуларга бараан болуру-биле [illegible], ырак-узак черлерде ажылдап турар болгаш сезоннуг ажылга хаара туттунган [illegible] кузенчиг-биле бараан боор келген. Олар номчукчуларның [illegible] номнарын берген, өйлеп-өйлеп, чаа номнар-биле солуп турар. Оон уламындан номга ынактарның саны көвүдеп турар.

Төпчүткен библиотека эргелекчизиниң [illegible] каар чүүлдер хөй. Районнуң суурларында чурттакчы чоннуң культура-амыдыралын, [illegible] оларның эстетиктиг кижизидилгезин бүгү тала-биле сайзырадырынче угланган хемчеглерни ап чорудуп келген библиотекалар эвээш эвес. Оон чижээн Аржаан суурда көдээ библиотеканың ажылын-даа көрүп болур. Аныяк кыс Анна Кызыл-оолдуң эргелекчилээни ол библиотеканың иштин арыг-силиг. Соңгаларда [illegible], делгемнерде номнар алырлар даайы-биле делгеттинген, темалыг [illegible] га дүүштүр кылып турар. Номчулга конференцияларын, [illegible] болгаш тайбың күш-ажылдың хоочуннары-биле ужуражылгаларны организастап эртирип келген.

Нина Кондратьевна Иванова [illegible] «Библио бус» районда ажылчын коллективтерниң, ырак турлагларда малчыннарның, көдээ [illegible]. Көжүп чоруур библиотеказы-биле оларга бо-ла чеде бээр. Барган черинге номнар делгелгезин организаставаан, оларның үткезы-биле дончу таныжылганы номчукчуларга кылыр.

М. ОНДАР.

ДҮҮН ЭГЕЛЭЭН

Ча адарынга «Самбажыктың сонуу» шаңнал ээзи бүгү-эвилел маргылдаазы республиканың найысылалында Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионда дүүн эгелээн. Ук маргылдаага Кыргыс ССР-ниң, Якутияның, Бурятияның болгаш Тыва АССР-ниң шилиндек командалары киржип турар.

Бүгү-эвилел маргылдаазының байырлыг ажыдыышкынынга оону эртирериниң организастыг комитединиң кежигүнү Кызыл хоорайкомолунуң даргазының оралакчызы Е. Д. Удуракина спортчуларга байыр чедирип, тыва черде эртип турар бо маргылдааның киржикчилеринге улуг-улуг спортчу чедиишкиннерниг болурун күзээн.

Оон соонда ук маргылдааның кол судьязы, ССРЭ-ниң күш-культура болгаш спорт комитединиң төлээзи Ю. А. Шиловский бистиң чуртталгада ча спортунуң сөөлгү чылдарда сайзырап турарынга [illegible], спорттуң бо хевиринге миллион-миллион кижилер хаара туттунганын чугаалааш, ча адары сөөлгү чылдарда Тывага база сайзырап бар чыдарын чугаалаан. Ынчангаш ам бистиң республикада ча адарынга бүгү-эвилел маргылдаазы эртип турары — спорттуң бо хевириниң республикада сайзырап орарының бир херечизи ол.

Маргылдааның бирги хүнүнде эр улус 90 метрге, а херээжен спортчулар 70 метрге ча-биле кара атканнар. Маңаа эр улустан бистиң чаңгыс черчургуувус мастерге кандидат Евгений Тутатчиков, а херээжен спортчулардан Якутиядан келген аныяк ча адыкчыларының көргүзүглери багай эвес.

Маргылдаа бөгүн 10 шакта уламчылаар.

Бистиң корр.

Сергей БАРУЗДИН.

ТИК БИЛЕ ТАК

Стол шагы шыкылдайндыр
Уйгу-дыш чок амыдыраар:
Өөзүнде улус шуптузу
Өйүнде-ле туруп келир!

Өрчээн эртир удуттунмас.
Оттурар шак тик, так, тик,
так!

Чиңге узун согунчуун тик

Чиик адак халып турар.
Минута айтыр амызындан
Бичези Так, кеэзү чоржан.

Согунчугаш алышкылар
Чогум бымыг найыралдыг.
Чырык черде кижилерниң
Шынчы ынак өннүктери.

Чүү боор, улус шагда
турган,
Чугле Галя удувушаан.
Фартук болгаш өске хевин
Пат-ла маңап чытнылаан.

Ийи дүмчүк шалада дөө
Чайынналып көстүп чыдар.
Идиктерниң дүмчүктары
Шанты көрүп чыдары ол:

«Ой, Тик, Так, бөгүн черле
Оялдаар дээр ужур
турбас!»

Демги Тик, Так дестуннейн,
Чиктим сүргей
шыкыңайнып.
Сирленнеңип, ыытсынчыдыр
Девиделир дагжап үнген:

«Галяның уйгузундан
Качан оттуп келир ирги?».

ИНЕЛИК

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Төлгекте ырын эргий
Бөңгүс тавар ужуп ойнаан.
Чалгыннары ак-көк өңнүг

[illegible]
[illegible]
шыгаа

[illegible]
Изиктерин уштуп каапкаш.
Ипеликке [illegible].

С. ТАСПАЙ.

БИЧИИЛЕРНИҢ ЧУГААЗЫНДАН

Бичии оол ачазындан айтырып-тыр:

— Аскыр дагаа чүге ку-ка-рек-ку-у деп алгырар чүвел, ачай?

Ачазы турган.

— Сен канчап ава-а-ай деп алгырар-дыр сен, ол ышкаш туве-дир — деен.

* * *

Шолбан-оол [illegible] кээрге, ачазы оон айтырган:

— Каш демдек алдың, оглум?

Оглу турган:

— Беш — деп илдик чок харыылаан.

Ачазы [illegible] ажып көөрге, «Ийи» биле «Үш» деп демдектер бар болган. Ону чугаалаарга оглу:

— Ийиге үштү кадыпыт — деп харыылаан.

* * *

Бичии Шолбан-оолдуң кырган ачазы [illegible] дээш диван кырынга чыткан. Оглунуң оглу оон чанынга кылаштап кээп, кырган-ачазының хавааңда сыгыгларын суйбай туткулааш чугаалаан:

— Сээң хаваан чарлыгылай берип-тир, кырган-ачай

* * *

Башкы өөреникчизинден айтырган:

— [illegible] алдынан ийлин [illegible]?

— Билбес мен...

— Чижээ, силерниң бажыңнарда алды дагаа бар эжик. Аваң оларның ийизин өлүрүп алган-дыр. Каш дагаа артпаан бооп?

Өөреникчи ынчан шын харыылаан. [illegible] тестиредип айтырган:

— Авай дагааларын ъдин-[illegible]?

— Кандыг дагаа ъдил? — [illegible] берген.

— Сени ийи дагаа өлүрүп алган — деп башкы чугаалады чок.

* * *

Башкы турган:

— Нарын хураангай сөстерден алап көрем, Орлан — дээн.

— Диис — деп, ол бодангайн харыылаан.

— А холузу-биле канчыт белурул?

— Диисней.

ИЛБИЛИГ СӨС

В. ОСЕЕВА.

Узун, ак салдыг бичежек нага-бөттүг кырган кижи сандайда олурган. Хол майтыныың шиш ужу-биле алезинде ол бир-ле [illegible] олурган.

— Ынай чылып алыңар — дээш, Павлик сандайның ужунга олуруп алган.

Кырган ийинче чылып алгаш, оолдуң хорадааны илдең кызыл арнынче чиге көргеш:

— Канчап бардың? — деп айтырган.

— Ындыг-дыр харын, че! А силерге кандыг хамаан чүвел — деп, Павлик кырганче хыйыртаан.

— Меңээ хамаан чок. А сен ам чаа алгырып-кышкырып, ыглап, бир-ле кижи-биле кыржып турдуң...

— Оон ынай чүл! Бажыңымдан удавас [illegible] тар мен — деп, оол хорадаан.

— Дезиптер сен бе?

— Дезиптер мен! Чаңгыс-ла Ленканың ужун дезиптер мен — дааш, Павлик чудурукталыпкаш, уламчылаан: — Бичии-ле болза ону чаа шаап тар частым! Кижиге чаңгыс-даа будук бербес кижи-дир! А мында дээрге будук эмнежок!

— Бербес-тир бе? Чүгле ол дээш дезип болбас.

— Чүгле ол дээш эвес. Кырган-авам [illegible] морковь дээш кужнадан стол [illegible] ра хап, үндүр сывырыпты.

Хомудалындан Павликтиң думчуу шуружулаан.

— Хей чүве-дир ол. Бир кижи кончуп херекталыр, а өскези кээргээр болгай — деп, кырган [illegible].

— Мени кым-даа кээргевес! Акым хемелээрде мени [illegible], «Мени [illegible] ал, сенден черле чыда калбас мен, хеме ажер хүүрээни аппарып бээр мен, бодум-на хемеже кире халып бээр мен» дээрнигедаа хоржок-тур.

Павлик сандайның эриин орта чүдүрүу-биле хок кылган.

Оон ыыт-шимээн чок баргаа.

— Акың сени чүге элертпейн турары ол?

— Чүге мени айтырып-ла тур силер?

Кырган ашак узун салын [illegible].

— Сеңээ дузалаар деп бодап-дыр мен. Ындыг бир-ле илбилиг сөс бар...

[illegible].

— Ол сөстү сеңээ мен чугаалайн. [illegible] ал, ону сөглээрде чугаалажып турар кижинче чиге көрүп алгаш, оожум үн-биле чугаалаар. Сактып ал: оожум үн-биле, карактарынче чиге көрүп алгаш...

— Кандыг сөзүл ол ынчаш?

[illegible] кырган эге берген. Оон хоюг чымчак салы Павликтиң чаагынга дегпилээн. Ол бир-ле чүве сымыранган. [illegible].

— Ол дээрге илбилиг сөстүр. Харын ону канчаар дугаа [illegible].

— Мен шенеп көрейн, ам [illegible] — дааш Павлик каттыра каапкаш, тура халааш, маңнап чаныпкан.

Лена столда чурууттунуп олурган. Ногаан, көк, кызыл будуктар оон мурнунда чыткылаан. Павликти көрүп кааш, ол [illegible] «[illegible]!» Маңнап [illegible] сөстү [illegible] билир боор!» — деп, оол хомудап бодаанган.

Павлик ийинден чедип келгеш, угбазының чечиилен оожум тырткан. Угбазы олче көрүп келген.

Ынчан оол карактарынче чиге көргеш, оожум чугаалаан:

— Лена, меңээ чаңгыс будукту берип көрем, [illegible].

Лена карактарын херө көргүлепкен. Оон салаалары чайгаар-ла [illegible]. Холун столдан чайлаткаш, элдепсинип:

— Сеңээ кандыг будук херегил? — деп айтырган

— Меңээ көк будук херек — деп, Павлик [illegible] чугаалаан.

Ол будукту алгаш, холунга [illegible] кылаштап тургаш, угбазынга дедир эгидип берген. Аңаа будук херек чок турган. Ол ам чүгле илбилиг сөс дугайын бодап турган.

«Кырган-авамга барайн. Ол мени үндүр сывырар бе, сывырбас бе?»

[illegible] Кырган [illegible].

Оглунуң оглу анаа маңнап чеде берген. Кырган-авазының карактарынче чиге көргеш:

— Пирогтарден меңээ берип көрүңерем, [illegible] кырган-авай — деп сымыранган.

Кырган-авазы хенертен келген.

Чемненирде Павлик акызының чугаазын ыыт чок дыңнап олурган. Акызы хемелеп [illegible] чугаалаарга, Павлик оон эктинге холун салгаш, оожум [illegible]:

— Мени элертип ап көрем, [illegible].

Столда улустуң ыыды чиде берген. Акызы көрүп келгеш, каттыра каапкан.

— Элертип ал. Сеңээ кайын заргык боорул аан! — деп, дуңмазы Лена чугаалаан.

— Ойт, чүге алыс боор? Элертип ал харын — деп, кырган-[illegible].

— Ынчалыңарам — деп, Павлик [illegible].

Акызы [illegible] каттырыпкаш, оолдуң эктинден [illegible] берген. Оон:

— Эх, аян-чоруктуң сени даа аарай! Че, ындыг-дыр, белеткен — дээн.

«Ол-дур көрем. Илбилиг сөс база катап дузалады!»

Павлик тура халааш, кудумчуже маңнап үнүпкен. Ынчалза-даа сесерликте демги кырган чок болган.

ГДР. Дөрт ийистер. Олар ам беш харлааннар.
СЭТА-ның фотохроникаазы.

МАСТЕРЛЕР НЕМЕШКЕН

Москвага болуп эрткен XXII Олимпий оюннарының чылында бистиң республиканың спортчулары багай эвес түңнелдерни чедип алган. Оларның аразындан дөрт кижи ССРЭ-ниң спорт мастери деп бедик аттың эдиленчизи болган.

Оларга ча адарынга Тываның шилиндек командазының кежигүнү Валентина Доржу (Кызыл), хостуг хүрешке Николай Монгуш (Улуг-Хем), Юрий Опуйлаа (Кызыл) болгаш Юрий Адыгжы (Өвүр) хамааржыр. Ол спортчуларга мастерниң шынзылга бижиктерин болгаш херек демдектерин чоокта чаа тывыскан.

ЧУРУКТА: республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы А. С. Нурзат Ю. Опуйлаага мастерниң херек демдээн тывыскып турары.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

* * *

Телевидение

ИЮНЬ 12-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Белингейл» [illegible] фильм. 10.50 — Моол Арат Республиканың Күрүнениң ыры болгаш танцы ансамбльының концерти. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «[illegible]» [illegible] хүнүнге». Документалдыг фильмнер программазы: «[illegible]», «[illegible]», «[illegible]». 15.10 «Орус чугаа». 15.40 — «Дуңзаалаашкын дугайында» [illegible] фильм. 16.10 — Филиппиннер [illegible] хүнүнге. Филиппин артистерниң концерти. 16.40 — «Москваның комсомолунуң ажыл-херектери». 17.10 — И. Минутко — «Мен, сен болгаш өскелер-даа». Телешиин.

КЫЗЫЛДАН

18.25 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Ажык чугаа». 19.30 — «Экранда кинокомедия» «Трактористтер». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.35 — Социалистиг күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң алдарлыг артизи С. В. Образцовтуң [illegible]. [illegible] — Бөгүн делегейде. Информастыг үнзүрүүшкүн.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм «Кара далайның чалгыглары». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм 5-ки сериязы. 13.15 — «Механиктер — эрткен болгаш келир үелерниң аразында». Документалдыг телефильм. 14.[illegible] — «Ыры-81». Кузбас [illegible]. 15.30 — «Кижи болгаш хоорай». 16.00 — 18.25 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.25 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — «Тываның экранында». 19.00 — «Чааскаймындаа таже — хун бүрүнүн киччээнгейин». 19.10 — Документалдыг фильм. 19.25 — Чиик үлетпүр [illegible]. 19.30 — «Тыва — киноза». Дамчыдылга

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг ужулгар, чоштар!» «Шөлбек экраны». 20.15 — «Кады ажылдаашкынга». Тележурнал. 20.45 — И. Штраустуң вальсы. «Кайгамчык, ак-көк Дунайда». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.45 — «Дайынның узун бурусталары». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги болгаш 3-кү сериялары.

Агаар

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чамдык черлерге биче чаар. Барыын чүк [illegible] 1-7 метр [illegible]. Агаарның [illegible] 19-21 [illegible].

Келир [illegible]. [illegible] агаар [illegible] 21-23 [illegible].

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮНЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ынакшылдың мөңге тоожузу» 9.30, 12.30, 15.10, 17.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночылдың 9.30, 14.00, «Сицилия камгалалы» 11.00, 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 (удаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кайгамчык чүүлдер база болгулаар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (удаткан) шактарда.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА Тываның [illegible] эстрада артистериниң IV бүгү-эвилел конкурузунуң дипломантызы, ырының болгаш танцының «Саян» ансамблиниң концерти июнь 18-те болур.

Концерттиң эгелээри 19 шак 30 минутада. Филармонияда, «Саян» универмагда, хөгжүм-шии театрында кассалар 10.00 шактан ажылдап турар. [illegible] 2-16-69 телефон дамчыштыр хүлээп алыр.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Красноярск хоорайның № 2 ортумак профессионал-техниктиг училищези (хемчилер белеткээр) 1981-1982 өөредилге чылында сургуулдар чыып турар.

Енисейниң Ленин орденниг хем вароходствозунга ажылдаар дараазында тускай эртемниглерни училище белеткеп турар:

8 класс доосканнарны (өөренир хуусаазы 3 чыл) башкарыкчы-мотористерге өөредир. 15,5 харлыг оолдарны хүлээп алыр.

10 класс доосканнарны (өөренир хуусаазы 1 чыл) башкарыкчы-мотористерге, судноларның радиостанцияларының радио-операторларынга, судно-корпусчук-септекчи- дуңзаалакчыга өөредир.

17,5 харлыг оолдарны хүлээп алыр.

8 класс дооскаш, училищеге киргеннерни болгаш судокорпусчук-септекчи - дуңзаалакчыга өөренирлерни хүнде үш катап чемгерер, флоттуң форма хевин-биле хандырар.

Училище тускайлаттынган кабинеттерлиг, лабораторияларлыг, слесарь ажылдары кылыр мастерскаяларлыг, спорттуг комплекстиг, чаагайжылы туттунган общежитиелиг, столоваялыг, клубтуг.

Училищеде техниктиг чогаадылганың, бот-тывынгыр уран чүүлдуң бөлгүмнери болгаш спорттуг секциялар (хоккейниң, хаактың, хостуг хүрештиң, бокстуң) ажылдап турар.

Бүдүрүлге (эжиндириишкин) практиказын сургуулдар амгы үениң теплоходтарынга эртирер.

Училищени доосканы соонда күзелдиг кижилерни өөредилгезин уламчылаары биле Астраханьның индустриалдыг-педагогика техникумунче, суг транспортунуң инженерлериниң Новосибирскиниң институдунче болгаш оон-даа өске өөредилге черлеринге өөредир [illegible]. [illegible]га ортумак тускай эртемнин [illegible].

Училищеге өөренип кирерде дараазында документилерни алыр:

Школаны дооскаанының дугайында херечилел (аттестат).

Паспорт (төрүттүнген дугайында херечилел).

Школадан характеристика.

3 × 4 хемчээлдиг 8, 5 × 6 хемчээлдиг 3 фото-чурук.

Чурттап турар черинден шынзылга.

Өг-бүлезиниң дугайында шынзылга.

№ 286 майыкка эмчи справказы.

Документилерни 1981 чылдың май 20-ден эгелеп хүлээп алыр. Кичээлдер сентябрь 1-де эгелээр.

УЧИЛИЩЕНИҢ АДРЕЗИ: 650010, Красноярск хоорай-10, Столовая кудумчузу-73. Хоорайның № 2 ортумак профтехучилищези.

Доктаар чери: «Цирк» азы «Затон».

АНЧЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Тыва АССР-ниң Ыяш ажыл-агый министерствозунуң болгаш Аңнаар-тывыш ажыл-агый эргелелиниң аңчыларга дыңнадыры болза, эрттирилге чок болгаш ыяш ажыл-агыйларынга, лесничестволарга бүрүткеттинмээн аңчыларның лицензиялыг (чөпшээрел бижиктиг) [illegible].

ДАЛАЙ ИНЭЭ

1741 чылда «Святой Петр» деп корабльдың командири Витус Беринг баштаан экспедиция Алясканың эриктерин шинчилеп чораан. Ынчан натуралист (1709-1742 чылдарда) Георг Стеллер Соңгу Американың эриктериниң дириг амытаннарын болгаш үнүжүн шинчилээн. Ол 163 хевириниң үнүш аймаан шинчилеп өөренген болгаш элээн хөй далай аңнарының дугайын бижээн.

Беринг корабль аңдарылгаш, читкен. Оон соонда ук ортулукту командирниң ады-биле адаан. Дараазында ол-ла ортулукче Свен Ваксель деп кижиге удурткан экспедиция чораан. Экспедицияның кежигүннери аъш-чем төнгеш, аязы бүрү далай аңнарының эъдин чиир, амыдырап турганнар. Олар аш-чутка таварышкаш, шынгалан аарааннар.

1742 чылда Ваксельдиң экспедициязының кежигүннери Беринг ортулуунга бир-ле кончуг улуг далай амытанының эъдин чип сегээннер. Ол эъд инек эъдинден-даа амданныг, чаагай болган. Свен Ваксель ол дугайында мынча деп бижээн: «Бис ол амытанның эъдин чивээн болзувусса, шынга деп коргунчуг аарыгдан чаңгыс-даа кижи дириг артпас турган ийик».

Ол буянныг амытан далай инээ болган. Степан Крашенинниковтуң «Камчатка дугайында» деп номунга далай инээниң амыдыралын орус дылче очулдуруп бижээн Стеллерниң бижээни-биле алырга, далай инээ эрикче үнмес. Сугга чурттаар амытан. Оон кежи дүк чок, хөлегеленчек, кылын кара болгаш бизиргей. Бажы бичии. Чүшкүүзүндан тейниче мыгылакзымаар. Думчуу хертешсимээр болгаш таңаазы элээн улуг.

Далай инектери далай мугулдурларының оожум черлеринге, хемнер аксынга кодан-кодан-биле эштип чорууурлар. Чылда күскээр чаңгыс төрүүр, а чамдык чылдарда төрүвес-даа болгулаар. Олар кижиден хойбас. Чемнейн берген үезинде бажын сугдан беш минут ужулгаш-ла дайнангылаар. Далайга эжиндирип чорда сирти, эгиннери үргүлчү көстүп чоруур. Оларның чиир чеми далай капустазы. Чемненген соонда, далай ырынче өзээ өрү көрүндүр чыдып алгаш дыштаныр удуур. Беринг ортулукту ажыткан соонда, Медный, Командор ортулуктарының болгаш Аляскачың девискээриниң аң-мениин сонуургаан кижилерниң саны көвүдээн турган.

Стеллерниң далай инээн тыварадып тыпканының соонда 27 чыл болган 1768 чылда оларның чаңгызы даа артпайн узуткаттынган.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистерниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868 [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгларының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 138 (11636) | 1981 чылдың июнь 13, суббота | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

СЭКП ТК-ГА БОЛГАН ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ

[illegible] республика[illegible] Компартияларының ТК-[illegible]ның, партияның край[illegible]комнарының болгаш обкомнарының кадаа ажыл-агый айтырыгларын башкарып турар секретарьларының, ол ышкаш [illegible] хоорайлары биле база оон материал-техниктиг хандырылгазы-биле холбаалыг министерстволарның болгаш төп министерстволарының, ведомстволарының өске-даа харыысалгалыг ажылдакчыларының чөвүлел хуралы СЭКП ТК-га болуп эрткен.

Чуртта мал чемнериниң бүдүрериниң [illegible] партияның XXVI съездизиниң негелделерин. СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң айтыышкыннарын күүседир талазы-биле партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының практиктиг ажылының айтырыгларын чөвүлел хуралга чугаалажып эрген. Мал чемнериниң бүдүрерин дыка көвүдедири болгаш оларның шынарын [illegible] — мал ажылының продукциязын арбын бүдүрериниң сорулгаларын [illegible] кол айтырыы.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачев чөвүлел хуралга илеткел кылган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко чөвүлел хуралының ажылынга киришкен.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары А. К. Антонов, Н. К. Байбаков, И. В. Мартынов, З. Н. Нуриев, СЭКП ТК-ның килдистер эргелекчилери болгаш өске-даа ажылдакчылары чөвүлел хуралга киржип [illegible].

(СЭТА).

СОВХОЗ БҮРҮЗҮНГЕ

Чер—бистиң эң-не үнелиг байлаавыс. Ону камныг ажыглаары, үнүш-дүжүткүрүн бедидери, оон хөрзүнүнүң каттан, суудан үрелирин болдурбазы, аңаа удур янзы-бүрү аргалар-биле демиседири —күрүнеге ужур-дузалыг айтырыг. Ынчангаш ол чүгле чер ажылдыкчыларының эвес, а харын бүгү кижилерниң херээ болур.

Амгы үеде республикада тарылга шөлүнүң 370 муң ажыг гектары азы 70 хуузу хат, суг эрозиязынга янзы-бүрү чергезн-биле таварышкан. Ылаңгыя Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Кызыл, Таңды районнарның тарылга шөлдери дыка үрелген. Черле ынчаш, өске-даа районнарның черлери оларнындан дээредевес. Оон уламындан база бисте чер ажылының культуразының кудузундан республика эрткен беш чылда тараа культураларының чылда ортумак дүжүдүн бир гектардан чүгле 4.9 центнерни алган. Картофель, огурцуларның дүжүдү планнаттынганындан база-ла дыка эвээш болган.

Кур черлерни шиңгээдип ал турар өйде база оон соондадаа чылдарда чалгыныг андазын-биле кайы-хамаанчок аңдарып каапкан, арга-арыг-биле камгалаттынмаан хову-шөлдерниң хөрзүн-довураан хат алгаш, хоорай-суурларны, тараан черлерни, хемнер-хөлдерни, оруктарны оон-биле хөме шаап, базырып турар. Совхозтарның тарылга шөлдериниң хөрзүнүн, оон чемишкир кадын хат ынчаар үреп турарының түңнелинде улуг хемчээлдиг черлер ажыглалдан чайгаар-ла унуп турар.

Оон аңгыда арга-ыяштар-биле камгалаттынмаан шөлдерниң чемиштиг хөрзүнүн чазын эрээн хар суунуң чайынтары, чайгы кудуушкуннуг чаъстар суу сүре хап аппарып, хөй санныг улуг-биче хооргалдарны болдуруп турар. Ол ышкаш совхозтарга суггаттыг черлерни буггалап-даа, чазынынналдыпт-даа суггарарының чурумун болгаш технологиязын харжыы-биле хажыдып турарының түңнелинде хөрзүн дыка үрелген.

Эрозияга удур демиселди күштелдирери-биле «Хөрзүннү хат болгаш суг эрозиязындан камгалаар талазы-биле саңгаарладып болбас хемчеглер дугайында» доктаалды СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели 1967 чылда хүлээп алган. Көдээ ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдер дээш партия болгаш чазактың ап чорудуп турар хемчеглериниң аразында эрозия-биле демиселди бүгү талалыг чорудуп, хөрзүннү үрелиишкинден камгалаары кууре ужур-дузалыг сорулга дээрзин ук доктаалда айытқан.

Ында кирген негелделерни күүседир талазы-биле бистиң республикада эзэн ажылдап кылдынган болгаш кылдынып-даа турар. Чүгле бо чылын 312.5 муң гектар тарылга шөлүнүң ширинин аңдарбайн, оон иштинде 145 муң 950 гектарны плоскорезтер-биле болбаазырадыры көрдүнген. Чазын совхозтарда 38 муң гектар черни плоскорезтер-биле болбаазырадып, 74 муң гектарны дилиндектей тараан. Ол ышкаш 167 муң гектарга тараа культураларының үрезиннерин эрозияга удур сеялка-биле чаштырган. Оон аңгыда 300 гектарга хөрзүн камгалаар ыяштарны дилиндектей олурткан. Ам республикада ындыг ыяштар олурткан черлерниң ниити хемчээли 2 муң 162 гектар чедип турар.

Чер ажылының хөрзүн камгалаар депшилгелиг аргазын шиңгээдиишде чогуур техника-биле ажыл-агый бүрүзүн четчир кылдыр хандырары болгаш ол техниканы комплекстиг чөп ажыглаарын чедип алыры, черни дилиндектеп тарырын, эртемге үндезилеттинген тарылга ээлчештиргелерин совхоз санынга шиңгээдир, органиктиг, минералдыг чемишчиллерни [illegible] беримчелиг ажыглаарын чедип алыры онза чугула. Ындыг аргаларны чедимчелиг ажыглап эгелээн «Тиилелге», «Революцияның чалбыыжы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Күш-ажылдың хестуу», «Көк-Тей» совхозтарда. Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында тараа болгаш мал чеми культураларының багай эвес дүжүдүн өстүрүп турар. Чижээ, тарылгазының шөлү шупту чыгыы эрозияга алыскан «Тиилелге» совхоз хөрзүн камгалаар техниканы ажыглап тургаш, эрткен чылын гектардан-на 7.8 центнер тараа дүжүдүн алган. Ол кожазында «Шамбалыг» совхозтуң көргүзүүнден 1.1 центнер хөй. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң тараажылары кожазында «Коммунизмниң херели» совхозтуунга деңнээрге, гектардан-на 3.3 центнер дүжүттү хөй алган. Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының дөрт, беш дугаар бригадаларының шөлдеринге эрозияга удур янзы-бүрү аргаларны эки ажыглап тургаш, гектар бүрүзүнден чылдың-на 10—12 центнер чедир дүжүттү өстүрүп ап келген. Моон алгаш көөрге, чер ажылының хөрзүн камгалаар системазын чүткүлдүг шиңгээдип ап турар ажыл-агыйлар багай эвес түңнелдерни чедип ап турары билдингир-дир.

Ынчалзажок районнарның партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары, ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш специалистери чер ажылының хөрзүн камгалаар системазын шиңгээдип алырынче чугула кичээнгей салбайн турарын, а чамдык районнарда, совхозтарда оон ажыы биче мезентерин ажыглаап, эрозияга удур агротехниктиг ажылдарны комплекстиг боттандырбайн турарын СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели бо чылдың июнь 8-те хүлээп алган доктаалында айытқан болгаш чер ажылының хөрзүн камгалаар системазының долу комплексин чоокку 2—3 чылдарда бүгү совхозтарга шиңгээдип алырын чогуур органнарга даасқан.

Ук доктаалдың негелдезин хажыы чок күүседири —республиканың районнарының партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарының, совхозтарның удуртукчуларының болгаш специалистериниң база чер ажылдыг бүгү кижилерниң дөрт хүлээлгези.

ҮШТҮҢ БИР КЕЗИИ

Кыргыыда — хой ажылында [illegible] ажыл. Ону кыска [illegible] бедик шынарлыг чо-[illegible]

[illegible]

шаңга чедир ажылдап. Хүнде беш-алды чүс хойну кыргып четтигип тур бис.

[illegible]

С. ЧЕЧЕК

Наадымга уткуштур

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭГЕЛЭЭН

Бистиң «Х Улуг хурал» совхозта мал ажылы эң орулгалыг адыр болуп келген. Оон иштинде шээр мал кол черни [illegible] турар. Ажыл-агыйның хойжу үш бригадазының 50 [illegible] бо чылдың январь 1-де 20250 баш хой турган. Ынчангаш он бирги беш чылдың баштайгы чылының күрүнеге садар 68 тонна дүк планы аңаа үндезилеттинген.

Бирги чартык чылда совхоз күрүнеге 20 тонна дүк дужаар [illegible] Аэрола [illegible] кодан өшкүзүн, 240 баш тевезин кыргаан. Ол бүгүден ниитизи-биле 2328 кг эки шынарлыг дүктү күрүнеге дужааган.

Совхозтуң төп кыргылда [illegible] ам кидин түлүк эгелээн. Баштайгы ийи хүнде кыргаан үш кодандан 1133 баш хой кыргыттынган. Оон 3732 кг дүктү алган. Ажылдың бо баштайгы [illegible] шынарлыг ажылдаарының талазы [illegible] хандырган. Электриниг хачызы-биле хүнде 50 кг дүк кыргыыр тургаш, Н. Хунажык 94 кг, К. Сенди-Хуурак 83 кг, С. Сарыг-оол 70 кг дүктүг кыргып, мурнакчы ажылдааннар. А хол хачызы-биле кыргыылар хүнде 35 кг дүк дужаар сорулгалыг. Олардан Б. Сүрүңмей, В. Чыргал 55-55 кг, С. Баяни 48 кг дүктүг кыргып, чурукку олурууда чоруп турар.

[illegible] кыргылда пунктузунче чогуур кичээнгейни салып пунктуну үезинде септеп, дериткен. Ында 42 электри хачылыг агрегатты бүрүн тургускан. Бо [illegible] хойну кыска хуусаада шалып кыы, шынарлыг кыргыыры ам кол рольду ойнаар. Ону чедип алыр дээш совхозтуң дирекциязы, ында партком улуг күштү мөөңнээн. Пунктуда ажылдап турар бүгү кижилерге таарымчалыг байдалдарны тургузарының арга, хемчеглерин ап турар. Политинформаторлар [illegible], сэүгаар лекцияларны номчуп, беседаларны кылыр [illegible] черле ажыктыг. Кыргылданың түңнелин чеди [illegible] мурнакчыларга акша шаңналын бээрин дирекция доктааткан. Ол ышкаш [illegible] хойларны дораан [illegible] серин чайлагларже [illegible]. Пунктуда кыргылда ажылының хүн нормазын, ажыл телевизиринин хемчээлин бижээш аскан. Оон [illegible] база көскү кылдыр аскан. Кыргыкчыларга аңдан-ныг, эвек чемниг столоваяны [illegible] Павел Бичекыс бо чугула кампанияны [illegible].

Совхозтуң дирекция чери партком бо беш чылдың бирги [illegible] ийи-шаанда [illegible] кичээнгейни салып турар. Ажыл-агый күрүнеге дужаар дүк планын күүседип алырының аргазы бар деп болур.

С. ДУВАА.
Кызыл район.

ЧАЙГЫ ЧЕР АҢДАРАРЫН ДҮРГЕДЕДИР

[illegible] чер ажылының культуразын [illegible] хамаарылгалыг. Ылангыя чер ажылының эртемге үндезилеттинген [illegible] кончуг чугула. Чаңаа, бир-ле [illegible] чер кол рольду ойнаар. Чүге дээрге, чайын аңдарган чер хөй шык тудар, ында үнүшке дузалыг чүүл-бүрү бүдүмелдер база хөй, бок үнүштер эвээш болур болгаш зарыглар база [illegible]

[illegible] аңдарар херек. Олче кичээнгейни республиканың ажыл-агыйларының [illegible] чыт келген түңнел-на улгаттырып турар. Чижээлээрге, «Кызыл тараачын», «Саян», «Өөк», «Революцияның чалбыыжы», «Улуг Октябрь», «ҮТКА 25 чылы», Партияның XXV съездизи аттыг совхозтар бо талазы-биле эки ажылдап турар. Ол ажыл-агыйлар чайгы чер аңдарылгазын доозарының кырында келген. Бо чылын Улуг-Хем, Таңды, Кызыл районнарының ажыл-агыйлары чайгы чер аңдарылгазын организастыг чорудуп турар. Олар планның 25—30 хуузун июнь 10-га чедир күүсеткилеп алганнар. Ол черлерниң агрономнары механизаторлар ортузунга [illegible] турар.

Республиканың [illegible] ажыл-агыйларының удуртукчулары болгаш тускай эртемниг тери чайгы чер аңдарылгазын-че шоолуг кичээнгей салбайн турар. Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга, Тес-Хем, Барыын-Хемчик, Эрзин, Өвүр районнарның совхозтары чайгы чер аңдарылгазының [illegible] на күүсетпейн келген. Ол районнарда дүжүттүң чавыс болуп турар ужуру ында. Тараа [illegible] ла, оларны чер аңдарылгазынче кичээнгей салбайн турар ажыл-агыйлар хөй. Ылангыя «Коммунизмниң [illegible]», «Совет Тыва», «Чырааш-Бажы», «Сут-Хөл», Тока аттыг совхозтар планының он хуузун безин [illegible] гаш Тес-Хем районнарының ажыл-агыйлары бо ажылче [illegible].

Он бирги беш чылдың баштайгызында республика 113.5 муң гектар чайгы чер аңдарар. Бо хүннерде чүгле 15.5 муң гектар аңдартынган азы планның 13-ле хуузу күүсеттинген. Чайгы чер аңдарылгазының [illegible] болгаш чалгын чок андазын-нар-биле чорудары чугула. [illegible] органнары бо талазы-биле [illegible] ужуртуг. Чайгы чер аңдарылгазының [illegible] демишчизиле тергени база [illegible].

[illegible] чайгы чер аңдарылгазының таарымчалыг үези. Ынчангаш бо ажылды чогуур үезинде шынарлыг кылыр дээш социалистиг чарышты [illegible].

И. ХАЗЫКУЛАТОВ.

САаНЧЫЛАР КОНКУРУЗУ

Июнь 9-та «Көк-Тей» совхозтуң [illegible] саанчыларының IV район конкурузу организастыг байдалга болуп эрткен. Аңаа районнуң 11 шилиндек саанчызы киришкен. Конкурстуң негелдезинге дүүштүр электри-биле инек саарынга [illegible] маргышкан.

Жюри кежигүннери конкурстуң түңнелин үндүрүп, мурнакчыларны тодаргайлаан. Ниити команда аайы-биле бирги черни «Көк-Тей» совхозтуң саанчылары [illegible]. Мергежилдиниң өзүлүг мастерлери болуп шынарааннарны түс-түзунда база илереткен. «Көк-Тей» совхозтуң саанчызы, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Арапол Саара конкурстуң негелдезинге дүүштүр бүгү дүрүмнү [illegible] кууседип, бирги черни [illegible] алган. Ийиги черни «Бара-Хаак» совхозтуң саанчызы Анисимова Нина [illegible] «Көк-Тей» совхозтуң саанчызы Анна Баянзина болган. Эр саанчылардан Александр Арапол бирги черже үнген. Ол электри-биле инек саап турда, черагжеларден дулак чок болган. Аныяк саанчылардан «Тиилелге» совхозтуң саанчызы Наталья Монгуш чемпионнаан киришкен.

Саанчыларның республиканың конкурузу база органижыттынар. Аңаа киржикчилер Арапол Саара, Анисимова Нина, Наталья Монгуш, Арапол Александр олар киржир эргени алган.

С. МААДЫ.
Кызыл район.

ЧЕР КЫРЫНГА ААС-КЕЖИИ ДЭЭШ

«Ленинниң партиязының съездизи» деп долу метражтыг документалдыг фильмниң баштайгы көрүлдези Москваның «Октябрь» кинотеатрынга болган. Советтер [illegible] болгаш бүгү кижи [illegible] ниң амыдыралынга [illegible] болган СЭКП-ниң XXVI съездизинге тураскаат-кан чаа фильмни документалдыг кинофильмнерниң төп студиязынга кылган.

Кремльдиң Съездилер ордузунга [illegible] партийжи шуулганның ажылының үезинде ажыл[illegible] [illegible]-биле [illegible] байдалды фильм көргүзүп, съездиниң делегаттары-биле — ажылчыннар, колхозчулар болгаш эртемниң база культураның ажылдакчылары-биле [illegible] танышты[illegible] турар. Совет коммунистерниң [illegible] болгаш оларның ажылдап турар черлеринге чымыштыг, чаагай үре-түңнелдиг ижин база көргүзүп турар. Бистиң үениң эң мурнакчы кижизиниң — ленинчи партияның кежигүнүнүң овур-хевирин кинофильмде тодаргай көргускен.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң кылганы партия Төп Комитединиң Отчёт илеткелин кинофильмде база көргүзүп турар. Партияның экономиктиг политиказының, совет ниитилелдиң социал-политиктиг болгаш [illegible] чурттуң [illegible] байдалдың [illegible] айыткан.

[illegible] съездизиниң делегейге [illegible] фильмде [illegible] турар. [illegible]

(СЭТА-ның корр.).

Республиканың мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи —Кызылдың дааранылга фабриказы он бирги беш чылдың баштайгызы 1981 чылдың планныг [illegible] дир дээш чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Дааранықчылар чыл эгезинден бээр пландан ажыр хөй продукцияны бүдүрүп [illegible] турарлар чок ажылдаар дээш шимчээшкинин улам калбартып турарлар фабриканың чамдык дааргаг кылыгларын күрүнениң Шынар [illegible]-биле кылып үндүрүп турар.

Фабрикада социалистиг чарышты Мария Евлампиевна Потылицинаның удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы баштап турар. Бригада май айның планын 103.4 хуу [illegible] дужааган. Ол коллективте мурнакчыларның саны улам көвүдеп турар. Май айның түңнелдери-биле дааранықчылар Л. Борбак-оол, Р. Ангыр-оол, Г. Куулар болгаш өскелер-даа бригадада эң эки көргүзүглерни [illegible] чарыштың мурнуку одуруунда киргеннер. Олар бо чылдың бирги чартыының [illegible] эрте күүсеткеннер.

ЧУРУКТА: ийиги разрядтың дааранықчызы Г. Куулар.
В. КАРА-САЛДЫН фотозу.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ХӨРЗҮННҮ КАМГАЛААР

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели чер ажылының хөрзүн камгалаар [illegible] шиңгээдир талазы-биле хемчеглер дугайында тускай доктаал хүлээп алган. Ында [illegible]

[illegible]

НЕГЕЛДЕГЕ ДҮҮШТҮР ТУРГУЗАР

[illegible] ла бажыңнарның селгеделериң кылыр бригадаларны, [illegible]

[illegible]

Карл Маркс аттыг [illegible]

[illegible]

СЭКП райкомунуң [illegible]

[illegible]

Д. НИКОЛАЕВ.

БАЛЕТ АРТИСТЕРИНИҢ IV ДЕЛЕГЕЙ КОНКУРУЗУ

Балет артистериниң Москвага делегей конкурузу [illegible] [illegible] эртип алган. Ол улуг көрүлдени [illegible] чурттуң найысылалы ам дөрт удаа уткуп, хүлээп ап турар. Бо удаада конкурстуң киржикчилериниң саны [illegible] мындан-даа артык хөй болган. [illegible] Американың чээрби үш чурттарының [illegible] киржип турар. Оларның аразында — Австрияның, Вьетнамның болгаш Швецияның [illegible] бирги удаа киржип турар.

Конкурстуң байырлыг [illegible] июнь 11-де ССРЭ-ниң Улуг театрынга болган. Орус болгаш совет балеттиң [illegible]

Конкурстуң [illegible] ССРЭ-ниң [illegible] артизи О. В. Лепешинская [illegible] база аалчыларынга байыр чедирген болгаш ол конкурс [illegible] тергүзүнге чугула үлүг болур дээрзинге илергейлээн. Лепешинская улустарның найыралын быжыглаарынга [illegible] санал чорудуп [illegible] Москва конкурузунуң бедик идеалдары [illegible] улам-на хандыкшылдыг турары ССРЭ-ниң культура министриниң оралакчызы В. Ф. Кухарский [illegible] демдеглээн. Бо конкурс [illegible] культураларның [illegible] чаагай үре-түңнелдиг [illegible] болур дээрзин [illegible] деп ол [illegible].

(СЭТА-ның корр.).

Профэвилелдер амыдыралы

ДОКТААМАЛ АЖЫЛДААР БҮДҮРҮЛГЕ ХУРАЛДАРЫ

Ч. МӨҢГҮШ,
Тыва профэвилелдер чөвүлелиниң секретары.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

КИРГИЗИЯ: беш чылдың онзагай талалары

ССРЭ-ниң 1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угла-лышкыннарында чүгле бистиң бүгү чуртувустуң эвес, а өөн-деңнешкен республика бүрүзүнүң эрге-амылын көрүнүп каргын. ПИА-ның корреспондентизи Казырауд Омуркуловтуң айтырыгларынга Киргизияның Күрпләш даргазы Сопубек Бегалиев харыылаан.

— Бо беш чылда силерниң республика экономиканың кайызы азырларын хөгжүдеринче кичээнгейни угландырарыл?

— Бистиң республикавыс суг курлавырлары-биле болгаш ховар болгаш өңнүг металлдарның курлавырлары-биле бай...

Киргизияга Иссык-Кул — Чүйскиниң девискээр-бүдүрүкге комплексизин тургузарын чоокта чаа сүмелээш бис...

(ПИА)

Херээженнер чөвүлелдеринде

«ЧЕЛЭЭШТЕ» СОЛУН

А. МОҢГУШ,
Чөөн-Хемчик район.

АЖЫЛ-ИШТИҢ ХАЙЫМЫНДА

А. БЕГЗИН-ООЛ,
Барыын-Хемчик район.

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, Күш-ажылдың Кызыл Туг орденниң эдилекчизи Дуктуг Довен-ооловна Оңдар СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазында хөй чылдарда ажылдап келген болгаш доктаамал эки көрүкчүлерни чедип ап турар.

ЧУРУКТА: саанчы Д. Оңдар.
А. ЗАЙЦЕВТИН фотозу.

Силерге бараан болур

«ЧЕЧЕКТИҢ» МУРНАКЧЫЗЫ

Э. ДОЛЗАТМАА.

СЭКП БОЛГАШ ДЕЛЕГЕЙНИҢ

...гаш ажылчын партиялар — 80 ... биле чедип келген — деп, СЭКП-ниң XXVI съездизинге Л. И. Брежнев чугаалааш...

Улуг революцияны тиилээн үеде ... марксистиг-ленинчи партия — РСДРП (б) турганы билдингир болгай. 1917 чылда ...

МООЛ КИНО: РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ ТӨӨГҮЗҮ

1959 чылда Москвага болган [illegible] «Чоннуң толээзи» деп моол кинонуң баштайгы көргүзүү болган. Чуртка улусчу революцияның [illegible] турар. Ол кинонуң кол маадыры Арнуганың өвүр девирин [illegible] ролюн эң эки көргүскени дээш [illegible].

Оон бээр ам чээрби ажыг [illegible] Артистин [illegible] торда делгем өрээтинге моол [illegible] олурдувус.

— Душ боор кинога ойнай берген кижи болгай мен,— деп, Цэвэлсүрен сактып чугаалады.— Мен ырлаачы. Күрүнениң опера болгаш балет театрының солизи, а шын артизи эвес болгай мен. Бичиимде-ле ырлаарынга аажок ынак чордум: ачам-биле хой кадарып-даа чораш, авамның өг ажылынга дузалажып турган-даа, школага, сан-хоо техникумунга өөренип турганда, бот-тывынгыр урай чүүл бөлгүмүнге-даа ырлап турдум. Улусчу талантыларның [illegible] киришкеш, лауреат болуп, театрже чалаткан мен. [illegible] 60 чылдарның эгезинде Москва консерваториязынга өөрендим. Ээп келгеш, база-ла театрга ажылдап, бистиң национал операларыбысты̆ң кол ырыларын күүседип турдум. «Чоннуң төлээзи» деп кинону тырттырып турган кинорежиссёр Д. Жигжид 1958 чылда мени театрдан тып алганы ол.

Ам П. Цэвэлсүрен — МАР-[illegible]

[illegible] циалистер А. Лебедев, С. Гусев ажылдап турган. Тырттырган пленканы ынчан [illegible] чуп турган. Ынчан кады ажылдап турган, чаңгыс [illegible] документалдыг фильмни бүдүрүп үндүрген.

ССРЭ-ниң болгаш МАР-ның [illegible] кады ажылдажылгазы ынчаар [illegible].

[illegible] чурттап, сайзырап келген. [illegible] ханың херии базымнарын, чаа [illegible] экранга ол көргүзүп турган. Бөгүн, кажан дөртен ажыг чыл эрткенде, моол революцияның ол үеде берге оруктарын [illegible].

И. Траубергтиң сценарийин ёзугаар «Моолдуң оглу» деп [illegible] совет-моол кинону ынчан, 30 чылдарда [illegible].

Ам ССРЭ-ниң болгаш МАР-ның кино ажылдакчылары [illegible] кады кылганнар. Күрүнениң кинематография [illegible] совет өске-даа өөредилге черлеринге эртем чедип алган эвээш эвес ажылдакчылар «Монголкино» студиязында бар. Моолдуң национал кинематографиязының бөгүнү арны ол мастерлерниң чогаалдары боор турар.

Республиканың төөгүзүнге 60 чыл онзагай. Моолдуң улустуң революсчу намының 60 чылы ол чурт калбаа-биле [illegible]

[illegible]

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ТАЙБЫҢНЫҢ БОЛГАШ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУКТУҢ ЭРГЕ-АЖЫЫНГА

[illegible]

ШЫҢГЫЫ БУРУУ ШАПКАН

[illegible]

(СЭТА).

ВАШИНГТОНГА БОЛГАН ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). [illegible]

ДЕМОКРАТТЫГ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРНЫҢ НЕГЕЛДЕЗИ

АФИНЫ. (СЭТА). [illegible]

И. ЖАРСКИЙ,
А. ЧЕРНЕЦКИЙ,
ПМА-ның тускай корр.

ПАТРИОТТАРНЫҢ ЧЕДИИШКИННИГ ДЕМИСЕЛИ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). [illegible]

(СЭТА).

КЫДАТ ПРЕМЬЕРНИҢ УЛЧУУШКУНУ

ДАККА (СЭТА-ның корр.). [illegible]

ОЛЬСТЕРДЕ БАЙДАЛ

ЛОНДОН. (СЭТА). [illegible]

АКШ. Америк шериг-далай чаа политиказының үндезиннерин Вашингтон чоокта чаа чарлаан. Ол политиказа айыттарының ёзугаар алырга, АКШ-тың шериг-далай күштериниң амгы үеде кол сорулгазы америк далай ортээлдерин база орулгаларын камгалаары эвес, а өске чурттарның суг девискээрлеринче шургуп кирери, ында өскениң байлактарын [illegible] АКШ-тың чаа чазаа ол сорулга-биле америк шериг корабльдериниң санын 600 чедирер болдап турар. Оларның составынга авианосецтериниң 15 бөлүктери база каттыжып кирер.

ЧУРУКТА: америк авианосецтиң болгаш шериг вертолёттарның [illegible] турары.

Фото Камера Пресс — СЭТА-ның.

Политиктиг беседа

КОММУНИСТИГ ШИМЧЭЭШКИНИ

[illegible]

Н. БАЙЫР-ООЛ.

НААДЫМГА

Чайлагларның суузун оъдун
 Оъттаан малдың
Сааны элбек, саазырап
 турбайн канчаар.
Чарыштарга тиилеп үнгеш
 мактал чедкен
Саанчы кыстар наадымче
 барбайн канчаар.
Наадымга, наадымга
Ак сүт өргүп, сунаалынар,
 эргим кыстар.
Чыраа, сарыг мунуп алгаш,
 сыгыт салыр,
Сыдыс-биле карак басчып
 тура хонар
Чылгы ыттаас, шуут орбас
 эжер эрлер
Чылгычылар наадымче
 барбайн канчаар.
Наадымче, наадымче
Аян тудуп, чыраалатып
 ораал, оолдар.

Кожагардан мыйыннаныр
 өткүт ырыы
Коргунчут соок, когурум-хат
 дуй шаап чадаан,
Холу дыңзыг, соруу күштүг
 эрес кежээ
Хойжу эштер наадымче
 барбайн канчаар.
Наадымга, наадымга
Аажок ишкир ивичилер
 салам болзун.
Даартагы солун келир
 ээлчээн болдап
Даадыла чалыылар дээш
 хөлзеп чоруур
Даалдырган ажыл-иштиң
 наадыры
Д[illegible] наадымче
 барбайн канчаар
Наадымче, наадымче
Ар[illegible] ажыр ыр[illegible]
 шоорлуг тутсун ораал.

Н. ООРЖАК.

Антаагийн САМБАЛХУНДЕВ

НАМГА МАКТАЛ

Улар куштар турган болгаш
Улуг сыныг, бедик дагыг,
Эстеп турар кулан аъттар
Эргип четпес ховуларлыг
Калбак делгем моол чурттуң
Хамык херзэн баштап
 турар—
Революцияның намывысты
Эргим чонум мактап ырлаал!
Ховар байлак эртинениң
Холдап турган тывар
 күштүг,
Эртем-билиг культуразы
Эмнес ханы үнер достуг

Амыр-тайбың күзээн чонум
Аазы дег айтып сургаан.—
Алдар бүрээн намывысты
Ам-даа улам мактап ырлаал!
Бээм быжыг мөңге эптиг,
Маадыр уктуг төрелдерлиг,
Тура-соруг күжүн каткаш,
Т[illegible]
Соруу чаңгыс моол чуртка
Социализм тудуун баштаан—
Удурткукчу намывысты
Улам мактап ырлажыылы!

Моолундан очулдурган
Г. САНЧАА

Ыяшымыкан ийи кижи
Ыячынажып ойнааны дег,
Думчуктарын дээштирген
Туугаан чараш хавлар аа!

ЧУРУКТА: Эрзин районда Суглуг-Хем деп чериң хавалары.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

КУРЛАВЫРЛАР ДИЛЭЭШ...

(Тоолзуг чугаа)

Анатолий Иванович Сынар-оол район төвүнге болган хуралга чорааш, шагзырагай чүве дег ээп чанып орган. Бир баалыкка машиназы үнүп келирге доктааттыргаш, дашкаар үнгеш, аязы кончуг дээрже көрген: дээрде ушкан кас, өдүректер ону шоотканзыг. кара шаар апарган ужуп чорааннар. «Болар база мээңии болган болза, мындыг чүве турбастыр ийин». Куш өстүрер «Көк-Хөөлбек» совхоз планын күүсетпейн турар дээш оон директору Сынар-оол хурал-суглаага үргүлчү шүгүмчүледир апарган. Бо удаада база ындыг болган: «Арга-курлавырларны тып тургаш, план-даалгаларны ыяап-ла күүсет. Оон башка...» сүг дигилээн. «Шыңгыы раан даргалар-дыр бо, ат кылза-даа хоңну» деп, директор иштинде химиренген.

«Арга-курлавыр... Оларны кайыын тыварыл? Аваарга-да белен, алызы берге херек-тир...» Директор бир кежээ бажыңынга ынчаар бодаанып олурарга, бажыңга шору чүве кирип келген ышкаш болган. «Кожамда дуржулга станциязы бар-ла болгай. Оон барып арга-сүме айтырза, бирээни сүмелээй!» Анаа өөрээш, Анатолий Иванович, хөнмектерин часкаангаш, диванндан тура халыырга, кадайы Өдүрек Сагланова меннээш, хөлге эштип, дыштанза деп бодап орган аайы-биле — Хадын холдуң бажы!— деп алгыра каапкан.

Сынар-оол дуржулга станциязынче машиназын таар органы. Баалыкка үнүп келгеш, Хадын холдуң бараанын көрүп кааш, кадайының менээ[illegible] ...ман сактып келген. Холдуң кыдыынга келирге, куш дээрге имниреме чүве. Хевин уштуп каапкаш, чүгле ырыктаашты эштип кирипкен Чаңында сагланнаан ыыргыштар аразынче көөрге, уларда чуургалар дээрге мырыкай эмне-дааладаажок болган.

— Аа хупура! Дилеп чораан арга-курлавырларым бо ышкажыл!— деп, сугга оптуга-оптуга алгырыпкаш, өөрээштиң сугну чашканналдыр эрикче саалып-ла үнген.

Оон соонда директорнуң кулаа дыштанган. Совхозу мурнакчыларның аразында апарган. Макталдың сөстери холче чанып кээп турган куштар дег, улаштыр ужугуп кээп-ле турар. «Сынар-оолдуң дагааларының чуургалары артында улуг-улуг, кужунуң эъди семис-семис. Өске колхоз, совхозтарның чүге ындыг эвезил» дигилеп, даргалар мактагылаар.

Бир эвес аңныыр эргелелиниң «хайы» эвес болза, «Көк-Хөөлбек» совхозтуң оон директорунуң ат-сураа улам алдарып, алдар-хавыязы бажын ажар-ла турган боор. Ол эргелел Хадын холдуң кужунуң өспейн турарын эскерип кааш, б[illegible] берби[illegible] Холдуң дагаалары халдыг кылып каапкан!

С[illegible] ...галар база катап ... эгелээн. «Анатолий Иванович! Дагааларың чүге арган-арган, чуургалары чүге бичии-бичии апарганыл! Ужуру чүл? Арга-курлавырлар тыппас болзуңза...» дээш-ле туруп берген. Ам канчаар, директор хөлден бүдүү чыып ап турган чуургаларын, совхозтуң берген чемнинге семиртээш, чүглерин дүс снигеш, ужугуп шыдавастааш, чалгыга үндүр шаптырыпкан чыткылаар белен өдүректерин дүне боорга дүжеп, түндүс боорга сактып чорааш, эскээр хайдыңып эгелээн. «Птицеводство» журналдан диленип тургаш, куш фабриказы тударын бодап алган. Ону туткаш, дериг кылган соонда ам кээп кулаа дыштанган...

Пенсионер, көк баштыг Анатолий Иванович республиканың куш ажаакчыларының чаа беш чыл планын чугаалашкан хуралынга аалчы кылдыр чалаткан. Хурал орту кирип чорда сөс бээрин дилеп алгаш, шаанда кайыын, канчаап хөй куш эъди, чуургазы ап тургаанын тоогуп бергеш, Хадын хөлге сүт кужунуң чартык азыраалдыг фабриказын туттуразын сүмелээн. Куш ажаакчылары шын-на сеткилинден чаптап каттырышкан-даа, хүрэлгениң саналын бир үн-биле ...

Хадын холдуң кырында чартык азырал, чартык черлик кас, өдүрек шуут мыгырт. Семиртээниден ужуп-даа, эштип-даа шыдавас кастар, өдүректер хол кыдыы элезиннерде чалгыннарын чадып алган чыткылаар. Оларны ак халаттарлыг кижилер клеткага чыггаш, «Хадын чалгыы» фабриказже хүннүң-не эртенден кежээге дээр чүс-чүс-биле апарып турар. Хемелерлиг, база-ла ак халаттарлыг кижилер хөлде кулузуннар аразында уялардан куш чуургаларын аргыглыг улуг хааржактарга бөлүп ап турар.

«Хадын чалгыы» фабриканың продукциязы кевүдээн. Өске фабрикаларның болгаш фермаларның-биле каттышкаш, республиканың херегледизинден ырак ашкан. Ону республикадан дашкаар база сайгарып турар апарган. Тываның демир-орук вокзалдарынга баргаш, куш эъди, куш чуургазы чүдүрүп каан вагоннарны кайы-даа көөр апарган. Шак-ла ынчаш, ам бажы чүгле көк эвес, мырыңай ак апарган Анатолий Иванович «Хадын чалгыы» фабриказының амгы директору Салгал Салчакович Ангыр-оолду бо-ла мактагылаан турар: — Ангыр-оолдуң кужунуң эъди семис болгаш чаагай-дыр, кужунуң чуургалары улут-улут-дур».

Хадын холдуң чалгыындан арга-курлавырлар тып ап турган хоочунну сүмези-биле тургустунган «Хадын чалгыы» куш фабриказы амыяк-даа болза, кайгамчык шапкын хогжүп орар. Оон улуг болгаш каас-шиник чаа суурунуң бедик-бедик туңгулары хөл суунга көрүнчүктелирге, кижи магадап халыкас. Фабриканың ажылчыннары барык шупту амыяктар. Оларның ыр-шоору, холдуң куштарының ииз-бүру үнеринге каттышкаш, «Хадын холдуң вальзын-даа» турбуза бээр.

Куштар база шөлээн. Оларны кажаалавас-даа, оңгачаларда уруп каан элбек чемин чип алгаш-ла, таваар салдап чоруурлар. Эрттир семиреэш эътке барган куштардан өскелерин чурт-девискээрин каастап, ынай-бээр ушпушаан, аяның ырларын ажыл-ишчилерге бараалгадып бээрлер. Күс орайтап чорда-ла база-ла биезин чаны-биле дистинип, үш-булунай, дугаланып ужуп өөрениш алгаш, кыжын чылыг турар чурттарже шуужуп чоруптарлар. А час дүжүп келирге, күзүн чаңгаан куштар ээп келгилээш, белен уяларга чуургалап, белеткеп каан чемин чип, «Хадын чалгыы» фабрикага ажык-орулганы бербишаан, төрээн чериниң каас бойдус чурумалын улам-на аянныг бээрлер.

Ч. ДОПУЛАШ.

Яков Владимирович КЛЯТ

Тыва АССР-ның алдарлыг эмчизи, Кадык камгалал министерствозунуң кол рентгенологу, онкология диспансериниң рентген-радиология салбырының эргелекчизи, СЭКП кежигүнү Яков Владимирович Клят мөчээн.

Я. В. Клят 1932 чылда Красноярск крайда Майск районнуң Шало суурунга төрүттүнген. 1948—1957 чылдарда ол Кызылдың медицина училищезинге, Иркутскиниң медицина институдунга өөренген. Институтту өөренип дооскан соонда республика эмнелгезиниң рентгенолог-эмчизи болуп, бодунуң куш-ажылчы оруун эгелээн.

1958 чылда ону республиканың онкология диспансериниң кол эмчизинге томуйлаан. 1962—1964 чылдарда Воронежтиң медицина институдунуң рентгенология болгаш радиология талазы-биле клиника ординатуразын ол өөренип дооскан. Соолунда ону Кадык камгалал министерствозунуң кол рентгенологунга томуйлаан. Ол албан-хүлээлгезе ажылының үезинде аарыг кижилерни шинчилээриниң рентгенологтуг тускай элээн каш методтарын ол шиңгээдип нептеретken, дозиметриктиг албанны республикага организастаан, санитар-чырыдылганың, медицина [illegible] пропагандалаарынга болгаш рентгенология албаның [illegible] хөй күжүн [illegible] киирген.

Я. В. Клят хөй-ниити ажылдарынга [illegible] чораан. Кызыл хоорай Советиниң депутадынга ол сонгудуп, Кадык камгалал министерствозу[illegible] он чылдар дургузунда удуртуп келген.

[illegible] Я. В. Клятты Күш-ажылдың Кызыл Туг ордени, Тыва АССР-ның Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижиi-биле болгаш «Кадык камгалалының тергиини» деп хөрек демдээ-биле шаңнаан. Тыва АССР-ның алдарлыг эмчизи деп хүндүлүг атты ажа тывыскан.

[illegible] ...ишчи, бичии сеткилдиг эживис Яков Владимирович Клятты[illegible] чырыткылыг тураскаалы бистиң чүректеривиске кезээде артып калыр.

БӨЛҮК ЭШТЕРИ.

БИСТИҢ ААЛДЫҢ УРУГЛАРЫ

«О. Шынаа» совхозтуң девискээринде Аржаан болгаш Терехтиг деп бичии хемнерниң аразында Сарыг-Баалык дээр [illegible] черде... чаттыла берген чыдар. Хой оларлаадырынга эзулуг-ла чаяаттынган чер чүве.

Оон недээ талазында, ийи ой болдары [illegible] Сайзанак бар. Ону бистиң улуг акыларывыс, угбаларывыс бичиизинде хөй аалдарып чорааш туткан дээр. Мээң бичии чоруур үемде ону Улуг-Сайзанак деп адап алган бис. Аалдар күзүн Аржаан унунга кожа хонгулалтар, хой кадаргаш, эштин-ле тевер чериңе ол турган. Аалдарның улуг кижилери Улуг-Сайзанакты [illegible] ону үреvес дээрзин биске чагып чорааннар.

Ө[illegible] ...занак, оон хемчээли дыка улуг, чараш даштарны өг иштиниң херекселдерин өттүндүр хаалалар дескиндир салгылаан. Ортузунда үш ожук-дажында калбак даш—паш тип каан. Өгнүң дескиндир бежен базым хире черде «хойларны», «инектерни», «тевелерни», «чылгыны» кызыредир тургузуп каан. Дыка-ла бай аал!

Бистиң аңаа ойнап чораан үевис 1945—48 чылдар болгай, ынчан оон туттунган тоогузун ол чер чурттуглар Кенден Норбу, Самба Санаа олар чугаалап орар чүве. Оларның [illegible] Тыва АССР-ның алдарлыг [illegible] дыг пенсионер Санаа Самбаевич Самба чонунга шыдаар шаа-биле бараан болуп, ол-ла кавыда чурттап чоруур. Оон чугаазы-биле алырга, Улуг-Сайзанак 1911-12 чылдар үезинде туттунган.

Ынчан аңаа хам, ламаларның дүңгүр, кеңгиргезиниң даажы кулак уюк, дүрүмнеттерниң эрин-шаагайны чонунуң чилининге тоңнуп турган үе. Сайзанакты тудуп, аңаа ойнап турган уруглардың ада-иелери ядыы-түреңги чораанындан, оларның күзели ол оюнунда илерээттинген.

Улуг-Сайзанак дугайын сактып келгеш, чоокта чаа ол черге чедип чордум. Хөй чылдар иштинде чер ыры өскерлип бергенинден ийикпе, шала ийленчек ышкаш апарган болду. Сайзанаавыс чытпышаан, доңгайдыр турар «мал-маганы» одарлап, чер чаптыла берген чорлар. Шаг-шаа-биле турар эвес, шаандагы ээш сүрүтүн оштап кааны совхозтуң хөй муң малы Сарыг-Баалык ховузун ак-чайт кылдыр шыва берген чор.

Ол-ла сагыжымга таалап [illegible] «Бистиң аалывыстың» уруглары ам кайдаал, оларның салым-хуузу кандыгыл» деп бодумдан айтыртыыдым. Шуржук Шалык (ам Шура), Чи[illegible] Шалык, Мөңгүр-ле Көпеек Кенден— «О. Шынаа» совхозтуң хойжулары, Сарыгкыс Самба—«Тес-Хем» совхозта ажылчын, Конгар-оол Санчат — механизатор, Кара-оол Чамзырай — Эрзинде дипл эмчизи, Федор Дажы — ыштыки херектер министриниң оралакчызы. Чүгле долу эвес данзы безин ындыг-дыр.

Улуг-Сайзанак[illegible] болгаш бистиң улуг аалдың—совхозтуң уруглары ажыл-агыйның [illegible] даап, боттарының билиин, күжүн чонунга бараалгадып чоруур. Оларның ам хөй хойжулар, хүндүлүг аттарын, бедик шаңналдарның эдилекчилери. Хойжулар А. Комбу-Сүрүң, Ч. Оюн, Б. Шонар, Ш. Бүрүн-Чыргал, О. Селеп, С. Чаанмай болгаш оон-даа өскелер малчынның бедик харысалгазынга төлептиин эки көргүзүглери-биле бадыткап чоруурлар.

Улуг-Сайзанакка «шайлап» олурган, үе-шаг дүргеп эртип турза-даа, хөгжүлде оон-даа шапкын бүрүнгээрлап оорын [illegible] гаш куруннекин үндезин соруглазы болгай. Оон херек кырында боттанып кыныны «О. Шынаа» совхозтуң төвүн канчаар тургусканындан-на эскерип болур. 70 чылдарын эгезинде маңаа ээ хову чиргилчиннеп чыткан. Каш-ла чыл иштинде шугум дег дөрт кудумчулар, шыдырал хелу дег чараш суур ында тургустунуп келген. Чоннуң кужу болгаш күзел-сорую каттышканда чедип алдынмас чүве кайда боор! Бо суур Улуг-Сайзанактың уругларының күзелиниң боттанганы-даа боор болур.

Өгбелерим ооңда бирн
Өнлейин кээп, көрген болза,
Сесерликтиг суурувус
Черден үнүп келгенин боор!

Бистиң аалдың уругларының материалдыг чаагай кежикти бүдүрүжүп, амыдыралдың чараш сайзанаан тудуп турарын көргеш, кижиниң хей-аъды улам көдүрлүп кээр-дир.

Т. ДОЮНДУП.

Вятсаниң кружевозу Вологданың сураглыг кружевозу-биле бир деңней нептерээнгей болгаш сурагжаан.

ЧУРУКТА: чурукчу Светлана Старостина вятск кружевочуларның бүдүрген бир ажылын көргүзүп турары.

Е. ЗАГУЛЯЕВАНЫҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроиказы.

Сонуургактарга

АЯЛГАЛЫГ ФОНТАН

Риганың специалистери аялга үжү дыңналып турар фонтанның телевидениени чогаадып тургускан. Өске фонтаннарга бодаарга ону тургусканы онзагай.

Ында дыңналып турар аялганы [illegible] А сүтүн ону нота аайы-биле ойнаан ышкаш, аялганың чавыс, бедиин бээр база-ла өскерлир. Ук фонтанны Коммунарлар шөлүнге тургузары көрдүнген.

УЗУНУ БИР КИЛОМЕТР

Харылзааның хевирлериниң хогжээни-биле кижилерниң чагаа дамчыштыр харылзажыры мурнундагызындан элээн эвээжээн дээрзин дыка хөй чурттарның специалистери санап турар. Олар хөй нуруузунда-ла харылзааның кол хевирлери апарган — телеграфты, телеграмманы, телефонну чөрү-биле ажылдап турар.

Ньюо Порттуң чурттакчызы Л. Гарлини дөрзин делегейде эң узун чемчээлиг чагаа бижээн кижи кылдыр санап турар. Бодунуң чоок кижизинче ол 975 метр узун чагааны бижээн. Ону бижиириңге аңаа «чүгле» чаңгыс ай негеттинген.

АРАЗЫ 94 ХАР

Швед Ужалы хоорайда Пауменнерниң ог-бүлезиниң улуг оглу-биле эң хейминниң төрүттүнгениниң аразы 94 хар. Өг-бүлениң ээзи Нильс Пауман 160 харлыг турган. 1907 чылда, амы-тынындан чарылган. Ынчан оон ийи оолдарының улуу 103, бичези 10 харлыг турган.

УТТУУЧАЛ КИЖИЛЕРГЕ

[illegible] паркта саңдайларга ап чораан чүвезин уттуп каапкар кижилерге херек херекселдер садары-биле үндүрген. Оон турлуу нарын эвес. Ийи кезектиг, батарея дузазы-биле ол ажылдаар. Оон бир кезээн сумкага суп алыр ийикпе, азы эштинде кызылып ап болур. Бир эвес уттуучал аңаа ап чораан эт-севин олурган черинге каапкаш, оон үш дүрт метр ырай бээр болза, эт херексел ону сагындырып, медээлей каар.

КЫМ ДҮРГЕНИЛ?

Финн хоорай Тампереде чурттап турар харылзаа салбырының ажылдакчызы 22 харлыг Йоуко Поусев бижик машиназынга дүрген парлаарының конкурузунга киришкен. Аңаа секретарьлар училищезиниң суруглары—49 аныяк уруглар киржип, күжүн шенешкен. Йоуко чартык шак иштинде 16 муң демдекти парлааш, конкурстуң тиилекчизи болган.

Агаар

[illegible] тааг. чамдык черлерге кезек [illegible] турары дүне—8—13, хүндүс—27—32 градус чылыг.

Кызылга чагбас. Дүне 11—13, хүндүс 29—30 градус чылыг.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮНЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ынакшылдың мөңге төөгүзү» 9.30, 12.30, 15.10, 17.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыындылары 9.30, 14.00. «Сиилээн камгалалы» 17.20, 19.10, 21.00 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Моондалтааш-кын» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

телевидение

ИЮНЬ 13-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05—«Чаңгыс [illegible]» Ленинградтан дамчыдылга. 9.35 — «Силерге, ада-иелер». 10.05 — «Эрам ыры, улам кут-туу» Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң уругларының Улуг хорунуң концерти. [illegible] —РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. Попов. 10.45— «Курлыныктер». Документалдыг фильм. 11.35 — «Спортлотонуң» 24-кү тиражы. 11.45 — «Челээш». Уругларның чогаадылгазының IV делегей фестивалы. «Венгр чуруктар». 12.15 — «Литератураның беседалары». Шүлүкчү А. Сурков эртирер. 13.10 — Уругларга фильм. «Сазатта чаң». Уран-чечен телефильм. 14.15—Бедин делегейде. 14.30 — «Дириг амытаннар дугайында». 15.30 —«Орус шол. Оол дүнмазы». Документалдыг телефильм. 16.30 — «Таллинниң музыкалыг чуруктары». 17.05 —Поэтиктиг тайылбырлакчы Л. А. Вознесенскийниң беседазы. 17.35 —«Лиисиниң бажыңы». Мультфильм. 18.05 — «Кариб меридиаңындаа репортаж». Документалдыг фильм. 18.50— 19.05 — Чаңсар. 19.05—ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. Мирошниченко ырлаар. 19.45— «31-ги килдистиң аштырганы» Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «31-ги килдистиң аштырганы». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 22.45—23.55—Эстрадалыг ырларның «Алдын Орфей» ... XVIII делегей фестивалының лауреаттарының концерти Болгариядан дамчыдылга. Төнгээнде—Медээлер.

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ?

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ПРОФЕССИОНАЛ-ТЕХНИКТИГ ӨӨРЕДИЛГЕ ЭРГЕЛЕЛИ СУРГУУЛДАР ЧЫЫП ТУРАР

Республиканың профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле эргелели дараазында индустриал-педагогтуг техникумнарның хүндүскү салбырларынга өөредири-биле республиканың профтехучилищелериң дооскан аныяк оолдар, кыстарны чалап турар:

1. Артёмовскиниң автомобильдерниң техниктиг хандырылгазының болгаш септээриниң техникуму (**Артёмовск хоорай**).

2. Барнаулдуң кедээ ажыл-агыйның [illegible] техникуму.

3. Бузулуктуң кедээ ажыл-агыйның механизастаашкынының техникуму. (**Оренбург обласы**).

4. Казаның үлетпүр болгаш хамааты тудуунуң техникуму.

5. Кемеровоның үлетпүр бүдүрүлге черлериниң болгаш дериг-херекселдериниң электрооборудование техникуму.

6. Магнитогорск техникумунуң металл болгаш демир-бетон конструкцияларны эптээриниң салбыры.

7. Бажыңнарның санитар-механизмнериниң, үлетпүр болгаш хамааты тудуунуң электро-газ каңналдаанының салбырлары. (**Нижний-Тагиль хоорай**).

8. [illegible] ...тээриниң салбыры (**Челябинск хоорай**).

9. Каңналга бүдүрүлгезиниң технологиязы (**Минск хоорай**).

10. Даараныглга бүдүрүлгезиниң салбыры (**Новокуйбышевск хоорай**).

11. Новосибирскиниң профтехөөредилге талазы-биле күш-культура болгаш спорт техникумунуң күш-культура салбыры.

12. Ачинскиниң техникумунуң кедээ ажыл-агыйның механизастаарының салбыры.

13. Улан-Удэ техникумунуң үлетпүр болгаш хамааты тудуг салбыры.

14. Чита техникумунуң кедээ ажыл-агыйның механизастаарының, үлетпүр болгаш хамааты тудуг салбыры.

Ортумак тускай өөредилге черлеринге хүлээп алыышкын дүрүмнерин ёзугаар ортумак билиглиг, чогуур специальностуг болгаш эргежок чугула мергежил - квалификациялыг, профтехучилищени дооскан 30 хире чедир назылыг болгаш педагогика-башкылап ажылынга сундулуг дараазында кижилерни техникумнарга хүлээп алыр:

1. Совет Армияның чергелериниң халашканнар (кирериниң шылгалдазынга эки демдектерин алганнарны киирер);

2. Специальнозунуң талазы-биле бүдүрүлгеге ажылдаан стажтыг бүдүрүлге, тудуг болгаш кедээ ажыл-агыйның ажылдакчылары (кирериниң шылгалдазынга эки демдектерин алганнарны киирер);

3. Профессионал-техниктиг училищелерниң тергиин эки дооскаңнар (билдириишкиннерни киирген соонда кирериниң шылгалдазы чокка хүлээп алыр);

4. Ортумак профтехучилищелерни болгаш техниктиг училищелерни дооскаңнар (бүтү эртемнерге тергиин эки болгаш эки демдектерлиг, квалификация шылгалдаларын чедиишкиннии тудкан, педагогика училищезиниң чөвүлелдериниң сүмелээни-биле):

Техникумнарга кирер дээннер директорларның адынга бижээн билдириишкиннеринге дараазында документилерни (дооскан профтехучилищелерге киирер) кожар:

1. Ортумак билииниң дугайында аттестат (боду-биле).

2. Эмчи шынзылгазы, № 286 майык-биле.

3. Күш-ажыл дептериниң чурта бижилге, ону бүдүрүлгениң черниниң удуртукчузу ат салыр бадыткаар.

4. Дөрт фото-чурук (бөрт чокка тырттырган, 3x4 см).

Орус дылга (бижимели-биле) болгаш математикага (аас-биле) кирериниң экзамени Кызыл хоорайның техникумнарының бирээзинге орус дыл кырынга чоруур. Техникумнарга кирер дээн кижилер боттарының өөренип турганы училищелериниң арга-сүмени ап болур. Шылгалдаларны 1981 чылдың августуң 10-га чедир чоруур. Кирериниң шылгалдаларын дужааткан кандидаттарның документилерин чогуур техникумче 1981 чылдың августуң 11-зен орай эвес организастап чоруулар. Өөренир черже техникумнуң келдирииншкинниң соонда чоруур.

Өөрениириниң хуусаазы 2 чыл 10 ай. Өөредилге үезинде суруглуглары үш катап чем болгаш тускай хептер, стипендия-биле хандырар.

Техникумнарның доозукчулары чогуур специальнозунга техниктерниң болгаш бүдүрүлге өөредилгезиниң мастерлериниң квалификациязын алыр, а ол ышкаш хөй-ниити ажылының (политинформатор, спорт ажылының организакчызы, бот-тывынгыр уран чүүлдүң техниктиг чогаадылгазының ажылдакчызы) билиин алыр.

Айтырыглыг профтехучилищелерлер азы профтехөөредилге эргелелинден тодарадыр.

АДРЕЗИ: **Кызыл хоорайның Каа-Хем кудумчузунда 21 дугаарлыг бажың, телефон дугаарлары 2-42-64 болгаш 2-49-43.**

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ПРОФТЕХӨӨРЕДИЛГЕ ЭРГЕЛЕЛИ

[illegible]

Яков Владимирович **КЛЯТТЫҢ**

мөчээнин СЭКП Кызыл хоорай комы, Тыва АССР-ның Кадык камгалал министерствозу [illegible]

Редакцияның адрези: Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-78 [illegible] 2-37-13 [illegible]

Тираж 17868

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыглаа херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—0[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 139 (11637) | 1981 чылдың июнь 14, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

МАЛЧЫННАР НААДЫМЫН ТӨЛЕПТИГ УТКУУЛ

БЕДИК ИДЕПКЕЙ-БИЛЕ

«Мал ажылы кодээге бөгүнгү шалыпчы фронт!». СЭКП-нин съездизинин бо талазы-биле айтышкыннарын боттандырып, бистиң совхозтуң парткому, партия организацияллары [illegible] коммунистерниң, ажыл-ишчилерниң күжениишкинин [illegible] ажыл-агыйның бир кол адыры — мал ажылынче угландырган.

[illegible] ап чорутканының түңнелинде мал кыштаглаашкыны мурнуку чылдардан органзастыг, хүр-чаагай эрткен. Совхоз күрүнеге сүт, эът садарының бо чылдың бирги квартал планын хуусаа бетинде күүсеткен. Эрткен чылдың ол үезинин [illegible] болуп турар. Эрткен чылдың ол үезинге бодаарга бо чылдың беш айларында күрүнеге 16 тонна сүттү хөйнү саткан. Анай-хураганның 1575 баштыг хөйнү камгалап алган. Малдың өлүп хораары йиң катап кызырылган.

Партком болгаш эге организациялар мал ажылын хөгжүдериниң айтырыгларын шиитпирлевишаан, кадрларны шилиир, таарыштыр тургузар болгаш кижилер, ажыл-агыйның [illegible], специалистерниң харысалгазын, коммунистерниң бүдүрүлгеге авангардчы ролюн бедидер талазы-биле айтырыгларны [illegible] төвүнге тургускан. Коммунистерниң чугула участоктарга хураап, бүгү коммунистерниң [illegible] партийжи организацияларның хуралдарынга мурнакчы арга-дуржулганы [illegible] айтырыгларны көрүп, коммунистерниң отчёттарын дыңнап турар.

Партия райкомунуң [illegible] шиитпирин өзүгаар бистиң малчыннар хуралын чаңгыс аай хүнде чорударын чурумчуткан. Ол хуралдарга ажыл-агыйжы айтырыглардан аңгыда, хууда харысалга, социалистиг өнчүнүң камгалалы, материалдыг идиг бериишкиннери, социалистиг чарышты организастаары чергелиг айтырыгларны тургускулаан.

Ынаыг хемчеглерин ап чорутканы, 1981 чылды совхоз багай эвес эгелээн. Бо чылын күрүнеге 440 тонна эътти, 360 тонна сүттү, 30 тонна дүктү садар соруглга салдынган. Ону боттандырарының бүгү аргалары бар. Мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң ковудеириниң кол магадылалы — малга быжыг чем-[illegible] ажыл кол айтырыг болуп турар. Бо ажылды организастаарынга [illegible] бригадаларның, механизаторларның [illegible] талазы-биле чугааларны партия хуралдарынга чорудуп, боттуг хемчеглерни ажылдап [illegible] кылдынчаан ажылдардан чорур түңнелдерни үнддүрген.

Эрткен онгу беш чылда чер ажылында болгаш мал ажылында улуг четпестерниң турганындан совхоз карыштыг болган. Күрүнеге саткан бода малдың 54,5 хуузу, хойнун 77,1 хуузу, өшкүнүң 49,3 хуузу ортумактан куду күштүг болган. Мал чемин белеткээриң эрткен чылын четпес организастаанындан сиген планының 57 хуу күүсеткен. Бо [illegible], мал чеминиң белеткелиниң [illegible] кичээнгейлиг алыры негеттинип турар.

Бо чылын бистиң совхоз 1920 тонна ногаан массаны, 3030 тонна сигенни, 4490 тонна силосту [illegible] мал чемин [illegible] белеткээр. Часкы тарылганы агротехниктиг кызыгаар хугаазында дооскан. Тараа, сиген шөлдериң аштап-арыглаар, суггарар талазы-биле ажылдарже күштү мобилизастаан. 22 звенода 75 суггатчы доктаамал ажылдап турар. Мергежилдиг суггатчыларны [illegible].

Бо бүгү ажыл-херекти муруку [illegible] коммунистер чорудуп турар. Чижээ, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Н. Ш. Сат эрткен чылын 100 өшкүге оңаалтыр 106 анайны камгалап ап доруктурган, бир өшкүден 900 грамм дүктү кыргаан. А бо чылын ол 136 анайны мендиап ап, бир өшкүден 900 грамм дүктү кыргаан. Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденниң эдилекчизи О. Дажы, С. Даваалан, О. Кара-кыс олар торгуур чүс башка оңаалтыр 100 анай-хураганнарны түс [illegible] камгалап алган. Коммунистер Б. Тулуш, О. Монгуш, О. Чимит-Доржу, О. Чызаа олар эрткен чылдыындан эки көргүзүглерин бо чылын чедип алганнар. Саанчы коммунистер Е. Ондар, Д. Куулар, С. Монгуш оларның көргүзүглери чылдан чылче [illegible] болуп келген.

Ынчалза-даа совхозта социалистиг чарышты организастаанында четпестер бар. Оон даштыкын бедидеринче угланган чаа хемчеглерни партком, хөй-нийти организациялары ап эгелээн.

[illegible] малчыннар Наадымынга кирер эрте [illegible] социалистиг чарышты бо хүннерде малчыннар [illegible] кадарганы. Чугула кампаниялар — чайлаглаашкынны, хой [illegible] организастыг эрттирер. Бо чылдың бирги чартыының планнарын оңаалдаларын доозур болгаш ажыр күүседир дээш бүгү күштү мобилизастап турар бис.

С. ОНДАР,
«Сут-Хөл» совхозта партком секретары.

НЕМЕЙ ПЛАННААН

1981—1982 чылдарда мал кыштаглаашкынының белеткелдерин эрте эгелээш, үлегерлиг доозар, малдың баш санын ковудедип, он бирги беш чылдың баштайгы чылында күрүнеге садар продукцияны ажыр болгаш доодур күүседир дугайында Эрзин районнуң мал [illegible] бистиң малчыннарывыс таныжкан. Олар санал-оналынга чугаалап, бүрүнү-биле чуулдугзүнүп хеткээн. Амгы үеде малчыннар чайлаглап [illegible] лапканнар. Эрзиничилерниң [illegible] да кажааларның көрженнерин [illegible] арыглап-аштаан. Өске-даа аар [illegible] ажылдарны кылгылаан. Бо хүннерде малчыннарның кол сорулгазы — малдың чайгы семиртилгезин организастыг эрттирери болгаш хоолу [illegible] сиген-шарбыкты быжырымчалыг белеткээри болур.

Баян-Хемнекте «Шекпээр» совхозтуң Аяңгаты салбырының баштаар чери, кодээ Совет кыйгырытта харым кылдыр чамдык чаа хемчеглерни планнагылаан. Июнь бирээден июльга чедир салбырның малчыннарының кыштаглаашкынга белеткелин доозар. Бо бүгү ажылдарны шалыпкын доозарынга бир звенону тускайлаан.

Малчын бүрүзү 15 тонна өдекти, 10 тонна чайгаар үнген сигенни кезип белеткээр. М. Биче-оол, О. Кушкаш-оол, К. Чагбай-оол, О. Байыр сиген кезер черлерин суггарганнар. Салбыр 150 тонна эътти бүдүргеш, 135 тоннозын күрүнеге дужаар хүлээнгенг. Малчыннар К. Чалбай-оолда 350, Х. Балагда 350 иттерни үзүп, кадартып каан. Оларга немелде чемнерин база аппарып чедирип турар. Ынчаар семирткеш, июльда күрүнеге дужаар. Планда күрүнеге 16 тонна дүк хүлээдирин көрдүнген. Кыргылда пунктуларынга сес электри, 52 хол хачызы ажылдаар. Олар [illegible].

Малчыннарның кыштаглаашкынга белеткелдерин [illegible] тускай комиссияны тургускан. Ооң даргазынга район Совединиң депутады эш Саая Чимит-оолду бадылаан.

С. СЮРЮН,
салбыр эргелекчизи.

ЭРЕС-ШАЛЫП АЖЫЛДААН

Бо чылды күш-ажылчы чедиишкиннерлиг эгелээн «Тыва таг-тугу» комбинаттың арыглал фабриказының коллективи май айда 10205 тонна даг-дүгүн арыглааш, алган хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Бо күш-ажылчы чедиишкинге төлептиг улуг киирилдени ажылдааш алган хүлээлгезин херек кырынга ажыр боттандырган күш-ажылчы звенолар ук коллективте хөй.

Бедик сорттуг рудалап даг-дүгү арыглаар цехтиң ажылчыннары ажылын ажыктыг чорудуп улгаттыргаш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткеш, бар аргаларны болгаш херекселдерни дорузу-биле ажыглааш, планныг оңаалдазын 104,4 хуу боттандыргаш, чарыштың мурнуку одуруунда киргеннер. Мурнакчы цехтиң звенолериниң аразында эрес-шалып ажылдап турарларының саны көвүдээн. Ылангыя [illegible] арыглаачы Д.-М. Ондарның удурткан [illegible] май айда [illegible] 1060 тонна сорттуг даг-дүгүн арыглаар планныг даалгазындан 89 тонна даг-дүгүн хөйнү арыглаан.

Майның планныг оңаалдазын ажыр боттандырган звенолер арыглал фабриказында хөй. Оларга улуг мастер А. Дуланиниң удуртканы № 5 комсомолчу-аныяктар, Б. Куулар баштаан № 2 звенолериниң болгаш оон-даа өскелериниң хамаарыштырып болур.

Бедик рудалап даг-дүгү арыглаар цехте звенолер база эрес-кежээ ажылдааннар. Олар цехтен К. Монгуштуң № 1, С. Несговоровтуң № 4, Е. Ипатованың № 5 звенолери [illegible] майның планныг даалгаларын ажыр күүсеткеннер.

Арыглал фабриказының күш-ажылчы звенолери бо чылдың ийиги кварталының планныг даалгаларын хуусаазындан эрте күүседир дээш аразында чарышты калбартып, эрес-шалып ажылдап турарлар.

(Бистиң корр.).

Л. И. Брежневтиң У. Пальмени хүлээп алганы

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев «Боо-чепсектерни дужурер болгаш айыыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле хамаарышпас комиссия» деп чазактың эвес делегей организациязының Даргазы, Швецияның Социал-демократтыг партиязының Баштыңы Улоф Пальмени июнь 12-де Кремльге хүлээп алган болгаш ооң удурткан комиссиязының [illegible] хамаарышкан айтырыглар талазы-биле беседа кылган.

[illegible] болуп турарын Л. И. Брежнев беседаның үезинде демдеглээн. Ол дээрге — делегейде тургустунган шериг-стратегтиг дең [illegible] түрээр болгаш НАТО блогунуң шериг күчүзүнүң талазы-биле артык күштүг болурун хандырар сорулга-биле [illegible] боттандырып турары [illegible] Барыын Европа[illegible].

[illegible] ажышкын-дыр. [illegible] бижиишкин болу берген тавагыяга Барыын Европаның чурттарынга айыыл база хары утда кедергей улгаткан турар ийик. СБК-ның чорудулгазын үргүлчүлээрин болгаш чаа хамаарышкан [illegible] бүгү улустарның эргелерни негеп турар.

[illegible] Вашингтонда [illegible] бейи турарын Л. И. Брежнев Европага ядролуг чепсеглерни [illegible] демдеглээн. Мурнуку одурутта Америка [illegible], ортумак радиуштуң чүгле совет ракеталарын [illegible] күзеп турар-дыр. Айтырыгны ынчаар көөр чөрүк дең зогенни болгаш бир дөмей айыыл чок болур чорукту [illegible] кек болгаш совет тала оон-биле чөпшээрежип шыдавас.

[illegible] ракеталарны Барыын Европага эккеп петерлерни [illegible] НАТО-нуң [illegible] айтырыгны херек кырында [illegible] болбас ужурлуг деп, Л. И. Брежнев [illegible].

Өжегерээ өөскүткен дайынчы [illegible] хоозун чүлдүрүүшкүн-биле көр[illegible] НАТО блогунуң, хамыктың мурнунда АКШ-тың милитаристериниң [illegible] «Эзепкейлиниң калбарып турарын эскербейн барып болбас. Бериймаа болдурар хевири чок хирезинде-ле, ол кампанияның организакчылары [illegible] турарлар. ССРЭ-ниң политиказын [illegible] боттарының дайын белеткелдерин [illegible] улуг албан-дужаалдарлыг күрүне ажылдакчылары [illegible].

Совет Эвилели ол бүгүнү [illegible] шыдавас. Бистиң айыыл чок чорувусту дурум өзүгаар [illegible] шериг-стратегтиг [illegible] болдурбас бис деп, Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн. [illegible] чонгаате дүрген [illegible] тиг харыны бээр аргалыг Совет Эвилели [illegible] Бистер ону ынчаар кылыр-даа [illegible].

Шериг күчүзүнүң талазы-биле болуушка артык күштүг болур чорукту хандырар дээш оралдажышкыны-биле НАТО блогу ооң түңнелинде чуну-даа чедип шыдавас ийик. Ынчаланда [illegible] чаа эдере бүдүрүүшкүнү делегейге болдунган турар апаар. Бистер — чогумчалыг чугаалажышкынның доп-дораан эгелээри дээш, ак сеткилдиг дугуржулга дээш, Европага болгаш бүгү делегейге шериг талазы-биле [illegible] туржуп турар бис деп, Л. И. Брежнев онзалап [illegible]. [illegible] бөө-[illegible]сектин херек кырынга дужуреп — тайбыңның болгаш бүгү улустарның тайбың келир үезиниң өзүлүт магадылалы олдур.

Бистиң өртемчейивиске тайбыңны идегелдиг болгаш быжыг болдурар сорулга-биле чугаалажышкыннарны идеп-[illegible] бүгү күрүнелериниң, бүгү хөй-нийти күштериниң күжениишкин[illegible] Л. И. Брежнев демдеглээн. Бөө-[illegible] бүдүрүгниң [illegible] ны быжытлаар херекке политиктиг [illegible] бүгү [illegible] ның талаалакчылары-биле кады [illegible] ССРЭ-ниң чайгылыш чок белеени ол бүдүрген. [illegible] ынгаллары аңаа бүрүзүнүң кол эргезин — дириг чурттаар эргезин хандырар дээш демиселге моондак болбас ужурлуг. «Бөө-чепсектерни дужурер болгаш айыыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле хамаарышпас комиссияның» [illegible] ажыл-чорудулгазынга [illegible] киирерин Л. И. Брежнев күзээн.

Беседа дээш өөрүп четтиргенин У. Пальме [illegible] болгаш оон удурткан комиссияның Москвага турашкын дугайында Л. И. Брежневке дыңнаткан. Делегей байдалының чиңгиленгенинге болгаш [illegible] ажылдары [illegible] У. Пальме [illegible] бүгү күрүнелерниң аразынга калбак чугаалажышкынны чорудары дээш, [illegible] болгаш бөө-чепсектерни дужурер хөй айтырыгларның талазы-биле чугаалажышкыннарны [illegible] дээш туржуп турарын чугаалаан.

Беседа [illegible] СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров болгаш «Бөө-чепсектерни дужурер болгаш айыыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле хамаарышпас комиссияның» кежигүнү академик Г. А. Арбатов база [illegible].

(СЭТА).

ОН ҮШКҮ ДУГААРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

БАЛЕТ АРТИСТЕРИНИҢ ДЕЛЕГЕЙ КОНКУРУЗУНДА

Хореографияның профессионалдары-даа, аңаа сонуургакчылары-даа бо шаанты дөрт чыл дургузунда четтикпейн манап келген. Балет артистериниң IV делегей конкурузунуң бирги көрүлдези июнь 12-де Москваның Улуг театрының [illegible].

Балетти [illegible] чүүлү деп алан турары черле чоп. Бо удаада дугаар тыртыышкынның түңнелинде [illegible] херээжен көргүзүкчүлериниң хөй кезии эң-не аныяктар — 16-дан 19 хар чедир назылыглар болган.

Эрткен III конкурска деп бир дугаарында Японияның талантылыг чиңиг демисежии «сажин» ажыткан. Дугаар тыртыышкынның түңнелинде бирги номерни 16 харлыг Чари Маада алган. Ол төрүттүнген хоорайы Фукуока хореографияга беш харлыында-ла өөренип эгелээн. [illegible] аныяк болза-даа хореография талазы-биле бүгү япон чаргыттарга ол хөй удаа киржип келген.

— Сураглап турарым аажок, — деп, ол кыс чугаалады. — Ынчалза-даа ол хөлзээшкин [illegible] лаар боор деп бодап тур мен.

Улуг театрның залын толган москвачылар болгаш аалчылар аныяк япон кысты [illegible] мен [illegible].

Баштайгы хүнде ССР-ниң, Канаданың, Аргентинаның, [illegible] Совет Эвилелиниң [illegible] көргүзүг [illegible]. Конкурстуң киржикчилериниң [illegible] 13 [illegible] көрген. Ол чугуладыг улустуң чугаалажыры «аалкежик чок» дугаарының база ССРЭ-ниң Улуг театрының солизи, Варнага (Болгария) болгаш балет конкурузунуң хүлер шаңналының эдилекчизи, балет артистериниң Бүгү-эвилел конкурузунуң тиилекчизи Алла Ханнашвили болган. Ол Улуг театрның солизи, Бүгү-эвилел конкурузунга болган [illegible] тиилекчи болган Юрий Васюченко-биле кады көргүзүг кылгаш, чедиишкинниг болганнар. Оларның көргүзүү-биле баштайгы көрүлде [illegible].

О. НЕЗЛОБИН,
СЭТА-ның корр.

СЕМИНАР-ХУРАЛ

«СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге хүлээтир коллективке [illegible] кижизидиишкининде болгаш бүдүрүлгеде [illegible] ролюн бедидери — коллективтиң чедиишкиннериниң үндезини» деп темалыг семинар-хуралды Чөөн-Хемчик [illegible] чыылдырган.

Аңаа Мөңгүн-Тайга районнуң бүгү күш-ажылчы коллективтериниң [illegible] секретарьлары, [illegible] киришкен.

СЭКП райкомунуң бирги секретары О. Н-С. Шагдыр-сүрүнүң «СЭКП-ниң XXVI съездизи экономиканы удуртуурунуң методтарын сайзырадыр дугайында», [illegible] район Совединиң [illegible] даргазы Д. С. Хорлуунуң «СЭКП-ниң XXVI съездизи удуртукчу кадрларның ажылының стиль методунуң дугайында» деп илеткелдерни семинар-хуралдың киржикчилери дыңнаан.

Оон аңгыда «Коллектив социалистиг ниитилелдиң кол үндезини», «Коллективтиң удуртукчузу, [illegible] болур ужурлуу», «[illegible] ажылдарының [illegible]», «[illegible] функциялары», «Коллективтиң [illegible] бот [illegible] удуртукчузу [illegible]» деп темаларга [illegible] база болган.

Экономиканы удуртуурунуң айтырыглары аңаа-ла эвес, а политиктиг-партийжи айтырыглар болуп турар дээрзин семинар-хуралдың киржикчилери [illegible].

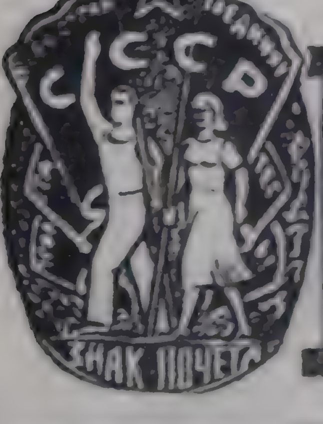

ООҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БЕЛЭЭ

Чайлагдан репортаж

Кызыл [illegible] чории [illegible] турар ак өгү [illegible] кагдывыт. Херээжен малчынының чайлаа [illegible] серини [illegible] келген хойлар болук дыттарның хөлегезинде [illegible]. Ук хойларны хүр-шивере [illegible] ракка-ла [illegible], а оларының хураганнары иелеринге деңнештир өзүп келген чыгыы.

Өгнүң ээзи бистиң машинавысты эскерип кааш, бисче углай базыпты. Ортумак [illegible] хереги [illegible] чорук херелдерин [illegible] чер [illegible] Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» совхозтуң хоочун малчыннарының [illegible] Анай-оол Иванович Опай дыр.

Бо малчын эрткен кыштаглаашкынга бүгү талалыг эки белеткенип, кадарган хоюн хүр кыштадып, хой бүрүзүнден хураган камгалап алыр талазы-биле чарышка совхозта [illegible] көргүзүглерин [illegible]. Ол торгуур 100 хойга оңаалтыр 90 хураганны камгалап алган. [illegible] хүлээлгезин күүсетпишаан. [illegible] дээн ындыг-ла кончуг ырак эвес черде чайлагга кожуп келгеш, хоюн кыртыышка белеткеп, дүгүнүң хозап келирин манап турар.

Чайлагже кажан кожуп келгенин сонуургап айтырарывыска, ол ынчаар харыылады:

— Бо черге май айны соолзүрелир келдивис. Эки чүвези оът-сиген эрте-ле өзүп, үнүп, быжып келир чер бо. А аң ылаңгыя кыргылдага кирер хойга кончуг таарымчалыг. Хойну [illegible] шыргай арга-ыяш, хараган чок. Дүгү саспарланып, хөөп келген хойларны кыргылда мурнунда хараганныг черге кадарарга кончуг-ла багай деп чүвени бодумнуң дуржулгамдан эки билир мен. Аңаа дыка хөй үнелиг дүктү чидирип, ону чедир албайн барып болур. [illegible] черге [illegible] хоюн дүгү [illegible] кыргылдаже кирер, [illegible] кыргып ап, черге калган дүктү чыып турар бис.

— Республиканың малчыннарының Наадымын канчаар уткуур деп турар силер?

— Ам удавас бистиң республиканың мурнакчы малчыннарының республика Наадымы болур дугайында СЭКП обкомунуң доктаалын солуннардан номчааш дыка-ла сонуургадым. Ынчангаш ол байырлалды мал ажылында хаара туттунган кижи бүрүзү төлептиг уткуур дээш бо хүннерде улуг тура-соруктуг [illegible]. Мен хуумда малчыннар Наадымынга бодумнуң бичии-даа болза күш-ажылчы белээм кылдыр бир хойдан-на 2 килограмм 300 грамм дүктү кыргып алгаш, келир кышка херек 20 тонна сигенни бодумнуң күжүм-биле белеткеп алырын хүлээнип турар мен.

Малчын [illegible] хоюн кыргылдаже кирер. Оон-биле кады ол хойнуң хураганнарының дүгүн база күрүнеге дужаар аргалыг. Чүге дээрге дуржулгалыг малчын хоюн чыл бүрүде эрте төрүдүп турар. Ынчангаш январьның эге хүннеринде төрүттүнген хураганнар чеди айга чедир өзүп, оларның дүгү четчележип келир. Ынчангаш ол ниитизинде 670 хире [illegible] хойну кыргылдаже кирер. Оон [illegible] эвес үнелиг дүк алырын чугаалады.

Анай-оол Иванович хоюн кыргыткан соонда бо чайлаан база солуп, оъду четчележип, быжып келген Бара-Адыр деп черже кожар. Оон кол-ла сорулгазы чайгы үеде хоюн эки семиртип алыры. Келир чылын малчын бодунуң [illegible] сорулгаларны салган. Төрүүр 100 хойдан-на 100 хураганны камгалап ап, бир хойдан 2 килограмм 500 грамм дүктү кыргып алырын планнап турар. Ынчангаш ажылынга Эрдинген малчынның сорулгаларын херек кырында боттандырып-ла турар болдумам деп [illegible] ол чайлагдан үдеп-[illegible] бис.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: «Ак-Туруг» совхозтуң мурнакчы малчыны А. И. Опай; малчын өг-бүлениң херээжен ээзи Чодан-оол Аңыраевна сес уругну беләәш, нимнантыкан (үстүнде); ооның чайлаа.

Авторнуң фотолары.

Бөгүн — Чиик үлетпүр ажылдакчыларының хүнү

БАРААННАРНЫ — ХЕРЕГЛЕЛДИҢ ДЕҢНЕЛИНЧЕ

Чиик үлетпүрнүң ажылдакчылары совет кижилерниң [illegible] бедиктеп [illegible] турар. Партияның XXVI съездизиниң салган сорулгаларын оон ажылдакчылары чүткүлдүг шиитпирлеп турар. Профессионал байырлалдың бүдүүзүнде телетайптар дамчыштыр СЭТА-га ук адырның бүдүрүлгелериниң [illegible] медээлер [illegible]. Аңаа хамаарыштыр тайылбырны ССРЭ-ниң Чиик үлетпүр [illegible] специалистери бергилээн.

«МИНСК. «Комсомолка» даараныглга каттыжыышкынында продукция бүдүрүү үндүрээни дыка өскен. Ол өөрүнчүгнүң бүдүрүлгениң коллективтериниң күш-ажылдың бригада аргазы-биле организастаарынче шилчиттенининиң түңнелинде чедип алдынган».

ТАЙЫЛБЫР:

— Күш-ажылдың организастаары, эргелеп башкарылгага механизмниң сайзыралгайжылары — ол адырның кол курлавырларының бирээзи. Күш-[illegible] бригада аргазы-биле организастаары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн хүрген бедидер, онзалдаларны эвээш санныг ажылчыннар күзели-биле күүседир аргазы бээр. Беш [illegible] 70 хире хуузу ол ар[illegible].

Бүдүрүлгениң ажыктыг ч[о]руу башкарылганың автоматчытказ системаларын эккелир. Эрткен беш чылда ук адырга башкарылганың автоматчыткан 120 хире хой-кой анзы-бүрү системалары ажылдалга кирген.

Күш-ажылды [illegible] оол ажылдар чорук бүдүрүлгелериниң филиалдарын тудары хүзалап турар. Ындыг филиалдарны тудар талазы-биле дуржулга Россияның, Украинаның, Узбекистанның, Грузинниң, Армениянын чамдык областарында, өске-даа [illegible] республикаларда бар.

Он бирги беш чылда алды түс объектилер туттунган, чаартынган болгаш калбартынган турар. [illegible] болгаш трикотаж үлетпүрүн, [illegible] чок материалдарны бүдүрерин бедик темпилер-биле хөгжүдери көрдүнген. Кедээ ажыл-агыйның [illegible] баазырадып кылыр күчүлери улгаттырар.

«ЕРЕВАН. Идиктер кылыр «Масис» каттыжыышкынының оңгу фабриказында конвейерниң эртемденнер-биле харылзаазы быжыккан. Оларның сүмелери-биле идикти бижары болгаш даараары автоматчыттынган».

Тайылбыр:

— Оңгу беш чылда эртем шинчилелдериниң түңнелдерин ненстередип тараткан[ы]нда [illegible] алырлар айы-биле 150 хире миллион рубль болган. Дилеп тывыышкынының кол утланыышкыннары — бүдүрүлгениң ажыктыын бедидип турган бедик шынарлыг [illegible] ажылдап кылыр болгаш шиңгээдип алыры.

Чиик үлетпүр эртемге үндезилеттинген бедик хөгжүлделиг баазалыг адырларының дизазынга дааныш турар. Ук айтырыг СЭКП-ниң XXVI съ[ездизинге] [illegible]. Химиктер, машина тудукчулары, болбаазырадыкчылар улуг салыышкынны киирип болур [illegible]. Оларга чиик үлетпүр бү[дүрүлгелериниң] ажылының түңнелдери база хамааржыр. Кады демнежип ажылдаарын [illegible] бөлеткеп турар.

Москваның «Детский мир» садыг фирмазының директору Э. ЧАЛАГАСОС:

— Чиик үлетпүрнүң чамдык кылыглаларының [illegible] ам-даа чогуур деңнелге четпейн турар. Чамдык бүдүрүлгелер бараанныарның ассортиментизин чаартырынче кизээгей [illegible] турар, [illegible] таарышпас продукцияны бүдүрүп үндүрүп турар. Ындыг бараанныарны садыг [illegible] турар.

Тайылбыр:

— Айтырыгны дүрген эде шиитпирлээри-биле адырның удуртукчулары 1981—1985 чылдарда [illegible] талазы-биле [illegible] ассортиментиниң чаа бөлүктериниң 133 тевиолерин тургузары болгаш бүдүрүлгеге нептередирин көрдүнгэн. Ол программаның боттанылыышкыны бараанныарның ассортиментизин дыка калбартыр арганы бээр.

Херегледикчи [illegible] болгаш оперативтиг сан[аашкын] [illegible] фирмалыг магазиннерниң [illegible] планнаттынган. Продукцияның шынарын башкарар комплекстиг системаны нептередирде улуг рольду ойнап турар. Оңу барык 1400 бүдүрүлгеде ажыглап турар.

Ажылга чугула утланыышкын — комплекстиг [illegible] программаларны [illegible]. Оңгу беш чылда ындыг 22 программа бадылаттынган. Комплекстиг стандартчылдың талазы-биле ажыл [illegible] турар.

Херегледикчилерниң хамаарылгазы [illegible] калбарганы, [illegible] ажыл-ишчилеринге ажыл [illegible] улам [illegible] [illegible] турар. Хой-хой бүдүрүлгелер коллективтери оналдаларын ажыр күүседир. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң салган сорулгаларын ажыглаарынга күзелдиг бүгү күжүн салып турарлар.

(СЭТА-ның корр.)

ХООЧУН БҮДҮРҮЛГЕДЕ

Республиканың эң хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи — Кызылдың алгы заводу сөөлгү чылдарда улам калбарып, чаа дериг-херекселдерни алган. Оңгу беш чылда оон кидис идик кылыр цегин шуут чаарткан. Ында алгы үениң болбаазын дериг-херекселдери — дүктүг арыглаар, дыдар, [illegible] кылыр өөр машиналар ажылдап турар апарган. Заводтуң модельдиг туфлиле[р], ботинкалар, чиик идиктер, бродни[лер], а ол ышкаш кидис идик кылыр цехтери база-ла чаа станоктар-биле хандыр[т]ынган. Бүдүрүлге чорудулгаларын автоматчыдарынын деңнели бедээн.

Заводтуң ажыл-ишчилери боттарының профессионал байырлалы — Чиик үлетпүр ажылдакчыларының хүнүн күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткааннар. Май айда 122 муң рубльдиң продукциязын сайгарар планныг турган, алгы заводунуң коллективи ону 142 муң рубль кылдыр азы планын 116,4 хуу, продукция бүдүрериниң хүлээлгезин 105,4 хуу боттандырган. Он бирги беш чылдың баштайгы беш айларының планын ажыр күүсеткенин рапорттаан. Оон түңнелинде Кызылдың алгы заводу эрткен чылда хөжүдап турарларның санынга кирип турган болза, бо чылын мурнакчыларның одуруунга кирген.

Заводтуң цехтериниң аразында социалистиг чарышка хөм идик даараар цех беш айлар түңнелдери-биле тиилекчи болган. Цех бо чылдың эрткен айларында 36 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер турган, ону ажыр—37 муң рубль кылдыр күүсеткен.

Цехтиң дамчыныкчылары болгаш [illegible] ажылчыннары-даа чүгле сан эвес, харын база шынар талазы-биле социалистиг хүлээлгезин эки күүседип турар. Олар сөөлгү үеде үрей кылыр чорукту бодурбайн, продукцияны чүгле тергиин эки шынарлыг кылдыр хүлээп турарын чедип алган. Ростовчуларның хөжүдап турарлар чок ажылдаарынче кыйгырыын цехтиң ажылчыннары бир дугаарында деткээннерге хамааржып турар. Оларның даараан сапогтарынга, туфльдеринге, тапочкаларынга хомудал келбеттээн.

Хөм идик даараар цехте нинти чедиишкинге төлептиг үлүүн киирип турар улуг дуржулгалыг хоочуннар эвээш эвес, бызыкчы Николай Степанович Вербунов, белеткекчи Тамара Степановна Бекшаева болгаш өскелер-даа май айда социалистиг чарышка тергиин түңнелдерин чедип ап, мурнакчыларның одуруунда киргеннер. Олар кайызы-даа алгы заводунда 20 ажыг чылдарда ажылдап келген, аныяктарның дуржулгалыг дагзыныкчылары. Оларның хой санныг өөреникчилери ам башкыларындан дудак чок ажылдап турарлар. Н. С. Вербунов боду бо чылдың бирги кварталының хуусунда планын 177 хуу, а май айның—181 хуу күүсеткен. Тамара Степановнаның чуруун чиик үлетпүр ажылдакчыларының байырлалының бүдүүзүнде коллективтиң хүндүлел самбыразынга кииргэн. А оон бригадазы заводтуң социалистиг чарыжынга [illegible] чери ап, шилчиир вымпел-биле шаңнаткан.

В. КАРА-САЛ.

ЧУРУКТАРДА: белеткекчи Т. С. Бекшаева (үстүнде); бызыкчы Н. С. Вербунов (ортузунда) болгаш чиик идиктер даараар цехте.

Фотолары авторнуу.

ДААРАНЫЛГА ФАБРИКАЗЫ:

мурнакчылар чугаалап тур

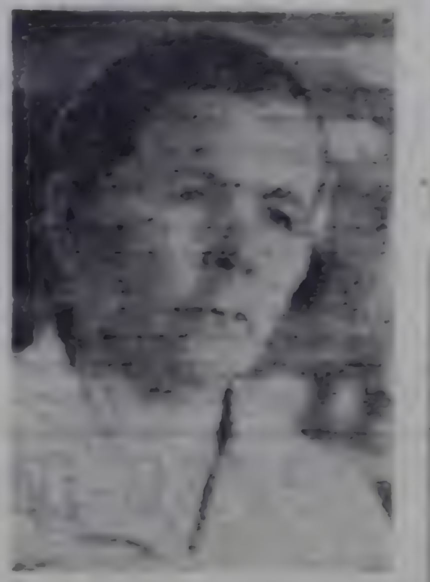

Мария ПОТЫЛИЦЫНА, бригадир:

— Мээң удуртуп турарым комсомолчу-аныяктар бригадазында шуптузу 22 кижи бар. Олар шуптузу—чаңгызы, чаңгызы — шуптузу дээш кызымаккай ажылдап, үлүг-норманы үргүлчү ажыр күүседирин чедип ап турарлар. Чижээ, эрткен май айның планныг даалгазын мээң бригадам 103,4 хуу күүсетти. Ынчангаш социалистиг чарыштың тиилекчизи болдувус.

Бистиң фабриканың даараныкчылары колдуунда-ла аныяк кыстардан тургустунган. Чогум-на ынчангаш бистерниң, [illegible], оларның дагзыныкчыларынга томуйлаан. Бо хүндүлүг даалганы улуг харыысалга-биле медереп билгеш, аныяктарны даараныкчының профессиязынга ханыкшылдар дээш бүгү арга-мергежилдивисти үндүрүп турар бис. Мээң өөреникчилерим, чижээ, Т. Мартыгыр, В. Ажы-оол, Г. Коршакова болгаш өскелер-даа шаңда-ла тускайлан ажылдап, дуржулгалыг мастерлерден дудак чок ажылдап турарлар. Чогум-на ынчангаш мен бодумнуң өөреникчилеримге чоргаарланыр мен. Солун дамчыштыр республиканың бүгү-ле даараныкчыларынга изиг байыр чедирип, он бирги беш чылдың планныг даалгаларын ажыр болгаш ажыр күүседириин, хууда амыдыралынга аас-кежикти күзедим.

Долчанмаа БОРБАК-ООЛ:

— Бистиң фабрикага ажылдаарымның бир онзагай чүүлү чүл дээрге, оон продукциязын чүгле республика иштинге эвес, харын база өске-даа областарга сайгарып турары болур. Кызылдың даараныылга фабриказының продукциязы республика даштынга кадарап хереглелдиг болзун дээш кижи бүрүзү кызып ажылдап турарывыстың ужуру-даа ында. Элээн каш модельдерин Шынар демдээ-биле үндүрүп турар бис.

Мен бо бүдүрүлге черинге келгенимден бээр ам он чеди чыл чедип турар. Бо үениң иштинде улуг дуржулгалыг мастерлерниң дузазы-биле даараныкчының нарын профессиязын ханы шиңгээдип ап келдим. Ынчалза-даа бистиң продукциявыс чыл келген тудун-на, улам нарыыдап, модалар чаартынып турар болгай. Ынчангаш үргүлчү өөренири негеттинип турар.

Он бирги беш чылдың планныг даалгаларын чединишкинниг күүседири дээш бүгү [illegible] социалистиг чарышка киришкен. Бистиң фабриканың коллективи [illegible] эвес түңнелдерин чедип ап турар. Бистер ындыг чарышты республиканың [illegible] [illegible] бирээзи болгаш [illegible] кызымаккай ажылдаар ужурлуг бис. Май айның планын бодум 120 хуу күүсеттим. Байырлалга ол мээң күш-ажылчы белээм болур.

Раиса АҢГЫР-ООЛ:

— Бистиң фабриканың продукциязынга [illegible] республиканың [illegible] [illegible] [illegible]. Ол [illegible], бистерге, даараныкчыларга улуг алдар-ат болур деп бодап турар мен. Коллективниң кежигүннериниң хой кезии [illegible] турар. Ынчангаш мен база комсомолчу кижи [illegible] чүгле планныг даалганы ажыр күүсезирин эвес, харын база даарап турар чүүлдерниң шынарын тергиин эки болдурар дээш оралдажып турар мен.

Мен [illegible] классты дооскаш, [illegible] [illegible] бо фабрикага келген мен. [illegible] өөренип [illegible]. Оон бээр ам дорт чыл эрткен. Бо хүннерде мен [illegible] даараныкчылар [illegible] ажылдап турар мен. Бодумнуң ажыл-херээмге [illegible] [illegible], хүннүң болгаш айның даалгаларын 110—120 хуу күүседип тур мен. Бодумнуң ажыл-херээм-биле кады профессионал байырлалывыс — Чиик үлетпүр ажылдакчыларының хүнүн [illegible] турар, май айның даалгазын ажыр күүседтим.

ҮЛЕГЕРНИҢ КҮЖҮ

Бай-Тайга районнуң ажыл-ишчилериниң он бирги беш чылдың [illegible] эрткен айларында [illegible] ажылдаа[ры]ның [illegible] чугаалажып алдывыс. [Бай-Тайга] партия райкомунуң бирги секретары мынча деп сүмеледи:

— Районнуң экономиказының кол адыры мал ажылы болгай. 1981 чылдың кыштаглалдарындан эрткен чылдаазын[ын] ажыр эки эрти. Оон мурнунда чылга бодаарга, ийи муң баш анай, хураганны, 196 бызааны хөйнү алдывыс. Хураган алыр талазы-биле «Бай-Тал» совхозтуң Даштыг-Тей бригадазы районга бирги черже үнүп. Ында партия организациязының секретары, хойжу Маңгай-оол Доос база-ла бирги черде кижи. Аңаа барып, оон-биле хөөрежип көрүңер.

Секретарьның сүмелээнин ёзугаар мурнакчы хойжу бригадазы партия организациязының секретарынга ужуражыры-биле чорупкан. Оон кыштаа Бай-Тал суурнуң үстүнде Сайыр деп черде болду. Кыштагда чаңгыс өг, эргижирей берген хой кажаазының [illegible] [illegible] контаргаш, сентеп каан. Өгнүң ээлери чыдынгаарлары белеткенип, эт-севин шарыттынып алган болду. Кижи оргуу черин партир [illegible] ажылдың [illegible] бистиң хүн[иштелин] [illegible] [illegible] [illegible] чугаалаарывыска, бригаданың ажыл-ижин бирден-бирээ чокка чугаалап берди.

— Бригаданың ажылының эки боор турары коммунистерниң ачызы болдур ийин. Оларның үлегерин [illegible] аныяктар черле төлептиг малчыннар [illegible]—деп, ол [illegible] [illegible].

Мооң мурнунда чылдарда бо бригаданы комсомолчу-аныяктар бригадазы деп-даа адап турган. Ынчан аңаа коммунистер эвээш турган. Үш кежигүнүг партия бөлүүн тургускаш, оон удуртукчузу ылап коммунист Маңгай-оол Доосту [с]ыңгап [illegible] эжээр деп хөгжүр[илгелери] [illegible]. Бай-Тайгаж [illegible] коммунист бүрүзү бир кижини партия кежигүнүнге белеткээр деп хүлээлгени алган.

Ажыл-агыйның [illegible] адырның аргаларын каш янзы сайгара бодап, хойжу коммунистер-биле сүмележип ап [illegible]. Эки ажылдыг, төлептиг кижилерни [illegible] [illegible], кежигүннеривиске партия кандидадыр, комсомол организациязынче [illegible] ажылынга [illegible] [illegible] [illegible].

Тоску, оңгу беш чылдарның планнарын күүседир дээш тайгыткан ишке [illegible] бирээлейн орте берген. Бригаданың коммунистери саны көвүдеп турган — үш кежигүнүг партбөлүк 11 коммунистиг партия эге организациязы апарган. Партияның бригада эге организациязының ажылының утланыышкыны болгаш оон шынаарны [illegible] [illegible] онзагай байдалдыг. Чүге дээрге оон кежигүннери [illegible] [illegible] материалдыг чүүлдерни холу-биле кылып, бүдүрүп турар кижилер. Даштыг-Тейниң бригада эге организациязы база-ла ындыг. Ында 6 муң хире хой малдап турар 38 малчынның хой кезии коммунистер, комсомолчулар. Ынчангаш бо бригада шиитпирни-биле төрүтүп чүге хойга онаалтылыг чыл бүрүде хой хураганны ап келген.

Бригаданың бүгү ажыл-амыдыралын партия организациязы чүмү-биле холга алган, удуртуп-башкарып турар. Партия хуралдарын ай санында чыыштырып, аңаа ажыл-агыйга хамаарыштыр айтырыгларны сайгарып, кылыр ажыл[дарны] [illegible] [illegible]. Коммунист бүрүзү [illegible] хүлээлгезин [illegible]. Хоржок коммунистер түс[кен] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] малчыннарның [illegible] амыдырал-чорт[тал]ганын харылзап турарлар.

Даштыг-Тейниң коммунистериниң чай айда болган хуралында партия организациязының секретары кыштаглаашкынының эрткен байдалын түңнээш, эрин[ч]илериниң республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыын таныштырган. Малдан чаш төл алыр, мал бажы хоратпас талазы-биле алгыр [illegible] хүлээлгелер күүсет[тин]ген.

Эрин[ч]илерниң кыйгырыын [illegible], малчын бүрүзү [illegible] эге кыштагларын бүрүн септээр, 15 тонна сигенни чайгы үеде белеткеп алыр деп хүлээлгени алган. Ол хурал соонда экономиктиг өөредилгениң түңнел [illegible] эрттирген.

Эге организацияның секретары Маңгай-оол Доңгакович Доос 1963 чылдан бээр хой кадарып, бо үениң дургузунда болурга алган хүлээлгелерин үргүлчү ажыр күүседип келген. Даштыг-Тей бригадазы эрткен чылын республиканың хойжу бригадаларының аразында чарышка бирги черже үнген. Бо чылын чүс хойдан 90 хураганны алган.

— Хой ажылынга аныяктарны быжыглаары чугула деп санап турар бис. Коммунистерниң хой кезии аныяктар. Бо чылын комсомолчулар Чечекмаа Мижит-оол, Сергей, [illegible]-оол оларны партия кежигүнүнге киирип алырынга белеткеп турар бис—деп, секретарь чугаалады.

С. МААДЫ.

Коммунист дугайында чугаа

Дуржулга

ХӨРЗҮН КАМГАЛАЛЫ

Оренбург областың кандааш-кынныг хову-шөлдериниң байдалдарында XIX партсъезд аттыг совхозтуң тараажылары чер ажылының хөрзүн камгалалдыг системазын ажыглап кииргеш, тараа культураларының дүжүткүрүн үш катап улгаттырган.

Совхозтуң кур черлериниң дүжүткүрү баштайгы чылдарда эки турган, чөөрту элээн кудулап келген турган. Тараа ажыл-агыйының бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң эртемденнери тус черниң специалистеринге сүг болгаш хат эрозиязынга удур хемчеглерниң комплекизин сүмелээн. Ханы аңдарып чардырарының орнунга хөрзүннү аңдарбайн улдүредир арганы маңаа бир ажыглап киирген.

Аңдазын ажыглавас чер ажылы хөрзүннүң эң чемиштиг үстүнү каъдын олчаан арттырар, харны эки тудар, элээн сугларның өскээр агарын болдурбас.

Дуржулга чүнү көргүскенил: чаа арганы ажыглааныңың соонда чаштырылга үевинде хөрзүнде бар шык өөң мурнундаазындан барык 30 хуу хөй болган. Продукцияның бир центнеринге күш-ажыл чарыгдалы 35—60 хуу эвээжээн. Эрозияга удур СЗС—2.1 деп сеялкаларны ажыглааны база салдарлыг болган. Олар элээн каш ажылдарны харыыгда кылыр: чаштырылга мурнунуң илииртээшкинин, чаштырылга, чемишчидилге төгери, хөрзүннү дескилээри.

Хөрзүннүң дүжүткүрүн бедидери, чогумчалыг тарылга залчөштирилгезин ажыглап киирери дээш совхозка хөй чүүлдерни бодамчалыг кылып чоруткан. Эрткен беш чылдың түңнелдери-биле ажыл-агыйның тараажыларының бүгү-эвилел социалистиг чарыжының тиилекчизи болган.

— Черни аңдазын чокка ажылдап кылырының аргазын ажыглап киирери тараа культураларының дүжүткүрүн бедидеринге замол улуг/ужурлуузалыг. Ындыг арганы областа ам ийи миллион гектар шөлде ажыглаан—деп, областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол агроному М. Старостин чугаалаан.

Хөрзүн камгалалының дептиилгелиг агротехниказын ажыглап киирериниче областың партия болгаш көдээ ажыл-агый органнарының кужээ-ниишкинин углаан. Ындыг шөлдерин ийи катап улгаттырары көрдүнген.

В. ШИРЯЕВ.
СЭТА-ның корр.
Оренбург.

БИЛДИЛИГ УДУРТПАСКА...

Алдан чылдарда Тожу райончуда 450 тонна чедир эъттин, 500 тонна хире сүттүң, 15—16 тонна дүктүң курунке дужаап турган. Амгы «Тоора-Хем» совхоз ынчаарда орулгалыг ажылдап турду. Ам дээрге бо [illegible] дыка кудулаан. Совхозтарда чаңгыс-даа орулгалыг адыр чок, чылдың-на улуг когаралга таваржып турар.

Сөөлгү чылдарда районнуң ийи совхозунга мал ажылы хөгжүүр хамаан чок, малдың баш саны эвээжеп, продуктуузу кудулап турар апарган. Ажыл-агыйжы эвес чорукту ындыг чижээн көргүзер болдай-дыр мен. Улуг орулганы бериш болур аргалыг ангор уксаазыг өшкүлер мурнунда «Тоора-Хем» совхозка ийи муң чедир өже берген турган. Сөөлүнде ол ажыктыг малды «бо черге таарышпас, орулга бербес-тир» деп сылдаг-биле төтчеглеп каапкан. Ам ол өшкүлерден чаңгыс-даа кодан арткан. Оон ынай ийиги болгаш чылгыны азырап өстүрериниң кээнеттинген арга-дуржулгазы турбуже, ону херекке албайн, ийи база чылгыны турлаг-хонаажынга болуп чаннытырарын организастаавайн, ол малдарны ээн черже туруппаш. Ийи-үш хонганзы барып барааннап көрүп каар апарган. Шак ындыг «кадат» чүге чедиргенил? Хамык ивилер-даа, чылгы-даа «черликтеп», чер кезип чоруп берген. Олар кодан-турлаг деп чүве билбестээн. Оң түңнелинде чүс-чүс баш ивилер болгаш чылгы чидип хораан.

«Тоора-Хем» совхозту ийи ажыл-агый кылдыр чарарда, ивини болгаш чылгыны тудусу «Май 1» совхозка берипкен. «Тоора-Хем» совхозка арттырып берген 200 аъдының ам чүгле кезии хирели [illegible]. [illegible] ажылдарын [illegible], ам совхозтуң малчыннары чадаг мал кадарар ужурга таваржып турар.

Бо бүгү четпестерниң чылдагааны чүдел? [illegible] [illegible]? Хамыктың мурнунда ажыл-агыйны билдилиг организастаавайн турарында деп чугаалаза, частырыг болбас ийик. Бүгү-ле чүве совхозтарның удуртукчуларының, специалистериниң ажыл-агыйны кайы хире мергежилдиг чорудуп билиринден хамааржыр болгай. Тожу районнуң совхозтарынга удуртуп кадрларның солуу-даазы ужаарап болгу келген. Ол чорук ажыл-агыйга багай салдарын чедирбейн чыдажок.

Оон ынай чамдык түүлдерге хамаарыштыр бодумнуң бодалымны база чугаалаар бодай-дыр мен. Бистиң районга мал ажылын улам ынай хөгжүдер, оон продуктулуун бедидер хэар болза, малдың уксаазын экижидер херек. Ажыл-биле чугаалаарга, ам ол ажыл шуут чорутпайн турар. Совхозтарның фермаларында саап турар инектерин чогум кандыг уксааныы деп чугаалаары берге. Эге бажында, он-чээрби чыл мурнунда, суткур уксааның хайнак инектери турган. Ам шуут холужуп калган. Мал ажылының специалистери, ылаңгыя селекционер-зоотехниктер уксаа [illegible] ажылын [illegible] [illegible] [illegible] келген.

База бир сонгаарлаттынмас сорулга — мал ажылынга, ылаңгыя саар инек фермаларын, комплекстиг механизастаары. Амгы үеде ийи совхозтуң фермаларының саанчылары бүгү-ле ажылды холу-биле кылып турар. Механизация чок болганындан ажыл аар-берге болгаш бүдүрүкчүлүү кудуу болуп турар. Саар инек фермаларын [illegible] [illegible] айтырыгны [illegible] шиитпирлээр чугула.

Районнуң девискээринде сиген кезип, мал чеми белеткеп ап болур черлер бар. Ынчалза-даа ийи [illegible] чылдың-на бүгү мал азыраарынга четчир чемни белеткеп албайн турар. Чүге дээрге чүгле машина-трактор [illegible] болур черлерге сигенни кезип турар-дыр. Сигенни [illegible] машиналар-биле болгаш кол кадыыры-биле кезип болур черлерни херекке албайн турар. Сиген кестирип [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] кылыр-биле сиген кеспес. Ындыг ажыл-агыйжы эвес чорукту мооң соңгаар болдурбаза чугула.

В. ТАМДЫН-ООЛ,
Тожу районнуң радиодамчыдылгазының организатору.

МОСКВА МЕТРОЗУ: чылдар болгаш километрлер

ДЕЛГЕЛГЕДЕН ДЕЛГЕЛГЕ ЧЕДИР

Москвага эртген делгелгелерден кайызы-даа болзунуң амбилемазын ынчаар бедик көдүрүп көрбээн. Эксвавагер хымыжын болгаш чер бөмбүрзээн доозавлаан чуруку — «Тудуг, орук машиналары-81» деп делегей көрүлдезиниң символу — күчүлүг араныы согуну он-он метр бедиинче көдүрген. ССРЭ-ниң УАЧТ-ы болгаш Сокольниктер паркта тудуг, орук техниказының делегей көрүлдези эгелээн.

Делгелге ол чугула ажылдың талазы-биле делегей чедиишкиннериниң көрүлдези болуп турар. Мында 21 чурттарнаң чүс-чүс организациялар, бүдүрүлгелер болгаш фирмалар — тудугларга болгаш хоорай арыглалынга, автомагистральдар салырынга болгаш причалдарга чүък чүдүрер дүмүрериниге, шеверлел ажылдарынга болгаш материалдар сөөртүрүнге машиналарның эң улуг бүдүрүкчүлери киржип турар.

Делгелге бир онзагай талазын: он чеди чыл бурунгаар совет найысылалга мындыг темага эрткен баштайгы көрүлдеден бээр делегейде суражый берген Москва делгелгелериниң уламчылалы болур. «Тудуг, орук машиналары-64» деп делгелгениң соонда бистиң чуртувустуң найысылалынга улустарның болгаш чурттарның билчиишкининге, тайбың быжыглаарынга хөскү черни ээлеп келген, үлетпүрнүң болгаш эртемниң, кодээ ажыл-агыйының хөй-хөй адырларынга журналчы дуржулганың нептередикчизи болган көй чүс ажыг делгелгелер эрткен.

Тудуг техниказының көрүлдези ам база катап Москвада эртип турары бо талазы-биле совет чедиишкиннерин делегейде хүлээп көрүүшкүннүң херечизи болур. Партияның XXVI съездизинге ажылдап кылдынган беш чылдың тудуг талазы-биле программазы шыдалап-ла кайгамчык улуг. Ширээттиниң девискээрлерге чурталга, улуг үлетпүр тудуунуң, транспорт шугумнарының тударының дөмчээлиниң болгаш дүргенниң талазы-биле бистиң чуртувуска деңнежир чурт делегейде чок.

ССРЭ — тудуг болгаш орук техниказының эң улуг бүдүрүкчүзү. Даштыкы чурттарже совет тудуг дериг-херекселдериниң чорудары улам көвүдеп турар. Ынчалзажок чурттуң заводтарының бүдүрүп турары агрегаттарының болгаш машиналарының чамдызы ангы делегей стандарттарынга дүүшпейн турар. Чогум-на ынчангаш ангы-ангы чурттарда техниктиг айтырыларны ниитизирээриниң оруктарын дээштиреринге чугула апарган. Делгелгениң бир кол сорулгазы-даа ол.

Ону барымдаалап специалистерниң делегей семинарларын илеткелдерин делгелгеге эрттирер. Чурттарның национал хуннерин эрттирери чугула ... улуг аргаларны бээр. Делгелгеде садыглажылганың төвү база ажыткан.

(СЭТА-ның корр.).

Метро ...

Метро — Москваның транспортунуң кол дамыры. Чер иштинде ... тоннельдери 195 километр черже шөйлүп, ол 115 станцияларга ... миллион хире пассажирлерни хүлээп ап турар. Вагон бүрүзү бир эзилчеде-ле Москва-биле Ленинград аразы хире хемчээлдиг оруктуу эртер. Бо чылдың июнь 15-те метро тудуунуң чартык чүс чылы ою болур.

Москва, 1931 чыл. Со...

... Сокольниктер районунга чер казыкчыларының ... Манаа метрону баштайгы шахтазын казган. Удавааныда ол тудугже кол дуушта-ла бүгү чурт кирипкен ... Сибирьден, Уралдан дуржулгалыг дагжылар Москвага чедип келген ...

— Ол үениң кол херекселдери ... турган — деп, Борис Спиридонович сактыр. — Ынчалза-даа бо чурукта ... эзес, метро тудукчулары ... Ынчаар дыка берге нарын үеде ажылдап турган.

— Кайгамчыктыг кыска ... ге Москва метрозунуң бирги ... Ол бүгү чурттуң чоргаарал болган. Метро тудуунга 500 ажыл ... фабрикалар ... берип турганнар база хөй.

... 1937 чылда ...

С. САХНО.
СЭТА-ның корр.
Москва.

ЧКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

ПРАГА. (СЭТА). Чехословак Социалистиг Республиканың кӱрүне эрге-чагыргазының ...

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА ... ПЫЛ ... КЫСКА ДАМЧЫДЫГЛАР, ...

ПАРТИЯНЫҢ УДУРТУКЧУ РОЛЮ

КАБУЛ. (СЭТА). Афганистанның ... партиязының ТК-ның ... АДР-ның Революстуг ... Бабрак Кармалдың ...

... АУДР ТК-ның пленуму ...

АДР-ның Революстуг чөвүлелиниң хуралы

КАБУЛ. (СЭТА). Бабрак Кармалдың ... Афганистан Демократтыг Республиканың Революстуг ...

ЗУЛЬДУҢ ЧАА ТУДУГЛАРЫ

Аар-саар чедир ... Зульдуң ...

... нег черже турар чаа бассейнни барып көрдүвүс. Аңаа Зульдуң ... чеди шактан орай кежээге ... ойнап турар болду. Школачылар расписание ёзугаар түс-түс класстар-биле аңаа келир. Оларның ... таарымчалыг үеде ...

Чыл келген тудуг-ла Зуль ... жип, оон хемчээли улгадып турар. Мында баштай тудар үш ...

... Амгы беш чылда ... тудуунга ... программазының күүселдезин ... дээрзин ГСЧП-ның X съездизинге ... туралы ... Оон түңнелинде Германия Демократтыг Республиканың ам-даа 2,8 миллион ... боттарының чуртталга байдалдарын экижидер.

Александр ПОЛОЦКИЙ.
ТАСС-ның корреспондентизи.
Зуль — Москва.

БАЙДАЛ БАЗА КАТАП ЧИДИГЛЕНГЕН

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның ...

РАСИСТЕРНИҢ ДЕРЗИИ ҮҮЛГЕДИГЛЕРИ

ПАРИЖ. (СЭТА). Мавритания ...

АРАГАЛААРЫ — ОРГАНИЗМНИ ХОРАННААРЫ-ДЫР

Бо чылын № 23 «Шын»га ...

ФОТОКАЛЕЙДОСКОП

«Чадаг-терге чогаадыкчы» деп ... «Америкаңың ...» ... кандыг-бир шагда чогаадыкан чүвени катап чогаадыры ээн утказы апарган. Ынчалзажок «чадаг-терге херээнче бедик шуут чаа чүвени боодал тыш болур. Токиота делегейниң садыг ... кортусаки чаа хевириниң ... (чурукта) ону бадыткап турар.

ЮПИ — СЭТА-ның фотозу.

РЕПЕРТУАРЛЫГ БУЛУН

САЯН-ТАҢДЫ СЫЛДЫСТАРЫ

Сөзү С. ТАМБАНЫҢ. Аялгазы Б. ЧАМБЫТТЫҢ.

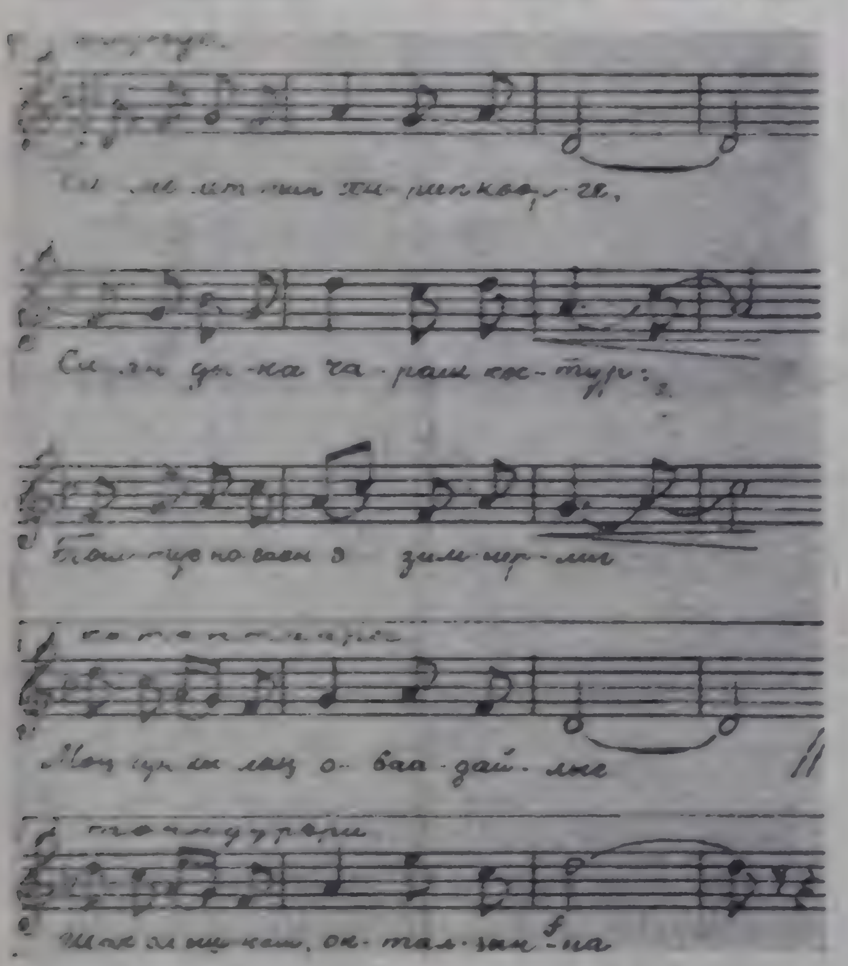

Самолёттан харап көөрге.
Саян дыка чараш көстүр:
Паштыг ногаан ээмнерлиг
Мөңгүн кылаң оваадайлыг.
Алдын, мөңгүн, хөмүр-
дажын
Аптаралаан байлак Саян
Тыва чоннуң ады-биле
Тыны тудуш, ханы төрел.

Саянда ГЭС тудуглары —
Сая-сая сылдыс чайнаан:
Тыва, Сибирь можуларның
Тыртар күжү эмнежиг чок.

Саян-Таңдым, чечектел-ле,
Самолёдум дүрген ужук.
Сайзыралдың базымнары
Шак ол ышмаш окталзын-на.

ДООЗУКЧУЛАР ДУЭДИ

Экзаменнер ээреминче шымнып киргеш,
Амыр-менди эштип үнүп келгештин-даа.
Элдеп чүве, сагыжым бе, шынап бе?— деп
Ам-даа ботка бүзүревээн мынчаш чүмүл?
Тыныштан чер сиртинейнип, бөөлденип тур
Дывылангаи чүрээм согуун дыңнап-даа көр.

Дүвүрелим, бодумнуу дег, биллп тур мен.
Дүш-түл эвес, шынзамылын-дыр, холуң акке!
Дувуулуг кыш, чечектиг чай солчуп эртип.
Дүргевтелгеш, он чыл эрти, изиг байыр!
Кежээ боорда, чангыс болур кежээвис-тир.
Кежээде-ле утпас кылдыр ойнап хөглээл!

Аттестатты мөгейбишаан, хүлээп алгаш
Катап-катап суйбагылап, көрүп тура,
Азыг черге, улус-даа чок ээн черге,
Караам чажы бүлдеш дээнин чажырбас мен.
Уан-сырын эвес-ле дээн уруг чордум.
Үжүрүн тып, догааштыр ам, кандыг аай чоор!

Ыртазынга биче чаштан үжүк тутсуп,
Паспорттарлыг хамаатылар апаргыже,
Айтып, сургап кижизиткен башкыларда
Ангыланып чоруурувус бүдүүзү-дүр.
Кудук-чайык өөрүшкүде кударалдың
Хуузу база туру боор деп бодай-дыр мен.

Манаан күзел бисти кый деп чедип келди
Сен-даа, мен-даа оруктува аъттаныптаа!
Маңы дүрген бөмбүрзээвис сорунзазы
Черивиске база катап башташтырар!
Четтирдивис, төрээн школа! Сени адап.
Чечек сунуп чедип көөр бис, мендилээгей!

С. МОЛДУРГА.

КЕЗЕМЧЕ
(Интермедия)

Эдуард УСПЕНСКИЙ.

[illegible] ажылчын бир при-[illegible] тенгүргеш, шкаф [illegible] чатпан [illegible] шала [illegible] кырынга [illegible] алыр. Мастер кирип кээр.

Мастер: (алгырып). Чүү деп чүвел бо? Магалыг-ла дыштаныр чер тып алган-дыр сен, кылыр чүвең чок кижи сен бе?

Ажылчын: ([illegible]) Кылыр чүве чок тур, кезектер чок. Хөктүг чугаалар дыңнаар, ном номчуур хөлнүм калды.

Мастер: (арны хуулуп калган, кирип келген кол инженерге). Көрүп тур силер бе, эш кол инженер, ажыл үезинде [illegible], [illegible] халас чип чыдар.

Кол инженер: Сен прибору чыып алдың бе?

Ажылчын: Чып калдым.

Кол инженер: Арткаңын чүге эгелевейн-дир сен?

Ажылчын: Лампа чок-тур.

Кол инженер: Чүге чок чүвел? Лампа цехинин начальнигин бээр кыйгырыптынар Лонгуладан бергеш, шанналакшазын казып каалтар (Лампа цехиниң начальниги кирип кээр).

Л-Ц начальнигис Мээң буруум чүл? Вакуум туружу [illegible]-тыр.

Кол инженер: Чүге?

Л-Ц начальниги: Септекчилер [illegible]-дир.

Кол инженер: Септелге цехиниң начальнигин келдиртиңер. Лонгуладан бергеш, шаннал акшазын казып каап-тынар.

С-Ц начальниги: Чүге септеп шыдавас улус силер?

С-Ц начальниги: Сыладга вакуум [illegible] чок-тур. Хандырылга [illegible].

Кол инженер: Чүге [illegible] силер?

Хандырылга килдизиниң начальниги: Бисте чагыглар чок, а курлавыр төнүп калган.

Кол инженер: [illegible] шаннал акшазын казыыр. Чалгаапайлар!. (Чыткан ажылчынче). Че, ындыг-дыр, бир эвес сээң ажылыңга бүгү-ле чүве эки болза, чүге бүдүрүлге дугайында ниитизи-биле бодавас сен, чаартылга бюрозунга сүмеден кирерзинерзе.

Ажылчын: Үштү кирдим. Харыы чок-тур.

Кол инженер: Чаартылга бюрозунуң начальнигин бээр кел дежер. (Начальник кирип келир).

Начальник: Бистер чай чок, стенд кылыш тур бис.

Кол инженер: Шуптузун кылып каалтынар бе? Хостуг чер арты бе?

Начальник: Хостуг чер бар.

Кол инженер: Ол черге мээн [illegible] азып калынар. [illegible], шаннал акшазын казыыр!

Ажылчын: (дежектен туруп келир). А мен чүнү канчаар мен?

Кол инженер: (холун чангааш) А-А-А...

УРУГЛАРНЫҢ ХОЛУ-БИЛЕ

Уруглар [illegible] дээрейтин [illegible] уругларның [illegible] техниктиг болгаш уран [illegible] ның республика делгелгезин чылдың-на Кызыл хоорайга эрттирип турар.

Бо чылгы делгелгеде салдынган чүүлдерни [illegible] талазы-биле эъжин, сан талазы-биле [illegible].

Делгелгеге хөй таланың [illegible] лыглары кирген. Оларның аразында [illegible] чаап кылган чүүлдер [illegible] кесүү черни ээлээн.

Маңаа тыва улустуң эт-херекселдерин, хөгжүм херекселдерин [illegible] оралдашкан ажылдар бар болган. Ол дээрге национал уран чүүлдүң [illegible] улуг илеге болуп турар. Бо талазы-биле [illegible] болур Чөөн-Хемчик районунуң Хөндергей школазының болгаш өөреникчилеринин тыва аптара болгаш чыйыстан чазап кылган чүүлдери. Таңды районунуң Межегей школазының чеди класчызы Саша Монгуштуң [illegible] тыва хөрү чараш. Ол-ла школаның өөреникчизи Бичүр [illegible] [illegible] болгаш алыглары онзаланып турар. Тожу районунуң Адыр-Кежиг школазының өөреникчилери [illegible] Нөрбү Зэрилге болгаш Сойдан-ның тооруктуң кирбиинден [illegible] лары. Андриян Товурактың лаштан болгаш ыяштан кылган «Аңчылар база ивилер» деп ажылдары өскелерден ылгалып турар.

Чөөн-Хемчик районунуң Хөндергей [illegible] өөреникчизи Андрей Хертектиң кылганы ингил, бызаанчызы делгелгеге улуг үнелелди алган.

Хөй-биле [illegible] ның школаларда өөреникчи уруглар улуг сонуургал-биле шингээдип ап турар. Кызылдың № 2 ортумак школазының өөреникчилери Оксана Сертинтин [illegible], Саяна Чакчыңның, Зина Өоржактың аргаан чүүлдери эки деп үнелелди алганнар. Ол [illegible] Сүмбелдей [illegible] ның өөреникчилери Элла Оюн, Лина Тежит, Лира Лойгу оларның башкызы Н. М. Чувашованың удуртулгазы-биле ар-[illegible] хевистерн эң эки ажылдарның бирээзи деп үнелелди алган.

Өөреникчилерниң [illegible] ажылдарында ам-даа эки сайзыралдар [illegible] болгаш башкыларының талазындан чогуур кичээнгей салдынмаан чүүлдер [illegible] тулээн. Маңаа чаңгыс чижек. Барыын-Хемчик районунуң Шекпээр школазындан бир өөреникчиниң ак-демирлей шут-[illegible] киирип болур. [illegible] ның хемчээлдери дең-дезки эвес, ылангыя иштиниң ор-[illegible] бар-ла. Чаңгыс [illegible] чүүлдерге [illegible] ажылдаан. Бо чүнү көргүзүп турарыл [illegible] ажылдарын удуртуп, ону [illegible] кичээнгей салбаан-дыр.

Бо чылын ажыттынган [illegible] уругларның уран-шевер мергежилдериң өскениң херечилеп турар.

Р. АРАНЧАА.
ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң кежигүнү.

ХӨГЖҮМ ҮНҮ ҮЗҮКТЕЛБЕС

Чадааның Малчын кудумчузунда 62 дугаарлыг бажыңдан хөгжүм үнү үзүктелбес. Ол [illegible]-дыр. Школа 1980—1981 өөредилге чылында улусчу хөгжүм херекселдери, фортепиано [illegible] 131 өөреникчилерин өөреткен. [illegible] лар-биле четчелеттинген. Өөредилге чылы организастыг эки эрткен.

[illegible] болуп эрткен. 1980—1981 өөредилге [illegible] болгаш келир чылдың сорулгаларын [illegible] школа директору Н. Мельников ада-не-[illegible].

Башкылар коллективи организацияларга, бүдүрүлге черлеринге концерт бөлүктеттеринге [illegible] киржип келген. Республиканың музыка [illegible] бийлаар талазы-биле зона конкурзунга [illegible]. [illegible] эрткен конкурска башкы Хүвар Бужугеттиң удурткан оркестр бирги черни алган. [illegible] Урана Доңгак ийнин, [illegible] үжүү черлерни алганнар.

[illegible] тер, хөгжүм херекселдери-биле [illegible].

Башкы Илам-Сүрүңнүң «Аккок отчугаш» деп класс шагы солун болган. Уруглар ол хүнну четтикпейн манап турган. Ада-иелер класс шагын [illegible].

Бо чылын 60 кижи улустуң хөгжүм херекселдери, фортепиано салбырынга 64, чурулга салбырынга 16 өөреникчилер [illegible].

А. ДОНГАК.

«КӨЖЕГЕЛЕР» АРТЫНДАН

Республиканың хөгжүм-шии театрының артистери М. Ворлмолеевтин «Көжегелер» деп шиизин Улуг-Хем районда Хайыракан суурнуң чурттакчыларынга [illegible].

Шии чүгле артистерниң [illegible] ойнааны-биле эвес, а оон кол [illegible] көрүкчүлерниң сонуургалын [illegible] ныктырган.

Шииниң бир маадыры аът кадарчызы Кузьманы дамчыш-[illegible] көрүкчүлер аъттың кедээнде кижиге кайы хире ажыктыын билип алыр. Ол кижиниң ролюн Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Монгуш Чаламба [illegible] ойнап турар.

Кедээ амыдыралдың [illegible] көжегезиниң артында болуп турар болуушкуннарны ол шииде шыны-биле көргүскен. Эң ылангыя чоп мурнунга удуртур ажылдың харыысал-[illegible] ону [illegible].

Кедээ чонга сонуургаачыг бо [illegible] чүүлдер бар. Чонга ажы-чаны-биле чоок агроном урут Поливановтуң [illegible] эрттир будуп каапы оон эки мөзүзүн үреп турар. Артист [illegible] биле ойнап турда, оон чүгле [illegible] чү боттарының хүннүң көржүү агрономун, харын-даа келир үеде даргазын тапывайн эрте бээри хомудаачыг. Ол ышкаш улуг бухгалтер Горюковтуң оглу Виктор ёзулуг чурум үрекчизи эвес болгу дег. Ол бодунуң буруузун боду сөзүнде биле бээр. Ындыг болганда оон холун эрттир [illegible], херек кырында амыдыралга дүгжү берген дег ийин.

«Көжегелер» деп шиини чон ламок сонуургап, оон кижилерни [illegible] турар. Ук шииниң театрының режиссеру Каадыр-оол Сагды багай эвес тургускан. Ындыг шиилерни удаа-дараа көргүзери кедээ чон кезээде күзээр.

Театр болгаш көрүкчү

К. НАТПИЙ-ООЛ.

Телевидение

ИЮНЬ 14-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Сула шимээжинниң [illegible]». 9.05 — Баяннистер оркестриниң концерти. Горький хоорайдан дамчыдылга. 9.30 — «Оттурукчуз». 10.00 — «Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен!» 11.00—«Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 11.45 —«[illegible]». Музыкалыг программа. 12.15 —«Даштыкы эалчылар Совет Эвилелиниң дугайында». 12.30 — «Кедээден дамчыдылга». 13.30 — «Музыкалыг киоск». 14.00— «Орус хөглээшкин». Мульт-фильм. 14.15 — «Великан эвес, Иван дугайында». Күрүнениң Евг. Вахтангов аттыг академиктиг [illegible] фильм-шиизи. 16.20 — «Кино аян-оруктар клуву». 17.20—«Бөгүн — Чиик үлетпүр ажылдакчыларының хүнү». ССРЭ-ниң чиик үлетпүр министри П. Н. Тарасов дамчыдылгага киржир. 17.40 — «Бистиң байыр чедиишкиннеривис [illegible]». Чиик үлетпүр ажылдакчыларынга [illegible] музыкалыг программа. 18.15 — Аът [illegible]. «Битца» деп аът-спорт комплекизиниң дамчыдылга. 19.00 — «Делегей панорамазы». 19.30—19.45— Чансар. 19.45 — «Поэзия» деп альманах. «Пушкинге тураскаатканы...» 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 — «[illegible] концерттер...» Музыка комментатору О. Доброхотова [illegible]. 23.00 — 01.10—Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Киев) — «Спартак» (Москва). Киевтен дамчыдылга. [illegible] кинге ССРЭ чемпионадындан репортаж. Төңгенде—Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — Спортчу программа: Аът спортунга ССРЭ чемпионады, байдаркага болгаш каноэге эжиндиришкинге ССРЭ чемпионады. 15.20—«Чеве, кыстар!» Телеконкурс. 17.20—«Хоорайлаар». Парагвайның Композитору [illegible]. Тайылбырлакчы В. Дунаев эрттирер. 17.45—«Ийи капитан». Хөй сериялыг уран-чечек телефильм. В. Каверинниң романының ёзугаар. 1-ги серия. 18.55 — [illegible] 21.00 — «Тамыктыг [illegible]». 21.15—Регбиге ССРЭ чемпионады. 21.00 — [illegible] Информастыг программа. [illegible] Документалдыг фильм. [illegible] Спортчу программа. [illegible] ССРЭ чемпионады. Футболга ССРЭ чемпионады ЦСКА — [illegible].

ИЮНЬ 15-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

18.00 [illegible] Телефильм. 18.20 — Тыва АССР-ниң күрүнениң телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединиң симфоний оркестриниң концерти. 18.55 — «Чаңгыс кристаллда [illegible]». Документалдыг фильм. 19.10 — [illegible]. 19.20 — «ГАИ экраны». 19.35 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын өөренип тур бис». 20.05 — Телемедээлер. 20.20 — Чарлалдар. 20.25 — К.-Э. Кудажы — «Он бир». Ровно областың Н. Островский аттыг хөгжүм-шии театрының шиизи. 21.15 — Киножурнал. 21.25 — «Он бир». Шииниң уланчызы. 22.00—23.00 — «Барыысегере азыглырның херээ чүл?» Документалдыг фильм.

СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ

МАСТЕР АТ ДЭЭШ

Тыва улустуң хамаарышпас дорук, хосталгазы дээш туржуп чораан алдан-маадырларның [illegible] хүлдайында тоолчургу чугааларны төөгү номнарында бижээн, а бистиң республиканың чогаалчылары боттарының чо-[illegible] Самбажыктың [illegible] ле чуруп көргүскенин база билир бис.

Бистиң республиканың физкультура болгаш спорт комитеди ча адарынга «Самбажыктың согунуу» шаңнал дээш [illegible] маргылдааларны организастаан. Ол баштай республика хемчээлинге маргылдаа турган, а 1980 чылын эвилел ол Бүгү-эвилел маргылдаазы апарган.

Оон колдуунда сорулгазы — спорттуң бо хевириниң бистиң республикага сайзыраан, адыкчылар ортузунга нептередип, бедик мергежилдиг ча адыкчыларын белеткээри болур. Ук [illegible] «М-1» болгаш «М-2» деп мергежилдерниң [illegible] ниитизи-биле 1150 санны алыптар болза ол ча адыкчызынга ССРЭ-ниң спорт мастеринге [illegible] хүнүнден эгелээш спортчу демисел шыңгыы болган.

Бүгү-эвилел маргылдаазының баштайгы ийи хүнүнде спортчулар «М-1» деп мергежилгеге [illegible] шенешкеннер. Аңаа эр улус 90, 70, 50, 30 метрлерге, а херээжен спортчулар 70, 60, 50, 30 метрлерге кара атканнар. Кызылга ол ийи хүн бичии-даа хат чок кончуг ажыг хүннер болган. Ындыгаш [illegible] болганы кужаажок. Хат чокта спортчуларның аткан согуннарының ийи кезии караның дал ортузунче хөйнүбиле кирип турган.

Ча адарынга бистиң республиканың шилиндек командазының улуг тренери, спорттуң бо хевиринге ССРЭ-ниң спорт мастери Владимир Сырат ук маргылдаага эки белеткенип келгенин көргүзүп, «М-1» деп мергежилгеге ниитизи-биле 1106 санны алгаш, өскелерни мурнай берген. Хоорун та адыкчыларга Киргизиядан келген мастерге кандидат Владимир Бакланов үшкү черде.

Якут АССР-ден келген мастерге кандидат Надежда Спиридонова [illegible] ларның мурнун [illegible] 1118 [illegible] бо [illegible] ри Тандаа [illegible] черле [illegible] Ааа Павлова база [illegible].

Дүүн «М-2» деп мергежилгеге [illegible] Бөгүн [illegible] Аңаа [illegible].

В. КЫРГЫС.

ЧУРУКТАРДА: бо эртип турар маргылдааның эртеки чылдың ССРЭ-ниң спорт мастери дег бедик атты чедип алган Валентина Доржу бо удаада база багай эвес киржип турар; маргылдаа үезинде.

Арга-арыгны өрттен камгалаар

ХАЙГААРАЛДЫ КҮШТЕЛДИРГЕН

[illegible] де арга-арыгларда болуп турар өрттүң саны ылангыя май айда хөй болган. Бо айның эгезинде база [illegible] өрттүң болуп турарының чылдагааны хөй янзы. Ындыгаш Тываның байлаа— арга-арыгны өрттүң халавындан камгалаар [illegible]. Аңаа ылангыя өртке удур [illegible] улуг.

Сарыг-Септиң өртке удур [illegible] чылары чүгле май айда он беш өрттү өжүрген. Сан талазы-биле ол хөй. Ындыгаш арга-арыгны өрт халавындан камгалаар сорулгазы-биле өртке удур [illegible] ржирде арга-арыглерга хай-[illegible] кан болгаш доктаамал хорузун турар. Ооң-биле кады ерт болдурбазының талазы-[illegible] тайылбыр ажылын [illegible] чалыртыы.

Л. РОЗЫГРАЕВ,
[illegible] инструктору.

Агаар

[illegible] республиканың болгаш Кызылдың шокар бүлүттээр, [illegible] 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 20—25, даглыг районнарга 13—18, Кызылга 20—22 градус чылыг болур.

КИНО

ИЮНЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мөңге ынакшылдың тоожузу» (2 сериялыг) 9.30, 12.30, 15.10, 17.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночылынды 9.10, 14.00, «Сицилия камгалалы» 11.00, 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 (уззаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночылынды 10.00, 11.00, «Моондактаашкын» 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (уззаткан) шактарда.

ИЮНЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Холуң кө-түр!» 9.30, «Ада-чуртка бараан болбушаан» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (уззаткан) 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Алдын аът мунган кижи» 9.30, 11.00, 14.30, 16.00, «Мөңге ынакшылдың тоожузу» (2 сериялыг) 17.30, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сицилия камгалалы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (уззаткан) шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Красноярск хоорайның № 2 ортумак профессионал-техниктиг училищези (хемчилер белеткээр) 1981-1982 өөредилге чылында сургуулдар чыып турар.

Енисейниң Ленин орденниг хем пароходствозунга ажылдаар дарааэында тускай эртемнерлиг [illegible] белеткеп турар.

8 класс доосканнарны (өөренир хуусаазы 3 чыл) башкарыкчы-мотористерге [illegible] 15,5 харлыг оолдарны хүлээп алыр.

10 класс доосканнарны (өөренир хуусаазы 1 чыл) башкарыкчы-мотористерге, [illegible] ның радиостанцияларының радио-операторларынга, судно-корпустуң-сентерлер дугаалалынга өөредир.

17,5 харлыг оолдарны хүлээп алыр.

8 класс доосказ, училищеге киргеннерни болгаш [illegible] ма хевп биле хандырар.

Училищеде тускайлаттынган [illegible] лыр мастерскаяларлыг, спортчу комплекстиг, чаагайжызы тургустунган общежитиелиг, столоваялыг, клубтуг.

Училищеде технигут [illegible] дылганың, бот-тывыштыр уран [illegible] болгуннери болгаш спортчу секциялар ([illegible], [illegible], бокстуг) ажылдап турар.

Бүдүрүлге (эмиидиришкин) практиказын сургуулдар ажыглыңнн теплоходтарынга эртти-[illegible].

[illegible] гезиниң уламчылаары биле Ас-[illegible] Новосибирскиде институдунче болгаш оон даа өске өөредилге черлеринче өөредил чорудуп болур. Доозукчуларга ортумак тускай эртемнии дипломун тыпсыр.

Училищеге өөренип кирерде [illegible] документилерни:

Школаны доосканының дугайында херечилге (аттестат).

Паспорт (төрүттүнген дугайында херечилге).

Школадан характеристика.

3×4 хемчээлдиг 8, 3×6 хемчээлдиг 3 фото-чурук.

Чурттап турар черинден [illegible].

[illegible] дугайында [illegible].

№ 286 майыкка эмчи справказы.

[illegible] 1981 чылдың май 20-ден эгелеп хүлээп алыр. Кирилделер сентябрь 1-де [illegible].

УЧИЛИЩЕНИҢ АДРЕЗИ: 660010, Красноярск хоорай, 10 Столовая кудумчузу-73. Хоорайның № 2 ортумак профтехучилищези.

Довтаар чери «Цирк» азы «Затон».

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарьның 2-23-35, партийжы амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура 2-23-54, кедээ ажыл-агыы килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкынның херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажыы № 1)

ТС-[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 140 (11638) | 1981 чылдың июнь 16, вторник | 1925 чылда үндүрүлген | Өртээ 2 көп.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ ХЕРЕГЛЕЛИНГЕ

Көдээ ажыл-агыйның болгаш чиик үлетпүрүң [illegible] чугаалажып көргеш соонда «Машина-биле чыыр ховаа чиңгээзи болгаш техниктиг негелделер» деп күрүне стандартын бадылаан. Ынчангаш бо чылдың ховаазын хүлээп алырының негелделери бедээн. Ховааның шынарын экижидеринге болгаш чиик үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, продукцияның арбыны-биле бүдүрерринге ол чаа негелделер идиглиг болур.

«Машина-биле чыыр ховаа чиңгээзи болгаш техниктиг негелделер» — көдээ ажыл-агыйның болгаш [illegible] херелгел [illegible] бүдүрер [illegible] сырый холбаштырып турар күрүне стандарттарының бирээзи-дир. Амгы үеде республикаларда беш муң ажык мындыг стандарттар ажыглаттынып турар. Оларның негелдезин өөскээр чер болгаш мал ажылының продукциязының 90 ажык хуузун бүдүрүп турар. [illegible] чаңгыс аай [illegible] бүдүрүкчүлериниң болгаш херелгекчилериниң харылзаазын калбартырынга улуг рольду ойнап турар.

Продукцияның хөй хевирлерин бүдүрериниң комплекстиг чаңгыс аай болдурарының [illegible] Сүттү, чигир свекланы, хавак эъдин бүдүрериниң чаңгыс аай болдурарының [illegible] ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга [illegible] картофельди бүдүрериниң чаңгыс аай болдурарының төлевилелин чогаадырын ССРЭ-ниң Белеткелдер болгаш Аъш-чем үлетпүрүнүң министерстволарынга база даскан.

(СЭТА)

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮННЕРИ

ДЕМНИГДЕ КҮШТҮГ

Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге Л. И. Брежнев «...магазин, столовая, хеп чуур чер, химчистка — бо черлерге кижилер [illegible]. Олар чүнү садып ап болурул? Оларны канчаар уткуп ап турарыл? Оларның-биле канчаар чугаалажып турарыл? Ол айтырыгларның [illegible] кижилер бистиң ажылывыстың дугайында улуг нурууузунда үнелеп [illegible]» деп демдеглээн.

«Детский мир» магазинниң коллективи [illegible] партияның съездизиниң материалдарын [illegible] Л. И. Брежневтиң [illegible] боттарының мурнунда чаа сорулгаларны салган. Бо хүннерде партияның XXVI съездизиниң материалдарын амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарыш бисте калбарган.

Магазинниң директорунуң, профсоюз, комсомол организацияларының социалистиг чарыштың шын организастаарынче [illegible]. Ынчангаш оон дээштиг бедээн, ай, квартал санында планның онаалдаларының деңнежи күүселдезин чедип ап келдивис. Бо чылдың эрткен айларында коллектив бүдүрүлгениң бедик көргүзүглерин ажылдаан.

Эрткен бирги кварталдың планныг онаалдазын, социалистиг хүлээлгелерин эки күүсеткеш, Кызылдың үлетпүр барааннар садыының магазиннериниң аразында күш-ажылчы маргылдаазынга мурнакчыларның одуруунче кирдивис.

«Саян» универмагтың комсомолчу-аныяктар бригадалары-биле магазинивис чарыштыг. Бирги кварталдың түңнели-биле өөрүвүс чамдык көргүзүглер талазы-биле бисти эрттип мурнаан, чарыштың бирги черин ээлээн, ийигизи — бисте. Ол кварталда үре-түңнелдиг ажылдаанывыс — коллективте ажылдакчы бүрүзүнүң хей-аъдын көдүрген болгаш ажылдың темгизин оон-даа бедик тударын хүлээнгирген. Ону апрель, майның бүдүрүлгениң көргүзүглери бадыткаан. Үстүнде ийи айларда үүрмек-теп садар бараан саарылгазының планныг онаалдалары тус-тузунда 102, 103 хуу күүсеттинген. Күш-ажылга чарыштыг кожаларывысты бо удаада бүгү көргүзүглер-биле ажып эртивис.

Садыгчыны магазиннерниң аразында калбарган социалистиг чарышка киржиринден ангыда, магазинниң килдистери боттары чарыштыг. Түңнелин ай санында үндүрер. Социалистиг чарыш комиссиязы чарышты түңнеп тура, килдистиң ажылын бүгү тала-биле өөренип көөр. Хүлээлгезин бүрүн күүсеткен, күш-ажылдың сагылга-чурумун эки бригаданы тиилекчи кылдыр санаар болгаш оон садыгжыларының шалыңынга 10 хуу төлевирни немей төлээри көрдүнген. А бир эвес ажыл шагы үскен, ажылдап озалдаан таварылга бар болза, айтырыгны шыңгыы көөр апаар. Ынчангаш килдис бүрүзүнүң чаңгыс кижи дег демниг ажылдап турары-даа ында. Демнигде күштүг деп [illegible] болгай.

Магазинниң беш килдизинден майның түңнели-биле Н. Декабрь эргелекчилээн трикотаж килдизи планныг онаалдазын 101,9 хуу күүсеткеш, социалистиг чарышка мурнаан. Аныяк садыгжы Г. Зайцеваның удурткан [illegible] чарыштың тиилекчилериниң чыдып калбаан. Планныг онаалдазын күүсетпээн бригада чок. Ажыл плана күүселдези деңнежи.

Планныг онаалда күүселдези-биле чергелештир социалистиг хүлээлгениң негелделериниң бирээзи — садыгның бедик культуразын чедип алыры болур. Ону күүсетпишаан, садып алыкчыларның негелделерин долу хандырары-биле бар аргаларны ажыглап, бараанннарның [illegible] эмчектерин ап чорудуп турар бис.

Коллектививистиң ажылдакчылары шупту комсомолчулар, аныяктар. Ынчангаш оларның профессионал мергежилин бедидер айтырыгны бисте багай эвес тургускан. Аныяк садыгжылар аразынга «Мергежилиниң тергиини», «Эң эки садыгжы» деп эт дээш конкурстарны болгаш күш-ажылдың мурнакчылары, хоочуннары-биле ужуражылгаларны организастаары чаңчыл болу берген.

Садыг шугумунга хөй чылдарда ажылдап келген болгаш, арга-дуржулгалыг бар. Аныяктарның [illegible] күш-ажылдың, амыдыралдың [illegible] чанчыктырары — бистерниң, хоочуннарның мурнунда буянныг үүле. Олар бистиң арга-дуржулгавыстан хөй үүлдерге өөренип турарлар. Ынчангаш аңаа чоргаарланыр бис.

«Детский мир» магазинниң демниг коллективи күш-ажылчы чедиишкиннерин бедидип, хоорайның улуг-биле садып алыкчыларынга, оон аалчыларынга төлептиг бараан болур дээш улам кызымак ажылдаар.

И. ДЕКАБРЬ,
садыгжы, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи.

МАСТЕРЛЕРНИҢ ДУРЖУЛГАЗЫН — ХӨЙГЕ

(РЕСПУБЛИКАНЫҢ СААНЧЫЛАР КОНКУРЗУНДАН)

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң сүт-бараан фермазының чайгы турлаанга машина-биле инек саарының мастерлериниң оңгу республика конкурзу болуп эрткен.

Машина-биле инек саарының мастерлериниң [illegible] организастап эрттирип турар ап-рганы көдээде чаартылгаларның база бир кончуг херечизи болур. Совхозтарның фермаларында хол-биле кылыр ажылдарны механчыжыдары чыл келгеп тудум калбарып турар. Ынчангаш саанчының мергежилин чоорту чидип, оон орнунга инекти машина-биле саарының мастери деп чаа профессия нептерээн. А ол дээрге саанчы кижи малдың сүт бээриниң физиологиязын эки билир болгаш шарыл техниканы бүдүрүкчүлүг ажылдап билир ужурлуг дээни ол-дур. Ынчангаш конкурстуң кол-ла сорулгазы болза сүт бүдүрериниң технологиязын экижидери, [illegible] машина-биле саарының [illegible] мергежилин болгаш күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидери болур.

Маргылдааның [illegible] «Кызыл тараачын» совхозтуң саанчызы Надежда Мазилкина кодурген. Конкурстуң киржикчилери инек саар «Волга», «Импульс», «Майга» деп аппараттарны [illegible] оларның чурумунга, оон [illegible] эң эвээш үени чарыгдап турбаш, эң хөй саанны алырынга маргылдажыкаанар.

Мастерлериниң аразынга маргылдаа [illegible] дан-на чидиглеңген. Кижи бүрүзү болзунуң билиг-мергежилин [illegible] зерин кызыдып, шаңналдыг черни ээлээринче чүткүп турган.

Ниитизи-биле хелчок солун, чидиг эрткен маргылдааның түңнелинге «Кызыл тараачын» совхозтуң саанчызы Вера Викторовна Калюкина кымга-даа аштырбайн, 84,4 саанны алгаш, республика чемпиону атты чаалап алган. Ол-ла ажыл-агыйдан келген саанчылар Надежда Мазилкина биле Валентина Попова чемпионга бичии-ле четпейн, 83,7 болгаш [illegible] саанарны алгаш, ийиги, үшкү черлерни ээлээн.

СЭКП-ның XXVI съездизи аттыг совхозтуң саанчызы Эльвира Сат 64,77 саанны алгаш, [illegible] аразынга республика чемпиону атты чаалап алган. Конкурстуң эң [illegible] «Шөйбээр» совхозтан саанчы Матрена Моңгуш [illegible] шаңналды тывыскан.

Команда талазы-биле бирги черни бин-хемчилер алган. А Каа-Хем болгаш Кызыл районнарның командалары ийиги, үшкү черлерни ээлээн.

В. КУДРЯВЦЕВ.

ЧУРУКТАРДА: инекти машина-биле дүрген саарынга бо чылдың республика чемпиону В. Калюкина (үстүнде). Аныяк саанчылар аразынга чемпион болган Э. Сат. Маргылдаага ийиги черни алган Н. Мазилкина, «Бүрен» совхозтуң саанчызы, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Б. У. Сувак инек саар аппаратты эптеп тур (адаанда чурукта).

Авторнуң фотолары.

ИЮНЬ 20-ДЕ ДООЗАР

Кыргылда — хөй ажылында [illegible] кампанияларның бирээзи. Хөй кыргылдазы амгы үеде Эрзин районнуң [illegible] Бо чугула кампанияны «Чаа оруук» совхоз организастыг эгелээн.

[illegible] пунктузу тургустунган. Ында 42 электриниг хачыда дуржулгалыг [illegible] тынган. Шупту кыргылдада 126 кижи доктаамал ажылдап турар. Кыргылданы бедик деңнелге, чидириг чок болгаш дүрген эрттирер сорулга-биле белеткел ажылдарын баш бурунгаар чоруткан.

Совхоз он бирги беш чылдың бирги чылында күрүнеге 41800 кг дүктү дужаар планныг. Шупту 24095 хой, 9400 хураган кыргылдага кирер ужурлуг. Бо хүннерде 14808 кг эки шынарлыг дүк алдынган.

Ажылчын комитет кыргыкчылар [illegible] социалистиг чарышты [illegible] удуртуп, кыргыкчыларга моральдыг болгаш материалдыг деткимчени көргүзүп турар. Социалистиг чарыштың түңнелин беш хонуктап үндүрүп, шаңналдарны тыпсып турар. Эрткен беш хонуктуң түңнели-биле совхозтуң № 2 хойжу бригадазы (бригадири Ынаалай К. Б.) бирги черни алган. Бригада 600 хой, 2700 хураганныг. Оон 4733-ү кыргыттынган. Бир хойга онааштыр 1,873 кг дүктү кыргып алган. Кыргыкчылар У. Ензак, Д. Сагар, Б. Чамыян хүн нормазын 105—130 хуу чедирип турар. Мурнакчыларның [illegible] коммунистер Б. Дунчен, Б. Мандал, Е. Бегзи чоруп, электриниг хачы-биле кыргырынга бедик мергежилин көргүзүп, өскелерге үлегер боор турар.

Үш хойжу бригадаларны коммунистер удуртуп турар.

Кыргылда кампаниязының үезинде совхозтуң парткому түр 3 партия бөлүктерин, бир партия-комсомол бөлүүн тургускан.

Коммунист А. С. Соян удурткан бригада бир хойдан-на ортумаа-биле 2,092 кг дүктү кыргып алган. Коммунистер Б. Дунчен, Б. Мандал хүн нормазын 120—150 хуу күүседип, эрткен беш хонукта тиилекчилер болганнар.

Ам бо хүннерде совхозтуң ажылчыннары кыргылданы июнь 20-де доозар деп сорулганы салган бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турарлар.

Кыргыкчыларга [illegible] организациялары улуг дузаны көргүзүп, шефтерниңге [illegible] турарлар. Районнуң Күш-ажылчы алдар тугун чаа-орукчуларның ажылчыннарынга [illegible] кедүрген. Олар кыргылданы 57,4 хуу күүсеткен.

Кыргыкчыларга [illegible] үргүлчү барып, лекция, беседаларны кылып берип турар. Чоокта чаа № 3 хойжу бригаданың кыргылда пунктузунга Тываның хоочун чогаалчылары Л. Чадамба, О. Сувакпит олар-биле ужуражылга база болган. № 2 хойжу бригаданың кыргылда пунктузунга район товуу [illegible] агиткультбригадазы концертти көргүскен.

М. ХОБИГА.

СОРУЛГАЛАРНЫ ТОДАРАТКАН

Улус депутаттарының Барыын-Хемчик район Совединиң ээлчеглиг сессиязы болуп эрткен. Аңаа СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр районнуң чер-чер Советтериниң сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Айтырыг талазы-биле илеткелди район Совединиң күүскомунуң даргазы Ш. Д. Ооржак кылган.

Илеткелчи болгаш сессияга санал бергеннер чер-чер Советтериниң [illegible] ажылынче [illegible] тып, девискээринде турар бүдүрүлге, албан организацияларының социалистиг хүлээлгелерин, планныг онаалдаларын күүседиринге Советтерниң киржилгезиниң идепкейжээнин демдеглээн. Депутаттар, актив партияның съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр сорулгаларын чугаалап тура, ажылдарынче [illegible] рынче улуг кичээнгейни утандырган.

Ак-Довурак хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы Х. Ч. Сарыглар, «Тыва дагзыдыг комбинаттың [illegible] машинизи А. П. Ларионов «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбырының хойжузу К. Ш. Моңгуш, ол-ла совхозтуң Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазының саанчызы Е. М. Моңгуш болгаш оон-даа өскелер сессияга санал берип, [illegible] чугаалааннар.

Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазының саанчызы, депутат Е. М. Моңгуш саналынга коллективиниң он бирги беш чылдың [illegible] айларында ажылын, социалистиг хүлээлгелериниң канчаар күүсеттинип турарын чугаалаан. СБФ-ның [illegible] бо чылдың эрткен дөрт айларының планныг онаалдазын 110 хуу күүсеткен, сүт саалдазының хемчээли эрткен чылдың бо үезиниңден бо хүннерде 30 хуу өскен, малдың баш санының хоралыг чоруу 40 хуу кызырылган. Ферманың кадарчылары, саанчылары бар арга-курлавырларын санап көргеш, инек бүрүзүнден [illegible] сүт саалдазын алды хуу өстүрерин хүлээнгенин ол чугаалаан.

Сессияга чугаалашкан айтырыг талазы-биле тодаргай хемчеглерни [illegible] алган.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

Наадымга уткуштур

МАГАДЫЛАЛДЫ АМДЫГААШТАН ТУРГУСПУШААН

Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунуң мал ажылдыкчылары он бирги беш чылдың баштайгы чылында ниитиниң малының баш санын өстүрер, оон [illegible] камгалап алыр талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин, күрүнеге мал продуктуларын садарының планныг даалгаларын багай эвес күүседип турар. Ам оларның ортузунда [illegible] малчыннар Наадымынга киржир эрге дээш социалистиг чарыш улам калбарган.

[illegible] хонуктарда ону күүседип шыдаптар арга бисте бар.

Бо хүннерде хой ажылында база бир чугула кампания — кыргылда эгелээн. Совхоз бо чылын бир хойдан-на 2,6 кг дүктү кыргып ап тургаш, күрүнеге 58 тонна дужаар планныг. Дүктүң чидириин болдурбайн, шынарын кудулатпайн, кыргылданы кысга хуусаада, ийи неделя дургузунда, организастыг чоруткаш, ол даалганы долузу-биле күүседир дээш белеткел ажылдаар.

Бистиң интервьювус

Кур-черниң малчыннары боттарының ол байырлалынга [illegible] күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр деп турарын «Тиилелге» совхозтуң директору **Вадим Орамбалович Оюн** бистиң корреспондентивис-биле беседазынга мынчаар тайылбырлаан:

— Республиканың малчыннар Наадымынга чедир бир ай ажыг үе арткан. Бистиң совхозтуң мал ажылдыкчылары ол байырлалды чедиишкиннерлиг уткуур дээш бар-ла арга-курлавырларны ажыглап, оңза кызымаккай ажылдап турарлар.

Эрткен чылдарывыска деңнээрге бистиң амгы көргүзүглеривис багай эвес: совхоз төрүттүр 100 хойга онааштыр 80 хураганны камгалап алган. [illegible] Оржак, Татьяна [illegible] мурнакчы хойжулар 100 хойга онаашты 98-тен 106 чедир хураганнарны камгалап, мөчүп арттырттан. Ол Наадымга төлептиг белекти.

[illegible] рын багай эвес чорудган бис. Эрги, чаа ийи пунктуну баш бурунгаар эки дерээн, оларның кайызында-даа 24 хачылыг агрегаттарны тургускан. Бо чылын хойну колдуунда-ла электриниг [illegible]-биле кыргып, дешпилгелиг арганы долу ажыглаарынче кол кичээнгейни салган бис. Пунктуларга ажылдаар кыргыкчылар, классетакчылар, [illegible] ажылчыннар четчири-биле бар.

Совхозтуң удуртукчулары, парткому, ажылчын комитет кыргылдага [illegible] ажылды калбартырынче, социалистиг чарышты дээштиг организастаарынче, оон түңнелин [illegible] мурнакчыларны шаңнаар [illegible] улуг кичээнгейни салып турар. Ол ышкаш улустуң ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны [illegible] столоваяны-даа ажыткан.

Хойну кыргааш, [illegible] белеткээн. Малдың чайгы профилактиктиг [illegible] чорудуп, хойну [illegible] удаа чуурун шиитпирлээн бис.

Кыдар [illegible] белеткелдер дугайында эргелекчилериң кыйгырыын бистиң совхозтуң малчыннары бүрүн-биле деткип, аңаа боттарының [illegible] биле харыылааннар.

ДАШТЫКЫДА

НЬЮ-ЙОРК. Ында парлаттынган «Ньюс уорлд ревью» журналдың тускай номери СЭКП-ның XXVI съездизинге [illegible] СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиниң [illegible] съездиниң [illegible] оон иштинде АКШ-тың Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Г. Холлуң чүүлдерин бижимелдерин бирлээн.

Журналдың редакциязы [illegible] бижээни болза: СЭКП-ның XXVI съездизи ёзулуг төөгүлүг болуушкун, оон ужур-дузазы Совет Эвилелиниң девискээринден-даа ыракта ажыг. Оон шиитпирлери американ улустуң амыдыралының бүгү талаларын база хаара тудуп турар. Ында кижи төрелгетенниң камгалап алырының дугайында сагыш салыышкын база илереттинген. Тайбынның келир үези, ядролуг халапты баш удур болдурбазы, бомбурзектиң болуушкун келир үези-даа амгы үеде Совет Эвилелиниң бүгү талалыг, ажык саналдарынга Вашингтон канчаар харылаар болдур, оон хамаарышкан апаар.

ОТТАВА. Делегейниң ийиги [illegible] чылдарынга совет [illegible] кайгамчыктыг-ла маадырлыг чорукту кылган. Канаданың улузу гитлержи фашизмден кижи төрелгетенни камгалап алырынга Совет Эвилелиниң ролюн бедик-биле үнелеп турар. Канаданың тайбын камгалалының конгрезиниң президентизи Дж. Морган СЭТА-ның корреспондентизинге мынча деп чугаалаан.

Бөгүнгү ССРЭ—бүгү делегейге тайбын дээш кол демисежи. Барыын үзелдиг күштерниң база катап бажын ковайтып турар амгы үеде оон ол демисели онза улуг ужур-дузалыг боор турар. Амгы үеде чугаа болза, чүс-чүс миллион кижилерниң [illegible] каалтыг болур ядролуг чепсек дугайында боор турар.

Барыын Европага ортумак ыракшылдың «Першинг-2» ядролуг чепсээ болгаш чалгыныг ракеталарны тургузар [illegible] шиитпир, СБК-2 керээден ойталаары, Рейганның чазаазын ССРЭ-ниң даштыкы политиказын хажылып турары — бо бүгү чүүлдер улустар аразының амгы байдалынга сагыш [illegible] даштыкы [illegible] тар кижилериниң [illegible] болдурбайн барып шылаан.

СОФИЯ. Революстуг болгаш антифашистиг шимчээшкинниң хоочуннарының, найысылалдың ажылчы [illegible] төлээлекчилериниң Россияга болгаш Болгарияга революстуг шимчээшкинниң шылгараңгай ажылдакчызы, болгар ажылчы ангыныың партиязының үндезилекчизи Димитр Благоевтиң төрүттүнген хүнүнден бээр 125 чылынга турасказкан байырлыг хурал болган. Аңаа БКП ТК-ның Чиңгине секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, республиканың өске-даа партия болгаш күрүне удуртукчулары олуруп турган.

Хуралга БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң Ада-чурт Фронтузунуң Национал Чөвүлелиниң даргазы П. Кубадинский чүве чугаалаан. А. Благоевтиң төөгүлүг салгалы чокка бөгүнгү Болгарияны билип алыры берге дээн, ол чугаалаан. БУР-нуң даштыкы политиказының кол чүүлү дээрге, БУР биле СЭКП-ниң, Болгарияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразында аңы-дүмма найырал бүгү талалыг кады ажылдажылга ол болур-ну П. Кубадинский демдеглээн.

ЖЕНЕВА. Күш-ажылдың [illegible] конференциязының (КДО) мында эртип турар 67-ги [illegible] ының резолюциялар талазы-биле [illegible] конференциязының эң чугула резолюцияларының бирээзиниң — бооценсекти дүжүрериниң социал-экономиктиг түңнелдериниң дугайында резолюцияның төлевилелин чугаалажыры эгелээн. [illegible] бүдүрүп үндүрериниге канчаар-даа [illegible] кижилерниң кайы-хамаан чокка чарыгдап турары шын эвес деп [illegible].

Ол резолюцияны ССРЭ-ниң, ГДР-ниң, Венгрияның, МАР-ның, Малиниң, Люксембургтуң ажылчы чоннарының төлээлекчилери саналдап киирген.

[illegible] В. И. Ленинниң СЭКП-ның XXVI съездизиниң [illegible] хүлээп алганы тайбыны [illegible] ажыглаарының [illegible] комитет кежигүннериниң [illegible]

(СЭТА)

Төрээн чуртувуста

МААДЫРЛЫГ ЧОРУКТУҢ УЛАНЧЫЗЫ

ШАХТЕРСК (Донецк область). (СЭТА-ның корр. Н. Туркин).

Ат-сураглыг Саур-Могила [illegible] тараалар [illegible] СЭКП-ның XXVI съездизи аттыг совхозтуң тараажылары аңаа аныяк [illegible] тараажыларның [illegible] дар. Бо удаада ол солдатты шөлге олар боттарының хуралдаанынга ээлчеглиг белүктү — Совет [illegible] Маадыры В. Ежков аттыг ортумак [illegible] рын хүлээп алганнар.

Оолдар тургустунган чаңчылдыг [illegible] хоочун кижилериниң холдарындан [illegible] Олар ук машиналары-биле боттарының [illegible] экипажтың [illegible] звенозунуң дамзызында мөңге-биле кирип бижиттинген дөмей маадырның [illegible] эң баштайгы дүжүттү ажаап алырлар.

Саур-Могиланың [illegible] дениээрге, ол 50 ажыг-ла гектар черниң тараа шөлү улуг эвес мышкаш кылдыр сагындырар. Ынчалза-даа үжен сес чыл мурнунда ол дениис шөлчүтени рота командири В. Ежковка болгаш оон он сес дайынчыларынга бүгү Ада-чурт боор турган Гвардейжилер аңаа шуптузу маадырлыы-биле [illegible] В. Ежков [illegible] ле дааскан.

[illegible] Ынчалза-даа [illegible] олар [illegible] маадырлыг [illegible] сагындырып көөр.

ТЮМЕНЬНИҢ ЭНЕРГИЯЗЫ

СУРГУТ. (Тюмень область). (СЭТА-ның корр. В. Жиляков). Күчүлерин хуусаадан мурнакта эрте шиңгээдип алганы Сургут ГРЭС-тиң коллективинге энергия бүдүрериниң аныяктар арганы берген. Июнь эгезинде аңаа [illegible] эгезинден бээр планнаан ажыр бүдүрген бир миллиард киловатт-шак электри энергиязы алдынган.

Коллектив норма ёзугаар эрткен чылдың төнчүзүнде тудуп тургусканы он ийиги агрегатты [illegible] ажылдадып [illegible] турган. Ынчалза-даа олар мындыг чугула даалганы үш ай дүрген күүсеткен. Улуг машинист В. Глинскаятиң звенозу чедиишкинниң хандырган. Оон [illegible] агрегатты тударының дооступ мааваайн-даа, ону эдиктир ажылдадып [illegible] турган.

Ол коллективтиң мурнакчы дуржулгазын база-ла Сургутта тудуп эгелээн 2-ги ГРЭС-тиң тудуунга база ажылдаар деп шиитпирлээн.

БОРИСЛАВТЫҢ ПӨСТЕРИ

БОРИСЛАВ (Львов область). (СЭТА-ның корр). Ол черде бирги ээлчээн ажылдалдаа киирген аргыг пөс материалдар фабриказының ажылдакчылары күш-ажылчы улуг чедиишкинни чедип алган. Ол бүдүрүлге чери июнь эгезинде бир миллион дугаар дөрбелчин метр пөстү бүдүрүп үндүрген.

Ында бүгү-ле ажылды механчыжыткан болгаш автоматчыткан. Фабриканың тудуу чоруп турда-ла, дирекция чери тускай курстарны тургузуп, [illegible] турган. Олар дериг-херекселдерни эптеп тургузарынга база киришкеннер. Амгы үеде фабриканың [illegible] специалистерни белеткеп эгелей берген. Ону ажылдадып эгелээн соонда ук бүдүрүлге чери чылдың-на барык бир чүс миллион дөрбелчин метр пөстү кылып үндүрер апаар.

— Фабрика дыка хөй материалдыг [illegible] ргын хандырар — деп, кол инженер М. Козин чугаалап турар. — Аргыг чок пөстерни белеткээрде хөй күш, үе-шак унер ажыл — [illegible] бас болур. Ындыг материалдарны [illegible]

Партийжи амыдырал

ТӨЛЕПТИГЛЕРНИҢ КУСЕЛИ-БИЛЕ

Бодурга хуралынга эн төлептиг кижилерни хүлээп ап... [illegible]

[illegible]

Х. ХЕРТЕК,
СЭКП Бай-Тайга районунуң организастыг килдизиниң инструктору.

БРИГАДИР

[illegible]

Ш. ДОРЖУ

Хой кыргылдазын Эрзиндеги «Морен» совхозтуң ажылчыннары шалыпкын чорудуп турар. Совхозтуң чүтле Тере-Хөлде кыргылдазы пунктузунда безин баштайгы он хонукта алаан муң ажыг хой кыргыткан.

ЧУРУКТА: мурнакчы кыргыкчы Владимир Базыр.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

АРГА-КУРЛАВЫРЛАРНЫ ЧӨП АЖЫГЛААРЫНЧЕ

[illegible]

В. ДЬЯКОВ

ЧУРУКТА: Чаа Шагаан-Арыг хоорайда Нина Михайловна Егорованың бригадазында мурнакчыларның бирээзи Эмр Менгеевна Чадбалбай. Ол — бригаданың хоочун ажылчыннарының бирээзи.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ХҮНДҮТКЕЛДИГ

Улуг-Хем районунуң Чаа-Хөл суурда туберкулёзка удур санаторийде... [illegible] ...эмчизи Дарья Оюновна Артынага өөрүп четтиргенин илередип турарын бо-ла дыңнаар.

Дарья Оюновна Иркутскиниң эмчи институдун... [illegible] ...Чөөн-Хемчик районунуң бир эмнелгезинге ажылчы базымын эгелээн. [illegible]

[illegible] ...ажылдап турар.

В. ТЕРГИИН.

«Шынга» хары

ХЕМЧЕГЛЕР АЛДЫНГААН

«Шын» солунга май 10-да «Бора-Шайже корунзе» деп эгелиг чагаа парлаттынган.

Өвүр районнуң «Коммунизмче оруу» совхозтуң малчын үш бригадазының тову — Бора-Шайда ажылдап, чурттап турар малчыннарның, хойжуларның амыдырал-чуртталгазында, ажыл-ижин тургузуунда чамдык четпестерни ажаа шүгүмчүлээн турган.

Улус депутаттарының Өвүр район Советиниң күүскомунуң даргазы А. Б. Семис-оол солунга парлаттынган шүгүмчүлелге хамаарыштыр харыны солуннуң редакциязынче чоруткан.

«Бора-Шайже корунзе» деп эгелиг шүгүмчүлелде кирген факттылар бадыткаттынган. «Коммунизмче оруу» совхозтуң парткомунуң, ооң Советтиң күүскомунуң хуралынга ону сайгарып чугаалашкан болгаш четпестерни чайладырының хемчеглерин тодараткан. Ооң күүселдезиниң боттаның эгелээнин харыда айыткан. Чижээ, Бора-Шайда эмнелге пунктузунуң ажылын эде көрүп, чамдык айтырыгларны чедир шиитпирлээн. Ооң түңнелинде 17 малчын коданнын ишчилери эмчи дузазын үзүктелиишкин чок ап эгелээн.

Малчыннарның садыг-биле хандырылгазын экижидер дугуштур тургузары-биле малчын коданнарда автомашинаны тускайлаан, график езугаар ол ам хүн бүрүнүң чугула барааннарын Бора-Шайже сөөртүп, садып турар. Саглыже чаа оруктуң тургустунганы-биле шоль айда анаа магазин ажыдары көрдүнген.

ХЕРЭЭЖЕННЕРНИҢ ТРАКТОР БРИГАДАЗЫ

«Мында Л. А. Тихомированың удуртканы херээженнерниң бир дугаар трактор бригадазы... [illegible] ...Ростов областың «Коммунизмче оруу» колхозунуң хову тургаанда каш чыллар бурунгаар байырлыг байдалга аскан турган...

Ооң соонда 1969 чылдың чазынында, механизаторлар курзун дооскан 15 херээжен... [illegible]

— Сагынчылап ажылдап турган мен,— деп, Любовь Андреевна сагыннып... [illegible] ...колхозка чаа тракторлар келген болган. А механизаторлар чедишпес. [illegible]

[illegible] ...раен. Бөгүн чаңгыс районда безин херээженнерниң 30 хире трактор бригадазы болгаш звенозу ажылдап турар. А Донуң ховуларында трактор, комбайн... [illegible] ...харттыктан хой. Бригадир болгаш ооң өөрү Татьяна Овчаренко, Зинаида Игуменцева, Дина Клименко олар [illegible] механизаторлар болган. Олар бригадазынга... [illegible]

Тихомирова техниканың чажыттарын хүн бүрүде... [illegible] ...турар. Трактористерниң хой кезии бирги болгаш... [illegible]

[illegible]

Б. СИДОРЕНКО

Советтер амыдыралы

КИЧЭЭНГЕЙНИ—ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАДЫРЫНЧЕ

[illegible]

Н. ДАЖЫНМАА

Ада-чурттуң Улуг дайынының эгелээн хүнүнден бээр 40 чылынга

Тулчуп тургаш, тиилеп үнген

Генерал-майор А. БАБИН,
тоогу эртемнериниң доктору.

ЛЕНИНГРАД. 1943 чылдың апрель. Агаардан халдаашкынга удур камгалалдың дайынчылары фашист эжелекчилерниң халдаашкынындан балыглаттанныарны өске черже кожуруп дажыглап турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ДЕЛЕГЕЙДЕ БОЛУУШКУННАР
ДОПЧУЛАЛЫ

ТАЙБЫҢ БОЛГАШ УЛУСТАРНЫҢ АЙЫЫЛА ЧОК ЧОРУУ ДЭЭШ

ШЫҢГЫЫ ЧӨРУЛДЭЭЛЕРНИҢ АСПААНДА

Г. ШИШКИН.
(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СОВЕТ САН[redacted]

АФИНЫ. (СЭТА).

САЛЬВАДОР

НЬЮ-ЙОРК.

БҮГҮ ДИ

СОФИЯ.

СТОКГОЛЬМ.

БАГДАД.

(СЭТА).

АЙЫЛДЫГ ӨНЧҮК-ЧӨҢГЭЭ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА).

АДН—СЭТА-ның фотозу.

ЧУРУКТА:

ИНДИРА ГАНДИНИҢ ЧУГААЗЫ

ДЕЛИ (СЭТА). Парламентиге ...

Ж. МАРШЕНИҢ ЧУГААЗЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). Франция- ...

ТУЛЧУУШКУННАР УЛАМЧЫЛАВЫШААН

САН-ХОСЕ. ...

(СЭТА).

Ном базе номчукчу

ТӨЛЕПТИГЛЕРНИ

Бодунуң хуреэлениң эң төлептиг кижилериниң кууселин-биле немеп өстүрер, оон шынар составын улам экижидер дээш доктаамал сагыш салыры партия организация бурузунуң бир эң чугула сорулгазы болур. Бо чугула айтырыгга холбаштыр бистиң районнуң партия организациялары «Партияже кижи алышкынының болгаш СЭКП кандидаттары кижизидилгезиниң талазы-биле Киргизияның партия организацияларының ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын болгаш СЭКП ... VII пленумунуң доктаалын боттандырар дээш чамдык ... Үш чыл бурунгаар ол дугайында айтырыгны СЭКП райкомунуң ... үстүнде адаттынган доктаалдарны амыдырал-ла боттандырар талазы-биле ... партия организацияларын кол-гээн.

... чер-черде партия организациялары ... [illegible]

... ол сан 68 хуу ... бо чылдың бирги кварталында партияже кирип ... 75 хуузу ажылчыннар болур. Оон ангыда партияже кирип ... комсомолчулар. Эрткен чылдың болгаш бо чылдың бирги кварталында партияга хулээп алдынган бугу эштерниң 68 хуузу комсомолду дамчыштыр кирген.

Бо чугула ажыл-херекче СЭКП райкому болгаш чамдык парткомнар, эге организациялар ... салып турар. Партияга хулээп алышкынның болгаш ... коммунистер-биле ажыл «Бай-Тал» совхозтуң парткомунга, № 741 тудуг участогунга ... райкомунуң бюрозунга чугаалажып ... айтырыгларны парткомнарның болгаш эге ... лажып турар. СЭКП-ке хулээп ... [illegible]

Чай болгаш уруглар

ХӨГЛҮГ ДЫШТАНЫЛГА ЭГЕЛЭЭН

[illegible]

... тыя Ада-сагыш ...

ЧУРУКТАРДА: лагерь ажылдышкыны; хүнге ... кын

А. АРАПЧОР.

КҮЗЕЛИ БОТТАНГАН

[illegible]

С. ЧООДУ
Улуг-Хем район.

ЧУРУКТА: Чаа Шагаан-Арыг хоорайда Нина Михайловна Егорованың бригадазында мурнакчыларның бирээзи Эзир Монгеевна Чалбаакай. Ол — бригаданың хоочун ажылчыннарының бирээзи.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

КИЖИ КАШ ШАК УДУУРУЛ?

... пирлиг, хорт аажы-чаңныг кижилер ээзэш удуур деп ... Наполеон, Эдисон, шылгаранган совет эртемден Н. И. Вавилов ээзэш удуур чораан ...

... лер хамааржыр. Альберт Эйн... Бир эвес улуг кижиниң удуузун 100 хууга дециэр болза, оон 80-и каны уйгуга, а арткан 20 хуузу кыска (кезек) уйгуга хамааржыр. Чаш уругларда ...

... ка, а ... чорууруның соолгу неделяларында кыска уйгу оон-даа хөй болур.

Кижи бүдүн дун дургузунда ... Калык кижи хуне удуп чыда 25 хире шимчээшкиннер-ни кылыр.

БАГАЙ ЭВЕС КИРИШКЕН

Чаа адарынга «Самбажыктың согунунун» шаңнал дээш бугу-эвилел маргылдаазы бистиң республиканың найысылалында Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионга дөрт хүн ургулчулаан доозулган. Аңаа Кыргыс ССР-ден, Якутиядан, Бурятиядан болгаш Тыва АССР-ден ча адыкчылары киришкеннер.

... олар 50 биле 30 метрлерге маргышканнар. Мааа ССРЭ-ниң спорт мастери Владимир ...

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

Евгений Тутатчиков аңаа 11 ... Надежда Спиридонова маргылдааның баштайгы хүнүнден ...

спортуң бо хевиринге ССРЭ-ниң спорт мастерлери Раиса Тутатчикова болгаш ... Доржу олар ийиги, үшкү черлерни ...

В. ЧАДАМБА

ЧУРУКТАРДА: херээжен спортчулар аразынга бирги ийиги черлерни ... Н. Спиридонова биле Р. Тутатчикова олар ...

ИЮНЬ 16-ДАН 18-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 16-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — ... 9.05 — «... баш кызы». Уран-чечен фильм. 10.25 — ... 11.25 — Медээлер. 11.30 — 14.15. Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Чурттуң ... «Россияның булуңу», «Машиналар», «Автографтың ажыл-ижи». 15.30 — Уругларга ... Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 16.35 — Мурнуу Африканың демисежип турар улустары-биле ... хүнүнге. Замбияның артистериниң концерти. 17.00 — «Аныяктарның адресттери». 18.00 — Футбол тайылбыры.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин ...

[illegible]

ИЮНЬ 17-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги суда шимчээшкин. 9.05 — «Рафферти». Хөй серийлиг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 10.10 — «Кино аян-чорукчулар клуву». 11.10 — Медээлер. 11.15—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Испанияның ... Республиканың ... «Испания-биле ужуражылга». Документалдыг телефильм. 14.55 — С. Маршак — «Амыдыралдың болгаш чогаадылганың ...». 15.45 — «Горнистер, хамыыланар!» 16.15 — Чонуң ... 16.30 — «БАМ-ны тудуп тур бис». 17.05 — Камерлиг «Гармония» ансамбли ойнап тур. Киевтиң Куруне ...

КЫЗЫЛДАН

17.40 — «Яблоктарның хоорай». Документалдыг фильм. 18.00 — «Чурумчу болгаш ам ...

[illegible]

Информастыг программа. 21.35 — 23.00 — Кыска метражтыг ... программазы. «Мусиима», ...

ИЮНЬ 18-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа 8.40 — Эртенги суда шимчээшкин. 9.05 — «Рафферти». Хөй серийлиг уран-чечен фильм. ... уругларның хор коллективтериниң концерти. 10.55 — «Бистиң маанаар, сыдыстар». ... 11.10 — Медээлер. 11.15 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Медицина ажылдакчыларының хүнүнге уткуштур ... 15.15 — Уругларга фильм ... 16.30 — М. де Фалья — «Испан улустуң сюитазы. 16.45 — «Оруг чугаа». 17.15 — ...

[illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮНЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Ада-чуртва баран болбушаан» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (улаткан), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Алдын ... » 9.30, 11.00, 14.30, 16.00; «... » (2 серияалыг) 17.30, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сицилия ... » 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (улаткан) шактарда.

Редакцияның адрези

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-36-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 3-37-12, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чакс. № 1085.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкынның херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00813

Бүгү чурттарның пролетарийлери каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 141 (11639) | 1981 чылдың июнь 17, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

ДУЖУТ АЖААЛДАЗЫНГА БЕЛЕН

ДОНДА-РОСТОВ. (СЭТА). Донцуң мурнакчы механизаторлары эрткен чылдың дүжүт ажаап алырының [illegible] Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Бочкаренко [illegible] мастерлери — Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары Н. Переверзева, В. Рыбальченко, А. Лилейченко болгаш өскелер-даа бар.

Донцуң ажыл-агыйларынга дүжүт ажаап [illegible] ның сывы чавыс, кузун чашкан ыяштың сывы узааш, [illegible]. Ындыг байдалдарны барымдаалааш, механизаторлар дүжүт ажаап алырынын бо чылдың кампаниязындан-даа артык организастыг чорударын шиитпирлээн болгаш чогуур сүмележиишкин кылганнар.

[illegible] СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин болгаш эш Л. И. Брежневтиң [illegible] Бүгү комбайннарны [illegible] тараазы ажаап алырынга механизмнерни эде херээн, чаа дүжүттүң тараазын арыглаар, кургадыр [illegible]

[illegible] тараа культураларының дүжүдүн ажаарын 8—10 ажыл хүннеринде доозарын Донцуң механизаторлары шиитпирлээн. Хоозу ажылдарының бедик шынарын хандырарының чаңгыс аай системазын бүгү ажыл-агыйларда шиңгээдип нептереткен.

ТУДУГНУҢ ТЕМПИЗИН ШАПКЫНЧЫДАР, ШЫНАРЫН ЭКИЖИДЕР

Дүүн Кызылга, Политиктиг чырыдылганың бажыңынга, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң чыылдырганы чөвүлел хурал болган. Аңаа республиканың кол тудуг трестериниң эргелекчилери, тудуг эргелелдериниң удуртукчулары болгаш специалистери, а ол ышкаш партия райкомнарының, райкүүскомнарының тудуг ажылын харыылап турар секретарьлары, удуртур ажылдакчылары, тудуг черлериниң партия организацияларының секретарьлары киришкен. Чөвүлел хуралдың киржикчилери республикада капитал тудугнуң беш айларда түңнелдериниң болгаш моон соңгааргы сорулгалар дугайында чугаалажып көрген.

Чөвүлел хуралды СЭКП обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшин ажыткаш, СЭКП обкомунуң секретары А. И. Ванмага илеткел кылыры-биле сөс берген.

Илеткел соонда республиканың чер-черинде капитал тудугнуң байдалының дугайында санал-оналы берип, чүве чугаалаганнар: «Тыва кедээ тудуг» трестиң эргелекчизи Г. М. Шубнин, «Шагонартяжстрой» трестиң 18-ки КМК-зының кол инженери Курчатов, «Тыва тудуг» трестиң кол инженери П. М. Медведев, 3-кү Тудуг-монтаж участогунуң начальниги В. А. Миронов, «Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкынының кол инженери В. С. Шадринцев, СЭКП Каа-Хем райкомунуң ийиги секретары М. К. Доржукай, «Тыва суг тудуг» трестиң эргелекчизи Н. А. Жеголь, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының даргазы М. А. Кыргыс, республиканың Курттудуг комитединиң даргазы Б. Д. Байыр-оол болгаш өскелер-даа.

СЭКП-ның XXVI съездизи бистиң чурттуң он бирги беш чылда болгаш 1990 чылга чедир үеде экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң улуг [illegible] СЭКП ТК-ның Чиндиче секретары эш Л. И. Брежневтиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. Тихоновтуң илеткелдеринде [illegible]

[illegible]

МӨӨҢНЕТТИНГЕН

«Чымчак алдын» дээш

«Торгалыг» совхоз кыргылдаже июнь 5-те кирген. Совхоз бо чылын 28868 хой, 10989 хураган кыргыыр ужурлуг. Ынчангаш курунеге 50 тонна дүк дужаар планныг. Ук ажылче бүгү күш мөөңнеттинген.

Тарымал деп черде кыргылда пунктузу бар. Пунктуда ажыл эртен 7 шактан кежээкиниң 8 шакка чедир үргүлчүлээр. Чоокта чаа кыргыкчыларның ажылын сонуургап, аңаа чораан мен. Пункт эргелекчизи Буулар Иван ажылдың [illegible] мынчаар таныштырды:

— Бо чылын Чоза, Бара-Тал хойжу бригадаларын чаңгыс черле тургускан. Бо чорук кыргылдага үзүктелиишкин болбазынга таарымчалыг. Ийи бригада ниитизи-биле 13155 хой кыргыыр. Пунктуда 28 электри, 38 хол хачызы ажылдап турар — деп, ол чугаалады.

— Кыргыкчылар ортузунда социалистиг чарыш канчаар организастаттынганыл?

— Чарыштың негелделерин ажылдап кылгаш, кыргыкчыларга таныштырган. Ону беш хонуктап түңнээр. Мурнакчыларга өртектиг белектер болгаш акша шаңналын тыпсырын доктаадкан. Совхозтуң бригадалар аразында социалистиг чарышка тиилекчилерин шилчиир вымпел-биле шаңнаар.

Кыргылдаңы организастыг доозары-биле тус-тус бригадаларга агитбригадаларны бызыглаан. Агитбригадалар хүнде-ле 15—20 кыргыкчы пунктуга шефтеп турар. Кыргылда чаа эгелээрге-даа, мурнакчылар хүннуң-не немежир. Солагай туннелге Степан Чаптар, Руслана Тумат, Эдик Седен-оол, Айлаң Дамчай, Руслана Дажы, Чечекмаа Даржаа, шефчилерден Марта Буулар, Барз Даржаа, Урана Буулар олар мурнакчыларның олурунда болган.

Совхозтуң удуртукчулары болгаш кодээ «Советтен» харысалгалыг [illegible] кыргылда пунктузунга туржай график [illegible] Кыргыкчыларга таарымчалыг байдалды тургускан. Аъш-чем [illegible]

Н. ДАМДЫН.

Өвүр район.

✦ ✦ ✦

Он бирги беш чылдың баштайгы — 1981 чылдың эрткен айларында республиканың эң [illegible] транспорт бүдүрүлгелериниң бирээзи Кызылдың 3-кү автотранспорт чериниң коллективи чүък сөөртүрүнүң планның [illegible] күүседип турар. Автомобильдерниң үзүк-соксаал чокка ажылдап, [illegible] септелге участогунуң ажылындан улуг хамаарыжыр. Септекчилер [illegible] күүседип, автомашиналарның орукче үнер коэффициентизиниң [illegible]

Септекчилер [illegible] Оларның бирээзи коммунист Иван Антонович Максименко. Ол дизель моторларның септекчизи, ажыктарның дагдыныкчызы. Ол чүгле мурнакчы ажылчын эвес, харын-даа идепкейлиг рационализатор. Оон киирген рационализаторлуг саналдарын ажыглаашкындан чыл санында түс-түс рубль камнаттынып турар.

Коммунист И. А. Максименко бо хүннерде бо чылдың ийиги чартыының үлүүнде ажылдап турар. Оон септээн моторларын АТБ-ның чолаачылары үргүлчү мактаар, экии үнелелди берип турар.

ЧУРУКТА: моторист И. А. Максименко ажыл үезинде.

В. ШАЙФУЛИННИҢ фотозу.

✦ ✦ ✦

Төрээн чуртувуста

АМУРДА КОМСОМОЛЬСК. (Хабаровск край). «Амурсталь» заводтуң [illegible] Ырак Чөөн чүкте ийиги улуг металлургия заводунуң тудуу эгелээн.

Чаа заводтуң баштайгы [illegible] үш чартык чыл хуусаада ажыглалга кирер [illegible] Чаа тудугга чурттуң бүгү республикаларындан [illegible] кыстар келген турар. Ырак Чөөн чүктүң чаа Магниткасы [illegible] топиа металлы бүдүрер кылыр.

Амурда Комсомольск хоорайда өске-даа чаа бүдүрүлгелерни база тудуп турар. [illegible] Комсомольскиниң чаа тудугларын чурттуң оолдар, кыстары болдунче база катап шыгырып турар. Чер-черлерден келген тудугжу аныяктарның чурттаарынга болгаш ажылдаарынга база дыштанырынга таарымчалыг бүгү чүүлдерни тургускан.

(СЭТА).

КӨДЭЭГЕ АЖЫЛДААР

ДОНДА-РОСТОВ. Миллеровск районнуң ортумак школаларының бо чылгы доозукчуларының — 150 ажыг оолдар болгаш уруглар көдээге ажылдаарын шиитпирлээннер. Олар [illegible] мал фермаларынга болгаш хову-трактор бригадаларынга ажылдаарлар. Ортумак школаларның [illegible] көдээге ажылдаары [illegible] ажыл доозукчулар мал фермаларынга болгаш хову-трактор бригадаларынга ажылдап киргени.

Миллеровск районнуң ортумак школаларының доозукчуларының [illegible] областың доозукчу школачылары база [illegible] ажылдаар күзелин илереткен турар.

(СЭТА).

СИБИРЬНИҢ ЧУРТТАКЧЫЛАРЫНГА

ЛЕНКОРАНЬ. Байкал-Амурнуң демир-орук магистралының тудугжуларынга хөй тонна чаа ногааларны эрткен [illegible] чорудуп берген.

Байкал-Амур магистралының чоогунда колхозтар болгаш совхозтар [illegible] ногааларны база арбыны-биле бүдүрер. [illegible] Сибирьниң чурттакчыларынга — тудугжуларга чорудуп берип турар.

(СЭТА).

НЕГЕЛДЕГЕ ДҮҮШТҮР

[illegible]

Н. ОНДАР.

(Төнчүзү 3-кү арынга).

ЧААГАЙ ДҮЖҮТТҮҢ МАГАДЫЛАЛЫ

Тараа культураларының дүжүдүн куду алып турарында ... бөк үнүштерниң ... [illegible]

... 120 килограмм норма даш алырга, бөк үнүштерниң 12 ... [illegible]

... 1981 чылда республиканың тергиинчилер-биле ... [illegible]

Чер ажылының бедик культуразы дээш

[illegible]

Н. ШАГИН,
республиканың үнүш камгалалының станциязының кол агроному.

СЭКП-ниң Эрзин райкомунуң библиотеказында марксизм-ленинизмниң классиктериниң, СЭКП-ниң съездилериниң материалдары, коммунистиг партияның болгаш совет чазактың удуртукчуларының чогаалдары, янзы-бүрү политиктиг литература — ниитизи-биле 4 муң 300 ажыг номнар бар. Ында «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдары», «Партияның салган сорулгаларын күүседиилли», «Пропагандистиң бүдүжү», «Пропагандистиң ниитилел-политиктиг аттестациязы» дээн стендилерни дерип кылган. Районнуң 160 ажыг пропагандистери, агитаторлары болгаш политинформаторлары библиотеканың доктаамал номчукчулары.

ЧУРУКТА: районнуң эки ажылдыг пропагандистери Эрзин ортумак школазында партия эге организациязының секретары, «Ленин болгаш СЭКП коммунистиг мөзү-шынар дугайында» деп теориктиг семинарның удуртукчузу Г. Б. Чаг... биле комсомолдуң политөөредилгезиниң пропагандизи И. К. Ланажап олар СЭКП райкомунуң библиотеказынче ... бедветкенип тур.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотазу.

ЭКОНОМИКТИГ ШИНЧИЛЕЛДЕРНИ — БЕДИК ДЕҢНЕЛЧЕ

СЭКП-ниң XXVI съездизи партияның болгаш совет ... [illegible]

[illegible]

К. ШАКТАРЖЫК,
А. БЕГЗИ,
экономиктиг лабораторияның эртем ажылдакчылары.

ДИПЛОМНАРНЫ ТЫВЫСКАН

[illegible]

... билиглерни бээр дээш кызымак ажылдап турар бооп ... кандидады В. А. Копеёлдү, ... В. А. Биче-оолду, П. В. Киржеевти болгаш өскелерни-даа ...

Ийи чыл дургузунда кызымак өөренип келгенниниң түңнелинде университеттиң партия ... 88 кижи чедиишкинниг доосткан. Оң сес дыңнакчы тер... [illegible]

Т. ХЕРТЕК.

ПАРТИЙЖИ СӨСТҮ — ЧОНГА

[illegible]

... СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге холбаштыр радио пропагандазын улам-на сайзырадыр ... [illegible] ... бис.

В. ТАМДЫН-ООЛ,
Тожудаа радиодамчыдылгазының редактор-организатору.

ЧЕДИИШКИН ЧҮДЕН ХАМААРЖЫРЫЛ?

«...Нуш-ажыл, чурттаалга байдалдарынче кайда-ла декта амаа кичээнгей салдынган болур, ында ниити сорулгаже эки ажылдап турар».

(СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң илеткелинден).

БЕЛОРУС ССР. «Горизонт» бүдүрүлге каттыжыышкынының ... [illegible]

[illegible] ... Санаторийлерге, пансионаттарга, дыштаныылга ... баарга барык 2500 кижи дыштаныр.

ЧУРУКТАРДА: «Океан» приемниктериниң эдилекчилериниң мурнакчы комсомол бригадазының кежигүннери (солагай таладан) — Н. Ушакевич, А. Шевцов, А. Куракевич, А. Рычок, бригадир А. Симкович, В. Поддубский; улуг социолог Ольга Лучинина заводка ажылдап кирер дээн ажылчын-биле чугаалажып олур; психологтуг сулараа өрээлинде. Мында ажылчыннар 8—10 минута дургузунда ... удели кинолорну көөр. Күш-ажылдың ... кижини ол чардыктырып, катап ажылдап кирериңге сорук киирер.

Г. СЕМЕНОВТУҢ фотолары.
СЭТА-ның фотохроникази.

НОГААРАРЫП КӨСТҮРҮ ХОВАР

[illegible]

Хоорай ...

[illegible]

О. МОНГУШ.

ТУДУГНУҢ ТЕМПИЗИН ШАПКЫНЧЫДАР, ШЫНАРЫН ЭКИЖИДЕР

(Эгези 1-ги арында).

[illegible]

«Тыва кедис тудуг» трестиниң кижизи Г. М. Шубиик [illegible]

[illegible]

Л. Б. Медведев [illegible]

[illegible]

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ТӨӨГҮЛҮГ БАЙЫРЛАЛ

УЛАН-БАТОР. Моол улустуң амыдыралында төөгүлүг болгаш алдарлыг байырлалга — улусчу революцияның 60 чылынга тураскааткан делегейниң эртем конференциязы чурттуң найысылалынга болган. Он бир чурттарның — Болгарияның, [illegible], [illegible], Герман Демократтыг Республиканың, [illegible], [illegible], [illegible], Румынияның, Совет Эвилелиниң, Чехословакияның болгаш Афганистанның сураглыг эртемденнери конференцияның ажылынга киришкен.

Моол улустуң [illegible] чу тайбың күш-ажылының [illegible] Совет Эвилелиниң база социа[illegible]

[illegible]

рүзгениниң 30 чылын байырлап демдеглээн. Чехословакияның металлургиязы хевирлеринге улуг чедиишкиннерни болгаш база байырлал-биле холбаштыр комбинатка бедик шаңналды — Республика орденин тывыскан.

Комбинаттың дериишкинин социалистиг Чехословакияга кылган баштайгы улуг [illegible]. 1951 [illegible] 4 миллион тонна чыган кокту берип турар. [illegible] бүгү Чехословакияда ол хире канны болгаш шойну бүдүрбейн турган. Газ болгаш [illegible]

ВЕНГРИЯНЫҢ ГЕОЛОГТАРЫНЫҢ ПЛАНЫ

БУДАПЕШТ. [illegible]

МЕТАЛЛУРГТАРНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

ПРАГА. К. Готвальд аттыг «Нова Гутьх» деп металлургия комбинатының хей мун [illegible]

[illegible] тугула ковсталыр хөмүр даштың тыварынче онза кичээнгейни геологтар угландырып турар. Мечектиң дагларында арбын курлавырлыг хөмүр-даштың чылда тывыжын 1986 чылда 600 муң тонна, а 1990 чылга чедир — миллион тонна болдурарын планнап турар.

ЧАЙГЫ ДЫШТАНЫЛГА

СОФИЯ. [illegible], [illegible] чайгы дыштанылга эгелей берген. Он муң школачылар пионер лагерьлеринде болгаш [illegible] класстар өөреникчилериниң дыштанылга төптеринде чайгы каникулун эрттирип турар.

Өөреникчилерниң чайгы [illegible] — келир үениң салгакчылары [illegible] социалистиг куруңнуң сагыш салыышкыннарының [illegible] илергейлээшкини болуп турар деп, СЭТА-ның корреспондентинге Болгарияның [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

УЛУСЧУ ПАЛАТАГА СОҢГУЛДАЛАР

БЕРЛИН. (СЭТА). Герман Демократтыг Республиканың Улусчу палатазының депутаттарының [illegible] соңгулдалар болуп эрткен.

[illegible]

ПОЛИТИКТИГ ПАРТИЯЛАРНЫҢ ШИИТПИРИ

МАНАГУА. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

ВЬЕНТЬЯН. [illegible]

МАПУТУ. [illegible]

ИНДИЯНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ШИИТПИРИ

ДЕЛИ. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

СОФИЯ. [illegible]

БУЭНОС-АЙРЕС. [illegible]

ВЕНА. [illegible]

БЕЙРУТ. [illegible]

КУВЕЙТ. [illegible]

НЬЮ-ЙОРК. АКШ-ка [illegible]

МЕХИКО. [illegible]

А. ХЕЙГ ПЕКИНДЕ БАРГАН

ПЕКИН. (СЭТА). [illegible] А. Хейг ам Пекинде [illegible]

[illegible]

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). [illegible]

(СЭТА)

[illegible]

ЮПИ—СЭТА-ның [illegible]

ЭРЗИНИЕ ЧОГААЛ КЕЖЭЭЛЕРИ

[illegible] жылгалар. Эрзинге ол [illegible] "Ленин аттыг" [illegible] Культура [illegible] ынга болган. Маңаа чогаалчы [illegible] элээн хөй чыылган. Суурда [illegible] Анна Кыргысовна Чавынчыг Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы, чогаалчы Леонид Бораевич Чадамбаның база шүлүкчү Олег Өдербеевич Суваккиттиң [illegible] чугаалап берген.

— Хөөчүн болгаш аныяк [illegible] чогаалчылары-биле бөгүн ужуражып турарывыс бистиң дыка өөрүнчүг-дүр. Оларның чогаалдарын бистиң [illegible] ышыс, аныяктарывыс, [illegible] билек номчуп турар болгай бис. Оларның чогаалдары [illegible] улуг ужур-дузалыг. Л. Чадамбаның, О. Суваккиттиң чогаалдары өөредилге ном[illegible] хөй кирген болгай — деп, суурнуң школазының башкызы Татьяна Бадыга чугаалап, оларга четтиргенин илереткен.

Совхозта комсомол комитединиң секретары Кааваа Калга-Хөө тыва чогаалчыларның Эрзинниң ажылчы чону-биле ужуражып келгенинге байыр чедирген. Чогаалчыларның адрезинге аныяктарның [illegible] чылыг сөстерни чугаалаан.

Эрзинниң Бай-Даг, Ында Сөөл-Чер болгаш Тос-Булак деп чурумалдыг черлерде малчыннар чурттап турар.

Бай-Дагның уш ку хойжу бригадазының тову. Маңаа хөй кижи киржикчилиг ужуражылга ногаан шыкка болган. Бригаданың хойн кыргаан улуг, биче кижилер-ле хөй. Шүлүкчүлер боттарының шүлүктерин номчаан. Бригадир Василий Чудууевич Дойбаа мал ажылында чедиишкиннерни, кыргылганы организастыг чорудуп турарын чогаалчыларга таныштырган. Бо хойжу бригада бо хүннерде 7896 баш хойну кыргыыр. Бригада кышкы болгаш часкы берге үелерде [illegible] ажылдаан. Чүскү онаалтыр 93 хураганны алган. Данчай-оол Дамдыноол чүс башка онаалтыр чүс хураганны мөңгү алган. Сергей Дирчинчап, Биликтиг Саадак олар [illegible] 93 хураганы алган.

Тере-Хөлдүң чанында [illegible] ужуражылгага чогаалчылар [illegible] шүлүктерин номчаан. Чап-Чаа бижээн шүлүктерниң одуруглары дыңналып турган. «Мөрен» совхозтуң [illegible] Бригадаларның ажылчы кижилери солун, хөглүг ужуражылга [illegible]

О. ОХЕМЧИК.

ССРЭ-НИҢ КУРУНЕ ШАҢНАЛЫНГА САНАЛДААН

Москваның Ленинчи комсомол аттыг театрынга тургусканы «Революсчу этюд» («Кызыл шыкта көк-бора аъттар») деп шиизи дээш оон автору М. Ф. Шатровту (чурукта) ССРЭ-ниң Күрүне шаңналынга саналдап киирген.

СЕВОСТЬЯНОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроиниказы.

СОЛУН УЖУРАЖЫЫШКЫН

ССРЭ-ниң улустуң артизи, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Владимир Базыр-оолович Оскал-оол-биле [illegible] Культура бажыңынга болур деп чарлал [illegible] Культура бажыңының солуттарын долдур [illegible] Артист-биле ужуражылгага [illegible] ССРЭ-ниң улустуң артизи В. Б. Оскал-оолга сөс берген.

[illegible] тыва чер чурттуң [illegible] ужуражылгага [illegible] Владимир Базыр-ооловичи мынчаар чугаалап эгеледи.

— Ынчан аныяк турган мен, 1936 чылда Тыва Арат Республиканың 15 чыл оюн демдеглеп турда Москвадан цирк артистери кээп бистиң Тыва ойга оюн көргүзүглерин бараалгаткан.

Оон соонда Тываның чаваа циркке артистер өөредип бээр дилээн, ынаар өөренип чорур кузелиг илереткен кижилер хөй болган, ооң ооларның аразындан мени болгаш Көк-Хевек, Кошкендей оларны шилип алган. Өөредилге берге, ынаа чүгле бердинген чүтүлдереги баштайгы хүннерден-не билдине берген. Кады барган эштерим ийи-бир чыл болгу-лааш-ла чана бергеннер. Мен цирк сургуулун тывалардан чааскаан чедиишкинниг доостуушуш. Тываның хөгжүм-шии театрынга артистеп кирген, циркке өөренип болур өөреникчилерни чыып алгаш, өөретпишаан, ажылдап эгелээн мен.

Оон соонда 1946 чылда ССРЭ-ниң цирк бөлүүнге кирген, [illegible] беш солуушкунну эрттирдим, бо үениң иштинде чурттар аразының кады ажылдажылгазынга улуг-хуузунга киирип, цирк артистери дөштүкы чурттарже удаа-дараа үнүп, совет уран чуулдун адын камгалап, оюннарны көргүзүп келдивис. Амгы үеде циркте тыва бөлүүнде 15 кижи бар, олардан Тыва АССР-ниң алдарлыг артистери М. Оскал-оол, Ю. Оскал-оол болгаш Ю. Хевенмей болгаш өскелер-даа мактадыг ажылдап турарлар. Силер чонуңнуң мурнундан Төрээн чуртумга, партиямга мынчаар-ла бараан болуп чурттап, ажылдап чор мен. Эш-өөр силер ажыл-төлүңнерин тө лептиг хамаатылар кылдыр кижизидип, ынаныгым цирк бөлүүнче өөредиин чорударыңарны күзедим! — деп, ол чугаазын дооскан.

Кежээниң киржикчилери цирк уран чүүлүнге хамаарыштыр боттарының сонуургаан айтырыгларын В. Б. Оскал-оолдан айтырып, дорт болгаш тодаргай харыыларны дыңнап билип алганнар. Ужуражылгага хуралга «Тыва» совхозтуң директору В. В. Айыжы, партком секретары Ч. Д. Монгуш болгаш өскелер-даа артистиң ог-бүлезинге, коллективинге бичии [illegible] кудумчу [illegible] Хөл-сес чыл школазының өөреникчилери боттарының [illegible] национал хевириниң янзы-бүрү эт-херекселдерин болгаш хөгжүм кылыгларын алдарлыг артистиге белекке берген. Кежээниң төнчүзүнде Владимир Базыр-ооловичи Оскал-оол, Кузенмаа Севанова Оскал-оол олар өөрүп четтиргенин база катап чыылганнарга илередип чугаалааннар.

Ол-ла ужуражылга кежээзинде [illegible] К. К. Кудажының «Душ-туу» деп шиизин Чадаананың улустуң театрының бот-тывынгыр артистери көргүскен.

О. АРАКЧАА.

ЧОГААЛЧЫНЫҢ АДЫ-БИЛЕ

БРЕСТ. (СЭТА-ның корр.) Чогаалчы Сергей Смирновтуң ады-биле [illegible] чурумаларының бирээзин адаан. Ол ээрге Ада-чурттуң Улуг дайынының бир маадырлыг арнын болур [illegible] шивээниң алдарлыг херектерин чыдыраарынга патриот чогаалчының [illegible] көргени ол.

Шивээниң камгалакчылары шуптузу өлген деп элээн үр үе-ле болап турган Чогаалчы [illegible] зайынчылаларның [illegible] «[illegible]»ның дугайында материалдарны [illegible] хуудаа салым-чолун сурап тура чыып келген. Оон [illegible] «Брест шивээзиниң маадырларын дилеп...», «Брест шивээзи», «Брест шивээзиниң маадырлары» деп номнарга [illegible]

Кызыл районнуң Чербиниң школа-интернадында шериг херээни Б. Ф. Андросов башкылап турар. Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүрээлениинге шериг албаны эрттиреринге олдарны белеткээринге бичээнгейни салып келген. Кичээлдер чалгааранчыг эвес. Эки дериттинген кабинетке чүгле теоретиктиг билиглерни эвес, практиктиг кижээлерни эрттирип турар. Ол ышкаш өөредилге [illegible] Ийи [illegible] өөреникчилерниң шериг херээниң талазы-биле билии ыныырак.

ЧУРУКТА: башкы Б. Ф. Андросовтуң (ортузунда) практиктиг кичээл эрттирип турары.

В. ШАЙФУЛИННИҢ фотозу.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

ЧЕМПИОННАР ИЛЕРЭЭН

УЛАН-УДЭ. (СЭТА-ның корр). Хостуг хүреш талазы-биле 1981 чылдың ССРЭ-ниң чемпионнары шупту билдине берген. Бурят АССР-ниң найысылалынга эрткен чемпионаттың сөөлгү хүнүнде элээн каш деңзилерге [illegible] бөгүрээрниң салым-хуузу шиитпирлеттинген. Эң чиик деңзиге Махачкаладан Яраги Шугаев, чиик деңзиге Красноярск чурттуг Виктор Алексеев, чартык чиик, ийиги ортумак аар деңзилерге москвачылар Юрий Воробьев, Санасар Оганесян болгаш Салман Хасимиков олар алдын медальдарны чаалап алган.

Чурттуң [illegible] кол тренери Ю. Шахмуратов СЭТА-ның корреспондентизиниң дилээн-ёзугаар чемпионаттың түңнелдерин тайылбырлап тура мынча дээн: Олимпийжи дөрт чылдыг бо үелгениң эгезинде эрткен Улан-Удэге бо чемпионат бисте кайы хире күрээчилер барының көрүлдези болган. Маңаа Москва Олимпиадазының, 1981 чылдың Европа чемпионадының тиилекчилери шуптузу чыылган. Ынчалзажок ол атсураглыг мөгелер-биле аныяктар [illegible] Олимпиада чемпиону Илья Мате, делегей чемпиону Михаил Харачура, делегейниң болгаш Европаның чемпиону Магомед Магомедов, Европаның бо чылгы чемпиону Олег Колоев [illegible] чок черлерде барганы анаа таварылга эвес. Олимпиаданың алдын медалының база бир ээлекчизи Оганисян сөөлгү салгында 19 харлыг ленинградчы Петр Наниевке чүгле аштырбады. Олимпийжи чемпион Сайпулла Абсандов эң сөөлгү ужуражылгазынга Улан-Удэниң мөгези Борис Бутаевти чүгле чаңгыс артык саны-биле удуп алды. Чурттуң шилиндек командазынга кирген Борис бистиң олимпийжилеривистиң төлептиг салгакчызы болур боор.

ХЕМЕ ЭЖЕРИНГЕ

Крылатскиде олимпийжи эштир каналга байдаркалар болгаш каноэлер эжериниң талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады доозулган. Маргылдаалар спорттуң бо хевириниң талазы-биле бистиң чуртувустуң эң шыырактарын [illegible] тодараадыр эвес, харын июль төнчүзүнде — август эгезинде Англияга эртер делегей чемпионадынга киржир чурттуң шилиндек командазын тургузарының шенелдези болган.

Шилиндек команданың эң шылгараанын уш дакпыр олимпийжи чемпион Владимир Панфенович хевээр боол арткан. Ол бо маргылдаага уш катап тиилекчи болган. Ийи удаа ийи кижи эжер байдаркага олимпийжи 500 болгаш 1000 метрлерге шилиндек командада бир дугаар кирген Сергей Суперата-биле, база бир удаа чаңгыс кижи эжер хемеге 500 метрге тиилээн.

(СЭТА-ның корр).

СОЛУН ЫРЛАР-БИЛЕ

Чаа-Хөлдүң [illegible] ажылдакчыларының болгаш мында эмнедип турарларның мурнунга Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы, бот-тывынгыр композитор Солаан Базыр-оол аялгап чогаадып [illegible] берген. М. Өлзей-оолдуң сөзүнге бижээн «Чаа-Хөлдүң [illegible]», С. Таспайның сөзүнге «Чаа-Суурум», С. Дугар-Сюрюнуң сөзүнге бижээн «Чаңгыс [illegible] чурттап чор мен» деп ырларны авторларның киржилгези-биле баянга үдеп турган күүсетчени улуг сонуургалды болдурган. Эң мыңгыы Салчак Молдурганың сөзүнге бижээн «Херээженге йөрээл» деп ырны композитор боду ырлап күүсеткен.

С. ДАВАА.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 17-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible] 11.10 — Медээлер. 11.15—14.15 — Чаңсар 14.15— Медээлер. 14.35 — Исландияның национал байырлалы— [illegible] 16.30 — «БАМ-ны тудуп тур бис». 17.05 — Камерлиг [illegible] Киевтиң Күрүне филармониязы. Киевтен дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

17.30 — [illegible] 18.00 — «Чурукчу болгаш амгы үе». Хакас композитор Г. И. Челбораковтуң чогаадыкчы ижиниң дугайында. [illegible] Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Өлчегге өлүм». Документалдыг телефильм. Англия. Политиктиг тайылбыр [illegible] 19.50 — «Рафферти». Хөй [illegible] телефильм [illegible] «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.05 — ССРЭ-ниң улустуң артизи И. Богачева [illegible] телевидение болгаш радио комитединиң [illegible] улустуң В. Андреев аттыг оркестрниң концерти. [illegible] Информастыг [illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Кара далайның чалгыглары». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 7-ги сериязы. 13.05 — «А. П. Чеховтуң театры». 14.00 — [illegible] Фильм-концерт. 14.45 — Фильм тайылбыры. 15.15 — «ПТУ-га чүү чүвеге канчаар өөредип турарыл?» 15.45 — [illegible] 16.00 — 17.40 — Чаңсар.

МОСКВАДАН

17.40 — «Эртем дугайында» Академик М. М. Шемякин (Орбита-3). 18.15 — «Ростик биле Кеша». Мультфильм. (Орбита-3).

КЫЗЫЛДАН

18.30—18.45 — Телемедээлер. 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — Киножурнал. 19.00 — [illegible] 19.30 — [illegible] Фильм-концерт. 19.40 — «Чалыы чылдары». Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг улунар, чаштар!» «Ийбилиг экран». 20.15 — [illegible] Документалдыг фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.00 — Кыска метражтыг [illegible]

КОЖАЗЫНГА КОНЦЕРТТИГ...

Республиканың ыраажылар ниитилелиниң Өвүр районнуң Торгалыг суурда салбырының уран чүүл киржикчилериниң концерти Самагалдай суурга чоокта чаа болган.

Ук концерт Торгалыг ортумак школазының өөреникчилери-биле кежээки школаның аныяктарының ыры киржикчилери «Чинчи» деп ырны күүсеткени-биле эгелээн. Ында солист Б. Донгак өткүт тода хөөмей ун-биле ырлап турар.

Б. Чамбыттың «Төрээн Тывам — алдын черим» деп ырын Ч. Куулар онза күүсеткен. Ооң-биле чергелештир бичии оолдарның «Кара-Куштар» деп танцызы чаптанчыг, чараш болган. Шынап-ла, каътка кара-куштар ойнап берген үеде кээрге, ындыг болур. Чарлакчы Р. Балдаң кандыг-даа күүселде мурнунда номерниң ниити утказынга хамаарыштыр шүлүктей каапкаш, улаштыр күүседикчини чалаары эптиг болгаш солун.

Концерттиң ийиги кезээнде Тываның улустуң чогаалчызы С. А. Сарыг-оолдуң «Ийи кага-буга» деп шиизин ойнап күүсеткен.

В. ЧИНМИТ.
Тес-Хем район.

Агаар

Бөгүн республикага шокар булуттуг [illegible] хүндүс [illegible] секундада 9—14, Чамдык черлерге 20 метр чедир күштелир.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Соңгу чүк углаңнынын [illegible] секундада 9—14, кежээ 20 метр чедир.

Солуннуң дараазында номери июнь 19-та үнер.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮНЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Аал-чуртка бараан болбушаан» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (улаттыг), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Адын аттыг кижи» 9.30, 11.00, 14.30, 16.00. «Ынакшылдың мөңге тоожузу» 17.30, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Джанал деп маш» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (улаттыг) шактарда.

КАЙДА ӨӨРЕНИРИЛ?

Кызылда күрүнениң педагогика институду 1981—1982 өөредилге чылында дараазында факультеттерниң 1-ги курузунга [illegible]

Физика-математика факультеди — математика болгаш физика тускай эртемнер башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 5 чыл.

Филология факультеди — [illegible]

Биология-химия факультеди — [illegible]

Эге өөредилгениң факультеди — [illegible]

[illegible] **биология-химия факультединге** — биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литература [illegible]

[illegible] тар: 667000, Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың 34, пединститут, хүлээп алыр комиссия.

Кызылдагы күрүнениң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы хүндүскү, кежээки болгаш [illegible]

Автотранспорт факультединге ийи бөлүк-биле: бирги бөлүк — август 1-ден 20-ге чедир, [illegible]

ХҮНДҮСКҮ САЛБЫРГА [illegible]

КЕЖЭЭКИ БОЛГАШ БОТ ӨӨРЕДИЛГЕ САЛБЫРЫНГА [illegible]

Өөренир хуусаалары:
8—9 класс доосканнарга.
«Районнуң электри чарылгазы болгаш радиожудулгазы», «Автоматтыг электри чарылгазы» деп мергежилге хүндүскү салбырга [illegible]

10—11 класс доосканнарга: [illegible]

8—9 класс доосканнар [illegible] орус дылга (диктант), математикага (аас-биле), 10 класс доосканнар: орус дылга болгаш литературага (чогаадыг), математикага (аас-биле).

Херек документилер [illegible] Кызыл хоорай, Коминтерн кудумчузу, 53. Харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелели. Телефон: 2-48-12.

Тываның кооператив училищези 1981—1982 өөредилге чылында [illegible] чыып турар.

17—35 хар чедир назылыг, 10 класс доосканнарны училищеге алыр. Садыг салбырынга өөренириниң хуусаазы бир чыл [illegible]

Документилерни дужаар хуусаазы — июль 5-тен август 15-ке чедир.

Хүлээп алыышкын комиссиязының кежигүннери документилер хүлээп алышкынының үезинде өөрениир кирип турар кижилер-биле беседалажыр.

Училищеге кирип санзары — [illegible] август 20-де.

Садыг болгаш кулинария кооперативниң өөредип чорудар бижиин, 3×4 хемчээлдиг [illegible] фото-чурук [illegible] салбырынга киргеннер айда [illegible] рубль, а хлеб быжырарының салбырынга [illegible] рубль стипендия алыр. Чурттаар чери чок кижилерге общежитие бээр.

[illegible] чылдары кыш-ажыл стажы [illegible]

Училищени доосканнарга садыгжының, дөрткү разрядтың поварының, дөрткү разрядтың хлеб быжырарының квалификацияны тывыскан херечилели бээр.

Июнь 27-де, эртенгиниң 10 шакта Тываның күрүне филармониязында республиканың бирги хөөмей фестивалы эгелээр.

Фестивальга аныг-дуниа Моол Арат Республиканың, [illegible] Хакасияның, Даг-Алтайның болгаш өске-даа республикаларның, областарның хөөмейжилери киржир.

Июнь 28-те кежээ 7 шакта республиканың хөгжүм-шии театрынга Күрүне филармониязының «Аян» болгаш «Саян» ансамбльдериниң артистерниң [illegible] фестивальның лауреаттарының концерти болур.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторунуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, хоозу ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун кезбейн барганда 2-33-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. Чагыг № 1261.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—00817

Бүгү чурттарның пролетарийлери каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 142 (11640) | 1981 чылдың июнь 19, пятница | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

АДА-ЧУРТ МААДЫРЛАРНЫ АЛДАРЖЫДЫП ТУР

Төрээн чурттуң бедик шаңналдарын «Салют-6»—«Союз» комплекстиң космонавтыларынга Кремльге тывыскан

Космос делгемин тайбын шиңгээдип алыр талазы-биле кайгамчык чаагай чаа тиилелгени бистиң социалистиг Төрээн чуртувус чедип алган. «Салют-6»—«Союз» деп эртем [illegible] орбита комплекизинге совет космонавтыларның башкарылгалыг узун хуусаалыг ужудуушкуннарының болгаш «Интеркосмос» программазы [illegible] экипаждарның ужудуушкуннарының программазы чедиишкиннииг доозулган. Бешки [illegible] кирииштилери ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары В. В. Коваленок болгаш В. П. Савиных 75 хонукта [illegible] уелде бедик мергежилди, эрес-дидим болгаш маадырлыг чорукту [illegible].

СЭКП ТК-нын Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Төрээн чурттуң бедик шаңналдарын космостуң маадырларынга июнь 17-де Кремльге тывыскан.

Шаңналдарны тывыскан турган үеде эш Л. И. Брежнев чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг эштер!

Улуг болуушкунну бөгүн демдеглеп турар-дыр бис. Космосту шиңгээдип алыр талазы-биле чаа [illegible] кирип турар-дыр бис. «Салют-6» эртем станциязынга улуг ажылдарны кылып доозкан.

Үш чыл сес айлар дургузунда станция орбитада чоруп турар. Ол хуусааның ортаа кезиинден хөй нуруузунда станция космостуң маадырларының бажыңы болуп келген. Каттышкан экипаждарның бажыңы болуп [illegible] кааны. Бистиң акы-дуңма чорукчуларның [illegible] найыралдың болгаш демнилгениң [illegible] бистиң шынчывысты социалистиг онзаргайларның [illegible] дем каттыштырган күш-ажылга бадыткап көргүскен.

Космоска бөдүүн ажыл чок. «Салют-6» орбита станциязынга бешки кол экипажтың ажылы база бөдүүн болбаан. Ынчалзажок эштер Владимир Васильевич Коваленок болгаш Виктор Петрович Савиных ол [illegible]. Ужудуушкуннуң программазын [illegible].

Космоска тиилелгелерни эртем болгаш техниканың аргаларының, кижиниң — оон угаан-бодалының, [illegible] аргаларының каң дег сырый каттыжыышкыны-дыр деп чөптүг-биле санап турар бис. Космонавтыларның дугайында, эртемденнерниң дугайында, [illegible] бүгү кижилерниң дугайында чугаалап турарым ол-дур.

Программа [illegible] космонавтылар [illegible] кылдыышкын-биле чугаалажып турар деп бир солунга бижээнин номчаан мен. «Салют-6»—«Союз» комплекс тергиин эки болган. Ол бодалдар меңээ билдингир. Ынчаарга бистиң космос [illegible] сорулгалары улам [illegible].

Ам [illegible] кылыр — солчуп турар экипаждарлыг доктаамал ажылдаар орбиталыг эртем комплекстерин [illegible] чиир ужурлуг бис. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, космонавтыларга ажыл четчир. Солун болгаш кончуг чугула ажыл.

Геологтар болгаш агаар [illegible] ажылдакчылары, ныш болгаш көдээ ажыл-агый [illegible] специалистери, [illegible] турар болгаш [illegible], металлургтар болгаш биологтар космостан алдынгаан [illegible] амданын билип алганнар. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] ажыл-агыйның хөй сорулгаларын күүседиринге космос техниказы энде дорту-биле киржип турар. Ол черле шын. Тайбын космос [illegible] космостуң шинчилелдерин тайбын чорудулгаларга ажыглаарының үлегерин көргүзүп турар бис.

Эштер! «Салют-6»—«Союз» эртем-шинчилел комплекизинге [illegible] программазын [illegible] кижиниг күүсеткени дээш база [illegible] эрес-дидим болгаш маадырлыг чорук дээш Владимир Васильевич Коваленок Ленин орден-биле [illegible] «Алдын Сылдыс» ийиги медаль-биле шаңнатган, а Виктор Петрович Савиных Совет Эвилелиниң Маадыры бедик атты Ленин орден-биле болгаш «Алдын Сылдыс» медаль-биле кады тывыскан.

Мында бүгү киржип турарларның өмүнээзинден космостуң маадырларынга байыр чедирип тур мен. Силерге [illegible] тур мен, оңнуктар.

✦ ✦ ✦

В. В. Коваленок эш Л. И. Брежневке хамаарыштыр мынча дээн:

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнү, хөй национал дыг социалистиг Төрээн чурттуң хамаатызы боор турарымга онзагай ханы чоргааралды бөгүн бодап тур мен. Силерниң холуңардан [illegible] шаңналдарны хүлээп ап тура, төрээн партиямның Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Совет чазакка космос орбитазынга бистиң ажылывысты бедик-биле үнелээни дээш, космосту шиңгээдиринге [illegible] программазының киржикчизи болур улуг идегел болгаш аттаар дээш ханы өөрүп четтиргенимни илереттим.

Бистиң рейививис бисти ужуддуушкунга белеткээннериниң, космос техниказын чогаадып тургусканнарның, Черге артып калган өңнүк-биле болгаш ажыл-херээ-биле биске дузалап турганнарның — хөй-хөй коллективтерниң күш-ажылының алызында чедиишкиниг болган.

ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтыларының мурнундан төрээн партиявыстың Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Совет чазакка Силерге, эргим Леонид Ильич, бүзүредиривис болза, бис моон-даа соңгаар совет космонавтика болгаш эртем ёзулуг космосчу бедикке туруп дээш күжүвүстү, билиивисти, энергиявысты харамнанмас бис.

Оон соонда чүве чугаалаан В. П. Савиных хүндүлүг даалгазын [illegible] күүседиринге кергүскен улуг идегел дээш, Төрээн чурттуң бедик шаңналдары дээш СЭКП Төп Комитединге, Совет чазакка, бүгү совет [illegible], Леонид Ильич Брежневтиң бодунга өөрүп четтиргенин илереткен.

Бо хире харысаалгалыг ужудуушкунга киржири мени, коммунист кижиге, улуг хүндүткел болду деп, ол чугаалаан болгаш ужудуушкун он бирги беш чылдың эгезинде болганын онзалап демдеглээн. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге, эртемниң, техниканың болгаш нийти улус ажыл-агыйының. Чер кырынга тайбынның эрге-ажыынга космос делгемин шинчилээриниң программазын күүседиринге эки салыышкын кылдынган.

Космос делгемин шинчилээринге бүгү күжүвүс, билиивисти бараалгадырывысты Силерге, эргим Леонид Ильич бүзүредип тур мен.

Чугааларны чыылганнар алыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Космоска ол алдарлыг ужудуушкуннуң демдээ кылдыр В. В. Ковалёнок биле В. П. Савиных экипажтың ужудуушкунунуң дугайында херечилелин, үр хуусаалыг ужудуушкунуң үезинде орбита комплекизинге чораан ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Ю. А. Гагарин аттыг медальды Леонид Ильич Брежневке тывысканнар.

Шаңнал тывыскан турда аңаа турган СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизи И. Ф. Дмитриев, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, космонавтылар белеткээр черниң удуртукчузу, ужудукчу генерал-лейтенант В. А. Шаталов олар космос маадырларынга чүректиң ханызындан байыр чедирген.

(СЭТА)

ХҮННҮҢ ЭЭЛЧЭЭНДЕ ЧАЙГЫ АЖААЛДА

Республиканың чер ажылдыглары тарылганы дооскан. Ынчалзажок оон-биле чергелештир база бир чугула ажыл — тарааларның чайгы ажаалдазы хүннүң ээлчээнде келген. Ылангыя одуруглар аразын болбаазырадыр культураларның: картофельдиң, ногааларның, кукурузаның база өске-даа силос культураларының чайгы ажаалдазынче улуг кичээнгейни салыр херек.

Бо чылын картофельди колдуунда сүггаттыг черлерге болгаш чогуур хуусаазында олурткан. Ынчангаш ам картофель шөлдеринге үнүүшкүн мурнунуң база үнүүшкүн соолгунуң илииртээшкиниң чорудар үе келген. Одуруглар көстүп кээрн билекле, оларның аразын дораан үлдүреткеш, минералдыг чемишчидилгени төгер.

Бии-Хем, Каа-Хем болгаш Таңды районнарның совхозтарының шөлдеринде тараа культуралары аажок эки үнүп келгилээн. Ам ол шөлдерниң бок үнүштерин узуткаары-биле гербицидтерни самолёт-биле анаа чаштырары эргежок чугула апарган. Чүге дээрге, культурлуг үнүштер-биле деңге бок үнүштер база үнүп кээр, олар тарааларның ажыглаар ужурлуг өл-шыгын, чемиштиг бүдүмелдерин соруп аппаар болгай. Оон түңнелинде дүжүт кудулаар болгаш ажыл-агыйлар ындыг янзы улуг когаралга таваржып турар. Оон аңгыда бок үнүштер хөй үнген черге тарааларның хоралакчылары болгаш аарыглары база улуу-биле тарап нептерээр.

Тарааларның чайгы ажаалдазын чогуур үезинде чорударынга улуг кичээнгейни салып турар ажыл-агыйлар чыл бүрүзүнде тараа культураларындан чаагай дүжүттү ап турар. Чижээ, «Кызыл тараачын», «Революцияның чалбыыжы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Саян», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтар, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы одуруглар аразын болбаазырадырын база тараа культураларының чайгы ажаалдазын чылдың-на чогуур үезинде, шынарлыг кылдыр чорудуп турар. Амгы үеде үстүнде айыткан ажыл-агыйлар болгаш «Октябрь 30 чылы», Тока аттыг, «Улуг-Хая» совхозтар одуруглар аразын болбаазырадыр культура картофель шөлдерин илииртээрин эгелеп, организастыы-биле чоруда берген.

Тараа культураларының шөлдеринге бок үнүштер узуткаар хоран химикаттар чаштырарын «Хадың», «Өөк», «Саян», «Кызыл тараачын» совхозтар чорудуп эгелээн. Ол ажыл-агыйларда ниитизи-биле 2600 ажыг гектар кызыл-тас шөлдеринде гербицидтерни самолеттан чаштырган.

Бок үнүштерге удур хоран химикаттарны чер машиналары-биле бүдүргүрүнге «Сельхозхимияның» районнар каттыжыышкыннары белеткенип турар. «Сельхозхимияның» Таңды болгаш Каа-Хем районнарда каттыжыышкыннары хоран химикаттар чаштырар техниканы багай эвес септеп белеткеп алган.

Республикага ниитизи-биле бок үнүштерге удур гербицидтерни самолёт-биле болгаш чер машиналары-биле 98 муң гектар шөлге чаштырар. Ол шөлге гербицидтер чаштырарының керээлерин совхозтар Кызылдың авиабүдүрүлгези-биле болгаш «Сельхозхимияның» районнар каттыжыышкыннары-биле чаргылаан.

Гербицидтерни хереглээриниң ажыктыын бедидер төлээде, шөлдерге оларны чаштырарын эртен эрте эгелээш, агаар өрү көдүрлүп үнгелек турда, 9-10 шакка чедир база кежээ хүн ажарынга чедир 2-3 шак дургузунда чорударын сагыыры эргежок чугула. Гербицидтерни чаштырып турар үеде агаарның температуразы 22 градус изигден ашпас болур ужурлуг. Оът-сигенде, тараада шалың суу хоран химикаттарга салдар чедирбес.

Гербицидтерни бичии хемчээлдиг-даа кылдыр чаштырарга, оларның салдары күштүг болгаш картофельге, капустага, ыяш дилиндектеринге айыылдыг. Ынчангаш ажылды эгелээриниң мурнунда совхозтуң удуртукчулары гербицидтер чаштырар шөлдерниң болгаш оларны чаштырбас культуралар тараан шөлдерниң кайда турарының схема чуруун ужудукчуга бергеш, чогуур тайылбырны кылыр ужурлуг.

«Революцияның чалбыыжы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтарга, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязынга база Кызыл районнуң ажыл-агыйларынга бок үнүштер узуткаар гербицидтерни тараа шөлдеринге чаштырары чыл бүрүде организастыг эртип келген. Оларның удуртукчулары бо чылын база гербицидтер чаштырарынга эки белеткенген болгаш ол чугула ажылды чогуур үезинде организастыг эгелээн.

Он бирги беш чылдың баштайгы чылының чаагай дүжүдүн өстүрүп алыры дээш демиселдиң ам ийиги үе-чадазы — тарааларның чайгы ажаалдазы эгелээн. Ону кайы хире организастыг, шынарлыг чорударындан келир күстүң дүжүдүнүң салым-хуузу хамааржыр. Ынчангаш районнарның партия, совет база көдээ ажыл-агый органнары бо чугула ажылче чогуур кичээнгей салып, ону боттарының хүн бүрүдеги контролюнга алыры эргежок чугула.

СЭКП-НИҢ XXVI СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН-АМЫДЫРАЛГА!

● ● ●

Типография коллективи — республиканың бүдүрүлгелериниң аразындан коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты бир дугаарында алган. Мурнакчы бүдүрүлгениң цехтери бо чылдың ийиги кварталының планныг даалгаларын хуусаазындан эрте доозар дээш социалистиг чарышты калбарткан, шудургу ажылдап турарлар.

Социалистиг чарышта идепкейлиг киржип турар цехтерниң бирээзи парлаар цех. Ында З. М. Чашухинага удурткан бригадазы бо чылдың бирги кварталының планныг онаалдаларын 126 хууга күүсеткеш, шаңнал-макталга төлептиг болган. Мурнакчы бригаданың кежигүннери ийиги кварталдың планын хуусаазындан эрте күүседир сорулганы салганнар.

ЧУРУКТА: бригадир З. М. Чашухина.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

● ● ●

ЭРТЕ ЭГЕЛЕЗЕ-ДАА...

Дүвүренчиг медээ

Хой кыргылдазы — эң кыска хуусаада, организастыг болгаш шынарлыг чорудар кампания. Бо чугула болгаш харысаалгалыг ажылды Барыын-Хемчик районда «Шекпээр» совхозтуң ажыл-ишчилери районнуң өске ажыл-агыйларындан мурнап, июнь 2-де эгелээн. Ынчалза-даа кыргылда ылаңгыя Шекпээр салбырында оожум чоруп турар.

Кыргылда пунктузу совхозтуң МТМ хериминде тулуш. Суурда кыргыкчыларның кээп ажылдаарынга, ажылды организастаарынга эптиг, бүгү-ле таарымчалыг байдалдар бар. Мында 24 хачылыг ийи агрегатты дерип тургускаш, дуржулгалыг эникин-мотористер Апый-оол Саая, Калдар-оол Куулары быжыглаан.

Ынчалза-даа Биче-Тейде кыргылда пунктузунга чеде бергеш, электриниг хачыларның даан-шимээнин дыңнаваадым. Ында херээжен кыргыкчылар хойларны чүгле хол хачылары-биле кыргып турар.

— Чүге ындыг чоор, бо агрегаттарның хачыларын делгелгеде дег аскылап каан турар, үрелгилеп калган чоор бе? — деп, пункт эргелекчизи [illegible] айтырдым.

— Кайын делгээр ийик. Кол [illegible] ажылдаар [illegible] — деп харыылаты.

Электриниг хачы-биле хой кыргывайн турарының чылдагааны ам билдине берди. Ол хүн суурдан келген 20 шаа кыргыкчыларның хой нурууну электриниг хачыга чедирбээн. Чүгле хол хачызы-биле ажылдаар улус болган.

Хойну электриниг хачы-биле кыргыр шынарлыг кыргыырын нептередип, шиңгээдип алыр амгы үениң кол негелдези бо совхозта боттанмайн турар. Баштайгы он хонукта хой кыргылдазы шуудавайн, кончуг оожум темп-биле, организас чок чоруп келген. Борта чаңгыс чижекти айтырга-ла четчир. Бир-ле дугаарында кыргылдары-биле кадарчы Мынчаа Моңгуш 478 баш иртерин пунктута сүрүп келген. Бирги хүнде пунктуда чүгле хол хачылыг сес кыргыкчы келгеш, 88 иртти кыргаан. Ийиги хүнде кыргыкчылар саны 16 четсе-даа, кыргылда доозулбаан. Арткан 155 иртти үш дугаар хүнде арай боорда дооскан. Иттерин кыргыдып алыр дээш хойжунуп үш хүн ургулчулээн шүүдели маңаа база төнмээн. Биче-Тейде пункт чанында хой чүүр чер белеп эвес болганындан талыгыр Сүт-Кажаада мал чүүр черже изиг хүнде сүрүп, чүтдурар ужурга таварышкан.

Бо малчынның сөөлүнде хоюп кыргыткан хойжулар база [illegible] бээр сүрүп, аштадып, суксадып, ал боттары шүүдеп тургаш, коданнарын дооступган. Оларның [illegible] чуулдага безин киирбээн.

Кыргылда пунктузунда ажылды организастааны багай. Чүгле 20—25 кижи ажылдап турар. Пунктуда дүк хүлээп ... алыкчызы Тогус-оол Кууларның сөзү-биле алырга, кыргыкчылар бирде келир, бирде келбес, боттарының турразы-биле ажылдап турар.

Шекпээржилер бо чылын барык 21 муң баш хойну, 3000 ажыг хураганны кыргып, күрүнеге 48 тонна дүктү садар сорулгалыг. Амгы үеде бүгү 55 коданның 18-и кыргыттынган. Кыргылда Аянгаты салбырында элээн шалыптемпилиг болгаш организастыг чоруп турар. Ында 3472 хойну кыргып, 5096 кг дүктү класстааш, пресстээри-биле экеп дужааган. Дүк хүлээп алыр черде дуржулгалыг класстакчылар Моңгуш Калиндуу, Моңгуш Көктээлей оларның удуртулгазы-биле 9 тонна дүктү садып чорударынга белен кылдыр савалаан. Баштай кыргыттынган коданнардан Шекпээр салбыры бир хойга онааштыр 1,3 кг, Аянгаты — 1,4 кг дүктү алган. Совхоз дүк планын күүседир дизе, бир хойдан-на 2 кг ажыг дүктү кыргып алыр ужурлуг. Ынчангаш кыргылданы чылдыг чок, шынарлыг чорудары [illegible].

К. ШАҢГЫР-ООЛ.

Барыын-Хемчик район.

ГДР-НИҢ КИНО ТЫРТТЫРАР БӨЛҮҮ — ТЫВАДА

Герман Демократтыг Республиканың телевидениезиниң кино тырттырар бөлүү бистиң республикада чедип келген. Оон составында — редактор Райнхард Рыхлик, оператор Герд Бажинский, режиссёр Хайнц Вернер, операторнуң ассистентизи Арнт Декке олар бар. ССРЭ-ниң Күртелерадиозунуң улуг редактору Е. П. Савинова ол бөлүктү үдеп чоруур.

ГДР-ниң келген аалчылар Тыва дугайында документалдыг фильмни тырттырар. Олар республиканың бүдүрүлгелеринге, ажыл-агыйларынга болгаш албан организация черлеринге баар болгаш чурумчуларлар-биле ужуражып Сөөлгү чылдарда Совет Тывага боттанган социал-экономиктиг чаржылгаларның дугайын, оон экономиказының база культуразының шапкын хөгжүлдезиниң дугайын ол кинофильмге көргүзер.

В. САЯН.

ХАНДЫРЫЛГАНЫҢ КОШКААНДАН

Көдээ тудугларда

Он бирги беш чылдың баштайгы чылында Чадааның № 463 КМК-ның коллективиниң мурнунда улуг сорулгалар салдынган. Бо чылда олар план ёзугаар 1 миллион 779 муң рубльди шиңгээткеш, 708 муң рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүргеш, 1996 дөрбелчин метр шөлдүг чурттаалга бажыңнарын ажыглаалга киирер.

Он бирги беш чылда чурттаалга шөлүнүң тудуун, ылангыя көдээ черлерде тудуг объектилерин улам калбартырын база хуусаазы узаан тудугларны дарый ажыглаалче киирерин партияның XXVI съездизиниң шиитпирлеринде айыткан. Аңаа хамаарышкан чамдык ажылдарны № 463 КМК-ның тудугжулары бо эрткен беш айларда кылып чоруткан. Олар план ёзугаар 873 дөрбелчин метр чурттаалга шөлүн ажыглаалга киирер тургаш, ону 1116 дөрбелчин метрге боттандырган. Көдээ суурларда тудуг ажылдарын кылып келген бригадаларның үре-түңнелдиг ажылындан чогуур хуусаазында ажыглаалга киирген тудуг объектилери эвээш эвес.

«Чыраа-Бажы» совхозка бо чылын ийи аал ишти чурттаар ийи бажыңны ажыглаалга кииргеш, ындыг хевирниң бир бажыңының тудуун эгелээш чедир чылың эгезинге чедир дүлээдири планда көрдүнген. Ол совхозтуң ажылчыннарындан тургустунган кожуун чоруур механизастаттынган колоннаның тудугжу бригадазы (бригадири Дуран-оол Доңгак) ийи квартиралыг бир бажыңның тудуун дооскаш, ажыглаалга киирериниң кырында келген. Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу, район Совединиң депутады Сүүр-оол Хovalыгның бригадазы керээзи-биле ажылдап турар тудугжулары чедиишкиннииг ажылдааннар. Олар СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта ийи квартиралыг бир бажыңны, «Сүт-Хөл» совхозтуң Кызыл-Тайга салбырында бир бажыңны, «Большевик» совхозта ийи бажыңны ажыглаалга киирип, амгы үеде «Сүт-Хөл» совхозта ийи аал ишти чурттаар үш бажыңның тудуунда ажылдап турар.

Планда көрдүнген объектилерниң чамдыызы ажыглаалдага кирип турза-даа, [illegible] айларның тудуг-монтаж ажылдарының планын КМК-ның коллективи чамдык көргүзүглер талазы-биле чедир күүсетпээн. Ону тодаргайлаарга мындыг: беш ай дургузунда кол керээ ёзугаар 730 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр тургаш, ону 545 муң рубльге күүсеткен, бодунуң күжү-биле 507 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылган, а планда көрдүнгени 680 муң рубль турган. Планда көрдүнген тудуг объектилерин хуусаазында ажыглаалга киирери — деңнелеттиниз чогуур тудуг материалдары-биле четчир бүрүн хандырылгадан база ында ажылдап турар ажылчыннарның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургускаш, күш-ажылды эки организастаанындан хамааржыр. Бо талазы-биле байдал кандыгыл?

КМК-ның начальниги Н. Н. Носовтуң тайылбыр чугаазын дыңнап оруга, [illegible] бөзүлдер [illegible] демир-бетон [illegible] дилиг материалдары, брус, цемент, туйбу болгаш өске-даа эргежок чугула тудуг материалдары-биле «Тыва көдээ тудуг» трестиң бүдүрүлге-техниктиг [illegible] эргелели багай хандырып келген. Чыл эгезиндени бээр 171 кубометр дилиг материалдың 78 тонна [illegible] 44 тонна метал конструкциялар [illegible] 368 муң туйбунуң [illegible] 84 муңун алдынган. Тудуг-монтаж [illegible] 40 ажыы тонна метал конструкциялары дүжүртүнген. Олар КМК-ның девискээринде ажыглаал чок даарып чыдарын Н. Носов [illegible].

КМК-ның бодунуң баазазы база кошкак. Девискээринде чаңгыс пилорама ажылдап турар. Аңаа дилер тудуг ыяжын боттары белеткеп алыр [illegible]. Тудугга херглээр ыяш сөөртүр чаңгыс эрги автомашиналыг. Туттунуп турар объектилерде механизмнер бүгү-ле материалдарын эккээртен сөөртүр. Ону ажыглаар автотранспорту боттарында чок. Ажылчыннарны объектилерге чедирип турган автобузу үрелген. Машина-техниканың чедишпези — тудуг материалдарын [illegible] [illegible].

[illegible] тинип турар.

Чамдык ажылчыннарның талазындан күш-ажылдың сахылга-чурумун [illegible] шагы үзер, прогулдаар чоруктар бар. Чаңгыс чижек. Июнь айның тоста «Чыраа-Бажы» совхозта ийи квартиралыг бажыңның тудуун кылып турар Д. Доңгактың бригадазының [illegible] чеде бээривиске, тудугжулар объектиде чок болган. Тудуг материалдарының чогундан ажы тура четсе ажылдаар дээн хөөн-биле тудугжулар ажылче үнмээнин тодарадыр дээш бригадирни сүүр [illegible] бо дилээш, тыппадывыс. КМК-ның бо бригадазының тудугжулары [illegible]. Олар оон мурнунда [illegible] база [illegible] үнмээнин [illegible] чурттакчыларындан дыңнадывыс.

[illegible]

Техниканың чедишпези, күш-ажылды кошкак организастааны, бар аргаларны болгаш [illegible] ажыглавайн келгени. Бо бүгү четпестер аар-саар чүүлдер эвес-тир. КМК-ның коллективи бо [illegible] беш чылдың дараазында чылдарында [illegible] кирерин [illegible] киирер ирги деп айтырыг чайгаар тургустунуп кээр. Ажыглаалга кирер хуусаазы чылдан чылче «хөөмүрээр» [illegible] объектилер оон тыптыр эвес бе? «Тыва көдээ тудуг» трестиң бүдүрүлге-техниктиг четчелээшкин эргелелиниң талазындан № 463 КМК-ның тудуг-монтаж [illegible] материалдары-биле [illegible] хандыр [illegible] келбээн бе?

Чөөн-Хемчик районнуң [illegible] бо чылын ажыглаалга киирер ужурлуг объектилерниң тудуун [illegible] [illegible].

М. ОНДАР

КҮҮСЕЛДЕНИ ХАНДЫРАР

Советтер амыдыралы

ХӨҢДЕЛЕҢ САЛБЫРЫНДА

А. СЕМИС-ООЛ.

КҮЖҮВҮС — НАЙЫРАЛДА

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: ТАРАА БАЖЫНЫҢ НҮЖҮ

Г. Н. Попов

АЗЕРБАЙДЖАН: УЛУГ ӨГ-БҮЛЕ

ЛИТВА: МАЛ ЧЕМИНИҢ УНИВЕРСАЛДЫГ ЦЕГИ

(СЭТА-ның корр).

ТЫВА ДУГАЙЫНДА БИЖЭЭН

... бисе чоок. Номда украин болгаш тыва улустуң найыралының чуруу көргүскен арыннар онза черни ээлеп турар. Суралыг тыва чогаалчы болгаш [illegible] С. К. Токаның сөстерин оруқ демдеглелдеринде кирген солун, урал утканы кирип турар. Тыва чогаалчы мынча дээш: «Украина болгаш Тыва —кады төрээн угбашкылар! Совет Эвилели — улуг өг-бүле, найыралдыг өг-бүле. А улуг болгаш найыралдыг өг-бүлеге чурттаарга хөглүг-ле кажыгай».

Бистиң чоокпарывыстың на-...

Чолаачы-механик Чүргүй-оол Хомушкунуң эрес-маадырлыг чорууну кым билбес деп! Ажаа Совет Эвилелиниң Маадыры деп бедик атты тывыскан.

[illegible] згазы дайын соондагы чылдарда-даа соксаваан. Дайын төлери билек Тыва Киев облазынче 26 муң мыйыстыг бода малды чорутткан. Хөй-хөй украиннер аныд-дуумалышкы республиканың культуразын, улус ажыл-агыйының хөгжүдериинге улуун киирип, тыва черде ажылдап, чурттап турарлар. Оларның хөй кезиинге Тыва төрээн чер-биле ...

[illegible] эң кол болгаш амыдыралы чүүлдерин көргүзүп оону публицистиканың болгаш чечен чогаалдың урак аргалары-биле «чуремелептер» [illegible]

Байлак, документалдыг материалдарга даянмышаан, социалистиг Тывада чаартылгаларның, акы-дуңма улустарның найыралының дугайында бижээн чогаалчы П. Шабатиниң «Найыралдың чалгынарында» деп чаа номун украин номчукчулар улуг сонуургал-биле хүлээп алганнар

А. КОНДРАТЮК.

УЛАМ ХӨГЖҮҮР

Я. ВОЙЦЕШКО.

Якут АССР. Оон чериниң иштинде алдын, алмаз, хөмүр-даш, газ болгаш өске-даа байлактар бар. Ширниң агаар-бойдустуг бо крайның казымал байлактарын шингээдип алыр дугайында Коммунистиг партия болгаш Совет чазактың шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш улуг хемчеглерни республикада боттандырып турар. Бо херекти кылырынга бистиң Төрээн чурттувустуң янзы-бүрү нацияларының төлээлери киржип, төлептиг үлүүн киирип келген. Ынчангаш эргеш турбаан черлерде суурлар, бүдүрүлгелер тургустунган. Оларның бирээзи Удачный суур болур. Мында «Якуталмаз» каттыжышкының даг-арыглал комбинады туруп турар.

ЧУРУКТА: арыглаа фабриказының иштн хевири.

А. ПОЛЯКОВТУҢ фотозу.

ЧОЛААЧЫНЫҢ ИЖИ

Ш. МОНГУШ.

А. БЕГЗИИ-ООЛ
Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозу.

«Шынга» харыы

ХЕМЧЕГЛЕР АЛДЫНЫП ТУРАР

КЫШТАГДА—ЧАЙЛАГ...

Х. МАНДАН-ООЛ.

Совет-моол найырал айы чоруп тур

ХОВДО АЙМАКТЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

Ол — 1931 чылда туруусташкан. Девискээри 76 муң дөрбелчин километр. Мында бойдустуң үш курлавылары — даглар, ховулар болгаш элезинниг ховулар бар Хемнер болгаш хөлдер хөй. Аймакта ... мар бар. Оларның ... дең ... бижиттинген.

... болза, Ховдо аймакта дыня, арбуз, тывызы өстүрүп турар.

Аймактың чурттакчы чонунуң саны 61 муң кижи. Мында он этнографтыг бөлүктүң улустары: халхалар, захчиннер, ... тывалар, мингатылар болгаш ... турарлар.

Улусчу революцияның 60 ... Моолдуң барын тала...

... монгат конторазы, тудуг эдилел, ажылчын комбинаттыг база. «Хушуут» хөмүржаш шахтазы болгаш өске ... бүдүрүлге черлери бар ... бүрүде ортумаа-биле 2,8 ... турар.

Көдээ ажыл-агыйның каттыжышкыннарының ... түс-түңнелде кол херекселин 9 сая төгериктиг боор турар, бөгүн каттыжышкыннарның 81 хуу ... 3 сая ажыг төгерик ...

МАР-га социализм туруу... ... мөнгүн улус-биле бир ... эвес ... чыл адазында ... ортумаа-биле 8,2—10,3 хуу болган.

... сан талазы-биле эвес, харын ... болган. Аймактың малчыннары чыл бүрүзүнде ортумаа-биле ...

СӨСТҮҢ ЧЕЧЕНИ-БИЛЕ

Бистиң-биле кожа аймактарда

... шугумчулаттан коллектив ай ... корреспондент кижиниң ажыл-ижиниң ... түңнели билдине бээр.

Д. СОЛНОМ.

«Төрүүүний малчын» солуннуң харыысалгалыг секретары.

Д. Бор чүгле Увс аймактың аңнаржыл ... комбинадының ... ажылчыны эвес, а харын ... дуржулгалыг даргызы.

ЧУРУКТА: Б. Бор болгаш ... Х. Эрдэнэчимэг-биле.

Д. УРТНАСАНЫҢ фотозу.

«СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНГЕ ӨӨРҮП ЧЕТТИРДИВИС»

ДЮССЕЛЬДОРФ. (СЭТА-ның корр.). Фашистиг Германияның чазыг шалбаа Совет Эвилелиниң ... Германия Коммунистиг партиязының ... Герман Готье айыткан.

...

В. ВИНОГРАДОВ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

★ БУХАРЕСТ. ...

★ АДЕН. ...

★ ЛИССАБОН. ...

★ АНТАНАНАРИВУ. ...

★ НЬЮ-ЙОРК. ...

★ ТОКИО. ...

(СЭТА).

«КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ» ХАЛБАРГАНЫ

НЬЮ-ЙОРК. ...

...

САН-ФРАНЦИСКО. ...

ПОЛИТКОМИССИЯНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ЛИМА. (СЭТА). ...

Сальвадорда тулчуушкуннар

САН-ХОСЕ. (СЭТА). ...

Чугула кампания

СИДНЕЙ (СЭТА). ...

ДЕЛЕГЕЙ ЯРМАРКАЗЫ

ПОЗНАНЬ. (СЭТА). ...

АРААТАНЗЫГ ПЛАННАР

ЛОНДОН. (СЭТА). ...

Венага болган өнчүк-чөңгээ

ВЕНА. (СЭТА). ...

Канада чурттуг Терри Фокс ...

ЮПИ — СЭТА-ның фотозу.

ДЕМИСЕЛДИҢ МУРНУКУ ОДУРУУНДА

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Коста-Рика коммунистериниң партиязының 50 чылының ...

«Ясная Поляна»—музей-девискээр

Тула область 1921 чылда В. И. Ленинниң инициативазы-биле үндезилеттинген Л. Н. Толстойнуң «Ясная Поляна» деп күрүнениң музей девискээри [illegible] июнь айда [illegible] чылын демдеглеп турар. Амгы үеде ол дээрге чурттуң эң улуг мемориал музейлериниң бирээзи. Чогаалчының чурттап турган бажыңы, ол-ла үеде турган эт-херексели-биле кады, бажыңга кожа тудуглар, парк, арга, чимистиг сад — шиитизи-биле 29 [illegible] девискээрни каматааза алган. Девискээр миллион-миллион совет болгаш дашкы туристерниң келир чери болган.

Ындыг болбас арга чок. Ясная Поляна дээрге улуг орус чогаалчының амыдыралының болгаш чогаалдыгазының чыл бижилгезиниң улуг номуг-дур. Мында ол төрүттүнген, доктаамал турар делегей [illegible] деп түвени билир [illegible] [illegible] кайгамчык назыны эрткен, баштайгы чогаалдыкчы шенелделерин база эгелээн, делегейге ат-алдары нооп алган «Дайын болгаш тайбың», «Анна Каренина» деп ооң чок ро-манын, [illegible] хей-ле чоннуттар рассказтар, чүүлдер мында [illegible]. Чогаалчының бодунуң чурттап турган үезинде-ле [illegible] бирээзи болу берген Ясная Поляна бистиң [illegible] музей [illegible] арткан.

ЧУРУКТАРДА: Л. Н. Толстойнуң бажыңы; ооң аалчылар хүлээп алыр өрээлиниң иезээ.

С. БЕЛЯВОИНУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Төрээн черин өөренир

ЧАЖЫҢДАН ЧАҢЧЫКТЫРАР

Бистиң уругларывыс бойдуска ынак кылдыр, ону камнап камгалаарынга чаңчыктырып кижизидери — ада-иелерниң болгаш башкыларның [illegible]. Бойдустуң төрээн-чаагай [illegible] кижизидилгеге улуг салдарлыг. Төрээн чурттунга ынак болуп өзүп кижизидилгени [illegible] бойдуска ынак болуруундан эгелээр.

Уруглар сайзыраңгай [illegible] бааргаа, ол талазы-биле кижизидилге ажылы чорудуп турары дораан-на кеткү бээр. Барык садик бүрүзүнде бойдус булуңу, класстарда шиңгел-ле кылган чурук-херекстер, даштын ойнаар шөлде оң [illegible] [illegible] үнүштер бар болуп турары [illegible] бүрээткен [illegible] ка талазы-биле кижизидилгери [illegible] башкыларга алган чаяк болур. Бойдуска ынаажып ооң болгушкунназын хайгаараар, ону харап оп-тут деп камгалап чаңчыккан уруглар школага өөренип кирерге, ада-иези чаңчылдыг [illegible] дириг амытаннарга ынак, ыяш болгаш ниизы-бүрү чечектер тарып олуртуру [illegible] дажыктыр [illegible] ооң-биле чергелештир күш ажылга кижизидилгени, [illegible] ап турар.

[illegible] бойдустуң [illegible] байлакшылдарын кайы берге. Олар ону шиңгээдип [illegible] арай-ла кошкак. Бүрген шиңгээдип ап шыдавас. Ынчангаш мен номчуп [illegible] тоолдар номчуп [illegible] эрттирип, оларга ол сеткил хара сагыштыг кажанда тиилеп турар [illegible] [illegible] тоолдарны аянныг номчуп, харын-даа чамдыктарын түс-түс рольдар аайынче номчуп күүседирге аажок сонуургаар бир чүве. Ону бодумнуң практикамдан билир мен.

Бир эвес дириг амытаннар дугайында [illegible] корупас, деткиир [illegible] [illegible] ге дугаалаар ужурлуг.

Бистиң класста бойдус өөренир тускай кичээлдер чок. Ынчалза-даа бойдустуң [illegible] [illegible] хайгаараан [illegible] тускай [illegible] [illegible] турдум. Хөстүг үеде уруглардан «Дээр кандыгыл?», «Хүннүң чырыы кандыгыл?», «Хаттың күжү кандыгыл?», «Школаже чорупт ора солун чүнү көргенил?» деп чижек-тиг айтырыгларны салгылаар мен. Бичии уругларның хай [illegible] [illegible] [illegible] ооң эскерип болур. Айтырыглар салырга олар мурнуун бызаажып, көрген болгаш билип алган хире-шаа-биле [illegible].

[illegible] мооң [illegible] [illegible] база-ла кончуг ажыктыг. Башкының дузазы-биле [illegible] солун [illegible] өөреникчилер билип алыр бойдуска ынакшылды, ооң байлактарын камнап, камгалаарын уругларга бисе-ле чаштан чаңчыктырар аргалар дыка хөй. Оларны чүгле [illegible] ада-иелерден болгаш башкылардан хөй хамааржыр.

В. ПОТЫЛИЦИНА,
башкы.
Кызыл хоорай.

КЕЖЭЭЛЕР, УЖУРАЖЫЛГАЛАР

Чоогу-чаа Мугур-Аксы ортумак школазының доозукчу-[illegible] паспорт [illegible] [illegible] болган.

Аңаа районнуң паспорт столунуң начальниги Б. Иргит [illegible] [illegible] [illegible].

Ооң-биле [illegible] [illegible] [illegible] хаматы [illegible] кан-чаар күүседип чорууруунуң дугайында өөредиглиг солун чугааларны дыңнааннар.

• • •

Мөңгүн-Тайга районунуң Мугур-Аксы школазының пионерлери Моол Арат Республиканың хожазында Баглаа сумузунуң [illegible] [illegible] [illegible] ажыл-чорудулгазының [illegible] [illegible].

Ооң соонда спорттуң янзы-бүрү [illegible] маргылдаалар эрткен. Ужуражылга [illegible] [illegible] солун концерт-биле доосту.

Р. ХЕРТЕК

УДАВАС ДООСТУР

Бажың-Алаак ортумак школазының 1981—1982 өөредилге чылынга септелгезин башкылар, ажылчыннар, ада-иелер чорудуп турар. Школада 22 класстарны чугайлап, будаан. 10 дугаар класстың башкызы В. В. Очур-оол, 9 «а» класстың башкызы И. С. Намтай, 9 «б» класс башкызы С. Х. Оолак септелгени организастыг чорудуп кааң. Ажылчыннар 3 Иргит, К-К. Донгак ол ажылда идепкейлиг киржип турар. Септелге ам доостур чоокшулаан.

Школаның будуруугаге бригадазының товуу септен белеткээн. Аңаа июнь, июль, август айларда 90 өөреникчилер будурууге практиказын эрттирер. Ону биология башкызы Д. Д. Хомушку удуртуп турар.

Школачылар 10 га картофельди, 3 гектар шөлде огурец, капуста, помидорну олурткан. Ында ажыл-иш ам хайнышылдыг [illegible].

Ш. МОНГУШ.

ИЮНЬ 19-ТАН 21-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 19-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Рафферти». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. [illegible] 10.15 — «Чалыы назыныңның [illegible]». Ю. Нагибин. 11.[illegible] Медээлер. 11.10—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35—[illegible] [illegible] эгелээнинден бээр 40 чылынга. [illegible] «Дангырааглап тур мен, Ленинград», «Тиилелгениң солдаты». 15.35 — «Шыдыраа школазы». 16.05 — Югославияның [illegible] биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг [illegible] Декларациязынга ат салганының 25 чылынга. Гоце Делчева аттыг (ЮСФР) ыры [illegible] концерти. 16.55 — «Заринаның маршруттары-биле». Одессадан дамчыдылга. 17.25—«Калы [illegible]» Тележурнал. 17.55— «Коргунчуг. Бора Семдер». Мультфильм. 18.00—[illegible]

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Богун делегейде. 19.00 — «Чурттуң хову-ларында». 19.10 — Московскийн [illegible] камерлыг оркестриниң күүселдези. 19.20— «Анчы». Телешии. Автору С. Михалков. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Орбитада станция» 22.05 — Богун делегейде. 22.20—23.15 — [illegible] [illegible] ниң дээлгелери.

ИКИНГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм «Хемде оттар». Уран-чечен фильм. 13.15— О. Гончар. Чогаалдарының [illegible]. 13.45 — А. Флярковскийниң «Хүннүг [illegible]» деп кантатазы. 14.10 — «Амыдыралче путёвка». 14.45 — «Поэзия» деп альманах «Пушкинге тураскааткан». [illegible] Чапсар

КЫЗЫЛДАН

[illegible] [illegible] концерти. 18.25— Мультфильм. 18.30—18.45 — Телемедээлер. 18.45 — Чарлалдар. 18.50— «Чаагайжылдыга — хүн бүрүнүң кичээнгейи». 19.00 — Киножурнал. 19.10— Медицина ажылдакчызының ажылынга үндүштүр. Тыва АССР-ниң кадык камгалал министри Н. В. Са[illegible] чугаазы. [illegible] ыры орук—кадыр» Телефильм. 19.40 — «Тываның [illegible]»

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Автоолка» Мультфильм. 20.15 — Аът [illegible] ССРЭ [illegible] Минскиден дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.45—«Эрги өңнүктер». Уран-чечен телефильм 1-ги болгаш 2-ги сериялары.

ИЮНЬ 20-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40— Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «АБВГД-ээр». 9.50 —«Силерге, ада-иелер». 10.20 —«Чу[illegible] [illegible]». О. Родси. 10.50—«Экранның бараалгаары хойнуу». 11.20 — [illegible] 11.50— «Тиилекчилер». Фронтучу өңнүктер клуву. Демир орук шериглериниң хоочуннарының ужуражылгазы. 13.25—[illegible] бир тур». Документалдыг телефильм. 14.15 — Богун делегейде. 14.30 — «Спортлотонуң» 25-ки тиражы. 14.40 — [illegible] [illegible] телепрограммаларның IV делегей фестивалы. «Донбебуркта» байырлал» (Ирландия). 15.15 — «Билдингирлэз бол, эзлентиг». 16.15 — «Ратиборнуң чаш назыны». Мультфильм. 16.35 —Политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Летуновтуң беседазы. 17.05—РСФСР-ниң улустуң артизи Л. Гурченко дайын чылдарының ырларын күүседир. 17.45 — СЭКП ТК-ның делегей [illegible]

[illegible] Л. М. Замятинниң делегей байдалының дугайында беседазы. 18.30—18.45 — Чапсар. 18.45 — Кежээки концерт. 19.35 — «Бистиң хоорай чурттуг оол». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—Төп телевидениениң [illegible] [illegible] улустуң хөгжүм херекселдериниң академиктиг оркестриниң РСФСР-ниң улустуң артизи Н. Некрасовтуң [illegible]. 22.00 — 23.55 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Спартак» — «Торпедо». (Москва). Төнчүде—Медээлер.

ИКИНГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — Л. Мартынов— [illegible] [illegible] 15.15—«Музыкалыг киоск». 15.45 — В. Гусев — «Иван Рыбаков». ССР [illegible] академиктиг Бичи театрының фильм-шиизи. 17.25 — Документалдыг фильм. 17.45 — Аът спортунга ССРЭ чемпионады. Минскиден дамчыдылга. [illegible] Телефильм 19.[illegible]— Мейлер [illegible] [illegible] «Ярославльдың тывыштары». 20.00 — «Тамчыктыг [illegible]» [illegible] экраны. 20.15 —«Калык[illegible]» [illegible] программа. 21.00 —«Үе». Информастыг программа. 21.35—23.35 — «Бугу арткан назынында». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. В. Пановтуң «Эдеринчилер» деп тоожузун ёзугаар 1-ги, 2-ги сериялары.

ИЮНЬ 21-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.45 — «Оттурукчу». 9.15— «Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен!» 10.15—[illegible] 11.[illegible] — [illegible] программа. 11.30 —«Эртем болгаш техника» Киножурнал. 11.40 — «Кодээлер дамчыдылга». 12.40 —«Музыкалыг киоск». 13.10 —Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Москва)— ЦСКА. 2-ги ужуражылга. «Динамо» стадионнан дамчыдылга. 13.55 — «Сальвадорнуң хамнээзэ болгаш киленэ». Документалдыг фильм. 14.15 —А. Салынский «Барабан ойнакчызы». Совет армияның Төп академиктиг театрының шиизи. 16.10— Москваның шериг округунуң [illegible] концерти. 16.40 — «Кол орук». Документалдыг телефильм. «Коммунистер» деп бөлүктен. 17.10 — «Маадыр хоорайлар дугайында ырлар». 18.00 — «Делегей панорамазы» 18.45 — 19.00—Чапсар. 19.00 — Бөгүн—Медицина ажылдакчызының хүнү. ССРЭ-ниң кадык камгалал министри С. П. Буренков-биле беседа. 19.15— «Силерниң чалгаарыңар ёзугаар». Медицина ажылдакчызының хүнүнче музыкалыг программа. [illegible].00 — «Кино аян-чорукчулар клуву». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—Футбол тайылбыры. 22.05 — 23.[illegible] — «Эжимнер, [illegible] тур дугайында». Киноконцерт. Төнчүде—Медээлер.

ИКИНГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Бо фантастиктиг делегей». Школачыларга литературалыг викторина. 15.25 — «[illegible] — [illegible]». Документалдыг фильм. 15.40 — «Ящлык». Фильм-концерт. 16.05 — «Киев дугайында хуумаарлар-биле». Документалдыг телефильм. 16.[illegible] — «[illegible] дугайында». 17.25 — «Ийи капитан». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм 2-ги сериязы. 18.50 — «Документалдыг экран». 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «[illegible]» Мультфильм. 20.15 — Спорттуң бош хүреш[illegible] делегей маргылдаазы Минскиден дамчыдылга. 21.00 —«Үе». Информастыг программа. 21.35—23.45 — «Бугу арткан назынында». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм 3-кү, 4-кү сериялары.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ДӨРТКҮ ДООЗУКЧУЛАР-БИЛЕ

Эрзин районунуң Нарын ортумак [illegible] дээр 40 ажыг чылдар эртип турар. Ол баштайгы чылдарда эге школа, оон соондан [illegible] чыл школазы, а 196[illegible] [illegible] ол чылын бирги доозукчуларын үндүрген. Ам бо чылын 18-кү доозукчулар күрүне эк[illegible] [illegible].

Школа моон мурнунда [illegible] [illegible] доозукчулар-биле ужуражыл-газын [illegible] [illegible] турган. А бо чылын дөрткү доозукчулары-биле [illegible] [illegible]. Борта келгеннер школаны доозуп турда, амгы онгу [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Бай-Даг ортумак школазының [illegible] С. Д. Балаа турган. Баштайгы [illegible] [illegible] [illegible] солун болган.

Кежээге келгеннер доозукчуларга боттарының салган [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] зының ажылдакчызы В. Нурзат, [illegible] [illegible] И. Даргам, Сарыг-Септиниң [illegible] Т. Доржу олар төрээн школазынга [illegible] [illegible] [illegible] чугаалааннар.

Бо ужуражылгага чүве чугаалааннарның [illegible] Л. Кежикти, тудугжулар Л. Лопсаң, С. Чооду, хойжулар Т. Мижит, Н. Кыргыс, чолаачылар А. Лойгу, П. Лопсак дээш оон-даа өскелер келген. Бо эштерниң амгы доозукчулар-биле ужуражылгазы солун [illegible] салдары улуг болган.

Ужуражылга [illegible] [illegible] солун концерт [illegible]. Аалчылар боттары база номерлерни күүседипкээн.

О. ЧАВЫРАЛ.

БОГБАНЫ КЫМ ДУЖАПКАНЫЛ?

Чечен чугаа

Бистиң аалывыс ынчан Адар-Төштүң эзим адаа ногаан шыктыг бичежек калбак тей кырынга чайлап турган. Үш ог бис. Бистиниден бичии озалааш [illegible] [illegible] [illegible] улуг, кырган дыт чанынга база бир ог бар. Ооң ээзи уругларлыг-ле кончуттуруп, хүмирениң [illegible] [illegible] [illegible] чүү-даа деп сегледериниден эгелевес, бежен хар четкелек, шоолуг чугаакыр эвес улуг, бичии, үлээди оолдарлыг кадай чораан.

Ол кадай тээрби шаа хой ошкулуг чүве. Оларны бистиң [illegible] [illegible] ол кадайдан түвексингеш-ле чилиг турган боор, аваа мал [illegible] [illegible] турган. А ооң хойлары мал аразынга шымдынмас, туда кору чорбас болза, уруглучу үскүп чыдып кааар мооңаар чүве. Үргүлчү хой кадарар болгаш оларны шуут таныыр апарган мен.

Бир-ле катап хой кадарар улуум кежээнде авам мени эртен эрте оттурупкан. Соңгадан [illegible] [illegible] алгаш, чааш дорук богбам мунуп алган, хомум сүргеш, оларже үнүптүм. Аалдан элээн [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] чаңмыктай каап [illegible] парынга элээн черге эзин-хат [illegible] дадыктай каапты Богбам дынын тыртып алгаш, дезе черге униуп кээп, дүже хаадым. Богбам бичии ыргай бериш, доктаай берди. Кыйгырыптым. Ол өөрениген чаны-биле чанымга чедип кээп. [illegible] [illegible] [illegible] салып алдым, Кулунундан тура база өөреткен болгаш чажыдаа богба чүве. Буттарының аразындан өдүп, мойнундай халбактанып, оргазынга [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ырлаар, кускуннаарга-даа тоовас мал. Кижи-биле ойнаар, кижиге эргелеңир чаны [illegible] [illegible].

Бичии дүъш четип, хүн кыраш [illegible] [illegible] алгаш, аал артында дүк шет [illegible] [illegible] Богбам сугтарнааш, хөлегелиг черге чүгениm ушт уп салыптым. Ынчан хүмиреңип чорур [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] дээш эскербейн барып-тыр мен.

Кежээки серинн дүжүп, хүн [illegible] [illegible] бар чоокшулай берген. Ажык [illegible] [illegible] ниң кадай кел чор. Ол чоок [illegible] [illegible]:

— Хой кадаргаш, мал-маган үзе сүрүп алган. Караан чалгаң, кулаан кымнап алгаш чорур чүве бе бо? Мээн каш [illegible] [illegible] [illegible]

Авам ону дыңнап кааш, ме[illegible] [illegible] мунгаш хүрген хак, оглум. Бо кадай ам хомудап чугаалаттылары ол-дур. Дүргеде, божукаа— дээш, дашкалар үне берди.

Чүгеним алгаш бурт-ла дүштим. Богбам чонап алгаш, эртенги серинде хой кадарып үораан черимче углай чедириптим. Чоок-кавыда чүү-даа көзүлбес болду. Ойлар, чик-ер [illegible] чорааш, [illegible] тарагайнаа бургээн улуг ортека кирип келдим. Бичии базык ажып кээримче, кадыг мээсти одурту" демги оруун ыйлу берген чыдыр. Кадарайлап бадыптым.

Ынай бээр [illegible] мен. Хенертен богбам тура душту. Кызыл хүн үезинде, орай кежээ, дүне када чаңгыс эыттыг кижини дужаптар аза [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] мен «Ат болган-дыр Аза богбамны дужапкан-дыр» деп бодал ба[illegible] [illegible] [illegible]. Коргуп, девидеп олур мен. «Ынчаан чүгле кызыл сөөскен [illegible] [illegible] [illegible] лаар» деп кырганнарның чугаазын сактып келдим. Ам кай[illegible] [illegible] [illegible] эгеледим. Шимчевейн. База катап элээн каш удаа [illegible] [illegible] [illegible]. Корткаш, ыглаар чыгыы апардым. Сактырымга бүткүр бодум сиринейнип-даа турар мышкаш. Ол аразында богбам бажын доңгайтыпты. Мен чо[illegible] [illegible] [illegible] черге кээп дүштүм. Дораан тура [illegible], чонаамны богбам [illegible] [illegible] [illegible] башкы буттарынче база катап [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] кай көрдүм. Ада көзүлбес болду. Кымзымны агаарга чайып каап, шоолуг ол ора ол черде элээн ырап келгеш, [illegible].

Хойларны тывпадым Ынчалза-даа ырак эвесте сүг чиреп каан ол мурнунга деээлеп турда оларны авам сүрүп [illegible] болган Хүмирениң [illegible] [illegible] [illegible] деп авам [illegible] чорааш.

Богбамны азага «дужаттыры» турганымны чүгле авам[illegible] мен. Авам дээрзи кырган-авам-дыр ийин. Мен аңаа өскен болгаш ону [illegible] [illegible] [illegible]. Ынчан безин ол бежен хар ажа берген, дорт [illegible], улуг карактарлыг, ак шырайлыг, ак сеткилдиг, хүндүлээчел, угаанныг кижи чүве. Ындыг боорга бистиң өөвүстен улус черле үзүлбес турган. Ол коргунчуг та[illegible] [illegible] [illegible] чүгле мынча дээн:

— Эр хиндиктиг кижи кевавчерек чок чүведен коргуп, сүртеп чорбас чоор, оглум. Хей чүве сактып, бодап чорба. Утуп кааыт.

Үргүлчү хой кадарар болгаш богбам «дужадып» турган черим чоогунга келгеш, ону бо-ла сактып кээр мен. Ол та[illegible] [illegible] [illegible] шаамдан эр болуп улгадып, өзүп келгиңемге чедир сагыжым ойун келген. Элээди оол үемде аза деп чүве бар чүве-дир [illegible] [illegible] чораан мен. Ынчангаш дүне өгер аразынга кылаштаарындан безин коргар турдум. Ол бодаамны [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Богбамның азага «дужатканым» харыызын школага өөрени бергеш, бешки класска келгеш, угаап билген мен. Ол харыыны бодум [illegible] [illegible] [illegible]. Ынчап кудургайны куду базып олурумда чонаам чоогу шывырылгаш, богбамның мойнун [illegible] келген мышкаш-тыр. Чааш мал болгаш богбам тура дүжерге мен хейде коргуп, аза бар [illegible] кымчыланып турдум ол ышкажыл. Богбам бажын доңгайтыптарга чонаам-биле кады сыңырлып кээн [illegible] ол-дур. Улустуң хоо[illegible] [illegible] азынга алыскаш, хей черге коргуп, бузуреп чорааным ам сактып келгеш [illegible] кээр [illegible].

Ш. ДОРЖУ

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ?

Улан-Үдэниң харылзаа техникумунуң хүндүскү болгаш бот-өөредиглиг салбырларынга 1981—1982 өөредилге чылында өөренир күзелдиг, 8 болгаш 10 класс доосканнары Харылзааның [illegible] бүдүрүлге-техниктиг эргелели өөрениринче чалап тур. Дараазында мергежилдерни аңаа чедип алыр:

Автоматтыг электри харылзаазы.

Хөй каналдыг электри харылзаазы.

Районнуң электри харылзаазы болгаш радиожуулга.

Почта харылзаазы.

Өөренир хуусаалары:

8—9 класс доосканнарга:

«Районнуң электри харылзаазы болгаш радиожуулга», «Автоматтыг электри харылзаазы» деп мергежилге хүндүскү салбырга — 3 чыл 10 ай, [illegible] [illegible] («Автоматтыг электри харылзаазы» деп мергежилге)— 4 чыл 10 ай.

10—11 класс доосканнарга:

«Автоматтыг электри харылзаазы», «Хөй каналдыг электри харылзаазы», «Районнуң электри харылзаазы болгаш радиожуулга» деп [illegible] мергежилдерге бот-өөредилге салбырынга — 3 чыл 9 ай, хүндүскү салбырга —2 чыл 9 ай. «Почта харылзаазы» мергежилге хүндүскү-даа, бот-өөредилге-даа салбырларынга өөренир хуусаазы — 1 чыл 10 ай.

8—9 класс доосканнар техникумга [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] **орус дылга (диктант), математикага (аас-биле), 10 класс доосканнар: орус дылга болгаш литератураа (чогаадыг), математикага** (аас-биле).

Херек документилер:

Билдириишкин.

8 класс доостанының азы [illegible] болгаш аттестазы (бодун-биле).

286 майык ёзугаар эмчи справказы.

3×4 хемчээлдиг беш фото-чурук (борт чокка тырттырган).

Күш-ажыл дептеринден ушта бижилге (бүдүрүлгениң азы [illegible] [illegible]) [illegible] совхоз директорунуң ат салганы).

Чурттап турар черинден справка.

Кирериниң экзаменнери Кызылга август 1-де эгелээр.

Документилерни дараазында адреске чорудар:

Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 53. Харылзааның будуруулге-техниктиг эргелели.
Телефон: 2-48-12.

Кино

ИЮНЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Истелге» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночылында 9.30, «Алдын эттиг кижи» 10.50, 12.20, 13.50, 17.10, «Ада-чуртка бараан болбушаан» 15.20, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночылында 10.00, «Ынакшылдың мөңге тоожузу» (2 сериялыг) 11.30, 14.20, 17.10, 20.00 шактарда.

1942 [illegible] бээр СЭКП кежигүнү, [illegible] [illegible] [illegible] хоочуну, персоналдыг пенсионер
Монгуш Бадыкпаевич ДАГБАНЫҢ
[illegible] СЭКП Өвүр райкому, [illegible] [illegible] Өвүр район Советиниң күүсkому оон [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Агаар

Бөгүн республика девискээринге болгаш Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын угланыг хаттың күжү секундада 5-10 метр чедер. Агаарның температуразы 20-25, [illegible] районнарга — 15-20, Кызылга — 23-25 градус чылыг болур. Дагларлыг районнарга дүмелерде доңаттаары чадавас.

Июнь 27-де, эртенгиниң 10 шакта Тываның күрүне филармониязынга республиканың бирги хөөмей фестивалы эгелээр.

Фестивальга Башкирияның, Хакасияның, Даг-Алтайның болгаш өске-даа республикаларның, областарның хөөмейжилери киржир.

Июнь 28-те, кежээ 7 шакта республиканың хөгжүм-шии театрынга Күрүне филармониязының «Аян» болгаш «Саян» ансамбльдериниң артистериниң киржилгези-биле хөөмей фестивалының лауреаттарының концерти болур.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-21, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-33, секретарьның 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, [illegible] килдизиниң 2-31-73, [illegible] килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-33-75 телефонче долгаар.

Тираж 17856 Чагыг № 1264

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Советиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 143 (11641) | 1981 чылдың июнь 20, суббота | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

СЭКП обкомунда. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

КИЧЭЭНГЕЙНИ — КӨДЭЭ ТУДУГЛАРЖЕ

СЭКП обкому болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели чоокта чаа хүлээп алган доктаалынга ... амыдырал хандырылгазын ... кылып чорутканын демдеглээш, чурттаар болгаш социал ... темпизин ам-даа кудулап, ындыг тудугларның ... Мөңгүн-Тайга, Бай-Тайга, Тожу районнарда ... ырак-узак черлерде кижи санынга онаажыр 5 дөрбелчин метр четпес чурттаар шөлү онаажып турар. ... ле өөредилге ... чорудуп турар.

Көдээ тудугга капитал салыышкыннарын ... тудугларны ажыглалга кирер хуусаазы үргүлчү үстүп турар.

... совет органнары көдээге капитал тудугну ... тудугжулар ортузунга масса-политиктиг ... деңнелге чорудуп, оларның социалистиг чарыжын организастаары кудуу деңнелге боор турар.

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели 1981—1985 чылдарда республиканың совхозтарынга ... тударының тускай ааалгазын бадылааш, республиканың ... министерствозунга, «Скотопром» трестиге 1985 чылга чедир совхозтарга капитал тудуглар ... Он бирги беш чылда ... чурттаар, социал-культура тудугларының талазы-биле ... материалдарын ... тудуг организацияларынга ... Көдээ ажыл-агый министерзинге, «Тыва көдээ тудуг» трестиге, «Тыва ...» каттыжыышкынынга ...

[illegible]

Бөгүн «Шын» солун Күш-ажылчы алдарның тугун Эрзинде «Чаа Орук» совхозунуң № 2 хойжу бригадазының ... Коммунист ... 6000 ажыг хойну ... 100 хуу ...

НААДЫМГА КИРЖИР ЭРГЕ ДЭЭШ ЧАРЫШТЫ КАЛБАРТЫЫЛЫ!

БЕШ АЙЛАРНЫН АЖЫРГАН

«Мурнакчы» совхозунуң ...

[illegible]

Б. БАГАЙ-ООЛ.

Бай-Тайга район.

АЖЫЛ ХАЙНЫЫШКЫННЫГ

Чөөн-Хемчиктиң «Октябрь 30 чылы» совхозу он бирги беш чылдың ...

[illegible]

О. АРАКЧАА

Чөөн-Хемчик район.

СОВЕТ ШАҢНАЛДЫ ТЫВЫСКАНЫ

Гайбының болгаш улустарның ... СЭКП ТК-ның Генеральный секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев июнь 18-те Кремльге ...

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер!

[illegible]

(СЭТА).

БОЙДУС БАЙЛАКТАРЫН КАМГАЛААР БОЛГАШ КӨВҮДЕДИР

Бойдус камгалалының Бүгү-Россия ниитилелиниң VII съездизи

Бойдус камгалалының Бүгү-Россия ниитилелиниң VII съездизи июнь 16-те Москвага ...

[illegible]

(СЭТА).

САРЛЫКЧЫЛАР

[illegible]

Т. ХУРАГАН-ООЛ.

Бай-Тайга район.

Кызыл районнуң Кок-Тейде теплица тудуу ... 624-кү КМК-ның тудугжулары ... Теплицаның долузу-биле ... Тудугжулар ортузунда социалистиг чарыштың мурнунда ... ЧУРУКТА: комплекстиг бригаданың кежигүннери С. А. Фоьин биле П. П. Стафеев чыжар.

В. КАРА-САЛДЫН фотозу.

МУРНАКЧЫ ЧОЛААЧЫ

Партияның ... Аңгыр-оол 1974 чылда ...

[illegible]

К. КАЛЫНДҮҮ.

Улуг-Хем район.

Херээженнер чөвүлелдеринде

АЖЫЛДЫҢ ЧУГУЛА УЧАСТОГУ

Б. ООРЖАК,
СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи.

АЯН-ШИНЧИ КИРЕР

Хоорай, суурларывыстың аян-шинчизи

Х. ЧҮЛДҮМ.

АК ӨГНҮҢ ЧАНЫНГА

К. БИЧЕ-ООЛ.

АЖЫЫ УЛУГ БОЛГУ ДЕГ

Н. ТЫРТЫК-КАРА.

Ким Лайыладаевна Уваңгур — Тес-Хем районда «Чодураа» совхозунуң Харала-Тей сүт-бараан фермазының хоочун саанчызы. Чыл эгезинден бээр ол 800 килограмм сүттү сагган, чартык чылдың планын эрте күүсеткенин май төнчүзүнде рапорттаан. Мурнакчы саанчы аныяктарның загзынчызы болбушаан социалистиг чарыштың тиилекчилериниң бирээзи болуп келген. Бо чорук аныяктарга үлегер-чижек. Коллективинден өрүнчүлериниң бот-идепкейлиг күзелдии-биле деткээчилериниң бирээзи бо. Ол чыл планын ноябрь 7-ге күүсезиптерин шиитпирлээн. Хоочун саанчы ажылдап сөзүн ажыл-херекке чайлаш бүрүн боттандырарынга бүзүрел улуг. Бо бүгүнү коммунистиң бедик ады хүлээндирип турар.

ЧУРУКТА: саанчы К. Л. Уваңгур.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

МУРНАКЧЫ ЗВЕНОДА

К. ХЕРТЕК.

КЫМНЫҢ ЧЕМИ ЭКИЛ

(СЭТА-ның корр).

ДУЗАЛАП ЧОРУУР

Ш. ДОРЖУ.

Чаагай дүжүт дээш

С. БАЯНМА.

КЫРГЫЛДА ПУНКТУЗУНДА

Ш. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

Маадырзыг күш-ажылдың магистралы

УДАВАС ДООСТУР

Бурят АССР.
Северо-Байкальск.

ИКАБЬЯДА ХӨЙ СУГ

ИКАБЬЯ.
Чита участогу.

ЧАЙГЫ САГЫШ ЧОВААШКЫН

Тыва.
Амур область.

КАН МАГИСТРАЛЬДЫҢ КӨВҮРҮГЛЕРИ

(СЭТА-ның корр.)

Хабаровск.

Ада-чурттуң Улуг дайынының эгелээн хүнүнден бээр 40 чылынга

ШЕРИГ-ЭРТЕМ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

1941 чылдың июнь 22-нин эртен [illegible] ...

Июнь 18-те Москвага болган шериг-эртем конференциязынга ... Ада-чурттуң Улуг дайынының эгелээн хүнүнден бээр 40 чылынга ол конференцияны [illegible] ... Бистиң тиилелгевис ынчангаш дайынның баштайгы [illegible] ... эгелээн.

[illegible]

ТАЙБЫҢНЫҢ БЫЖЫГ ЧӨЛЕҢГИИЖИ

[illegible]

ФКП-ның Политбюрозунуң медеглели

ПАРИЖ. (СЭТА). [illegible]

ССРЭ-ниң хостакчы хүлээлгезиниң улуг ужур-дузазы

ХАНОЙ. (СЭТА). [illegible]

Политиктиң Ю. ПЛОТНИКОВ, [illegible]

(СЭТА)

Иранның парламентизинде

ТЕГЕРАН. (СЭТА). [illegible]

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

Кезээ мөңгеде оңмас маадырлыг чорук

ВЕНА. (СЭТА-ның корр). [illegible]

И. МАСЛОВ.

ХОЛГААРЛААШКЫНГА УДУР

МАНИЛА. (СЭТА). [illegible]

МИЛИТАРИЗМНИҢ ТУРУЖУНДА

ПАРИЖ. (СЭТА). [illegible]

АЙЫЫЛДЫГ СҮЛЧЭЭ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). [illegible]

Ажыл төлевири кудулаан

ВАШИНГТОН. (СЭТА). [illegible]

АЙЫЫЛДЫГ УГЛАНЫЫШКЫН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). [illegible]

Өртемчейге болгулаан бүгү дайыннарның төөгүзүнде [illegible] ... февраль 2-де Сталинградка болган. Сталин- [illegible] ... чоруун магадап турган.

Сталинградка чаышканчыы [illegible] ...

ЧУРУКТА: Сталинград [illegible] ... Комиссар Г. Алферов [illegible] ...

Г. ЛИПСКЕРОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

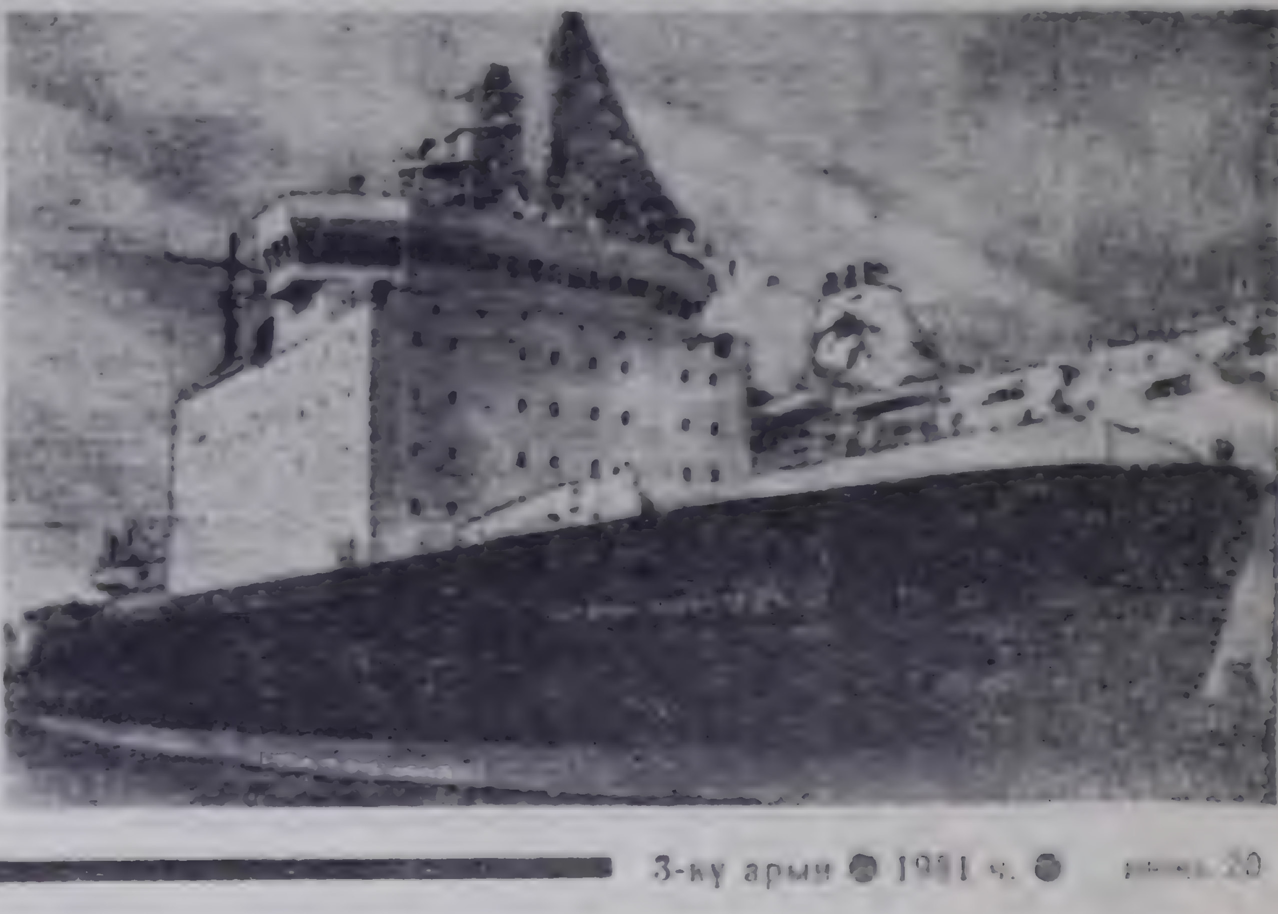

ФИНЛЯНДИЯ. «Капитан Хлебников» — ССРЭ-нин чагыы-биле [illegible] Финляндияның суднолар тудар «Вертсиля» деп верфизинге кылган Соңгу чүктүн долгун чарып, суднолар-га оруук ажыдып бээр дөрткү ледокол-дур (чурукта). Бо ледоколдун мурнунда «Капитан Сорокин», «Капитан Николаев», «Капитан Драницын» деп ледоколдарны Соңгу чүктүн кылын [illegible] ... «Капитан Хлебников» деп ледоколду Ыраккы Чөөн чүктүн далайларынга, ылангыя Охотскаяа далайынга ажыглаар.

Ол ледоколдуң узуну 130 хоорa делгеми — 26 метр. Оон башкалар далайжыларга таарымчалыг бүгү чүүлдерни мында херээн. Библиотека, кино болган спорт залдары, эштир чер база бар.

В. Лесникиниң телефотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ХУРАЛ

Дөрт чинк тергени кааста[illegible] [illegible] бирээзинге кызыл тукту киискиндип каан. Тергениң [illegible] шавыштыр кешкен бижикте «Совет Россияның делегациязы» деп каан. Түк адаанда энтиг кылдыр таарыштырып каан олутта делегация кежи[illegible] [illegible] Иннокентий Георгиевич Сафьянов олурган. Оон чанында—кудерешмырак бүдүштүг, ужен шаа харлыг херээжен кижи олурган Ол дээрге — И. Сафьяновтуң кадайы Анна Михайловна Сафьянова-дыр. Тыва улус түскай курүве болур деп чарлааш, Улуг хуралынга совет делегацияны чалаан ужурунга муң-муң километр ырак Европа диптен Азияның төвүнге делегацияның кежигүннери чедип келген. Тываның бирги Улуг хуралының болур чери — Элегестиң Сут-Бажынче углай олар чорупкан.

Иннокентий Георгиевич тыва дылды дыка эки билир болгаш кожууннардан келген делегаттар-биле [illegible] оюн-баштаан те каап чораан. «Бо мээн кадай-дыр. Тыва кадайлар-биле таныжып алыр дээш ырак черден келген. Орус тыва партизаннарга ол аяк тудуп ырлап бээр» деп, чаза каттырып каап олурган. «Бичии оол чораан үеде эки таныжаар турдум. Оон соонда шеригте баргаш, аар сапыктар кеткен, аар болган, ам бир-ле медведь (адыг) болган-дыр мен»

Тергелиг аът арттын ашкаш [illegible] Калеталмаар черге терге андарлыр деп барган. Анна Михайловна коннуг шалып тура халааш, тергени кодургеш, эде тыртып каан Иннокентий Георгиевич душтежок олурган.

— Ол черле ындыг күш мөге кадай, а күш чок багай кижи ону кадай кылып шыдавас — деп, баштактанган.

Анна Михайловна хурал болур черге келген хүнүнде-ле [illegible] чүүлдерни көрген. Ол тергеден дүшкеш, ашаа-биле болгаш хелемечи Путинцев-биле [illegible] бир бажынче углай бар чораан. Оларның оруунга бир кижи алтырган. Көөрге, дөрт эр кижилер ону черге чыттыр баскаш [illegible] берген.

Чазак делегациязы келир [illegible] чем «белеткевээн» дээш ол эрни дөртен каттар кылдыр шиикткенин хелемечи [illegible] Кижиниң кижи бас[illegible], эттен-эриндээр чорук Анна Михайловнага кедергей чиirгиг болгаш чүдек-бужар чорук кылдыр каракка көзүлген. Уралдың демир-оруу-биле чоруп олура, Анна Михайловнага база бир ындыг таварылга болган. Кыскыл бир эр [illegible] [illegible] хонне тутааш оон бежын хан[illegible] [illegible] каш катап [illegible]

— Болбаал сен, кедерээр болзуңза — сени соңга караан дан уңдур шывадаптар мен — деп мөге-шыырак Анна чугаа[illegible]

[illegible] муң километрни демир-[illegible]-биле, хөй чүс километр [illegible] эзерлиг, [illegible] аът-биле чораш. Анна Михайловна Сут-Бажынга чедип келирге, түс черниң чону феодалдыг [illegible] [illegible] [illegible] эгелээн болган. Аңгы [illegible] институт школазын эрткен Анна Михайловна ынаа билип дааш [illegible] Октябрь революциязының чырык херелинге олунган бичии тыва улус [illegible] феодалдыг эрге-чагыр[illegible] [illegible], революционнуг кодурлуп, чаа амыдыралды улуг орус улустуң дузазы-биле тургузуп эгелээн болган.

Хосталгаан ынак тыва улус аас-кежиктиг чаа амыдыралды тургузарынга бүрүн шинтирлиг болгаш эвис сорулгазын чедип ап шыдаар дээрзинге Сафьяновтар бүрүн бүзүреп [illegible] Улуг Хуралдың ажылынга олар идепкейлиг киржип, боттарының чугула сүмелерин Тываның революсчуларынга берген.

1921 чылдың август 14-те бирги Тургузуукчу Хурал Таңды-Тыва Арат Республиканы чарлаан. Ам Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың ажылчы чоннары аас-кежиктиг чурттап, экономиказын болгаш культуразын [illegible] Тургузуукчу Хуралдың хүннеринде Сут-Бажының делгемнеринге революсчу ырлар чаңгыландыр дыңналып турган:

> Очалаңдан кедилерин
> Орус арат айтып берген.
>
> Октябрьның хувискаалын
> Ол-ла черден делгереткен.
>
> Октябрьның хувискаалы
> Онза эрге тыпсып берген.
>
> Оран-чурттуң амыл-херээн
> Онза шалып башкараалы...

С. ТАМБА,
журналист.

...Кымнар чуну өөрениp, сонуургап турар чоор? Джапан пресс—СЭТА-ның фотозу.

МААДЫРНЫҢ ТӨРЭЭН ЧЕРИНДЕ

[illegible] турган болгаш үш соңгалыг бажынны долгандыр [illegible], ногаан үнүштер кедергей чараш кылдыр көстүп турар. Ында турасаал самбыразында аадын [illegible] [illegible] «Хамаатылар дайынының [illegible] маадыры Григорий Иванович Котовский бо бажыңга төрүттүнген болгаш 1881 чылдың июнь 24-тен 1900 чылга чедир чурттап турган».

Котовск хоорайга ам чыл бүрүде хөй муң аян-чорукчулар, туристер кээп турар. Молдавияга келген кижилерниң хөй нуруузу ол бажыңмузейге кээп, ында солун чүүлдерни көрүп турар.

Хамаатылар дайынының маадыры Г. И. Котовскийниң төрүттүнгенинден бээр 100 чылын удавас байырлап демдеглээр. Коргуш чок алдарлыг маадырның [illegible] — [illegible] экономиктиң доктору Григорий Григорьевич Котовский болгаш Киев университединде орус дыл башкызы Елена Григорьевна Котовская ол байырлалга келир. Котовскийниң командылап чораан аттыг шериг бригадазының дайынчылары Котовск хоорайга болур байырлалга база келир. Октябрь революциязының чаалап алганнарын болгаш Совет эрге-чагыргазын иштики болгаш даштыкы дайзыннардан маадырлыг камгалап чораан эрес-диди солдаттың дугайында солун делгелгелерни колхозтарда болгаш бүдүрүлге база албан черлеринде органзатаан.

1921 чылдың июль Антоновтуң дээрбечилериниң кол күштерин Котовскийниң дайынчылары ынчаарда узуткаан болгаш Тамбов обаласта Матюхинниң дээрбечилерин чылча шаап турган. Эзии киштиинге дээрбечи ол отрядты чылча шаавары берге болган. Ынчаарда кажар арганы ажыглаарын Г. И. Котовский шиитпирлеп алган. Дон чурттуг ак казак Фролов кылдыр Котовский болуп адаттынып алгаш, июль 20-де Кобылянка суурга дээрбечилерниң харгаачызы-биле дүве ужуражыр дугайында дугуржупкан. Дээрбечи Матюхинниң болгаш «Фролову» комсоставының ол «чөвүлел хуралы» доостур чыгаан турда, бригада командири: «Хөй чугаа соксазын, мен — Котовский-дир мен!» деп сүртенчиг кылдыр шынгы чугаалаан

Ол болуушкунну чуруп көргүскен картинаны бажыңмузейде делгээн. Антоновтуң дээрбечилериниң отрядын шак ынчаар узуткаан. Ол маадырлыг чоруу дээш республиканың Революсчу Шериг Чөвүлели Г. И. Котовскийни Кызыл Туг ордени-биле шаңнаан.

В. НОВОСАДЮК,
СЭТА-ның корр.

СОЛУН АЖЫЛДЫГ КИЖИЛЕР

Солун даа, [illegible] болгаш айыылдыг-даа профессиялыг кижилер Совет Ыраккы Чөөн чүктүң Уссурий тайгазында чурттап чоруур. Ол дээргепарлар тудар коргуш чок кижилер-дир. Ол тайга — парлар арткан бистиң чурттунта кара [illegible]

Бистиң [illegible] парларның 90 хуузун делегейге узуткаан болуп турар. Ховар болгаш төнер чыгаан [illegible] [illegible] парларны ам [illegible] бижээн болгаш күрүнениң бүрүн камгалалынга алган. Парларны узуткаарын соксаткан [illegible] [illegible] Уссурий тайгазында ам 180 хире парлар бар. Ол дээрге—он чыл бурунгаар турганындан ийи катап хөй. Оларны аңнаарын хоругдаан, тударынга чопшээрелди ээвээш берип турар.

—Ол «моортайларны» боочепсек чок холувуе-биле тудуп турар бис — деп, пар тудукчузу Анатолий Буйлов чугаалаан. Анатолий чүтле парларны эвес, харын-даа эликтерни, хүлбүстерни, адыгларны, чер хавааннарын туткаш, чурттуң зоопарктарынче чорудуп берип турар.

[illegible] пар тудукчузу Рудольф Морозовтуң бригадазы бо кыжын тайгаже чорупкан. Бригаданың составынга А. Буйлов база кирген. Олар парларны истеп эгелээннер. Эр пар кыжын эскелердей аңгы чоруур. Кыс пар углагы берген оолдары-биле ургуулчу кады чоруур. оларга чем тып бээр, эске араатан аңнарның халдаашкыннарындан камгалаар. Кыс пар — [illegible] [illegible] айыылдыг дээрамн дуржугалыг [illegible] билип турган.

Чыгыр дыжалыг пар тудукчулары болук парларга чедип келген. Улуг парны баштай четки-биле тудуп алганнар. Ылырбас, дырбактавас кылдыр чымчак чүүлдер-биле шарыпкан. Оон даразында ийи оолдарын база ынчаар тудуп алганнар. Парларны чеди хонук хиреде [illegible] [illegible] самолёт-биле Хабаровскиден Москваже, оскезин — Ленинградче чорудупкан. А пар оолдарының иезин тайгага аппарып салыпкан.

Анатолий Буйловтуң туткан тайга «моортайларын» совет-япон «Дерсу Узала» деп уран-чечен кинофильмге чевишкинниг тырттырган.

Ыраккы Чөөн чүкте Уссурий тайгазының парлары [illegible] туруп чыгчылар болгаш өзүп турар.

С. ГЛУХОВ,
ПМА-ның корр

ДЕЛЕГЕЙДЕ ЧЕЖЕ КИЖИ БАРЫЛ?

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Чер бөмбүрзээниң чурттакчы чону амгы үеде 4 миллиард 400 миллион кижи болуп турар. Чылда чонунуң ортумаа-биле өзүлдези — 1,73 хуу. «1981 чылда делегейниң чурттакчы чонунуң байдалы» деп КНО-нуң штаб-квартиразының парлааны илеткелде бо санналарны айыткан. Чонунуң өзүлдезиниң амгы темпизи бир эвес хевээр артар болза, 2000 чылга чедир делегейниң чурттакчыларының саны 6 миллиард ажыг кижи болур.

Делегейниң эртемденнериниң болап турарын ёзугаар алырга, чонунуң өзүлдезиниң темпизи 2100 чылга чедир оожумнаар [illegible] бөмбүрзектиң чурттакчыларының өзүлдези соксаар. Ол үеге чедир делегейниң чурттакчы чонунуң саны 10 миллиард 500 миллион кижи болур

Специалистерниң санап турарын ёзугаар алырга, 2100 чылга чедир эң-не хөй чурттакчылыг чер — мурнуузу хевээр Мурнуу Азия болур. Оон чурттакчыларының саны амгы үеде 1 миллиард 400 миллион турганындан 2100 чылда 4 миллиард 100 миллион болур. Африка диптиң чурттакчылары 400 миллион кижиден 2 миллиард 190 миллион, Латин Американың— 364 миллиондан 1 миллиард 180 миллион, Европаның — 484 миллиондан 540 миллион, Соңгу Американың—248 миллиондан 318 миллион кижи чедир өзер.

Каттышкан Нациялар Организациязының чурттакчы чонунуң талазы-биле фондузунуң ол илеткелин белеткээн специалистер делегейде хөй миллион кижилер аштыг-турээги байдалда, эмнелге хандырылгазы чокка чурттап турарын ханы дүвүрээзин-биле демдеглээн. Делегейниң чурттакчы чонунуң барык чартык [illegible] [illegible] амгы чүс чылда хандырары чедип алдынмаан чорук социал талазы-биле дүжүдүрлүг байдалга, күчүлээшкинниң болгаш кем-херек үүлгедиинниң өзүлдезинге чедирген. 2100 чылга чедир черниң бүгү чурттакчыларының 60 ажыг хуузу Мурнуу Азияның болгаш Африканың [illegible]. Ынчаарга делегейниң ол диптерниң чурттакчыларының хөй нуруузу — аныяктар

Делегейде аш-чутка таварышкан, бижик билбестерниң санының дугайында, [illegible] хандырылгазының [illegible] уржуунда өлген бичии уругларның дугайында саннар капиталистиг системага буруудадыр акт болуп турар. Бистиң бөмбүрзээвистиң 450 миллион чурттакчылары [illegible] [illegible] аштангы болуп турар, оларның барык чартык кижи —бичии уруглар. Амгы чүс чылдың төнчүзүнге чедир оларның саны улам көвүдээрин илеткелде демдеглээн.

Делегейде чогуур [illegible] 800 миллион кижи бижик билбес. Миллиард ажыг кижи ижер суг[illegible] [illegible] турар. Сайзырап орар чурттарда чыл бүрүде 2 миллион бичии уруглар эмнелг хандырылгазының чогундан өлүп турар.

ХӨӨРҮК

Рассказ

Каш чыл мурнунда тудуп чорувас [illegible] ынаарда чурттаар бижик башкызы ажыынга сентябрь эгезинде-ле [illegible] бердим. Мен чогумда-ла ону ээлеп турган ээлер[illegible] болду. Оортазын [illegible] ду кара өрүглер бадырыпкан дег, [illegible] коннуг [illegible] [illegible] тогерик [illegible] [illegible] саргыл карактарлыг, узун, тас кудуруктарлыг ийи хөөрүк мени тогумда бажыңны ээлеп, оон шалазының адаанга үңгүр казып алгаш, турлагжып берип [illegible]

Баштай чедип кээримге, мени бир дугаар көрген чүвелер, турлаан хопталаары ол ийикпе, азы ынаа-ла корткан-даа [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бергеш, мени шаанга кирип [illegible] суйт!» деп элер мындыг.

Неделя эртенде олар мензэ чанчыгып калган, «Ээрбес-даа» апарган, мен база-ла оларже киттээнтей салбастаан. Кыскалы-биле [illegible] чаңгыс бажыңда чурттап чанчыга бергеп бис.

Удаткан чок болганда-ла тайгадан [illegible] [illegible] гешп, сайлаары-биле бажынчы-гаш чанынга овааландыр төп каан мен. Ам хөөрүктер тоорук сайы дилеп, ону кыштап чиир [illegible] [illegible] ырак черже чорувас апарганнар. Олар [illegible] [illegible] чанында ынча хөй тоорукту чежин дажыглап сугар боор! Хөөрүктер ынаа-ла оваалай төп каан борбак тооруктар кырынга бараан харап орар, харын-даа [illegible] [illegible] чаштып ойнаар апарган.

Олар удаваанда-ла мээң солуттунмас дузалакчыларым болу берген. Оваалай төп каан [illegible] [illegible] [illegible] амытан чедип келген болза, олар до[illegible] [illegible] бээр Аар-саар кушкаштарны, ол хамаан чок шымдылыг кээргенерни безин оваа тооруунга [illegible] [illegible] [illegible] чорудуптар. Ынчаар-ла бир ай эрткен

[illegible] тоорук [illegible] [illegible] [illegible] Шоодайлаан сайларын бажынга кирип турган мен. Бажынга [illegible] [illegible] [illegible]— тээкчи күскелер база бар. А бажыңда шоодайлаан сайны [illegible] [illegible] [illegible] лерден камгалаар, олар ында-мында шылырткайны бээрн билек-ле хөөрүк олче дүже халааш, моортайдан дудак чок тудар. Азы күскени алгырты кышкырты үңгүрүнче киир сыырыптар. [illegible] [illegible] [illegible] вас, ону «таңнымлдаар»

Ол мензэ бичe эвес ачы-дузазын чедирген. харын-даа амытанымны камгалап алган дээрзин хөөрем чок чугаалап болур мен.

Мындыг таварылга болган. Ынчан улустуң чугаазындан алырга, ол тайгага бир чазый [illegible] турган. Каш-даа одагның [illegible] тооруун [illegible] урегдел харын кижилерге безин халдап тургулаан. А мээң чадыр чанында бөле төккен тооруумну хөөрүктерим «таңнымлдаан» турар. Чүү-даа кээрге медээлей бээр. Күш чедер чүвезин ойладыптар, а күш четпесте ийилээ ындынче үнгеш, мени сагындырып: «Суйт, суйт! Суйт, суйт!» деп ээрип олуруп бээрлер.

Бир эртен-не хөөрүктеримниң [illegible] [illegible] алгырышкаыындан оттуп кээп-тир мен. Олар та кажан медээлеп эгелээн чүве ийик аан! Дүн ортузунда-даа боол чадавас. Ам [illegible] [illegible] [illegible] гаан алгыржып турар болду [illegible] [illegible] [illegible] хөөрүктер дытче бедидир үне берген [illegible] [illegible] кандыг-бир улуг амытан келген болгу дег. Баштай бажыныңдөрүнде бичии сыгыр үтү оттур, оваалап каан тоорукче бакылап көрдүм. Ында ам тоорук чок, бир-ле чүве сыспа шаап, чуурун, чип каапкан мындыг. Оозун бодаарга ча[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] сезингеш, адыр-дүргемни бирээзинге борбак ок, өскезинге— безерек октап [illegible] мен. Боомну аар ап алгаш, так дээктеп каан эжик чаныңда ийи чудук аразындан оон каан бичии [illegible] [illegible] [illegible] ып болур «каракта» бакылай бээримге, кедергей-даа улуг, бажы ына барба дег марбыгыр, соспегер сарыг [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] артында соолбыс дээш, соок суг чажыпкан дег, бүгү мага-ботка чымырткайның тарай берди. Чазыйлаан адыг ыңап-ла ол. Даштыгаа чыткан бүгү тоорукту маңдаңнап чигеш, ам бажынчыгаштан мээң [illegible] [illegible] [illegible], маңаа чыткан ыраптаандыр. Үтче боонуң аксын углааш, мени медеп чыткан чазый адыгның чаъс хаваан орта адыштаптым. Улуг октуг дүргемниң [illegible] [illegible] бажынчыгаш сирлеш дээн ыыкаш болду. Кулак дүлейлээн [illegible] [illegible] [illegible] ишти куруг ыш, чүве көөр арга чок. База бир мажыны базарынга белен турумда, даштын өлүп чыдар адыгның сөөлгү [illegible] [illegible] [illegible] киргирээнн дыңналды. Ыш [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] адыг ол черинден шимчевейн, даалай берген чыдар.

Бир эвес мээн ол дузалакчыларым — [illegible] [illegible] эвес болза чүү болган турарын болап кээримге, эъг, сөөк сирилээр болду. Олар ынчаар [illegible] [illegible] [illegible]

К. АРАКЧАА

АВАНЫҢ ЭРГЕЛЕДИИ

> Аяс дээрлиг, чырык хүннүг делегейде
> Ава бөрээн ыры, шагук чеже чүвел?
>
> Төлү дигеш аваларымн
> Төккен дерин чыыр болза,
> Дөргүн суу-даа бырашпас боор
>
> Аваның ол
> Ажы-төлге эргеледии.—
> Далай суундан терен ышкаш
> Таңды сындан бедик ышкаш! ..
>
> [illegible]
> Ынак аваа деңнепкн дег
> [illegible] мен!

Т. ХУРАГАН-ООЛ.

ЫРЖЫМ КЕЖЭЭ

> Кыңгырашкан хылдар ышкаш
> Кылаң кара дамырактың
> Ылткыр үнүн дыңнап ор мен.
>
> Ыржым кежээ, оожум кежээ
> Чадаганнап ойнап орар
> Чалыы эжим билээр ышкаш
> Дамыракта чайнаан айны
> Таалап көрүп ор мен.
>
> [illegible]
> Ырап чоруур хөңнүм чогуп,
> Ыржым кежээ, оожум кежээ
> [illegible]
> кээр.
> Ынаам манап ор мен, кежээ

О. ОХЕМЧИК.

СОНУУРГАКТАРГА

ЛИЛИПУТТАР БОЛГАШ ГУЛЛИВЕРЛЕР

Гонконгта үнүп турар «Эйшауик» журналдың дыңнатканы болза: делегейде эң-не бичии уруг Ява ортулукта (Индонезия) чурттап турар Сес харлыг Карсинниң узун дурту 51 см безин четпес болган. Ол дээрге, Гиннестиң дептеринде бижиттинген «рекордтан» безин 4 см чавыстыр.

«Эйшауиктиң» [illegible]-биле алырга, Азияга оон өске рекорд база хамааржыр: делегейде эң узун херээжен кижи КУР-нуң Хунань провинциязында чурттап турар. Жэнь Чжаплинь 16 харлыг, оол узун дурту 2,4 метр. Ол уруг ам-даа дүргени-биле өзүп турар: оон уксуур оразн сөөлгү ийи чылда үш удаа узаткан

ЭМНЕДИКЧИНИҢ ДЕҢЗИЗИ—ҮШ ТОННА

Калифорнияга чурттуг кезер эмчи Дэвид Гершуми үш тонна деңзилиг эмнедикчиге ке[illegible] [illegible]. Сан-Диего [illegible] [illegible] келген [illegible] [illegible] [illegible] Мыла ва деп кыс чаза ол болган Каш ай эртерге, ол [illegible] ужуруг, ону [illegible] [illegible] айыылдыг. Ынчангаш [illegible] де бир-ле [illegible] [illegible] кезишкинни кылган. Гершуми [illegible] ол [illegible] чээрби кижи дузалашкан, электриктиг дирээзи болгаш орумну аңаа ажыглаан. Мыла ава ам кадык, [illegible] [illegible].

(ПМА).

С.-Б. УЙНУКЕЙНИҢ «УЛУГ-ХЕМНИҢ ЭРИИНДЕ» деп чуруу.

телевидение

ИЮНЬ 20-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40— Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «АБВГД-ээр». 9.50 —«Силерге, ада-иелер». 10.20 —«Чурукчулар дугайында чугаалар» О. Роден. 10.50—«Экспедициянарны хөйнү». 11.20 — «Айыыл чок шимчээшкин». 11.50— «Тиилекчилер». Фронтучу өөнүктер клуву. Демир-оруң шеригжилерниң хоочуннарының [illegible] 13.25— —«Карпов Карпов-биле ойнап тур». Документалдыг телефильм 14.15 — Бөгүн делегейде. 14.30 — «Спортлото[illegible]» [illegible] [illegible]. 14.40 — «Челээш». Улустуң чогаадылгазының телепрограммазының IV делегей фестивалы. «Донне-бурита» байырлалы (Ирландия). 15.15 — «Биллдигирзаа бол, элдептиг». 16.15 — «Ратиборнуң чаш назыны». Мультфильм. 16.35 —Политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Летуновтуң беседазы. 17.05— РСФСР-ниң улустуң артизи Л. Гурченко дайын чылдарының ырларын күүседир. 17.45 — СЭКП ТК-ның делегей информациязының килдизиниң эргелекчизи Л. М. Замятинниң [illegible] [illegible] дугайында беседазы. 18.30— 18.45 — Чапсар 18.45 — Кежээки концерт. 19.35 — «Бистиң хоорай чурттуг оол». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң улустуң хөгжүм херекселдериниң академиктиг оркестриниң РСФСР-ниң [illegible] [illegible] түң артизи Н. Некрасовтуң удуртулгазы-биле күүселдези. 22.00 — 23.55 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Спартак» —«Торпедо». (Москва). Төп-[illegible]—Медээлер

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.20 — Л. Мартынов— «Чериниң чүгү». Документалдыг телефильм. 15.15—«Музыкалыг киоск». 15.45 — В. Гусев — «Иван Рыбаков». ССР Эвилелиниң Күрүнениң академиктиг Бичиe театрының фильм-шиизи. 17.25 — Документалдыг фильм. 17.45 — [illegible] [illegible] ССРЭ чемпионады. Минскиден дамчыдылга. 18.30 — «Ойнаар-кыстар театры». Телефильм. 19.25— Музейлер болгаш делгелге залдары-биле. «Ярославльдың тыныштары». 20.00 — «Тоннугнуг удунар, чаштар!». «Ибилиг экран». 20.15 —«Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 21.00 —«Үе». Информастыг программа. 21.35—23.35 — «Бүгү [illegible] артиз назынында». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. В. Панованың «Элерипчилер» деп тоожузун ёзугаар. 1-ги, 2-ги серияларын.

Агаар

Бөгүн республикага бүргеп, аязып, чамдык черлерге бичe чаар Мурнуу-барыын чүк угланыышкынның хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 20—25 градус чылыг болур

Кызылга ээлир булуттаар. чагбас Барыын чүк угланыышкынның хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 23—25 градус чылыг.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮНЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Истелге» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 [illegible], 21.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыыжы 10.00. «Ынакшылдың мөңге тоожузу» (2 сериялыг) 11.30, 14.20, 17.10, 20.00 шактарда.

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы хүндүскү, кежээки болгаш бот-өөредилге салбырларынга дараазында мергежилдерге өөренир студентилерни хүлээп ап турарын чарлап тур.

Автотранспорт факультеди («Автомобильдер болгаш автоажыл-агыйы»)

Тудуг факультеди («Үлетпүр болгаш хамааты тудуг»).

Билдириишкиннерни хүлээп алыры болгаш кириишкин экзаменнериниң хуусаалары:

ХҮНДҮСКҮ САЛБЫРГА

Билдириишкиннерни хүлээп алыры—июнь 20-ден июль 31-ге чедир. Кирериниң экзаменнери — август 1-ден 10-га чедир

КЕЖЭЭКИ БОЛГАШ БОТ ӨӨРЕДИЛГЕ САЛБЫРЫНГА

Билдириишкиннерни хүлээп алыры — июнь 20-ден август 31-ге чедир.

Кирериниң экзаменнери дараазында хуусааларда болур:

Үлетпүр болгаш хамааты тудугнуң факультединге бир бөлүк-биле: сентябрь 1-ден 10-га чедир;

Автотранспорт факультединге ийи бөлүк-биле: бирги бөлүк — август 1-ден 10-га чедир, ийиги бөлүк — сентябрь 1-ден 10-га чедир.

Институтка кирериниң күзээннер дараазында эртемнерге экзаменнерни дужаар: физикага (аас-биле), математикага (аас болгаш бижимел-биле), орус дылга болгаш литературага (чогаадыг).

Шилип алган факультедин айытпышаан, институттуң ректорунуң адынга билдириишкинни бижиир. Бүдүрүлге удуртукчузунуң, партия организациязының секретарының, профэвилел организациязының даргазының ат салганы характеристика-рекомендацияны билдириишкинге кожар. А [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] —директорунуң, класстың удуртукчу башкызының болгаш комсомол организациязының секретарының ат салганы характеристика-рекомендация [illegible] (Ширыкаан шашкалыннарга ол документилер хамааржыпас); ортумак эртемниң дугайында документ (боду-биле), түскай ортумак өөредилге черлерин дооскаанар — дипломун (демдектери-биле). 3×4 хемчээлдиг алды фотожуруу (баш чокта) өөредилге-ажыл дептеринден ушта бижилге: 286 майык ёзугаар эмчи справказын кожар.

Паспортун болгаш шериг билетин боду эккээр.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы ёзугаар (бүдүрүлгениң стипендиязы-биле) үлетпүр, тудуг, транспорт бүдүрүлгелериниң, совхозтарның өөредип чорутканы «бүтүрекчилерни» ийи чыл ажыл стажтыглар-биле деңге хүлээп алыр, шеригге ийи чыл[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] хүлээп алыр.

Кодээ черлерден, районнардан, хоорайлардан (Кызыл хоорайдан аңгыда) өөредип чорутканнарны инженер кадрларның чедишпезин турарын [illegible] [illegible] байдалга хүлээп алыр

Документилерни почтаан билдириишкиннерни дараазында адресче чорудаар. 667001, Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 4. Хүлээп алыышкын комиссиязы.

ЧАРЛАЛ

Июнь 27-те [illegible] 10 [illegible]. [illegible] [illegible] филармониязынга республиканың бирги хөөмей фестивалы эгелээр

Фестивальга Башкир, Калмык, Тыва АССР-лерниң, Даг-Алтай, Хакас автономнуг обаластарының болгаш Иркутск обаластың хөөмейжилери киржир.

Июнь 28-те, [illegible] 7 [illegible] республиканың [illegible] театрынга Тываның комсомол шаңналының лауреады күрүнениң ырының болгаш танцының «Саян» ансамблиниң база Совет [illegible] Бүгү Россия «Сочи-[illegible]» конкурузунуң лауреады «Аян» ансамбльдың артистериниң киржилгези-биле хөөмей фестивалының лауреаттарының концерти болур.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-21-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бугалтериниң 2-12-45, солун келбейн барганда 2-33-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868 [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС-[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 144 (11642) | 1981 чылдың июнь 21, воскресенье | 1925 чылдан үндүрүлеттинген | Өртээ 2 кап.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

СЭКП Төп Комитеди «Москва хоорайның болгаш Свердловск областың мурнакчы бүдүрүлгелериниң болгаш каттыжыышкыннарының чоннуң хереглел барааннарын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле инициативазының дугайында» доктаалды хүлээп алган.

Чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деннелин чайгылыш чок көдүрериниң дугайында СЭКП-ниң XXVI съезиниң шиитпирлерин херек кылырынга [illegible] Москва хоорайның болгаш Свердловск областың мурнакчы бүдүрүлгелериниң болгаш каттыжыышкыннарының коллективтери бо беш чылда чоннуң [illegible] барааннарын бүдүрерин дыка көвүдедир. [illegible] эгелекчи саналды үндүрүп турар.

Москва хоорайның болгаш Свердловск областың партия, совет органнары бо социал алыр талазы-биле чугула айтырыгны бүдүрүлге коллективтериниң көдүрүп турарын чугулдуг деп көргеш, ону деткээш болгаш эртем-шинчилел, телевидение болгаш өске-даа организацияларның калбак киржилгези-биле чоннуң хереглел барааннарын бүдүрүп үндүрериниң комплекстиг программазын ажылдап кылган. Ында айыттынган хемчеглерни ёзугаар бүдүрүлгелерниң болгаш каттыжыышкыннарның хөй кезиинге чонга херектиг барааннарны кылып үндүрерин организастаарын көрүп турар. Барааннарның шынарын экижидери, чаа, оон иштинде нарын хевирниң бараанарын бүдүрүп үндүрерин көвүдедиринге улуг кичээнгейни салыр. Амгы үеде ажылдап турар бүдүрүлге черлерин болгаш цехтерин чаартып, бараанарны кылып үндүреринге тускайжыдып, сайзырангай технологтуг шугумнарны ажыглап, чиг-этти, оон иштинде түс черниң материалдарын, а ол ышкаш бүдүрүлге артынчыларын таарымчалыг ажыглап турган, ол программаны боттандырып чорударын чедип алыр апаар.

Москва хоорайның болгаш Свердловск областың мурнакчы бүдүрүлгелериниң болгаш каттыжыышкыннарының он бирги беш чылда чоннуң калбак хереглел бараанарын бүдүрерин көвүдедир, ассортиментизин калбартыр болгаш шынарын экижидер талазы-биле эгелекчи саналын СЭКП ТК чугулдуг деп көрген.

Ол үнелиг эгелээшкинниң калбаа-биле нептередирин, бүдүрүлгениң ажыктыын улам бедидиринге, бүдүрүлге черлериниң болгаш каттыжыышкыннарның, оларның-биле каны даа [illegible] адырларының курлавырларын база аргаларын долузу-биле ажыглаарынга уделгелээр чогуур хемчеглерни ажылдап кылырын, күш-ажылчы коллективтерге социалистиг чарышты калбартырын, чоннуң хереглел бараанарының ассортиментизин калбартырын болгаш оларның шынарын экижидерин эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларынга, партия крайкомнарынга, обкомнарынга, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, крайкүүскомнарга, облкүүскомнарга, министерстволарга болгаш ведомстволарга сүмелээн. Чоннуң хүн бүрүде хереглээр бараанарын бүдүрүп үндүреринче онза кичээнгейни салыр херек.

Чоннуң калбаа-биле хереглээр бараанарын бүдүрерин көвүдедирин, оларның ассортиментизин калбартыры болгаш шынарын экижидери дээш социалистиг чарыштың чорудун [illegible], ол сорулга-биле иштики курлавырларны калбаа-биле ажыглаарының хуржулгазын хамыкы-биле чырыдарын төп болгаш чер-чер солуннарының редакцияларынга, радио болгаш телевидение черлеринге сүмелээн.

«КОСМОС-1267-НИ» «САЛЮТ-6» СТАНЦИЯ-БИЛЕ ТУДУШТУРГАН

СЭТА-ның дыңнадыы

1981 чылдың июнь 19-та Москваның-биле 10 шак 52 минутада Черниң «Космос-1267» кылымал спутнигиниң амгы үеде автоматтыг ужудуушкунда чоруп турар орбитаның «Салют-6» эртем станциязы-биле тутчуулгазын боттандырган.

1981 чылдың апрель 25-те Чер чоогунуң орбитазынче салган Черниң «Космос-1267» кылымал спутниги келир үеде тургустунар космос аппараттарының системаларын болгаш мезектерин шенээринге, ол ышкаш улуг хемчээлдиг болгаш массалыг орбита комплекстерин чыырының аргаларын ажылдап кылырынга ажыглаттынар. Салганындан бээр эртен үениң дургузунда бот-тускайлаң ужудуушкунуң аңгы-аңгы байдалдарынга, оон иштинде спутниктиң ужудуушкунуң траекториязының эвилгезиниң болгаш өске-даа динамиктиг шимчээшкиннерниң үезинде спутниктиң аппаратуразының ажылдаар аргазын хынаан.

Траектория хемчээшкиннериниң сан-түңнерин ёзугаар алырга, «Салют-6» — «Космос-1267» орбита комплекизиниң параметрлери мындыг:

—Чер кырындан эң ырак хемчээли — 377 километр;
—Чер кырынче эң чоокшулаары — 335 километр;
—Черни долганыр үези — 91,4 минута;
— Ийлээчээ — 51,6 градус.

Станцияның болгаш спутниктиң борт системалары бөлүр-чогуур-биле ажылдап чоруур. Ужудуушкун башкарар төптө кээп турар медээлерни өөренип көрүп, сайгарып турар.

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ БЕДИК ШАҢНАЛДАРЫ-БИЛЕ!

Онгу беш чылдың даалгаларын күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш, ажылчы чоннарның ниитизидилгезинге, социалистиг хоойлу-дүрүмну болгаш норум-чурумну быжыглаарынга, совет кинематографияны хөгжүдеринге, өөредилге, эртем база хөй-нийити ажылынга идепкейлиг киржилгези дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму парлалганың, телевидениениң болгаш радио дамчыдылгазының, кинофикацияның болгаш ном садыының, күш-культураның болгаш спорттуң, кинематографияның, курстатистика органнарының, материал-техниктиг хандырылга бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларын, студент отрядтарның киржикчилерин база организакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан:

Тыва АССР-ден

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Василий Васильевич **Журавлёв** — Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радио дамчыдылга талазы-биле күрүне комитединиң заргалының оралакчызы.

Елена Петровна **Матина** — Бии-Хем районнуң күрүне статистиказының инспектору.

Маадыр-оол Саспыкович **Ондар** — Чөөн-Хемчик районнуң кино четкизиниң дирекциязының киномеханиги.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Вера Николаевна **Болод** — Тываның кинофильмнер прокадының республика конторазының массалыг политик контролёру.

Владимир Михайлович **Головатюк** — Тыва АССР-ниң Материал-техниктиг хандырылга талазы-биле күрүне комитединиң базазының автомобиль чолаачызы.

Алдын-оол Бангаевич **Канзай** — СЭКП Тыва обкомунуң [illegible].

Кызыл-оол Чечит-Доржуевич **Монгуш** — Тываның студентилерниң область отрядының командири.

Сагаш-оол Халаар-оолович **Монгуш** — Тыва АССР-ниң прокурорунуң улуг дузалакчызы.

Владимир Борисович **Рачковский** — Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном парлаар чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелдиниң типографиязының полиграфтыг дериг-херекселдер эдикчизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Олег Владимирович **Дорофеев** — Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентизи.

Ольга Монгушевна **Дуюнгар** — Кызылда күрүнениң педагогика институдунуң студентизи.

Василий Бора-Хоевич **Монгуш** — Тываның ном үндүрер черниң директору.

Бөгүн «Шын» солуннуң Күш-ажылчы алдар тугун «Тээли» совхозтуң кыргыкчыларының чедиишкиннеринге тураскаадып көдүрдү.

Июньнуң 16-га чедир совхозта (директору О. Даргын, партком секретары Д. Хирбаа) 11635 хойнуң 6552-зин кыргыттынган болгаш чартык чылда күрүнеге дүк садар план 178,9 хуу күүсеттинген.

Мурнакчылардан үлегер алынар!

Наадымга уткуштур

КЫЗЫЛ ТУКТУ САЛБАС ДЭЭШ

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

Кара-Тал сүт-бараан фермазының найыралдыг коллективи республиканың малчыннар Наадымынга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш күжениишкинниг ажылдап турар. Бо ферманың саанчылары, кадарчылары он бирги беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталында Улуг-Хем районнуң сүт-бараан фермаларының аразында эң хөй сүттү саап алыр дээш чарышка бирги черни эжелээш, СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган.

Кара-талчылар чаалап алган ол бедик шаңналын ийиги кварталда база боттарынга арттырар дээш бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаан. Оон тодаргай чижээнге мындыг фактыны ап болур. Майның үш он хонуунда районнуң фермалар аразында чарышка тиилекчи болуп үнгеш, июнь айның планын база күүседиринге кыпында [illegible].

Ук ферма бо чылын 415 тонна сүттү бүдүргеш, оон 325 тоннаазын күрүнеге садар хүлээлгелиг. А бо хүннерге чедир 130 ажыг тоннаны күрүнеге саткан. Чайгы үеде саанчылар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 10—12 литр сүттү саап ап турарлар.

Бо ферманың саанчылары моон мурнунда чылдарда бедик көргүзүглерни чедип албайн турган. А чамдык үелерде күрүне планын безин күүсетпейн баар таварылгалар база турган. А ынчаарга кады [illegible] кирип, чарыштың тиилекчизи апарганы дээш айтырыг тургустунуп келир.

[illegible] эдилекчизи Чечек Дамдын, Ленинчи юбилей медальдыг Сара Санчап, Чолдак-Ой Канзан чоруң, хүн бүрүнүң планныг онаалдазын 120—140 хуу күүседип турарлар. Олар чүгле мурнакчылар эвес, а харын аныяктарның төлептиг дагдынчылары. Чижээлээрге, Кара-Тал фермазының тургустунганындан бээр ажылдаан Сара Кежеговна Санчап бодунуң [illegible] мергежилинге уруу Дай[illegible]. [illegible] Норжун амгы үеде коллективтиң эң шынарлыг саанчы[illegible]

«Найырал» совхозтуң Кара-Тал сүт-бараан фермазының ажылдакчылары бо хүннерде чартык чылда күрүнеге сүт садар социалистиг хүлээлгезин күүседир чыгай берген. Ол — коллективтиң саанчыларының, кадарчыларының республика Наадымынга күш-ажылчы белээ.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАДА. Күш-ажылдың Кызыл Туг орденниң эдилекчизи Ч. Дамдын; саанчылар Ч. Канзан, Л. Амырбит болгаш С. Санчап оларның саалдаже бар чоруурлар.

Малга быжыг чем-суурну тургузары дээш

ТЕХНИКА СЕПТЕЛГЕЗИ КАНЧААР ЧОРУП ТУРАРЫЛ?

— Он бирги беш чылдың баштайгы чылының мал кыштаглаашкынының чедиишкиниг эрттирериниң кол магадылалы — эки шынарлыг, янзы-бүрү бөдүүн болгаш чүлүктүг чемнерни четчири-биле белеткеп алыры. «1981 чылда дүжүт ажаалдазын, көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чемнерин белеткээрин хандырар база 1981—82 чылдың үезинде мал кыштаглаашкынының чедиишкинниг эрттирер талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа хүлээп алган доктаалынга мал чеми белеткээр бүгү машиналарның септелгезин июль 1-ге чедир бүрүн дооскан турар деп айыткан. Ол доктаал республиканың ажыл-агыйларында канчаар күүсеттинип турарыл?

[illegible] республикада шупту 569 [illegible] 57,5 хуузу. хээндектээр [illegible] косилканың 58-и — 53,2 [illegible]

[illegible] турар.

Силос комбайннарының септелгезин чер болганда кончуг озалдап турар. Ылаңгыя ол техниканың септелгези [illegible]

[illegible]

БАШКЫЛАРНЫҢ БҮГҮ-РОССИЯ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

ВОЛГОГРАД. (СЭТА). Профтехөөредилге училищелериниң моон мурнунда дооскан хөй кижилер ажылчынның бедик ат-биле [illegible] ёзузунга чурттуң оолдар, кыстарын кижизидип турар. Келир үениң ажылчыннарын белеткээри [illegible] айтырыгларын Волгоградка болган башкыларның Бүгү-Россия чөвүлел хуралының киржикчилери чугаалажып көрген.

— Бистиң ажылывыста кол чүүл — даартагы хүнүн билир кылдыр оолдар, кыстарны өөредири, [illegible] ёзузунга кижизидери болур— деп, баштайгы беш чылдың [illegible] дооскан, ам ССРЭ-ниң Педагогика [illegible] Эвилелиниң Маадыры С. Батышев чугаалаан. Ажылчыннарның [illegible] чугулазын СЭКП-ниң XXVI съездиниң шиитпирлеринде онзалап айыткан.

Солун чаа профессиялар тыптып келген, эргилерниң утка-шынары чаартынган. Чижээ, дашчы-монтажчы кижи [illegible]

ХООРАЙНЫҢ ТУГУНДА ОРДЕН

ЛОМОНОСОВ. (Ленинград области). Ада-чурт дайынының орденниң I чергезин Ломоносов хоорайга тывыскаанынга тураскааткан хоорайның болгаш районнуң күш-ажылчы коллективтериниң төлээлекчилериниң байырлыг хуралы анаа болган. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында хоорайның [illegible] бедик маадырлыг [illegible] ажыл-агый болгаш культура [illegible] улуг чедиишкиннери дээш база хоорайның тургустунганындан бээр 200 чылы-биле холбаштыр ол шаңналды анаа тывыскан.

[illegible] уткааны СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов байырлыг хуралга чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң [illegible] ломоносовчуларга [illegible] чуректиң таныжыл [illegible] бай[illegible] [illegible] чүве-биле уткаан.

Ломоносов хоорайның шаңнаан Ада-чурт дайынының ордени — [illegible] дээрге, алдарлыг Ораниенбаум [illegible] камгалакчыларының эрес-дидим болгаш маадырлыг чорууның бедик үнелээшкини-дир деп, оратор чугаалаан. 1944 чылдың январьда Совет Армияның шииткиир [illegible] Ленинград фронтунуң 2-ги болгаш 42-ги армияларының [illegible] болгаш Ленинградтың бүзээлээшкинин бүрүн чайлаткан.

Ломоносов хоорайны Ада-чурт дайынының орденниң I чергези-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын Г. В. Романов [illegible] хоорайның тугунга кадап берген.

(СЭТА).

БОЙДУС КАМГАЛАЛЫНЫҢ БҮГҮ-РОССИЯ НИИТИЛЕЛИНИҢ VII СЪЕЗДИЗИ АЖЫЛЫН ДООСКАН

[illegible]

Бөгүн — Медицина ажылдакчызының хүнү

ЧОННУҢ КАДЫЫ ДЭЭШ

Партияның экономиктиг, политиктиг бүгү ажылының кол утказы болза «Шупту чүвени кижиге, кижиниң чаагай чорудунга» деп чаагай девизиге чагырткан дээрзин эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXVI съездизинге чугаалаан. Съездиниң идеялары бо хүннерде совет кижи бүрүзүнүң угаан-бодалында, кадык камгалал албан черлериниң ажыл-чорудулгазында база боттаныл, чаа-чаа чедиишкиннерже хей-аът киирген.

Бо чылын эмнелге ажылдакчыларының боттарының профессионалдыг байырлалын ...

ның удуртулгазы-биле чоннуң кадыын камгалаар херекке чамдык чедиишкиннерни чедип алган.

Эмчи ажылдакчыларының хүнү Тывага кадык камгалал ажылының тургустунганы чылындан бээр 40 чыл-биле каттыжып турар. Бо тооргу хуусаада Тываның кадык камгалалы көскүлүг-биле хөгжээн. Оон херечизин дараазында фактыларга айтырга-ла чедер. 1944 чылга деңнээрге, Тывада дээди эртемниг эмчилер саны 36 катап, ортумак эртемниг эмчилерниң саны 44 катап өскен. А эмнелге оруннарының саны 14 катап көвүдээн.

Республикада поликлиника, санитар-профилактиктиг албан черлериниң калбак четкизи тургустунган. ...

... Республиканың эмнелге ажылдакчылары он бирги беш чылда чурттакчы чоннуң кадыын камгалаар болгаш быжыглаар ажылче бүгү күжүн көөнней. улаштыр шуудургу ажылдарын шиитпирлээн

Ч. ТАСПАНЧИК,
Тыва АССР-ниң кадык камгалал министриниң оралакчызы.

Партийжи информация

ДУРЖУЛГАНЫ АЖЫГЛАВЫШААН

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ... «Искра» совхозта партком ... Чөөн-Хемчик райкомунуң ... турар.

... Совхозта беш бригада парторганизациялары, үш партбөлүк ажылдап турар. Партбюронуң болгаш коммунистерниң ... ажыл-агый, культура ... информацияларны кылып турар.

... — Парткомнуң ... райком бюрозу сайгарып ... ажыглавышаан ... хүлээп алган.

Бистиң корр.

САААНЧЫЛАР КОНКУРУЗУ

Чөөн-Хемчик районнуң саанчыларының чыл санында ...

...

Н. ДАЖИНМАА.
Чөөн-Хемчик район.

ААЛЧЫВЫС

...

ДЕВИСКЭЭРИВИС УЛУГ-ДАА БОЛЗА...

...

З. СУВАНПИТ,
херээжейлер эмчизи.

БУЯННЫГ ИШТЕ

...

С. Ковальчук-биле Е. Оюн боттарының ажылынга чаны ... кижилерге ...

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде) Светлана Сергеевна Ковальчук биле Елена Даваевна Оюн.

Сарл. чуруу С-Б. Уйнукэйнин.

ООРУП ЧЕТТИРИИШКИНИНИҢ СӨЗҮ

...

Кадыг ажыл ... Эрткен чылдың декабрьда хелериэп ... Бо чугаалаарым ... Сарыг-Сеп эмнелгезиниң эмчилери Сергей Писаренко, Алла Тырышкина. ... Розалия Левес, Людмила Бу...

ОЛАРГА ЧОРГААРЛАНЫР

...

К. НАЧЫН,
эмнелгениң партия эге организациязының секретары.

АМЫР-ДЫЖЫН ХАРАВАС

...

А. МОНГУШ.

...

О. МАСПЫЙ-ООЛ.

Бүгү чурттарның пролетарийлери каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 145 (11643) | 1981 чылдың июнь 23, вторник | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 көп

КОМИССИЯ АЖЫЛДАП ЭГЕЛЭЭН

Барыын Сибирьниң нефть болгаш газ комплекизиниң айтырыгларының талазы-биле ведомстволар аразының [illegible] комиссиязы ССРЭ-ниң Курпланының чанында ажылдап эгелээн. Ындыг комиссияның чугулазын эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXVI съездизинге демдеглээн.

Комиссияның даргазы В. П. Курамин СЭТА-ның корреспондентизинге мынча деп чугаалаан:

— Барыын Сибирьниң нефть болгаш газ комплекизин тургузар база [illegible] демдеглерин [illegible] комиссияны партия болгаш чазактың шиитпирин [illegible] тургускан. Оон кол сорулгалары — министерстволарның, ведомстволарның киржилгези-биле Барыын Сибирьниң нефть болгаш газ комплекизин хөгжүдериниң перспективтиг программаларын ажылдап кылыры, [illegible] контрольдаары, а ол ышкаш комплекстиң адырларын таарыштыр хөгжүдер капитал салыышкыннарын болгаш материал-техниктиг курлавырларын ажыктыг кылыр ажылдаар талазы-биле саналдарын белеткээри болур.

Барыын Сибирьниң нефть болгаш газ комплекизин тургускан Тюмень база Томск областарның партия болгаш совет [illegible], [illegible] капитальниктери, [illegible] болгаш эртем институттарының удуртукчулары, РСФСР-ниң Курпланының харыысалгалыг ажылдакчылары, областарның план комиссияларының даргалары комиссияның составынче кирген.

Уренгойнуң газ конденсады [illegible] нефть [illegible] ның аргаларын өөренип көөрүн, нефть болгаш газ тывылгазының бүдүрүлгелерин электроэнергиязы-биле хандырар айтырыгларны шиитпирлээрин комиссия эгелей берген. Улуг эгелерни болгаш чогуур аргаларны комиссияга тывыскан. Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлеринге [illegible] ажыл-агый механизмин сайзыраңгайжытпышаан, комплексти тургузарынга киржип турар министерстволарның болгаш ведомстволарның ажыл-херектерин [illegible] кол болурун комиссия чедип алыр ужурлуг.

(СЭТА).

ЭКИ АЖААР, ҮРГҮЛЧҮ ХАЙГААРААР

Хоорайлар болгаш суурлар чаагайжыдылгазы чыл дургузунда үргүлчүлээр үзүктел чок ажыл. Оон баштайгы түлүк үези часкы чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылгага барык дооступ турган. Ленинчи коммунистиг субботникке белеткелдер үезинде болгаш ол чоруп турда, оон соонда республиканың хоорайларынга, суурларынга болгаш чурттакчылыг черлеринге хөй муң ыяш болгаш чадаң үнүштер тарыттынган, хөй кудумчулар, оруктар, херимнер, штакетниктер чаарты кылдынган болгаш септеттинген. Чурттакчылыг черлер кышкы бок-кузурумден арыглаттынган.

Часкы чаагайжыдылга ажылдары Кызылга, Туранга, Хову-Аксы ажылчын суурга, Мөрен, Тээли, Чыргаkы, Бүрен-Бай-Хаак, Алдан-Маадыр суурларга болгаш чурттакчылыг өске-даа черлерге организастыг эрткен. Бо чылын бригадалар төптериниң, фермаларның болгаш эвээш чурттакчылыг өске-даа черлерниң чаагайжыдып ногаанчыдарынче кичээнгей салып турар апарганы малчыннарның болгаш механизаторларның амыдырал болгаш ажылдаар байдалдарын экижидеринге улуг идиг болур.

Социал хөгжүлдениң бир чугула кезээ болур чурттакчылыг черлерниң чаагайжыдылгазының ужур-дузазын билбес удуртукчу-даа, хамааты-даа бисте чок деп чугаалап болур. Ынчалзажок хоорай, суурларның санитарлыг байдалынче, чаагайжыдылгазынче болгаш ногаанчыдылгазынче чер-чер Советтериниң күүскомнарының бо талазы-биле доктаамал комиссияларының, совхозтар, бүдүрүлгелер болгаш организациялар удуртукчуларының, коммунал ажыл-агый черлериниң болгаш санитар албаның талазындан чогуур кичээнгей салбайн турар фактылар болганчок-ла илерээп турар. Моон-биле кады бо айтырыгны Советтерниң сессияларынга, күүском хуралдарынга, коллективтерниң болгаш хамаатыларның хуралдарынга удаа-дараа чугаалажып турза-даа, оларның шиитпирлериниң элээн хөй күүседиттинмейн турарын демдеглээр херек.

Амгы үеде чаагайжыдылгада чугула айтырыг болза тарымал үнүштерни эки ажаап, хайгаарааары, суггат-биле доктаамал хандырары болур. Ылангыя бо чылдың кандаашкынныг болуп турары чүгле кызыл ажыл-агый культураларынга эвес, харын чурттакчылыг черлерниң ногаан үнүштеринге база багай салдарлыг болуп турарынче Советтерниң күүскомнары, коммунал ажыл-агый черлери, коллективтер удуртукчулары кичээнгей салыры негеттинип турар.

Чамдык суурларда болгаш хоорайларда, оон иштинде Кызыл хоорайда, Ишкинде, Эрги-Барлыкта, Саглыда, Чаа Чаа-Хөлде Ак-Эрикте, Суг-Бажында дээш өске-даа черлерде тараан үнүштерниң ажаалдазынче, суггарылгазынче чогуур кичээнгей салдынмайн турарындан, тарымал ыяштар, скверлер, газоннар кадып турар дугайында сагыш човаан чагаалар редакцияга эвээш эвес кээп турар. Кызылдан суггарылга машиналары чоокта чаа шимчеп эгелезе-даа, ажылы эки шуудаваан. Газоннарда, скверлерде суг дамчыдылгаларын харылаар коллективтер септеп, чаа кылып турзажок, ёзулуг суггат эгелевээн. Үстүнде адаттынган болгаш өске-даа суурларда тарымал үнүштерни бугазумун дамчыштыр суггарар арга турда оларны септеп, казып ажыглавайн турар. Херим-штакетниктерниң чогундан азы үрелгениниден ногаан ыяштарның үрелип турары хөй. Бо четпестерни чайладыры-биле чер-чер Советтери хөй-ниити организациялары-биле кады дарый хемчеглерни алыр ужурлуг.

Сөөлгү үеде чонунуң сеткилинге таарышпайн, чурттакчылыг черлерниң аян-шинчизин үреп турар чүүл дээрге улуг-даа, биче-даа суурларда ажылдалдан үнүп, ээн калып турар бажыңнар апарган. Шынап-ла оларны суур бүрүзүнде соңга-хаалгаларын ойбайтыр каапкан, херим, сарапча чок апарган, чанында бок-кузурум овааланы берген турарын бо-ла көрүп болур. Бир эвес бажың ажыглалдан үнген, үрелген азы ээлери каапкан чүве болза, оларны хамаарылгалыг организациялар ээлери дораан чайладыр азы септеп кылгаш, катап ажыглаар ужурлуг. Бо болза, ол черниң ээзи болуп турар Советтерниң башкарар болгаш сайгарар ажылы-дыр.

Советтерниң күүскомнарының болгаш санитар албаның хайгааралының болгаш контрольдуң кошкаанындан хоорайлар, суурлар чаңгыс болгаш дыр, харын-даа иштинде «чайгаар» чыылган боктар көвүдээн. Хоорай, суурларның тускайлаан бок [illegible] чогуур чурумчуттунмаан ийикпе, харын-даа чамдыктарында чок. Бо ажылды чүгле «сезоннуг» үелерде эвес, а харын ону үргүлчү, планныг чорударын чер-чер Советтериниң күүскомнары чедип алыр болза эки.

Чаагайжыдылгага болгаш [illegible] [illegible] ажыл-херектер [illegible] болгаш бүгүдениң [illegible] тынган турар ужурлуг. Эрткен чылын Тес-Хем, Бии-Хем болгаш чамдык өске-даа районнар [illegible] кайгаттынган хемчеглерниң четпес [illegible]. Бо чылын ол сорулгага 2 млн. 600 муң [illegible] рубль көрдүнген. Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозу, район күүскомнар ол акшаларны дорт ажыглап алыры, шын чарыгдаарын хандырары болгаш сан-хөө органнарың [illegible] контрольдаар [illegible].

КЫРГЫЛДА ПУНКТУЗУНДА

Кыргылда пунктузу совхоз төвүнүң мырынай чанында. Амгы үеде мында ажыл [illegible] 22 электрлиг дазы 32 кижи хол-биле хойну кыргып турар.

— Хой кыргылдазы чугула кампанияның бирээзи. Аңаа эки белеткенгеш, организастыг [illegible] Ажылдың планы тургускан, ол ёзугаар ажыл-иш чоруп турар. Пунктуга совхозтуң 15 муң ажык хоюн кыргыыр, ону июль 1-де доозар сорулга салдынган — деп, кыргылда пунктузунуң эргелекчизи Т. Б. Бүрбү-Сээн бистерге чугаалады.

Шынап-ла, ажылды багай эвес организастааның бүзүреп көрдүвүс. Хой кыргыкчыларынга, дүк сорттакчыларынга, хачы бистерин чидидикчилерге-даа баарга аңаа олурар кижи чок, ынчаар ажылдап турары илден.

Хой кыргыкчыларының ажыл-ижин сонуургай бердивис.

[illegible] ажылдап турган [illegible].

Кыргыкчыларның болгаш [illegible] даа ортузунда социалистиг чарыштың [illegible] база [illegible] мактаарының [illegible] кылгаш, [illegible] де аскан, оон түңнелин чели хоңгаш-ла үндүрүп турар болду. Кыргыкчылар аразында социалистиг чарыштың бирги черинде Сергей Оюн чоруп турар. Хүнде 56 килограмм дүктү ол кыргыыр тургаш, 102 кг чедирип, холдуунда ийи норманы күүседип турар. Кыргыкчылар Сандак Биче-оол, [illegible], Татьяна Далаа-Сүрүң, Кара-кыс Чоодан олар хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип, [illegible] бергени.

Жданов аттыг совхозтуң хойжулары бир баштан-на 2 кг 700 грамм дүктү кыргып алырын хүлээнген. Амгы үеде пунктуга [illegible] хойларның бирээзинден-не ортумаа-биле 2 кг 500 грамм дүктү кыргып алган. Кыргыс Доланактың хоюнуң бирээзи-ле 2800 грамм дүктү берген. Амдызында ол эки көргүзүг.

— Дүк кыргып алырының болгаш оңгу курунете садарының планын күүседириниң аргалары бисте бар — деп, совхозтуң директору Б. К. Монгуш-оол чугаалап турар.

Баштай кыргаан хойларының дүгү планга четпес-даа болза, моон соңгаар эки дүктүг хойларны кыргыыр, ынчангаш бердинген даалганы күүседирлер.

Ажыл-агый бирги чартык чылда беш тонна дүктү садар, ону ажыр күүсеткен.

Хойларның [illegible] мастерлерден база хамааржыр, ынчангаш ол хүлээлгени Эрелчин Мандал-оол биле Ховалыг Төмүр-оол эки күүседип келгенин эш-өөрү мактап турар.

Партия организациязы [illegible] чорудар масса-политиктиг ажылының планын чогааткаш, көскү черде аскан. Политинформаторларны [illegible] база [illegible] даан. Көргүзүг самбыразынга кыргыкчы бүрүзүнүң кылган ажылын хүн бүрү бедидирип чурумчуткан.

Хой кыргылдазын кыска хуусаада организастыг [illegible] кеземчеглерни [illegible] дирекциязы ап турар.

Т. ХЕРТЕК.

Улуг-Хем район.

ЧУРУКТАРДА: кыргыкчылар Сергей Оюн (адаанда) биле Сандак Биче-оол.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

МАЛЧЫН БОЛГАШ МААДЫР-ИЕ

Хүлүмзүрээн хүрең арынныг, чазык-чаагай шырайлыг, эрестиин херечилеп турар шолбаны кыптыккан, дозураңнаан улуг карактарлыг, авааңгыр-кашпагай Даңзы Маадыковна Кужугет Бай-Тал суурда чаңгыс чер чурттугларынга хүндүткелдиг кижилерниң бирээзи.

Кадыр-кашпал [illegible] чалым-туруглуг дагларга үргүлчү-ле өшкү кадарып, оон бажын [illegible] болгаш ындыг ийикпе. Даңзы Маадыковнаның чиик адаңгыр-кашпагайы [illegible]. Оон үе-чергези чамдык кижилер [illegible] өөр бирле кылаштап чорууру безин аар болдур ийин.

Даңзы Маадыковнаны таныvас кижи баштай көргеш үжен хар иштинде боор деп бодаар. Хөлчок аныяксыг. Чугаакыры, чазык-чаагай [illegible]-биле кижиниң өөрүшкүзүн хайныктырып келир.

Ол ашаа Данар Иргитович-биле өшкү кадарып эгелээнинден бээр 25 чыл эртип турар. Олар ийилээн өгленип, амыдырал-чурттаалга тудуп, олуржуп алган чылында-ла комсомолчу путёвка-биле өшкү кадарып берген. Ол-ла [illegible] малчын болуп ажылдавышаан. Чаңгыс чер чурттуглары оларны ам [illegible] малчыннар деп санап турар.

Даңзы Маадыковна биле Данар Иргитович оларның кыжын-даа, чайын-даа өшкү кадарар черлери хөлчок кадыр, куду көөрге, баш дескинер, чүрек сиилээр. А олар боттары аңаа пат-ла өөренип, чаңчыгып калган.

Өшкүнүң маңнаганы [illegible] эвес. Ынчангаш бажын дозуп кадарбас болза, оът баштап, арлып чорупкаар. Оларны чүгле кашпагай, эрестиг кижи чалым-туруглуг дагларга дозуп кадарып шыдаар.

Кужугет Хемчик бажынче талыйтыр ырадыр көжүп, Туралыгның кадыр-кашпал дагларының [illegible] барып көжүп алыр. Кыштагны долган [illegible] кадыр-на [illegible] кара даглар хүрээлээн. Ёзулуг-ла өшкү малдың оранының чер ол.

Чайын Хемчиктиң айыраң [illegible] чечек [illegible], арыг агаарлыг, чүм [illegible] чайлагларынга хонаттап көжүп, оларбелдириг [illegible], өшкүзүн семиртир.

[illegible] сөөктелип, шартылаалар эдип эгелеп турда, хоозун кадарчы [illegible] кээр. Олар [illegible]-да тончу чок. Улуг харлыг, соок кыш эң-не берге. Кадыг-доштуу кыш, хат-каvыскылыг час болганда, өшкүлер хамаан чок, чаш анайларга бээр сиген-ширбиш чедишпейн баар. Ынчангаш кадарчы Данар Иргитович сиген сөөктелип катпаанда-ла ону 15 тоннадан эвээш эвести кезип белеткеп алыр.

— Чылдың кайы-даа үезинде доктаал өшкү кадарып чорууру олар-белчиирлевистиң хөй кезии кызаа, кадыр-берт, кашпал даглар болур — деп, Даңзы Маадыковна чугаалады. — Ынчангаш үргүлчү өгге чурттап чорууур бис. Ол ындай-бээр [illegible] база-ла [illegible]-дир.

Даңзы Маадыковна Кужугет — Маадыр-ие. Ол он үш [illegible] азырап кижизиткен. Даңзы Маадыковна биле Данар Иргитович уруг-дарыын кара чажындан тура чалгаа-ншаң эвес, кызымак, дузааргак, өөренириnге карак кызыл кылдыр кижизидип турар. Ынчангаш олар ажылгыр, мөзү-шынарлыг. Школада алды уруу өөренип турар, дөрт уруунуң долу хандыр [illegible].

— Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың малчыннар бистиң дугайывыста хүн бүрү улуг сагыш салыышкынын дээш өөрүп четтирип турар бис — деп, Маадыр-ие Даңзы Маадыковна чугаалап турар. — Ынчангаш улам кызып ажылдаары күзенчиг-дир.

Даңзы Маадыковна биле Данар Иргитович дуржулгалыг малчыннар. Оларның чыл санында чедип ап турар күш-[illegible] көргүзүглери бедик. Эрткен онгу беш чылдың [illegible] алырга, төрүүр 100 өшкүге оңаштыр чылдың-на тозандан эвээш анайны ап келбишаан. Оларның күш-ажылы [illegible] ындыг-дыр.

— Эрткен чылын төрүүр чүс өшкүге оңаштыр чүс анайны бо чылын база төрээн өшкү [illegible] чорукту ёстүрдүвүс — деп, Маадыр-ие Даңзы Маадыковна Кужугет өөрүшкүлүг чугаалады. — Бир өшкүден-не сес чүс ажыг грамм дүктү кыргып алган бис. Бо чылын алган [illegible] ажыр күүседир-[illegible].

Хоочун малчыннар ам республика Наадымынга күш-ажылы бедик көргүзүглерлиг ужуражыр дээш, кадарган [illegible] чайлагларже ундарос берген.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

Бай-Тайга район.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ЭВИЛЕЛ СОВЕДИНИҢ БОЛГАШ НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНИҢ ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ХУРАЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң болгаш Националдар Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралы дүүн, июнь 22-де 18 шакта Кремльде, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының хуралдаар залынга болган.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ОНГУ ЧЫЫЖЫНЫҢ БЕШКИ СЕССИЯЗЫНЫҢ АЖЫТТЫНАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының бешки сессиязының Эвилел Совединиң болгаш Националдар Совединиң каттышкан хуралы-биле Кремльдиң улуг Ордузунга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң хуралдаар залынга июнь 23-те эртенгиниң 11 шакта ажыттынар.

ЧУУЛДАНЫ ДООСКАН

«УТКА 25 чылы» совхозтуң Аршаан салбырының сүт-бараан фермазының ишчилери малчыннарның республика Наадымынга чедиишкиннер ужуражыр дээш, 933 баш [illegible] база чуулдазын мал эм [illegible] дооскан.

Саар инектерни бо хүннерде Ашак-Кежии деп черниң кыштыг кожуун оларынче көжүргеш, оларны саанчылар ол-ла черинге барып саап турар. [illegible] инек саар чайлагга чедир өөртүрү-биле салбыр баштаар чери тускай автомашинаны быжыглаан. Чолаачы Каадыр-оол Хүүрак саанчыларны, кадарчыларны [illegible] чедирип турар.

Бо чайын сүт-бараан фермазының инектерин ийи черге: Өрүм биле Улуг-Алаакка чайлагладыр. Ында саанчыларның, кадарчыларның чурттаар оран-туралаан Дойбуу Түлүштүң удурткан тудугжу звенозу септеп дооскан.

Л. НАЧЫН-ООЛ.

Улуг-Хем район.

МАЛ ЧЕМНЕРИН БЕЛЕТКЕП ЭГЕЛЭЭН

ПОШКАР-ОЛА. Витаминниг сиген далганың белеткээр ажылды Марий АССР-ниң колхозтарында болгаш совхозтарында эгелей берген. Малга чугула ол чемни белеткээр 160 ажыг агрегаттар республикада тургустунган болгаш оларның хөй нуруузу амгы үеде ажылдап турар. Ажыл-агыйлар бо чылын 40 муң тонна сиген далганын белеткээрин планнаан.

ВИТЕБСК. Козлов аттыг совхозтуң сигенчилери витаминниг сиген далганың белеткээр ажылдарының темпизин чаъстыг хүннерде безин кудулатпайн турар. Чаартыкчыларның саналын ёзугаар кургадылга конвейерин мында ажылдап, хүн бүрүде беш тонна сиген далганын белеткеп эгелээн. Ынчаар белеткээн сиген далганының шынары бедик болуп турар.

КРАСНОДАР. Кедээниң хөй муң сигенчилери хол кадырлары-биле хемнер эриктериниден сигенин кесипшаан, мал чемин белеткээр чугула херекке улуун киирип турар. Оруктар кыдыгларындан болгаш эзимнер иштинден сиген кезилдезин олар база эгелей берген. Кесеш, кургаткан хөй муң тонна ногаан сигенни мал фермаларынга болгаш комплекстеринге чедирип турар.

КЕМЕРОВО. Малга арбын чемнерни белеткээр сорулгабиле Кемерово областың колхозтары болгаш совхозтары бар аргаларны бүрүн ажыглаарын шиитпирлээн. Машина-биле сигенн кестинмес эзимнер иштинден, хемнер, хөлдер, оруктар кыдымындан сиген кезилдезинге ажыл-агыйларның хөй муң сигенчилери киржип, хол кадырлары-биле мал чемиин белеткелин чорудуп, бедүүн чемнерни белеткеп турар. Сигенчилерниң бедик бүдүрүкчүзүн ажылдаарынга [illegible] байдалды тургускан. [illegible] хоорайжыгаштары, столоваялары, [illegible] тургустунган.

Сиген белеткелинде звеноларның бригадаларның [illegible] чайлагларын [illegible] ажыр чүс муң тонна [illegible] белеткээр сорулга салдынган. Ол сорулганы күүседиринге студентилер болгаш школачылар база киржип турар.

КИШИНЕВ. Молдавияның [illegible] ажыл-агый бүдүрүлгелериниң [illegible] хемнер иштинден, чоогалардан сиген кезилдезин эгелээн. Кескен ногаан сигенни олар бо чылын эзимнер чоогунга бо тарымыын тургустунганы мал фермаларынга чедирип берип турар. Ол фермаларның [illegible] мал [illegible] эвес моллургаларны семиртир алырап турар. Ыяш ажылдаарының [illegible] фермаларынга моллургаларны колхозтардан садып алган. Оларның [illegible] беш муң тонна [illegible].

[illegible] республиканың партия болгаш [illegible].

(СЭТА).

АРА ТУРУПКАН...

Көдээ тудугларда

«Чыраа-Бажы» совхоз — Чөөн-Хемчик районда хөй адырлыг ажыл-агыйларның бирээзи. Оон кодан-девискээринде чаа объектилер немежип, хүн келген тудум хөгжүп, сайзырап орар. Ол тудугларны ажыглалга киирериниң телевизи улуг киирип келген тудугжулар хөй.

Совхозтуң тудугжу бригадалары болгаш № 463 КМБ-ның тудугжулары чамдык тудугларны туткаш, дележиртге хүлээдип берип келген-даа болза, ажыглалга киирбейн чыткаш, «чыда кырып» эгелээн объектилер ук ажыл-агыйның кодан-девискээринде бар. Чижээ, совхозтуң Хөрүм-Даг салбырында 200 баш бода мал кирер үлегерлиг кажааны № 463 КМК-ның тудугжулары кылган. Саар инекти тургузу алырдар, [illegible] механизастаар ужурлуг ол кажааны ук тудугжулар [illegible] кылып [illegible], комиссияга хүлээткеш, [illegible] 1975 [illegible]. Түге хөрүге [illegible] механизастаар [illegible] бир чылдар [illegible].

[illegible] транспортер, электри дериглери кылдынмаан. Ам ол кажааның ажыктыг, соналдары хажып, үрелип калган. Ол объектини кылырынга хөй түңнүг акша-хөреңги чарыгдаан. Ону катап эде кылырынга база-ла хөй түңнүг акша-хөреңги негеттинип турар. Кажааны ажыглалга киирериниң дугайында чугаа-сөөт совхозтуң дирекциязынга, районнуң партия, совет органнарынга-даа болуп турган. Ынчалзажок кажаа [illegible] турбушаан.

«Тыва-тудуг» тудуг трестиниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң [illegible] кыдырган [illegible] база [illegible] ап чорудары негеттинип келген.

Совхозтуң төвүнде 1978 [illegible].

[illegible] болгаш электри [illegible] ажылдары кылдынмаан. Ол бүгү ажылдарны [illegible] районнуң Сельхозтехкурбом [illegible] каттыжыышкынын [illegible] хоз март айда-ла чарып алган, а ол бүдүрүлгениң ажылчыннары ук объектиге монтаж [illegible].

«Шык Бажы» сүт-бараан фермазында мал чемин белеткээн кылыр цехтиң тудуу база ара турупкан. [illegible] чок [illegible] ол чаъстан, [illegible] сөөктеп дадарып, үрелип база таймаглаттынып эгелээн. Оон [illegible] тудугжулар демир-бетон [illegible].

[illegible] дээш, дөрт бээрээни чарып алган. Дөрт хананы [illegible]-ла ажыт [illegible]. А оон соонда ук тудугну ара каапканнар.

Совхозтуң бодунуң [illegible] бүдүндүг болгай. [illegible] кран мында чок. [illegible] бедик мергежилиг ажылчыннар чедишпес. Ооң ужун ол объект ажыглалга кирбейн чыда [illegible] хырлап, «кырааны».

Нефтебаазаа, мал чемин [illegible] цех, комбайн сентер [illegible] — бо тудуглар совхозтуң планында [illegible] күжү-биле тудар объектилер болур.

Курунениң хөй түңнүг акша-хөреңгизин чарыгдап турган, кылган тудуглар, чогуур шаанда ажыглалга кирбейн ара октаттынганының чылдагаанын [illegible] алган херээлерин чүнүң [illegible] күүсетпээнил?

Совхозтуң дирекциязының талазындан ук объектилерни ажыглалга киирер дээш доктаамал арга-хемчеглерни алмайн келген. Ынчангаш ук ажыл-агыйга эргежок чугула нефтебаазаның, септеглге черниң, мал чеми бөлбаазы [illegible] турарында совхозтуң удуртукчуларының буруузу чок деп болбас.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң, № 3 КМК-ның, сельхозтехниканың каттыжыышкынының удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылары ара турупкан объектилерни тудуп дооскан чорудар талазы-биле кандыг хемчеглер алыр болган турар ирги?

М. ОНДАР.

Депутат булуңу

ХҮН БҮРҮНҮҢ АЖЫЛЫНГА

[illegible]

АКТИВТИҢ КИРЖИЛГЕЗИ-БИЛЕ

Тыва АССР-ның Дээди Советизин [illegible] …

[illegible]

А. ВЕРЕЩАГИН,
доктаамал комиссияның даргазы.

В. ГОЛУБЧЕНКО,
доктаамал комиссияның даргазы.

МЕРГЕЖИЛИНИҢ МАСТЕРИ

[illegible]

М. ЧАШ-ООЛ.
Чөөн-Хемчик район.

Галина Алексеевна Эйснер—Каа-Хем суур Советиниң депутады. Аңаа депутат соңгукчуларының бүрүн хевирлии ажылдаан […] турар.

Каа-Хем суурнуң № 20 соңгуда округунуң соңгукчулары-биле депутаттың хараалгазы эки. Г. Эйснер округунга айда бир удаа барып, соңгукчуларының ажылдап чурттап турары-биле танышкан, Советтиң […] айтырыг дугайын албан чугаалажыр.

Депутат чуле округунга вес. […]

ЧУРУКТА: депутат (оң талазында) Г. А. Эйснер биле Кызыл районнуң холушкак бараалгал […] профэвилерниң каттышкан комитединиң даргазы В. В. Иванникова оларның ажыл дугайын чугаалажып олурарлар.

Айтырыңар, харыылап бээр

КЫМ УДУРТУРУЛ?

[illegible]

БАШТАЙГЫ ДҮРГЕКТЕР

[illegible]

А. ДАРЖАА.

ЧАГЫГ ЁЗУГААР...

[illegible]

А. МОНГУШ.

МӨҢГЕ НОГААН ШӨЛДЕР

Ажылгалга кирер тудугда

[illegible]

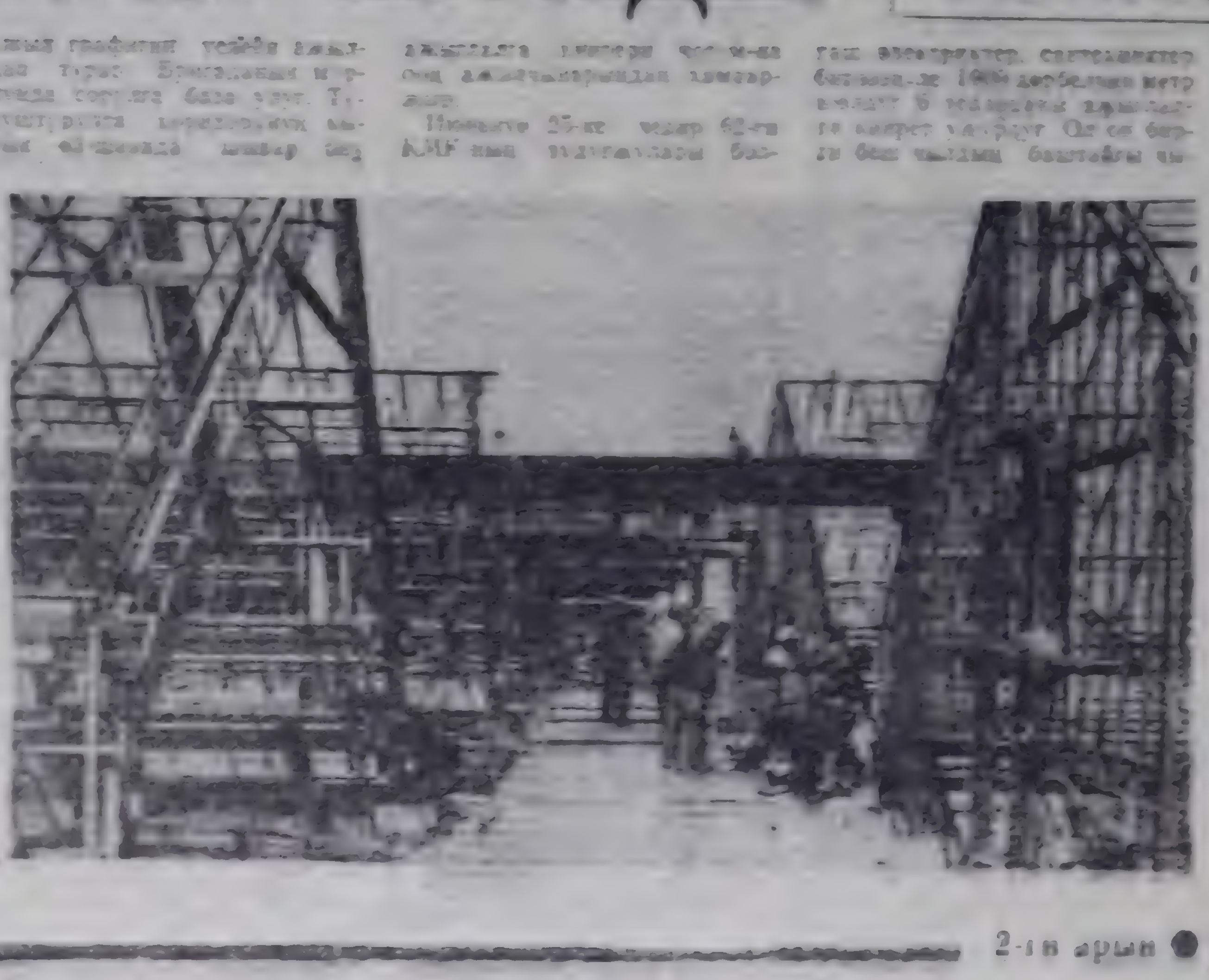

[illegible]

Т. МОНГУШ.

ЧУРУКТАРДА: [illegible] Н. Т. Дмитриев, В. С. [illegible], В. Е. Иванов [illegible].

В. КАРА-САЛДЫН фотолары.

Он бирги беш чылдың базымнары

ТЫНДА КАНДЫГ БОЛУРУЛ?

Ыраккы Чөөн чүктүң аныяк хоорайы Тында Байкал-Амурнуң демир-орук магистралының найысылалы болуп турар. Бо беш чылда БАМ-га демир-орук шимчээшкини долузу-биле ажыттынар. Ынчан БАМ кандыг апарыл?

ПМА-ның корреспондентизи Равиль Бухтагиров СЭКП хоорлкомунуң бирги секретары Юрий Есаулков-биле беседалашкан.

— Тында болза мөңгеде эривес хөн чылдар довуккаарда турар. Аңаа кыш 180 хонук [illegible]. Бирги оруунуң — Амур-Якутск магистралының (АЯМ) — Алдан хемге алдын тывыжын 1928 чылда ажыттканы-биле холбаштыр тудуп тургускан. Тында (шынныг Тындинск суур) алдын тывыкчыларының баазазы болуп турган.

— АЯМ бөгүн, ол районнуң амыдыралынга чугула рольду ойнап турар. Тынданың тевүнде автоорук магистралы БАМ-ның [illegible] кадарлар агаарже кедуртү кылган.

— Тында — чаа көшкен кижилерниң хоорайы болгай. Чурттаарга бажыңнарының талазы-биле айтырыг канчаар шиитпирлеттинип турарыл?

— [illegible] болган. Беш чылдың төнчүзүнде ол хоорайның 70 муң чурттакчызы бодур хамааты ол демир-орук-биле [illegible] А Тынданың бодунга-даа ол тургузугнер чаваас. Хоорайның чурттакчылары дүргөн өзүп турар болгаш муң чурттакчыга онаашкыр өргеен чылын 23,8 кижи тургузуп турар болгаш азы Ортаакы Азияның республикаларының көргүзүүнге чоок болгаш ол районнуң БАМ мурнунзаты үезинден каш катап көй.

Тындавы бис ийи аңгы [illegible] бис транспортту тайылгаштаар [illegible] аңгы үениң хоорайы.

Демир-оруктарның шимчээшкиниң диспетчер ЭСМ-ниң дузазы-биле башкарып турар. Нерюнгриниң [illegible]

сөөртүп ап турар бис.

Ол бүгү дээрге, Хабаровскиден келген [illegible] Тынданың экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң комплекстиг планынга көрдүнген хемчеглер-дир. Ол планны чогааткан [illegible] олар-биле сүмележип тургаш кылган.

— Силерниң хоорайже чоннуң кээп турары БАМ-ның тудуу-биле холбашкан болгай. Ол тудуг дооступ, чурттакчылар чорупаз эгелевес бе?

— [illegible] кезиинде-ле оон-моон келген улустар болгай. Оларның хөй кезии — чурттуң барык талазы районнарындан келген. Оларның хөй эвес кезии чаа [illegible]

[illegible] Хоорайны чурттакчыларынга бээр 1981 чылда ийи миллион рубльден хөрөңгө [illegible]

(ПМА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

МАССАЛЫГ ТИРАЖ-БИЛЕ

ДЕЛИ. (СЭТА). «Калакшар пракашан» деп ном үндүрер черге парлаан чылдаа номну «Индияның хөй-чыышкы ажылдакчылары СЭКП-ниң XXVI съезидиниң дугайында» деп адаан. Индияның сураглыг [illegible] ажылдакчыларының чүүлдерин ол номда киирген. Совет коммунистерниң дээди шуулганының бүгү делегейге кайгамчык улуг уткуштуруун олар боттарының чүүлдеринге онзалап демдеглээн.

«СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң съездиге кылган Отчёт илеткели, оон кедургенн тайбың [illegible] Совет Эвилелиниң даштыкы политиказының тайбың характерин дугайында херечилеп турар-дыр» деп. Индияның Национал конгресс (И) башкарыкчы партиязының [illegible]

[illegible] пирлиг демисежип, хөгжүп орар чурттарның империализмге болгаш реакциялыг күштерге удур чоптуг демисежиин быжыы-биле деткип турар деп. Ш. С. Мохапатра демдеглээн. [illegible] баазаларын узуткаарынче угланган Совет Эвилелиниң ажыл-чорудулгазын Индия бедик-биле үнелеп турар.

Тайбыңны тургузуушкунга, ажылчы чоннарының амыдырал дениелин бедиидеринге болгаш социалистиг демократияны хөгжүдеринге совет улустуң [illegible] СЭКП-ниң XXVI съезиниң тургай бадыткап бергенен деп. Индияның Коммунистиг партиязының Национал чөвүлелиниң Чиигине секретары [illegible]

[illegible] алганы ССРЭ-ниң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң он бирги беш чыл планы бүүрелдиг херечилеп турар деп, Раджешвара Рао онзалап бижээн.

Совет коммунистерниң шуулганы — амгы үениң мылгаргантай болуушкуну-дур деп, Индияның парламентизиниң депутады Локеш Чандра чылдаа номга демдеглээн. Чепсегленниишкинниң [illegible] чаа [illegible]

[illegible] Ол чааргай сорулгаларны чедип алыр дээш бүгү совет улус тайбың дээш база бо [illegible] Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязында чок дээрзин съездиниң [illegible] Локеш Чандра онзалап демдеглээн.

Л. КОТОВ.

АКШ-тың компартиязының ТК-зының пленуму

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың Коммунистиг партиязының ТК-зының пленуму болуп эрткен. Американың Каттышкан Штаттарының Компартиязының Чиигине секретары Г. Холл аңаа илеткел кылган.

Р. Рейганның [illegible] шактарының согуннарын ледир чылдырарынче оралдажып турар-дыр деп, ол медеглээн. Америк империализм бодунуң тура-сорук делегей аренаазынга албадап, кажан турган эргеен үеңи ледир эгидеринче АКШ-тың чаа чаа чугаар турар. Делегей байдалын белергей [illegible] америк администрацияның айыылдыг политиктиг угланышкынының америк [illegible] Совет Эвилелиниң чугула тайбың саналдарынга харыы бээриндеп Р. Рейганның чазаа [illegible] ажылчы чоннарының эргеажыктарынче монополиялар[illegible]

[illegible] АКШ-тың Компартиязының Чиигине секретары айыткан. [illegible] шынчы-чепсеглер [illegible] Рейганның чонга удур политиказын бүрүн шаавая кампания улам идепкейжир деп, ол чугаалаан.

Демисселдин хөй чылдарының [illegible] угланган Вашингтоннуң тускай политиказын чоннуң [illegible] турар. Ажылчы чоннарның [illegible] ол күштер бүгү-ле чүүлдерин кылып турар.

(СЭТА).

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

⊙ **СОФИЯ.** Болгария Улус Республиканың пос-таавылаашкынының эң улуг бүдүрүкчүзү — Габровтуң Г. Генев аттыг комбинадында кушкажыкыл бүдүрүп, эрткен беш чылдарда [illegible] Чурт буурал турар [illegible] пос-таавынының 30 хуузун ында бүдүрүп үндүрүп турар. [illegible] Амгы үеде Болгарияның үшкү чурттакчызы-ла Габровка хоорайга эрткен пос-таавылаан чеңниг кедип турар.

⊙ **ПАРИЖ.** Экономиктиг кады ажылдажылганың болгаш хөгжүлдениң организациязының Парижке чыышкылдаа сессиязы кандыг-даа түңнел чокка дооскан. Эң улуг дээш 24 капиталистиг чурттарның даштыкы херектериниң, экономиканың болгаш сан-хөө министрлери [illegible] бараамнар.

Францияның даштыкы харылзаалар министри К. Шейсон болгаш экономика база сан-хөө министри Ж. Делор [illegible]

[illegible] херек [illegible] Францияның [illegible] ГФР-ниң [illegible]

⊙ **КАИР.** [illegible] лекчилериниң аңаа болган массалыг митингизиниң [illegible] Израиль-биле [illegible] Каирден үндүр [illegible] египет элчинин Тель-Авивтен [illegible] чазаандан негээн.

⊙ **НЬЮ-ЙОРК.** Каттышкан Нацияларның Ассамблеяның 1981 чылдың сентябрь 15-те [illegible] XXXVI сессиязының [illegible] өөредиглиг чоруун чавырылдары. [illegible] бөмбүрзектиң «изиг точка» [illegible]

[illegible] ол болур [illegible] үш айның иштинде чугаалажыр ужурлуг. 126 айтырыг [illegible]

⊙ **БРАЗИЛИЯ.** [illegible] Ду-Сул штатта рис шөлдериниң [illegible] материалдыг дениели [illegible] ажыл-агый техниказынга [illegible]

⊙ **МАПУТУ.** Мурнуу Африканың Национал Конгрези (АНК) болгаш Мозамбик [illegible] 5 чыл болганы-биле чаа болгаш ажылдажыр организацияны [illegible] Мозамбикиниң [illegible] болгаш кыстары Мурнуу Африка Республиканың [illegible]

⊙ **ОТТАВА.** Төп Американың болгаш Кариб далайының [illegible] Вашингтоннуң айыылдыг кажарлаашкынын Канаданың Компартиязы бүрүү шаапкан. [illegible] демдеглээн Компартияның Төп Күрүнениң Комитединиң медегледиинде чугаалап турар.

[illegible] документиге демдеглээн.

Ф. Миттераның медеглели

ПАРИЖ. (СЭТА). Парламент соңгулдаларынга хамаарыштыр чазактың хуралынга Францияның президентизи Ф. Миттеран медеглел кылган. Чуртту чаа политиканың оруу-биле чорударын француз улус май 10-да болуунуң бадылааш-кыны-биле мени бүзүреп берген деп, президент чугаалаан.

Францияга эргежок чугула ажыктыг, чайгылыш чок болгаш узун туусаалыг политиканы чорудар аргаларны президентиге бээрикс бөлениң чурттуң соңгукчулары парламент соңгулдаларының ийиги бадылаашкыннарының үезинде чүгүзеринге хулаашкыны Ф. Миттеран илергейлээн. Соңгулдаларның түңнелинде Францияның Национал хуралы чаарлыган соонда чурттуң мурнунга бүгү хулээлгелер күүсеттинген турар деп, ол бүзүрээн.

Чугула конференция

ВЬЕНТЬЯН. (СЭТА). Лаостуң Улусчу-революстуг партиязының ТК-зының [illegible] республика конференциязын чурттуң [illegible] чыылдырган Лаос Улус Демократтыг Республиканың бүгү националдарының чурттуң улус ажыл-агыйын тургузуушкунунга [illegible] айтырыгларын ол конференцияга чугаалажып көрген.

ЛУРП ТК-ның Чиигине секретары болгаш ЛУДР-ның премьер-министри Кейсон Фомвихан конференцияның [illegible] чурттуң бүгү бичи националдарының сайзыраашкынының бедии-биле үнелээн. Лаоста чурттап турар бүгү улустарның дең эргезин болгаш ачы-дуңма найыралын быжыглаарынче, ажылчын аңгының база [illegible] тараачыннарның эвилелин улам-на быжыктырарынче угланган партияның Национал айтырыг талазы-биле шиитпирлерин чер-черге хандыр-биле пропагандалаарынче конференцияның [illegible] ачы-дуңма улустары-биле найыралын улам-на хандыртырының эргежок чугулазын К. Фомвихан онзалап айыткан.

Күрүне секторун быжыглап турар

МАПУТУ. (СЭТА). Мозамбиктиң эрге-чагыргалары үлетпүрге болгаш кедээ ажыл-агыйга [illegible] Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга чугаалажып көрген. [illegible] министри Марну Да Граса демдеглээн.

Бар бүдүрүлгеге күрүнениң бүрүн ажыглаары [illegible]

АЛБАДААШКЫННЫҢ ПОЛИТИКАЗЫ БУУРАП ДҮЖЕР

ГАВАНА. (СЭТА). Мурнуу Африка Республиканың [illegible] тери-биле харылзааларны калбартыры, Анголага удур дээрбеш болуушкуннарны деткиири, Намибияның [illegible] хамаарыштыр политиказынын кол угланыышкыннары болуп турар деп, Пренса Латина агентилелиниң [illegible]

Мурнуу Африка Республикада сөөк-язы ылгай мөөр эргежок [illegible] Каттышкан Нацияларның Организациязының планынга удурланып турар-дыр деп, агентилел демдеглээн.

АКШ-тың болгаш Мурнуу Африка Республиканың [illegible] Вашингтон хулээп көрбүшкен, сөөк-язы ылгай көөрүүнүң деркем политиказын херек кылып [illegible] Африканың улустары [illegible] Рейганның администрациязының оралдажышкын [illegible] экономиктиг база политиктиг хамаарыжылдыг чорудун шыдап, а Намибия хамаарыжылдыг чорт болур [illegible] Ангола чаа ниитилелдиг тургузар оргуузун кажан-даа [illegible]

АЙЫЫЛДЫГ ҮРЕЛИИШКИННЕР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). [illegible] болбаазырадыр кылыр болгаш амыгалар талазы-биле АКШ-та үлетпүр комплекизи чурттуң энергетика министерствозунга хамаарышкан Ок-Ридже (Теннесси штат) [illegible] үлетпүр комплекизинге үреелиишкиннер үргүлчү боор турар болгаш кижилерниң кадыкынга айыылдыг радиоактивтиг газтарның агаарже тарап турары АКШ-тың Энергетика министерствозунуң хулээп [illegible]

Бо чылдың майда ол бүдүрүлгеге [illegible] радиоактивтиг газтарның агаарже үрелиишкиннерден 53 ажылдакчының [illegible] үрелиишкин болдунган. Кижилерниң амы-тынныг болгаш ка[illegible]

[illegible] Ядролуг оваа чуулаар бүдүрер талазы-биле [illegible] комплекизин тургусканындан бээр [illegible] 121 үрелиишкинниң болганын АКШ-тың [illegible] тонна уран агаарже [illegible] Энергетика [illegible] үрелиишкиннерниң [illegible] бижээн.

КИЖИ БҮРҮЗҮ КАДЫК БОЛЗУН

Эмчи сестраларының республика конкуруузу

Медицина ажылдакчыларының [illegible] кижи бүрүзү кадык болзун дээш ажылдаар [illegible] Ынчангаш эмнелге ажылдакчылары — эмчи, сестра—кымдаа болза онаашкан ажыл-херээн беш салаазы дег билир ужурлуг.

Медицина ажылдакчызының хүнүнүң бүдүүзүнде Тываның күрүне филармониязының бажыңынга «Мергежилдиң тергиини дээрге деп сестраларның көргүзүг-конкуруузу болган. Малаа Танды, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем районнардан болгаш Кызыл хоорайдан шупту 11 кижи киришкен. [illegible] Наталья [illegible] эмчилел дузалакчызы болган. Надежда [illegible] медицинада 13 чыл ажылдап турар [illegible]

[illegible] бир кыска солун түвеник чугаалаан, азы [illegible] кимнерге тоолзуташ ылым бээр шийкпе шуулук чугаалап азы ыры-даа ырлап бээр ийлар.

Конкурстуң сеткүүлүнде ол бүгүнүң районнардан келген сестралар [illegible] кыска-кыска шүлүктер чугаалаарынга, ырларынга маргышканнар. Маргылдаа маргылдаа-ла болгай. [illegible]

[illegible] Татьяна [illegible] республика эмнелгезиниң нерв аарыглары эмнээр салбырындан Лариса Дедунова болгаш Кызылдың үрүглер эмнелгезинден Роза Донгак олар тиилекчилер болганнар.

ЧУРУКТА: [illegible] комиссиязы ажыл үезинде. Тиилекчилерниң бирээзи Роза Донгак.

М. КЕНИН-ЛОПСАН

В. ШАЙФУЛИННИН фотолары.

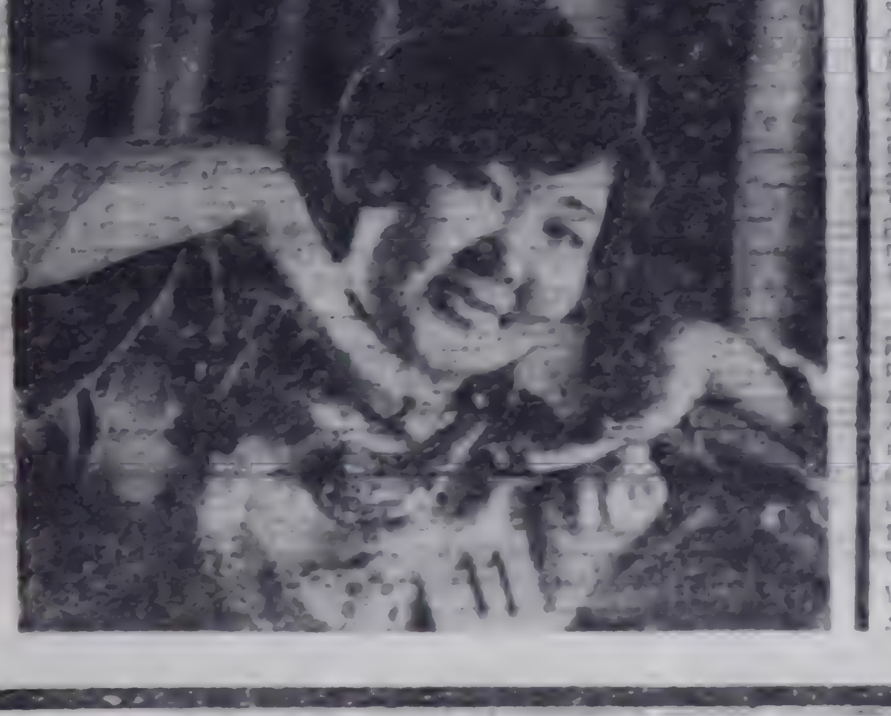

Ракета-ядролуг чепсектиг «Мидуэй» деп америк шериг корабльн Йокосука ортулукке чедир кээрге, аңаа удурланыышкынның киржикчилери «Мидуэйни ырадыңар!», «Японияга ядролуг чепсектиң херээ чок!» деп лозуңнарны салып турган.

ЮПИ—СЭТА-ның телефотозу.

Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан

ОЛ ЭРТЕННИ КАТАП САГЫНМЫШААН...

(Фронтучу кинооператорлар дайынның баштайгы хүннериниң дугайында).

Союзкинохрониканың операторлары 1941 чылдың июнь 22-де, оон мурнундаазы дег, чурттуң чүк бүрү булуңнарынга [illegible] түп сюжеттерни — ажылчы чоннарның дыштанылгазын, спортчу маргылдааларны, оюннарны, шериг гарнизоннарында дайынчыларның [illegible] тырттыңар ужурлуг турганнар.

Брест шивээзиниң солдаттарының [illegible] турган оператор тырттырып четтикпээн: өлүрттүп каан. Ол воскресеньениң даң бажында Брестиге чүү болганын немецтерниң [illegible] кинохроникадан көрүп болур. Эртенгиниң 4 шакта удуп чыткан хоорайже үтер-боонуң чаггаан долу дег, хөй огу саарылган Кижилер бажыннарындан ыштыкки хевин-биле маңнажып үнүп кээп турган Шивээниң гарнизонундан элээн каш ма[illegible] [illegible] [illegible] чорутпаан. Кижилер чыл [illegible] [illegible] алгаш поезд шимчеп четтикпээн. Кыдынче бомбалаар урдуңган. Бүгү эшелон хып эгелээн. Вагоннардан үне халып [illegible] [illegible] маңнажып кан. Оларны чавыс ушкан самолёттар [illegible] [illegible].

Кинохрониканың төп студиязының оператору Анатолий Крылов дайын эгелээнин дугайын сезинмейн-даа. Батуминиң гостиницазынга кээп өрээл алгаш, аппаратуразын белеткээш, [illegible] баткан. «Союзкиножурналга» батумижилерниң Кара далай эриинге дыштаныылгазын тырттырып эгелээн. Эрик кыдыынга маңнап келген аныяк оолдуң: «Дайын, эштер! Дайын эгелээн! [illegible] тур!...» дээн алгызы ону доктааткан. Крылов ол дораан Москваже дедир ужудуп чоруткан.

Киностудияга кээрге оон мурнундаазы дег хайым эвес [illegible]. [illegible] [illegible] фронтуже чоруткан [illegible] [illegible] операторлардан [illegible] ужуп эгелээн.

Алды хонук белеткенгениниң соонда Крыловтуң киргени бөлүү Минск улуг чоруткан. Июль 5-те операторлар Смоленскиге чедип келген. Хоорайны шагда-ла бомбалап [illegible] болган Барыын фронтунуң штавындан ужар чүүл [illegible] [illegible] Крыловту чоруткан. Арга иштинде [illegible] [illegible] аэродромга ол болукнуң баштайгы фронтучу сюжедин тырттырган. Оон соонда Крылов совет шериглерниң баштайгы улут шаап [illegible] [illegible] [illegible] тырттырар [illegible] болган. 1941 чылдың август төнчүзүнде Ельнянын [illegible] болгаш ону хостааны операторга кажан-даа уттундурбас.

Оператор Николай Вихирев бомбардировщик ужар чүүлге барган. Болукнуң ассистентизи Борис Вакар-биле Киев углаңгызынче [illegible] тырттырып эгелээннер. Пе-2-лерниң полугу Малая Девица деп аттыг суур чоогунга шөлге турган. Гитлержилер Киевче чоокшулап орган. Самолёттарның бирээзинге ужудуп үнер чөпшээрелди Вихиревке берген. «Ужарың ол ышкажыл?»— деп дугулакчызы Вакар оон адаар[illegible]-биле айтырган. Дайынчы ужудуушкунга киржирин ол база күзеп орган. Борис Вакар ооң соонда дайылдажып четтиккен-даа. Бомбалаар самолёттарга автоматтыг киноаппараттыг ужудуп, Сталинградтың бузундуларынга тулчуп, Кызыл Туг орден-биле, Күрүне шаңнал-биле-даа демдеглеткен. Ол биче сеткилдиг, дузааргак, эрес-адыым кижи, тайгылыг оператор гитлержилерниң холунга. [illegible] [illegible] [illegible].

Еремин деп ужудукчунуң самолёдунга ужудары Николай Вихирев аэродромга келгеш [illegible] [illegible] [illegible] Фадеев мынча дээн: «Силерни, эш Вихирев, алыр дээш бис самолёттан бир бомбаны [illegible] каапкан бис». Оон хайы-биле чүс килограммның бир бомбазы дайзынның [illegible] [illegible].

деп оператор хомудап бодаан. Ужудукчу Еремин, штурман [illegible], радист-бооммачы Коков ол күжү кошкаан бомбалашкын дээш айыылдыг ужудуушкунче үнген. Кинолентага тырттырган сюжедин-биле ону ол базыткан шыдаап бе?

Пе-2-ниң кабиназы [illegible] Ынчангаш Вихирев бомба октаар люк кырынга кыстынып алган. Моторлар хөделгеп дораан самолёт маңнап ыңай боон, оон мурнунда ужудуушкунуң [illegible] тыскаал ге үнүпкен. Бомбалар октаар [illegible] [illegible] дадаан. Удаваанда ол куду айыткан. Фронт шутумун эртип турар-дыр бис деп, оператор [illegible] каан. Солагай талада — ыш, ол дээрге Ак Церковь хоорай хып турары [illegible]. Кожалаштыр чыскаалдап самолёттар ужуп [illegible] ораадаап-шимээн чок-даа дег. Самолётту хенертен күш-биле октапкан ышкаш болган. Чоокта [illegible] эстүң ышкаш ол эскерген. «Бисти боолап турарын көрдүң бе?»— деп Заварихин кулакка ээгип келгеш айтырган.

Снарядтар мында-мында, чамдыкта шуут самолёт-биле кожа частып турган. Адаанда хайылагар оруктан танкылар сереңги хааржаа дег кестүп [illegible]. Самолёттар тарыйн [illegible] чыскаалдыг бомбалаар-биле [illegible] [illegible]...

«Белеткениңер!»— дээнин Заварихин операторнуң эктин орта часкаан. Вихирев кожазында самолёттуң бомбалаарын тырттырар кылдыр белеткенген. Бомбалар баштай самолёттан ыравайн деңге ужуп, оон соонда шаш баштары чоорту доңгайбышаан [illegible] [illegible] базыптар. Танкыларның мооңнели бергени, частышкыннарның чалбыраштары объективке тавараан. Самолёт катап кырлыуп үнер деп чорда, оператор ийи танкының өрттенип бергенин, оортан тараканнар дег биче кижилерниң үне халыышкаанын тырттырып четтиккен. Самолёттар ийи катап бомбалаан. Ийигү удаазында олар пушкалардан боолап эгелээн. Шөлде [illegible] [illegible] хенертен танкылар эндерлиг.

«Адааны! [illegible]»— дээн, командирниң үнү хенертен чаңгыланган. Кас демдектерлиг [illegible] [illegible] ийи-ийи боол алган хүн талазындан келген. Адыкчы-радист Коковтуң пулемёду тадылаан эткен. Еремин самолёдун [illegible] талазынче [illegible] [illegible]. Операторнуң караактары шуут караңгылап келген. Атакажып ужуп үнген тос самолёттуң кезигү аэродромга ээп келбээн.

Вихирев Москваже дедир ужуткан, тырттырган кинолентазын [illegible] [illegible]. Төп солуннарның редакциялары кадрлардан парлап бээрин база диләэн. Оон чуруктары даартазында «Правдага» болгаш «Красная Звездага» кирип келген. Кинолентазындан хоолгазын кылдырып алгаш, Вихирев полкче катап ужуп чоруй баар.

«Плёнкаң көргүзем» деп, комиссар дораан диләп келген. Ийи-үш-ле [illegible] [illegible] болган [illegible] [illegible] кижилер. дериин келген дег, [illegible] мурнунга кестүп келген — экран орнунда аскан ак чоорганга оларны операторнуң ужудуп үнер мурнунда [illegible] [illegible] тырттырган кадрларын көргүзүп турганы ол. Ону [illegible] орган ужудукчуларның хаваактары дүглүкүп, эриннерин ызырнып органы экранда удур келген чырыкка илдең болган. Олар эштериниң өлүмү дээш өжээн негээриниге улам кыптынганнар. Оператор комиссарның чанынга орган. Кинооператорнуң самолётка олуруп дээш бир бомбаны самолёттан [illegible] каапканынга комиссар ам хомудавайн орган.

1941 чылдың август 2-ге чедир Москвада кинохрониканың Төп студиязынга ангы-аңгы фронтулардан 5 муң ажыг метр плёнка келген. Олар дайынның баштайгы үезинде [illegible] [illegible] чаа күштерниң фронтуже кээп турганын [illegible] [illegible] фронтуга дузалап төөгүге эрттирген. Келген плёнкалары дораан чүк, кезектерге, чылдаалдарга [illegible] [illegible] тайылдарларны, [illegible] [illegible] турган Петр [illegible] дайынчыларны [illegible] [illegible] Илья Копалин сактып чугаалап турар [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] келгеш, [illegible] [illegible] [illegible] ыт-шимээн [illegible] олуруп турганын Одессаның болгаш Севастопольтуң [illegible] тырттырып чораан оператор Владислав Микоша сактып чугаалаар. Довжени [illegible] соонда [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] турган.

Фронтучу кинооператорлар 257 кижи турган. Олар дайынның баштайгы хүнүндөн тиңчү хүнүнге чедир кинокамераны боо дег шыгаап алгаш эрткен. Москвадан Берлинге чедир, Волгадан Эльба чедир [illegible] [illegible] [illegible] солдаттар-биле даты чораан. Кинога тырттырып чорааннар. Тулчуушкуннар аразында чассерларга удуп чылар, чагаа бижээн, тө[illegible] [illegible] [illegible] орар солдаттарны-даа тырттырып [illegible] [illegible]. Тиилелгеге кижилерниң, келир үениң мурнунга харысаалгазын олар билип чорааннар.

Беш операторнуң бирээзи дайындан эглип. Оларның чамдыызы кайда, хөөржүттүнгенин мынчага чедир билдинмес. Оларның тырттырып каан плёнказы ам-даа бар. Дайын үезинде үш чартык миллион ажыг метр плёнканы тырттырган деп санап көрген. Операторларның балыглаан, өлүп турган тырттырган кадрлары чылдар эрткен соонда, ам тайбың дээш демиселге [illegible] [illegible] [illegible]. «Ада-чурттуң Улуг дайыны» деп документалдыг 20 сериялыг киноэпопея ооң чижээ болур. Ол хөй-хөй чурттарның экраннарынга үнген, миллион-миллион кижилерниң караанга [illegible] [illegible] [illegible].

Галина БАКШЕЕВА.
(ПМА).

ХАЛАЛЫГ БОЛГАН

Кызылдың «Совет Тываның 5 чыл оюу» стадионунга спортчу национал хевирлеринге Тыва АССР-ниң спартакиадазы бо чылдың июнь 6—7 хүннеринде болуп эртип турда, адаа чорлуу. Ол хүннерниң изиин канчаар, чоннуң хөйү база кончуг, районнардан безин чедип келген. Чүгле спортчулар безин 200 ажыг дээр чораан.

Хүрештерниң еолунун кампаар, ол хүннерниң изиин черле чүү дээр. Элезин безин чалыынныг чылар. Сукганчыы [illegible]. Кижи болаарга анаа Кызылдың аъш-чем садыы квас, газтыг суксун садар болгу дег, ынчалза-даа чүү-даа чок болган.

Изиг концерт кагылып кээр спортчулар демиелхүүннарга, көрүкчүлер шилдерге Улуг-Хемниң [illegible] хирленген чылар суук [illegible] [illegible] турду.

— Бо стадионнуң бир кыдыынга, арыг суксун кудуктан кылган болза!

— Кызыл кваста ядараан-дыр аа?—деп чугаалар, хомудалдар-даа дыңналгылаар.

Шынап-ла ындыг бе дээрге ол хүннерде квасты, аъш-чемни хоорайның серини хөлегелиг парыгынга-даа, кудумчуларынга-даа салып турган. Чоң чылыгган хүннерде ол стадионга кваста эгелээш, аъш-чемни садарын организастаары күзенчиг.

Ол ышкаш база бир күзенчиг чүве болза «Совет Тываның 5 чыл оюу» стадионнуң көрүкчүлер олурар черлеринге хүнден, чаъстан дулдаар чувелерни кылып болза магалыг болгу дег. Анаа арыг суг черле турда чогуур. Бо стадионга улуг-улуг спортчу маргылдаалар бо-ла болу бээр апарган чүве болганда, ынчангаш бүгү талазы-биле таарымчалыг байдалды тургузар болза аар деп көрүкчүлер саналдар.

С. ВИКТОРОВ.

«Билдинмес кижиниң чугаазы» деп чаа кино республиканың киноэкраннарында үнүп эгелээн.

КАЯА ӨӨРЕНИР?

Кызылда күрүнениң педагогика институду 1981—1982 өөредилге чылында дараазында факультеттериниң 1-ги курска хүндүскү өөредилгеге студентилер хүлээп алырын чарлап тур:

Физика-математика факультеди — математика болгаш физика тускай эртемнер башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 5 чыл.

Филология факультеди — тускай эртемнери: национал школага орус дыл болгаш литература (үндезин национал дылдарны хүлээп алыр); орус дыл болгаш литература, тыва дыл болгаш литература. Национал школага орус дылдың болгаш литератураның, тыва дылдың болгаш литератураның башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 5 чыл.

Биология-химия факультеди — биология болгаш химия тускай эртемнерниң башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 5 чыл.

Эге өөредилгениң факультеди — педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы тускай эртемниг эге класс башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 4 чыл.

Институтка кирерлер дараазында экзаменнерни дужаар: **физика-математика факультединге** — математикага (аас-биле болгаш бижимел-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литератураа (бижимел-биле); **филология факультединге** — национал школага орус дыл болгаш литература тускай эртемге— орус дылга болгаш литератураа (бижимел-биле болгаш аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), тыва дылга болгаш литератураа (аас-биле, орус дыл болгаш литература база тыва дыл болгаш литература тускай эртемнерге — орус дылга болгаш литератураа (бижимел-биле болгаш аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), даштыкы дылга (аас-биле) азы тыва дылга болгаш литератураа (аас-биле); **биология-химия факультединге** — биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литератураа (бижимел-биле); **эге өөредилгениң факультединге**— орус дылга болгаш литератураа (бижимел-биле болгаш аас-биле), математикага (аас-биле). ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), тыва дылга болгаш литератураа (аас-биле).

Билдириишкиннерин дараазында документилер-биле чаңгыс хүлээп алыр: ортумак эртемниң дугайында документизи (бодун). № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, бөрт чокка тырттырган 3×4 см хемчээлдиг 8 фото-чурук, ажыл стажы чок кижилерге директорнуң, класс удуртукчузунуң болгаш школаның хөй-ниити организацияларының удуртукчуларының адын салганы характеристика. Бүдүрүлгеге стажтыглар сөөлгү ажылдап турган черинин удуртукчузунуң, а ол ышкаш партия, комсомол болгаш профэвилез ор[illegible] [illegible] характеристиканы дужаар. Характеристикага үш удуртукчунуң холунуң үжүүн салганы болгаш таңманы басканы албан турар ужурлуг.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринден халашканнарга шериг кезээниң командылалындан характеристика эккээри албан эвес.

Ажыл стажтыглар хүлээп алыр комиссияга билдириишкиннин кирерде хамааржыр районнардан өөредип чорутканы [illegible] [illegible].

Паспортун болгаш шериг билетин (шериг херээнге киир бижидилге херечилелин) институтка экзамен дужаап болу экээр.

Билдириишкиннерни июнь 20-ден июль 31-ге чедир хүлээп алыр. Кирерниң экзаменнери август 1-ден 20-ге чедир эртер. Студентилер санынга август 21-ден киир бижиир.

Кирерниң экзаменнерин дужаап турар үеде чугула негеттинип турар кижилерге ниити чурттаар черни бээр.

Кожар ужурлуг документилерни [illegible] дараазында адреске чорудар: 667000. Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың 34, пединститут, хүлээп алыр комиссия.

Тываның кооператив училищези 1981—1982 өөредилге чылында өөренир сургуулдар чыып турар.

17-35 хар чедир назылыг, 10 [illegible] [illegible] училищеге алыр. Садыг салбырынга өөренириниң хуусаазы бир чыл, кулинарнынга — ийи чыл, хлеб быжырарының—бир чыл.

Өөренирин күзээннер дараазында документилерни кирер: билдириишкин, эртемниң дугайында документ, паспорт, районнуң, сельсоветтиң, ажылчын кооперацияның өөредип чоруткан бижик, 3×4 хемчээлдиг үш фото-чурук, 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы.

Документилерни дужаар хуусаазы — июль 5-тен август 15-ке чедир.

Хүлээп алышкын комиссиязының кежигуннери документилер хүлээп алышкынның үезинде өөренип кирип турар кижи-биле беседалажыр.

Училищеге кирер санзары — кирерниң экзаменнери бокка август 20-де.

Садыг болгаш кулинария салбырынга киргеннер айда 32 рубль, а хлеб быжырарының салбырынга киргеннер 70 рубль стипендия алыр. Чурттаар чери чок кижилерге общежитие бээр.

Училищеге өөренгенниниң чылдары күш-ажыл стажынга кирер.

Училищениң доозукчуларынга садыгжының, дөрткү разрядтың поварының, дөрткү разрядтың хлеб быжырыкчызының квалификациязын тывысканының херечилелин бээр.

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы бир ай хуусаалыг белеткел курстарынга өөренир дыңнакчыларны чыып турар.

Техниктиг дээди өөредилге черлеринге кирерн-биле дыңнакчылар математикага, физикага, орус дылга болгаш литератураа белеткелди эртер.

Курстарга кирерин күзээннер КПИ-ниң Кызылда филиалының директорунуң адынга билдириишкинни кирер.

[illegible] 15 рубльди № 14107 санче почта дамчыштыр шилчидер. Өөредилгениң хевири — [illegible]. Кичээлдер июль 1-де эгелээр.

Айтырар чери: Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 4 [illegible] —215. Телефон 2-29-92.

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның өөредилге комбинады дараазында мергежилдерге өөренирин күзээннерни курстарга өөредир-биле чалап тур:

Автокран машинизи — өөренир хуусаазы 1,5 ай. Чолаачы [illegible] [illegible] алыр.

Дашчы — өөренир хуусаазы 5 ай.

Шеверлекчилер — өөренир хуусаазы 2 ай.

Өөренип турган үезинде айда 75 рубль стипендия төлээр, хоорайда чурттавайн турарларга общежитие бээр. Кичээлдер доозулган соонда каттыжыышкынның тудуг организацияларынга ажылдап болур.

[illegible] [illegible] [illegible] кичээлдер эгелээр.

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Энергетиктер кудумчузу, 7. «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның өөредилге комбинады.

ИЮНЬ 23-ТЕН 25-КЕ ЧЕДИР
ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 23-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Бүзээлээшкин». Уран-чечен фильм. 1-ги кезээ. Бирги фильм—«Лу[illegible] [illegible] [illegible]». 10.50—Кызыл Туг ордениниг Кара далай флодунуң ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 11.30 — «Бистиң [illegible]». Документалдыг фильм. 11.55 — Медээлер. 12.00 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Лиепая хоорайның камгалалының 40 чылынга. «Отка бүргеткен хоорай». Документалдыг фильм. 14.55—Латви ССР-ниң күрүнениң үлегерлиг ниити ырының концерти. 15.25 — Уруглары фильм. «Шок болгаш Шер». Уран-чечен телефильм. 16.30—«Горизонт» Ленинградтан дамчыдылга. 17.40 — «Эрги болгаш чаа ырлар».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Советтер болгаш амыдырал». 19.30 —П. Чайковский — Фортепиано биле оркестрге № 3 концерт. Делегей конкурузунуң лауреады М. Плетнев күүседир. 19.45—«Төп телевидениениң экранынга бир дугаар». «Бүзээлээшкин». Уран-чечен фильм. 1-ги кезээ. Ийиги фильм.—«Пулково куржаа». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Чаңгы». Г. Шергова эрттирер. 22.25 — 22.40 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Барабанчының салым-чолу». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги серия. 13.05 — «Хөгжүм чагыы». УССР-ниң алдарлыг артизи Л. Забелястая. 13.40 — «Дагдыныкчы». 14.10 — Футбол тайылбыры. 14.40 — «Чаңгыс актёрнуң театры». С. Юрский. В. Золотухин. 16.00 — 18.00 —Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Харысалга чогунуң уржуу». Документалдыг фильм. 18.20 — «Хамааты камгалалының билиглерин — кижи бүрүзүнге». 18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45 — Чарлалдар. 18.45 — «Чымчак сеткилдиг хайы-биле». Уран-чечен телефильм. 19.50 — Киножурнал.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг уруглар, чаштар!» «Фиктиң ужуралдары». Мультфильм. 20.15— Спорттуң беш хевиринге делегей маргылдаазы. Минскиден дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 —«Эр улусча өпей ыры». Уран-чечен телефильм. 22.45— «Пейзаж». Документалдыг телефильм. 23.00— 01.00 —Балет артистериниң делегейниң IV конкурузу. 1-ги ээлчээ. 1-ги хүн. ССР Эвилелиниң күрүнениң Улуг театрындан дамчыдылга.

ИЮНЬ 24-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Бүзээлээшкин». Уран-чечен фильм. 1-ги кезээ. Ийиги фильм—«Пулково куржаа». 10.20 — «Кино аян-чорукчуларының клуву». 11.20 — «Волгада дуруг бар...» РСФСР-ниң улустуң артизи Л. Сметанниковтуң киржилгези-биле концерт. 11.50 — Медээлер. 11.55 — 14.15— Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — ССРЭ биле Афганистанның аразында керээге ат салганынга Кинопрограмма. 15.00 — «Орус чугаа». 15.30— «Горнистер, кыйгыга харыылаңар» 16.00— С. Франк—Ре минор симфония. 16.40 — «Күш-ажылчы алдарының тук тудукчулары». «Брянскиниң машина тудуушкунунуң заводу» бүдүрүлге каттыжыышкынының коллективиниң ажылының дугайында.

КЫЗЫЛДАН

16.55 — «Отчугаш». 17.25— «Ыт болгаш моортай». Мультфильм. 17.40 — «Бистиң почтавыс». 18.00 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». 18.30— Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Бүзүрелдиң хоойлузу». Эртем-тайылбырлыг фильм. 19.20 — «Төп телевидениениң экранынга бир дугаар». «Бүзээлээшкин». Уран-чечен телефильм. 2-ги кезээ. Бирги фильм — «Ленинград метрономуу». 21.00 —«Үе». Информастыг программа. 21.35— «Автомобиль хоозайның амыдыралы». Документалдыг фильм. 21.45 — «Чүү? Каяа? Кажан?» Телевикторина. 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00— 00.45 — ССРЭ-ниң футбол чемпионады. «Спартак» — ЦСКА.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Барабанчының салым-чолу». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү серия. 13.05 — Саами (Финляндия) ансамблиниң концерти. 14.00 — «Шортанның айытканы-биле». Мультфильм. 14.30 —«М. Лукониниң шүлүк чогаалы». 15.05 — «Экран өңнүктерин чыып тур». 15.55 — 16.55 — Чапсар. 16.55 —Марий АССР-ниң уран чүүл мастерлериниң болгаш коллективтериниң концерти. 17.45 — «Эртем амыдыралы». 18.15 —«Хөглүг үнер».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45 — Чарлалдар, реклама. 18.55—«Кырган бора-хөкпештер». Уран-чечен телефильм.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг уруглар, чаштар!» «Валя угбайның чугаалгазы». 20.15 — Мозамбик Улус Республиканың ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Гранит оттулуктары». Уран-чечен телефильм. 23.00 — 01.00 — Балет артистериниң делегейниң IV конкурузу. 3-кү ээлчээ. 2-ги хүн. ССР Эвилелиниң күрүнениң Улуг театрындан дамчыдылга.

ИЮНЬ 25-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Бүзээлээшкин». Уран-чечен фильм. 2-ги кезээ. Бирги фильм—«Ленинград метрономуу». 10.45 — «Бар-даа болза, эдептиг». Профессор С. П. Капица эрттирер. 11.45 — Ыры төнчү чок» фильм-концерт. 12.10 — Медээлер. 12.15—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35— «Бистиң кижи бүрүзүнге хлеб». Документалдыг телефильм. 15.25 —«Шыдыраа школазы». Тунпел дамчыдылга. 15.55 — «Сомбреро». Уругларга уран-чечен фильм. 17.00 — М. И. Глинканың романстарын ССРЭ-ниң улустуң артизи А. Соловьяненко ырлаар. 17.00 — Мозамбиктиң национал байырлалы — Хосталга хүнүнге. Кинопрограмма. 17.40 — «Аныяктарның чогаадылгазы». 18.10— «Миллионнарның ленинчи университеди». «Кижизидилгениң комплекстиг чорудары». Кадрларны шилип алырынга болгаш кижизидеринге партия организациязының ролюнуң дугайында. Дамчыдылгага СЭКП Рязань обкомунуң бирги секретары Н. С. Приезжев киржир. 18.40 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

18.55 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

19.10 — Спорттуң беш хевиринге делегей маргылдаазы. Минскиден дамчыдылга. 19.50 — «ТТ-ниң экранынга бир дугаар». «Бүзээлээшкин». 2-ги кезээ. Ийиги фильм — «Искра» операция». 21.00 — «Үе». Информастыг программа 21.35 — «Төрээн чурт чүден эгелээрил». Фильм-концерт.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Кайгамчык» өөредикчи». Уран-чечен телефильм. 13.15 —«Тениң өңнери». Документалдыг телефильм. 13.45 — М. Глинка — Улус секстет. 14.10 — «Чаа өглеңгеннерниң телеклуву». 15.25 — «БАМ-ны тудуп тур бис». 16.00 — 18.00— Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 —«Оттуг лемниң хевири». Документалдыг фильм. 18.20 — «Техниктиг информацияның медээлери». 18.35 — «Эң кол дүргени». Документалдыг фильм. 18.55—Медээлер (тыва, орус дылдарга). 19.10 — «Камгалалыг болгаш хуманалыг чорук дээш». 19.40 — Чарлалдар. 19.45 — «Ааттежик ыры». Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг уруглар, чаштар!» «Далайга ужурадаар». Мультфильм. 20.15 — Делегей айтырыгларының талазы-биле беседа. СЭКП ТК-ның чанында Делегей информациязының килдизиниң эргелекчизи Л. М. Замятинниң чугаазы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Аннаның аас-кежии». Уран-чечен фильм. 22.55 — 23.25 — «Михайло Ломоносов». Документалдыг фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар. Барыын чүк угланыышкынныг каттыы дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 29—34 градус чылыыр.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 31—33 градус чылыг болур.

Кино

ИЮНЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Буг хемден Висла чедир». (2 сериялыг) 9.30, 12.10, 17.30, 20.20 «Дөртен бир» 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Али-Бабаның болгаш 40 дээрбечилерниң ужуралдары» (2 сериялыг) 9.30, 16.00, «Истелге» 13.15, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Алдын арттыг кижи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Васек Трубачев болгаш оон эштери» 14.30, «Ыяакшылдың мөгге тоожузу» (2 сериялыг) 16.30, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: тарда

«Дөрт мушкетёр» (2 сериялыг) 14.10, 17.00, 19.50 шактарда.

[illegible] «Абаканэнергопромстрой» тудуг эргелелиниң сантехниктиг ажылдар кылыр 4-кү КМК-зы [illegible] [illegible] Чаа-Хөл суурларда тыва участогунга ажылдаары-биле: 3—6 разрядтарның слесарь-сантехниктерни, 4—6 разрядтарның газоэлектросварщиктерни, хоолай салыр слесарьларны, сантехниктиг ажылдар талазы-биле дуржулгалыг прорабты чалап турар.

Ажыл төлевирни кылганын бүгдээр бээр, өске черден келгеннерге турум эвес байдалдыг ажыл дээш 30 хуу немелде төлээр. Баштайгы чылда ажылдааның соонда үр чылда [illegible] [illegible] [illegible] дылп тыпсыр болгаш өг-бүлелиг кижилерге квартираны болгаш бот кижилерге общежитиеин ажылдап турар черлеринге тыпсыр. Тыва участокка ийи чыл ажылдааның соонда прораб кижиге Абакан хоорайга чаагайжыды туттунган квартираны бээр. Шак-ла ындыг квартираны [illegible] [illegible] ол участокка 2—3 чыл ажылдаан соонда бээр.

Айтырыг тургузар адрес: Хайыракан суур, 4-кү КМК-ның участок начальниги.

ШИЛЧИДИЛГЕЛИГ САНАЖЫЛГА ҮЕНИ КАМНААР

Өг-бүле бүрүзү-ле ай санында квартира, электри энергиязы, газ, телефон, уруглар садызы асы ислизи, уругларның музыка школазынга өөренгени дээш ажаалга кассаларынга баар, боттары ол бүгү дээш туда санажып, төлээр апаар болгай.

Ажаалга кассаларының садыкчыларга чедирип турар ачы-дузаларының бирээзи шилчидилгелиг төлевир болур. Ону ажыглааш, кижилер ажаалга кассаларынга барбайн-на айыттынган төлевирлерни шилчидилге-биле кылдырыг, шак-үезин дыка камнап [illegible] болур.

Силерниң даасканнар ёзугаар боттарының хуузу счёттарындан чогуур организациялар бүгү-рүге [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] азы ындыг төлевир доозулганже чедир-даа үе иштинде кандыг-даа төлевирни шилчидер.

Ол ышкаш салыышкындан чаңгыс удаа төлевирни шилчидип база болур.

Кайда-даа ажаалга кассазындан шилчидилгелиг санажылгаларның бланк-бүрүткелин ап болур.

Боттарының шак-үезин ооң-биле камнап алыңар!

Ажаалга кассаларын дамчыштыр шилчидилге-биле санажыр аргаңы ажыглаңар!

ТЫВА АССР-НИҢ АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ

ЧАРЛАЛ

Июнь 27-де эртенгиниң 10 шакта, Тываның күрүне филармониязынга республиканың бирги хөөмей фестивалы эгелээр.

Фестивальга Башкир, Калмык, Тыва АССР-лерниң Даг-Алтай, Хакас автономнуг областарының болгаш Иркутск областының хөөмейжилери киржир.

Июнь 28-те, кежээ 7 шакта, республиканың хөгжүм-шии театрынга Тываның комсомол шаңналының лауреады күрүнениң ырының болгаш танцының «Саян» ансамблиниң база совет ырының Бүгү-россия «Сочи-80» конкурузунуң лауреады «Аян» ансамбльдиң артистериниң киржилгези-биле хөөмей фестивалының лауреаттарының концерти болур.

Редакцияның адрези: Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-21-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретарьяттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-12, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, чедер ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17268 Чакыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын херектериниң талазы-биле күрүнениң [illegible] [illegible] (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың 30 [illegible]) [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 146 (11644) | 1981 чылдың июнь 24, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

ЧЕР КЫРЫНГА ТАЙБЫҢНЫ КАМГАЛААР

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының бешки сессиязы

Советтер чурттуң ханнылыкының тургузукчу сузалы чонуң сонгуттурганнары Кремльдиң Улуг ордузунга чыылдырып келген. Июнь 23-те мында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының бешки [illegible] дап эгелээн. Партия-биле бүзүлбас чаңгыс эпке, оон шылгаттынган удуртулгазы-биле совет улус социалистиг Ада-чуртунуң — чер кырынга бүгү [illegible] тургузуп турар.

Тайбыңны камгалаар [illegible] делегейде чаа дайынны болдурбас — Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң СЭКП-ниң XXVI съездинге бадыткаттынган даштыкы [illegible] ылдыг. Тайбың биле күш-ажыл чарылбас. Совет кижилерниң [illegible] Тайбың программазының иде-гелдиг үндезинин тургузуп турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязы эртенгиниң 11 шакта Эвилел Совединиң болгаш Националдар Совединиң каттышкан [illegible].

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Д. А. Кунаев, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, Т. Я. Киселев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, Э. А. Шеварднадзе, В. И. Долгих, К. В. Русаков оларның депутаттар [illegible] дииниттиг, үргүлчүлелдиг эдыш часкаашкыны-биле уткуп [illegible].

Депутаттар сессияның хүн айтырыын болгаш [illegible].

Сессияның хүн айтырыглары:

1. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегейниң [illegible] ринге болгаш улустарынга [illegible].
2. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының Кыргыс ССР-ден оралакчызының болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң [illegible].
3. Чурттаар ажылгаар [illegible] болгаш када [illegible].
4. ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның чурттаар айтырыын [illegible] телевидениениң дугайында.
5. ССРЭ-де даштыкы [illegible] дугайында ССРЭ Хоойлузунун [illegible].
6. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлык [illegible].

Даргалакчы — Националдар Совединиң Даргазы В. П. Рубен хүн айтырыының [illegible] көөрүн саналдаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневке сөс берген. Депутаттар болгаш [illegible] дииниттиг, үргүлчүлелдиг [illegible].

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг эштер депутаттар! [illegible]

[illegible]

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ПАРЛАМЕНТИЛЕРИНГЕ БОЛГАШ УЛУСТАРЫНГА

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң

К Ы Й Г Ы Р Ы Ы

Дайын аныяның [illegible] боо-чепсекти эндере бүдүрерин кажан-даа артык калбартып турары биле холбаштыр [illegible] Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совеги делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга бо Кыйгырыг уламнаан.

Бистиң Төрээн чуртувусче гитлерчи [illegible] 40 чыл болганда, бо Кыйгырыгны ССРЭ-ниң Дээди Совеги чорудуп тур. Дайынга [illegible] тарының чырыткылыг тураскаалының мурнунга совет улус бажын мөгейтип турар. Делегейниң ийиги дайыны бүгү кижи төрели [illegible] тырган. Агрессия-биле демисели, чер кырынга тайбың дээш амы-тынын берген [illegible] турар бис.

Төөгү шыгыы кичээндиргени берген [illegible]

[illegible] бүгү дилгериниң чурттарының [illegible] Ол тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң бо хүнерде чугула айтырыгларының [illegible] ры кичээнгей биле көөрүнге Совет Эвилелиниң бүзүрээнин илередип турар.

Бистиң ядролуг бекте чугаалажыышкыннар, [illegible] келир үеге бүзүрелдиң шуптувуска эргежок чугула херектиг дег, шуптувуска дең [illegible] тар хайы хире чидиг, берге-даа болза, [illegible] чок. Бар туруп турар чаңгыс-даа аргазы ышкынмас ужурлуг бис. Үе манавас!

[illegible] улгадып турар. Улус бүрүзүнүң мурнунда [illegible]

Тайбыңны хандырары Совет күрүнениң дээди сорулгазы боор келген, боор-даа турар, мыдыг боор артар-даа. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI [illegible] Тайбың программазы өлче утланган. Ыраа ракета-ядролуг, а ол мыкаш аңаа-даа [illegible] бар туруп турар болгаш [illegible] тургустунар чорудаалерин болгаш кризис-[illegible]

[illegible] ССРЭ-ниң Дээди Совеги болуну [illegible] талазындан киирер болгаш чооп соңгаар-даа киирер апаар.

Тайбың — [illegible] тай чүүлү, а амгы үеде ол — оон [illegible] кижи күженишкиннер-биле ол камгалаттынар [illegible] боор болгаш турар-даа [illegible].

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАЛАР
ЭВИЛЕЛИНИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИ

Москва, Кремль. 1981 чылдың июнь 23.

Төрээн чуртка — эки шынарлыг,

х ө й д ү к т ү!

МАШИНАЛАР СЫЛЫРААР

[illegible]

[illegible]

Б. АРАКЧАА

ЧУРУКТАРДА: [illegible] мастер О. [illegible] М. Оюн ажыл үезинде.

В. КАРА-САЛДЫН фотолары.

АКТИВ ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

СЭКП обкому [illegible]

[illegible]

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыжының бешки сессиязы

ЧУРТТАЛГА АЖЫЛ-АГЫЙЫН ХӨГЖҮДЕР, ЧУРТТАЛГА ФОНДУЗУНУҢ АЖЫГЛАЛЫН БОЛГАШ КАДАГАЛАЛЫН ЭКИЖИДЕР БАЗА ССР ЭВИЛЕЛИНИҢ БОЛГАШ ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРНЫҢ ЧУРТТАЛГА ХООЙЛУЖУДУЛГАЗЫНЫҢ ҮНДЕЗИННЕРИНИҢ ТӨЛЕВИЛЕЛИНИҢ ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы депутат И. В. АРХИПОВТУҢ илеткели

[illegible]

(Адыш часкаашкыны).

БАР АРГАЛАРНЫ ДОЛУ АЖЫГЛААР

[illegible]

Советтер амыдыралы

[illegible]

Н. ТЫРТЫК-КАРА,
Бай-Тайга райкүүскомунуң даргазы.

БРЕСТИГЕ ДЕЛЕГЕЙ УЖУРАЖЫЫШКЫНЫ

[illegible]

БАШТАЙГЫ РЕЙСЧЕ

Пассажирлер аргыштырар «Александр Суворов» деп хайнер бодунуң баштайгы рейизинче черупкан. ЧССР-ниң верфинге тудуп тургускан судна Волга-Дон пароходствозунуң 12-ги экскурсия-туристиг суднозу болуп турар. «Александр Суворов» 400 хире кижини бортунга алыр. Чайгы үеде ол Ростов—Москва—Ростов маршруттуг экскурсияларга ажыглаттынар.

ЧУРУНТА: «Александр Суворов» Ростовтуң хем өртээлинде.

В. ТУРБИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникazы.

БЕДИК АТКА ТӨЛЕПТИГ

К. АРАКЧАА.
Чаа-Хөлчак район.

Тайылбыр булуңу

КАТТЫШКАН НАЦИЯЛАР ОРГАНИЗАЦИЯЗЫ

Каттышкан Нациялар Организациязы качан тургустунганыл? Оон чиигиниң секретарьлаарынга кымнар ажылдааныл? Бо айтырыгны харыылап бээрин Чадаана хоорайның чурттакчызы А. Е. Ондар редакциядан диләэн.

Н. БУДУК-ООЛ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

Социализм чурттарында

ДУЖУТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНГА БЕЛЕН

ПОЛИТИКТИГ ЧУГУЛА КАМПАНИЯ

ИЕНШОННУҢ АРЖААННЫГ СУГЛАРЫ

ХИМИЯНЫҢ ШАПНЫН ХӨГЖҮЛДЕЗИ

ЭРТЕМ ТӨВҮ ТУРГУСТУНГАН БУХАРЕСТ

ПЛАННЫ ХУУСАА БЕТИНДЕ КҮҮСЕТКЕН

ЧЕР АЖЫЛЫН ХӨГЖҮДЕР ДӨЗҮ

(СЭТА).

Франция. «Глоб» деп ном магазини хөй-хөй парижчилерге билдингир. Мында орус болгаш совет чогаалчыларның ССРЭ-ге парлаан номнарын, политиктиг литератураны, өөредилге номнарын болгаш словарьларны садып турар. Бистиң чурттуң литературазынга улуг сонуургалды Совет Эвилелинге парлаан номнарга чаңгыктарның чыл бүрүде көвүдеп турарындан илдең көрүп болур.

ЧУРУКТА: «Глоб» магазинде ном делгемирлериниң чанында садып алыкчылар.

А. Катаовтуң фотозу.
СЭТА-ның фотохроиказы.

АКП-нин даргазының медеглели

Бангладештиң Компартиязының ТК-зының медеглели

ПЕКИН: национал эрге-ажыктарга удур

(СЭТА).

БАЗА КАТАП КЫЖАНЫГ

Янзы-бүрү МЕДЭЭЛЕР

КОЖАЛАРЫВЫСЧЕ

Бистиң республиканың Барыын-Хемчик районну биле Хакас автономнуг областың Таштып районунуң ажылчы чоннары боттарының аразында социалистиг чарыштыг. Ол чарыштың ачызында олар ажыл-агый, культура хөгжүлдезинге чаа-чаа чедиишкиннерлиг болуп, боттарының аразында дуржулга солчуушкуннарын кылып турарлар.

Барыын-Хемчик районнуң Культура бажыңының уйгуру ансамблиниң 50 ажыг кижи составтыг бот-тывынгыр артистери бо хүннерде Таштып районда аалдап чоруп турар.

Уйгуру ансамбльдиң ол коллективи Таштып районнуң ажылчы чоннарынга концерттерин көргүзүп турар болгаш Культура бажыңнарының ажылы-биле дуржулга солчур. Абаза хоорайның чурттакчыларынга база солун концерттин бараалгатырлар.

Бистиң корр.

СОЛУН ФЕСТИВАЛЬ

Чадаана хоорайга Чөөн-Хемчик районнуң хөөмей-сыгыт күүседикчилериниң район фестивалы болуп эрткен. Аңаа 30 ажыг кижи киришкен. Хөөмей-сыгыт мастерлериниң ансамбльдер болгаш түс-түс кижилерниң күүселделерин көрүкчүлер сонуургаан.

Чергы-ааның түңнелинде Карл Маркс аттыг совхозтуң 16 кижи киржикчилиг «Салгал» деп сыгытчылар ансамбли бирги черни ээлээн. «Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга салбырында бичии уругларның хөөмей-сыгыт ансамбли — ийиги. «Большевик» совхозтуң хөөмей-сыгыт болгаш каргыраа күүселдикчилериниң коллективи — үшкү черлерни ээлээннер.

Ооргга районнуң культура килдизиниң дипломнарын, 3 түс-түзүнде күүселделерге шылгараан мастерлерге өртектиг белектерни тывыскан.

Районнуң хөөмей-сыгыт мастерлериниң ансамбли бо хүннерде республиканың фестивалынга талантиг киржир дээш аңаа белеткенип турар.

К. МААДЫ.

САНИТАР ДРУЖИНАЛАРЫНЫҢ МАРГЫЛДААЛАРЫ

Чоокта чаа Каа-Хем сууруга Кызыл районнуң Кызыл крест [illegible] болгаш [illegible] санитар дружиналарының маргылдаазы болуп эрткен.

[illegible] «Балгазын» совхозтарның, районнуң [illegible] чаа тарыышкын, куш фабриказының командалары организастыг [illegible] белеткенип киришкен. Түңнелинде [illegible] Тэмдигер совхозтуң санитар дружиналары [illegible].

Л. БИЧИИНЖИК

ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУКТУҢ БЕЖЕН ХҮННЕРИ

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң Төп музейинде бо хүннерде көрүкчүлер хөй. Олар Ада-чурттуң Улуг дайынының дугайын чугаалап турар материалдар-биле ханы таныжып, ону билип алыр дээш кээп турарлар.

Хөй санныг экспонаттар, витриналар гитлерчи аг-шериг-биле бистиң дайынчыларывыстың эрес-дидим тулчуп турганын көргүзүп турар. Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкун чылдарында совет кижилер эвээш эвес маадырлыг чорукту кылганнар. Ылангыя Курск эзтпээнге болган тулчуушкун дайынның төөгүзүнге кол черни ээлеп турар. Ол тулчуушкунга тураскааткан аңгы зал музейде база бар.

«Бистиң шериглеривис июль 5-тиң эртенинде Орлов-Курск болгаш Белгород угланыышкынынга авиацияның артык күштүг кезектеринге деткиткен дайзынның чадаг шерииниң болгаш танкыларының кур күжүнге удур шавар халдаашкынче кирген. Өлүмнүг [illegible] Дайзынның баштайгы атакаларын ойтур шапкан. Фашистер ынчан хөй санныг кижизин оскунганнар. Чүгле чамдык участоктарга дайзынның улуг эвес [illegible] бистиң камгалалывысче [illegible] кирер аргалыг болган» деп, 1943 чылдың июль 5-тиң кежээзинде Совинформбюронуң кылган дыңнадыының оон номчуп болур.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга эң улуг тулчуушкуннарының бирээзи — Курск эзтпээнге сегиржип алыышкын ынчаар эгелээн. Орта дыка хөй куяктыг [illegible] лаан. Моон мурнунда болгулаан дайыннар төөгүзүнге ындыг чүве туруп көрбээн. Курск эзтпээнге болган тулчуушкунга ийи талалаан 13 муң танкылар болгаш боду чоруур боо-чепсектер, 69 муң үтер-боо болгаш миномет, 4 миллион хире солдаттар болгаш офицерлер киришкен.

Улуг карта-схема тулчуушкун [illegible] шериглерниң [illegible] көргүзүп турар. Курск эзтпээ улуг [illegible] чер болуп турган. Гитлерчи шериглерниң Орёл-Белгород-Харьков бөлүглежилгезин бузаалап алыры-биле аңаа Кызыл Армияның улуг күжүн мөөңнээн турган. Ол районнардан [illegible] болгаш тылынче кыска оруктуг [illegible] Курск эзтпээниң чүгула стратегтиг [illegible] көрген. Гитлерчи командылал совет шериглерниң бүргүү-биле [illegible] шавар деп [illegible] «Цитадель» деп адаан шаап-халдап кирер операцияның [illegible] Ол план ёзугаар немецтер Орёлдуң болгаш Харьковтуң районнарындан Курскиже халдап киргеш, аңаа турган совет шериглерин бүзээлээш, чок кылырын оралдашканнар. Ынчалза-даа ол план аммыралга боттанмайн барган.

Хөй экспонаттар бистиң шериглеривистиң маадырлыг чоруктарын чугаалап турар. Оларның бирээзинде улуг сержант Хади Кинжаевтиң чуруу бар. Оон расчёду Прохоровка суурнуң чанынга болган тулчуушкунга шылгараан. Дайзынның самолёттары узуксоксаал чок бомбалап, артиллериязы боолап турза-даа, олар дайзынның танк атакаларын удаа-дараа ойтур шаап турганнар. Дайынчылар маадырлыы-биле өлгеннер. Үш катап балыгланган Кинжаев чааскаан дириг арткан. Ол ханы төктүп турда-ла, дайзынның танкыларын боолап, дөрт танкыны чок кылган. А оон расчёду сес танкыны узуткаан. Хади Кинжаевке Совет Эвилелиниң Маадыры деп бедик атты тывыскан.

Танк командири, гвардия лейтенантызы Владимир Шаландиниң чуруу база бар. Ол тулчуушкун Яковлево сууруга июль 6-да болган. Дайзынның танкылары чоокшулап алгаш, Шаландиниң дайзынның [illegible] кадыг машиналарын үрей алыпкан. Ынчалза-даа дайзынның бир снаряды лейтенантының [illegible] бир [illegible] лар боолаарын соксатпааннар. Олар база бир танкыны узуткап каан. Хып турган танкыны немецтер бүзээлеп келгеннер. Ынчалза-даа ол хевертен [illegible] танкыны таранналкан. До[illegible] болган. Эрес-дидим лейтенант ынчаар өлген. Аңаа Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскан.

Бир витринаны ужудукчу, гвардияның лейтенантызы Совет Эвилелиниң Маадыры Александр Горовецке тураскааткан. Ол чаңгыс тулчуушкунга дайзынның тос самолёдун [illegible] кара чаңгыс ужудукчу болган. Шак ындыг маадырлыг чорукту ол Курск тулчуушкунунуң [illegible] Ынчан оон самолёду база дужур аттырган. Хөй чылдар иштинде ону ис чок читкен деп санап турган. Чүгле 1957 чылдың чайынында Курск областың Ивнянск районунуң Зо[illegible] оон самолёдунуң артынчызы [illegible] Маадыр [illegible] аңаа хөөржүдүп каан. А оон партия биледин, Кызыл Туг орденин, гвардейжи демдээн, пистоледин музейге дамчыдып берген...

Оттуг эзтпекке тулчуушкуннар бежен хүн дургузунда уламчылаан. Аңаа совет шериглер тиилээн. Ада-чурттуң Улуг дайынының [illegible] совет улустуң болгаш оон Чепсектиг Күштериниң бир улуг тиилелгезин ынчаар доо[illegible].

А. АШМАРИН

ХӨГЛҮГ ДЫШТАНЫЛГАДА

Школачыларның чайгы дыштанылгазы ам кидин-туду чоруп турар. Бистиң республиканың Чырдыышкын министерствозу [illegible] туг үезин, дыштанылгазын хөй, ажыктыг хөглүг эрттирер дээш элээн ажылдарны кылып чорутган. Ында солун чүүлдерле хөй. Республиканың чамдык школаларының өөреникчилери төрээн черин өөренип, төөгү тоннуктуң ааи-чоруктарын кылганнар.

А бир чамдыызы тураскаалдыг, төөгүлүг черлер-биле таныжып, дыка хөй школачылар Совет күрүнениң үндезилекчизи В. И. Лениннің Сибирь шөлүлгезиниң үезинде чурттап чораан Шушенскоеже солун экскурсияларны кылып турарлар. Бичии чаштар кап-казык, меге-шыырак, омак-хөглүг өзүп доозы спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге маргылдааларны база хөй-биле планнаан.

Ындыг солун маргылдааларның бирээзи эрткен неделяда Кызылда эгелээн. Ол болза спорттуң техниктиг хевирлеринге республиканың школачыларының команда болгаш хууда бирги чер дээш маргылдаазы. Оон [illegible] судомоделистерниң, авиаконструкторларның болгаш автомоделистерниң маргылдаазы кирген.

Барык бүгү өөредилге чылының дургузунда күш-ажылы бичээлдер[illegible] күннерге кылып келген ажылының түңнелин үндүрүп, кайы хире эки модельди кылып алганын херек кырынга бадыткаар дээш аңаа эки белеткенген өөреникчилер республиканың аңгы-аңгы школаларында эвээш эвес — деп чүвени болуп эрткен маргылдаалар бадыткаан.

Судомоделистерниң маргылдаазынга Бай-Хаактан келген школачылар бедик мергежилдиин, эң эки моделдерни кылганын херек кырынга көргүскеннер. Ол школаның өөреникчилери Валерий Дудин, Андрей Тимофеев болгаш өскелер-даа түс-түс класстарның моделдеринге шылгарааннар.

[illegible] белеткээринге оларның башкызы Георгий Николаевич Танзыбаевтиң киирген улуг-хуузу [illegible].

А келир үениң авиаконструкторларының солун маргылдаазынга команда талазы-биле бирги чер дээш демисел Кызылдың пионерлер бажыңының авиаконструкторлары [illegible] өөреникчилериниң [illegible] техниктер станциязының [illegible] эки белеткелдиин көргүзүп, шылгараан. Хууда бирги чер дээш маргылдаага пионерлер бажыңының өөреникчизи Толя Бершанскийниң кылганы авиамоделдери өске [illegible] терниин ажылдарындан эки болганын судья коллегиязы демдеглээн.

Республиканың школачыларының спорттуң техниктиг хевирлеринге болган маргылдааларының тиилекчилери Тываның школачыларының спорттуг алдын [illegible] маргылдааларынга кандыг [illegible] галаар эргени алган.

В. ЧАДАМБА

ЧУРУКТА: Кызылдың пионерлер бажыңының авиаконструкторлары маргылдаага белеткенип турары. Ук маргылдааның тиилекчизи Г. Бершанский солагай талазында.

[illegible] чайгы дыштанылга [illegible] Аркадий пляжы хамааржыр. Мында хоорайның далай кы[illegible] курорттары бар [illegible] гар, далайның арыг агаарын тынар дээш келген кижилерге бүгү таарымчалыг байдалдарны тургусан. Павильоннар болгаш киосктер курорттарга херек-ле бүгү бараанныр [illegible] кафелер, ресторанаар [illegible] турар. Одесса портундан Аркадий пляжынче катерлер [illegible] чоруп турар.

ЧУРУКТА: Аркадий пляжы изиг хүнде

И. Павленконуң фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы

ИЮНЬ 26-ДАН 28-КЕ ЧЕДИР

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 26-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Ыяк шүдүктеривис». 9.35 — «Бүзээлээшкин». Уран-чечен фильм 2-ги кезээ. Ийиги фильм — «Искра» операциязы. 10.45 — [illegible] телефильм. 11.05 — «Кызыл гвоздика» ыры-хөгжүм ансамблиниң концерти. 11.25 — Медээлер. 11.30—14.15 — Чавсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Сээң күш-ажылың — сээң бедииң». Кинопрограмма. 15.15 — Мурнуу Африканың [illegible] Замбияның артистериниң концерти. 15.40 — «Чайгы кушкаш [illegible]». Дамчыдылга ВЛКСМ ТК-ның [illegible] 16.10 — «Москва чоогунга ужуражылгалар». 16.40 — [illegible] ырлары — Хостага хүнүнге. Кинопрограмма. 16.55 — «Маргылдаа клуву». 18.15 — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары чугаалап тур.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Эртем болгаш техника». Киножурнал. 19.10 — «Артомоновтарның херээ» деп телевизионнуг [illegible] М. Горькийниң ындыг аттыг романын ёзугаар. 1-ги кезээ. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Кинопанорама». 22.25 — Бөгүн делегейде. 22.40—23.55 — Балет артистериниң делегейниң IV конкурузунуң түңнел концерти, 2-ги кезээ.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Фильмнерни — уругларга. «Шарла уруг». Уран-чечен фильм. 13.00 — Киев филармониязының «Гармония» ансамблиниң концерти. 13.35 — Документалдыг телефильмнер программазы. 14.25 — «Акша шыгжакчызы». М. Лермонтовтуң шүлүглелин болгаш Б. Асафьевтиң операзын ёзугаар хөгжүмнүг телефильм. 15.25 — «Москва болгаш москвачылар». 15.55—17.30 — Чавсар.

КЫЗЫЛДАН

17.30 — «Аныяк ленинчилер». 18.00 — «Тываның экраннарында». 18.15 — «Чаагай-чыргалга — хүн бүрүнүң кичээнгейи». 18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын өөренип тур бис». 18.55 — Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

19.00 — «Тургун [illegible]» [illegible] кайгамчык». Уран чүүл мастерлериниң концерти. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Фиктиң ужуралдары». Мультфильм. 20.15 — «Мону шыдаар силер». [illegible] 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Бодундан айтыр». Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги сериялары.

ИЮНЬ 27-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Буратино делегелгези». 9.35 — «Ада-иелер, силерге». 10.05 — Чурумал дугайында. РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу Н. Обросов. 10.40 — РСФСР-ниң улустуң артизи Н. Безвозный ойнаар. 11.00 — «Чүнү номчуур». 11.55 — «Спортлотонуң» 26-гы тиражы. 12.05 — «Донгуска чүү чепвези?» деп документалдыг телефильм. 13.05 — [illegible] делегейниң IV конкурузу. Мадагаскар. 13.30 — «Кижи. Чер. Октаргай». 14.15 — Бөгүн делегейде. 14.30 — Фильмнерни — уругларга. «Амыттыннаан ортулуктар». Уран-чечен телефильм. 15.40 — «Амытаннар [illegible]». 16.40 — «[illegible]». 17.40 — «Байыр чедиришкиннер [illegible]». Чаартыкчыларның болгаш [illegible] программа. 18.30—18.45 — Чавсар. 18.45 — [illegible] В. П. Бекетовтуң беседазы. 19.20 — «Артомоновтарның херээ». Телешии. 2-ги кезээ. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.40 — «Ырлажыылы, оңнуктер». Хөгжүмнүг программа. Төнгелде [illegible].

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — М. Мохчановтуң «Дан хаяазы мында ыржым» деп операзы. ССР Эвилелиниң күрүнениң үлегерлиг Улуг [illegible] 16.55 — [illegible] маргылдаазы. ССРЭ биле ГДР-ниң шилиндек командалары ужуражылга. [illegible] дамчыдылга. 17.20 — «Тиилекчилер». [illegible] 2-ги арминяның хоочуннарының ужуражылгазы. 18.45 — «Хөгжүмнүг киоск». 19.15 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Фиктиң ужуралдары». Мультфильм. 20.15 — Спорттуг программа. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.45 — «Аревик». Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги сериялары.

ИЮНЬ 28-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Суда шимчээшкин [illegible]». 9.05 — «Оттуруукчу». 9.35 — «Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!» 10.35 — «К[illegible]» [illegible] программа. 11.20 — «Эртенги почта». Хөгжүмнүг программа. 11.50 — «Совет Эвилелиниң даштыкы эдилчилериниң көрген-биле». 12.05 — «Кодээниң ажыл-ижи». 13.05 — «Бөгүн — [illegible]». 13.15 — «Хөгжүмнүг киоск». 13.45 — «Бүгү өртемге кезек» деп [illegible] «Коммунистер» деп бөлүктен. 14.15 — К. Чапек — «Макропулос [illegible]». ССР Эвилелиниң күрүнениң үлегерлиг Бичи театрының фильм-шиизи. 16.30 — «Ыры кижилер чарылбас». 17.15 — Мультфильмнер программазы: «Үрүт болгаш алыг», «Даарта даарта-ла болгай», «Чырыткы ыяжы». 17.45 — «Делегей панорамазы». 18.30 — 18.45 — Чавсар. 18.45 — «Мээң чедим». Хөгжүмнүг телефильм. 18.50 — Г. Котовскийниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл. «[illegible]» Уран-чечен фильм. 20.00 — «Кино-аян чоруктарының клуву». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.36 — Футбол хопчулалы. 22.05 — 23.15 — «[illegible]» Концерттер». Төнгелде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Кижи болгаш хоойлу». 14.50 — Фильмнерни — уругларга. «Шалып». Уран-чечен телефильм. 16.00 — Кара болуушкуннарга ССРЭ-ниң чемпионаазы. 16.25 — «Тажы болгаш үш эмнекчилер дугайында тоол». Мультфильм. 16.35 «[illegible]». Документалдыг телефильм. 17.25 — «Ийи капитан». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 18.50 — «Эш-өөрлер дугайында». Фильм-концерт. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Валя утбайның чугаалаары». 20.15 — Чиик атлетикага делегей маргылдаазы. ССРЭ биле ГДР-ниң шилиндек командаларының ужуражылгазы. Тбилисиден дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Манаар бис, ээп кел». Уран-чечен телефильм. 22.40—23.05 — Кара болуушкуннарга ССРЭ-ниң чемпионаазы.

КУЛЬТУРА АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ СЕМИНАРЫ

Чоокта чаа Кызыл-Мажалыкка республиканың [illegible] талазы районнарының Культура бажыңнарының директорларының семинары болган. Ол семинарга культура ажылдакчыларының талазы-биле элээн хөй айтырыгларны дыңнап, директорлар боттары [illegible] арга-дуржулгаларын солушканнар. Олар Ак-Довурак, [illegible] Эрзин, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик [illegible] культура бажыңнарының [illegible] бээрин көрген. [illegible] Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга болгаш Барыын-Хемчик районнарының Культура бажыңнарының директорлары [illegible] Культура бажыңынга «Ак-көк өртүнүг» [illegible] шупту киришкеннер.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

ХЫНАЛДА ЧОРУТКАН

Хоорайның корум-чурум камгалалының № 2 хөй-ниити [illegible] көрдүгениниң ёзугаар ук пунктунуң [illegible] садыг четтикчилериниң [illegible] хөй-ниитиниң хыналдазын чорудан.

Хыналда 10 дугаарлыг [illegible] [illegible] байдалы. Садыглар шөлүн, [illegible] эвес, ындыг болза-даа ногаа аймаа садаа кидистиин ба[illegible] байдал негелдеге дүүшпес. Бо [illegible] районнардан бөлүктеп кирлиг [illegible] саттынып каан. [illegible] чок. Оон чылдагааны [illegible] машина чогу-биле ону тайылбырлаар болду.

[illegible] бөлүк сүт, кулинария магазиннеринге келген. Бо ийи магазинниң [illegible] байдал [illegible] Эът-сүт продуктуларын шыгжап [illegible] № 35 [illegible] Тываның [illegible] № 2 магазинниң [illegible] ри эки. Эзиртиир суксунну саарын [illegible] кыннар илереттинген.

Хөй-ниитиниң [illegible] биле чоруткан бо хыналда [illegible] чадырынга идиглиг болган. Хыналда үезинде илереттинген четпестерни Кызылдың [illegible] садыгларынче [illegible]. Ындыг янзылыг хыналдаларның [illegible] айтырыы чугула.

А. ИРГИТ.

Кызыл хоорай.

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ?

Тыва [illegible] 1981 чылда чоруткан [illegible] Дээди өөредилге черлеринге конкурс чокка хүлээп алыры-биле киирерниң экзаменнерин Күрүнениң Кызылда педагогика институдунга июль 10-дан эгелеп [illegible].

МОСКВА ХООРАЙНЫҢ ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ

Москва университеди (философия, физика).

Москваның кодээ ажыл-агыйның академиязы (чиңгиш камгалал, кодээ ажыл-агыйының экономиказы болгаш организастаары).

Москваның ветеринария академиязы (зоотехния, товароведение болгаш үлетпүр [illegible]).

Эът болгаш сүт үлетпүрүнүң Москвада технология институду (эът, [illegible] технологиязы, экономиказы [illegible]).

Чиик үлетпүрнүң Москвада технология институду (алгы, кештиң технологиязы, калбак херекселдер бараанарының үлетпүрүнүң экономиказы болгаш организастаары).

ЛЕНИНГРАД ХООРАЙНЫҢ ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ

Ленинград университеди (политэкономия, математика, химия болгаш биология).

Совет садыгның Ленинград институду (хөй-ниитиниң чем-чемиштелгезиниң технологиязы болгаш организастаары, бухгалтер учёду, товароведение болгаш азык-чем бараанарын садыглаашкынының организастаары).

ӨСКЕ ХООРАЙЛАРНЫҢ ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ

Красноярск университеди (правоведение).

Томск университеди (правоведение).

Иркутск университеди (правоведение, химия, төөгү).

Кемерово университеди (правоведение, орус дыл болгаш литература).

Алтайның кодээ ажыл-агый институду (зоотехния, ветеринария, кодээ ажыл-агыйның механизастаары).

Омскиниң кодээ ажыл-агыйның институду (агрономия, зоотехния).

Иркутскиниң кодээ ажыл-агый институду (кодээ ажыл-агыйны механизастаары, кодээ ажыл-агыйның электрижи, биология).

Новосибирскиниң кодээ ажыл-агыйның институду (ууда камгалалы).

Сибирьниң технология институду (арга-инженер хозяйство, [illegible] технологиязы, [illegible]).

Уралдың политехниктиг институду (үлетпүрнүң чылыг энергетиказы, чылыг болгаш газ-биле хандырылга, салгынналдырылга, суг-биле хандырылга болгаш канализация).

Эргелеп башкарыганың автоматчыттынган системаларының Томскиде институду (радиотехника, электроннуг херекселдер, [illegible] электроникасы, эргелеп башкарыганың автоматчыттынган системалары).

Новосибирскиниң электротехниктиг институду (үлетпүр бүдүрүлгелериниң хоорайларның, кодээ ажыл-агыйның электри-биле хандырылгазы, полупроводниктиг херекселдер).

Томскиниң политехниктиг институду (инженер электрофизика).

Омскиниң ветеринария институду (ветеринария).

Иркутскиниң медицина институду (эмнелге херээ, санитария, стоматология).

Кемеровонуң эмчи институду (эмнелге херээ, санитария, стоматология).

Красноярскиниң эмчи институду (эмнелге херээ, педиатрия).

Томскиниң эмчи институду (эмнелге херээ, педиатрия, фармация).

Алтайның эмчи институду ([illegible]).

Билдириишкинни Кызылдың пединститудунуң ректорунуң адынга бижиир (чаңгыс ааи формага) болгаш ону июнь 25-тен июль 9-ка чедир хүлээп алыр.

Билдириишкинге кожар документилер:

Ортумак эртемниң дугайында документ (боду-биле)

286 чаңгыс бүдүүр эмчи справказы.

3x4 хемчээлдиг 6 фото-кортук (борт чокка).

Директорнуң, класстың удуртукчузунуң болгаш школаның комсомол организациязының [illegible] ат салган характеристика.

Күш-ажыл дептериниң хоолгазы (ажылдап турарларга).

Бүдүрүлгеге ажылдаан кижилер бүдүрүлгениң удуртукчузунуң, а ол ышкаш, партия, комсомол, профэвилел организацияларының ат салганы характеристиканы (сөөлгү ажылдап турганы черинден) киирер. Дээди өөредилге черинге кирериниң характеристиказынга эргележээлдиг үш кижиниң хол үжүүн тураар болгаш [illegible] болур ужур[illegible].

Паспортун азы шериг билетин (азы кирер бижикдиге хе[illegible]) [illegible] келгеш, боду ужаар.

Үстүнде адаттынган [illegible] материалдарнын хайы-бирээзи четчок болза, ол кижиниң билдириишкинин хүлээп албас.

Институттуң адрези: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 36, № 114 кабинет.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага бүргеп, аязыо, чамдык черлерге чаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 25—30 градус чылыыр.

Кызылга ээр бульттаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 28—30 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кино

ИЮНЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бут хемде Висла чедир» 9.30, 12.10, 17.30, 20.20. «Дертен бир» 15.00 [illegible].

«ПИОНЕР»: «Али-Бабаның болгаш дөртен oo[illegible] ужуралдары» (2 сериялыг) 10.00, 14.00, 20.30. «Ийи Федор» 16.30, 18.40 [illegible].

«КАА-ХЕМ»: «Истелге» 15.00, 20.30. «Адаан аттыг кижи» 16.50, 18.40 [illegible].

«ВОСТОК»: «Ынакшылдың чиге тоожузу» (2 сериялыг) 14.30, 17.20, 20.10 [illegible].

«ЧАЙГЫ ТЕАТРГА»: «Карабаата удур дерт кижи» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 [illegible].

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-60, редакторнуң оралакчызының 2-36-74, 2-21-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет, тургузуг килдистерниң 2-22-13, промышленность килдизиниң 2-21-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агыйы килдизиниң 2-21-47, үжүктер килдизиниң 2-21-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-13-45, шуут ажылдаар бажыңның 2-22-73 телефону.

Тираж 17866 Чагыг 35-1267

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—01931

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 147 (11645) | 1981 чылдың июнь 25, четверг | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

БҮРҮН ДЕТКИВИШААН

«Тайбынны хандырары Совет күрүнениң дээди сорулгазы бооп келген, боор-даа турар, ындыг боор артар-даа. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизинге хүлээп алганы 80 чылдарның Тайбың программазы олче угланган».

Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Совединиң Кыйгырыгындан!

ДАЙЫН ХАЛАВЫН БАШ УДУР БОЛДУРБАС

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының бешки сессиязы Москвада боор турар. Оон эң-не баштай чугаалашкан айтырыы бүгү делегейге тайбынны камгалап, дайын оруун баш удур болдурбас дээш хемчеглер дугайында болганы таварылга эвес. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible] тырыгларын тайбың бөү-биле [illegible] былдап турарлар деп, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев ажыг сессияга [illegible] [illegible]

П. ДАРАЧЫ,

Кызылдың энергия районунуң ажылчыны, «Нуш-ажылчы Алдар» орденниң III, II чергелериниң эдилекчизи.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының бешки сессиязы

ТАЙБЫҢ ТУРГУЗУУШКУН ОРУУ-БИЛЕ

[illegible] СССР Эвилелиниң болгаш эвилелдиг республикаларның [illegible] ССРЭ-ниң [illegible] депутат И. В. Архиповтуң илеткелиниң соонда ол айтырыг талазы-биле Эвилел Совединиң [illegible] Националдар Совединиң [illegible] база Чуртталга-коммунал ажыл-агый болгаш амыдырал хандырылга талазы-биле комиссияларының мурнундан Эвилел Совединиң Коммунал ажыл-агый болгаш амыдырал хандырылга талазы-биле комиссиязының даргазы Б. В. Коноплев кылган.

Улус ажыл-агыйының турушкуг, шапкын хөгжүлдезинге үндезилээш, совет кижилерниң чаагай байдалын улам ындай өстүрериниң калбак программазының чарылбас кезээ хамаатыларны чаагайжыды туттунган чуртталга бажыңнары-биле хандырары болур деп, ол демдеглээн.

Эвилел Совединиң болгаш Националдар Совединиң Хоойлу дүрүмнер саналдаар комиссиялары база Чуртталга-коммунал ажыл-агый болгаш амыдырал хандырылга талазы-биле комиссиялары ССРЭ-ниң [illegible] тайылбырлаттынган болгаш тайылбырларга чоокшулап турар деп, депутат [illegible]

Совет кижилерниң чуртталга байдалдарын улам ыңай экижидер дугайында [illegible] чуртталга бажыңнарын [illegible] эргелериниң дугайында ССРЭ Конституциязының [illegible] боттандырарынга ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдиг республикаларның [illegible] опзалап демдеглээн.

[illegible]

Националдар Совединде

Июнь 23-түң кежээзинде Националдар Совединиң хуралы болган. [illegible]

[illegible]

Сеткилимниң ханызындан деткидим

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының бешки сессиязынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң [illegible]

О. КЕЧИЛ-ООЛ,

Бии-Хемде «Кызыл тараачын» совхозтуң хойжузу, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны.

УРАН ЧҮҮЛ ДЭЭШ ЧЕТТИРДИВИС

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң адрезинге Украинаның Компартиязының Ровно область комитединден болгаш улус депутаттарының Ровно область Совединиң күүскомундан чагаа келген.

[illegible]

УКСААЛЫГ ХОЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИ

[illegible]

(БИСТИҢ КОРР.).

ЧУРУКТА: Делгелгениң киржикчилери [illegible]

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Эвилел Совединде

[illegible]

(Төнчүзү 2-ги арынга).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының бешки сессиязы

ТАЙБЫҢ ТУРГУЗУУШКУН ОРУУ-БИЛЕ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Бистиң чуртувуста шинаш ...шыг дөө чурттарга башкы... дүштүнүң ... турбайн турарын республикада чурттарга туулуувп ... базымнаа турар-дыр ... Узбекистанның Компартиязының Ташкент обкомунуң бирги секретары депутат **М. М. Мусаханов** чугаалаан. Каттыжыышкынның социал-экономиктиг ... узун хуусаа... программазы ... боттанып турар.

Ташкентиниң ... Чер ... шиммиэлиниң ... кадап тургускан ... чурттарның бирээзи ... ССРЭ-ниң ... Бистиң чуртувустуң ... [illegible]

Хамаатыларның чурттаар бажыңнарын ... [illegible] ... депутат **О. А. Наровская** чугаалаан ... Коммунистиг партияга, Совет чазакка болгаш эш Леонид Ильич Брежневке ... [illegible]

... эш **С. Н. Сабанеев** ... [illegible]

... Л. И. Зайков ... [illegible]

... **Н. Попова** ... [illegible]

... **В. В. Масседова** ... [illegible]

... эш **А. В. Кооп** ... [illegible]

(СЭТА).

Көдээниң культура одагларында

ЧАА-ЧАА АРГАЛАРНЫ ШИЛИП ТЫВАР

Тыва АССР-ниң амгы үеде культура албан черлериниң четкизи ... [illegible]

А. ЕМЕЛЬЯНОВ,
Тыва АССР-ниң культура министериниң оралакчызы.

КРАСНОЯРСК УКСААНЫҢ ХОЮ

Красноярск крайга чурттап ... [illegible]

Совхозтар	кошкар	төрүүр хой	[illegible]	хураганнар	Улуг хой
Бир хойдан орулга (р. биле)					
«Новосёловский»	42—01	45—31	—	28—58	20—[illegible]
«Копьевский»	49—6[illegible]	49—21	2[illegible]—[illegible]	21—41	21—5[illegible]
«Сонский»	43—60	49—94	[illegible]	[illegible]	25—2[illegible]
«Курагинский»	[illegible]2—77	96—26	4[illegible]—31	[illegible]	—
«Енисейский»	[illegible]—19	60—41	[illegible]—11	3[illegible]—6[illegible]	28—19
[illegible]					
«Новосёловский»	—	2—59	—	7—99	6—70
«Копьевский»	—	4—6[illegible]	1—01	2—5[illegible]	[illegible]
«Сонский»	—	14—46	12—70	1[illegible]	8—1[illegible]
«Курагинский»	—	22—21	11—[illegible]	[illegible]	—
«Енисейский»	—	16—54	21—73	13—37	8—84
Бир хойга чарыгдал (киши-хүн)					
«Новосёловский»	20.6	1[illegible]	—	6.8	6.[illegible]
«Копьевский»	3[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7.[illegible]
«Сонский»	2[illegible].1	1[illegible]	[illegible]	[illegible]	5.[illegible]
«Курагинский»	24.3	13.7	5.[illegible]	5.[illegible]	—
«Енисейский»	22.4	14.3	6.3	6.1	[illegible]
Оларның өске мал чеминиң чарыгдалы (чемгерлиг единица биле)					
«Новосёловский»	3[illegible]0.7	193.8	—	99.3	87.1
«Копьевский»	306.3	205.5	19[illegible].6	[illegible]	92.[illegible]
«Сонский»	421	187.[illegible]	76.9	140	78.[illegible]
«Курагинский»	438.2	215.6	180.6	197.8	—
«Енисейский»	—	—	—	—	—

Улуг иштер чылдың дөрт эргилдезинде оларга турар болганда бот-үнези ... [illegible] ... Красноярск уксаа ук черге ... [illegible]

В. ПОХАБОВ,
Красноярскиниң артем-бүдүрүлге лабораториязының кол специализи.
(«Овцеводство» журналдан).

1980 чылда Каманың политехниктиг институдун студентилери бир-ле дугаарында хүлээп алган. Ол дээди өөредилгеге чериниң студентилери болгаш башкылары-даа «КамАЗ» дег автомобильдиң эм кылдыныг турар хевирлерин сайзырангайжыдарынга болгаш чаа-чаа хевирлерин тургузарынга киржип турарлар.

ЧУРУКТА: машина тудуушкунун талазы-биле технология кафедразының доцентизи, техниктиг эртемнер кандидады Р. Г. Тимергалеев студентилерниң эртем шинчилелиниң ажылдары-биле кижээр турары.

Е. ЛОГВИНОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Экономика камналгалыг болур

ИЙИ ДУГААР АЖЫГЛААРЫН ЧУРУМЧУДАР

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринде ... [illegible]

П. ЛЮКАРЕВ,
РСФСР-ниң Нефтепродукт курумунуң Тыва ... начальниги.

Чер ажылының бедик культуразы дээш

КЫСКА ХУУСААДА ДООСКАН

Жданов аттыг совхозтуң ... [illegible]

Л. ШУУНУ.
Улуг-Хем район.

Райондан медээлер

КАА-ХЕМ

Малчыннарның республика Наадымынга утпаштыр социалистиг чарышка Каа-Хем районнуң ажыл-ишчилери киржип ... [illegible]

... [illegible]

К. МАДЫ.

Совет-моол найырал ѳйы чоруп тур

МУРНАКЧЫНЫҢ ЧАЖЫДЫ

И. Рагчааның ... [illegible] ... чыыныың ажыл-ишчи чедиишкиннериниң херечизи — хүндүлел бижиктер, тураскаалга алган чуруктары, ону чоргааралдыг бижир демдектер-даа бар.

Бо чаңчылдары ажылдыгларга: «Ѳлезэ ажыл-агый ынчаан[illegible] кежигүннериниң V хурал[illegible] Улуг хуралының делегады Рагчаа силерни хүндүлеп, ажыл-ижинерге чедиишкиннерни күзээн Ю. Цеденбал. 1980 чыл» деп бижээн. [illegible] МАРН Төп Комитединиң Чиңгине секретары, МАР-ның [illegible] Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал-биле кады «Алдар» каттыжыышкынның даргазы Аюурзана. И. Рагчаа оларның кады тырттырган ѳңнүг чуруу база бар.

Бистиң намывыс, кѳрүнезис чурттакчызымын арат чон-биле найы-хире быжыг харылзаалыг ... [illegible] ... чылап турар-дыр.

Сумунуң чээрби ийи катап [illegible] бодунуң ... [illegible] ... нары, арынарында 1979 чылда 535 ошкудан 551 анайны ониа-менди камгалап алган. бир ошкудан-не 310 грамм жаа шыырлыг чоокту дыраа ап, [illegible]

[illegible] деп пашпаа ... [illegible] ... деп тер база ол пашкы ... [illegible] ... тинде кадагалаттырып ... [illegible]

Оон аңгыда бо деп [illegible] жыттынмээн. болун[illegible] дерээнге ажылдап чо[illegible] дурҗулга Рагчаага [illegible] малдаар дуржулгазы [illegible] гайын ол мынчаар [illegible] орар.

Хойнуң хүгүн кырымыр ... [illegible] ... кадарар. Черле мынчаа[illegible] деңгелин багай хой[illegible] рүнден аңгылааш. [illegible] оларларга кадарары [illegible] чалыг ѳѳр чүве ийн[illegible]

Хѳл ооргу чавызаа[illegible] лын семирип толук[illegible] багай ѳѳр-дур Ын[illegible] даглыг черлерде [illegible] ажылдап, кодан[illegible] миртип ап турар [illegible] башкым Санжаав-М[illegible] за ол дугайын [illegible] «Малывыс — бистиң [illegible]» гевит. Ол [illegible] дуулдурган. чагы. [illegible] ту, дукту будурун [illegible] рар. [illegible] болуп будургалезин [illegible] вейерин ылап билир [illegible] ол сумелээр турган.

Бѳгүн бүде бѳр [illegible] лы даарта кылыр [illegible]

С. ЦЭРЭНДОРЖ.

ЧУРУКТА: амыдырал хандырылга комбинадының мурнакчылары Д. Оюун, Жавал, Р. Загир, Б. Пагзан, А. Жавзан.

Э. ДЭЛГЭРСАЯХАННЫҢ фотозу.

ТУЛЧУП ЧОРААННАР

(К ы с к а д е м д е г л е л д е р)

[illegible]

Х. ЦЭВЭГМЭД.

Хоорай, суурларның чаагайжыдылгазы

ЧУРТТАКЧЫЛАРНЫҢ КҮЖҮ-БИЛЕ

[illegible] ... га, албан органнзация черлериниң деңнээзиринге тарымал үнүштерни олуртуп турар.

Моон мурнунда чылдарда ажаалда чогуннан, ыланчыя сүт чедиштирзиндеп тараан ыяштар казып, сүртап, олуп каар турган. Ынчангаш суг-чаарты тургузарынга сугарун [illegible] ... тургускан. сугунун ийи кудумчузунче кирип агыскан. Эрткен чазын тараан ыяштар сугтарылганын эки апаргаңындан богаарарып ѳзүп эгелээн.

Буганы аштап-арыглаап, [illegible] ... тиг байдалды тургускан. Чурттакчы ѳргүзү ам хамааржыр участогун улам чаагайжыдар аргалыг болу бээрген.

Х. САМДАҢЧАП

Бай-Тайга район.

БѲМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

СӨСТЕРИ АЖЫЛ-ХЕРЕКТЕРИ-БИЛЕ КАРЫШКАК

ХАНОИ (СЭТА). [illegible] ... болгаш Кампучияның акы-[illegible] ... бѳз-биле керүп турарын тодаргай бадыткаан деп. Вьетнам Социалистиг Республиказының «Нян зан» солуну демдеглээн.

[illegible] ... чурумушаан. АСЕАН бурунгеэрги Мурнуу-Чеоп Азияга каңнарыштыр хамы утказыг ажелекчи. пландарны деген турар Пекинниң болгаш Вашингтоннуң политиказының аспаанда алзыпкан байдалда [illegible]

ГАВАНА. (СЭТА). [illegible]

БҮЗҮРЕЛДИГ ТИИЛЕЛГЕ

ПАРИЖ (СЭТА). Францияга ээлчег чок парламент соңгулдалары чоон үзелдиг күштерниң бүзүрелдиг тиилелгези-биле доозулган. Ол күштерниң, молдуунда Социалистиг партияның элээн бурунгаарлааның парламент соңгулдаларының ийиги бадылаашкынын бадыткап көргүскен. Бо чылдың майда болган президент соңгулдаларының үезинде ол күштер шиитпирлиг тиилелгени база чедип алган.

Иштики херектер болгаш децентрализация министерствозунуң парлаан баштайгы медээлерин ѳзугаар алырга, чоон үзелдиг партияларның 328 төлээлекчилери Национал хуралдың депутаттарынга соңгуттурган: оларның иштинде 283 социалистер, чоон үзелдиг радикалдар болгаш 43 коммунистер бар. Чурттуң улуг буржуаз партиялары — республиканы деткээн каттыжыышкын болгаш Француз демократия дээш эвилел «чаа хѳй нуруузу дээш» деп блокту тургускан турган, а олар 145 депутаттар олуттарын алган. Барык үзелдиг үүрмек партияларның төлээлекчилери 7 депутат олуттарын алган.

Парламент соңгулдаларынга Социалистиг партияның туруштарының быжыкканын тайылбырлаачылар демдеглевишаан. Национал хуралдың чаа составынга ол партиядан депутаттар бадылаашкыннарның эң хѳй нуруузун алырын айыткан.

Соцпартияның бирги секретары Л. Жоспен парламент соңгулдаларының түңнелдериниң дугайында чугаалавышаан, чоон үзелдиг күштер тѳөгүлүг тиилелгени чедип алган деп медеглээн.

«Парламент соңгулдаларының ийиги бадылаашкыны баштайгы бадылаашкынның түңнелдерин бадыткаан. Барык үзелдиг күштер шыңгыы аштыышкынга таварышкан. Национал хуралдың чаа составы чоон үзелдиг күштерниң эң-не хѳй нуруузун илергейлеп турар-дыр» деп, Француз Компартияның Политбюрозунуң парлаан медеглелинде айыткан.

Президент соңгулдаларынга Француз Компартияның соңгукчуларының деткээни Ф. Миттеранның соңгуттурганынга шиитпирлиг рельеф болган деп, медеглелде демдеглээн.

«Чаа политиканы амыдыралга боттандырар дээш бүгү харыысалганы бодунга алыр дээш шиитпирлиин ФКП бадыткаан болгаш оон төлээлекчилери чазакка кирген турарынга белеглин база катап медеглээн.

ЧОННУҢ ЭРГЕ-АЖЫЫ ДЭЭШ

БРАЗИЛИЯ. (СЭТА). [illegible] ... амыдыралчы эрге-ажыктары [illegible] ... ния Бразилияга болуп эрткен. Чурттуң хоорайларының [illegible] ... рын ажылчы чоннарының интиигилеринге болгаш хуралдарынга чугаалажып кирген. Даштыкының болгаш тус черниң капиталистеринге чадыткен Бразилияның хѳй чигиз ажылчы чоннарының байдалын акижилеринче [illegible] ... ни утказымоларын медээ [illegible] ... чазакка болгаш штаттарның [illegible] ... кан.

Ажыл чок чорукка болгаш [illegible] ... дында ажылдаашкыннарынга үдүр деңнелге ажылчын ап ты болуп чанчы эвин улам на быжыглаар ужурлуг деп, хѳй профэвилелдериниң илити национал кампанчы-биле холбаштыр медеглелдеринде онзаап айыткан.

ИЗРАИЛЬ ХЕРЕКСЕВЭЭН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). [illegible] ... Израильдиң шериг самолеттарының дамырчы ... [illegible] ... Организациязының ... [illegible] ... Тель-Авив моон соңгаар ... [illegible] ... Израильдиң чагырыкчыларының дээрбечи ... [illegible] ... тайылбырлаан.

Албан-хүлээлгезинден

д у ж ү р г е н

ТЕГЕРАН (СЭТА). [illegible]

АЖЫЛЫН ДООСКАН

МАДРИД. (СЭТА). [illegible] ... Испанияның политиктиг ачыыралынга профэвилелдериниң ... [illegible] ... гаш калбартырынга оларның ... [illegible] ... болгаш бо айтырыг талазы-биле бүгү-чоннуң бадылаашкынны турзарын ... [illegible] ... ның ... холдашкыннерниң чаагыг ... [illegible] ... кан.

ШПИОНЧУ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

НЬЮ-ЙОРК. Американ империалистериниң болгаш кыдат гегемонистериниң даштыкы күрүнелерге удур угланган калбак шериг харылзааларының дугайын херечилеп турар чаа фактыларны американ парлалга парлаан.

«Нью-Йорк таймс» солун АКШ-тың чазакта улуг албан кылып турар ажылдакчыларынче айытпышаан, Пекин биле Вашингтоннуң аразында чажыт дугуржулга барып дыңнаткан, ол дугуржулгага үнделилээш, Совет Эвилелиниң дугайында хайгыылчы медээлер чыып алырынга херек ийи радиолокация пунктуларын Каттышкан Штаттар Былаттың барып талазы бе... [illegible] херексеглерни американнар берген, оларны ажылдадып [illegible] — [illegible] ... кады ажылдап турар. АКШ-тың төп хайгыыл эргелелинден келген «чемчеглилер» болгаш «инструкторлар» кезек-кезек болгаш-ла ынаар аажок чорук кылып барып турар. «Нью-Йорк таймстың» айтып турарын ѳзүгаар алырга, АКШ-тың албан кижилери ол шпион станцияларының ажылдап чорудулгазын «төп хайгыыл эргелелиниң эң үнелиг болгаш чугула ажылдарының бирээзи» деп санап турар.

Ол солуннуң алган медээлерин ѳзүгаар алырга, Кыдат тың девискээринге шпион постуларны тургузар дээш идея эң баштай 1978 чылда-ла, дипломаттыг харылзаалар тургустунмаанда-ла, тыптыган. Иранга болган революцияның түңнелинде АКШ Иранга турган шак ындыг ийи постузун [illegible] ... бо айтырыг талазы-биле американ-кыдат чугаала[illegible] жыышкыннар база катап эгелээн. 1979 чылдың апрельде американ бош сенатор Пекинге чорупп турган, хайгыылчы станциялар тургузарын Дэн Сяопиндан чѳпшээрежин алган деп, Эн-би-си телекомпания дыңнаткан.

«Нью-Йорк таймстың» демдеглеп турарын ѳзүгаар алырга, шаанда американ эрге-чагыргалар ССРЭ биле АКШ-тың аразында харылзааларының баксыраарындан айыылзынгаш, шпион постуларның турарының дугайында фактыны чажырарын оралдажып турганнар. Сѳѳлгү үеде, Рейганның администрациязының амгы угланыышкынын бадыылаалаааш, ССРЭ-ге удур чаалап турар шпион постуларын Кыдатта турар турарының дугайында медээни ажык-биле тарадып турар деп, ол солун бижип турар.

(СЭТА).

ИТАЛИЯ. Чоокку болгаш Ортаакы Чоон чүктүң чурттарынче боо-чепсекти эндере киирери Вашингтонда стратегтер болгаш НАТО талазы-биле оларның эвилелчилери «амыдыралчы эргежок чугула» деп санап турарын медээ санында [illegible] американ «Ньюсуик» журнал бижээн. Чоокку болгаш Ортаакы Чоон чүктүң районун олар шериг чепсээ шыгжаар салад болдурарын оралдажып турар.

Италия амгы үеде даштыкы чурттарга эң хѳй боо-чепсектер садыглаар чурттарның бирээзи болуп турар. Экономиктиг болгаш сан-хоо бергедээшкиннериниң ам[гы] үезинде чүгле шериг үлетпүрүнүң эвээ[ш]ри кызагдаашкынга таварышпайн турар. «Мондо» журналдың бижээнин ѳзүгаар алырга, Италияда 300 хире бүдүрүлгелер чүгле боо-чепсектерни болгаш шериг техниказын бүдүрүп турар.

Чурттуң калбак хѳй-ниитизиниң шыңгыы удурланыышкыннары турбуже, ол шериг чепсээниң бүдүрүлгелери даштыкы чурттарже боо-чепсектерни садыглап, ам-даа эндере бүдүрүп турар.

ЧУРУКТА: чаартып кылган «Лайонз» деп танк.

ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

ПАНАМАНЫҢ УДУРЛАНЫЫШКЫНЫ

ПАНАМА (СЭТА). Американ шериг самолеттары Панаманың агаар девискээрин [illegible] ... Каттышкан Штаттар ажыглап. Американ шериг самолеттары [illegible] ... бээр эргезин [illegible] ... бижип турар деп, [illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КАЯА ӨӨРЕНИР ИЛА?

Тыва национал дыг кижилерни 1981 чылда чурттуң дараазында дээди өөредилге черлеринге конкурс чокка хүлээп алыр [illegible] Курунениң Кызылда педагогика институдунга июль 10-дан эгелеп чорударын чарлап тур.

МОСКВА ХООРАЙНЫҢ ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ:

Москва [illegible] (философия, физика).

Московның кодээ ажыл-агый академиязы [illegible] экономиказы [illegible] организациязы).

Москваның ветеринария академиязы [illegible] роведение болгаш [illegible] бараан нарын [illegible] организастаары).

Эът болгаш сүт үлетпүрүнүң Москвада технология институду (ветеринария санитариязы, эът-чем бараан нарының үлетпүрү [illegible] болгаш организастаары).

Чиик үлетпүрнүң Москвада технология институду [illegible] болгаш [illegible].

ЛЕНИНГРАД ХООРАЙНЫҢ ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ.

Ленинград университеди [illegible].

Совет садыгның Ленинград институду [illegible] болгаш эът-чем бараан нарын [illegible].

ӨСКЕ ХООРАЙЛАРНЫҢ ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ:

Красноярск университеди [illegible].

Томск университеди (правоведение).

Иркутск университеди (правоведение, химия, тоогу).

Кемерово университеди (правоведение, орус дыл болгаш литература).

Алтайның кодээ ажыл-агый институду [illegible] нария, кодээ ажыл-агыйны [illegible]).

Омскиниң кодээ ажыл-агый институду (агрономия, зоотехния).

Иркутскиниң кодээ ажыл-агый институду (кодээ ажыл-агыйны механизастаары, [illegible]).

Новосибирскиниң кодээ ажыл-агый институду [illegible].

Сибирьниң технология институду (аърга-инженер дерээ, мяш ажылдап кылырының технологиязы, мяш ажыл-агыйы).

Уралдың политехниктиг институду [illegible] рылга болгаш канализация).

Эргелел башкарылганың автоматчыттынган системаларының Томскиде институду (ра[illegible] рекселдер, үлетпүрүң электрониказы [illegible] ганың автоматчыттынган системалары).

Новосибирскиниң электротехниктиг институду [illegible].

Томскиниң политехниктиг институду [illegible].

Омскиниң ветеринария институду [illegible].

Иркутскиниң медицина институду [illegible].

Кемеровонуң эмчи институду [illegible].

Красноярскиниң эмчи институду (эмнелге хереэ, педиатрия).

Томскиниң эмчи институду (эмнелге хереэ, педиатрия, фармация).

Алтайның эмчи институду [illegible].

Билдиришкинниң Кызылдың пединститудунуң [illegible] формага) болгаш ону июнь 25-тен июль 9-ка чедир хүлээп алыр.

Билдиришкинге хожар документилер

Ортумак эртемниң дугайында документ (боду-биле).

286 майык ёзугаар эмчи справказы.

3х4 хемчээлдиг 8 фото-чурук (бөрт чокка).

Директорнуң, класстың удуртукчу башкызының болгаш [illegible] зацияларының (практиктиг ажыл стажы чок кижилерге) ат салган характеристика.

[illegible] газы (ажылдап турарларга).

Бүдүрүлгеге ажылдаан кижиниң [illegible] чузунуң, а ол ышкаш партия, [illegible] зацияларының ат салганы характеристиказы [illegible] дап турганы черинден) экзээр.

Дээди өөредилге черинге кирериниң [illegible] лупуң [illegible].

Үстүнде адаттынган документилерни кайы-бирээзин безин чок болза, ол кижиниң билдиришкинин комиссия хүлээп албас.

Институттуң адреси: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 34. № 114 өрээл.

Кызылда күрүнениң педагогика институду 1981—1982 өөредилге чылында [illegible] факультеттериниң 1-ги курузунга [illegible] тилер хүлээп алырын чарлап тур.

Физика-математика факультеди — математика болгаш физика тускай эртемнер [illegible] хуусаазы 5 чыл.

Филология факультеди — [illegible] школага орус дыл болгаш литература (үндезин национал [illegible] дыл болгаш литература, тыва дыл болгаш литература. Национал [illegible] болгаш литератураның тыва дылдың болгаш литератураның башкылары белеткээр. Өөренир хуусаазы 5 чыл.

Биология-химия факультеди — биология болгаш химия тускай [illegible] 5 чыл.

Эге өөредилгениң факультеди — педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы тускай эртемниг эге класс башкылары белеткээр. Өөренир хуусаазы 4 чыл.

Институтка кирерлер дараазында [illegible] физика-математика факультединге — математикага (аас-биле болгаш бижимел-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литератураға (би[illegible]

[illegible] кулътеди [illegible] лага орус дыл болгаш литература тускай эртемнер [illegible] дылга болгаш литература (бижимел-биле болгаш аас-биле). ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), тыва дылга болгаш литература [illegible] ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле) [illegible] биология [illegible] ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), тыва дылга болгаш литература (аас-биле).

[illegible] бөрт чокка тырттырган 3х4 см хемчээлдиг 8 фото-чурук, ажыл стажы чок кижилерге директорнуң, класс удуртукчузунуң [illegible] удуртукчуларының адын салга[illegible]

[illegible] Адрес: 667000. Кызыл хоорай Ленин кудумчузу, бажың 34 пединститут, хүлээп алыр комиссия.

РСФСР-ның Чоннуң амыдыралын хандырар министерзиниң [illegible] чериниче хуулуску болгаш бот-өөредилге-биле өөренирин күзээннерден билдиришкинни Тыва АССР-ның Чоннуң амыдыралын хандырарының министерствозу хүлээп ап турар.

[illegible] газының Москваның технология институду; чоннуң амыдырал хандырылгазының Шахты-Чоон чук институду; Омскиниң технология институду.

Ук институттар механика-технология, инженер-экономика, [illegible] технологиязы, мяш болбаазырадырының, амыдыралга ажыглаар радиоэлектрониктиг аппаратураларының септелгезиниң, ажаалдазының технологиязы дээн факультеттерлиг.

Чурттуң дээди өөредилге черлеринче кирерлерни шинги [illegible].

Билдиришкинниң болгаш документилерни чорудар адрези: Кызыл хоорай, Дружба, № 59, Тыва АССР-ның Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу, № 2-41-74 телефон-биле айтырып болур.

[illegible]

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы бир ай хуусаалыг белеткел курстарынга [illegible] дыңнакчыларны чыып турар.

Техниктиг дээди өөредилге черлеринге кирер-биле дыңнакчылар математикага, физикага, орус дылга болгаш литератураға белеткээр.

Курстарга кирерин күзээннер КПИ-ниң Кызылда филиалының директорунуң адынга билдиришкинин киирер.

Өөрениринин төлевири кыл[illegible] 15 рубльда № 14127 санче почта дамчыштыр шилчидер. Өөредилгениң хевири — кежээки. Кичээлдер июль 1-де эгелээр.

Айтырар чер: Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 4 Өрээл —215. Телефон 2-29-92.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ПРОФЕССИОНАЛ-ТЕХНИКТИГ ӨӨРЕДИЛГЕ ЭРГЕЛЕЛИ СУРГУУЛДАР ЧЫЫП ТУРАР

Республиканың Профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле эргелели [illegible] дараазында өөредилге-биле республиканың [illegible] дооскан аныяк оолдар, кыстарны чыып турар.

1. Артёмовскиниң [illegible] техниктиг [illegible] техникуму (**Артёмовск хоорай**).
2. Барнаулдуң [illegible] техникуму.
3. Бузулуктуң кодээ ажыл-агый механизастаашкынының техникуму. (**Оренбург областа**)
4. Казаньның үлетпүр болгаш хамааты тудуунуң техникуму.
5. Кемеровонуң үлетпүр бүдүрүлге черлериниң болгаш дериг-херекселдериниң электрооборудование техникуму.
6. Магнитогорск техникумунуң металл болгаш демир-бетон конструкцияларын эттээриниң салбыры.
7. Бажыңнарның санитар-техниктиг тургузугларының, [illegible] механизмнериниң, үлетпүр болгаш хамааты тудуунуң электрогаз каналдарының салбырлары (**Нижний Тагил хоорай**).
8. Үлетпүр дериг-херекселдериниң эттээриниң болгаш септээриниң салбыры. (**Челябинск хоорай**).
9. [illegible] технологиязы (**Минск хоорай**).
10. Дааранылга бүдүрүлгезиниң салбыры (**Новокуйбышевск хоорай**).
11. Новосибирскиниң профтехөөредилге талазы-биле күш-культура болгаш спорт техникумунуң күш-культура салбыры.
12. [illegible] салбыры.
13. Улан-Удэ техникумунуң үлетпүр болгаш хамааты тудуг салбыры.
14. Чита техникумунуң кодээ ажыл-агый механизастаарының, үлетпүр болгаш хамааты тудуг салбыры.

Ортумак тускай өөредилге [illegible] Дүрүмнерин ёзугаар ортумак билиглиг, чогуур специальностуг [illegible] 20 хар чедир [illegible] га суглулуг дараазында кижилерни техникумнарга хүлээп алыр.

1. Совет Армияның хүрээ[illegible] шылгалдазынга эки демдектерни алганнарны киирер).
2. [illegible] биле бүдүрүлгеге ажылдаан стажтыг бүдүрүлге, тудуг болгаш кодээ ажыл-агый ажылдакчылары (кирериниң шылгалдазынга эки демдектерни алганнарны киирер):
3. Профессионал-техниктиг училищелерни тергиин эки дооскаңнар (билдиришкин киирген соонда кирерин [illegible] алыр):
4. Ортумак профтехучилищелерни болгаш техниктиг училищелерни дооскаңнар (бүгү эртемнерге тергиин эки болгаш эки демдектерлиг, квалификация шылгалдаларын [illegible] чүвезиниң чөөлдеглерлиг су[illegible]

Техникумнарга кирер күзээннер директорларының адынга бижээн билдиришкиннеринге дараазында документилерни (доосказ профтехучилищелерге кирер) хожар:

1. Ортумак билиинниң дугайында аттестат (боду-биле).
2. Эмчи шинчилгезы, № 286 майык-биле.
3. [illegible] бүдүредир.
4. [illegible]

[illegible] лериндеп арга-сүмени ап болур. Шылгалдаларны 1981 [illegible] Кирериниң шылгалдаларын дужаалдажы [illegible] 1981 чылдың августуң 11-ден орай эвес организастап чорудар. Өөренир черже техникумнуң келдиришкининиң соонда [illegible].

Өөрениринин хуусаазы 2 чыл 10 ай. Өөредилге уезинде сургуулдарны хүнде үш катап хамаатчы болгаш тускай хептер, стипендия-биле хандырар.

Техникумнарның доозукчулары чогуур тускай эртемнерге [illegible]

[illegible]

АДРЕН: Кызыл хоорайның Каа-Хем кудумчузу 21 адаарыныг бажыц. телефон 2-42-64 болгаш 2-19-13.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ПРОФТЕХӨӨРЕДИЛГЕ ЭРГЕЛЕЛИ.

Тываның кодээ ажыл-агый техникумунуң [illegible] болгаш бот-өөредилгениң салбырлары 1981—1982 өөредилге чылында [illegible] хүлээп алырын чарлап тур.

[illegible]

Агрономия — 2 чыл 6 ай [illegible].

Зоотехния — 2 чыл 6 ай [illegible].

Ветеринария — 2 чыл 6 ай [illegible].

Ветеринария — 3 чыл 6 ай [illegible].

Кодээ ажыл-агыйны механизастаары — 3 чыл 10 ай (8 класс доосканнарга).

Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге бухгалтер учеду — 2 чыл 10 ай (8 класс доосканнарга).

Бот-өөредилге салбырынга дараазында мергежилдерге өөренирин хуусаазы:

Агрономия — 4 чыл 6 ай (8 класс доосканнарга).

Агрономия — 2 чыл 6 ай (10 класс доосканнарга).

Зоотехния—2 чыл 6 ай (10 класс доосканнарга).

Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге бухгалтер учеду—3 чыл 9 ай (8 класс доосканнарга).

Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге бухгалтер учеду — 1 чыл 10 ай (10 класс доосканнарга).

Кодээ ажыл-агыйны механизастаары — 4 чыл 11 ай (8 класс доосканнарга).

Кодээ ажыл-агыйны механизастаары — 2 чыл 11 ай (10 класс доосканнарга).

Техникумга ССРЭ-ниң 30 [illegible]

[illegible] 30 хар чедир [illegible] бот-өөредилге [illegible] дужааган, 8 болгаш 10 класс доосканнарны хүлээп алыр.

Техникумга кирерде чинге-лелиг болур кижилер

1. [illegible]

2. № 3 форма [illegible].

3. Өөренир дээн мергежилинге 2 чылдан эвээш эвес хуусааның [illegible] (ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринге 2 чылдан эвээш эвес хуусаада албан эрттиргеннер).

Билдиришкинни директорнуң адынга [illegible] бижиир.

Билдиришкинге дараазында документилерни хожар:

[illegible] документилер (боду-биле), № 286 майык ёзугаар эмчи шинчилгезы, [illegible] 3х4 [illegible] № 3 форма [illegible].

Өөредилге черинге келгеннер [illegible] хереглелдиг боттарын [illegible].

[illegible]

8 класс доосканнар—орус дылга (диктант), математикага (аас-биле).

10 класс доосканнар — литератураға (чогаалга), математикага (аас-биле), в зоотехния, агрономия, ветеринария салбырларынче кирерлер (10 класс доосканнар) химияга (аас-биле) экзаменнер дужаар.

Эртемниң дугайында документилерни [illegible] 10 класс [illegible].

Бот-өөредилге салбырынга билдиришкиннерни [illegible].

Бот-өөредилге салбырынга кирериниң экзаменнери: август 1-ден 15-ке чедир, октябрь 13-тен 16-га чедир, ноябрь 18-ден 21-ге чедир.

[illegible]

Техникумнуң адрези: Кызыл хоорай. Ленин кудумчузу, 5 Телефоннары: 2-55-93, 2-36-04, 2-43-00.

Профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле республиканың эргелели ССС чыл болгаш [illegible] ПТУ-ларынче [illegible] чыып тур.

Кызылдың болгаш Балгазынның кодээ ажыл-агый [illegible] ПТУ-лары

Слесарь-сантехник [illegible].

Ак-Довурак хоорайның ортумак № 3 ПТУ-зу

[illegible]

Кызыл хоорайның ортумак № 1 ПТУ-зу

Конструкцияларның зашчы[illegible] электрогазосварщиктер, [illegible] слесарь-сантехниктерни [illegible].

Ак-Туруглар (Улуг-Хем рай[illegible]) ХПТУ.

Конструкцияларның [illegible] электросварщиктерни белеткээр.

Чаданның техниктиг училищези (№ 6 ХПТУ-нуң базазында тургустунган).

[illegible] шоферлер [illegible].

Училищелерге өөрениринин хуусаазы: 8 класс доосканнар — 3 чыл, 10 класс доосканнар—1 чыл. [illegible] ПТУ-ларга өөренип турган үеде ажыл стажынче киир санаар.

Сургуулдарны аъш-чем-биле, хептер-биле [illegible] стипендия [illegible].

1. Ортумак эртемниң дугайында документ (боду-биле).
2. 286 майык ёзугаар эмчи шинчилгезы.
3. Чурттап турган черинден шынзылга.
4. 3х4 хемчээлдиг үш фото-чурук.
5. ВЛКСМ райкомунуң азы бүдүрүлгениң өөредип чорудар [illegible].

[illegible] шапкынчылары, школаларның башкылары ПТУ-ларже [illegible] дуза чедиреri, бүдүрүлгелер болгаш комсомол органнары [illegible] дараазында-биле ажылдың чорудуп [illegible] Профтехөөредилге талазы-биле эгелеп тур.

Тываның кодээ ажыл-агый техникуму 1981-1982 өөредилге чылында Абаканның кодээ ажыл-агый техникумунуң [illegible].

Тываның кооператив училищези 1981—1982 өөредилге чылында [illegible] сургуулдар чыып турар.

17-35 хар чедир назылыг 10 класс дооскаңнарны училищеге алыр. Садыг салбырынга [illegible].

[illegible] гайында документ, паспорт, райпоңуң, сельпоңуң, ажылың [illegible] 3х4 хемчээлдиг үш фото-чурук, 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы.

Документилерни дужаар хуусаазы — июль 5-тен август 15-ке чедир.

[illegible] ажыл стажынче киирер.

Училищени дооскаңнарга садыглаашкынның, дөртку разрядтыг поварының, дөртку разрядтыг хлеб бижырыкчызының квалификациязын тывыскаар [illegible].

[illegible] 32 [illegible] 70 рубль [illegible].

[illegible]

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 5. Кооп. техникум. Телефоннар: 2-36-04; 2-55-93.

[illegible]

Бээр кирзи [illegible] — 1 чыл 10 ай.

6 ай дургузунда сургуулдар 32 рубльдан стипендияны алыр. 6 ай өөредилгениң соонда, олар ыштыктың бажынга [illegible] 160 рубль [illegible] 180-200 рубль [illegible].

[illegible]

Дараазында документилерни хожар:

[illegible]

[illegible]

«Тыва совхоз тудуг» [illegible] тыжыныңның түзүт организазынга ажылдап болур.

Бөлүктер четчелзиген соонда кичээлдер эгелээр.

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Энергетиктер кудумчузу, 7 «Тыва— совхоз тудуг» [illegible] комбинады.

телевидение

ИЮНЬ 25-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Буратинонуң...» Уран-чечен фильм. 2-ги кезээ. Бирги фильм—«Ленинград метроному». 10.45 — «Бар-даа [illegible]». Профессор С. П. Капица эрттирер. 11.45 — «Ыры тоочу чок» фильм-концерт. 12.10 — Медээлер. 12.15—14.15 — Чаазар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Бистиң кижи бүрүзүнге хлеб». Документилиг телефильм. 15.25 —«Шымдыгай школазы». Тувнел дамчыдыы. 15.55 — «Сомбреро». Уруглар уран-чечен фильм. 17.00 — М. И. Глинканың романстарын ССРЭ-ниң улустуң артизи А. Соловьяненко ырлаар. 17.00 — Мозамбиктиң национал байырлалы — [illegible] 19.40 — [illegible] СЭВ [illegible] [illegible] 23.40 — Бирги дамчыдыг.

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

ИККИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible] 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «[illegible]» Уран-чечен фильм. 22.55 — 23.15 — «Михаил Ломоносов». Документилиг фильм.

Агаар

[illegible] республиканың бирээ [illegible] Барыын чүк [illegible] 9—14 метр чедир. Агаарның температуразы 21—26 градус чылыыр.

Кызылга [illegible] чагбас. Барыын чүк [illegible] 9—14 метр чедир. Агаарның температуразы 23—25 градус чылыыр.

КИНО

ИЮНЬ 25-ТЕ.

«НАЙЫРАЛ»: «Бүр хемнен Волга чедир» (2 [illegible]) 9.30, 12.10, 17.30, 20.20 «Дөртен бир» 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Али-Бабаның болгаш дөртен дээрбечилерниң ужурааллары» (2 сериялыг) 10.00, 14.00, 20.30, «Нёй Фёдор» 16.50, 18.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Истенге» 15.00, 20.30, «Алдын хъттыг кижи» 16.30, 18.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ыңаашылдың менге тоожузу» (2 сериялыг) 14.30, 17.30, 20.10 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: «Кардиналга дорт кижи ужур» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

ЧАРЛАЛ

Июнь 27-де эртенгини 10 шакта, Тываның [illegible] бирги [illegible] фестивалы эгелээр.

Фестивальга Башкир, Казань, Тыва АССР-лериниң, Даг-Алтай, Хакас автономнуг областарының болгаш Иркутск областың хөөмейжилери кирер.

Июнь 28-те, кежээ 7 шакта республиканың [illegible] Тываның [illegible] Шакылтының [illegible] [illegible] «Саяны» ансамбльның [illegible] совет [illegible] «Сочи-80» [illegible] «Аян» ансамбльның [illegible] хөөмей фестивальның [illegible] концерти болур.

Редакцияның адрези: Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-21-63, редакторнуң [illegible] 2-33-24, 2-31-73 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретарьның 2-23-55, партийжы [illegible] 2-27-13, промышленность килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-42, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-37 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 17566 [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДЕ 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы [illegible] ТЕ—01131

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 148 (11646) | 1981 чылдың июнь 26, пятница | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 кап.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ СЕССИЯЗЫ АЖЫЛЫН ДООСКАН

1981 чылдың июнь 24-түн кежээзинде ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң болгаш Национальностар Совединиң каттышкан хуралы Кремльдиң Улуг ордузунга болган.

Эштер **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Д. А. Кунаев, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, Т. Я. Киселев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, Э. А. Шеварднадзе, В. И. Долгих, К. В. Русаков** оларны депутаттар болгаш [illegible] үргүлчү [illegible] чассаашкыннары-биле уткаан.

Чурттаның ажыл-агыйының хөгжүлдези, чурттаның [illegible] ажыглалы болгаш камгалалының экижидер дугайында, ол ышкаш ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдежиккен республикаларының Чурттаның хоойлужудулгазының үндезиннериниң төлевилелиниң дугайында айтырыгларны чугаалажыры палаталарның ийи ангы [illegible] Эвилел Совединиң Даргазы **А. П. Шитиков** [illegible].

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы депутат **Н. В. Архипов** түңнел сөс чугаалаан.

Ол айтырыгларны амгы сессияга бүгү [illegible] чугаалашканы СЭКП-ниң XXVI съездизиниң совет кижилерниң чаагай байдалын улам [illegible], оон иштинде чурттаның байдалдарын экижидериниң [illegible] талазы-биле калбак хемчеглерни партия, күрүне болгаш профэвилел органнары, күш-ажылчы коллективтер ажыглап кылгаларын база ажыдыралга боттандырарының [illegible] бүзүрелдиг көргүскен деп ол демдеглээн.

Бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң алыс удуртукчузу эш Л. И. Брежневтиң СЭКП-ниң XXVI съездизинге илеткелинде тодаргай айыттынган социал болгаш экономиктиг политиканың депутаттар чугааларынга чангыс эп-сеткилдиг деткиди.

Чурттаның ажыл-агыйын хөгжүдер болгаш чурттаның [illegible] камгалалын [illegible] ыырап талазы-биле чазактың ажылдап кылган тодаргай хемчеглерин сессияга санал бергеннер шупту чүдүг деп санаан. Ынчалза-даа чурттаның ажыл-агыйының байдалынга, чурттаның [illegible] ажыглап болгаш камгалалынга [illegible] элеринчи илеткелде болгаш депутаттарның чугааларында бар болду.

Чурттаның бажыңнарын тудуп болгаш септеп турарының [illegible], ылаңгыя хөй чүүлдери чедир кылдынмаан болгаш өске-даа четпестерлиг бажыңнарны хүлээп ап турарының фактылары амдыда барын дугайты чөптүг сагыш човаашкынныг [illegible].

Амгы сессияга чугааланнынган бүгү саналдарны болгаш [illegible], ол ышкаш ССРЭ-ниң хамаарышкан күрүне комитеттери, министерстволары болгаш ведомстволары кичээнгейлиг көөр [illegible] оратор тыңнаткан. Ол органнарга эргежок чугаалалар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бо айтырыг талазы-биле доктаалының төлевилелинде көрдүнген.

ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Чурттаның хоойлужудулгазының үндезиннериниң төлевилели дугайында элеринчи илеткелин болгаш депутаттарның чугааларында дозу [illegible]. Оон-биле кады хоойлу төлевилелинге [illegible] чамдык саналдар база чугааланнынган. Палаталарның [illegible] ол саналдарны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының доктаамал комиссияларының даргалары-биле кады көрген. Ол көрүлдекениң түңнелинде ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Чурттаның хоойлужудулгазының үндезиннерин 20 чүүлге эдиг-биле кады бадылаар деп ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының доктаамал комиссияларының даргалары-биле дугуржулган саналды киирип турары бо.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бүгү ажылы партияның XXVI съездизиниң [illegible] шиитпирлериниң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң сессияга чыдыгтынын чак чугаазының тодарадыкчы галдары-биле эртип турар-дыр деп, оратор чугаалаан.

Делегейниң [illegible] болгаш улустарынга Кыйгырыгны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң хүлээп алганы, ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Чурттаның хоойлужудулгазының үндезиннерин бо сессияга көргени тайбыңны камгалаары болгаш чоннуң чаагай байдалын бедидери Коммунистиг партия биле Совет күрүнениң дээди сорулгазы болуп келгенин болгаш болурун бүзүрелдиг херечилеп турар.

Чурттаның ажыл-агыйын хөгжүдер, чурттаның фондузунуң ажыглалын болгаш камгалалын экижидер дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң доктаалын чангыс үн-биле хүлээп алган.

ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Чурттаның хоойлужудулгазының үндезиннерин депутаттар палаталарга ийи ангы бадылааш, чангыс үн-биле хүлээп алган. Ол үндезиннерни [illegible] ССРЭ-ниң Дээди Совединиң доктаалын хүлээп алган.

Оон соонда сессия хуу [illegible] чугааланнынганнарынче шилчээн.

«ССРЭ-де турар даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгезиниң дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузунуң төлевилелиниң дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы депутат **Н. В. Талызин** илеткел кылган.

Ол айтырыг талазы-биле [illegible] Даштыкы херектер талазы-биле комиссияларның болгаш Хоойлужудулга саналдаар комиссияларының [illegible] эвилел Совединиң Даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының Секретары **В. В. Загладин** кылган.

ССРЭ-де турар даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгелери-биле холбаштыр турар келир практиктиг айтырыгларны амгы үеге чедир янзы-бүрү [illegible] келген хоойлужудулгаларның хөй-ле [illegible] актылары-биле таарыштыр шиитпирлеп келген деп оратор чугаалаан. Ол чоруктуң совет органнарының даа, ССРЭ-де турар даштыкы хамаатыларның [illegible] чамдык нарын чүүлдерни тургузуп келген деп ол демдеглээн. Ынчангаш Даштыкы херектер талазы-биле комиссиялар болгаш Хоойлужудулга саналдаар комиссиялар ССРЭ-де турар даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгезиниң бүгү кол айтырыгларын таарыштыр шиитпирлээр апаар чангыс аай Хоойлуну [illegible] чалыг болгаш көнчүг-ла чогуур үезинде кылдыр санап турар.

Комиссияларның [illegible] биле алырга, Хоойлунуң төлевилели ССРЭ Конституциязынга бүрүн дүгжүп турар. Бистиң чуртувуста турар даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгелериниң дугайында күштүг болуп турар хоойлужудулганы ажыглап келгениниң тургустунган практиказын база көргүзүп турар. Киржикчизи ССРЭ база болуп турар делегей керээлериниң чүүлдерин төлевилелде болур [illegible] көрген. Социалистиг делгиме чурттарының бо талазынга хоойлужудулгазы [illegible] база ажыглаан.

[illegible] бо Хоойлунуң төлевилели бүрүн [illegible] айтырыгларының [illegible]-даа талазы-биле бо Хоойлунуң төлевилели бүрүн күрүнелерниң бо янзылыг хоойлуларындан принципиалдыг ылгалдыг.

ССРЭ-де турар даштыкы хамаатылар [illegible] социал болгаш эт-хөреңги байдалындан, расазындан болгаш национал-язындан, эр, херээжениинден, эртем-билиинден, дылындан, шажынны канчаар көөрүнден, кылып турар ажылының хевиринден болгаш бүдүжүнден база өске-даа байдалдарындан хамаарылга чокка, Хоойлу мурнунда бир дөмей болур. Даштыкы хамаатыларга хамаарыштыр кандыг-бир өскээр көөр чорук совет кижилерге чок болгаш туруп-даа шыдавас.

Совет кижилерниң ханы интернационализминден ол тодаргай илергейлеттинип турар. Бо хааргe, өске чурттарның улустары-биле тайбыңның, найыралдың болгаш кады ажылдажылганың талазы-биле Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң чайгылыш чок чорудуп турар политиказының [illegible].

«ССРЭ-де турар даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгезиниң дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузун комиссияларның [illegible] тайылбырлаттынган эдилгелер болгаш немелделер-биле кады бадылаар деп саналды Даштыкы херектер талазы-биле комиссияларның болгаш Хоойлужудулга саналдаар комиссияларның [illegible] оратор киирген.

«ССРЭ-де турар даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгезиниң дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузун палаталар [illegible] ийи ангы бадылааш, депутаттар чангыс үн-биле хүлээп алган.

Ол Хоойлуну күштүг болдурарының чурумунуң дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң доктаалын хүлээп алган.

Оон соонда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында илеткелди ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **М. П. Георгадзе** кылган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible] хоойлуларны болгаш доктаалдарны хүлээп алган.

Оон-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң амгы чыылганының бешки сессиязы ажылын дооскан.

(СЭТА).

ССРЭ-ДЕ ДАШТЫКЫ ХАМААТЫЛАРНЫҢ ЭРГЕ-ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА ССРЭ ХООЙЛУЗУНУҢ ТӨЛЕВИЛЕЛИНИҢ ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы депутат Н. В. Талызинниң илеткели

Эш Л. И. Брежневтиң илеткели «Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыы бистерниң шуптувустуң сагыш-сеткилдеривисти хайныктырды. Кыйгырыгда [illegible] ыяды хандырары Совет күрүнениң даштыкы политиказының дээди сорулгазы боор келген, боор-даа турар, ындыг боор артар-даа.

Ол СЭКП-ниң XXVI съездизинге илии үндүрген 80 чылдарда Тайбың программазынга үндезилеттинип турар, ынча амгы үеде делегей байдалын экижидер, делегейниң дүшкүүрлүг байдалын чавырылдыларын уламчылаар болгаш таныладыр талазы-биле, боо-кепсекти эндере бүдүрерин соксадыр, күрүнелерниң тайбыш кады ажылдажылгазын калбартыр талазы-биле чаа болук саналдар киирген. Эш Л. И. Брежневтиң съездиге илеткелинге чугаалаан саналдарын черге тайбың турзун деп күзеп турар бүгү кижилер деткип турар.

Совет Эвилели янзы-бүрү социал тургузугдуг күрүнелерниң тайбыш кожа-зелбээ чурттаарының база делегейге калбак кады ажылдажылганың ленинчи даштыкы политиказын чайгылыш чок боттандырып турар. Бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң ол принциптиг [illegible] боттандырарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң үнелеп четтинмес [illegible] ол удурланыышкын бүгү бөмбүрзекте канчаар-даа аажок улуг атааздарлыг болгаш бедик үнелээшкинниг.

Тайбың программазының боттаныышкынының экономикага болгаш садыглажылгынга, эртем болгаш культурага, спортка болгаш туризмге — бүгү адырларга ССРЭ-ниң [illegible] чалыг байдалдарны тургузуп турар. [illegible] гуманитар характерлиг харылзаалар быжыгып турар. Чүгле эрткен беш чылда безин бистиң чуртувуска чээрби беш миллион даштыкы хамаатылар келгеш барган.

ССРЭ Конституциязынга [illegible] болгаш сайзыраңгай ажылдар талазы-биле калбак программаны боттандырып турар деп, оратор улаштыр чугаалаан. Ол ажыл улуг болгаш ажыктыг болуп турар деп, эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXVI съездизинге илеткелинге айыткан: «Чаа Хоойлулар ниитилел харылзааларының янзы-бүрү талаларын [illegible] таарыштырар арганы берип турар» — деп, ол демдеглээн. Ындыг чаа хоойлужудулга актыларының бирээзи болза ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бо сессиязынга [illegible] биле төлевилелин киирген ССРЭ-де даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгелериниң дугайында Хоойлу болур.

Бо хоойлу төлевилелиниң сонуургалы база Совет Эвилелинде доктаамал чурттап чоруур када турар даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгелериниң [illegible] чангыс аай хоойлужудулга актызынга комплекстиг кылдыр тодаргайлаары болур. Хоойлунуң оларга хамаарыштырган чүүлдери бир эвес ССРЭ хоойлужудулгазында өскээр бердүнмейн турар болза, хамаатыжы болбайн турар кижилерге, азы өскээр чугаалаарга, кандыг-бир талазы-биле хамааты болурунуң барымдаалары чок кижилерге база хамаарыжыр.

Даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгелериниң дугайында Хоойлуну бистиң чуртувуска бир дугаар, чаа ажылдап кылган. ССРЭ-де даштыкы кижилерниң эрге-хүлээлгелериниң кол-кол айтырыгларының талазы-биле амгы үеде бар турар нормаларны ол каттыштырып турар. Оон ангыда ында мурнунда практикага ажыглаттынып турза-даа, хоойлу ёзугаар быжыглаа доктааттынмаан дүрүмнерни база киирген.

Төлевилелде беш эгелер болгаш 33 чүүл кирип турар. Оон үндезилеттинип турары эрге-дүрүм принциптерин ССРЭ Конституциязында тодаргайлаан. Олар делегей эрге-дүрүмүнүң амгы үеде күштүг болуп турар нормаларынга, оон иштинде Экономиктиг, социал болгаш культура эргелериниң дугайында [illegible] болгаш Хамаатылыг болгаш политиктиг эргелер дугайында делегей [illegible] нормаларга, ол ышкаш Хельсинкиге чөвүлел хуралдың Түңнел актызының [illegible] дүгжүп турарын демдеглеп чугаалаар апаар. Даштыкы хамаатыларның байдалынга хамаарышкан [illegible] даа эрге-дүрүм документилеринде айыткан ССРЭ-ниң хүлээлгелерин күүседирин база [illegible].

ССРЭ-де [illegible] ларга национал чурумну тыптыр [illegible] келин демдеглээн. Ол дээрге ССРЭ Конституциязындан, бо Хоойлудан база совет хоойлужудулганың өске-даа актыларындан өске чүүл хамаарышпас болза, ССРЭ-де даштыкы [illegible] Даштыкы хамаатылар мурнунга бир дөмей эрге-хүлээлгелерлиг болурун саналаан [illegible].

Совет Эвилелинге [illegible] эргелерин болгаш хосталгаларын [illegible] ССРЭ Конституциязы [illegible] листиг ниити чурттаалганың чурумнарын, совет улустуң ёзу-чаңчылдарын болгаш чаңчылдарын [illegible] төлевилели оларга хүлээлгелерин турар ССРЭ хамаатыларының бүгү эргелерин даштыкы хамаатыларга бүрүн тыпсыр бадыткаар [illegible] Төлевилелде кол эргелер болгаш хүлээлгелер оларның характерин үндезилеттинер чүгле ССРЭ [illegible] турар болур.

Ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын болгаш тайбыңның херээн камгалааны дээш, революстуг болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннерге киришкени дээш, демократтыг хөй-ниитиниң болгаш политиктиг, эртем азы чогаадыкчы өске-даа ажыл-чорудулгазы дээш истеттирип, сүрдүрген даштыкы хамаатыларга хоргадаар эргени ССР Эвилели болгаш эвилелдешкен республикалар ССРЭ Конституциязының 38-ки чүүлүнге база эвилелдешкен республикаларның конституцияларынга дүүштүр тыпсыры чаа хоойлуда көрдүнүп турарын оратор демдеглээн. Кем-херек үүлгедикчилеринге, үүлгедигжилери дээш делегейниң демократтыг хөй-ниитизиниң талазындан буруу шаптырган янзы-бүрү террористерге хоргадаашкынны бистер тыпсып келген болгаш тыпсыр-даа турар бис деп, ол чугаалаан.

ССРЭ-де даштыкы хамаатыларның хоойлу төлевилелинде айыттынган кол эргелери, хосталгалары болгаш хүлээлгелери илеткелде оон ындай тодаргайлап демдеглээн.

ССРЭ-де даштыкы хамаатыларның социал-экономиктиг эргелерин болгаш [illegible] ни боттандырарының магадылалдарын [illegible] лаары чаа хоойлунуң онзагай чүүлү болуп турар. Даштыкы [illegible] болгаш [illegible] харыштырып турар капиталистиг [illegible] совет хоойлу оон-биле принциптиг [illegible] тыны хамаатыларның оон өске эргелерин чүгле ёзу-хевир бараалгалап чарлаза-даа, ол [illegible] тандырар чугайынга ында сагыш салбайн турар.

Чаа хоойлу кады ажылдажылганың [illegible] болур деп, Н. В. Талызин түңнептер [illegible] тиг тургузугнуң болгаш совет [illegible] демократтыг болгаш чаагай [illegible] даштыкы хамаатыларның эргелерин ССРЭ-де [illegible] дээр дугайтыр буржуаз пропаганданың [illegible] бүгү делегейге тайбыңны [illegible] га сонуургалдыг бүгү кижилер-биле экономиктиг, эртем болгаш культура харылзааларны бүгү талалыг калбартырынга [illegible] хоойлу бадыткаар. (Алыс чассаашкыннар)

Ниитиниң малының баш саның өстүрер, продуктулуун бедидер херекке Алачурттуң Улуг дайынының хоочуну Доңгак Хелиң-оолович Бегзи-Хуурак биче эвес үлүүн киирген. Бо малчын чүгле хойга безин 25 чыл ажылдааның айтырга оон арга-дуржулгазының улуг дээрзи тодаргай.

Д. Х. Бегзи-Хуурак — Улуг-Хемде Жданов аттыг совхозтуң дуржулгалыг малчыннарының бирээзи.

— Бир дугаар төрүүр дүңгүш аныяк хойларны эрткен чылын хүлээп алган бис. Оларны кыштан хүр ажырар дээш ажаалда, чемгерилгезинче, суггарылгазынче доктаамал кичээнгейни салып келгенивистиң түңнелинде арган-доорган хой чок болган. Хой оолдаашкынынга экии белеткенгеш, ону организастыг эрттиргеш, төрүүр 100 башка онаалтыр 85 хураганы алдывыс. Ынчангаш социалистиг хүлээлгевис күүсеттинмис — деп, Доңгак Хелиң-оолович биске чугаалады.

Бир хойдан-на 2,5 кг дүк кыргып алыр ужурлуг, ону ажыр күүседиринге хойжу шуут бүзүрелдиг.

Хоюн кыргыткаш, чугдуруп алгаш, тергиин тайгаже чайлагладып үнеринге кадарчы белеткенип турар. Д. Х. Бегзи-Хуурак каш хонгаш, Ажыктың чайлаанче хоюн боттандап кадарып үнер.

Он бирги беш чылды хоочун хойжу багай эвес көргүзүглерлиг эгелээн.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУНТАРДА: хойжу Д. Х. Бегзи-Хуурак; оон хойлары.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

Бистиң улузувустуң күзел-соруу

ЧЕР КЫРЫНГА ТАЙБЫҢ!

ШАЛЫПЧЫ ИШ-БИЛЕ

Төрээн совхозувуста бир чугула кампания — часкы хову ажылдарынга хоочуннарның [illegible] комсомолчу-аныяктар бистер бир демниг кириштивис. Совхозта чолаачыларның хөй кезии аныяктар.

Хоочун ладыыкчыларывыс М. Ооржак, О. Богбалдай, М. Моңгуш олар ээлчег [illegible] үлүүн доктаамал ажыр күүседип келген. Олар техникага камныг, ак сеткилдиг [illegible] байлак дуржулгазын биске дамчыдып берип чоруур.

Ам харыысалгалыг үе — чайлаглаашкынче совхозтуң малчыннары кирген. Оон эки эрттиреринче [illegible] база-ла үлүүвүстү киирип тур бис. Малчыннарны [illegible] чайлагларже көжүрүп, азы болгаш чугула херекселдиң [illegible] чүүлдерин чедирип берип турар бис.

Совет кижилер-биле бир дөмей, тайбыңның [illegible] Төрээн чуртувустуң күчүзүн быжыглаар хүлээлгелиг бис.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чымыжының бешки сессиязынга эш Л. И. Брежневтиң чугаазын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга Кыйгырыын радиодан дыңнап, солуннарлан кичээнгейлиг номчуп турар. Делегейге [illegible] тайбыңны камгалаар дээш бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың мөгег чок [illegible] бедидип турар. Ынчангаш Төрээн чурттуң [illegible] быжыглап [illegible] улуувусту улам көвүдедир хүлээлгелиг бис.

А. ООРЖАК,

«Доң-Терезин» совхозтуң чолаачызы.

ИЗИИ-БИЛЕ ЧҮҮЛДҮГЗҮНДҮВҮС

[illegible] эки болган тудум-на, совет улустуң чаагай чоруу улам бедиир, ыяк Төрээн [illegible] тайбыңның [illegible] «Кызыл тудуг» [illegible] А. Д. Воронинниң бригадазының [illegible] бо беш чылдың баштайгы чылының [illegible] багай эвес эгелээнис.

[illegible] бригаданың [illegible] чамдык [illegible] мастерскаязының тудуунда ажылдап турар. Ында сес кижи бар. Олар [illegible] херектиг тудуг материалдары-биле [illegible] турарын чедип алырынче [illegible] база [illegible] ажылдың хемчээлин тодарадып берип, участок мастериниң [illegible].

[illegible] 24 муң рубльдың [illegible] 296 муң рубль [illegible] күүсеткеннер. Бо [illegible] Николай [illegible] Эртине Хертек, Николай Сүүр-оол [illegible].

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible] бешки сессиязынга [illegible] ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын бистиң [illegible].

В. ЗВЕРЕВ,

«Кызыл тудуг» эгелелиниң № 2 тудуг участогунуң мастери.

Б Е Д И К КӨРГҮЗҮГЛЕР-БИЛЕ

«Чаа орук» совхозтуң ажылчыннары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] амыдыралга боттандырар, он бирги беш чылдың баштайгы [illegible] болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннин күүседир дээш [illegible] Он бирги беш [illegible] Чөвүлелиниң [illegible] ВЛКСМ ТК-ның [illegible] соруктуг [illegible] идепкейлиг киришкен.

Республика Национальнаяга [illegible].

[illegible] дап турар.

Бирги кварталда районнуң совхозтарының аразынга калбарган социалистиг чарышка «Чаа орук» бирги черни ээлээш, СЭКП Эрзин райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ажыл-агыйның № 4 хойжу бригадазы (бригадири Б. Ч. Севилбаа) төрүүр 100 хойга онаалтыр 99 хураганы менди доруктурган, чарышка тиилекчи болуп, база шилчиир Кызыл туг-биле шаңнаткан. Эрткен беш айларда совхоз 47 тонна сүт садар тургаш, 56,7 тонна кылдыр, 110 хуу күүсеткен азы планның иштинде 4,7 тонна сүттү күрүнеге дужааган. Саткан сүт эрткен чылдың бо үезинде деңнелинден 2,5 тонна хөй болган.

Сүт саалдазын көвүдедири-биле кышкы үеде саар инектерниң чемгерилгезин экижидип, чемни чүгле болбаазыраткаш бээрин организастаан, саанчылар ортузунга социалистиг дээштиг кылдыр чорутказ.

Совхозтуң хойжуларының [illegible] бо чылын [illegible] даа артык бедик. Олар [illegible] төрүүр [illegible] 94 хураганы менди доруктурган. Малдың өлүп хораар чорук эрткен чылдың бо үезинде деңнелинден 91 хуу кызырылган.

[illegible].

А. БАРЫМ,

«Чаа орук» совхозта партком секретары.

КИЧЭЭНГЕЙНИ — ТУДУГЛАРНЫҢ ШЫНАРЫНЧЕ

Тудуг ажылдың экижидерин болгаш капитал салыышкыннарның [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринде айыткан. Он бирги беш чылда кол кичээнгейни бүдүрүлге күштерин болгаш кол фондуларны ажыглалга кииреринче, капитал салыышкыннарын болгаш материалдыг курлавырларны [illegible] ундары ажар.

Капитал салыышкыннарының [illegible] тудуг-монтаж ажылдарының шынарындан улуг-биле хамааржыр. Сөөлгү чылдарда республикада тудуг-монтаж ажылдарының шынарын [illegible] тудуг организациялары кылып турар. Трестер [illegible]

[illegible] келген. Республикага 1976 чылда бүдүрүлге тудугларының 96 хуузу, чурттаар оран-савазының 94 хуузу, [illegible] 70—80 хуузу чүгээр деп демдектээн [illegible] турган болза, эртенн чылда ажыглалга киирген 782 тудугларның 66 хуузун күрүне комиссиялары эки деп демдектерге хүлээп алган.

Ынчалза-даа капитал тудугнуң шынары ам-даа кудук деңнелде болуп артышаан. Бо шынарлыг, чедир кылдынмаан объектилерни хүлээп алыр таварылгалар Хөй Шаңгыш районнарда чурттаар бажыңнарының, ургуларның шынары кудуг. Чурттаар [illegible] хаарылгалаваан машиналардан [illegible]

[illegible]

«Мергежилдиң тергиини» деп ат дээш конкурстарны организастап турар апарган. Бо талазы-биле эвээш эвес ажылдарны «Тыва тудуг» трестиң коллективи [illegible]

Тудуг-монтаж ажылдарының шынары инженер-техниктиг [illegible] жыр болгай. Тудуг организацияларында [illegible]

[illegible]

ХУУСААДАН ЭРТЕ

«Тыва дагдуутрой» [illegible] № 2 экскаваторлуг [illegible]

[illegible]

В. САЛЧАК.

СЭКП обкомунуң тудуг килдизиниң инструктору.

Кызылдың № 2 АТП-зинде «Огонёк» кафениң буфеди шаг-ла-ла ажылдап эгелээн. Сөөлгү чылдарда оон ажылы улам [illegible] Буфеттиң эргелекчизи Валентина [illegible] биле ажылчызы Валентина Васильевна Бендрих олар мында ам 7 [illegible]

ЧУРУКТА: солагай талазындан оң талазынче — В. С. Черметьева биле В. В. Бендрих олар чагыг тургузуп турлар.

В. ШАЙФУЛИННИҢ фотозу.

ОЛЧА УЛАШСЫН

1981 чылдың эгезинде Э. Кечил-оол [illegible] «Мээн олчам» деп аттыг чечен чугааларының чыындызын парлаткан. Мында кирген чечен чугаалар янзы-бүрү чылдарда бижиттинген. Чыындыны «Ленинниң портрези» деп чечен чугаа-биле ажыткан [illegible]

[illegible] хайныктырар. Бичии ооң тележки [illegible] ны амыраан диригн амытаннарга ынак болурунче угландырып турар. Моон мындыг түңнелди [illegible]

[illegible]

«Чударан» деп чечен чугаа чыындыда кол черни ээлеп турар. Ол бистиң кижилерниң сеткил-сагыжын [illegible] [illegible] Чугаа талазы-биле [illegible] ам-даа [illegible] деп авторга күзеп каалы.

С. ОЮН.

Таңды район.

Чагаа парлаттынмаза-даа

БАДЫТКАТТЫНМААН

Хоюшкак бараанныг магазинниң багай ажылын, садыгжыларның чоңга кааржызын, садыгның чогуур үезинде ажыттынмазын шүгүмчүлээн чагаа Бай-Тайга районундан келген.

[illegible] ажылчылар хуралдарынга сайгарып көрген. Ук садыгны контрольдап болгаш садыг [illegible] чүүл болгаш саныг [illegible] Чагаада [illegible] бадыткаттынмаан [illegible] биле шыдаргу ажылдап, районга кат удаа бирги черни эзелдир дээрзин Бай-Тал кооп Союзунуң кустомунуң даргазы Х. С. Аныр-оол редакцияга дыңнаткан.

Районнардан медээлер

УЛУГ-ХЕМ

[illegible]

Н. МААДЫ.

ЭРТКЕН ЧЫЛДААЗЫНДАН ДЭЭРЕ

Суур кыдыы-биле агып баткан кара сугну кежир бээрге, совхозтуң төп кыдырыгы турар [illegible] Ында чүгле электри [illegible] чырыылар дазылдаар. Кеке шиммэн барык-ла дыңналбас Хире-хире хой туткан улустуң холбалаан унү келир азы тааны [illegible] шылыраар.

Тес-Хемде «[illegible]» совхозтуң [illegible]

[illegible]

Ол [illegible] дээр.

И. КОМБУ.

[illegible] дап турар.

(Бистиң корр.).

УКРАИН ССР. Черкассы областың кадээ ажыл-агыйның ажылдакчылары эът болгаш сүт бүдүрүүрүн бо беш чылда дыка кободедир деп эгелээшкинни [illegible] Канзаралар семиртиилгезиниң хой-хой операторлары бо хүннер-

де [illegible] 1100—1200 грамм немелде [illegible] апарган.

Бо чылдың [illegible] нэге 600 тонна эътти, 22,6 муң тонна сүттү [illegible] кан.

[illegible] тың ажыл-агыйлары хой бериир мал чемн [illegible] ны улуг шөлдерде тарып өстүрүп турар апарган.

Маньково районнуң Островский аттыг колхозунда мыйыстыг бода мал семиртир комплекстиң (чурукта) тудуунга үндүрген акша-хөреңги

оон үш чылда ажыглалдың тургузунда холуур-биле аштыптынген. Мал чемн белеткелинге күчүлүг техниканы колхозта ажыглап турар (чурукта).

И. ВОЛЧКОВТУҢ болгаш Н. ТАРУСОВТУҢ фотолары.

СЭТА-ның фотохроиниказы.

ПАРТИЯ САЙЗЫРАҢГАЙ СОЦИАЛИЗМ ҮЕЗИНДЕ

Политинформаторларга, агитаторларга

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы [illegible]

[illegible]

[illegible] кеп болгаш автономнуг республикаларның, областарның, округтарның [illegible] хөй национальдыг. Ынчангаш ажылчы чоннарны совет па[illegible]

[illegible]

харылзаалар, ол ышкаш түс [illegible] кунарны бот-боттарын эки билип алыр арганы берип турар.

Ак-дуина партиялар-биле бодунуң харылзааларын СЭКП марксизм-ленинизмниң [illegible]

[illegible]

[illegible] Өгийттиг үеде чүгле Төп Комитеттиң Политбюрозунуң кежигуннери болгаш кежигуннериниң кандидаттары, секретарьлары [illegible] каш чүс партийжи делегациялары хүлээп алган. [illegible] СЭКП-ниң төлээлекчилери коммунистиг [illegible] [illegible] XXVI съездизинге [illegible] Брежнев [illegible]

[illegible] нистиг партиязы — совет эвилелиниң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү, совет улустуң амыдыралы. Сайзыраңгай социализмниң амгы үе-чадазында чедип алган кайгамчыктыг чедиишкиннерниң бодаттынышкынында партия — бистиң чениш угааны, аллары болгаш [illegible] деп В. И. Ленинниң сөстери улам ханы утка-лыг болуп берген.

В. БИЧЕ-ООЛ,

тоогу эртемнериниң кандидады, доцент.

ИЛЬИЧИНИҢ ПРОФЭВИЛЕЛ БИЛЕДИ

В. И. Ленинниң 1918 чылдың күзүнүнде профэвилел кежигүнүнге киргени. ленинчи идей-теоретиктиг болгаш практиктиг байлак амыдыралга дыка солун чүүлдер-биле неметтиниптурар.

Ол болза ынчан Совет республикага аар-берге үе турган. 1918 чылдың чайынында даштыкы интервентилер орус ак гвардейжилерниң деткимчези-биле Россияның девискээриниң дөрттүң бир кезээн эжелеп алган турганнар. Партия чуртту шериг лагери кылдыр чарлаан болгаш оон ажылагыйын болгаш культура-политиктиг амыдыралын дайын байдалынга таарыштыр эде тургускан.

Интервенцияны ойтур шавар, социалистиг Ада-чуртту камгалаар талазы-биле профэвилелдерни [illegible] ажылдан ол руткан. В. И. Ленин ол байдалдарда учёттуң, нормалаашкынның организация болуп каттыжарының сорулгалары бедик болгаш чугула сорулгага чагыртканын турарының, көргелеп башкарарынга массаны өөредириниң, номналзырак чорукка эвес, лекцияларынга, митингилээринге эвес, дуржулгага өөредириниң сорулгаларын» онза чугулалап демдеглээн.

В. И. Ленин «Профэвилелдерниң сорулгаларының дугайында» чүүлүнге «шимчээшкин-биле профэвилел шимчээшкининиң ол чаа сорулгаларга-даа, социалистиг тургузуушкунга чартык пролетариаттың улам-на хөй санныг массаларын хандыкшыдарынга-даа организацияның чаа хевирлерин дилеп тывары» эргежок чугулазын айыткан.

Ындыг эң чугула организастыг хевир болза профэвилелдерни бүдүрүлгениң адырлар аайының принциви база [illegible] принциви-биле тургузары. 3 ол [illegible] профэвилел кежигүнүнге бүгү-нийти хаара тудары бо[illegible] 1918 [illegible] профэвилелдерниң бирги Бүгү-россия съездизиң Совет эрге-чагырганы база оон чазаа — Улус Комиссарларының Чөвүлелин олар бурун долузу-биле деткип турарын чангыс эп-сеткил-биле илергейлээн, оон соонда профэвилелдерни идейорганизация талазы-биле че[illegible] тургустунган. Металлистерниң эвес-таваржылгарын. [illegible] бүдүрүлгелерниң профэвилелдери [illegible] Профэвилелдерниң социал баазазы калбарган. Бир эвес 1917 чылда база 1918 чылдың эгезинде профэвилелдерни колдуунда-ла индустриалдыг пролетариатты каттыштырып турган болза, 1918 чылда ажылчы чоннарның чаа-чаа кезектерин — эмчелге база парлалга, урак чүүл ажылдакчыларын хаара тутпушаан, олар нийти профэвилелдерниң эргезинге кирип база чангыс аай пролетарлы сагылга-чурумга чагыртып турган.

Чогум-на ынчан совет журналистерниң чаа профессионал эвилели чаа тургустунган 1918 [illegible] ол чылдың ноябрьга чедир совет журналистерниң [illegible] ынче оон профэвилели шуут тургустунган. Ол эвилел «нийти-даа, профессионал болгаш тускай-даа совет парлалга органнарынга ажылдап турган журналистерни» каттыштырган.

«Ажылчын-тараачының [illegible] база деткип турар совет парлалга [illegible] бижип азы ажылдап турар кижи бүрүзүн кожээгүтүнү бооп болур. Ындыг профэвилелдиң тургустунганы оон улуг ужурлуг болган. Чүге дээрге буржуаз литераторларның дыка хөй Совет эрге-чагырганың талазынче кирбейн барган. Ынчангаш журналист кадрлар чедишпезинден партия дыка бергедеп турган. Ынчалзажок большевиктерге партияның херээнге кызыгаар чок бердинген, талантылыг, дуржулгалыг журналистерниң «алдын фонду» бар турган. Ол чугула ажылга Н. Крупская, М. Ольминский, Е. Ярославский, пролетарлы чогаалчылар М. Горький, А. Серафимович болгаш өскелер-даа идепкейлиг кириш[illegible].

В. И. Ленин пролетарлы журналистиканың кадрларын ажык улуг кичээнгейин салып, большевик база пролетарлы [illegible] Бүү талалыг киржири ораалдажып, Д. Бедныйның шоодуглуг чүүлдерин деткип чораан. В. И. Ленин бодун большевик журналистерниң бөлүк отрядынга киргенин чоргаарал-биле санап чораан. 1921 чылдың марта РКП[illegible] [illegible] Бүгү-россия съездизиниң делегадының анкетазын (бүрүткелин) долдуруп бижиирде: «1917 чылга чедир кылып чораан кол ажылым» деп шугумга: «Литератор» деп Владимир Ильич [illegible].

Ынчалзажок [illegible] В. И. [illegible] В. И. [illegible] ажылдап [illegible] В. И. Ленин журналистер коллективиниң дуржулгазын [illegible] Ажылдарының [illegible] ажыглаар [illegible] Ленин [illegible] ажылдарының [illegible] айыткан. [illegible] Интеллигентичи [illegible] Ажылчын болгаш [illegible] массаны [illegible] ажылынче чаа чүүлдү херек чыгаанга камгаар турганзып турарынче улам улуг кичээнгейин салыр. Ол чаа чүүлдер кылып ниң кизс коммунистиг болгаш [illegible] улам дейү-биле ажылап [illegible].

В. И. Ленинниң ол кыйгырыглары журналистерниң [illegible] болгаш чаа [illegible] тургузарының [illegible] идепкейлиг киржип эгелээннер.

Горки дагларынга үр эвес дыштангаш, В. И. Ленин октябрьның ортан үезинде Москвага чедип келген. Владимир Ильичиниң [illegible] ээр дерээжен Ф. Каплан [illegible] болгаш [illegible] Ол [illegible] Ол [illegible] Владимир Ильич [illegible] журналистерниң профэвилелиниң кежигүнүнге ону [illegible] бижиирде ол: «Совет журналистерниң профэвилелиниң кежигүнүнге [illegible] Вл. Ульянов (Ленин)».

Октябрьның 22-де профэвилелиниң комитеди ол бил[illegible] болгаш Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң Даргазын совет журналистерниң профэвилелиниң кежигүнүнге хүлээп алган Октябрь 24-те «В. И. Ленин [illegible] кежигүнү» деп эге-биле «Правдага» [illegible].

В. И. Лениниң профэвилел [illegible] Совет журналистерниң [illegible] Ол факт бодун бээн Ленин ындыг профэвилел [illegible] базыткан турар. Совет журналистерни каттыштырарының [illegible] ажылдап ол кур[illegible].

В. И. Ленин профэвилел [illegible] «Күш-ажылдың Кызыл [illegible]» [illegible] болур» — деп, пес-травы [illegible] Бүгү-россия съездизинге ол [illegible].

1918 чылдың ноябрь 6-да В. И. Ленин Эвилелдер бажыңының Колонналыг залынга болган профэвилелдерниң Бүгү-россия [illegible] Москва [illegible] залынга чүве чугаалаан Пролетариат диктатуразының баштайгы чылында чаа амыдырал [illegible] профэвилелдерниң ролю кайгамчык улуг болганын ол демдеглээн. В. И. Ленин: «Амыдырал чедир чорук [illegible] ажыл-херекче улам-на чаа-чаа массаларны [illegible]» деп чугаалаан. Совет профэвилелдери ажыл-биле ажылдаарының үези эргелиг кезээде В. И. Лениниң [illegible] ниң-даа турар. Совет профэвилелдери [illegible] сорулгазынга [illegible] ниң эң чугула, кол негелдезин [illegible] В. И. Ленин айтып чораан Совет профэвилелдери амгы үеде-даа Владимир Ильичиниң ол айтыышкынын [illegible] ажылчы чоннарга профэвилелиниң эге организациязы бүрүзү эргелеп башкарарының ленинчи школазы, ажыл-агыйны чо[illegible] [illegible] чедир алыры дээш ажылдап турар.

Т. ДЕРНИЦИНА,
тоогу эртемнериниң кандидады.
(«Труд» солундан).

АМГЫ ҮЕНИҢ ЭҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга эш Л. И. Брежневтиң чугаазы, делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыы делегейниң хөй-ниитизиниң база парлалгазының кичээнгейиниң төвүнде турар. Эң чугула ол документилерни даштыкы чурттарның солуннарының бирги арыннарынга долузу-биле азы оларның делгеренгей [illegible] парлаан. Тайбынче, чавырлыышкынны камгалаарынче база быжыглаарынче болуруң сыныш чок чүткүлүн ССРЭ база катап бадыткаан-дыр деп, янзы-бүрү чурттарның сураглыг кирүне болгаш хөй-нийти ажылдакчылары, парламентилер кежигүннери, парлалга демдеглеп турар. [illegible] империалистиг бөлүктерниң бөргүлүг-биле делегейже байдал [illegible] биле нарыыдаан амгы үеде Совет Эвилелиниң тайбың ээ инициативазының онза чугула ужур-дузазын делегейниң тайбынга ынак миллион-миллион кижилери билип турар.

Тайбынны хандырары Совет күрүнениң даштыкы политиказының дээди сорулгазы болуп келген болгаш болуп-даа турар деп, Чехословакияның «Руде право» солуну бижээн. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чехословак [illegible] Прегидиумунуң [illegible] ол солун парлаан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын бүрүн деткээнин ол медеглелде айыткан.

Бүгүнүг болгаш чаагай сеткилдиг чорукту, кижи төрел[illegible] гетенниң келир үезиниң дугайында [illegible] Москвадан база катап дыңналган-дыр деп, Болгарияның «Земеделско знаме» солуну бижээн. Ол кыйгырыг — СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң ленинчи даштыкы политиказының, милитаризм күштерин кызыгаартырбас болгаш делегейниң чаа [illegible] ии дир деп, [illegible] демдеглээн. Л. И. Брежневтиң чугаазы, совет парламентиниң [illegible] ре бүдүрериниң соксадырынче, чепсегленнишкиннерни [illegible] СЭКП-ниң принципиалдыг политиказын база катап бадыткаан.

ССРЭ-же фашистиг Германияның [illegible] ындан бээр 40 чылдың хуусаазынга делегейниң бүгү чурттарының дээди хоойлу-дүрүм органнарынга кыйгырыгны чорудуп факт онза чугула [illegible] деп, Польшаның «Трибуна люду» солуну демдеглээн. Леонид Ильич Брежнев делегейниң амгы байдалын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга [illegible] даргай сорулгаларын база ар[illegible] Л. И. Брежнев Совет улустуң Ада-чурт Улуг дайынының баштайгы хүнүнден эгелээш ооң соонгу хүнүнге чедир [illegible] эрткен болгаш тайбын [illegible] делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаар [illegible] Улуг ч[illegible] деп, ол солун онзалап демдеглээн.

Тайбынны [illegible] арыны чугула сорулга [illegible]

Эвилелинде, социалистиг дөм каттыштырылгазының чурттарында, өртемчейниң бүгү улустарында ам чок деп, эш Л. И. Брежневтиң ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга [illegible] — тайбын [illegible] кыйгырыгдыр деп, Моол Арат Республиканың Улуг хуралының Президиумунуң секретары **Ц. Готов** онзалап айыткан. Моол улус ол кыйгырыгны бир эп-сеткилдиг бүрүн деткип турарын ол чугаалаан.

Стратегтиг [illegible] кыйгырыгларынче хамаарыштыр Каттышкан Штаттар-биле болгаш НАТО-да оон [illegible] чугаалажылгаларны дүрген эгелээринче Леонид Брежнев база катап кыйгырган-дыр деп, **«Нью-Йорк таймс»** солун бижээн. [illegible] Москва шыңгыы сагындырган-дыр деп, **«Сан-Франциско икзаминер»** солун айыткан.

Чугаалажыышкыннарны дүрген эгелээри дээш шиитпирлиг демисежиринче Л. И. Брежневтиң [illegible] ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга кыйгырган деп, Францияның **«Юманите»** [illegible] ССРЭ-ниң даштыкы политиказының чайгылыш чок шиитпирлиин, Совет Эвилелиниң тайбың чүткүлүн бадыткаан-дыр деп, **«Котидьен де Пари»** солун айыткан. ССРЭ кымга-даа кыжанмайн турар, [illegible] чүүшкүнү Чоон-даа, Барыын-даа [illegible] турар деп, Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн.

Боо-чепсекти эндере бүдүрериң соксадырынче, Чоон болгаш Барыын чүктүң аразынга чугаалажыышкыннарны дүрген катап эгелээринче Леонид Брежнев кыйгырган-дыр деп, Англияның **«Таймс»** солуну бижээн. Совет Эвилел тайбың эң чугула чаа инициативаны [illegible] тергтиг боо-чепсекти кызыгаар[illegible] ССРЭ [illegible] рынга америк [illegible] эвес болуп турар деп, [illegible] **«Морнинг стар»** солуну айыткан.

ССРЭ-ниң даштыкы политиказы [illegible] ССРЭ-ниң [illegible] бадыткап көргүскен деп, Барыын Германияның **«Кельнер штадт-анцайгер»** солуну [illegible] ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыы — тайбынче, делегейниң чаа дайынын болдурбазынче, Чоон болгаш Барыын чүктүң аразынга чугаалажыышкыннарны дүрген катап эгелээринге кыйгырыг-дыр деп, Японияның **«Асахи»** солуну бижээн.

Президент Л. И. Брежневтиң болгаш совет парламентиниң делегей чурттарының [illegible] кыйгырыы эң [illegible] бүгү тала-биле деткиир [illegible] Бразилияның [illegible] **Флавиу Марсилиу** [illegible]

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

СОЦИАЛИСТИГ ДЕМОКРАТИЯНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моол Арат Республиканың Улуг хуралынга болгаш эрге-чагырганың чер-чер органнарынга чаа [illegible] шилилгелер чурттуң ниитилел-политиктиг амыдыралынга [illegible] социалистиг демократияның [illegible] тиилелгези болган Моолдуң төп солуннары шилилгелерниң түңнелдерин калбаа-биле тайылбырлап, бо дугайын демдеглеп турар.

МАР-ның төп шилилге комиссиязының баштайгы медээлерин ёзугаар алырга, күрүне эрге-чагырганың өрү чаа чыыжының дээди органнарынга [illegible] бүгү шиликчилерниң 99,99 [illegible] ның иштинден 99,99 хуузу коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң чангыс аай блогунуң кандидаттары дээш бадылаашкыннарын берген. Ол дээрге — Моолдуң Араттың революстуг намының политиктиг угланыышкынын болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын бүгү моол улустуң бүрүн чүүлдүргүзүн, бир эп-сеткилдиг деткип турарының бо-даргай херечизи-дир деп, МОНЦАМЭ агентилел [illegible] демдеглээн.

МАРН-ның XVIII съездизиниң айытканы социализмниң материал-техниктиг баазазын чуртка тургузарының, ниитилел [illegible] амыдыралдың материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улам бедидеринге. Моол Арат Республиканың делегей [illegible] тайбынның хүнтүрүлүң хоо[illegible] камгалаарының калбак программазы-биле ол шилилгелер [illegible].

Партийның [illegible] шиитпирлери, чурттуң чонунуң национал болгаш социал хостуланы берген Моолдуң улустуң революциязының ам болур 60 чыл юбилейин массаларның күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейлиин улам күштелдирген. Моол улустуң ол бедик көдүрлүүшкүнү шилилгелерге белеткелдиң болгаш шилилгелер үезинде [illegible].

МАР-ның Улуг хуралының [illegible] чер-чер органнарының [illegible] Моол Арат Республикага социалистиг тургузуушкунну бедиргенге, МАРН-ның иштики болгаш даштыкы политиказын [illegible] улуг салымныкының бижерге. [illegible] кол сорулга — Моолдуң чедиги беш чыл планының базылаары, ону амыдыралга боттандырарынга [illegible] ны эвилелдээри, МАРН-ның ам чугула шиитпирлерин бүрүн күүседири болур.

ШЫҢГЫЫ БУРУУ ШАПКАН

БАГДАД. (СЭТА). Иракты Багдад чоогунда ядролуг [illegible] Израильдиң шериг самолеттарының [illegible] Араб [illegible] онза сессиязы ажылын доостукан.

Иракче израиль шериглерниң [illegible] чүлери дүлдеп алган. Сионизмниң болгаш америк империализмниң [illegible] УДУР демисел бүгү араб чурттар күштелдирип, Иракка [illegible] ужурлуг деп ол документиде айыткан.

Израильди Каттышкан Штаттар [illegible] болгаш шериг талазы-биле деткип турарынга удур шиитпирлиг хемчеглерни алырынче, АКШ-ка удур идепкейлиг хөделиринче ужуражыышкынның киржикчилери араб чурттарның чазактарын кыйгырган. Американың Каттышкан Штаттарынче нефть чорударын соксадыры, америк банкыларда араб чурттарның акша хөреңгизин дедир шилчидип алыры араб делегейге америк [illegible] удур [illegible] ол хемчеглерге хамааржыр.

Кэмп-Дэвидтиң өскерликчи дугуржулгаларынга удур [illegible] күштелдиринге араб чурттарның аразында амгы дорулдаазырның чайлазыры эргежок чугула деп, сессияның киржикчилери санаан. Дүрүм ёзугаар нара [illegible] — Палестинаның хостуг [illegible] национал эргелери дээш Палестинаның араб [illegible] күштелдирери база эргежок чугула деп, делегаттар демдеглээн.

[illegible] Израильдиң болгаш Мурнуу Африканың расистиг ёзу-журумунуң казы ажылдажылгазының айыылдыг [illegible] айыткан болгаш Израильдиң ядролуг [illegible] Атомнуг энергия талазы-биле делегей агентилелиниң контролюнга кирерин, ядролуг энергияны Израиль бодунуң дайын сорулгаларынга кажан-даа ажыглавазының магадылалын хандырарын Каттышкан Нациялар Организациязындан негээн.

Кооператив шимчээшкини

ЛУСАКА. (СЭТА). Кооператив шимчээшкини — чурттуң экономиктиг хамаарышпас чоруун хандырарынга чугула баазы болуп турар деп, Замбияның президентизи К. Каунда медеглээн. Улус массалар боттарының организацияларынга шиитпирлерни хүлээп алырынга доорт киржип турар болганда, кооперативтерни тургузарын база кожурлерни чазак бүгү тала-биле деткиир апаар деп, ол демдеглээн.

Чазактың экономиктиг политиказынга ноондак кылырын соксадырынче чер-черде бүдүрүлге ээлерин К. Каунда кыйгырган.

ФРАНЦИЯНЫҢ ЧАА ЧАЗАА

ПАРИЖ. (СЭТА). Премьер-министр П. Моруаның санал[illegible] Францияның чаа чазааның составын республиканың президентизи Ф. Миттеран бадылаан. Социалистиг партияның болгаш Француз Коммунистиг партияның аразынга чедип алдынган дугуржулгага дүүштүр дөрт коммунистер чазактың составынга министрлер болуп кирген.

П. Моруаның чаа кабинеди 5 күрүне министрлеринден, 29 министрлерден, 9 күрүне секретарьларындан тургустунган. Оон составынга Социалистиг партияның, Француз Коммунистиг партияның, солагай радикалдарның шимчээшкининиң болгаш демократтар шимчээшкининиң төлээлекчилери кирип турар. Июнь 14-те болгаш 21-де болган эртем чок парламент шилилгелериниң [illegible] П. Моруаның дүшкен баштайгы чазаанга турган министрлерниң кол нуруузу бөлгарын албан-дужаалдарынга эзээр арткан. Күрүне министринге иштики херектер болгаш децентрализация министринге — Г. Деффер (Соцпартия) база катап томуйлаткан. Даштыкы харылзаалар министринге — К. Шейсон (Соцпартия), национал камгалал министринге — Ш. Эрню (Соцпартия), экономика болгаш сан-хөө министринге — Ж. Делор (Соцпартия), даштыкы садыг министринге — М. Жобер (демократтарның шимчээшкини) томуйлаткан, Француз Компартияның ТК-зының Политбюро кежигүнү, ФКП ТК-ның секретары Ш. Фитерман күрүне министри болгаш транспорт министри болган. Коммунистиг партияның төлээлекчилери: Аницет Ле Пор — күрүне министриниң чанында администрация болгаш администрактиг чаартылгалар херектериниң талазы-биле министр делегаттыя, Джек Ралит — кадык камгалал министриниң, Марсель Ригу — профессионалдыг өөредилге министриниң албан-дужаалдарын алганнар.

Республиканың президентизинге Миттеранны француз шиликчилер шилип алганнар, оларның бадылааны чаа политиканың чорударынга идигии бээринге боттарының шиитпирлииниң дугайында айыткан Социалистиг партияның болгаш Француз Коммунистиг партияның кады кылган медеглелин Парижке парлаан. ФКП ТК-ның Пленуму болгаш Соцпартияның удуртукчу комитеди ол медеглелди парлаар мурнунда чүүлдүг деп санап көрген турган.

[illegible] баштайгы хемчеглери-биле эгелээш чаартылгаларының политиказы ужурлуг документиде айыткан. Чаартылгаларны бүгү-нийти бадылаашкынының үезинде илергейлээн тура-сорукка дүүштүр демократтыг арга-биле боттандырар дээш, Франция делегей аренаазынга болуму эвилелдеринге шынчы бооп, шериг блоктарын хары угда дужурер сорулга-биле тайбын дээш база боо-чепсектерни дужурер дээш демисежир, Европага болгаш делегейге күштерниң деңг болурун хандырарынга, чурт бүрүзүнүң айыыл чок чоруунга идигии бээр ужурлуг деп ийи партияларның санап турарын медеглелде демдеглээн.

Президент Ф. Миттеранның даргалаашкыны-биле Францияның чаа чазааның бирги хуралы Парижке болуп эрткен.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ. Республиканың сураглыг курорту Карловы Варыда Бальнеологтуг 18 санаторийлер бар. Аңаа бо чылын чурт иштинден болгаш даштыкыдан 90 муң кижи дыштаныр. Дыштаныкпаа кеплүүнда чайгы үеде келир-даа болза, курорт бүдүн чыл дургузунда ажылдап турар.

600 чыл болган курорт ам-даа не[illegible] туттунуп турар.

ЧУРУКТА: Карловы Варының нийти хевири.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

БРЮССЕЛЬ. Бельгияның экономиказы [illegible] дыышкынга таварышкан деп, [illegible] Эйскенс министр ужурга таварышкан Национал телевидениеге чүве чугаалап тургаш, ол чуртта 400 муң ажыл чоктар бар, күрүне бюджединиң [illegible] өзүп турар, бичеве болгаш ортумак фирмаларның [illegible] саны көвүдеп турар деп медеглээн.

«Суар» солунунуң дыңнадып турары-биле алырга, түрлг үлетпүрүнде онза аар байдал тургустунган. 30 муң ажыг [illegible] ажылчы чоннарның бештиң бир кезээ ажыл чок. 30 муң ажыг тудугжулар кызырган ажыл неделязынче шилчиттирген.

БЕЙРУТ. Сирия Араб Республиканың Улус совединиң делегациязының ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чалалгазы-биле Совет Эвилелинге [illegible] хөй талалыг найыралдыг харылзаалары [illegible] совединиң даргазы М. Халид Бейрутта «Аш-Шааб» журналынга берген интервьюзунга [illegible].

Ийи чурттарның парламентарийлериниң ужуражыышкыны совулгу үеде делегей байдалының, ылангыя Вашингтонның болгаш Тель-Авивтиң башкарыкчы бөлүктериниң агрессивчи угланыышкынының болдурганы Чоокку Чөөн чүкте байдалдың чидигленени-биле холбаштыр онза ужур-дузалыг болган деп, ол чугаалаан.

НЬЮ-ЙОРК. Америк журнал «Авиэйшн уик энд спейс текнолоджи» болза, Пекин пентагоннуң эң улуг кепээ күүседикчизи «Боинг» корпорация-биле мурнунда садып алган «Боинг-737» болгаш «Боинг-747» самолёттарга артык кезектерни Кыдатка бүдүрер [illegible] тургузуп алган деп дыңнадып турар. Чедип алынган дугуржулгазын ёзугаар болза кыдат специалистер ол америк авиатүлүг компанияның заводтарынга [illegible] Москва-биле холбаштыр журнал «Кыдат шериг-даа, [illegible] сорулгаларга ажыглаар болгунун чаа самолёттарын ажыглап кылып алырын магадылап [illegible]» деп демдеглээн.

МАНАГУА. [illegible] контрреволюстуг дээрбечилер Никарагуаның девискээринче [illegible] чүлеп турар. Олар тайбын [illegible] сандинистиг улустуң армияның солдаттарын өлүрүп турарлар.

Чепсектиг ужен өлүрүкчүлер Никарагуаның Мадрис департаментизиниң кызыгаар чоогунда суурунче халдаан. Дээрбечилер, чеди кижини, оон иштинде бир херээжен кижини болгаш уругну өлүрген. Манагуадан мурнуу-чөөн талаже 23 км черге өске контрреволюстуг бөлүк оруккa целээшкинн кылгаш, ийи милиционерни боолап каан. Айыыл чок чорук органнарының ажылдааңының түңнелинде элээн хөй дээрбечилер хаытталган.

МАНИЛА. Парлалгада информацияны ёзугаар алырга, Филиппиннерниң шериг эрге-чагырганары президент шилилгелериниң болурунуң июнь 16-да «Ск[illegible]» деп чажырган аттыг операция кылган. Ол болур турда Минданао ортулуктуң мурнуу талазынга [illegible] баштыңнарын тудуп хоругдаан. Ол бөлүк «Чаа улустуң армиязы» (ННА) деп чүвениң составынга кирип турар. Ол үеде хураап алган документилер болгаш туттурганнарның өчүктери болза ННА-ның тайбын чурттакчыларны чорта чаа куруглеп турарын, [illegible] херечилеп турар.

ТОКИО. Японияның Коммунистиг партиязындан оон парламентиде депутаттарының делегациязын АКШ-тың Ямато [illegible] кинресинден америк шериг эр[illegible] ЯКП-ның төлээлекчилери ол баазада америк ядролуг чепсек дүрүмден дашкаар кадагалаттынып турар деп дугайында парлалгага үнүп келген медээниң хыналдазын кылыр деп турган. АКШ-тың шериг командылалының парламентарийлерниң негелдезин хандырарындан ойталаан чорук Японияның девискээринде америк ядролуг чепсекти тургусканының хөй-ниитиге бадыткалыр апарган ол фактызын АКШ-тың чажырар дээш оралдажыышкынын херечилеп турар-дыр деп, ЯКП ТК-ның президиумунуң даргазының оралакчызы К. Уэда медеглээн.

МАПУТУ. Мурнуу Африка Республиканың расисчи эрге-чагырганары Наталь провинциязы иштинде [illegible] грессистиг солбурның президентизи Ч. Севнерсадыктың беш чыл иштинде хөй-ниитиниң болгаш [illegible] Дурбандан келген медээни ёзугаар Ч. Севнерсадык [illegible] ол хемчегни оон [illegible] бо[illegible] айтып чорааш идепкейлиг демиселиниң ужун ажыглап болуп турар [illegible] ол муңгаргы [illegible] онаажып чораан.

Республиканың культура амыдыралы

ҮРЕР ХӨГЖҮМ КОНЦЕРТИ

Бо чылын бистиң республиканың уран чүүлүнде моон мурнунда практикалаваан чаа чүүлдер болуп турарын көрүнчүүт. Оон чижээнге эрткен дыштаныр хүнде Кызылдың Н. Гастелло аттыг культураның болгаш [illegible] паркынга болган үрер хөгжүмнүң концертин чугаалаар апаар.

Тыва АССР-ниң Культура министерствозу, [illegible] ыраажылар ниитилели, [illegible] культура килдизи ону «Дайын өртү болбазын» деп темага организастап эрттирген. Аңаа Кызылдың урам чүүл училищезиниң, Кызыл гарнизонунуң [illegible] оркестрлери киришкен.

А. Александровтуң «Ыдыктыг дайын» деп марш Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Иван Григорьевич Мининниң дирижёрлааны-биле паркка делгем [illegible] үнген.

Шаллу доолдур чыгып келген [illegible] ыры база улааткан.

Дараазында М. Блантерниң [illegible], Б. Мокроусовтуң «Кыйгылыг таш», М. Фрадкинниң «Днепр тугайында ыры» деп ырларын хөй кижи киржикчилиг [illegible] үрер хөгжүм оркестри [illegible] күштүг, чаңгыкта уян, чымчак кылдыр күүседиген соонда, Г. Пономаренконуң «Оруг-пелер», «Волгоградта хадыңнар өзүп турар» деп ырларын Бүгү-россияның урам чогаал конкурузунуң лауреады Вера Матюшкина [illegible] кылдыр күүседиген.

Концерттиң [illegible] Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы С. Кондинкин В. Соловьев-Седойнуң «Айлан кушкаш», «Дайынчы өңнүктерим кайда силер» деп ырларын Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи. Читтаан чаладып келген И. Карпенко күүселдерин чарлаан. Д. Тухмановтуң «[illegible]» шимчээшкин [illegible] В. Климов күүседиген.

Оркестрге В. Соловьев-Седойнуң «Москва чоогунуң кежээлери» деп ырызының аялгазын ойнай бээрге, аңаа келгеннер база деңге ырлажып турганнар.

«Амыдырал, сеңээ ынак мен». Аялгазы Э. Колмановскийниң. Күүселдезе Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Н. Константинов деп чарлаптарга, чыылган чон ону эки билир болгаш [illegible]-биле уткуп алган.

Ол-ла ырыны дөрт [illegible] ырлажы бээрге, И. Минин хая [illegible] дирижёрлаан холун белик [illegible] кады хиңмиттели берген.

Бо баштайгы эгелээшкинниң [illegible] чаңчыл кылдыр эрттирер деп шиитпирлээн.

Б. СААЯ.

ПЛАСТИНКАДА ТЫВА АЯЛГАЛАР

[illegible] «[illegible]» деп бүгү-[illegible] фирмазы бо чылын [illegible] аялгаларны кылып үндүрер. Оларның [illegible] «СЭКП-ның төөгүзүнүң документилерини [illegible] бирги болгаш [illegible] база бар.

[illegible] ССРЭ улустарының урам чүүлүн, симфония болгаш опера база хөйнүң ырыларын, эстраданы, [illegible] биле киирип турар.

[illegible] «Тыва аас чогаалы» деп комплектиниң үш дисказы база бар. Мында янзы-бүрү тыва аялгалар чаңгыланып турар. Оларның [illegible] О. Хуураатаар-оол, А. Доспан, В Хүүрак болгаш өскелер-даа.

Л. АЛЕНКИН.

Москва.

«АВТО-МОТО-РЕТРО-3»

Латвия ССР. Курорт хоорай Юрмалада «[illegible]» [illegible] Шевролерниң катап чаартып тургускулааны эрги автомобильдерни, мото[illegible] «Дайле» ордузунда делгээн. Ол [illegible] Ригада эрги автомобильдер болгаш [illegible] организастаан. Мында [illegible] янзы-бүрү [illegible] эрги машиналар боор турар.

ЧУРУКТА: Юрмалада автомобильдер болгаш мотоциклдер [illegible].

В. Лиепиниңиң фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

АГИТБРИГАДА МАЛЧЫННАРДА

«Ак-Туруг» совхоз хөй кыргыл[illegible] районда мурнап кирген. Хойларын кыргызып, чугдурун алган малчыннар сериин оъттуг, көктүг [illegible].

[illegible] директору Ю. Очур-оол, урам чүүл удуртукчузу О. Кара-кыс баштаан «Малчыннарның агитбригадазы малчыннарның кол чайлаглары — Ба[illegible] [illegible].

Кошкар-оол бо чылдың беш айларында малчыннарның көргүзүглерин түңнеп, моон [illegible].

[illegible] болуушкуннен «Декей-оол», «Улуг-Хемим — Енисейим» база моол, алтай улустуң тааппыларын. С. Сандан-оолдуң шөйген демир сывырыгзак кырынга көргүзүглерин база [illegible] улуг сонуургал-биле хүлээп [illegible].

[illegible] Жданов аттыг совхозтуң [illegible].

Н. Артышыны «Кежээки хаая», В. Чигжиттиң «Малчын угбамга», А. Чадбааның сыгыдын, В. Анай-оолдуң «Чылгычының ырызын», О. Кара-кыстың [illegible].

М. АРТАА.

Улуг-Хем район.

ПРАКТИКАЗЫНДА

[illegible] сайгылыр [illegible] найыралдыг ажыл [illegible] эмнээр салбырының [illegible].

[illegible]

Лорисса Сат, Анатолий Херлек, Рита Унжанай, Байлак-кыс Сат, Назымчаа Тюлюш, Антонина Сат, Светлана Соскур-оол, Нина Ондар [illegible].

МОНГУШ.

БИСТИИНГЕ ЧОРААН

Барыын-Хемчик районунуң [illegible] Кызыл-Мажалык суурга Культура [illegible] «Хемчик» аттыг ырының болгаш танцы[illegible] чоннуң бот-тывынгыр артистери [illegible] Чөөн-Хемчик районнуң база бир улуг ажылдыг «Чыраа-Бажы» совхозунуң [illegible] концерт көргүскеннер.

[illegible]

Бо концерттиң кол программазын [illegible] байлаан, национал хөгжүмүн [illegible].

Ансамбль үш концерти М. Доржунуң сөзүнге Р. Кенденбильдиң [illegible] «Дык [illegible]» хойнуң ыры болгаш танцы [illegible].

Тыва АССР-ниң культуразының [illegible] Дыпшылаа Монгуштуң [illegible].

[illegible] Айыыш оол Даниил Хомушкунуң сыгыт күүселдези база-ла [illegible]. Анзат [illegible] Чойганмаа Кенденин күүселгени чаа ыры «Кызыл Мажалыым», [illegible] Айысвоотун [illegible], С. Шактарның эдиштирген «Долаана» болгаш Б. [illegible] «Хемчиктиң чалгыглары» деп [illegible].

Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы [illegible].

М. ОСУР-ООЛ.

Чөөн-Хемчик район.

СССР-ниң шыдыраа федерациязының медеглели

ФИДЕ-ниң (Делегейниң шыдыраа федерациязының) президентизи Ф. Олафссонуң [illegible].

[illegible]

Делегей чемпиону, а ол мыйы кордангы чурумнуң 2.2 [illegible].

Т. Г. Шевченконуң чогаалдары [illegible].

Мынчаг таварылгада ССРЭ-ниң шыдыраа федерациязы ФИДЕ-ниң [illegible].

(СЭТА).

ЫРАККЫ СУУРДА ТЕЛЕВИЗОР, ГАЗ

Республиканың эң ырак суурларының бирээзи болур Кызыл-Хая суур хоорайларга бедик чайга [illegible]. Ол-ла бо чылын июнь он бирден [illegible].

[illegible]

У-Д. ИРГИТ.

НАЙЫРАЛДЫҢ ХЕРЕЧИЗИ

Литературлуг болгаш урам чүүлдүң Т. Г. Шевченконуң [illegible].

[illegible]

П. ДУБИНКА.

Украин ССР, Жданов хоорай.

ҮРЕЛИП ТУРАР

[illegible]

Шара-Нур чаңныда [illegible].

Т. КУНГА.

Тес-Хем район.

МОРКОВЬ — ЭМ ШЫНАРЛЫГ

Сүме

[illegible]

С. ВОЯНОВСКИЙ,

медицина эртемнериниң кандидады.

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ?

РСФСР-ниң Чөөнүң амыдырал хандырылга министерствозу [illegible].

[illegible]

Билдирбешкинниң болгаш документилерниң адрезин: Кызыл хоорай, Лунда, № 58. Тыва АССР-ниң Чөөнүң амыдырал хандырылга министерствозу, № 2-41-74 телефон-биле айтырып болур.

[illegible]

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 5. Кызыл ажыл-агый техникуму. Телефоннар: 2-38-04; 2-55-93.

ЧАРЛАЛ

Июнь 27-де эртенгини 10 шакта, Тываның күрүне филармониязынга республиканың бирги хөөмей фестивалы эгелээр.

Фестивальга Башкир, Калмык, Тыва АССР-лерни, Даг-Алтай [illegible].

Июнь 28-те, кежээ 7 шакта, республиканың хөгжүм-шии театрынга Тываның комсомол шаңнагтың лауреады, бүгү-россия «Саян» ансамбльдың база [illegible] «Сочи-80» конкурузунуң лауреады «Аян» ансамбльдың [illegible] концерти болур.

телевидение

ИЮНЬ 26-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

[illegible]

ИКИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

Агаар

[illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кино

ИЮНЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Бистер мыкаш, ынчаарга!» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (чаткан) 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ада-Бабаның болгаш 40 дээрбечилерниң ужурадылгазы» (2 серийлиг) 9.30, 17.40. «Кайгамчык чараш Василиса» 13.00. «Бут хемдеп Висла чаавыр» (2 серийлиг) 14.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ» Кинотеатры 10.00, «Холуп амдыр!» 15.00. «Истеге» 16.50, 18.40, 20.30 (чаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Ада-чургаа бараан болбушаан» 14.00, 15.40, 17.20 (чаткан) 20.00 шактарда.

Редакцияның адрези: Антыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-65 [illegible] харыысалгалыг секретарының 2-23-35 секретариаттың 2-23-35 [illegible] культура килдизиниң 2-23-54 [illegible] информация килдизиниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41 бухгалтерияның 2-12-45 [illegible].

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 7). ТС—01137

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 149 (11647) | 1981 чылдың июнь 27, суббота | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 кеп.

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ БЕДИК ШАҢНАЛДАРЫН ТЫВЫСКАН

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев июнь 25-те Совет Эвилелиниң шаңналдарын Кремльге партия, күрүне болгаш хөй-ниити ажылдакчыларынга тывыскан.

Шаңналдарны тывысырда эш Л. И. Брежнев чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг эштер!

[illegible] бөгүн шаңналдар ап турарларының түс бүрүзүнүң [illegible]

[illegible] Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан. Оон бистиң чурттуң [illegible] болгаш ажылдап билир [illegible] эки билир.

Экономиканы эргелеп баш- [illegible] зенозу—ССРЭ-ниң Курпланының Николай Константинович хөй чылдар дүргүзүнда баштап келди. Салдынган [illegible]

харын Курплан харылаар эпаар. Чогум-на харын Курплан [illegible] де бедик турар ужурлуг.

Курпланның ол сорулгаларының бедиинге турарының ка-йы хире чугулазын кайгамчык эки билир Силер, Николай [illegible]

[illegible] Никитович Белякка база Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан. Бистиң эң аныяк министерстволарывыстың бирээзин —Мал ажылының болгаш мал чемнери бүдүрериниң [illegible] министерствозун ол удуртуп орар.

Ол министерствону тургуза [illegible] амыдырал боду негээн. Чурттуң бүгү үлетпүр комплекизинге коску черин ол ам безин [illegible]

[illegible]

ИЗИГ ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮН

ДЕЛЕГЕЙГЕ ТАЙБЫҢНЫ БЫЖЫГЛААР

Делегейниң парламентилериниге болгаш улустарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын бүгү совет кижилер бир эп-сеткилдиг деткиишкин-биле уткаан. Кайгамчык чугула ужур-дузалыг документиге турасклаатан чугааларынга ажылчыннар, колхозчулар, [illegible] төлээлекчилери тайбыңны быжыглаарынга [illegible] дерин кылырының эргежок чугулазын онзалап демдеглеп турар.

— Дайынның кыптыгзы бээрин канчап-даа болдурбус болбас. Делегейниң айыыл чок чоруунуң бүгү-ле айтырыгларының талазы-биле өске чурттар-биле чугаалажылгаларны кылырынга [illegible] курунеивистиң белениң СЭКП-ниң XXVI съезиниң хүлээп алганы Тайбыңның программазы илергейлеп турар—деп Москваның В. В. Куйбышев аттыг [illegible] ажылчыны В Васенков коллективтиң митингизинге чугаалаан.

— Милитаристерниң айыылдыг пландарын үреп, халапты чайладыр дээш тайбыңга ынак бүгү чурттарның болгаш улус- [illegible]

ырак черге 40 чылдар бурунгаар Ижорскийниң алдаржаан батальонунуң ополченнери фашистерге удур баштайгы тулчуушкуннарны эгелээннер. Оларның иштинден каш-ла кижи тииледигениң өөрүшкүзүн көрген. [illegible] «Тайбыңны камгалаңар!» деп кыйгырып турар.

— [illegible] маадырлары келир үениң салгакчыларының аас-кежии дээш тулчуп турганнар. Тайбыңны камгалаарындан артык чугула сорулга ам бистэ чок — деп, электри-[illegible] бригадири, СЭКП-ниң XXVI съезиниң делегаты П. Соловьев митингиге медеглээн.

Советтер чуртунуң тайбынче кыйгырыын чок чүткүлдүүн ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязы база катап бадыткаан. Эш Л. И. Брежневтиң [illegible] хараалы чайладыр дугайында ленинче сагыш салыышкын-биле бүрүн [illegible]

[illegible] районда «[illegible]» колхозту [illegible] Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Шолар колхозчуларның [illegible]

— Кижи [illegible] эң-не халаптыг тайбынның аар-бергелерин боттарының экиннеринге чүктеп эрттирген совет кижилер тайбыңның кайгамчык чаагай үнезин эки билир. Тайбыңны таалалары Совет күрүнениң дашкы политиказының дээди сорулгазы болуп келген болгаш болуп-даа турар. Моон сонгаар-даа ол хевээр артар [illegible] ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыында айыткан [illegible] болгаш бирүн деткиишкин-биле уткаан.

— Дайыннар кижи төрелгетенге [illegible] хөй алум [illegible] тургустунар [illegible] кымдан-даа артык эки билир.

[illegible] нерниң эдере бүдүрүүшкүнүнүң делегейниң улустары доп-долаан соксадыр ужурлуг—деп [illegible] Эрмени [illegible]

— Бистиң партиявыстың [illegible] Л. И. Брежневтиң [illegible]

(СЭТА).

БҮРҮНҮ-БИЛЕ ДЕТКЭЭН

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible] Л. И. Брежневтиң [illegible] ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын [illegible]

[illegible]

Г. КУЖУГЕТ, «Тыва дагзүүр» комбинаттың бедуун рудадан дагзүүр арыглаар цехиниң машинизи, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады.

ТӨЛЕПТИГ УТКААННАР

Бөгүн — Чогаадыкчының болгаш чаартыкчының бүгү-эвилел хүнү

[illegible]

В. ЧАДАМБА

ЧУРУКТАРДА: [illegible] Авторнуң фотолары.

«Тыва кобальт» комбинаттың [illegible]

ЭҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫГ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible]

[illegible]

А. АДЫГБАЙ, Ак-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи.

ЧЕДИИШКИННИГ ЭГЕЛЭЭН

[illegible]

С. ОЮН

РАПОРТТААН

Бай-Тайга районунуң ажылачыларының [illegible]

[illegible]

Б. БАРБА.

ӨРТКЕ УДУР ДЕМИСЕЛДИ КҮШТЕЛДИРЕР

[illegible]

МӨЗҮ-ШЫНАР КИЖИЗИДИЛГЕЗИН УЛАМ ЭКИЖИДЕР

[illegible]

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬДУҢ арны

1981 чыл
июнь
№ 6 (87)

Бөлуктуң дуржулгазындан

ДЭЭШТИГ АРГАЛАР-БИЛЕ

[illegible]

Нуш-ажылдың Кызыл Тук орденнин эдилекчизи Галина Владимировна Маадыр-оол Кызыл районнуң холушкак бараанныр садыында улусчу контрольдуң кол бөлүүн ийи чыл удуртуп келген.

Бөлүк партбюро-биле сүмелешкеш, квартал санында ажыл планын тургузуп ап, администрациядан транспортту ап, коллективте административтиг комиссия-биле бир демниг ажылдап турар.

РСФСР-ниң садыг министерствозунуң № 386 дужаалынга дүүштүр Совет садыгның дүрүмүн сагып турарының талазы-биле хыналдаларны бо чылдың эгезинден бээр 11 удаа чорудкан. Оон түңнелдерин кол бөлүктүң хуралдарынга чугаалажып кирген. Материал талазы-биле үнелиг чүүлдериниң кадагалал, камгалалын шыңгыы сагыырын чедип ап, хамыдыышкыннарга хамаарыштыр шугумчулелдиг хуулусталары үндүрүп турар.

ЧУРУКТА: контролёрлар Л. Ф. Мартынова, кол бөлүктүң даргазы Г. В. Маадыр-оол (ортузунда), Н. П. Тас-оол оларның ажыл планын чугаалажып олурары.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

А. ЧИГЖИКОВ.

КОМИТЕТТЕРДЕ

КЫЗЫЛ

Хоорайда янзы-бүрү тудуг эргелелдериниң тудуп турар тудугларынга материалдар кадагалалының байдалын эргелелдерде улусчу контроль бөлүктери-биле кады хоорайның «Комсомолчу прожектор» штабы хынап көрген.

[illegible]

БАЙ-ХААК

Межегейде участок эмнелгезиниң кол эмчизи С. О. Монгуш [illegible]

КААХЕМ

[illegible]

САРЫГ-СЕП

[illegible]

ХӨЙ-НИИТИЗИ-БИЛЕ

[illegible]

Е. МОНГУШ.

АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ХОЛБАП

[illegible]

...контролёрларның бодунуң аргалары-биле холбап өөредип келир. «Х Улуг хурал», «Тиилелге», «[illegible]» совхозтарда, районнуң улусчу контроль комитединиң чанында улусчу контролёрларнын школазында өөредилге чылын организастыг дооскан. Ол школаларның киржикчилери үзүктелбейн, түңнел кичээлдер [illegible] чылын доосканнар. [illegible]

[illegible] райкомунуң бирги секретары К. Н. Шулуу, ийиги секретары М. П. Бессмертных, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары А. В. Чүлүм, районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы К. Д. Монгуш, өске-даа харыысалгалыг ажылдакчылар [illegible].

Бо өөредилгеге чылында кинитиэ-биле 8 кичээл эрткен. Кол бөлүктерниң 25 даргаларының 16-зы киржил бүрүзүнге олуруп [illegible].

[illegible] № 1317 КМК-да Л. Ф. [illegible] районнуң хлебоприем бараанныр садыында Л. Ф. Мартынова, «Шамбалыг» совхозта Д. Д. Таспаӊ, «Х Улуг хурал» совхозта С. Т. Нурсат, мал ажыл-агый черинде Т. Б. [illegible] тук фабриказынга А. И. Глазырин, Хаа-Хем суур Совединде Н. С. Топтыгина, Бай-Хөл хоорай Совединде [illegible].

Районнуң улусчу контроль комитеди садыг организацияларында болгаш коммуналдыг-ажыл-чурттакчы бүдүрүлгелеринде [illegible] эрттирген. Аңаа «СЭКП-ниң XXVI съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр улусчу контроль [illegible] контролёр бүрүзүн ылаңгыя кирип турар кижилерни, аңаа контролёр бүрүзүн идепкейлиг киириштирери» деп лекциялары комитеттиң харыысалгалыг ажылдакчылары номчаан. Садыг организацияларының ажыл-чорудулгазынга улусчу [illegible]. Садыг организацияларының удуртукчулары А. А. Соян, А. И. Белянина олар чугаалап берген. Контролёрлар школаларга, семинарларга өөренип, [illegible]

...ка кырыкта ажыл-херек-биле холбаан, [illegible] бедидип турар. Рейд, хыналдалар үезинде кол [illegible], продукцияның шынарын камгалаар болгаш хуумаалыг [illegible] камгалалы шынап чугула айтырыгларже угландырган.

«Совет демократияның [illegible] хөй-ниитиниң [illegible] ажылынга бүгүдени хаара тудуп турар улусчу контроль бөлүп турар. Чаңгыс-даа хамыдыышкын, албан-дужаалдыг [illegible] чорудуп турар. Чаңгыс-даа фактызы улусчу контролёрларның ажыл-агыйжы, [illegible] СЭКП ТК [illegible] шынарлыг ажылдаарынче угландырып турар» — деп, эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXVI съездинге чугаалаан.

Районнуң улусчу контроль органнары хайгыылчыларының идепкейин бедидеринче сагыш [illegible] улам күштелдирер.

С. ОЙДУП,
Кызыл районнуң улусчу контроль комитединиң инспектору.

Дуржулганы нептередир

КОМИТЕТ ДЕТКЭЭН

[illegible]

А. БЕГЗИН-ООЛ.
Барыын-Хемчик район.

Өвүр районда «Кызыл тук» совхозка барган кижи бир эдептиг чүвени көөр. Орук-тан ыратпаш, ий черже чүүй идипкен, үрелип-дадарып чыдар чаа пилорамазы көрүп каар.

Совхоз ол чаа пилорамазы бо чылын алган чүве-дир. Ону ажыглап [illegible] тудуг-суурну хоогуу-деринге киириштирер хамаан чок, оон арта-ла кол кезээ эрги пилораманы четчедээрибиле [illegible] А чаа пилораманың бодун бүрүн-биле оолгаданы ол.

Күрүнениң хөй түмен акша-херекселин үндүрүп турган [illegible] мынчаар эзакарыысалга чок оптаптар чорукту «Кызыл тук» совхозтуң директору (директору Б. М. Кара-Сал) канчаар көрүп орар ирги?

ЧОГААДЫКЧЫ ЁЗУ-БИЛЕ АЖЫЛДААР

Бөгүн — Чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар хүнү

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

КАМПУЧИЯНЫҢ УЛУСЧУ ХУРАЛЫНЫҢ СЕССИЯЗЫ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). [illegible]

ИСПАНИЯДА ТУДУП ХОРУГДААШКЫННАР

МАДРИД. (СЭТА). Бо чылдың февраль 23-те реакцылыг [illegible] ... Испанияның [illegible] ... Р. Гарситорена, А. Сикре, майор Р. Саенс де Инестрильяс бар. Ол майор 1978 [illegible] ... 1981 чылдың февраль 23-те [illegible]

ПАРИЖ. (СЭТА). [illegible] ... Франс Пресс агентилели [illegible]

СОҢГУЛДАЛАР ЧОРУДАРЫН ЧАРЛААН

ТЕГЕРАН. (СЭТА). [illegible]

АЖЫЫ-БИЛЕ УПТЭЭШКИННИҢ ПОЛИТИКАЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). [illegible]

КЫДАТКА ЧАА ЧЭЭЛИ ТЫПСЫРЫН ШИИТПИРЛЭЭН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). [illegible]

ТААРЗЫНМАС ЧОРУК КҮШТЕЛГЕН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). [illegible]

ПЕНТАГОНГА ЧАА, ХӨЙ МИЛЛИАРД ДОЛЛАР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). [illegible]

ПАРИЖ. (СЭТА). [illegible]

В. ПОТЕХИН.

САДЫГНЫҢ ЧАА ТУДУГЛАРЫ

[illegible]

КАРЖЫ ХОЛГААРЛААШКЫН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). [illegible]

ЕАР. Пентагонну шериг шерадилгезин чорударынга Калифорнияның девискээри кызы апарган деп, чамдык буржуаз солуннар бээин бижип турар. АКШ-тың «дүрген ходелир күштериниң корпузу» Калифорнияда шериг шередилгезин чорудар чорлерге ам сыңмастаан. Ынчангаш Египет ышкаш АКШ-ка «найыралдыг» чурттарның девискээрлеринге улуг хемчээлдиг шериг шередилгезин чорударын Пентагон ам белеткеп турар.

ЧУРУКТА: АКШ-тың шериг ужар чуүл күштериниң 101-ги батальонунуң вертолеттары Египеттиң пирамидаларының кырында. Ол вертолеттар «корпустуң» [illegible] кирип турар.

СЭТА-ның фотохроиказы.

Грузин ССР-нин болгаш Грузинның Коммунистиг партиязының 60 чылдаанга тураскааткан «Эстетиктиг» [illegible] («Сузуглер чурттута») деп турускал бар.

Ол ышкаш маадыр хоорай Киевке «1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынының [illegible]» [illegible] (халаада туруттул).

«ЧАГЫЛАР»

Делегейде эң улуг хемнерниң бирээзи Енисейниң аң таланы эриинде, Красноярскиниң барык дужунда, азыглар ышкаш, шиштейип үне бергилээн бир-ле онзагай даш чагылар бар.

Барык-ла чартык миллиард чыл мурнунда ол черге вулкан частырышкыны болган. Кызыткан демир ышкаш хамык даг-даш кашпаланып батканы. кадыг-быжыг чалымхаялар бооп кууда бергилээн. Ол дээрге температураның эскерлиниишкиниинден, сугнуң, хаттың салдарындан тургустунган, кандыг-ла бир кайгамчык тоолзуг хуулгаазын дүрзү-хевирлер. Ырактан ол даш чагыларны көөрге, аажок улуг кандыг-ла бир начыннар ышкаш, тоол-домакта безин кеступ көрбээн түнчүүр сагышка кирер.

Ону «Эстетиктиг чер» дижир апарган. Улуг, солун чаагай даш чагыларның «шола» аттары база бар. Олар бо-дур: «Динарён», «Митра», «Баба», «Внучка», «Дед», («Ыырган-ача») дээрге Сибирь тайгазының чурумалдыг кайгамчык көрүштерниң бирээзи. Ону даш карты — шулуун шыва үнген. Бедик хавактыг, дөрт дуюнуктуг, аар салаа сегел салы черже шымнып кире берген, улуг-ла кырган кижиниң бажын оон эскерип болур. Чамдык улус оларны бир янзы-бурузун база адагылаан: «Беркут», «Коңгуулуурлар», «Сугда вушкан кораблы», «Шивээ», «Чүглер».

Ол камгалалдыг чер апарган. Ында «Бирги» болгаш «Ийиги» чагылар эң улуг, оларның бедик 700 метр чедип турар.

Ол-ла камгалалдыг девискээрниң унүжу янзы-бүрү. Ында Сибирьниң кайгамчык чараш чаагай чечектери — өгенек, ирис, лилия, марьин корень, башмачок үнүп турар.

Ол коргагар чалым хаялар-ның дириг амытаннары база янзы-бүрү. Сыын, мыйгактар-биле кады мыйыс чок чуңмалар-даа таваар эттап чоргулаар. Өлүк-тывыш аңнарындан эң хөйү — киш, ас, күзен, диин болгаш ак кодан. Ол «Чагыларда» чоруур азыгларга дыраштыгга чеңнеге, диагиге, корзунка болгаш янзы-бүрү куштарга база таваржып болур. Ында куштарның 150 хире янзы-бүрү хевирлери бар.

Революция мурнунда ол «Чагыларга» чажыт маевкаларны эрттиргилээр турган. «Ферма» деп чалым хая чанынга 1906 чылда РСДРП-ниң Сибирь эвилелиниң II съездизиниң түннел хуралы болуп эрткен. «Хостаалга», 1899 чылда кырган» деп бижик ийиги «Чагының» калбак арнында ам-даа артып калган турар.

ОВАА ДАШТАР

(Тоолчургу чугаа)

Алы-сураа чонда дыргын тараан эрес-дидим, аваангыр-кашпагай, часпас адар аңчылар Мөңгүн-Тайгага база чурттап чораан. Шаанда чагоргун-биле аңнап амыдырап, чурттап чораан ады алдар аңчы Белегеш дугайында ыры чогааттынган чүве-дир. Ол аңчыга таварышкан бир таварылга дугайында солун чугаа-даа бар. Шаанда сыгын [illegible] Сүглүг-Хову туруп...

[illegible]

тыртын-тыртын салган. Согун деткен, аңны үжүрүп алган. Мыйгактың турган черибиле шаңнап бар чыткаш [illegible] ... Мөңгүн-Тайга-ның чонунда ам-даа чурттап чоруур. Ол бо ийин:

Сыын-на мыйгак турлаа болган
Сыыннар бажы Сүглүг-Хову
Сыын адар шынап аңчы
Сырлыг октуг Белегешти
Элик, хулбус турлаа болган
Элим бажы Балыктыгны
Элик адар эрес аңчы
Элискилиг Белегешти.

Белегешти [illegible] соонда ёзулуг боо-чепсекти

[illegible] уурткаан. Анаа тураскааткан чылыг ыры база тывылган:

Кожагарның бажынайда
Конкаарактың улужарын
Конай адар Хойлаар аңын
Кончуг дүрген келир болза.
Улуг дагның кырынайда
Улдуруктуң улужарын
Улай адар Хойлаар аңын
Уламайн келир болза.

С. САМБУУ.

КЫСТАРЫМГА

[illegible]
Аддык чамын Хүн-даа
черже салывытты
А мээң Эргим Урам, Чечек—
[illegible]
Амдыы чашты «өрүг»
чораашт өзүп келди.
[illegible]

бардылар дээш.
Уидаравайн, харын өөрүп
[illegible]

З. НАМЗЫРАЙ

ХАЛА ЧОККА ХАЛДЫП ТУР БИС

Аът шарылыг
Арай бөөрда көжү ажар
Арга дашты
[illegible]
Хамар
[illegible]
туруп.
[illegible], оруу ылам,
өөрүнчүг.
Халдан Хамар
[illegible]
[illegible]
Гелее чонун, улуг-биле
четтирдивис

С. АРТЫНА

ТЫВЫЗЫКТАР

Оңу-моңу кылзу алан
Тывызыктар [illegible]
Оглум, кызым олурунар.
Тывынар че, ышын берейн.
[illegible]
[illegible]
(Баажызы [illegible])
[illegible]
[illegible]
(Баажызы бойдуста)

Үттүг ковгул чурттугбай,
Улунуңкеш ужарбай
(Баажызы дириг амытанда)
[illegible]
(Баажызы өгде)
[illegible]
(Баажызы дириг амытанда)

С. СОСКАЛДАП

Арыннарга дүн херелдерин [illegible]

С.-Б. УИНУКЭЭНИН чураан чуруу.

БУЗУРЕЛ

[illegible]

бе дээрге база эвес: Майгын-оол дээрге совхоз директорунуң чуржузу болгай.

Беш дугаар кварталда чурттап турар Анай-Хаак эвес болза, [illegible] Майгын-оолдуң чаргырааш [illegible]

ЧАНЧЫЛ

Тыва [illegible] чоору турган Чоокта чаа институт хоосьаан аныяк башкы Кайгал-оол Ховалыг сураглыг чогаалчының феодалдыг Тыва [illegible]

[illegible]

Балбес. Эрге-дужаалдыг улустарның бергүнге кадап каар ыгтал дёмдэг-дир. Ам ону база-ла музейден көрүп болур. Оон ыңай дужумет деп кымның ычаар адап турганын база [illegible]

— Дужуметти мен билир мен, башкы! — дээн.

[illegible]

— Кээм, сээң ачаң канчап [illegible] дээрге шаандакы феодалдыг Тывага турган [illegible]. Эрес.

Башкының тайылбырын [illegible]

ШООДУГЛАР

Баштайгы чылда чеже-даа кылыткаш, шаппаа чедип чадап каан бис. Чажырып кайчаар, [illegible] улустарывыс турган. Оларның чадыктары [illegible]

[illegible]

Чарышка кирижип турар кижи тиилээрин-не күзээр чүве [illegible]

Кайгал-оол Дазаровка чугаазын доозулкан соонда бежин уруглар элээн үр шимээргевейн олурган.

— Ам бо чогаалда таваржып турар чамдык чүвелер аттарын болгаш эрге-дужаалдарны чемей тайылбырлап бериксеп тур мен, — деп, башкы чугаалаан. — Чижээ, шаагай дээн-дир. Ам ол шаажылал херекселин чугле музейден көрүп болур силер. Шиск кежинден оон тургаш, каът-ташты туткаш, кожеп каан, кижилерниң чаактарынче [illegible] ... дээрзи [illegible]

[illegible] Кеткен тевк, чедип алган профессиязы, ажылдап, чурттап чоруур үезинде амгы чаа шаг турбуже дажылдыгында тужуметтиң чаңчылдар кезээ эртип калган кижилер бөгүн бистерниң арабыстың база буддуу чылбырлар [illegible] деп башкы болган турган.

— Сээң башкыңга баргаш, ачаң-биле чугаалажыр мен. Эвес — деп, башкы чугаалаан.

— Меңи ынча дээн деп чугаалавас силер, башкы — деп, Эрес шын сеткил-биле [illegible] — Оон башка ачам мени [illegible] болур...

В. МОНГУШ

Уран-шевер кижилер

ХЕНЗИГ КЫЛЫГЛАР МАСТЕРИ

[illegible] Николай Доцковский [illegible] хензиг чүүлдер дүрзү-хевири кылыр [illegible]

[illegible]

— Мен бистиң заводувустуң бир цегинден өске цегинче шилчип болбай берген мен — деп Н. Доцковский чугаалап эгелээн. [illegible] янзы-бүрү приборлар болгаш установкалар септээр. Ынчалза-даа [illegible]

[illegible] Ол насекомнуң соңгу даваннарынга аажок хензиг адым даганар барык эскердим. Дага бүрүзүн мырнай хензиг [illegible]

Хензиг чүүлдер кежирлеп кылырынга ынак. Доцковский шагда-ла хандыга берген Бичиизинде-ле ол янзы-бүрү чүвелер кылырынга ынак чораан. Профессионал-техниктиг училищеге өөренип турда, Доцков[ский]...

[illegible] Николай Доцковский онгургаш хаарж-ва чиреде хемчээлдиг электри моторну кылган...

Баштай-ла оттуг-маш хаарган шынга бээр бичии [illegible] электрилиг, азарганчыг самовар кылып алган, [illegible] Ук самоварның чамы [illegible]

[illegible] ... таваржыр материалдар тып [illegible]

— Миллиметрниң [illegible] хензиг кезин [illegible]

— Оон чемнелги чүү ирел?

Ол хирург карак аарыгларын операция кылырда, Доцковскийниң кылганы нарын болгаш мырнай хензиг херекселдерин ажыглаан, ынаа хөй операциялар чедиишкинниг эртирген.

В. СОКОЛОВ.
ПМА-ның корр.

Солунчуктарга

ЭҢ ДҮРГЕН УЖАР КУШ

[illegible] тардан эң-не дүрген ужар куш. Секундада ол 40 метр, азы өскээр чугаалаарга, шак-[illegible] эвес хат хадый берзе, оон аайы-биле ол куштуң ужары оон-даа дүргедээр.

850 АЖЫГ СОЛУН

Болгарияның Нугман хоорайда чурттап турар механик Йордан Кирилов солуннар чыып турар. [illegible] ... Солун бүрүзүнге хамаарышкан картотка бар, ында ук солуннуң тургустунган чылы, тиражы, чырыдып турар ол-ла темалары демдеглеп каан.

ИЮНЬ 27-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Буратино делгемелзи». 9.35 — «Ада-иелер, силерге». 10.05 — Чуруктар дугайында РСФСР-ниң алдарлыг чуруукчузу И. Обросов. 10.40 — РСФСР-ниң [illegible] 26-гы тиражы. 12.05 — «Донгуска чүү четпес?» деп документалдыг телефильм. 13.05 — «Челээш». Улусчу чогаалчыларның телепрограммаларының делегейниң IV конкурузу. [illegible] Октаргай». 14.15 — Бөгүн делегейде. 14.30 — Фильмнерни — уругларга. «Ажыттынмаан октаргай». [illegible] телефильм. 15.40 — «Амытаннар аразында». 16.40 — «9-ку студия». 17.40 — «Бйыр чеделиниң [illegible] чуулээп алыңар». Чаартыкчыларның болгаш чогаадыкчыларының хуузунге хамаарышкан программа. 18.30—18.45 — Чаксар. 18.45 — Политиктиг тайылбырлакчы В. П. Бекетовтуң беседазы. 19.30 — «Автомонополияның [illegible]». [illegible]. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.10 — «Ырлажыңар, оңнуктар» чогаажылгыр программа. Төнгенде медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — [illegible] [illegible] театрының шииз. 16.35 — Чиик атлетикага делегей чарышталзазы. ССРЭ биле ГДР-ниң шилиндек командалары [illegible]. 17.30 — «Тиилекчилер». [illegible] 3-кү армияның [illegible]. 18.45 — «Хогжумнуг киноса». 19.15 — «Кадыкшыл» эртем-тайылбырлыг программа. 20.00 — [illegible] «Фактин» [illegible] Мультфильм. 20.15 — Спортиг программа. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.45 — «Ревизор». Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги сериялары.

Агаар

Республикага шокар булуттаар, чаъс чагбас. Соңгу чүк углаанышкынныг хаттың күжү секундада 5-10 метр, хүн[нүң] [illegible] температуразы 23-28 градус, а чамдык районнарга — 18-23 градус.

Кызылга шокар булуттаар, чаъс чагбас, хаттың күжү секундада 8-10 метр. Хүндүс агаарның температуразы 25-27 градус изиир.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кино

ИЮНЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бистер ышкаш, [illegible]» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 18.40, [illegible] 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Али-Бабаның болгаш дөртен дээрбечилерниң ужуралдары» (2 сериялыг) 9.30, 17.40. «Кайгамчык Чараш Василиса» 13.00. «Бут хемнен Висла чедир» (2 сериялыг) 14.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «[illegible] кижинин чугаазы» [illegible] «Холуп [illegible]» [illegible] шактарда.

«ВОСТОК»: «Ала-тургы барааң болбушаан» 15.00, [illegible], 18.40, 20.30 (уззаткан) шактарда.

«ЧАПГЫ КИНОТЕАТР»: «Ынакшылдың мөңге тоожузу» (2 сериялыг) 14.10, 17.00, 19.50 шактарда.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

[illegible] хүлээп ап турарын чарлап тур:

Автотранспорт факультеди ([illegible])

Тудуг факультеди ([illegible])

[illegible] меннерниң хуусаалары:

ХҮНДҮСКҮ САЛБЫРГА

Билдиришкиннерни хүлээп алыры — июль 31-ге чедир, шылгалдаларны эрттирери — август 1-ден 10-га чедир.

КЕЖЭЭКИ БОЛГАШ БОТ-ӨӨРЕДИЛГЕ САЛБЫРЫНГА

[illegible]

Үлетпүр болгаш хамаатылар тудуунуң факультединге бир болук-биле: сентябрь 1-ден 10-га чедир.

Автотранспорт факультединге ийи бөлүк-биле: бирги бөлүк — август 1-ден 10-га чедир, ийиги бөлүк — сентябрь 1-ден 10-га чедир.

Институтка кирерин күзээннер дараазында эртемнерге экзаменнерни тудуп: физикага (аас-биле), математикага (аас болгаш бижимел-биле), орус дылга болгаш литературага (чогаадыг).

Шилип алган факультедин айытпышаан, институттуң ректорунуң адынга билдириишкинни бижиир. Бүдүрүлгеге ажылдап турганын херечилээн, партия орга[низациязы] [illegible]

[illegible] фото-чурук (борт чокка) [illegible]

[illegible]

хүлээп алыр, шериге ийи чыл албан эртирген [illegible] база ылдыг байдалга хүлээп алыр.

Кожуун черлерден, районнардан, хоорайлардан (Кызыл хоорайдан аңгыда) өөренип чоруткаларның кижилер хаарзарын челиштейн турарын баралдаалааш, чиңгелдег байдалга хүлээп алыр.

Документилерни [illegible] дараазында адреске чорудар: 667001, Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 4. Хүлээп алыышкын комиссиязы.

Тываның кооператив училищези 1981—1982 өөредилге чылында өөреникчилер сургуулдар чыып турар.

17—35 хар чедир [illegible], 10 класс доосканнарны училищеге алыр. Садыг салбырынга [illegible] хлеб бышкарарының — бир чыл.

[illegible] документилерни кирер: билдириишкин, эртемниң дугайында документ, паспорт, [illegible] кооперациязының өөредип чоруткан бижиги, 3×4 хемчээлдиг үш фото-чурук, 286 хевирлиг ёзугаар эмчи шынзылгазы.

Документилерни хүлээр хуусаазы — [illegible] 15-ке чедир.

[illegible] документилер хүлээп алыышкынның үезинде өөренип кирип турар [illegible]

Училищеге кирер санаар — кирериниң экзаменнери чокка [illegible]

Садыг [illegible] салбырынга киргеннер айда [illegible] рубль, а хлеб бышкарар [illegible] чок кижилерге өөредип [illegible] бээр.

[illegible]

Училищениң доосканнарынга садыгжының, дөртку разрядтың поварының, дөртку разрядтың хлеб бышкарыкчызы [illegible] херечилелин бээр.

«Тыва совхоз тудуг» каттышкынының өөредилге комбинады [illegible] курстарга өөредип-биле чалап тур:

Автокран машинизи — өөренир хуусаазы 1,5 ай. Чолаачы мергежилдиглерни [illegible] алыр.

Дашчы — өөренир хуусаазы 3 ай.

Шевер[лекчилер] — өөренир хуусаазы 2 ай.

Өөренип турган үезинде айда 75 рубль стипендия төлээр, [illegible] Кадарлар доозулган соонда каттышкынның тудуг организацияларынга ажылдап болур.

Билдириишкиннерни [illegible] кошкаатар.

Айтырар адреизи: Кызыл хоорай, Энергетиктер кудумчузу, 7. «Тыва совхоз тудуг» каттышкынының өөредилге комбинады.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуу 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агыйы килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун кезиин бар[ганда] 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866 Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажы № 1). [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 150 (11648) | 1981 чылдың июнь 28, воскресенье | 1925 чылда үндүрлеттинген | Өртээ 2 көп.

Бөгүн — Совет аныяктар хүнү

Кызылдың даараныглга фабриказының Валентина Гавриловна Шевченкога удурткан комсомолчу-аныяктарның даараныкчылар бригадазы СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, он бирги беш чылдың планнығ онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде чедиишкинниг күүседир дээш чыл эгезинден бээр күжениишкинниг ажылдап келгенниң түңнелинде, республикада комсомолчу-аныяктарның дээре бригадаларының санында кирген. Бригадада 46 даараныкчыларның 33-ү комсомолчулар. Оларның аразында партык чылдың планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен аныяктар хөй. Эрткен айның түңнели-биле В. Г. Шевченконуң бригадазы ук фабрикада социалистиг чарыштың мурнуку одуруун баштаан. План күүселдезин 100,3 хуузу боттандырганнар.

ЧУРУКТА: бригаданың болук кежигүннери.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

ОН БИРГИ БЕШ ЧЫЛ: баштайгы чылы

АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

«Тыва машина тудуулгуну» автобаазазының бригадаларының социалистиг хүлээлгелеринде мындыг одуруглар бар: автотранспортту хумагалыг эдилээр, ныгар-чаар материалдарны камналгалыг чарыгдаар, ажылдың эштиг чорууң бедиткеш, алган дааалгаларны хуусаазындан эрте боттандырар.

Ук бүдүрүлгениң чолаачылары [illegible] күүседир [illegible] бар аргаларны болгаш курлавырларны долузу-биле ажыглап, кызымаккай ажылдап келгеннер. Ооң түңнелинде [illegible] чолаачылар Александр Сысоев, Илья Вендерлых, Виктор Нермолаев, Владимир Самсонов, Василий Журба [illegible] удурткан бригадалары бо чылдың баштайгы чартыының [illegible] онаалдаларын хуусаазындан эрте күүсеткен.

Хоочун бригадир А. Сысоевтиң удурткан бригадазы алды айлар дургузунда 807 муң тонна-километр ажылдарны кылыр планын 1309 муң тонна-километрге, а И. Вендерлыхтың чолаачылары 875 муң тонна-километрниң ажылдарын 1379 муң тонна-километрге боттандырган, чарыштың мурнакчыларының одуруунда киргеннер.

Түс-түс чолаачыларның, бригадаларның аразында чарышты тудуп, алган хүлээлгезин ажыр күүсеткеннерге моральдыг болгаш материалдыг деткимчени көргүзүп келгени деп-дески ажылдаарынга улуг идиглиг боор турар. Күчүлүг автомобильдерниң башкарыкчыларының аразындан шылгараннарга «Эң эки чолаачы» деп атты, мурнакчы бригадага шилчиир мөгеденин тывыскан келген. Эрткен айларның түңнели-биле дуржулгалыг чолаачылар Виктор Нермолаев, Леонид Еков, Илья Вендерлых, Анатолий Пшеничный олар алган хүлээлгезин ажыр күүсеткеш, чарыштың тиилекчилери боор шылгараннар.

Автобаазаның чолаачылары чагыкчыларга херектиг ааҗы-бүгү чүъктерни чогуур үезинде чедирер дээш шудургу ажылдап турар.

(Бистиң корр.).

ЭҢ ЧУГУЛА ХЕМЧЕГ

Бо чылын кажан-даа туруп көрбээн изиг болган. Ынчангаш тараа болгаш мал чеми культураларының дүжүдүн алырының кара чаңгыс магадылалы — суггат. Ындыг болганда суггатты үзүктелиишкин чок чорударынче, бар сугну шак хире-даа халас агыспайн ажыглаарынче онза кичээнгейни салыр херек. Ам чайгы өзүүшкүн суггарылгазын чорударының кидини тулук үези. Ажыл-агыйларда ону канчаар боттандырып турарыл?

Июнь 22-ги [illegible] алырга, республикада суггаттыг 38 муң ажыг гектар шөлдүң 17805 гектарынга баштайгы өзүүшкүн суггарылгазын чорутган. Ол — планның 46,5 хуузу. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге, суггарган чер 7577 гектар хөй болуп турар. Ынчалзажок эрткен чылдың бо үезинде чаъс-чааш улаа-шаа болуп, шөлдер [illegible] ап турган болгай. Ооң ужурунда үстүнде ылгал ажылдың эки деп балыткаарының барымдаазын бербейн турар. Ийиги өзүүшкүн суггарылгазын беш муң гектар хире черге чорутткан. [illegible]

[illegible] тускай каттыжышкын база тургустунган болгай. Бо каттыжышкынның ам чогуур [illegible] чес-тир. Ооң ылаӊ Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Кызыл районнарының ажыл-агыйларынга өзүүшкүн суггарылгазын [illegible] айтыр херек.

Республикада [illegible] тараа культураларының баштайгы өзүүшкүн суггарылгазын чүгле 765 гектарга (21,7 хуу), картофель болгаш ногааларның — 877 гектарга (37,1 хуу) чорутткан. Мал чеми культураларын суггарыг чогуур шөлү 32181 гектар, оон иштинден 16163 гектарга өзүүшкүн суггарылгазын чорутткан. Ол ышкаш суггарыр 8655 гектар күзүрүлгениң 3515 гектарынга өзүүшкүн суггарылгазын чорутткан.

[illegible]

Бии-Хем районунда «Сайлыг» болгаш «Кызыл хаяалыг» совхозтар суггатты бүгү шөлүнге [illegible] суггарылгазын чорутткан. Ол ышкаш Улуг-Хем районунуң [illegible] турар. Ында 3676-ны суггарылгазын алы ныы 91,1 хуу күүсеттинген. Тес-Хем районунуң ажыл-агыйлары база өзүүшкүн суггарылгазын [illegible]

Ынчалзажок [illegible] суггарылгазын [illegible] болуп турар. Чижээ, суггарган чери хөй болгаш суу белен чатпас Барыын-Хемчик районнуң совхозтары өзүүшкүн суггарылгазының деңгээлде 2643 гектарга чорутткан. Ол — планның 32-ле хуузу. Ук районда совхозтарның шөлдеринге суггарылганы чорудар «Суггат» [illegible]

Амгы үеде чорудуп турар бир чугула ажыл болза, курлавырга [illegible] республикада 38828 гектар күзүрүлгениң ааҗызы планның чүгле 34,2 хуузу. Күзүрүлгеге ажылдыг [illegible] Бай-Тайга, Барыын Хемчик, Чөөн-Хемчик болгаш Тес-Хем районнарның ажыл-агыйлары кончуг озалдазып турар.

ЧАРТЫК ЧЫЛДЫЫН — ХУУСАА БЕТИНДЕ

[illegible]

Социалистиг хүлээлге күүседиринге [illegible] коллективтиң 1981 чылда социалистиг хүлээлгезинде чаагайжыдылга талазы-биле улуг хемчээлдиг [illegible] Ынчангаш коллективтиң 1981 чылда социалистиг хүлээлгезинде чаагайжыдылга талазы-биле [illegible] ажылдаар бригадазы [illegible]

[illegible] чыларының улуг улуг. Чижээ, күш-ажылдың хоочуну З. Н. Ламажап, Н. М. Кыргыс, А. Д. Нурзет, А. С. Моргуй олар 1981 чылдың бирги чартыында [illegible] социалистиг хүлээлгелерин эки күүсеткеннер.

З. КУУЛАР.

МАЛЧЫННАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш Барыын-Хемчик районнуң малчыннары шалыпчы ажылдап турарлар. Ооң түңнелинде 1981 чылдың баштайгы чартыында күрүнеге сүт, дүк садарының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткен.

Районнуң сүт-бараан фермаларының ажыл-ишчилери чартык чылда 580 тонна сүт садар турган, июнь 26-да күүсеткен. Ажыл-агыйлардан «Хемчик» совхоз эки көргүзүгну чедип алган. Күрүнеге 95 тонна сүт садар турган, 126 тонна чедирген.

Ажыл-агыйлар чартык чылда 80 тонна дүк садар планын 5 тоннага ажыр күүсеткен. «Барлык» биле «Шеминээр» совхозтар найысы-даа 15 тонна дүк садар турган, 18 тоннаны дужаап, берилген онаалданы ажыр боттандырганнар.

А. БЕГЗИН-ООЛ,
«Шынның» корр.

ФИНЛЯНДИЯНЫҢ «СУОМЕН СОЦИАЛИДЕМОКРААТТИ» СОЛУНУНУҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЗИНИҢ АЙТЫРЫГЛАРЫНГА Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ХАРЫЫЛАРЫ

Айтырыг: Соңгу Европаның районунга атомнуг чепсектен хостуг зонаны тургузарының идеязын сонуургал үеде ол районнуң чурттарында идепкейлиг чугаалажып көрүп турар. Бир эвес ындыг зонаны тургузары болдунар болза, ону Совет Эвилели канчаар көрүп турар ирги?

Харыы: [illegible]

[illegible] чурттарының иштинден чурт бүрүзү-биле ийи талалыг дугуржулгаларны кылырының аргазы-биле быжыглап болур. Кайы-даа үеде ону кылырынга белениивисти база катап демдеглеп каайн. НАТО-нуң ядролуг чепсектиг күрүнелериниң талазындан база ындыг [illegible]

Айтырыг: [illegible]

Харыы: [illegible]

ТЕРГИИН ЭКИ АЖЫЛДААНЫ БОЛГАШ ӨӨРЕНГЕНИ ДЭЭШ

[illegible]

(ТАСС).

АРГА-АРЫГНЫ ӨРТТЕН КАМГАЛААР

Бо чылын бистиң республикада кандаашкынның, изиг чай боор турарындан арга-ыяш өрттериниң саны кажангызындан-даа көвүдеп турар. Оларны баш удур илередип, өжүрериниң боттуг хемчеглерин ыяш ажыл-агыйының органнары болгаш арга-ыяштың агаардан хайгаарап камгалаарының ужар чуул кезээниң парашютистери болгаш десантниктеринден боттуг хемчеглерин ап турар. Ооң түңнелинде дыка хөй өрт одаглары өжүрттүнген.

Республикада өрт одагларын өжүрер болгаш өртү баш удур болдурбас талазы-биле бо түннерде ажылдың канчаар чорүп турарының дугайында Арга-ыяш ажыл-агыйының министерствозунуң арга-арыг камгалалының улуг инженери Виктор Силович КУШНИРДЕН бистиң корреспондентивис чугаалап бээрин дилээн. Ооң чугаалааны болза:

— Чылдың-на бистиң республиканың арга-ыяжының чамдык черинге болган өрттерден улуг ажыл-агыйы улуг каражага таваржып турар. Бо чылдың [illegible] агаар-бойлуу [illegible]

турары билдинир. Бо талазы-биле хемчеглерни Шагаан-Арыг, Кызыл, Тес-Хем ыяш ажыл-агыйлары кошкак ап чорудуп турар. Чижээ, Кызыл [illegible]

[illegible]

ты агаардан хайгаарап, камгалаарының ужар чуул [illegible] рин Тожу, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик [illegible] де болгаш Кызылда тургускан. Оларның 100 ажыг парашютчулары, десантниктери [illegible] соксаал чок ажылдап турарлар. Ынчалза-даа бо чылдың өрт [illegible] ол бүгү күштер четпейн турар.

Өрттерниң санының көвүдеп турары изиг, кандаашкынныг агаардан, а ол ышкаш кижилерниң от-биле серемчилел чок боор, одагларны өжүрбес, кайы-хамаан чок от шагар, таакпы артынчылары октаар чоруктардан боор турар. Ол ышкаш бо чылдың [illegible]

[illegible] турар чылдагааннарының бирээзи [illegible] серемчилел чок чоруу боор турар.

Республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунуң өрттер [illegible] тывыжыны турда-ла, чылдың часкы-чайгы үеде ангы [illegible] серемчилел чок чоруктан өрт үнүп, [illegible] тылар таварылгалар хөй боор турар. Чижээ, бо чылын Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» совхозунуң механизаторлары Л. С. Даваа болгаш В. Д. Кимсанның буруузу-биле ындыг өрт үнген. Ол ышкаш Кызыл чурттуг А. Н. Торжунуң буруузу-биле Кок-Тейге 15 [illegible]

[illegible] Өрт хып эгелээнин олар көрзе-даа, ээриктиң уржуунда ону [illegible] биле душ боор өртүп бар чораан [illegible] Б. Сефоров дурген хемчеглерни ап, СЭКП-ниң XXV съездинден [illegible]

[illegible]

Бөгүн—Совет аныяктар хүнү

ПАРТИЯНЫҢ ХЕРЗЭНГЕ ШЫНЧЫ

Совет аныяктар — бистиң Төрээн чуртувустуң келир үези. Бөгүн совет оолдар, кыстар шиңгээ, бистиң республиканың комсомолчу-аныяктары бо чылдагы болганы СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге сорук кирип улуг көдүрлүүшкүн-биле уткааннар. Олар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыышкының бешки сессиязынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазын болгаш делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын изиг-биле чүүлдүгзүнүп деткивишаан, партияның херзэнге шынчызын база катап илереткилеп турар.

Оон бир көскү чижээ, «Он бирги беш чылга—аныяктарның шалыпкын күш-ажылын, билиин, инициативазын болгаш чогаадыкчы чоруун бараалгадыр!» деп патриотчу шимчээшкинге оларның идепкейлиг киржилгези болур. В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бедүүн рудалар [illegible]

[illegible]

ап келген.

«Большевик» совхозтуң хойжузу В. Куулар, «Октябрь 30 чылы» совхозтуң механизатору О. Моңгуш, «Коммунизмниң херели», «Енисей» совхозтарның саанчылары И. Очур, Н. [illegible] амылдырал хандырылгазы комбинадында хеп бызарының мастери Л. Чиркова, «Сукпак» [illegible]

[illegible]

30 аныяк. Совет аныяктар [illegible] ри оолдар, кыстарга, школа аныяктарга өзүлүт байырлап болуп, үр үеде үттүнүп [illegible]. Чайгы күш-ажылчы уду аныяктарның киржилгези у[illegible] бызыгын, калбарзын дээш [illegible] түңнелдерин кызыр [illegible].

Аныяктарның эртем-техниктиг чогаадылгазының 10 муң ажыт киржикчилери бүдүргениниң ажыктыы болгаш ажылдың шынары дээш демисел хаапа туттунган. Оңгу беш чылда олар үлүс ажыл-а[illegible] йынга 1,5 миллион ажыг [illegible] бөлдиң камналгазын чедип [illegible].

Субботниктерге киржилге — аныяктарга күш-ажылчы өзүлт байырлап [illegible]

[illegible]

«СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга!» деп Ленинче [illegible]

[illegible]

3. ОНДАР.
ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары.

МЕРГЕЖИЛДИҢ ТЕРГИИННЕРИ

Кызыл садыгның магазиннеринге аныяк садыгжыларның профессионал мергежилдери-биле «Эң эки аныяк садыгжы» ат дээш конкурстарны эрттирери чаңчыл апарган. 1981 чылда «Эң эки аныяк садыгжы» ат дээш аныяк садыгжыларның конкуржузу «Саян» универмагынга болуп эрткен. Конкурска 13 садыгжы киржип, профессионал мергежилиниң талазы-биле күжүн шенешкен.

Конкурстуң негелделери ярын: садыгжының мергежилинге хамаарыштыр викториналың айтырыгларынга шын харыылаар, ажык бүрүзү бодунуң даараан хевин кедип чыылганнарга бараалгадыр, белеткээн ажылының делгелгелерин салыр, ырлаар, шүлүктээр. Аныяк садыгжылар конкурстуң негелделерин эки күүседип эгелээн. «Саян» универмагының парфюмерия килдизиниң эргелекчизи Г. Люшакова конкурска эзээрүн мурнап, 1981 чылдың «Эң эки аныяк садыгжызы» атты чедип алган. Анаа бирги черлениң дипломун тывыскан. Маргылдааның ийиги, үшкү черин Т. Комбу биле О. Иконникова олар алган. Садыгжы Р. Кунгалай конкурстуң эң аныяк киржикчизи болган.

Л. КОСТЮКОВА.

ЧУРУКТАРДА: конкурстуң тиилекчизи Г. Люшакова; маргылдаа үезинде.
В. ШАЙФУЛИННИҢ фотолары.

Политиктиг болгаш

экономиктиг өөредилге чылы

д о о з у л г а н

ТҮҢНЕЛ БАГАЙ ЭВЕС

[illegible]

Г. КАНЧЫЫР-ООЛ.

ЧАЙЛАГНЫҢ ЧААГАЙЫН

1. ОРУК

[illegible]

2. БАШТАЙ УЖУРАШКАН МАЛЧЫНЫМ

[illegible]

3. ЧАЙЛАГГА ХУРАЛ

[illegible]

Бо чылын Час-Адырда салбырның 6000 баш кою, 2700 баш хургаганы 18 кодаңда чайлаглап турар. [illegible]

Час-Адырга хонган [illegible] чедиишкиннерни бөлүрүңга бузуревес эргам чок.

А. БЕГЗИН-ООЛ.
Барыын-Хемчик район.

ШЫНАРЛЫГ ДООЗАР

«Малчын» совхозтуң органазының хөй кезии хөй дугуннун [illegible]

[illegible]

буурганга болган алдар черлерини ажылдыннары база киржип турар. Кыргылдааны чогуур үезинде бедик шынарлыг доозар дээш, кыргыкчылар улам сорук ажылдап турар.

Х. ЧҮЛДҮМ.

Инициатива болгаш дуржулга

МАЛ ЧЕМНЕРИНИҢ ҮЛЕТПҮРҮ

[illegible]

САВАНДАН СИЛОС

[illegible]

МИКРОБТУГ БЕЛОКТУ ФЕРМАЛАРГА АЛЫР

[illegible]

МИКРОБТУГ БЕЛОК

[illegible]

Я. МАСЛОВ.
(ПМА).

ШАРАНУУРЖУЛАР — ШАЛЫПЧЫЛАР

Партияның XXVI съездизиниң мал ажылын шалыпчы фронт кылдыр чарлааның изин-биле деткивишаан, он бирги беш чылы Тес-Хемде «Кызылгаир» совхозтуң Шаранууржу хойжу бригадазы чемиишкиннии эгелээн. Бригаданың кежигүннери Бүгү-эвилел социалистиг чарышка киришкеш, үе-шагның эң-не берге үезинде — кышкы харлыг, соок кышкы күш-ажылчы тиилелгени чедип алган: чүс хойга оңаажтыр 106 хураганы доруктурган. Бо ээрге бистиң районга бо чылын көзүлбэн, а республикага хевар көргүзүг болур.

[illegible]

3. УЛЗАН-ООЛ.

ХАНЫ БИЛИГЛЕРНИ КӨРГҮСКЕН

[illegible]

А. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

КӨРГҮЗҮГЛЕР КАНЧАП ЭКИЖЭЭНИЛ?

Партийжи амыдырал

Эзр-Хавак фермазы бо-ла болгай. ... Мыйыстыг бода малдың өзүлүг-даа ованы.

Мацаа каш айтап чоруп, ферманың ажыл-ижи, амыдыралы-биле таныжып мен. Бо удаада база ... бердим.

Ферманың коллективи оңгу беш чылдың планын онаалдазын дөрт чыл он бир айда күүседипкен. Ферма 1980 чылда бир инектен ортаашты 1799 килограмм сүттү саап алган. Бо чылдың бирги кварталында күрүнеге 96 тонна сүт садар планын күүседипкен. Ол күш-ажылчы чедиишкиннерни канчап чедип ап турарын фермада партия организациязының секретары Роза Хертековна Билчейден соп...

—Төтчү беш чылда бистиң көргүзүглеривис мурнукузундан элээн экижээн-даа болза, планнап турганывыска четпейн барган бис. ... республиканың мурнакчы сүт-бараан фермалары ... ажылдаар кол сорулганы салган бис — деп, ол чугаалады.

Шак мындыг берге болгаш харысаалгалыг айтырыгны кезиктиг үндүрүп кээрге, анаа чамдык кижилер удурланып турган. ... хоозун залаа...

...ның болбас чүве бе моонар ... тургулаан. Бо айтырыгны партия хуралынга чугаалажып, СЭКП-ның XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр ... кежигүннериниң ажылдаан ... кылган. Мурнакчы фермаларның дээпелиинге чедир ажылдап болурунуң бүгү аргалары, чурлаашкыннары барын коммунистер саналынга бирден бирээ чокка сайгап чугаалааны.

Хуралга болган саналдарны, шугумнуг эдерлерни амыдыралга боттандырары-биле демчеглерни кыска хүнседа ажылдап кылгаш, ниити хуралга бадылааны.

Ферманың мурнунда салдынган сонгаарлаттынмас сорулгаларны боттандырары-биле партия организациязының дайынчы арга-шинээн, коммунистерниң авангардчы ролюн бедидеринче, үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин хыналдаа ... хүлээп ... ажыл-ижинге ... кол ... чаңчылы.

Коммунистерниң кижизидериниң школазы — партия хуралдарының бедел ... болгаш ... партбюро ... айтырыг ... кол черни ээлеп турар. Хуралга чугаалажыр айтырыгны барымдаалыг белеткээр чаңчылдыг бис, анаа чүгле партбюро кежигүннери эвес, коммунистерниң шуптузун эдеге ... кириптириг келген. Олар тайжы даалганы ... күүседип турар.

Шак ынчаар белеткеп алырга, ... ажылдаар ... дуаалаар — деп, партбюро секретары ... тайылбыр берди.

СЭКП Уставының негелделерин күүседип турарының дугайында коммунистерниң отчеттарын, дыңнадыгларын партия хуралдарынга, партбюро ... дээштиг ... ажылдерээге харысаалгазын улам бедиткен болгаш ферманың ажылын экижидеринге дээштиг саналдарын чедирген. Хуралга коммунистиң ажыл-ижин, амыдыралын, өөредилгезин, ... күүседип турарын сайгарып көөр. Бир эвес ол ажылдап турар болза ону канчап чедип ап турарын ... Ол ... коммунистерниң дыңнадыгларын партбюро ... Маймаа Норбунуң ... Хөвлар Чылбактың, комсомол организациязының секретары Хомушку Севиланың болгаш өскелерниң-даа отчеттарын, дыңнадыгларын алган.

Коммунистер кол кичээнгейни ... ажыл-ишчилерниң амыдырал-чурттаалгазының байдалын ... Кылдыңган ажылдар-биле ...

[illegible]

БЕДИК ҮНЕЛЭЭШКИН

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга Л. И. Брежневтиң чугаазын база делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын кижи төрелгетенниң термоядерлуг хавалгалыг чайладырынче база дайынны маргылдаалыг айтырыгларны шиитпирлээриниң аргазын болдурбазынче углаан гаң ... улуг ужурлуг дугаалыг документилер кылдыр делегейниң парлалгазы бедик-биле үнелеп турар. Ам делегейде болуушкуннарның байдалы дайын айыылын чайладыр болгаш делегейниң айыыл чок чорууну быжыглаар дээш немелде чаа кужениишкиннерни негеп турар деп, «Нойес дойчланд» (ГДР) солуну бижээн. СЭКП-ниң XXVI съездизинге кылган ол тудуглуг Леонид Ильич Брежневтиң чугаазында база делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга Кыйгырыгда улам чаазы-биле бузурээдиг бадыткаттынган. Тайбыңның хандыгары Совет күрүнениң даштыкы политиказының дээди сорулгазы болуп келген, болуп турар болгаш болуп артар даа деп, ГСЧП ТК-ның органы онзалап демдеглээн. Чугаалажылгыжыннар кылырынче Совет Эвилели база катап кыйгырган, ынчаарга чугаала...

Акы-дуңма чурттарда

ВЕНГРИЯ

• • •

Чепельдиң пөс-таавы фабриказының продукциязы эки шынары-биле ССРЭ-де база сураглыг. Бүдүрүлгениң коллективи бо чылын Совет Эвилелинче 1,7 миллион дөрбелчин метр пөсту чорударын хүлээнген.

ЧУРУКТА: бүдүрүлгениң цехтериниң бирээзинде.

Дьёр хоорайның чурттакчызы Кальман Магаши чарыш машиналарының модельдерин кылырынга сонуургалдыг. Ооң сеңагу үш модельдеринде ырактан башкарар дериг-херекселдерни тургускан, олар шакта 120 километр чедир дүргениң чоруп болур.

ЧУРУКТА: Кальман Магаши бодунуң модельдери-биле.

МТИ—СЭТА-ның фотолары.

• • •

Бомбурзектиң судал...

СЭТА-ның КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

БОЛГАРИЯ: ИЙИГИ АЭС

Дунай хемниң эриинде Белена хоорайдан ырак эвесте Болгарияның ийиги атомнуг электростанциязының турар черин телевидээн. «Белена-Восток» деп аттыг болур электростанцияга бирээзи-биле 1000 мегаватт күчүлүг атомнуг дөрт реактор турар. ЧССР-де, ГДР-де, ССРЭ-де, ВУР-да тургузуглан болгаш тургузуп турар АЭС-терде болгаш Болгарияның Козлодуйда тургускан бирги АЭС-тиң «ВВЕР-440» деп реакторларындан магадыт чаа девиреңк реакторлары анаа тургузаар. Баштайгы болгар АЭС дег, Белена чоогунга станцияны Совет Эвилелиниң техниктиг болгаш инженер дузазы-биле тудуп тургузар.

Чуртта ажылдап үндүрүп турар электри энергиязының 40 хуузун 1990 чылга чедир атомнуг электростанцияларга бүдүрүп үнлүрер деп Болгар Улус Республиканың энергетиказының мурнунга тургускан сорулганы күүседиринче таа АЭС тудуу киирер.

(София—пресс-ПМА).

КЕРЭЭГЕ АТ ...

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиигиие секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак болгаш Афганистанның Улусчу-демократтыг партиязының ТК-зының Чиигиие секретары, АДР-ниң Революстуг Чөвүлелиниң Президиумунуң Даргазы Бабрак Кармаль Чехословак Социалистиг Республиканың болгаш Афганистан Демократтыг Республиканың аразында найырал база калы ажылдажылга дугайында керээге ат салганнар.

Ийи чурттарның аразынга калы ажылдажылганы калбартырынын кол угланыышкыннарын болгаш делегей харылзааларынга оларның үндүрүлге болдурар принциптерин 25 чыл хүүседалыг кылдыр чарган керээде айыткан.

Чехословакия болгаш Афганистан быжыг найыралдың база акы-дуңма эп-сеткил каттыштырылгазының харылзааларын улам-на хамыралын калбартыр, хамаарышпас чоруктуң, бурун эргениң болгаш бот-боттарының иштики херектеринге холшаарлажыр кириш... принциптеринге үнзе... каш-кайызынга дуза... база деткимчези ... керээде айыткан. ... болгаш ... ажылчы чоннарның хөй-ниити организацияларының аразынга калы ажылдажылганы, ийи чурттарның улустарының харылзааларынга ... бээр.

Социалистиг дем каттыштырылгазының чурттары-биле найыралды болгаш калы ажылдажылганы улам-на калбартырынга ЧССР-ниң болгаш АДР-ниң бүрүн шиитпирлээриниң ... ханылап ...

БҮГҮ ДИПТ...

БЕЛГРАД. Сугга бодунуң ... болгаш модуртур крайны Риекиниң судноллар бүдүрер черинден суг ... коргутан Крайның чүък ... 100 тонна ... ССРЭ-ниң ... кол сорулгазы болур ужурлуг турган.

Ол чурттарның министрлериниң ... болгаш ол айтырыгның шиитпирлээриниң Европа ...

Совет Эвилелиниң чагыглазы ... Югославияның ... теплеринге пассажир база чүък ... судноларны кылган. Совет Эвилели бодунуң ... «Ракета», «Метор» деп судноларны Югославияның Социалистиг Федеративтиг Республиказынга чорудуп берген.

ЛЮКСЕМБУРГ. Европаның ... министрлер чөвүлелиниң энергетика министрлериниң ... «Нефть ... чугаалашкан. ... «нефть кризистериниден». Барык Европаның чурттарының бот-боттарынга ... камгалаары ...

КАИР. АКШ-тың камгалал министрииниң оралакчызы Ф. Карлуччи Египетче баргаш чорааан. Оон аан-ворууну ... Египетче ... болгаш ... демдеглээн.

... Египетке 4 миллиард 300 миллион доллар ... Чонна ... Ортаалы Чөөн ... Египеттиң ... Пентагонунуң ...

НАЙРОБИ. Африканың Чангыс эвп организациязының ... болгаш расизмның ... Африка күрүнелериниң ... Намибияның хоотаары ... Барык Сахараның ...

НЬЮ-ЙОРК. Рейганның администрациязының ...

... КНО-ның штаб-квартиразынга организацияның ... АКШ-тың чаа администрациязының Чоокку Чөөн ... АКШ-тың шериг ... 15 миллион долларны ...

КАНБЕРРА. ...

(СЭТА).

ВЕНАДА УЖУРАЖЫЫШКЫНДА

ВЕНА. Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш бот-чепсекти ... сек-херекселдерни айыткан.

[illegible]

КЫДАТТЫҢ ЧӨҢГЭЭЛЕРИ

ХАНОЙ (СЭТА). ...

[illegible]

(СЭТА).

ЧАДЫГ-ДОШКУН

БЕЙРУТ (СЭТА). ...

[illegible]

ТУЛЧУУШКУННАР

Иракта 670 ...

[illegible]

Чурукчу И. ОВАСАПОВТУҢ плакады.
«Плакат» деп парлалга чери.
СЭТА-ның фотохрониказы

ШЫДЫРААЧЫ

Хол-шыдыраа чалыны
Ботканнын ...
Хөлчок көңер кижи-биле
ойнаар дээш
Амыр эвес углуг утаан херек
...
Айтып сургаан аныш ...
боор.
Салым-хуузун, бүгү ...
...
Чаңгыс базым арткан турар.
Маңаа черле согур дүш дээ
түве турбас.
...
Шутка бериг! Делегейнин
чемпионун
Шуткен кижи Рита ...
Таль-дыр-ла!
Шуттуп алгаш, чанып орда
...
Солун номнар, эл-өөр суг
...
...
Шеглээр херек!
...
кайын ол боор!
...

Бир-ле катап шыдыраачы
...
— Шымбай боол-тур ...
тур мен.. Үүрен ...
...
От-даа кантаар ...
кат, эжим Маша.
Шыдыраага хандыкшаашты
...
Он чеди харлыг оолак бар
удуп берем
...
чалап туруп берди.
Чемпионнар хааны мен деп
...
Чемниш болбас түвелер деп
...
Кары угаа уткан мен деп
мактангылаар.
Куржар эжим, ...
сылба шаазыг
Хүрежге угаан-сарыыг
эглир магат.
Таль ... —
Эртем-номга
...
Та каш хун мени дилеп
келгенил ол.
Барып-баоыш ойнай албас
кош билбес
...

«Шыны херек. Солуу
...
Шыдыраа-даа ойнавааш мен
...
Эжик хак дээн. Эжи биле
...
Эдержиккен болла келген
...
Эдай ... тоор-сестир
...
...
Эрги ... чалгааракса
...
Эмчи эртир, өрүнкээн дээ
...
— Танышкынар! — дээр орта
эмчи оглу
Талыга холун хаан мышкаш
...
...
...
Арга-бажы ... кирген
Наиг от дээ,
...
кезе кайгаар —
Адаа эвес. ...
...
...
бо чээ?
...
— Салыр бес бе? Терге
бергеш ойнаксаар мен.
Чаным ...

Кызыл-Тайгаа ... чалаар
— Ийи бодам берип
каашты ойнаар кел...
— дээн.

Матпа ХОМУШКУ очулдурган.

Давид КУГУЛЬТИНОВ.

Улай-улай улус уткаш
эмги олдуруп
Ийи караа шагзырган дег
...
Улуг ... кирип — ...
...
Оол чуруму ...
...
Бодалгары хөме ...
...
— Бодунар-ла болганнар —
...
Оол келгеш, ...
...
Мичээл-даа ...
...
...
Ону ажыктыг ...
...
Мына демкен: ...
...
Тальыга шиветейлей
...
Таль ажаа ...
...
Мичээл-даа ...
...
Мнаа талантынын ...
...
«Шаа-да мичээр Таль
болган...
Каш удаа ...
Кайтаржыгыг ...
...
...
Хоонэ телкен ...
...
...

(Уланчылыг).

КАИ дыңнадыы

КӨРУЛДЕ ТҮҢНЕЛИ

Орук шимчээшкининиң ... чок чорууруп тала-биле республика көрүлдезиниң айы доозулган. Кандыг-даа ... бүгү ... ру аңаа белеткелдек, кижилерниң ... кол хамаарлыр. Көрүлде айы доозулган болганда оон ... оон кайгаар эртемниг ... үе келген.

... Аз ... 128 ... КАИ ажылдакчылары ... Ол сан-чурагай дугуржан.

Автобус хуруулдерде, күш-ажылдыг коллективтерде тургузуглан ... дружиналар — КАИ ажылдакчыларының дузалакчылары. ... Эртен чылын олар орук шимчээшкиниң хажытыкчыларының чери ... ажыг таварылгазы ... А бо удаада дружиналар ... Май айда 23 албан организацияның дружинниктери дежурн ... чолуу ... бүге ажыг дружинник ... ...

... тертен ... 11 кижи ... чарлыктан, 38 кижи кемдээшкинге таварышкан. Эртен чылдың ол-ла үези-биле деңнээр болза, кемдээшкин ... чеди кижиге өскен. Ав...

тотранспорт ... Барыын-Хемчик, Өвүр районнарда ... районнарда автотранспорт ... эртен чылдың ...

Орук ... республика көрүлдезиниң ... КАИ ажылдакчылары ... Республиканың ... үеле 300 ... чолаачы ... шимчээшкиниң ...

... Ылангыя ажылдакчыларга ... районнарга ... организастаттынмаанын айтыры чугула

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге чылы доозулган

ТҮҢНЕЛ БАГАЙ ЭВЕС

Ажытчы чоннуң коммунистиг ... СЭКП Төп Комитединиң «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер ...» ... партияның бүгү идеологтуг ажылынга чугула документ болган.

... экономиктиг өөредилге...

... кижилерниң эртемниг ... Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Чола Монгуш, Чанчы-оол Монгуш, Очур-оол Монгуш болгаш ос...

Партия комитеди өөредилге ... пропагандистерин парткомга бадылап турар. Школа бүрүзү 2 пропагандистиг. Баштайгы ...

... булукнарны кылгылаан. Экономиктиг ... Күжүгет ... ком бадылаан.

Партияның политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгеле...

ВОЛГОГРАДЧЕ ЧОРУПКАН

... ры чаңгы дыштанылгазын со... луг, хөгжүт, ... лериңде, а өскелери улус ...

Кызылда Ада-чурт дайынынга маадырлыы-биле мөчээннерге тураскаалдың чанынга Волгоград облазының кодээ ажылагыйынга үлүүн киирер өөреникчилерниң ... бригадазын ... школачылар автобустарга олуруп, ... орукче чорупканнар.

Ол бөлүгде Бай-Тайга, Тандызы Эрзин болгаш өске-даа районнарның школаларының 9—10 класстарының 136 өөреникчизинден тургустунган. Оларны башкы А. Бойко удуртур.

Адаларның күш-ажылчы болгаш дайынчы өрүүн салгаан школачыларның ... Волгоград облазының кодээ ажыл-агый ... тарыыр ... тоогулуг черлер-биле танышкаш, солун ужуражылгаларны чыыр...

Бистиң корр.

В. ШАЙФУЛИННИҢ «Пионерлер чайның кыйгызы» деп фотоэтюду.

телевидение

ИЮНЬ 28-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Сула шимчээшкинче, чыскаалыңар!» 9.05 — «Оттуруксу». 9.35 — «Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!» 10.35 — «Ка...». ... программа. 11.20 — «Эртенги почта». Хөгжүмнүг программа. 11.50 — «Совет Эвилелин ...». 12.05 — «Кедээзиниң ...». 13.05 — «Бөгүн — Совет аныяктарының хүнү». 13.15 — «Хөгжүмнүг киоск». 13.45 — «Бүгү сүүрга кескү» ... «Коммунистер» деп бөлүктен. 14.15 — К. Чапек — «Макропулостуң херексели». ССР ... Биче театрының фильм... 16.30 — «Ыры кижиден чарылбас». 17.15 — Мультфильмнер программазы. «Бүгү болгаш алыг». «Даарта даар...» ... ССРЭ-ниң чемпионады. 16.25 — «Тажы болгаш үш эмнелчилер дугайында тоол». Мультфильм. 16.35 «Кампучия: ... ». Документалдыг телефильм. 17.25 — «Ийи капитан». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 18.50 ... 20.30 ... 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Маңаар бис, ... кел». Уран-чечен телефильм. 22.40—23.05 — Кара адарынга ССРЭ-ниң чемпионады.

ИЮНЬ 29-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика ... 11.40 ... 14.15 — Чаагар. 14.15 — ... 17.25 — ... студентилери-биле ужуражылгазы.

ИККИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Кижи болгаш тоолу». 14.50 — Фильмнерни — уруглар... «Шатын» Уран-чечен телефильм. 16.00 — Кара ...

КЫЗЫЛДАН

18.30 — ... (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — ... Документалдыг фильм. 19.00 — СЭКП-ның XXVI съездиниң ... 21.00 — «Үе». Информастыг программа ...

ИККИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — ... «Чугаалар». 13.30 — Балет, ...

КЫЗЫЛДАН

17.00 — ...

МОСКВАДАН

19.00 — ... 22.50—23.00 — Найырал чурттарның парламент... Вильнюстан дамчыдыг.

Айтырыңар, харыылап бээрэл

ТӨРЕЛ КИЖИЛЕР БОЛГАШ ӨГ-БҮЛЕ

«Төрел кижилер өгленип болур бе? Амгы үеде чоок төрел кижилерниң өг-бүле тудуп бээр, таварылгалары база турар-дыр. А шаандагы тыва улус 1, 2, 3, 4 дугаар төрел болуун ... бо айтырыымны ... медицина талазы-биле тайылбырлап бээрин диледим» — дээн чагааны Барыын-Хемчик районда Б. Саая редакцияже бижип чоруткан.

Аңаа харыы кылдыр медицина эртемнериниң доктору Л. З. Казанцеваның болгаш медицина эртемнериниң кандидады В. Ч. Петровтуң 1980 чылдың № 3 «Здоровье» журналга парлаттынган чүүлүн дараазында кызырып киирдивис.

Төрел эвес кижилер аразында өг-бүлелерге бодаарга, ...

... ту Америкада бир хуудан ... Азияда ... саны соон хөй-даа болза база-ла эвээжей турар.

Даглыг черлерниң, ырак ортулуктарның туруп бөлүк чурттакчыларының аразынга төрел кижилерниң өг-бүле болуру чайлаш чок. Ындыг ... ...дая чамдык черлерде арткан. Чижээлээрге, Швейцарияның, Мурнуу Американың девисхээринде бар.

организмниң геннериниң ... тускай дылгал ...

Өгленип турар ийи кижиниң төрелдежилгези чоок болган тудум, оларның ниити ада-өгбелериниң геннери кайызында ... бар боор болуру улам ... ... дыка хөй чурттарның хоойлу-дүрүмүнде бирги чергениң төрел кижилериниң аразында өг-бүле болуруң хорулур.

чалза-даа шак ындыг хамаарылгалыг кижилер ... мурнунда эмчи-биле сүмележип алыры артык эвес.

Кижи төрелдериниң дугайында болдунар шаа-биле хөй билир болуру черле чугула: «доора дургаар» төрел харылзаалары, дуңмалары, ол ... «узун дургаар» — ада-иези, оларның ... угбаларын, кырган-авазы, кырган-ачазы ...

... төрел кижилерниң (ада-иелериниң ...) ... угбашкылар ...

Со... үеде ...

Төрел кижилер өгленирге ...

Агаар

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чамдык черлерге ... чаъс чаар, агаарның температуразы 18—23 градус болур. Хат ... 20 метр ... агаар 21—22 градус ... хат ... 15—20 метр четкир дынзыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кино

ИЮНЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бистер ... 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узатканы) 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «...-Бабаның болгаш дөртен дээрбечилерниң ужуралдары» (2 сериялыг) 9.05, 17.10, «Кайгамчык чарлыг Василиса» 13.00, «...» Весла чедир» (2 сериялыг), 14.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Холуп ...» 10.00, 11.40, «Билдинмес кижиниң тооржуру чугаазы» 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узатканы) шактарда.

«ВОСТОК»: «Ада-чуртка ... радан белбушаа» 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 (узатканы) шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: «...» (2 сериялыг) 11.30, 14.20, 17.10, 20.00 шактарда.

ИЮНЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Дүне болгаан таварылга» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узатканы) 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чараштай болгаш ...» 9.30, 11.20, 13.30, 17.20, «Бистер ...» 19.10, 21.00 (узатканы) шактарда.

«ВОСТОК»: «Билдинмес кижиниң тооржуру чугаазы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узатканы) шактарда.

ЧАРЛАЛ

«Тыва совхоз» ... ажыл... белеткээр ... болгаш ... ажылчыннары негеттинип турар.

Тракторист... чулары. ... пилорама ажылчыннары ...

... келгеннерин, өг-бүле ... Каа-Хем ... общежитие-биле ...

Айтырар адрези: Кызыл ... «Тыва совхоз» ... Каа-Хем районнуң ...

Редакцияның адрези:
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-34-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-..., пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, ... 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериязының 2-12-45, солун хевлеп бээрин 2-32-75 телефоннар долгаар.

Тиражы 17866. Чакы. № ...

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектеринге талазы-биле эргелелдиниң типографиязы (Кызыл, ... бажың ...)

ТС—...

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 151 (11649) | 1981 чылдың июнь 30, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ЧЕР КЫРЫНГА ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының тайбыңны камгалаарынче, делегейде дүшкүүрелдиг чорукту чавырлыдырарынче углаан тайбыңга ынак политиказын совет кижилер изиг-биле деткип турар. Митингилеринге, беседалажыышкыннарынга, СЭТА-же чагаалары олар «Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң хүлээп алган Кыйгырыын чангыс эп-сеткилдиг деткип турарының дугайын. Төрээн чурттуң күчү-шыдалын шалыпчы ажыл-ижи-биле быжыглаарынга белеңнерин дугайын чангыс эп-сеткилдиг медеглеп турарлар.

—Бызыгааржок чепсегленишкинге болгаш дайынзырак авантюраларга хандыкшылдыгларның оруун дуглаар дээш бүгү-ле чүүлдерни кылыр деп сүрлүг кыйгы база дагын Кремльден дамчыдыып үнду деп, Курунениң Москва-да подшипник заводунуң коллективиниң митингизинге кол инженерниң оралакчызы, Ада-Чурттуң Улуг дайынының хоочуну В. Орлов медеглээн.— Бистиң чуртувусче фашистиг Германияның оор ёзу-биле халдааныындан бээр чаа 40 чыл болду. Ол дайын бистиң улустарывыстың өг-бүлелериниң түс бүрүзүнге ажыг-шүжүгүн болгаш каража-когараалды таварыштырган. Амы-тынындан чарылганнарның чырыткылыг тураскаалының баарынга баштарывысты нэгейтпишаан, бистер, дириг кижилер, совет улустуң аажок улуг каража-когаралы-биле чедип алганы тайбыңны камгалап, хумагалаар хүлээлгелиг бис.

С. М. Киров аттыг «Электросила» каттыжыышкынга болгаш митингиге чүве чугаалап тура, токарьлар-карусельщиктер бригадири Ю. Сидоров мынча деп чугаалаан:

—Дайын эгелеп турда он ийи харлыг турдум. Ленинградтың бүгү-ле ажы-төлдеринге ышкаш, мээң үлүүмге база бузээлеттириишкиннин аар-берге кызагдаашкыннары ажыг-шужуг болгаш чоок кижилериниң өлүм-чидимин таварышкан. Тайбыңны камгалап артырар дээш бөгүн бүгү-ле чүүлдерни кылыр херек деп Леонид Ильич Брежневтиң чугаалаан сөстерин ыңчангаш бистерге билдингир. Ядролуг дайынның халавынче кижи төрелгетенни кийир чыгаарын кызыдып турар ындыг кижилер угаан-сарыылдың үнүн дыңнаар ужурлуг.

Минскиниң шак заводунга хөй кижи киржикчилиг митинг болган.

—Бистер болгаш бистиң ажы-төлдеривис оожургалдыг чурттаарын болгаш ажылдаарын күзээр бис деп, тайбыңны камгалалының завод комитединиң даргазы А. Агапова онзалап демдеглээн.— Фашистиг халдаашкынның чедирген халаптыг уржуктарының истеринде Черниң хөй нелериниң чүректеринге ам-даа артпышаан. Чаа дайын өрту хып үнмезин дээш бүгү чүүлдерни кылыр бис. Бистиң тургузукчу ажыл-иживиске, бистиң оолдарывыстың болгаш урууларывыстың аас-кежиктиг өзүп, мандыырынга тайбың херек.

—Тайбың бүгү кижи төрелгетенге херек-деп, Узбекистанның «Коммунизм» даар колхозунуң суггатчызы К. Калимов медеглээн. — Тайбыңны чүгле нити чүткүл-биле камгалап ап болур. Дайын кызаннаашкынының дипмиттиг динмираашкыннары бистиң салгалывыс дыңнап эрткен. Орнукшуткан деп медээ-бижик туткан почтачы Черзе чангыс-даа бажыңның эжиин моон соңгаар кажан-даа соктавазын. Бистер тайбыңның кижилери бис, ыңчангаш тайбың дээш демисежиринге болгаш туржурунга белен бис. Ооң үндезини бистиң ажыл-иживис болур. Ажыл-агыйның хевеңчилери бо чылдың эгезинде гектардан-на 55 центнер хевеңни алырын хүлээнген болза, а ам оон-даа бедик көргүзүглерни чедип алырын шиитпирлээн.

—Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынның камгалаары болгаш ханыладыры, боо-чепсекти эдере бүдүрүп турар чорукту шеглээрни чогаадыкчы, тургузукчу ажыл-ишке калбак аргаларны ажыдар дээрзин совет эртемденнер эки билир деп, Армян ССР-ниң Эртемнер академиязының академиги М. Касьян бижээн. —Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынның хөөржүдерин күзеп турар ындыг кижилерге: — Хөөржүдүп шыдавас силер, дээргилер! деп чугаалаар бис.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга чүве чугаалап тура, эш Л. И. Брежневтиң чугаалааны ышкаш, күчү-күштүг агрессорларга удур туржуп турар тайбың күштериниң күчү-шыдалы бөгүн моон мурнунда кажан-даа турганындан артык. Тайбың дээш идепкейлиг демиселчилер отрядтарының бирээзи болза аразында Совет Эвилелиниң эртемденнери база кирип турар бүгү чурттарның депшилгелиг эртемденнери болуп турар.

(СЭТА).

СЭКП-НИҢ XXVI СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

ЭРТКЕН СУББОТАДА

Он бирги беш чылдың баштайгызының бирги чартык чылдыв түңнелин Каа-Хемде «Совет Тыва» совхоз үндүрген.

Күш-ажылдың байырлалы нити хурал-биле эгелээн. Аңаа совхозтуң тозан ажыг мурнакчызы шаңнаткан.

Он бирги беш чылды «Совет Тыва» совхозтуң ишчилери багай эвес эгелээн. Олар чартык чылда күрүнеге дүк садар планын 125 хуу, эът садарыныын 100 хуу күүсеткен. Мал бажын камгалаары—98,7 хуу күүсеттинген. Ыңчангаш чыл планнарын долдур болгаш ажыр күүседириниң аргалары бүрүн тургустунган.

Байырлалга чоок-кавы ажыл-агыйларның төлээлери, спортчулары база келген. 64 улут, 16 аныяк мөге хүрешкен. Улуг мөгелерден ол-ла совхозтан Никита Намнаң шүүлген, Биче-оол Маадашпан үжүүрлешкен. Аът чарыжынга хойжу Ондар Соруктуң аъды эрткен. Шиидераага совхозтуң кол инженери Борис Хертек тиилекчи болган.

Бистиң корр.

ОРГУ-ШӨЛДҮҢ БРИГАДАЗЫНДА

Чөөн-Хемчик районда «Алдан-Маадыр» совхозтуң Оргу-Шөлде хойжу бригадазының малчыннары эрткен кыжын ниитизиниң малын хүр, менди кадагалаар дээш күженишкиниг ажылдаан. Ооң түңнелинде бригада 4618 төрүүр хойдан 4651 баш, азы 100 хойга онааштыр 102 хураганны менди доруктурган. Хойнуң эрте оолдаарын организастаан чорук ындыг түңнелди берген.

Бригадада 16 төрүүр коданның 12-зиниң малчыннары 100 хойга онааштыр 90-105 чедир хураганны камгалап алган. Хойжулар Шолбан-оол Ооржак 100 хойдан 105, Буртугбай Ондар 102, Дажы-Намчал Ооржак, Отук Моңгуш, Адар-оол Моңгуш олар 100-100 хураганны доруктурган. Бригадада быжыглаттынган сүт сөөртүр машинаның чолаачызы Киров Моңгуш малчыннарже сүт сөөртүлгезин үзүктелиишкин чок кылып турар. Малчыннарның чагыткан солун-сеткүүлдерин чогуур ёй-шаанда почтачы Дамдын Ооржак чедирип турар.

Бригадада 8 коммунистерден тургустунган партия бөлүү бар. Ону Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, район Совединиң депутады Дажы-Намчал Чыртай-оолович Ооржак удуртуп турар. Партия бөлүүнүң хуралдарын Устав ёзугаар эрттирип, аңаа мал ажылынга коммунистерниң ролюнуң, бригаданың ажыл-агыйының дугайында айтырыгларны чугаалажып, четпестерни чайладыр талазы-биле чогуур хемчеглерни ап турар. Аныяктарны мал ажылынче хаара тударынче кичээнгейни салып, оларны дуржулгалыг хоочун малчыннарга даандырып турар.

Бригаданың малчыннары ам Манчүректиң сериин тайгаларынче малын семиртири-биле көжүп үне берген. Чайлаглап кежериниң мурнунда кыштагларда 500 тонна өдекти белүп каан. Хой, хураган кажааларының, шагжа, оңгачаларының болгаш өске-даа херекселдерниң септелгезин ниить 1-де кылып доосан. Малчыннарның күжү-биле Сарыг-Булунда 64 гектар сиген шөлүн суггарган.

Бо чылын 7900 ажыг хой-ну кыргып, күрүнеге 136 центнер дүкүү садар планныг. Ону күүседири-биле бо хүннерде хой кыргылдазын эгелей берген.

1981—1982 чылдарның мал кыштаглаашкынынга чогуур үезинде шынарлыг белеткенир талазы-биле республиканың бүгү малчыннарынга Эрзин районнуң ажыл-ишчилериниң кыйгырыын Оргу-Шөлдүң хойжу бригадазының малчыннары боттарының хуралынга таныжып чугаалашкаш, ону деткивишаан, районнуң бүгү хойжу бригадаларының хойжуларынга тускай кыйгырыгны хүлээп алган.

Н. ДАЖИНМАЙ.

ДУРЖУЛГАЛЫГ МАЛЧЫН

Кудук-Шөлүнүң делгем ховузун «дан бажы шара хере, даш бажы сарыг шокар» турда, чажыңнап эк аржы дег, хойлар чаттылып өттай бээр. Оон кедезинде ак-бора аъттыг, чаа-ла үжен хар үези, делгем эгинерлиг, кудер сынныг эр барзадап, кадарып чоруур. Ол болза «О. Шынаа» совхозтуң сураглыг хойжуларының бирээзи, онгу беш чылдың шалыпчызы, коммунист Ойдуп-оол Данилович Селендир.

Ада-иезинден малчын уктуг болгаш мал ажылынга оон арга-дуржулгазы улуг. Ол онгу беш чылдың чыл санында-ла чүс баш төрүүр хойнга онаашуир чүс ажыг чаш малды камгалап ап, бир баштанна 1 кг 500 граммдан эвээш эвес дүктү ап келген. Хойжу эрткен чайлаглаашкынны болгаш күзеглээшкинни база чүм өттуг черлерге эрттирген-биле хойлары ам-даа хүр. О. Селен бо чылын 387 баш төрүүр хойларындан чүс башка онаашиыр 107 хураганны камгалап алган.

Өг-бүлениң херээжен эзи, беш уруглараның авазы Дииженмаа Саадыйовнаның үк ажылга үлүг-хуузу улуг. Бо чазын ол ийи чүс ажыг хураганнарны ажаап, доруктурган. Өг-бүле болуунуң күжү-биле чылдын-на он тонна өдекти белүп кургадып ап, Өнгеш-Хем оруундан болгаш Чоога-Аксындан он беш тонна сигенни кезип, кыштаанче дажыглап ап келген.

Он бирги беш чылдың бирги чылында Селендерниң социалистиг хүлээлгези — бир баштан-на ийи килограмм «дүктү» алыры болур.

Ө. ЧИҢМИТ.

Тес-Хем район.

АЧЫ-ДУЗА ЧЕДИРГЕН

Чонга ачы-дуза чедирериниң планныг даалгаларын ажыр күүседип келген коллективтер Барыын-Хемчик районда бар. Оларның бирээзинге Ак-Довурактың «Чодураа» ательезинде А. Шишигинаның удуртканы платье даараар бригада хамааржыр. Ук бригаданың кежигүннери майның планын 122,7 хуу күүсеткеш, 1472 рубльдан ачы-дузазын чонга көргүскен. Ол ышкаш Кызыл-Мажалыктың амыдырал хандырылга комбинадында И. Чүлениң бригадазы эрткен айда база чедишкинниг ажылдаан.

Тус-тус дааранычыларның аразында чарышты эки организастаан, ажылдың ажыктыг бедиткенинден күш-ажылчы чедиишкиннер чедип алдынган. Чоннуң кирген чагыгларын бажыңнарында күүседип турарлардан мактадыг ажылдап келгеннер база бар. Чижээ, бажыңында даштыкы хеп аймааның чагыын күүседип турар Н. Кыргыс, А. Ооржак олар бо эрткен беш айның планын база ажыр боттандырганнар. Ук коллективте Л. М. Замятинаның удуртканы бригада майның онаалдазын 130 хуу боттандырган.

А. БАГЫТ-ООЛ.

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН КҮҮСЕТКЕН

Туранның сүт-бараан фермазынче баар өрукту Зоя Седипей бичиизинден тура-ла билир. Школага тургаш-ла ол авазынга дузалажыр дээш, өөрү уруглар-биле кады фермага чеде бээр турган. Ооң соонда Зоя Седипей ол фермага саанчылап кирген.

Үш чыл эрткен соонда оон адын дуржулгалыг, мурнакчы саанчыларның аттарының аразынга бижип турар апарган. Зоя Седипейниң мергежили чыл келген тудум улам-на бедип турган. Онгу беш чылдың түңнелинде кежээ, кызымак саанчы «Күш-ажылчы Алдар» орденниң үшкү чергези-биле шаңнаткан. Совхозта «Алдын холдуг мастер» деп стендиде ооң чуруун хелгеп аскан.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлери Зоя Седипейни улам-на сорук кииргеи. Ыңчангаш коммунист З. Седипей он бирги беш чылдың баштайгы чылының планның онаалдазын болгаш социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде ажыр күүседиринче ферманың ажыл-ишчилерин кыйгырган. Ол чүгле сөс кырынга аазаан эвес, харын ажыл-херээ-биле бадыткап турар.

Г. КУДРЯВЦЕВА.

Бии-Хем район.

Олег Ворошиловович Шагаачы Совет Армияның хүрээлениинден халашкан дораан-на Таңдыда «Россия» совхозтуң машина-трактор мастерскаязынга каннакчылап ажылдай берген. Оон бээр дөрт чыл эрткен, аныяк оол ажылынга улам-на мергежээн.

Аныяк каңнакчы бо хүннерде сиген кезер машиналар септелгезин доосаш, дүжүт ажаалдазының техниказын септээринде киржип турар.

ЧУРУКТА: О. Шагаачы.
В. КРИВДИКТИҢ фотозу.

АҢЧЫЛАРНЫҢ ОЛЧАЗЫ

Бистиң чуртувустуң пантокрин заводтарын сыын мыйызының чиг-эди-биле хандырарының негелдезин улгадып турар. Мыйыс аныяк, сөөктелбээнде, дыл долу турда белеткээри чугула. Сыынны аңнаарын майның 25-тен июльдуң 25-ке чедир тускай чөпшээрел-биле чорудуп турар. Чөөн-Хемчик районнуң аңчылары тыпкан олчазын «Хемчик» аңныр-тывыш ажыл-агыйы черинин ажылчыннарынга экеп дужаар.

Сыын мыйызының шынары баксыраачал болгаш үрелинчели кончуг. Белеткеп алган мыйысты ында шактаан ажыр тудар болза, оон шынары баксырап, чыртталып эгелээр. Ыңчангаш тып белеткээн сыын мыйызын ол үеде эрттирбейн мыйыс хайындырар черниң ажылчыннарынга хүлээдир бээр эки. Үрелип баксырай берген мыйыстың өртек-үнези база кудулай бээр. Чамдык аңчыларның талазындан мыйыс үр үеде үрелип, баксыравас дээр ээннер бар. Ол ындыг эвес. Сыынны боолаан соонда оон мыйызын кезип белеткээш, алды шактан эрттирбейн, мыйыс хайындырыкчыларынга дужаар.

Эрткен чылдын сыын мыйызының белеткелиниң үезинде аңчы Н. Новиков сыын мыйызын белен үрелбес деп болгаш, ону белеткеп кылыр черге ийи хонганда дужааган. Оон түңнелинде ол мыйыстың шынары чогуур стандартка дүүшпес болган.

«Хемчик» аңныр-тывыш ажыл-агыйы бо чылын 100 кг кургаг мыйысты белеткээр ээнниг. Ону күүседири-биле 50 сыынны чөпшээрел-биле айнаары көрдүнген.

Мыйысты ырак черге ап чоруурга үрелирин барымдаалааш, ону хайындырып белеткээр пунктулары — Кежээ-Баазазында, Шом-Шумда, Чаданада тургускан. Ол пункттарны эргежок чугула дериг-херекселдер-биле хандыргаш, дуп-хуну-биле ажылдаар дежурный хайындырыкчыларны тургускан. Чогуур үезинде белеткеттинген мыйыстың үнези улуг болур.

«Хемчик» аңныр-тывыш ажыл-агыйы черниң аңчыларынга 50 мыйыстыг аңнарны аңнаарын бо чылын чөпшээрээн. Ол чөпшээрелдиг алган аңчылар тайгаларже үне бергеннер.

Сөөктелбээн эки шынарлыг мыйысты тыпкаш, дужаар дээш аңчылар кызымаккай аңнап турар. Бо чылдын баштайгы үениң олчазының ээзи — С. М. Моңгуш болган. Хоочун аңчы 5 кг эки шынарлыг мыйысты, болгаш 100 кг эъттиг дужааган. Туржулгалыг аңчылар Т. С. Чаштыг-Лопсаң 5 кг мыйыс, 100 кг эътти, Т. Х. Сат 6,5 кг мыйыс, 100 кг эътти, Ч. Л. Моңгуш 11 кг мыйыс, 100 кг эътти, С. А. Өлзей-оол 8 кг мыйыс, 100 кг эътти тус-тузунда дужааганнар.

А. ДОҢГАК.

Чөөн-Хемчик район.

Экономика камналгалыг болур

ПРОДУКЦИЯНЫҢ ШЫНАРЫ — КОЛ КӨРГҮЗҮГ

Бистиң республика арга-арыг талазы-биле коңчуг байлак, ооң курлавырлары 1 миллиард кубометр ажып турар. Ол ышкаш арга-ыяшты тудугга ажыглап турарывыс база эң-не шептеренгей, ыяңгыя кедээ тудуглар кол-ла кезиинде дилиг материалдарын, чудуктарны, мандааларны болгаш янзы-бүрү чазаныгга кылыглаарын ажыглап турары хөй.

Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйы ыяш белеткээр болгаш ону болбаазырадыр талазы-биле республикада кол бүдүрүлге чери. Ук бүдүрүлге тудуг ыяжының 50 хуузун (123 муң кубометр чедир), дилиг материалдарының 30 хуузун (41 муң кубометрни) белеткеп турар. А он бирги беш чылдың баштайгы чылында ооң планныг онаалдалары база эвээш эвес, 155 муң кубометр тудуг ыяжын белеткээш, үндүр сөөртүр болгаш 40 муң кубометр дилиг материалдарын кылып белеткээр.

Ол бүдүрүлгениң ажылындан тудугжуларның ажылы дыка хамаарылгалыг. Ыяңгыя кедээ тудугларны чедиишкинниг доозары болгаш объектилерни хуусаазында дужаары оон хамааржып турар. Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ажыл-херээн чугаалап тургаш, ооң продукциязының шынарынга доктаап көрээлиңер.

Сөөлгү үеде ук ажыл-агый кыскаладыр кезип, хоюглаан мандааларны үндүрерин эвээжедип турар. Ооң чижээнге мындыг саннарны көргүзүп болур. 1978 чылда 38,5 муң кубометр дилиг материалдарындан 16,2 хуузу кыскаладыр кезип, хоюглаан мандалар турган болза, а бо чылдың бирги кварталында ындыг кылыгларның хуузу 15,3 хуу чедир эвээжээн, а брустарны белеткээни 6,5 хуудан 4,1 хуу чедир баткан. Хереглекчилерге кыскаладыр кескен, хоюглаан мандааларны дилиг материалдарын ажыглаары эптиг дээрзи билдингир. Чүге дээрге оларны сөөртүрүнге транспорт чарыгдалдары 1 кубометрге хамаарыштыр алырга ортумаа-биле 0,6 рубльге чиигээр болгаш орулгалыы база-ла кубометрге хамаарыштыр 2 рубль чедир өзер.

Ындыг дилиг материалдарын кылып белеткээри ыяш-үлетпүр ажыл-агыйынга база ажыктыг. Чүге дээрге кыскаладыр кезип, хоюглаан мандааларның өртээ улуг болгаш оларны бүдүрери бүдүрүлгеге орулгалыг. А артынчыларын штукатура дранькилери, штакетниктер кылдыр, азы оттуларынга ажыглап, садып болур. Ындыг турбуже, Улуг-Хем ыяш-үлетпүр ажыл-агыйы ону ынчаар бүдүрбейн турарының чылдагааны чүдел? Ол болза бүдүрүлгениң технологиязын үреп турары-биле тайылбырлаттынар. Кескен чудуктарны шын, негелдеге дүүштүр ажыглаарда оларны диаметр аайы-биле сорттаары негеттинер. Чижээ брусту белеткээринге диаметри 24 сантиметрден эвээш эвес чудук хереглеттинер. Чудуктарны пилорамаже бээринге белеткээрде оларны чоон, чиңге аайы-биле аңгы-аңгы сорттааш, белен шарып белеткээш чорудар ужурлуг. Амгы үеде Улуг-Хем ыяш-үлетпүр ажыл-агыйы чудуктарны сорттавайн турар болгаш дилер пилорамаларже чудуктарны кайы-хамаан чок, чоонун, чиңгезин-даа чорудуп бээр. Оон уламындан хама материалдары (брустарны белеткээри) болдунмайн турар. Ук ыяш-үлетпүр ажыл-агыйында бар чангыс сортировка шугуму үрелгеи, ажылдавас.

Бо талазы-биле эки дуржулганы өске бүдүрүлгениң чижээзинден көрүп болур бис. Туранның ыяш белеткээр пунктузунда, кезип белеткээн чудукту болбаазырадырын чедимчелиг организастаар. Эрткен дөрт айларда бүдүрген бүгү дилиг материалдарының 16 хуузу брустарга онаажып, а 50 хуузу кыскаладыр кестирип, хоюглаан мандалар болур. Ыңчангаш ук участоктуң сан-хөө байдалы эки, ажылы орулгалыг болуп турар.

Дилиг материалдарының хемчээли, сорттааны, маркировкалааны күрстандарттарының негелдезинге дүгжүр ужурлуг. Улуг-Хем ыяш-үлетпүр ажыл-агыйы бо негелделерни база хажыдып келген. Хереглекчилерге берип турар дилиг материалдарының узуну 6,1 метр, а документиде көргүскени 6,3 метр, ынчап келирге хереглекчилер 3 хуузу чедир албайн турар. Ол ышкаш ыяштың кургаарын барымдаалаваанындан хереглекчилер база 3 хуузу чедир албайн келген.

Дилиг материалдарын маркировкалаары шуут уттундурган. Продукцияның кайы сортка хамааржырын чижек-биле салып турар. Сайгарылга килдизиниң көргүскени ёзугаар алырга, хереглекчилерже чоруткан кезип, хоюглаан дилиг материалдарының 75 хуузу 1—2 сорттуу болур. Ону ол рымдаалаар болза байдал элээн эки ышкаш сагындырар. А херек кырында байдал ындыг эвес. Туранның ыяш белеткээр пунктузунда продукцияның сорттаары, маркировкалаары эки организастаттынган деп үстүнде көргүскен болгай бис. Ындыг эки ажылдыг бүдүрүлгеде безин хереглекчилерже чүдүрген дилиг материалдарының 44 хуузу бирги-ийиги сорттуу болуп турар.

Бо чижектерден алгаш көөрге, Улуг-Хем ыяш-үлетпүр ажыл-агый бүдүрүлгезиниң талазындан продукцияның шынары дээш ажылды үндезини-биле эде тургузар, бүдүрүлгеде контроль-хыналданы күштелдирер, кижилер-биле ажылды экижидери негеттинип турар-дыр.

Г. ТУТЫНИНА,
курхайгаарал лабораториязында кидис эргелекчизи.

ИЗИГ ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮН

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының бешки сессиязынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежневтиң чугаазын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга Кыйгырыын Чөөн-Хемчик районда «Искра» совхозтуң Бажың-Алаакта кыргылда пунктузунда болган хөй кижи киржикчилиг митингизинге чугаалашкан.

Кыйгырыгны болгаш сессияга эш Л. И. Брежневтиң чугаазын совхозта ажылчын комитезиниң даргазы К. Куулар таныштырган.

— Эштер, бистер делегейде тайбыңның херээ күженишкиниг [illegible] быжыглаар ужурлуг бис. Бистиң совхоз чартык чылда күрүнеге [illegible] садарын июнь 15-те күүсеткен, [illegible] 100 [illegible] — деп, ол түңнелинде чугаалаан.

Даразында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Сенден Юрбаевна Хертекке сөс берген:

—Бистер, бүгү совет кижилер-биле бир демей, СЭКП-ның болгаш эш Л. И. Брежневке баштаткан ленинчи Төп Комитеттиң, Совет чазактың тайбың дээш чорудуп турар кайгамчык ажыл-чорудулгазын бүрүнү-биле чүүлдүгзүнүп турар бис. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки сессиязының материалдарын бүрүн деткип турар мен. Бо чылын мен төрүүр чүс хойдан 97 хураган алдым, хойнуң чаа кыргып эгеледи, бирээзи-ле 2 кг 500 гр дүктү берип тур. Ол болза мээң тайбың херээнге эвээш бичии-даа бол салыышкыным болур. Тайбыңның херээ дээш моон соңгаар-даа күженишкиниг ажылдаар мен.

Хүнге [illegible] кыргылдазының планын 200 хуу күүседип кээр, [illegible] коммунист Тамара Моңгуш [illegible] Кара-Кыс [illegible] патриотчу сөстерин митингиге чугаалаан [illegible].

К. ХЕРТЕК

ДАЙЫННЫ КЫМ-ДАА КҮЗЕВЕС

Бистиң Төрээн чуртувустуң дээди органы болур ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының бешки сессиязынга чугаалажып, хүлээп алганы делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга Кыйгырыгны таныышкан, кижи аңаа сеткилиниң ханызындан өөрүп, каттышпас аргажок-тур. Бо хүннерде ол чүгле Кыйгырыгны совет кижилер улуг чүүлдүгзүнүүшкүн, идегел-биле номчуп таныышканы чугаажок. Чүге дизе дайынны кым-даа күзевес.

Бүгү делегейге хамаарылгалыг бо документиниң бистиң чуртувусче гитлерчи фашизмниң 40 чылдар бурунгаар оор ёзу-биле халдаан хүнүнде хүлээп алганы таварылга эвес. Ол аар-берге дайынның үезинде болган улуг чиңнириг, когаралдарны кижи бүрүзү утпайн болап чоруур. Делегейге дайын болуру кижилерге чүгле хилинчек-човулаңны, когарал-хоозураалды болдурар дээрзин билип бис. Ыңчангаш амгы үеде бистиң совет кижилер чаа дайынны болдурбас дээш ажылдап, чурттап турар бис.

Ада-чурттуң Улуг дайының баштайгы чылдарында мен Тыва Арат Республиканың шериинге албан эрттирип турдум. Дайын үезинде тыл-даа турган кижилерге дайын шенгээ кижилерден дудак чок берге турган. Ол могаг-шылаг чок, кадыг-берге ажылдарга бүгү-ле үе-черген-биле бир демей киржип, эрткен дайынның бужар-бак уржуктарын дыңнаан, билген болгаш Кыйгырыгда «Делегейниң чаа дайынын болдурбас дээш бүгү-ле чүүлдерни кылыры болдунар болгаш кылыр-даа херек» дээнин кончуг чүүлдүгзүндүм.

Чер кырында миллион-миллион кижилер тайбың дээш ажылдап чурттап турар. АКШ нейтроннуг бомбаны бүдүрерин кызыдып турарын ком чаан кижиниң килеңнээшкинин хайныгар-дыр. Ыңчалза-даа бистиң чурттуң тайбыңга ханыкшылдыг политиказы ядролуг дайынның халавын болдурбас дээрзинге быжыг бүзүрелдиг бис.

Коммунистиг партиявыс [illegible] бүрүзүнүң аас-кежии база Төрээн чуртувустуң күчү-күжүн быжыглаары болгаш чечектелип хөгжүүрү дээш кайгамчыктыг сагыш салыышкынны кылып турар. Бистиң үевис магалыг-дыр.

С. ДУВАА,
«Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

ХОЙ АЖЫЛЫНДА УКСААЖЫДЫЛГА:

түңнелдер болгаш сорулгалар

БЕДИК ДЕҢНЕЛГЕ ОРГАНИЗАСТААР

СЭКП обкомунуң кодээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи Г. А. ЗАРКЕВИЧИНИҢ чугаазындан.

Республиканың Күрүнсаажыдылга каттыжыышкынының инициативазы-биле эрттирип турар уксаалыг хой делгелгези чугула хемчеглерниң бирээзи. Мооң сорулгазы чүл дээрге, хойнуң уксаазын экижидеринге Тока аттыг, «ҮТКА 25 чылы», «Өөк», «Революцияның чалбыыжы» болгаш «Кызылгаар» совхозтарның чедип алган чүүлдери-биле таныжып көөрү, уксаа ажылында чедиишкиннерни пропагандалаары, мурнакчы дуржулганы солчуру болур.

«Мал ажылынга уксаажыдылга херээн улам ыңай сайзырангайжыдар талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП обкомунуң база Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1979 чылдагы доктаалын, а ол ышкаш оң бирги беш чылда мал ажылын хөгжүдер талазы-биле партияның XXVI съездизиниң шиитпирлеринде салдынган сорулгаларны барымдаалааш, амгы үе-чадада уксаажыдылга херээн малдарны сайзырангайжыдарының болгаш эң-не чоп ажыглаарының планныг системазы кылдыр бүгү-ле ажыл-агыйларга ынчаар организастаан турар ужурлуг.

Маңаа кол сорулга болза бир мал чемперинге болгаш үк чериниң агаар-бойдус байдалдарынга эки таарышкан, бедик продуктулуг хойларның болгаш өшкүлерниң бир дөмей коданнарын совхоз, бригада бүрүзүнге тургузары болур.

Хой ажылын чедиишкинниг хөгжүдериниң ыңаныштыг аргазы ону интенсификастаары. Селекцияны болгаш уксаажыдылга херээн үнелезини-биле экижидери болур.

Республиканың совхозтарында селекцияның болгаш уксаажыдылганың байдалын анализтеп көргеш, малды өстүрер ажылга чогуур кичээнгей салып турар ындыг ажыл-агыйлар малдың төлүн арбын алырынга чогумчалыг түңнелдерлиг болуп турарын демдеглеп болур.

Бо чылын республикага ниитизи-биле төрүүр 100 хойга оналаштыр 79 хураганны камгалап алган азы эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге, 58,2 муң хураган хөй болган. Эрзин, Тес-Хем, Чөөн-Хемчик районнарның совхозтары төрүүр 100 хойга оналаштыр 83—89 чедир хураганны менди доруктурган.

Чаңгыс аай чиңге-нарын база чартык нарын дүктүг хойнуң саны республикага чыл санында өзүп, а хойнуң чемби-биле эки хандырган база уксаа ажылының системазын шын таарыштырган ындыг черлерде хойнуң продуктулуу бедип турар. Чижээ, 1980 чылда республикага бир хойдан алган ортумак дүк 1,78 кг болуп турда, Таңды районга 2,64, Каа-Хемге — 2,7, Тока аттыг совхозка —3,6, «Революцияның чалбыыжынга» — 3,3, СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозка — 3,1, Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязынга — 3,18 кг болгулаан.

Бонитировкага хаара туткан хойнуң саны көвүдеп орар, ол чоруктуң эң эки хойларны шилип алырының база хой ажылынга уксаажыдылганы сайзырангайжыдарының аргазын берип турар. Сөөлгү чылдарда хойнуң уксаалыг составы база класстыг экижип келген. Бонитировканың түңнелдеринге үнелээш, 115 муң баш класстыг хойлуг 230 коданны шилип тургускан.

Ооң-биле чергелештир дыка хөй совхозтарда, районнарда уксаажыдылга херээниң байдалы четпес болуп артпышаан. Малдың баш санын өстүреринде база менди камгалаарында улуг четпестер ооң дүвүрээзинни болдуруп турар. Хөй-хөй совхозтарда уксаажыдылга ажылы куду деңнелде, хойнуң кызыраары ам-даа хөй болуп турар.

Малдың продуктулуун бедидеринге, уксаалыг малдың баш санын көвүдедиринге уксаажыдылга ажылында эң чугула звено болза, хойну тарып боозадыры болур. Ындыг турбуже Өвүр, Тес-Хем, Эрзин болгаш өске-даа районнарның кодээ ажыл-агый органнарының удуртукчулары ол ажыктыг хемчегже чогуур кичээнгей салбайн турар. Ынчангаш эки уксаалыг бүдүрүкчү кошкарларның үрезин ажыглавайн, коданнарга куду продуктулуг кошкарларны салып турар.

Кодээ ажыл-агый эргелелдериниң начальниктериниң, совхозтар директорларының, кол зоотехниктериниң чөвүлел хуралын чоокта чаа эрттиргеш, хойну чайын база оолдадырының, хураганнарны шыырлыг үзериниң, эдержилгеге кирер коданнарны четчелеп тургузарының айтырыгларын аңаа чугаалажып көрген. Ынчалзажок ол ажылдар бөгүнге чедир четпес болуп турар. Тес-Хем, Кызыл, Улуг-Хем, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарның ажыл-агыйларында хураган үзерин багай чорутканы. Ол ышкаш хойну тарып боозадырының пунктуларын белеткээринче эгелеп кирбээн. Дыка хөй совхозтар хойларны, бүдүрүкчү кошкарларны эдержилгеге кииреринге белеткээрин багай организастап турар.

Хой ажылында үстүнде айыткан четпестер хойнуң уксаазын экижидериниң, төрүүр хойнуң санын көвүдедириниң, хураганнарны чогуур үезинде үзериниң, эдержилгени база тарып боозадылганы организастыг, шынарлыг эрттирериниң талазы-биле төлевилеттинген программаны күүседир дээш эргежок чугула ажылдарны чорударын бистен негеп турар. Ажыл-агый бүрүзүнге хойнуң кызыраар чоруун болдурбазын чедип алыры, хураган алырын шиитпирлиг көвүдедири, хой тарып боозадыр чаа пунктуларны тудары — хой ажылында чугула сорулга ол.

Тока аттыг совхозтуң баазазынга уксаалыг хой делгелгези бо чылдың июнь 21-де болуп эрткен. Ол республика хемчээлинге организастаан улуг хемчег болган. Районнардан, ажыл-агыйлардан аңаа келген төлээлекчилер, мурнакчы хойжулар чүгле делгелгеде тургускан уксаалыг хойларны сонуургап көрген эвес, харын республикада уксаалыг хой ажылында байдалды болгаш ону улам ыңай хөгжүдериниң өйү келген айтырыгларын база чугаалажып көрген.

Ол дугайында материалдарны «Хой-жунуң арнынга» парлаар-дыр бис.

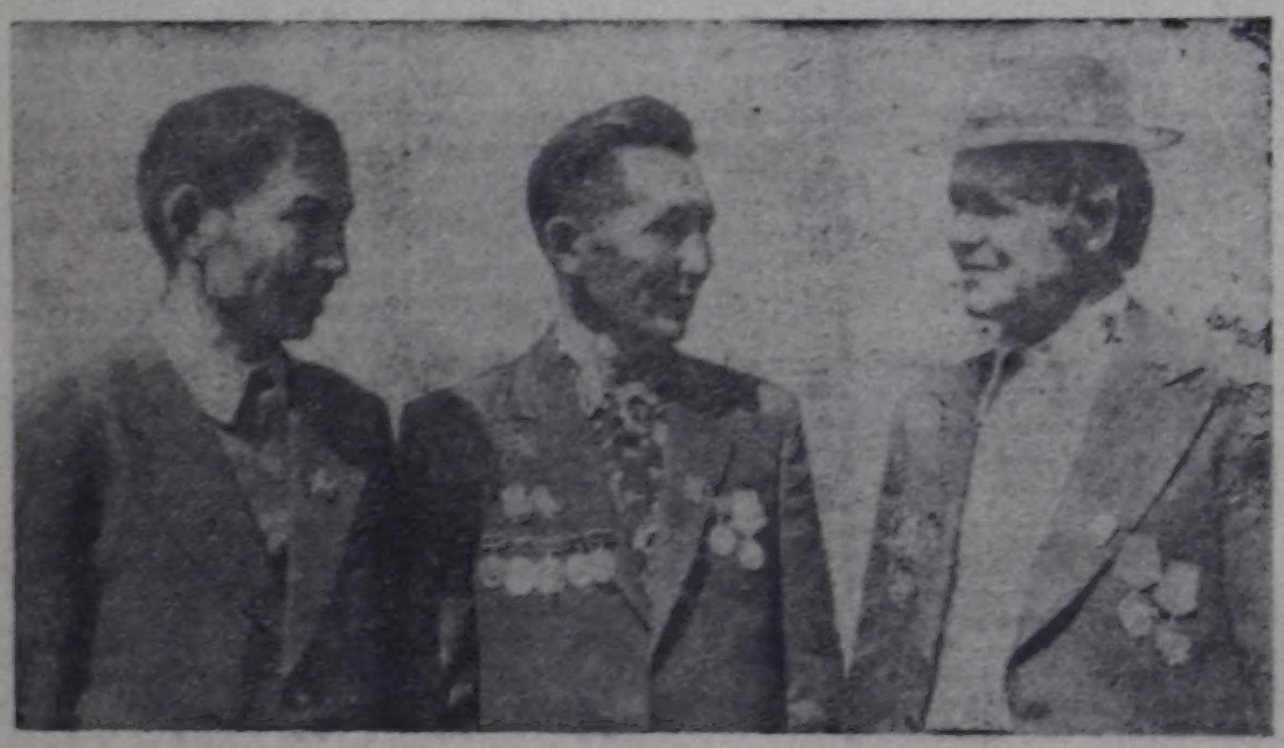

Солагай талазындан: «Чаа орук» совхозтуң хойжузу Д. Д. Дамчай, «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң хойжузу, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны П. К. Шанмак, «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң хойжузу, Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Туг орденнериниң эдилекчизи И. П. Сафонов.

КЫМНЫҢ ХОЮ ЭКИЛ!

Репортаж

ЭЛЕГЕСТИҢ солагай талазы эриниң кырында талдар, хадыңнар болгаш теректер үнген девээлиг арыгның чыпшыр кыдыында чиңгир ногаан шыкта уксаалыг хой делгээр черни белеткеп кылган.

Июнь 21-ниң — воскресеньениң эртенинде делгелге шолүнге ажыл сыгыр дан бажында-ла эгелээн. Хой көргүзүт плакаттарны чуруп-чыскаалдыг кылдыр аскылаан. Уксаалыг бүдүрүкчү кошкарларны, хойларны түс-түс турар өрээлдеринге кийирген, чемгерген, суггарган.

Делгелгениң организакчызы — Тока аттыг совхозтуң удуртукчулары, специалистери шуптузу ында. Ол ажыл-агыйның кол зоотехниги Л. К. Литвин-биле аңаа ужуражы бердивис.

—Кымның хою эки деп бодап тур силер, Леонид Бардович? — дидим.

—Шыырак хойлар, кошкарлар бар-дыр — деп, ол чугаалады. — Ылангыя Кызылдың уксаажыдылга станциязының кошкарлары көрүнер даан! Шуут тулган-дыр.

—А силерниң кандыгыл?

—Бистиң база хоомай эвес.

ОЛ АРАЗЫНДА чайгы хүн хөөрээн, ыйын дегет апарган. Делгелге шөлүнде кижи бажы кизирт, машина мырыңай кара-шаар. Чиик машина безин чартык чүстен ажыг. Чүък машиналары база эндерик. Ыракты Мөңгүн-Тайга болгаш Тожу районнарының малчыннарының төлээлекчилери безин бар.

Делгелгениң баштайгы кезээ — уксаалыг хой ажылының байдалын база ооң перспективаларын чугаалашкан чөвүлел хуралының соонда, уксаалыг хойларның делгелгезин ажыдар дей берди.

Делгиирже кирер ажиктиң аксында шөйген кызыл кожааны одура кескен, делгелгениң ажыттынганын чарлаан. Оон-на хөй кижи: районнардан келген кодээ ажыл-агый эргелелдериниң начальниктери, совхозтар директорлары, кол зоотехниктер, селекционерлер, мурнакчы хойжулар делгелгеже шуужуп кирди.

Көрүкчүлер бир дугаарында делгелгениң организакчызы — Тока аттыг совхозтуң делгээн хойларынга барды. Улус сөктүп кирип кээр орта, ол совхозтуң кол зоотехниги Л. К. Литвин бир элита кошкарны туткаш, чедип эккелди. Улус оон-моон үглеп келгеш, магадай бердилер.

—Аа, дүгүнүң дыгыйын!

—Дүк-даа бар-ла-дыр.

—Дириг деңзизи чежел?

—90 кг, а кыргып алыр дүгү — 8 кг — деп, Л. К. Литвин тайылбырлады.

Кошкарның дүгүнүң узуну, чиңгези, чүнгактыын көрүкчүлер кончуг тодаргай айтырып сонуургадылар.

Даразында Кызылдың уксаажыдылга станциязының бүдүрүкчү кошкарларын сонуургап көрген. Аңаа баргаш, база бир элита кошкарның чанынга чыглы бердивис. Айтырыглар куттулуп эгелээн:

—Мооң деңзизи чежел?

—106 кг ийиң — деп, Б. Т. Чаш тайылбырлады.

—А дүгү чеже кг ирги?

— 16,7 кг болуп турар.

—Увва, магалыг чүве-дир аа!

—Чаңгыс оон дүгүнден каш-даа кижи кедер костюмну даарап болур-дур!

Оон соонда «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң уксаалыг хойларын көрген. Делгелгеге болгунун кадарып турар ындыг хойларны эккелгенин ол ажыл-агыйның сураглыг хойжузу Полит-оол Кыргысович Шанмак чыылганнарга тайылбырлады. Ол ажыл-агыйдан ортумаа-биле 4-5 кг дүктү ал турар болду.

ДЕЛГЭЭН хойларны сонуургап көөрү дыка үр үргүлчүлээн. Хойну азырап ажаарын, дүгүнүң чүнгаа хөй болурда чүнү ылдаа чогуурун, тарып боозадылгазы хажан база канчаар чорутса экил дээш, өске-даа хөй айтырыгларны делгелге үезинде совхозтарның удуртукчулары, специалистери, хойжулар тодаргай чугаалажып, арга-дуржулгазын солушкан.

«Революцияның чалбыыжы» совхозтуң мурнакчы хойжузу И. П. Сафонов биле «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң сураглыг хойжузу П. К. Шанмактың аразынга солун чугаа болган.

— Ажыл- агыйларывыстың хою-даа нарын дүктүг-дүр, азырал-тежээлиниң байдалыдаа бир дөмей-дир, чаржып көрзүвүссе кандыгыл? — деп, И. П. Сафонов демиигизинден айтырды.

—Харын чаржыылы —деп, Шанмак каттышты.—Ынчалзажок аштырып каар ирги мен бе...

—Сен дээрге менден дудак чок үр хөй кадарып келгендир сен. Ажылдаарың кызымак-дыр. Чарыштан дөмей-ле кайывыс-даа үлүгүн алыр апаар бис — деп, И. П. Сафонов түңнеди.

Ол ийи сураглыг хойжу ынчаң социалистиг чарыштың керээзин аразынга чарып алган.

Бо солун делгелге бедик организастыг байдалга эрткен. Аңаа келген төлээлер ажыктыг хөй чүүлдерни билип алган. Адак сөөлүнде спортчу маргылдаа болуп, 32 мөгениң хүрежи-биле көрүлде доозулган.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

БОЛДУНАР АРГАЛАРНЫ БҮРҮН АЖЫГЛААР

Бистиң республиканың малчыннары партияның база чазактың шиитпирлерин амыдыралче күженишкиннерни салып турарлар. Республика ниитизи-биле сүт, эът болгаш чүүрга садарының талазы-биле квартал онаалдазын күүсеткен болгаш эрткен чылдың ол үезиниң деңнелинден дыка ажырган. Бо чылын малдың чаш төлүн алыры көвүдээн, бүгү чүзүн малдың өлүп, хоразы кызырылган.

Республиканың мал ажылында кол черин хой ажылы ээлеп турар. Оон продукциязы мал ажылының продукциязының 59,5—61,1 хуузу болуп турар. Бо чылдың июнь 1-де мелээ-биле алырга, хой, өшкүнүң баш саны 1 млн. 314783 четкен. Эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге, өзүлдези 4,6 хуу болган. Төрүүр 100 хойга оналаштыр 79 хураганны менди алдынган, азы эрткен чылдың ол үезиниң деңнелинден 14 баш хөй. Республиканың 80 хойжузу төрүүр 100 хойга оналаштыр 100 болгаш оон-даа хөй хураганы камгалап алган. Оларның иштинде: «Саян» совхозта Дотпа Демир-оол 135, «Кызыгаарда» Соян Дуван — 115, «Кызыл тараачында» Кечил-оол Ооляк — 112, «Коммунизмниң херелинде» Ооржак Билденей — 107, «Чаа оруктa» Маруся Соян — 109 хураганы 100 хойга оналаштыр менди доруктурган. Тока аттыг совхозтуң Ховалыг Шопан-оолга удурткан хойжу бригадазы 100 хойдан-на 112, «Коммунизмниң херелинде» Оюн Шараваның бригадазы — 103, «Алдан-Маадырда» Кирилл Моңгуштуң бригадазы — 102 хураганы менди алган.

Республикага ниитизи-биле алган хураган саны көвүдээнде болза, чамдык районнарда ол көргүзүг ам-даа куду. Чижээ, Улуг-Хемниң ажыл-агыйлары төрүүр 100 хойдан 73, Бии-Хемниң, Барыын-Хемчиктиң — 77 хураган алган. Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга районнарга алган хураган оон-даа эвээш болган.

Тыва АССР-ниң мал ажылынга 1980—1990 чылдар үезинде чорудар селекция-уксаа ажылының перспективтиг планнарынга хой ажылын чиңге-нарын, чартык бедүүн болгаш бедүүн дүктүг деп ыяндыг үш угланыышкынга улам ыңай хөгжүдери тодараттынган.

Чиңге-нарын дүктүг хой ажылын республиканың төп база барыын районнарының ажыл-агыйлары чорудар. Ол черлерниң агаар-бойдус байдалдары, чем баазазы, совхозтарның материалдыг хандырылгазы ону хөгжүдериниң негелделеринге дүгжүп турар.

Өвүр, Мөңгүн-Тайга, Бай-Тайга, Эрзин, Тес-Хем районнарының ажыл-агыйлары-биле чергелештир, «Алдан-Маадыр», «Сүт-Хөл», «Тере-Хөл» совхозтар үк чериниң бедүүн дүктүг хойларын арыг чевээртинзин өстүрери база сайзырангайжыдары тодараттынган.

Совхозтарга садары-биле 1981 чылда республиканың иштинден бедүүн болгаш чартык бедүүн дүктүг 1500 бүдүрүкчү кошкарны, красноярск уксааның 3200 баш хайнаан шилип алган.

Амгы үеде республикада хойларның уксаалыг составы болгаш оларның дүккүр продуктулуу шынар талазы-биле чаартынган. Чижээ, 1954 чылда республиканың совхозтарынга чүгле 56 муң баш экижиткен хойлар турган болза, ам арыг нарын дүктүг уксаалыг болгаш хайнак 643 муң баш хой бар. Тока аттыг, «ҮТКА 25 чылы», «Революцияның чалбыыжы», «Өөк», «Кызыл тараачын» совхозтарда болгаш Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында нарын болгаш чартык нарын дүктүг, бедик продуктулуг база шыдамык уксааның хойлары бар апарган. 1953 чылда совхозтар күрүнеге чүгле 38 тонна чиңге-нарын болгаш чартык нарын дүктү дужааган болза, амгы үеде күрүнеге дужаап турар бүгү дүктүң 85 хуу хирези ындыг дүк болуп турар.

Уксаалыг мал үлэдүн ёзугаар алырга, амгы үеде республикада уксаалыг хойлар бүгү хойнуң 68,7 хуузу. 1980 чылда 52 совхозка хойларның үнелээшкинин чорудкан. Ооң түңнелинде 165700 хойну тодаргай шинчилеп көрген. Оларның 35,4 хуузу арыг уксааның хойлары. Уксаалыг хойнуң аразында эң-не улуг улуг-хууну красноярск уксаа база ооң хайнактары ээлеп турар (77,7 хуузу). Чолдак, чаглыг кудуруктуг тыва хойлар 19,7 хуузу болган. Элита класстың хойлары 3244 баш азы 1,9 хуузу, I класстыы — 95522 баш азы 57, 1 хуузу.

Кол бүдүрүкчү кошкарларның класстыг составы ам-даа куду болуп артпышаан. Шинчилеп көрген 3914 бүдүрүкчү кошкарның чүгле кезик хирези элитага болгаш I класска хамааржыкан. Ылангыя Өвүр, Улуг-Хем, Бии-Хем районнарның ажыл-агыйларында куду класстыг бүдүрүкчү кошкарларның саны хөй. Чижээ, Өвүрнүң совхозтарында 789 кошкарның чүгле 299-у азы 36,7 хуузу, Бии-Хемниңде 1000 кошкарның чүгле 364-тү класстыг болган.

Шинчилеп көрген 4308 баш бир харлыг кошкаржыктарның элитазы 17,1 хуу, I класстыы — 38,7 хуу, II класстыы — 9,9 хуу болган. Республиканың совхозтарында ажыл-агыйжы эвес ажыглап база багай ажаап, чемгерип турарының уржуу-биле салып ап турар хой санныг бүдүрүкчү кошкарлар апып харыксырап, чичы-бүрү дарыглалга таваржып, ооң түңнелинде продуктулуг шинчилеп негелдеге дүүшпестеп, сандан үнүп турар. Ылангыя чылдагаан-биле чылын-на 2—2,5 муң кошкарны чүгле дужаап турар. Ол дээрге совхозтарның кошкар садарынга үнээрген 300—375 муң рубль акша-хөреңгизиниң хей барып турары ол-дур.

Оон ашкан хойну тарып боозадылга-биле хаара тудканы база шоолуг эвес — 50—55-ле хуузу. Хойну тарып боозадырын көвүдедириниң орнунга, чыл бүрүде хойжулар боттарының коданнарынга кара туразында арттырып алган хайнак кошкарларын салып турар. Ооң уржуу-биле чылдың-на дүгү чаңгыс аай деск эвес, янзы-бүрү өңнүг дүктүг, куду класстыг хөй хураганнар төрүттүнген турар.

Бедик продуктулуг уксаалыг кошкарларны республикага үр үеде ажыглап келген болгаш хойнуң колдуг хөй нуруузу чаңгыс аай дүктүг апарган хирезинде-ле, хойларның эки чемгербейн турары-биле дүккүр продуктулуу сөөлгү чылдарда өспейн, ээзи каш чылдар улаштыр 2,0—2,1 кг деңнелде туруп берген. Тока аттыг совхоз бир баш хойну 500—600 чемгерилге единицазының орнунга, чүгле 150—300 чемгерилге единицазы-биле хандырып турар ужурунда, аңаа 5 чыл дургузунда бир хойдан кыргып алыр дүк 3,6 —3,7 кг-дан улгатпайн келген.

Специалистерниң четпес ажылы болза, хойну тарып боозадырын эрттирерinче чогуур кичээнгей салбайн турары.

Өлүп хораан чаш хураганнарны чажырып, карак ажыттаар чорук ажыл-агыйларда хөй. Шак ындыг ак сеткилдиг эвес чорук хойнуң кызыраазының ылап тодаразының болдунар аргазын бербейн, харын-даа ниитиниң малын самчыгдаарынга идиг берип турар. Ооң-биле эптеш чок демиселди чорударының үези келген.

Бо чылын уксаа ажылын экижидер сорулга-биле бүгүле хайнак болгаш куду класстыг кошкарларны арыг уксаалыг кошкарлар-биле солуур. Өске черлерден садып эккелген бүдүрүкчү кошкарларның бедик клазын (элита, I класс) хевээр арттырар дээш ажыл-агыйларның кол специалистериниң база хойжуларның харысалгазын бедидер херек.

Уксаалыг фермаларга, ажыл-агыйларга уксаалыг кошкаржыктарны шилип алырын чыл бүрүде көвүдедир, оларны өске ажыл-агыйларга садар. Хой тарып боозадыр үлегерлиг пунктуларны тудуп тургузар. Тарып боозадыр техниктерни шилип алырын база белеткээрин эң-не шыңгыызы-биле көөр.

Хой ажылынга уксаажыдылганың кол сорулгазы болза, чиңге-нарын дүктүг угланыышкынга — тыва уксааның нарын дүктүг, эъткир-дүккүр бедүүн хойларын, чартык бедүүн дүктүг угланыышкынга— чурт иштиниң чолдак, чаглыг кудуруктуг хойнуң чартык бедүүн дүктүг экижиттинген хевирин, бедүүн дүктүг угланыышкынга — үк чериниң чолдак, чаглыг кудуруктуг бедүүн дүктүг хойларын тургузары болур.

Бо арынны «Шынның» корреспондентизи К. Аракчаа белеткээн.

КҮЖЕНИИШКИННИ КОШКАТПАС

Уксаалыг хой делгелгезинге келген кодээ ажыл-агый эргелелдериниң начальниктериниң, совхозтар директорларының, кол специалистерниң болгаш мурнакчы хойжуларның чамдыктары-биле «Шынның» корреспондентизи ужурашкаш, интервью алган. Оң бирги беш чылдың баштайгы чылын канчаар эгелээнил? Наадымга уткуштур кандыг ажылдарны чорудуп турарыл? Уксаалыг хой делгелгези ажыктыг чүнү бергенил? Бо айтырыгларга харыыны мооң адаанда парладывыс.

«Өөк» совхозтуң кол зоотехниги Л. Н. Шиповалова:

— СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш бистиң совхозтуң малчыннары кызымак ажылдап турар. «Өөк» — уксаалыг хой ажылдыг хоочун совхозтарның бирээзи. Бисте ам колдуунда I болгаш II класстың нарын дүктүг хойлар коданнары тургустунган. Бо чылын хойжуларның карак кызыл күш-ажылының ачызында ажыл-агый улуг хойну болгаш оон чаш төлүн менди камгалап алган. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге, хойнуң өлүп хоразы 26,5 хуу кызырылган. А хураганны эрткен чылдыындан 1122 башты азы 14,6 хуузун хөйну алган.

Ам хүнүнүң ээлчээнде — хой кыргылдазы. Хойлар нарын дүктүг болгаш, кыргылданы июнь 25-те эгелээн. Бисте хойнуң баш саны 33 муң. Бо чылын 100 тонна дүк дужаар планныг бис. Ону күүседир арга бар.

Наадымга төлептиг ужуражыр дээш хойжулар өдек-кыштааның үүрмек септелгезин чазын-на доозуп алган. Ам эң чугула сорулга — мал чемниң белеткели. Малчын бүрүзү 10—15 тонна сигенни кезип алырын хүлээнген. Чай аажок кааң-дыр. Ынчалзажок сиген бар бүгү-ле черлерден кезип тургаш, мал чемниң четчир курлавырын тургузар деп малчыннар шиитпирлээн.

Бо делгелгени алырга, ажыктыг чүүлдер бар-дыр. Ниити көргүзүг талазы-биле Тока аттыг совхоз бисти ажып турар. Ам ооң дуржулгазын ажыглаар бис.

Эрзин районнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги Н. К. Бегзи:

— Бистиң районнуң малчыннары бо чылын ээзи бедик көргүзүглерни чедип алган. Район колдуунда хой ажылдыг. Ам хойнуң баш саны 117 муң ажып турар. Малчыннар Наадымга төлептиг ужуражыр дээш кедергээшкинниг ажылдап турар. Район ниитизи-биле төрүүр 100 хойга оналаштыр 86 хураганнарны менди алган. Ол болза эрткен чылдыындан 31 баш хөй. Ам хой кыргылдазы адакталып турар. Дүк планы 195 тонна, ам 100 ажыг тоннаны дужааган. Үк планны июль 1-ге чедир 197 тонна кылдыр күүседир дээш хойжулар бүгү болдунар аргаларны ажыглап турар.

Бо уксаалыг хой делгелгези черле ажыктыг-дыр. Бистиң район бедүүн дүктүг хой өстүрер зонада турар. Келир чылын ындыг делгелгени мурнуу зонаның районнарынга, чижээ, Эрзинге азы Тес-Хемге эрттирзе кандыгыл деп күзелдиг мен.

«Революцияның чалбыыжы» совхозтуң хойжузу, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны И. П. Сафонов:

— Ындыг делгелгеге ийи удаа киржип тур мен. Мону эрттирериниң аразы узамдыгып турар — ол четпес деп болаар мен. Уксаалыг хой делгелгезинден хөй болгаш солун чүүлдерни билип ап болур. Чижээ, мен чыл бүрүде 100-ке оналаштыр 115-тен куду хураган ап көрбедим. Мында эң кол чүве хойну эдержилгеге белеткээри. Ол дээрге хураганны эрте үзери, чайын эки семиртири, чогуур үезинде тарып боозадыры-дыр. Оон ыңай кышкы ажаалдазын эки тургузар. Оолдаашкынны үлегерлиг эрттирер. Ол бүгүнү делгелгениң киржикчилеринге чугаалап бердим.

Оңгу беш чылдың баштайгы чылын багай эвес эгеледивис. Чижээ, совхоз 100 хойга оналаштыр 86 хураган алды. Мен болдум 100 хойдан-на 125 хураганны менди доруктурдум. Дүк бир баштан-на 4 кг. Өске-даа хойжуларның көргүзүү эки. Ам хой кыргылдазы чорупт турар. Наадымга чедиишкинниг ужуражыр дээш, күрүнеге дүк садар планны күүседири-биле болдунар бүгү чүүлдерни кылып тур бис. Өдек-кыштаавысты база септеп алган бис. Ам каш-ла хонгаш, чем белеткелинче кирер. Сиген бар черден кезип тургаш, коданывга четчир сигенни белеткээрин хойжулар хүлээнген.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң директору К. Б. Куулар:

— Совхозта чартык бедүүн дүктүг хойну өстүрүп турар. Уксаажыдылга ажылын экижидер болза, бисте-даа нарын дүктүг хойну өстүрүп болур-дур деп бо делгелгени көргеш ындыг түңнелди үндүрдүвүс. Ылангыя Тока аттыг совхозтуң делгээн хойлары магалыг-дыр. Уксаажыдылга ажылын экижиткенниң ачызы-биле ону чедип алган. Ол дуржулганы ажыглаар бис.

Чаа беш чылда совхозтуң малчыннары багай эвес эгелээн. Төрүүр 100 хойга оналаштыр 93 хураган алдынган. Дүк кыргылдазы чоокку хүннерде доостур. Күрүнеге садар 44 тонна дүк планының хөй муруузун сеткеп. Ону күүседириниң бүгү хемчеглерин алыр бис. Малчыннар Наадымга чедиишкинниг ужуражыр дээш ажылдап турар. Өдек-кыштаг септелгези доозулган. Ам мал чемин белеткээринче бүгү күштү мобилизастаар апаар.

Тока аттыг совхозтуң нарын дүктүг элита класстыг бо хою делгелгеге бирги черни алган. Дириг деңзизи 60 килограмм, кыргып алыр дүгү 7,8 килограмм. Ынчангаш үк хойга бирги черге аттестадын болгаш чемпион медалын тывыскан.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң чарлыы

Улуг ажыл-агыйынга хөй чылдарда ак сеткилдиг ажылы дээш күш-ажылчы ачы-хавыязын үнелеп көргениниң демдээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өзүмназынындан шаңнаары болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Анна Фёдоровна **Абанкина** — Кызылдың үлетпүр бараннар садыының «Саян» магазининиң садыгжызы.

Августа Яковлевна **Андреева** — Кызылда пассажирлер аргыштырар АТБ-ниң улуг экономизи.

Андрей Данилович **Андрианов** — «Тыва суг тудуг» трестиниң ТМЭ-зиниң слесары.

Александр Иннокентьевич **Архипов** — Кызылдың туйбу заводунуң чолаачызы.

Теодор Васильевич **Гоер** — Чоннуң амыдырал хандырылгазы министерствозунуң автобаазазының слесары.

Екатерина Николаевна **Голубева** — пенсионер.

Алексей Иванович **Зайцев** — Кызылдың сайгарылга баазазының таныгыл черниң ажылчыны.

Николай Петрович **Ильюхин** — пенсионер.

Надежда Григорьевна **Каверсун** — Оттулар чүүл министерствозунуң кол бухгалтери.

Анна Максимовна **Карпюк** — столоваялар болгаш рестораннар трестиниң ажылчыны.

Виктор Иосифович **Ляшевич** — Чоннуң амыдырал хандырылгазы министерствозунуң автобаазазының слесары.

Евлампий Леонтьевич **Мартынов** — Чоннуң амыдырал хандырылгазы министерствозунуң автобаазазының дарганы.

Иван Васильевич **Маслов** — Чоннуң амыдырал хандырылгазы министерствозунуң автобаазазының слесары.

Елена Прохоровна **Мерзлякова** — Кызылдың сайгарылга баазазының таныгыл черниң ажылчыны.

Зоя Владимировна **Олина** — Кызылдың аъш-чем садыының № 15 магазининиң улуг кладовщиги.

Валентина Ивановна **Попова** — пенсионер.

Мария Григорьевна **Прохорова** — пенсионер.

Надежда Николаевна **Рязанова** — Тываның транспорт эргелелиниң БТК-ның инженери.

Мария Николаевна **Санькова** — Кызылдың сайгарылга баазазының ажылчыны.

Чылбак Хойтпак-ооловна **Сат** — пенсионер.

Тамара Михайловна **Скакова** — Тываның транспорт эргелелиниң КМК-зында кадр килдизиниң улуг инспектору.

Анна Ивановна **Тихонова** — Курбанкыны рескантаразының улуг бухгалтериниң оралакчызы.

Мария Ефимовна **Франк** — пенсионер.

Елизавета Макаровна **Чемова** — пенсионер.

Александр Емельянович **Черепев** — пенсионер.

Мария Петровна **Чулкова** — Тываның транспорт эргелелиниң төп диспетчер албанының диспетчери.

Александра Григорьевна **Щегонина** — пенсионер.

МӨҢГҮН-ТАЙГА РАЙОНДАН

«Малчын» совхоз

Серии Далдышовна **Донгак** — пенсионер.

Дамдык-оол Манчын-оолович **Иргит** — хойжу.

Чамырык Донгаковна **Монге** — ажылчын.

БИЙ-ХЕМ РАЙОНДАН

Мария Семёновна **Алексеенко** — «Хадын» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Степановна «**Бирюкова** — Бий-Хем районнуң иштики херектер килдизиниң таныгыл черниң контролёру.

Андрей Петрович **Бондаренко** — «Хадын» совхозтуң тудуг талазы-биле мастери.

Елена Митрофановна **Вакулина** — райкүүсүмнүң ажылдакчызы.

Пелагея Илларионовна **Глухова** — «Райсельхозтехниканың» кол экономизи.

Василий Яковлевич **Головин** — районнуң кадаа ажыл-агый эргелелиниң белеткел талазы-биле инспектору.

Евдокия Антоновна **Головина** — райзмнелгениң бухгалтери.

Серафима Михайловна **Евреинова** — Туранның № 1 ортумак школазының техажылчызы.

Мария Ивановна **Каржанова** — райвоенкоматтың ажылдакчызы.

Лидия Ефимовна **Кошевая** — Курстрах инспекциязының бухгалтери.

Галина Ивановна **Ламаева** — «Союзпечатьтың» киоск садыгжызы.

Елена Фадеевна **Темкина** — ХБАБ-тың райбюро эргелекчизи.

Никита Павлович **Суханов** — Севи суурда пенсионер.

Зинаида Александровна **Токмашова** — «Хадын» совхозтуң ажылчыны.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН

Вина Вадыевна **Бопаа** — «Кызыгаар» совхозтуң техажылчыны.

«Чодураа» совхоз

Дажы Кыраанович **Айыжы** — дарган.

Чечей Хурагандаевна **Баткар** — ажылчын.

Чооду Намчакович **Бичкар** — сүт-бараан фермазының эргелекчизи.

Емчур Папановна **Данзурун** — ажылчын.

Чаш-Уруг Сундуйовна **Нурзат** — ажылчын.

Долума Айыжыевна **Севилбаа** — ажылчын.

Сылаа Начыковна **Хуней-оол** — ажылчын.

Суваан Абрамовна **Хураган** — Культура бажыңының техажылчыны.

Чооду Доржуевна **Хыбан-оол** — ажылчын.

Спиренмаа Сазан-ооловна **Чамзын-оол** — ажылчын.

Чооду Биче-Караевна **Чараш-оол** — ажылчын.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1981 чылдың июнь 23.

САЛЬВАДОРДА БОЛУУШКУННАР

МЕХИКО. (СЭТА). Политика талазы-биле хоругдатканнарны хилинчектээриниң дерзии аргаларынга Сальвадорда өлүрүкчүлерни америк шериг специалистери болгаш чөвүлекчилери өөредип турар деп, кижиниң эргелериниң талазы-биле Сальвадорнуң комиссиязының даргазы Марианела Гарсиа парлалга конференциязынга медеглээн. Бо чылдың январьдан бээр АКШ-тан хөй санныг шериг чөвүлекчилери Сальвадорга кээп эгелээн соонда дерзии хунта кара-бажыңнарга хөй чүс патриоттарны узуткаан болгаш өлүртkennерин эртелиникеннер. Амгы үеде Сальвадорнуң кара-бажыңнарынга иш муң ажыг патриоттар хилинчектенип чыдар.

Шериг хунтазының солдаттары болгаш фашистиг үзелдиг дээрбечилер боо-чепсек чок кижилерни массалыг-биле өлүрүп турарын парлалга конференциязынга демдеглээн. Бо чылдың чүгле баштайгы чартыында бежен чуртка 11 муң ажыг кижини, оолдуунда 16-дан 25 хар чедир аныяктарны өлүрген болуп турар.

Дерзии хунтаның солдаттарының болгаш америк шериг чөвүлекчилериниң истеп-сүрүүшкүннеринден дескен Сальвадорнуң чурттакчылары кожазы чурттарже барып турар. Сальвадордан дескен 200 муң ажыг кижи Мексикада, Гондураста, Коста-Рикада болгаш Панамада чаштынып турарын М. Гарсиа чугаалаан.

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Өлүрүкчү болгаш күчүлээр чорук күштелген төлээде, чепсектиг демиселден өске арга улуста чок деп, Сальвадорнуң католиктиг шажының тергиин тоолекчизи Томас Кастийо «Курье» солунга медеглээн. Чоннуң удурланыышкын күштери элээн каш зоналарда чоннуң Национал хосталга фронтузунуң отрядтары хостаан, турар деп, ол онзалап демдеглээн. Аграр реформаларын ол зоналарда чорудуп, бижик билбес чорукту узуткап турар.

Хосталган районнарының чонунга удур ужарлыг чүүлдүг болгаш артиллерияны хунта ажыглап, суурларже бомбаларны октап турар.

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Сальвадорнуң хостаарлыг демиселиниң дугайында делегейниң улустары шыны-биле билген турар патриоттарының бөгү чурттанын ужурлуг деп, Сальвадорнуң Революсчу-демократтыг фронтузунуң удуртукчуларының бирээзи Хорхе Мендоса парлалга конференциязынга медеглээн. Сальвадор улустуң национал-хосталга шимчээшкинин-биле делегейниң калбак эп-сеткил каттыштырылгазының ачызында Каттышкан Штаттар Сальвадорга ажык агрессияны эгелээрин дииңнмээн. Ынчалзажок бо чуртувуска америк чепсектиг интервенцияның айыылы хевээр турар деп, ол демдеглээн.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

СОВЕТ ӨҢНҮКТЕРИНИҢ ДУЗАЗЫ-БИЛЕ

БЕРЛИН. «Үлетпүрнүң дериг-херекселдери. ССРЭ-ге бүдүрген» деп бижимелдиг чүък контейнерлерни Герман Демократтыг Республикада эң улуг тудуг черлериниң бирээзи — «Гера» деп бажың тудуунуң комбинадынга аккелген. Чурттаар бажыңнарын тударынга херглээр демир-бетон конструкцияларны кылыр ол бүдүрүлге черниң чаартылгазы оон соонда эгелээн. Цехтерни чаартыр технологтуг алаан каш шутумнарын сайзырангайжылар сорулга салдынган. Бедик бүдүрүкчүлүг дериг-херекселдерни ажыглаары комбинаттың бүдүрүлге күчүзүн дыка улгаттырар: 6 муң квартираларны тударынга херглээр тудуг материалдарын бо чыл бүрүзүнде бүдүрер.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙЫНГА КАДРЛАР

БУДАПЕШТ. Дипломалыг специалистерниң — агрономнарның, инженерлерниң, мал эмчилериниң саны эрткен беш чыл дургузунда республикада 50 хуу көвүдээн. Оларның бүдүрүүзү Венгрияның кадаа ажыл-агый кооперативтеринге болгаш күрүне ажыл-агыйларында ажылдап турар. Кадаа ажыл-агыйынга бедик мергежилдиг аныяк кадрлар [illegible]ны белеткээр талазы-биле программаны чуртка чайгылыш чок ботталдырган ачызында ол чедиишкиннер хандыртынган.

Кадаа ажыл-агый талазы-биле шинчилел ажылдары улам калбарган. Эртем-шинчилел институттарынга амгы үеде аныяк специалистер кадаа ажыл-агый айтырыгларының талазы-биле 50 темалыг эртем ажылдарын кылып турар.

АГРАР-ҮЛЕТПҮР КООПЕРАЦИЯЗЫНЫҢ АЖЫКТЫЫ

СОФИЯ. Горна-Ораховицада комплекстиг аграр-үлетпүр кооперациязының ажыктыының үлегери кылдыр чуртка санап турар. Аграр-үлетпүр кооперациязы хөгжүдер талазы-биле Болгария бедик түңнелдерни чедип алган. Кадаа ажыл-агый бүдүрүлгезин үнүш, ногаа, мал ажылының продукциязын хары утка болбаазырадыр кылыры-биле холбаштырары чуртка дыка ажыктыг болган. Чижээ, бүдүрүлгениң ниити хемчээли соолгу беш чылда Болгарияда 25 хуу, кадаа ажыл-агый продукциязын бүдүрери — 5 миллион леви акшага немей көвүдээн.

Концентрацияның болгаш специализацияның аргалы-биле ындыг эки түңнелдерни чедип алган бис деп, аграр-үлетпүр кооперациязының даргазы И. Кушев СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. Амгы үеде тарааш культураларының бүгү шөлдери болгаш чылыдылга-биле ногаа өстүрер ажыл-агый чаңгыс төпте, каг-чимис өстүрери — өскелиинде, мал фермалары — үшкү төпте мооннеттинген.

Оон ачызында Болгарияның тараажылары болгаш малчыннары соолгу беш чылда свекла бүдүрерин 15 хуу, тарааны — барык 35 хуу, мал ажылының продукциязын бүдүрерин — 45 хуу көвүдеткен.

ЧАА ТРАНСПОРТ БЕЛДИРИНИҢ ТӨЛЕВИЛЕЛИ

БЕЛГРАД. Суботицага тудар чаа демир-оруук станциязының төлевилелин чогааткан. Демир-орууктуң чаа шугуму Югославияның Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң чурттары-биле харылзаштырар. Ол станция чуртта эң сайзырангай болур. Социалистиг өске чурттар-биле Югославияның садыг харылзааларының калбарганы демир-оруук станциязын чаартырын болгаш алгыдарын негеп келген.

(СЭТА).

Болуушкуннар допчулалы

ЧЕР КЫРЫНГА ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

«Тайбың — кижи төрелгетенниң ниити чаагай чүүлү, а бистиң үеде ол — оон тогунналарының бирги эалчег-ле чугула негелдези-дир. Чүгле дем каттыштырган күжениишкиннер-биле тайбың камгалаттынган туруп болур болгаш бүзүрелдиг хандыртынган турар ужурлуг» деп, делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыының чалбыыштыг сөстери бүгү кижи төрелгетенге чаагай кыйгы кылдыр өртемчейге дыңналган.

Айыылдыг планнарны үзер, халапты чайладыр, тайбыңны камгалаар дээш тайбыңга ынак чурттарның болгаш улустарның эң-не бедик харыысалгазын эш Л. И. Брежнев онзалап демдеглевишаан, делегейге кайгамчык улуг ужур-дузалыг эң чугула ол документини чугаалажып көөрүн база хүлээп алырын делегейниң амгы нарын байдалының үезинде саналдаан. «Кижилерниң дириг чурттаар эргезин хандырар дээш бүгү-ле чүүлдерни кылдыр херек. Бо херекке аңгыланчак болгаш тоомча чок көөр кижилер туруп болбас ужурлуг: ол херек бүгү кижилерге, кижи бүрүзүнге хамааржыр. Ол херек чазактарга болгаш политиктиг партияларга, хөй-ниити организацияларынга, улустарның сонгааны, оларның өмүнээзинден хөделип турар парламентилерге база хамааржыр» деп, Л. И. Брежнев медеглээн.

Чавырлыышкыннары камгалаарынче болгаш быжыглаарынче угланган совет чаа инициатива бистиң өртемчейивистиң ынак бүгү чүүлдүтүзүнүп, тайбыңга күштери бүрүн изиг-биле деткип келген. «Чаагай сеткил чоруктуг, бүгү кижи төрелгетенниң келир үезиниң дугайында кыйгырыг сагыш салырынче тап ды Москвадан база каналган-дыр» деп, Болгарияның «Земеделско знаме» солуну онзалап демдеглээн. ССРЭ-же фашистиг Германияның оор өзү-биле халдаан бээр 40 чыл болган хүннеринде делегейниң бүгү чурттарының дээди ужуруглуг органнарынга кыйгырыгны кылганы кайгамчык улуг ужур-дузалыг болуп турар-дыр деп, Польшаның «Трибуна люду» солуну бижээн. Делегейниң амгы байдалының тодаргай анализтеп, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга чүве чугаалаан Леонид Ильич Брежнев совет улустуң Ада-чурттуң Улуг дайынының баштайгы хүнүнден эгелээш, фашизмни чылча шапкан хүнге чедир ламының чалбыыштыг оруун эрткен деп, ол солун онзалап демдеглээн. Тайбың болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаар дээш демиселге ол үнелеп четтинмес улуг салыышкынны амгы үеде киирип турар.

Америк империализм баштаан милитаристиг бөлүктер болуунуң хемчээлдериниң талазы-биле кажан-даа көстүп көрбээн кедергей хөй боо-чепсектерни эндере бүдүрерин улам калбартканнар. Боо-чепсектер бүдүрерин шеглээр дугайында, месилдежиишкиннерниң одаларын өжүрер болгаш маргылдаалыг айтырыгларны тайбың шиитпирлээр дугайында чугаалажыышкыннардан ол бөлүктер, хамыктың мурнунда америк администрация амга чедир ойталап турар. Арын-нүүр чок дайынзырак ол политиканы «совет дайын кыжаныышкыны» дээр хоозун нүгүл-биле чажырарын оралдажып келген болгаш оралдажып-даа турар. «Совет Эвилели кымга-даа кыжанмайн турар. Барыын аты Чөөн-даа чүкте чаңгыс-даа күрүне-биле удур туружунче чүткүвейн турар» деп. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң байырлалдыг медеглели ол бүгү нүгүлдээшкиннерни дазылындан тура сойгалап илерткен.

Делегейниң калбак хөй-ниитизинге ол медеглелдиң салдарының күжү кайгамчык улуг. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын Японияның «Асахи» деп буржуаз солуну безин «Тайбынче, делегей дайынын болдурбазынче. Чөөн болгаш Барыын чүктүң аразынга чугаалажылыышкыннары доп-дораан эгелээринче кыйгырыг-дыр» деп адаан.

АГРЕССОРНУҢ КАЛЧААРААШКЫНЫ

Делегейге дээрбечи болгаш өлүрүкчү үлгедиглерге болгаш актыларын Американың Каттышкан Штаттарының ажы-биле деткип турарын делегей ниитилежилге удур ажыглаар ченгээлиин сезинге кылган Израильдиң агрессорларының база катап чаа калчаараашкыны бадыткаан. Ливанга удур Израильдиң соонгу хүннерин. Сирияга удур дээрбечи кыжаныышкыннарын. Түр ажелеткен араб девискээрни колониялар кылып ап турарын Каттышкан Штаттар херек кырында бүрүн деткип, улам өөскүдүп турар. Израильдиң ужар чүүлүнүң шериг самолеттары Багдаттың чоогунда Ирактың ядролуг шинчилелдер төвүн дээрбечи болгаш оор өзү-биле бомбалааны — израиль дайынзырактарның улам-на калчаараашкыннарының тодаргай херечизи-дир.

Ол дээрбечи дерзии үлгедигге киленнээшкин бүгү делегейге улам күштелген болгаш Тель-Авивтиң кем-буруулуг хөделиишкиннериниң уржуктарындан чайлаарын Каттышкан Штаттар оралдашпышаан, авыяастыг медеглелдерни кылган. «Каттышкан Национал Организациязының Уставы болгаш делегей эргезиниң норма-чижектерин барыны-биле үрээн Израильдиң чепсектиг халдаашкынын шыңгыы буруу шапкан» КНО-нуң Айыыл чок чорук чөвүлелиниң резолюциязы дээш бадылаар ужурга америк төлээлекчи таварышкан. Ынчалзажок Вашингтоннуң кажарлаашкынының түңнелинде Каттышкан Нациялар Организациязының Айыыл чок чорук чөвүлели Израильге удур шиитпирлиг хемчеглерни ап шыдаваан. А ол хемчеглер КНО-нуң Уставында көрдүнген болгай. Ынчангаш Каттышкан Штаттар мооң мурнунда-даа, бо удаада-даа Израильдиң дайынзырак чагырыкчыларын бүгү тала-биле деткээн болгаш камгалаан.

Чүгле АКШ-тың деткимчези болгаш дузаламчызы-биле дайынзырак хөделиишкиннерни Израиль араб чурттарга удур кылып шыдаар болганы бүгү делегейге шагда-ла билдине берген. Иракче халдаан Израильдиң үлгедиглеринге болуунуң зорт киржилгезинден ойталаар дээн АКШ-тың оралдажыышкыннары хензиг-даа барымдаа чок. Багдад чоогунда Ирактың ядролуг шинчилелдер төвүн бомбалаарынга израиль дайынзырактар америк бүдүрүлгениң самолеттарын болгаш бомбаларын ажыглааны бүгү делегейге билдингир болгай.

Иракче халдаан дугайында Израиль АКШ-ка баш бурунгаар чүгле дыңнаткан эвес, харын-даа ол дерзии үлгедиглерни кылырынче Каттышкан Штаттар агрессорну доргу-биле ыдалаан болуп турар. Ирактың ядролуг программазы-биле холбаштыр Каттышкан Штаттарның «сагыш човаашкынын» илергейлээн документилерни АКШ-тың Израильде элчини бо чылдың январьда-ла Тель-Авивке дамчыдып берген турган.

Америк империализмниң болгаш Чоокку Чөөн чүкте оон чалчаларының айыылдыг болгаш өжээтен чимзениишкиннеринге харыы кылдыр араб делегейниң патриоттуг күштери боттарының чаңгыс эвин улам сырый каттыштырып, быжыглап турар.

Г. ШИШКИН.
(СЭТА.)

«Кос-Корнуң» үүлгедии

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Польшада социалистиг тургузуугга удур «Кос-Кор» деп чажыт организациязының контрреволюстуг үүлгедиглериниң дугайын Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының төп органы «Непсабадшаг» солун бижээн.

«Социализмге удур күштер боттарының алыс сорулгазын кажар арга-биле чажырбышаан, харысалга чок болгаш өнчүк-чөңгээлиг негелделерни кылып келген база кылып-даа турар-дыр деп, ол солунуң чүүлүнде айыткан. Польшада социалистиг албан черлериниң ажыл-чорудулгазын контрреволюстуг күштер моондактаар сорулга-биле социализмниң, хосталганың болгаш демократияның «камгалакчылары» кылдыр боттарын көргүзерин оралдажып турар.

«Кос-Корнуң» кежигүннери Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының хүрээлеңинче шургуп киргеш, партияны иштинден божаңнадырын, партийжи шиитпирлерниң күүселдезин үзерин оралдажып турар апарган деп, «Непсабадшаг» солун бижээн. Партияга болгаш күрүнеге сандараашкынны болдурар, Польшага социалистиг чаалап алыышкыннарны айыылга таварыштырар дээн чажыт контрреволюстуг күштерниң үүлгедиглери илепкейжээн үеде оларга удур шиитпирлиг хемчеглерни алырының эргежок чугулазынче кичээнгейни ол солун угландырган.

АКШ-тың Компартиязының медеглели

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Вашингтоннуң чагырыкчы бөлүктери боттарының даштыкы политиказының дайынзырак угланыышкынын болгаш делегей ареназынга эжелекчи сорулгаларын чажырар дээш антисоветизмни база антикоммунизмни ажыглап турар деп, АКШ-тың Компартиязының медеглелинде демдеглээн. Боттарының эргелерин камгалаар дээш, монополистиг капиталдың мелчүлгезинге удур чоннуң демиселинден улус массаларны аладкытырарын АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң оралдажып турарын медеглелде айыткан.

ЧООККУ ЧӨӨН ЧҮКТЕ «ПОЛИЦЕЙЖИ КҮШТЕР»

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Чоокку Чөөн чүкке болуунуң шериг күчүзүн улгаттырар талазы-биле ээлчеглиг базымны Американың Каттышкан Штаттары кылган.

Вашингтоннуң удуртулгазы-биле тускай шериглерни тургузар дугайында дугуржулга АКШ-тың, Израильдиң болгаш Египеттиң аразынга чедип алдынган дугайында Каирге чарлаан. «Ол шериглер Синай чартык ортулукка «полицейжи хүлээлгелерни күүседир апаар» деп, Эн-би-си телекомпанияның тайылбырлакчызы демдеглээн. Ол шериглерниң составынга моторжуткан чадаг шериглерниң 2500 кижилиг үш батальоннары кирер. АКШ-тың күрдепартаментизиниң төлээлекчизиниң медеглээнин ёзугаар алырга, ол шериглерниң 1.000 хиреэи — америк шериг албанныглары болур. Полицейжи күштерниң Синайда америк ужар чүүл күштериниң штабы бүрүн командылаар деп АП агентилел дыңнаткан.

Тускай шериглер Чоокку Чөөн чүкке үргүлчү турар апаар деп, америк төлээлекчи, күрүне секретарының дузалакчызының оралакчызы М. Стернер Каирге болган парлалга конференциязынга медеглээн. Жаңадраа хевирлиг ол шериглерни америк генерал командылаар деп турар. Полицейжи ындыг күштерни тургузарынга чүгле бо чылын безин АКШ 100 миллион долларны чарыгдаарын М. Стернер демдеглээн.

Синайда америк шериглер АКШ-тың Чоокку Чөөн чүкте шериг күчүзүн улам-на улгаттырар дээрзин Ак бажың чажырбайн турар деп, «Нью-Йорк таймс» солун бижээн.

ЛОНДОН. (СЭТА). Чоокку Чөөн чүкке америк шериглерниң санын көвүделири-биле холбаштыр америк боо-чепсектерни ынаар эндере киирерин Барыын чүктүң чурттарының массалыг информация органнары айыткан. Америк боо-чепсектерниң хөй нуруузун АКШ-ка берзинген Израильдиң болгаш Египеттиң эргелекчилери бирги ээлчегде алыр деп турар. 1982 санитар чылында АКШ 1 миллиард 400 миллион доллар, Египетке — 900 миллион доллар шериг дузаламчызын бээр болуп турар. Израильге болгаш Египетке боо-чепсектерни бээрин Вашингтон хамыктың мурнунда стратегиг кылдыр санап турарын Англияның «Мидл ист интернешнл» журналы бижээн.

ТААРЗЫНМАС ЧОРУУН ИЛЕРГЕЙЛЭЭН

РАБАТ. (СЭТА). Касабланка хоорайга июнь 20-де болган 24 шактыг ажыл соксадыышкынының киржикчилери-биле полицияның мөзилдежиишкиннериниң түңнелдериниң дугайында медээлерин Касабланканың губернатору Ахмед Физази парлалга конференциязынга дыңнаткан. Аъш-чемниң кол продуктуларынга өртектерни бедидер дугайында чазактың шиитпиринге удурланыышкынның демдээ кылдыр күш-ажылдың демократтыг конфедерациязы ол ажыл соксадыышкынын чарлаан. Ажыл соксатканнарның аразынга өжээтен кижилер шургуп кирген болгаш оларның өнчүк-чөңгээлиг хөделиишкиннери полиция-биле шыңгыы мөзилдежиишкиннерни болдурган. Оон түңнелинде 66 кижи өлүрткен, 110 кижи балыглаткан. Өлүрткен кижилерниң аттарын чарлаарындан губернатор ойталаан.

Касабланкага болуушкуннар-биле холбаштыр Мароккоңуң дептшилге болгаш социализм партиязының (ПСС) ТК-зының Политбюрозу медеглел кылган. Ол болуушкуннар чазактың экономиктиг политиказынга улус массаларның таарзынмас чоруунуң илергейлээшкини, боттарының дүрүм ёзугаар негелделерин хандырар дээш демисежиринге ажылчын аңгының белениниң херечизи болган деп медеглелде айыткан.

Чурттуң политиктиг партияларынга болгаш организацияларынга удур күчүлээшкинни соксадырын негээн медеглелди Мароккоңуң дептшилге болгаш социализм партиязының ТК-зының Политбюрозу база кылган. Касабланкага болуушкуннарның чылдагааннарын истээр талазы-биле парламентиниң тускай комиссиязын тургузарын ол медеглелде негеп турар.

ФРАНЦУЗТАРНЫҢ КИЛЕҢНЭЭШКИНИ

ПАРИЖ. (СЭТА). Чаа Француз чазактың составынга коммунистерни министрлер кылдыр киирген-биле холбаштыр Францияның иштики херектеринге АКШ-тың каржы холгаарлаашкынынга французтар килеңнеп турар.

Францияның адресинге АКШ-тың күрдепартаментизиниң каржы сагындырыынга хамаарыштыр Француз Республиканың президентизи Ф. Миттерранның медеглээни: «Американнарның канчаар көрүп турары — ол дээрге, оларның хереэ-дир. Ынчаарга Францияга шиитпирлерни мен хүлээп алыр ужурлуг кижи мен. Мээн шиитпирим кайы бир чурттуң күзелинге азы негелделеринге дүгжүр бе деп айтырыг мээн сагыжымга-даа кирбээн ийин. Американнар бистерден ырак болгаш Францияга болгулаан өскерилгелерни билип чадап турар-дыр. Рейган эжыиган дээр-дир. Чүл ынчаш? Рейган бышкырган-дыр. Оортай чүл ынчаш? Оиу хереке-даа албас мен».

Капиталистиг кол чеди чурттарның июль 20-21-де Оттавага болур ужуражыышкынының соолгунде Ф. Миттерран Вашингтонга баар дугайында медээлерни ол шуут буруу шаңкан. «Бо дугайында чугаа-даа турбас ужурлуг» деп, президент айыткан.

АКШ-тың ынчаар көрүп турары «канчап-даа таарышпас» деп, генерал де Голльдуң үезинде премьер-министр турган П. Месмер медеглээн. «Францияның чазааның составынга хамаарыштыр кандыг-бир чурттуң удуртукчуларының тайылбыры-биле дегольчу үзелдиг болганымда, чөпшээрежип шыдавас мен» деп, ол чугаалаан.

«Америк албадаашкынны хүлээп көрбезинче» Каттышкан социалистиг партия кыйгырган. Бодуунуң политиктиг соңгулдаларынга француз улустуң хостуг бот-башкарлыышкынныг эргезин АКШ-тың күрдепартаментизиниң медеглели чигзиниишкинге таварыштырып турар-дыр деп, ол партия бодунуң медеглелинге демдеглээн.

АКШ-тың күрдепартаментизиниң медеглели «Францияда шыңгыы таарзынмас чорукту» болдурган деп, «Юманите» солун бижээн. Ф. Миттерранның болгаш К. Шейсонның медеглелдерин «Матэн» солун тайылбырлавышаан, Францияның президентизи хамаарышпас чорукка бодунуң тура-соруун бадыткаан-дыр деп айыткан. Францияның иштики херектеринге өске чурттарның холгаарлаашкынын болдурбас талазы-биле француз чазактың шиитпиринин дугайында даштыкы харылзаалар министриниң медеглели херечилеп турар-дыр деп, ол солун бижээн.

Сальвадорнуң иштики херектеринге Американың Каттышкан Штаттарының каржызы-биле холгаарлаашкынынга удурланыышкынның массалыг чыскаалдары АКШ-тың хөй-хөй хоорайларынга болган. Сальвадор улустуң национал-хосталгалыг шимчээшкинин базар сорулга-биле америк администрация бо чылдың январьдан бээр хөй санныг шериг чөвүлекчилерин болгаш боо-чепсектерин ынаар чорудуп эгелээн болгаш ам-даа чорудуп турар.

ЧУРУКТА: Сальвадорнуң шериг хунтазынга АКШ-тың деткимче көргүзүп турарынга удурланыышкынның чыскаалы Вашингтонга база болган.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

30.06.81

ХӨӨМЕЙ-БИЛЕ АЯН ТУДУП...

Хөөмей, сыгыт, каргыраа — тыва улуска шаандан тура түрүп келген боостаа ыры. Ону күүседири белен эвес. Ынчангаш шаандан бээр ону ийи чангыс эр кижилер күүседип, а чон ол ховар күүседикчилерниң аян ырын таалап дыңнаар чораан. Хөөмей, сыгыт, каргыраага тыва улус шаандан бээр ынак чораан дээрзин мындыг ыры херечилеп турар:

Каргыраамны кагбас-ла мен,
Хапка суккаш, астып аар мен.

Хөөмейимни кагбас-ла мен,
Хөмге суккаш, чүъктеп аар мен.

Шынап-ла, уран чүүлдүң бо онзагай хевири бистиң республикада уттундурмаан, кагдынмаан, тарып чылдан чылче оон күүседикчилериниң саны өзүп, оон хевирлери улам чаартынып, сайзырап орар. Ол талазы-биле чамдык черлерде хаарын тускай ансамбльдер-даа тургузуптунгулаан.

Ынчангаш харын «Хөөмей» аттыг фестивальды бир-ле дугаар найысылал Кызылга хөй киржикчилиг кылдыр организастап эрттирген ужуру-даа ында. Ук фестиваль «Хөөмей — найыралдың ыры болзун» деп девиэтиниң адаа-биле бо дыштаныр хүннерде бооп эрткен. Аңаа республиканың шупту районнарындан эң шыырак хөөмейжилер, а ол ышкаш Моолдан, Башкириядан, Хакасиядан база киришкен. Оон ыңай Москвадан, Эстониядан болгаш өске-даа черлерден композиторлар, эртемденнер бо онзагай фестивальдың ажылынга киржип, хөөмейниң өзүлүт киржикчилери-биле эртем-практиктиг конференцияны эрттирип, аалчылар-биле ол дугайында боттарының ажыктыг санал-оналдарын бергеннер. Бо конференция-даа, фестиваль-даа моон соңгаар хөөмей уран чүүлүн сайзырадырынга улуг идиглиг болган. Мындыг фестиваль бир-ле дугаар болуп эрткени ол.

...Көрүкчүлер филармонияның улуг залының олуттарын чык доллур олурупкан. Фестивальды Тыва АССР-ниң культура министриниң оралакчызы А. Ф. Емельянов кыска сөс-биле ажыткан. Хөөмейжилерниң фестивалы пирж

артизи, хөөмейжи Д. Очурмун хөөмейлеп, көрүкчүлерге алы туткан күүселдези-биле эгелээн.

«Хөөмей» фестивальдың түңнел концерти болган соонда тиилекчилерниң жюри илереткен. Түңнел мындыг: аки-дуңма Моолдан Чулуун Менжанаа, Эжээ Тойегоо, Хакасиядан А. Коков, Башкириядан И. Ишмурат оларга хөөмей, сыгыт талазы-биле лауреат деп хүндүлүг атты тывыскан. А бистиң республикадан хөй кижи организастыг-биле идепкейлиг киришкен. Оон иштинде, ылангыя Чөөн-Хемчиктиң улуг улустуң «Сыгырга», школачы оолдарының «Сарадак» ансамбльдери эң чедиишкинниг кириш[illegible] [illegible] лауреат атты [illegible] Оон ыңай тос[illegible] лауреат атты ты[illegible] [illegible] өөрбүн ажыт[illegible] өөгелтиг бараан[illegible]

К. ТҮЛҮШ.

ЧУРУКТАРДА: Чөөн-Хемчик районунда [illegible] хөөмейжи школаның лауреат атты [illegible] «Сарадак» ансамбльдиң тургузукчузу. 1976 чылда Чадаана [illegible] зона аайы-биле болуп эрткен Бүгү-эвилеңниң бот-тывынгыр [illegible] фестивалының [illegible] И. О. Ондар.

Ю. КОСАРЬ[illegible]ОВТУН фото-лары.

ДЕМ-БИЛЕ АЖЫЛДААР ДЭЭШ

Партияның XXVI съездизи профтехөөредилгениң моон соңгааргы хөгжүлдезинче онза кичээнгейни салганы билдингир. Улус ажыл-агыйынга ажылдаар ажылчын кадрларны белеткээри, материал-техниктиг баазаны улам калбартып, быжыглаары, сургуулдарның идей-политиктиг болгаш мөзү-шынар кижизидилгезинче хаы сагыш салыры, ылангыя бистиң республиканың байдалынга кол айтырыгларның бирээзи болуп турар. Маңаа бис бо чылдың майда Омск хоорайга эрткен профтехөөредилге черлериниң ажылдакчыларының семинар-хуралынга чугаалашкан айтырыгларга уидезилээш, чамдык түңнелдерни бижиир бодаан бис.

Үстүнде хуралга ниитилел эртемнери башкылаарының деннелин бедидеринче, бо талазы-биле сургуулдарның билиглерин шыңгарынче улуг кичээнгейни угландырган. Элээн каш башкылар боттарының ажылының дуржулгазын солчуп, ол ышкаш чамдык профтехучилищелерде үстүнде айтырыгга хамаарыштыр байлак дуржулга-даа мөөнеттиинген дээрзин билип алдывыс. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң салган төөгүлүг улуг сорулгаларын сургуулдарның сеткил-чүрээнге канчаар өөредип чедирер айтырыг аңаа кол черни ээлээн. Бо айтырыгга хамаарышкан алды илеткелди дыңнаан бис. Ниитилел эртемнериниң башкылаашкынын бедик деңнелге тургузары, ону чедип алырынга түс-түс училищелериниң удуртулгазының, ылангыя партия организацияларының контролю негеттинер.

Бистиң республиканың профтехөөредилге эргелели ук айтырыгже сагыш салып келген. Ниитилел эртемнериниң эң эки кабинеди дээш көрүлде-конкурсту чыл санында организастап турар бис. Эрткен чылын конкурска № 4 ХПТУ-нуң төөгү башкызы Р. Ф. Гончарованың төөгү кабинеди тиилекчи болган. Училищелерде ук эртемни арга-дуржулгалыг башкылар өөредип турар. Олар класстан дашкаар ажылдарже база сагыш салып турарлар, П. М. Муренков, И. Б. Бегзи (КПТУ № 1), В. Т. Блинов, Г. А. Сайгутина (ХПТУ № 4) оларның кичээлдерииниң теоретиктиг болгаш методиктиг деңнели бедик, өөредип турар материалдарны амыдырал-биле, амгы үе-биле хаы холбап турарлар.

Ниитилел эртемнериниң башкылары училищелерде башкылар болгаш бүдүрүлге өөредилгезиниң мастерлериниң ортузунда теоретиктиг семинарларны удуртуп, сургуулдарга политинформаторлар белүктерин башкарып турарлар. Ленинчи кичээлдер, ниитилел-политиктиг аттестация, конференция болгаш темалыг кежээлер үстүнде башкыларның удуртулгазы-биле эртип турар.

Бистиң чамдык училищелеривисте байдал шоолуг эвес дээрзин билдингир. Доозукчуларның хөй кезии күрүне экзаменнеринге «өртумак» демдектер ап турар. Сургуулдар ниитилел эртемнерин эки өөренир дээш чүткүл чок болур чорук хаая эвес. № 1 КПТУ-да, № 6 КПТУ-да ниитилел-политиктиг аттестацияны өзу барымдаалап эрттирип турар таварылгалар бар. Ук училищелерниң удурткучулары сургуулдарның идей-политиктиг кижизидилгезинге контрольду болгаш удуртулганы кошкадып турарындан шак мындыг фактылар уңуп кээп турар.

Республиканың профтехөөредилге эргелели партия, совет органнарының бүгү талалыг дузазын көрүп, оларның удуртулгазы-биле ажылдап турары чугаажок. Материал-техниктиг баазаны быжыглаарынче, профтулганыышкын ажылынга, кадрлар айтырыгынга биске дузаны доктаамал көргүзүп турар. Бистиң училищелеривиске сургуулдар чыылдазының айтырыы тергиин чугула айтырыгларның бирээзи болуп артпышаан. Херектиң ужуру чүдел дээрге биске өзүлүг-ле ажылчын кадрлар болурунга хаы сеткилинден бердинген быжыг чурумнуг, эки өөреникчилер школалардан келир ужурлуг. Красноярск хоорайда профтехучилищелерге бүгү талалыг шеф дузазын көргүзүп турарының дуржулгазы солун. СЭКП край комитединде тускай координация төвү бар, профтулганыышкынны удуртурунга оларның дуржулгазы байлак.

Эрге-хоойлу кижизидилгезиниң айтырыгларынга холбаштыр санал-оналдар база болгулаан. Омскиниң милицияның дээди школазының кафедра эргелекчизи В. А. Здриковскийниң чугаазы солун болган. Хоойлу-дүрүм эртемниң үнделезиннерин өөредириниң ужурдузазыннын дугайында ол онзалап айыткан. Омскиде бо талазы-биле доктаамал улуг ажылды чорудуп турар, ук эртемниң башкыларын чаа билиглер-биле чепсеглеп, башкылаашкын ажылын амыдыралбиле, хүн бүрүнүң чижектери-биле хаы холбаан. «Анаяк юрист», «Дзержинчи», «Шит болгаш хылыш» деп клубтарында ажылдап турар. Суд, прокуратура, милиция ажылдакчылары училищелерге үргүлчү баар.

Эрге-хоойлу кижизидилгезиниң талазы-биле тодаргай ажылды бистиң республиканың профтехучилищелеринде, ылангыя № 4 ХПТУ-да чорудуп турарын айтып болур. Иштики херектер министерствозунуң назы четпээнер херектериниң инспекциязының ажылдакчылары-биле харылзаа быжыг. Сургуулдарның ада-иелери ажылдап турар чамдык бүдүрүлге коллективтериниң хөй-ниити организациялары «берге» кижизидилгелиг элээннер-биле ажылга дузаны көргүзүп турары эки. № 2 бажың эргелели, № 3 АТБ, сүт заводу, «Найырал» кинотеатр дээш өске-даа коллективтер үстүнде ажылдарга киржип турары эки.

Профтехөөредилге черлериниң сургуулдарындан хоруп-[illegible] үрээр таварылгалары чок деп болбас. Оон чылдагааны чылдагаан чок черге хөй [illegible] шактарын сургуулдарның эрттирери. Районнарда чурттаан турор ада-иелериниң оолдарынче чангаш ай-айы биле сураг баар. Ол ынчап ооң тура хорум-чурум [illegible] хары-даа херек үүлетпишкиннеринге бээин таварыжы бергилээр. Сургуулдарын училищелерже эгиир [illegible] чорудары дузалаар дугай[illegible] [illegible] ада-ие[illegible] херек[illegible] комиссия кедээ Советтерже чеже-[illegible] рударга, сураг болур.

Манаа чүгле ийи чижек [illegible] кирип көрейн. № 1 КПТУ[illegible] Суглак кедээ Совет[illegible] аразында ажыл-херекчи харылзаа тургустунган. К[illegible] Ш. Совет күүскомунуң даргазы Ондар болу училищеде [illegible] турарлары болгаш [illegible] ада-иелерин эки би[illegible] херек таваарылгада [illegible] чалап эккеп, түс-түс ажылы бистиң-биле кады чорудуп рар. Оон түңнели эки болбилдингер. Сургуулдарын дилгезиниң дугайында тывыр хуралдарны аңаа рып база эрттирип турар.

Чөөн-Хемчикте Ишкин дээ Советтиң күүском даргазы Токур-оолдуң адынче [illegible] кедээ Советтиң [illegible] даргазы канчаар-даа харын ч[illegible] болур, харын-даа келзе-келбо дарга бо[illegible] оглу [illegible] (Түлүш Владимир) дугайында бижиирвиске бээин херек албайн турган. Ажыл-херек ужуру безин Кызылга ол хөй удаа кээп турар болбайн аан.

Улуг-Хемниң [illegible] чурттап турар пенсионер В. Н. Норбу назы хөгүй берген-даа болза, болунуң оглунуң өөредилгезин, чурумун сонуурган бо-ла келир. Ынчангаш оол эки өөренип турар. Черле ынчаш ада-иелер болгаш өске ажыл-агый, бүдүрүлге органнары, кедээ Советтер училищелерже өөреник турарлар ыын телептиг кадрлар болур эки өөреникчи дээш бар [illegible] сагыш салыры чугула болуп турар.

З. АФАНАСКИНА.

Профтехөөредилге эргелелиниң инспектору.

«Дүнеки болушкун» деп чаа кино республиканың киноэкраннарында уңуп эгелээн.

Респотребсоюзтуң даргазында өөредилге черлеринче өөренип кирерин күзээннерни Тываның респотребсоюз чөрү чалап тур:

Красноярскиниң кооператив техникуму. Тускай эртеми — совет садыгда планнаашкын, бухгалтер учёду, товароведение болгаш үлетпүр бараанарын садыглаарын организастаары, товароведение болгаш аъш-чем бараанарын садыглаарын организастаары, үлетпүр болгаш аъш-чем бараанарының товароведениези, кооператив садыын организастаары болгаш башкарары. Кооператив садыын организастаарының болгаш башкарарының салбырынга кирер кижилер кооперацияның ажылдап чораан стажтыгларны болгаш Совет Армияга шериг албанын эрттиргеннерни хүлээп алыр.

Читаның кооператив техникуму. Тускай эртеми — аъш-чем белеткээриниң технологиязы.

Улан-Удэниң кооператив техникуму. Тускай эртеми — хлеб бижырарының технологиязы.

Үстүнде адаттынган техникумнарга чүгле хүндүскү салбырларга хүлээп алыр. **Документилерни август 1-ге чедир хүлээп алыр.**

Иркутскиниң ал-кеш болгаш өлүг-тывыш техникуму. Тускай эртеми — [illegible] болгаш [illegible] [illegible] бүдүрүлге [illegible] кедээ ажыл-агый продукту[illegible] товароведение [illegible] (хүндүскү болгаш бот-өөредилге салбырларынга), охотоведение болгаш аң өстүрери, праховедение (чүгле хүндүскү салбырга).

Иркутскиниң ал-кеш болгаш өлүг-тывыш техникумунуң бот-өөредилге салбырынга Тыва респотребсоюзтуң системазынга ажылдап чорааннарны хүлээп алыр. **Документилерни июль 20-ге чедир хүлээп алыр.** Бүгү салбырларның кайызынга-даа кирерде орус дылга болгаш литератураага (бижимел-биле) экзамен дужаар. Оон аңгыда товароведение болгаш технология салбырларынга, охотоведение болгаш аң өстүрериниң мергежилинге кирерлер — химияга (аас-биле); бухгалтер учёду, совет садыгга планнаашкын, кооператив садыын организастаары болгаш башкарары мергежилдерге кирерлер — математикага (аас-биле); товароведение тускай мергежилге кирерлер — ССРЭ төөгүзүнге экзаменнерни дужаар.

Дараазында документилерни кирер:

Техникумнуң директорунуң адынга билдириишкин.

Эртемниң дугайында документ (бөдү-биле).

№ 286 майык езугаар эмчи справказы.

Күш-ажыл дептеринден ушта бижилге, ажыл стажтыглар.

Өөредилгеже чорутан бижик (бот-өөредилге салбырынга кирерлер).

3×4 хемчээлдиг беш фото-чурук.

Билдириишкиннерни июль 31-ге чедир дараазында адреске чорудар: Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, 31. Респотребсоюз, кадр килдизи. Телефону — 2-27-24.

СОВЕТ КООПЕРАТИВ САДЫЫНЫҢ НОВОСИБИРСКИДЕ ИНСТИТУДУ хүндүскү болгаш бот-өөредилге салбырларынга дараазында эртемнерге өөренирлерни чалап тур:

товароведение болгаш үлетпүр бараанарын садыглаарын организастаары, товароведение болгаш аъш-чем бараанарын садыглаарын организастаары, садыгның экономиказы, бухгалтер учёду.

Бүгү салбырларның кайызынга-даа кирерде математикага (бижимел-биле), географияга (аас-биле), орус дылга болгаш литератураага (бижимел-биле) экзаменнер дужаар. Оон аңгыда товароведение салбырларынга кирерлер — химияга (аас-биле); бухгалтер учёду болгаш садыгның экономиказынга кирерлер — төөгүге (аас-биле) экзаменнер дужаар.

[illegible] национал[illegible], кедээден [illegible] конкурс чокка [illegible]-биле институттуң хүндүскү салбырынга (кирип [illegible]) хүлээп алыр. Документилерни июль 15-ке чедир хүлээп алыр.

[illegible] кооперация[illegible] [illegible] болгаш [illegible] организацияларының [illegible] чорудуп кижилерни өөредип стипендия-биле институтче өөренир салбырынга [illegible] алыр. Документилерни респотребсоюзтуң кадр [illegible] июль 25-ке чедир хүлээп алыр.

[illegible] кооперация[illegible] турар, 2 чыл [illegible] ажыл стажтыг [illegible] сал[illegible] [illegible]

Документилерни дараазында адреске чорудар: 630090, Улан-Удэ хоорай, К[illegible] Коммунистическая кудумчузу, 50. Совет кооператив садыының Новосибирскиде институдунуң бот-өөредилге факультединге. Документилерни август 1-ге чедир хүлээп алыр.

Дараазында документилерни кирер:

Институттуң ректорунуң адынга билдириишкин.

Эртемниң дугайында аттестат (бөдү-биле), дипломнуң ушта бижилгези.

Күш-ажыл дептеринден ушта бижилге (ажылдап турар).

№ 286 майык езугаар справказы.

Ажылдап турган черден справка (бот-өөредилге салбырынга кирерлер).

Характеристика ажылдап турган черинден (рекомендация).

Өөредип чорутан (бот-өөредилге салбырынга кирерлер).

Чурттап турган черинден болгаш өг-бүлезиниң дугайында справка.

3×4 хемчээлдиг фото-чурук.

ИЮНЬ 30-ДЕН ИЮЛЬ 2-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 30-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 «Үе». Информастыг программа. 8.40 Эртенги гимнастика. 9.05 «Бүзээлээшкин». Уран-чечен фильм. 2-ги фильм. 2-ги сериязы — «Искра» операциязы. 10.10 Киевтиң күрүне филармониязының «Гармония» камера ансамблиниң оюну. 10.45 «Аяннар делегейинде». Дамчыдылганы Н. Н. Дроздов чорудар. 11.45 Медээлер. 11.50—14.15 Чапсар. 14.15 Медээлер. 14.45 «Төрээн чуртуң-дур». Сибирьниң. Соңгу чүктү болгаш Ыраккы Чөөн чүктү шиңгээдип алганының төөгүзүнүң дугайында документалдыг телефильм. 15.35 Уругларга фильм. «Сээ кажан-даа барбазын эърга». Уран-чечен телефильм. 16.40 «Өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадалары». Ростов областың өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадаларының ажылының дуржулгазының дугайында. ССРЭ-ниң чырыдыышкын министриниң оралакчызы В. М. Коротов дамчыдылгага киржир. 17.15 «ССРЭ — МАР». «Дең эргелиг киржикчилер». Документалдыг фильм. 17.25 «М. Горький. Сактыышкыннар болгаш ужуражыышкыннар».

КЫЗЫЛДАН

18.30 Телемедээлер. 18.40 Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45 Бөгүн делегейде. 19.00 «Эртем амыдыралы». 19.30 «Бир ынакшылдың төөгүзү» деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. А. П. Чеховтуң чогаалдарын өзугаар. 21.00 «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.00 «Отар Тактакишвили. Чогаадыкчы ажылындан арыннар» деп фильм-концерттиң баштайгы көргүзүлгези. Эге сөстү ССРЭ-ниң улустуң артизи, композитор Г. М. Свиридов чугаалаар. Төнгеде — «Бөгүн делегейде» деп информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 С. Соловейчик — «Чедир хат» деп бөлүк». Телешин. 3-кү болгаш 4-кү төөгү — «Билзек», «Дыргыраашпай». 13.30 М. Мусоргскийниң романстары болгаш ырлары. 14.20 Футбол дугайында дончулал. 14.50 «Чаа эгелеңгеннер клуву». 16.00—17.30 Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.30 «Белек». Телефильм. 18.00 «Челээш». Дамчыдылга. 18.30 Телемедээлер. 18.40 Телемедээлер (орус дылга). 18.45 Чарлалдар. 18.50 «Чугаалажып көрген». Телефильм. 19.00 «Чавашкыр». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

20.00 «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Хуулгаазын экран». 20.15 «Марк Рейзенниң күүселдези-биле...» Фильм-концерт. 21.00 «Үе». Информастыг программа. 21.35 «Пуск». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 22.40—23.40 «Горизонт». Ленинградтан дамчыдылга.

ИЮЛЬ 1-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 «Үе». Информастыг программа. 8.40 Эртенги гимнастика. 9.05 «Чалыыларның чогаадыглазы». 9.35 «Бир ынакшылдың төөгүзү». Уран-чечен телефильм. 11.00 Төп телевидениениң болгаш Бүгү эвилел радиозунуң ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Силантьевтиң удурткан эстрада-симфония оркестриниң концерти. 11.30 Медээлер. 11.35—14.15 Чапсар. 14.15 Медээлер. 14.35 «Черниң ээзи — кижи». Кинопрограмма: «Курганг черзе шыктыг оймактар». «Даштыг шөл». 15.20 «Горнистер, харылаңар!» 16.05 «Лутовскийниң поэзиязы». 16.45 «Шыырак школазы». Делегей чемпиону А. Карпов киржип турар. 17.15 Канаданың национал байырлалы — Конфедерация хүнүнге. Кинопрограмма. 17.45 Делегей конкурузунуң лауреазы Н. Панова Ф. Шопенниң чогаалдарын күүседир. Свердловскиден дамчыдылга. 18.15 Чогаалчыларга сөс.

КЫЗЫЛДАН

18.30 Телемедээлер. 18.40 Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45 Бөгүн делегейде. 19.00 «Сески директор» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 19.35 «Таарымчалыг байдалдар-ла-дыр» деп телешииниң баштайгы көргүзүлгези. Автор — Ю. Шпитальный. 21.00 «Үе». Информастыг программа. 21.35 «Кинокамера делегейни көргүзүп тур». Башкарыкчы — политиктиг тайылбырлакчы И. Фесуненко. 22.25 Бөгүн делегейде. 22.40—23.05 Үзбек ССР-ниң аныяк балет артистериниң концерти.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 С. Соловейчик — «Чедир хат». Телешии. 5-ки болгаш 6-гы төөгү — «Өжээн негээшкини», «Ларгылдаа». 13.30 «Алдын чээрен». Мультфильм. 14.00 «Ырлажыылы, өөнүктер!» Музыкалыг программа. 15.55—17.30 Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.30 «Таныштары». Фильм-концерт. 17.55 «Авам, ачам база бистер. 12». Телефильм. 18.30 Телемедээлер. 18.40 Телемедээлер (орус дылга). 18.45 Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.00 «Кедээге шак». 20.00 «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Фитиң ужуралдары». Мультфильм. 20.15 Кара далайның Кызыл туктуг флодунуң ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 21.00 «Үе». Информастыг дыңнадыг. 21.35—22.40 «Пуск». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.

ИЮЛЬ 2-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 «Үе». Информастыг программа. 8.40 Эртенги гимнастика. 9.05 Мультфильмнер программазы: «Урут биле адыг», «Даарта, даарта келир», «Бепүрүк фонарьжыгаш». 9.35 Ю. Шпитальный — «Таарымчалыг байдал-ла-дыр». Телешии. [illegible] несиннер аттыг музыка-педагогика институдунуң РСФСР-ниң уран чүүлүнүң ал[illegible] ажылдакчызы О. Аг[illegible] удурткан камера оркестриниң концерти. 11.25 Медээлер. [illegible]—14.15 Медээлер. 14.30 Документалдыг телефильмнер программазы: «Харам чок с[illegible]гы», «Кедээ чурумал», «[illegible]жылар». 15.15 Орус [illegible] 15.45 Стендиге боозалга [illegible]зы-биле ССРЭ-ниң чемпио[illegible] 16.20 Я. Крумпхольц. Арфа оркестрге концерт. Сол[illegible] Д. Платилова (ЧССР). Уругларга фильм. «Тажы[illegible]гаш ыдыы». Уран-чечен фильм. 18.00 «Алкоголизмниң беседазы».

КЫЗЫЛДАН

18.30 Телемедээлер. 18.40 [illegible] медээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45 Бөгүн делегейде. Төп телевидениениң б[illegible] Бүгү-эвилел радиозунуң улустуң хөгжүм херексе[illegible]ниң оркестриниң концерти. [illegible]рижёр — РСФСР-ниң у[illegible] артизи Н. Некрасов. [illegible] Вьетнам Социалистиг Р[illegible]ликаның тургустунгаг[illegible] 5 чыл оюнга турасхаатка[illegible] грамма: 1. «Вьетнамның [illegible]че базымы». Докумен[illegible] фильм. 2. «Ниң деп атты[illegible]» Уран-чечен телефильм. [illegible] «Үе». Информастыг прог[illegible] 21.35 «Эртем амыд[illegible]» Академик В. Л. Комаро[illegible] гайында. 22.15 Бөгүн дел[illegible] 22.30 Гандбол талазы-би[illegible] легей турниры. Эр улус [illegible]ниң шилиндек команд[illegible] ЧССР-ниң шилиндек ко[illegible]зы. Болгариядан дамчы[illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 С. Соловейчик — «[illegible]хат» деп бөлүк». Телеши[illegible] төөгү—«Нентерээн болу[illegible] 12.45 Найыралчы чур[illegible] парашют спортунуң тал[illegible]ле чемпионады. Виль[illegible] дамчыдылга. 13.20 «Ыры-биле артар». 14.10 А. Т[illegible]нуң чогаадылга аж[illegible] арыннары. 15.00 «Фес[illegible]дар... Конкурстар... К[illegible]тер». Башкарыкчы муз[illegible] йылбырлакчызы О. Доб[illegible]ва. 16.00—17.30 Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.30 Документалдыг фильмнер программазы: [illegible]кумнуң чолаачылары», [illegible]дурс Гороховтуң [illegible] 18.00 Уругларга фильм[illegible] киңделдиң тоолдары». Телемедээлер. 18.40 Те[illegible]лер (орус дылга). 18.4[illegible] лалдар. 18.50 Киножур[illegible]

МОСКВАДАН

19.00 «Кино аян-чорук[illegible] клуву». Башкарыкчы [illegible] Сенкевич. 20.00 «Там[illegible] удуңар, чаштар!» [illegible] ужуралдары». Мул[illegible] 20.15 «Музейге [illegible] Фильм-концерт. 21.00 «[illegible]формастыг программа. [illegible] 22.40 «Пуск». Хөй [illegible] уран-чечен телефильм. [illegible]риязы.

Агаар

Бөгүн республикага хүндүс агаар, аяыш каап шөкээр бу[illegible] болур. Чамдык турар агаар [illegible] чаъс чаар. Районнарга [illegible] даныышкынныг [illegible] чүк [illegible] 0—14 метр. хат секундада [illegible] 15—20 чамдык районнар[illegible] температура [illegible] Агаар[illegible] 16—21 гра[illegible] чылыр.

Кызылга хат секундада [illegible] 9 14 метр, чамдыкта 20 метр чедер, агаарның температуразы дүне 10—12, хүндүс 19[illegible] градус чылыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кино

Июнь 30-де

«НАЙЫРАЛ»: «Дүне болган таварылга» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чарашпай болгаш маңгыс» 9.30, 11.20, 15.30, 17.20, «Бистер ышкаш, ындыгларның!» 19.10, 21.00 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Билдинмес толчургу» 15.00, 16.50, 18.40, 20.[illegible] (узат[illegible]кан) шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНО[illegible]: «Ада чуртка бараан[illegible]шаан» 14.00, 16.00, 2[illegible]тарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-36-74, 2-31-75, харысаалгалыг секретарының 2-23-35, секретарьлаттың 2-22-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-37 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 17860. Чагыг 2[illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном-садыгның херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—06834.